

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries (2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

10. Subcommentary on the Vinayālaṅkāra-1
(10. Vinayālaṅkāra-ṭīkā)

10. Subcommentary on the Vinayālaṅkāra-2
(Vinayālaṅkāra-ṭīkā (dutiyo bhāḡoo))

PaliVerse

10. Subcommentary on the Vinayālaṅkāra-1

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Vinayapiṭake

Vinayālaṅkāra-ṭīkā (paṭhamo bhāgo)

Ganthārambhakathā

Muttahārādinayagāthā

Yo loke lokaloko varataraparado rājarājaggajañño;
Ākāsākārakāro paramaratirato devadevantavajjo.

Saṃsārāsārasāro sunaranamanato mārahārantaraṭṭho;
Lokālaṅkārakāro atisatigatimā dhīravīrattarammo.

Sīhanivattananayagāthā

Saṃsāraccakkaviddhaṃsaṃ, sambuddhaṃ taṃ sumānasaṃ;
Saṃnamāmi suguṇesaṃ, saṃdesitasududdasaṃ.

Anotattodakāvattanayagāthā

Yena viddhaṃsitā pāpā, yena nibbāpitā darā;
Yena lokā nissarisuṃ, yena cāhaṃ namāmi taṃ.

Catudīpacakkavattanayagāthā

Saṅghaṃ sasaṅghaṃ namāmi, vantantavaradhammajaṃ;
Maggaggamanaphalaṭṭhaṃ, susaṃsaṃ subhamānasaṃ.

Abyapetacatupādaādiyamakagāthā

Vinayaṃ vinayaṃ sāraṃ, saṅghaṃ saṅghaṃ karaṃ;
Cariyaṃ cariyaṃ vande, paramaṃ paramaṃ suttaṃ.

Byapetacatupādaādiantayamakagāthā

Pakāre bahupakāre, sāgare guṇasāgare;
Garavo mama garavo, vandāmi abhivandāmi.

Vatthuttaye ganthakāre, garūsu sādaraṃ mayā;
Katena namakkārena, hitvā sabbe upaddave.

Sikkhākāmehi dhīrehi, jinasāsanakāribhi;
Bhikkhūhi vinayaññūhi, sādaraṃ abhiyācito.

Vaṇṇayissāmi vinaya-saṅghaṃ pītiyaḍḍhanaṃ;
Bhikkhūnaṃ venayikānaṃ, yathāsattibalaṃ ahaṃ.

Porāṇehi katā ṭīkā, kiñcāpi atthi sā pana;
Atisaṅkhepabhāvena, na sādheti yathicchitaṃ.

Tasmā hi nānāsatthehi, sāramādāya sādhuṃ;
Nātsaṅkhepavittthāraṃ, karissaṃ atthavaṇṇanaṃ.

Vinayālaṅkāraṃ nāma, pesalānaṃ pamodanaṃ;
Imaṃ pakaraṇaṃ sabbe, sammā dhārentu sādhavoti.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā

Vividhavisesanayasamannāgataṃ kāyavācāvinayanakaraṇasamatthaṃ
lajjipesalabhikkhūnaṃ saṃsayavinodanakāraṃ yogāvacarapuggalānaṃ
sīlavisuddhisampāpakaṃ jinasāsanavuḍḍhihetubhūtaṃ pakaraṇamidamārabhitukāmo
ayamācariyāsabho paṭhamam tava
ratanattayapaṇāmapaṇāmarahabhāvaabhidheyyakaraṇahetu
karaṇappakārapakaraṇābhidhānamittapayojanāni dassetuṃ “vatthuttayaṃ
namassitvā”tiādimāha. Ettha hi vatthuttayaṃ namassitvāti iminā ratanattayapaṇāmo
vutto paṇāmetabbapaṇāmaatthadassanato. Saraṇaṃ sabbapāṇinanti iminā
paṇāmarahabhāvo paṇāmahetudassanato. Pāḷimuttavinicchayanti abhidheyyo imassa
pakaraṇassa atthabhāvato. Vippariṇāmanekattāti karaṇahetu tenevakāraṇena
pakaraṇassa katattā. Samāharitvā ekattha, dassayissamanākulanti karaṇappakāro
tenākārena pakaraṇassa karaṇato. Pakaraṇābhidhānaṃ pana samāharitasaddassa
sāmatthiyato dassitaṃ samāharitvā dassaneneva imassa pakaraṇassa
vinayasaṅgahaiti nāmassa labhanato.

Nimittaṃ pana ajjhattikabāhiravasena duvidhaṃ. Tattha ajjhattikaṃ nāma karuṇā,
taṃ dassanakiriyāya sāmatthiyato dassitaṃ tasmim asati dassanakiriyāya abhāvato.
Bāhiraṃ nāma sotujanasamūho, taṃ yogāvacarabhikkhūnanti tassa
karuṇārammaṇabhāvato. Payojanaṃ pana duvidhaṃ
paṇāmapayojanapakaraṇapayojanasena. Tattha paṇāmapayojanaṃ nāma
antarāyavisosanapasādajananādikaṃ, taṃ saraṇaṃ sabbapāṇinanti imassa
sāmatthiyato dassitaṃ hetumhi sati phalassa avinābhāvato. Vuttañhi
abhidhammaṭīkācariyena “guṇavisesavā hi paṇāmaraho hoti, paṇāmārahe ca kato
paṇāmo vuttappayojanasiddhikarova hoti”ti. Pakaraṇapayojanampi duvidhaṃ
mukhyānusaṅgikavasena. Tesu mukhyapayojanaṃ nāma byañjanānurūpaṃ atthassa
paṭivijjanaṃ pakāsanañca atthānurūpaṃ byañjanassa uddisanaṃ uddesāpanaṃ,
taṃ vinaye pāṭavatthāyāti iminā vuttaṃ. Anusaṅgikapayojanaṃ nāma
sīlādianupādāparinibbānanto attho, taṃ samāharitvā ekattha dassayissanti imassa
sāmatthiyena dassitaṃ ekattha samāharitvā dassane sati taduggahaparipucchādinaṃ
katapayogassa anantarāyena tadatthasijjanatoti.

Kimatthaṃ panettha ratanattayapaṇāmadāyo ācariyena katā, nanu
adhippetaganthārambhova kātāboti? Vuccate - ettha ratanattayapaṇāmakaraṇaṃ
tabbihatantarāyo hutvā anāyāsena ganthaparisaṃpanatthaṃ.
Paṇāmarahabhāvavacanam attano yuttapattakāritādasanattam, taṃ viññūnaṃ
tosāpanatthaṃ, taṃ pakaraṇassa uggahaṇatthaṃ, taṃ
sabbasampattinipphādanatthaṃ. Abhidheyyakathanam veditābhidheyyassa
ganthassa viññūnaṃ uggahadhāraṇādivasena paṭipajjanatthaṃ.

Karaṇahetukathanam akāraṇe katassa vāyāmassa nipphalabhāvato tappatikkhepanattham. Karaṇappakārakathanam viditappakārassa ganthassa sotūnam uggahaṇādīsu rucijananattham. Abhidhānadassanam vohārasukhattham. Nimittakathanam āsannakāraṇadassanattham. Payoanadassanam duvidhapayojanakāmīnam sotūnam samussāhajanatthanti.

Ratanattayapaṇāmapayojanam pana bahūhi pakārehi vitthārayanti ācariyā, tam tattha tattha vuttanayeneva gahetabbam. Idha pana ganthagaru bhāvamocanattam aṭṭhakathācariyehi adhippetapayojanameva kathayimha. Vuttañhi aṭṭhakathācariyena

“Nipaccakārassetassa;
Katassa ratanattaye;
Ānubhāvena sosetvā;
Antarāye asesato”ti.

Ayamettha samudāyattho, ayam pana avayavattho - aham sabbapāṇīnam saraṇam saraṇībhūtam vatthuttayam namassāmi, namassitvā yogāvacarabhikkhūnam vinaye pāṭavattāya anekatthavippakīṇam pāḷimuttavinicchayam ekattha samāharitvā anākulaṃ katvā dassayissam dassayissāmīti yojanā.

Tattha vasanti etthāti vatthu. Kiṃ tam? Buddhādiratanam. Tañhi yasmā saraṇagatā sappurisā saraṇagamanasamaṅgino hutvā buddhādiratanam ārammaṇam katvā tasmīṃ ārammaṇe vasanti āvasanti nivasanti, tasmā “vatthū”ti vuccati. Ārammaṇañhi ādhāro, ārammaṇikaṃ ādheyyoti. Ito parānipi vatthusaddassa vacanattādīni ācariyehi vuttāni, tānipi tattha tattha vuttanayeneva veditabbāni. Idha pana ganthavitthārapariharaṇattham ettakameva vuttanti veditabbanti. Tiṇṇam samūhoti tayaṃ, tayo aṃsā avayavā assāti vā tayaṃ. Kiṃ tam? Samudāyo. Vatthūnam tayanti vatthuttayam. Kiṃ tam? Buddhādiratanattayam. Namassāmīti namassitvā, anaminti namassitvā. Buddhādiratanañhi ārammaṇam katvā cittassa uppajjanakāle tvā-paccayo paccuppannakāliko hoti, tasmā paṭhamo viggaho kato, pāḷimuttavinicchayam ekattha dassanakāle atītakāliko, tasmā dutiyo viggaho. Teneva ca kāraṇena atthayojanāyapi paccuppannakālaatītakālavasena yojanā katā.

Sarati hiṃsatīti saraṇam. Kiṃ tam? Buddhādiratanattayam. Tañhi saraṇagatānam sappurisānam bhayaṃ santāsam dukkhaṃ duggativinipātam saṃkilesaṃ sarati hiṃsati vināseti, tasmā “saraṇa”nti vuccati. Vuttañhi bhagavatā -

“Yasmīṃ, mahānāma, samaye ariyasāvako tathāgataṃ anussarati, nevassa tasmīṃ samaye rāgapariyuṭṭhitaṃ cittaṃ hoti”tiādi,

“Evaṃ buddhaṃ sarantānam;
Dhammaṃ saṅghañca bhikkhavo;
Bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā;
Lomahaṃso na hessatī”ti ca.

Yasmā pana “saraṇa”nti idaṃ padaṃ “nātha”nti padassa vevacanabhūtam kitasuddhanāmapadaṃ hoti, na kitamattapadaṃ, tasmā dhātvattho antonīto. “Sara hiṃsāya”nti hi vuttaṃ hiṃsattham gahetvā sabbapāṇīnam saraṇam hiṃsakaṃ vatthuttayam namassitvā viññāyamāne anīṭṭhappasaṅgato sabbapāṇīnam saraṇam saraṇībhūtam nāthabhūtam vatthuttayam namassitvāti viññāyamāneyeva yujjati,

teneva ca kāraṇena atthayojanāyampi tathā yojanā katā. Sabba-saddo niravasesatthavācakaṃ sabbanāmapadaṃ. Saha avena yo vattatīti sabboti kate pana sakala-saddo viya samudāyavācakaṃ samāsanāmapadaṃ hoti. Pāṇo etesaṃ atthīti pāṇino, pāṇoti cettha jīvitindriyaṃ adhippetāṃ. Sabbe pāṇino sabbapāṇino, tesāṃ sabbapāṇīnaṃ. Ettāvatā vatthuttayassa sabbalokasaraṇabhāvaṃ, tatoyeva ca namassanārahabhāvaṃ, namassanārahe ca katāyanamassanakiriyāya yathādhippetatthasiddhikarabhāvaṃ, attano kiriyāya ca khettaṅgatabhāvaṃ dasseti.

Evam sahetukaṃ ratanattayapaṇāmaṃ dassetvā idāni pakaraṇārambhassa sanimittaṃ mukhyapayojanaṃ dassetumāha “vinaye pāṭavatthāya, yogāvacarabhikkhūna”nti. Ettha ca vinaye pāṭavatthāyāti mukhyapayojanadassanaṃ, taṃdassanena ca anusaṅgikapayojanampi vibhāvitameva hoti kāraṇe siddhe kārīyassa sijjhanato. Yogāvacarabhikkhūnanti bāhiraṇimittadassanaṃ, tasmim dassite ajjhattikanimittampi dīpitameva hoti ārammaṇe ñāte ārammaṇikassa ñātābato. Tattha vividhā nayā etthāti vinayo, duvidhapātimokkhaduvidhavibhaṅgapañcavidhapātimokkhuddesapañcāpattikkhand hasattaāpattikkhandhādayo vividhā anekappakārā nayā ettha santīti attho. Atha vā visesā nayā etthāti vinayo, daḷhīkammasithilakaraṇapayojanā anupaññattinayādayo visesā nayā ettha santīti attho. Atha vā vinetīti vinayo. Kāyo vineti kāyavācāyo, iti kāyavācānaṃ vinayanato vinayo. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ -

“Vividhavisesanayattā;
Vinayanato ceva kāyavācānaṃ;
Vinayatthavidūhi ayaṃ;
Vinayo ‘vinayo’ti akkhāto”ti.

Ko so? Vinayapiṭakaṃ. Tasmim vinaye. Paṭati viyattabhāvaṃ gacchatīti paṭu. Ko so? Paṇḍito. Paṭuno bhāvo pāṭavaṃ. Kiṃ taṃ? Ñāṇaṃ. Asati kāraṇānurūpaṃ bhavatīti attho. Ko so? Payojanaṃ. Pāṭavameva attho pāṭavattho, tassa pāṭavatthāya, vinayapiṭake kosallañāṇapayojanāyāti vuttaṃ hoti. Yuñjanaṃ yogo, kammaṭṭhānamanasikāro. Avacarantīti avacarā, yoge avacarā yogāvacarā, kammaṭṭhānikā bhikkhū. Saṃsāre bhayaṃ ikkhantīti bhikkhū, yogāvacarā ca te bhikkhū cāti yogāvacarabhikkhū, tesāṃ yogāvacarabhikkhūnaṃ. Etena vinaye paṭubhāvo nāma bhikkhūnaṃyeva attho hoti, na gahaṭṭhatāpasaparibbājakādīnaṃ. Bhikkhūsu ca kammaṭṭhāne niyuttānaṃ lajjipesalabhikkhūnaṃyeva, na vissatṭhakammaṭṭhānānaṃ alajjibhikkhūnanti imamatthaṃ dasseti.

Evam pakaraṇārambhassa sanimittaṃ payojanaṃ dassetvā idāni sahetukaṃ abhidheyyaṃ dassetuṃ “vipṭakīṇṇamanekattha, pāḷimuttavinicchaya”nti āha. Tattha vipṭakīṇṇaṃ anekatthāti iminā pakaraṇārambhassa hetuṃ dasseti hetumantavisesanattā, imassa anekatthavipṭakīṇṇattāyeva ācariyassa ārambho hoti, na avipṭakīṇṇe sati. Vakkhati hi “samāharitvā ekattha dassayissa”nti. Pāḷimuttavinicchayanti iminā pakaraṇābhidheyyaṃ. Tattha kirati vikkhipatīti kiṇṇo, pakārena kiṇṇo pakīṇṇo, vividhena pakīṇṇo vipṭakīṇṇo. Ko so? Pāḷimuttavinicchayo, taṃ vipṭakīṇṇaṃ.

Anekatthāti ettha saṅkhyāvacako sabbanāmiko eka-saddo, na eko aneke. Bahvatthavācako anekasaddo. Ekantaekavacanantopi eka-saddo na-itinipātena uttattā bahuvacananto jātoti. Tattha anekattha bahūsūti attho, pārājikakaṇḍaṭṭhakathādīsu anekesu pakaraṇesūti vuttaṃ hoti. Porāṇaṭikāyaṃ pana

anekatthāti anekesu sikkhāpadapadesesūti attho dassito, evañca sati upari “samāharitvā ekatthā”ti vakkhamānattā “anekatthavippakiṇṇaṃ ekattha samāharitvā”ti imesaṃ padānaṃ sahayogībhūtattā anekesu sikkhāpadapadesesu vippakiṇṇaṃ ekasmiṃ sikkhāpadapadesa samāharitvāti attho bhaveyya, so ca attho ayutto. Kasmā? Anekesu pakaraṇesu vippakiṇṇaṃ ekasmiṃ pakaraṇe samāharitvāti attho amhehi vutto. Atha pana “ekatthā”ti imassa “ekato”ti atthaṃ vikappetvā anekesu sikkhāpadapadesesu vippakiṇṇaṃ ekato samāharitvāti atthaṃ gaṇheyya, so attho yutto bhaveyya.

Pakaṭṭhānaṃ ālīti pāḷi, uttamānaṃ vacanānaṃ anukkamoti attho. Atha vā attatthaparattādhedham atthaṃ pāleti rakkhatīti pāḷi, laḷānamaviseso. Kā sā? Vinayatanti. Muccatīti mutto, pālito mutto pāḷimutto. Chindiyate anenāti chayo, nīharitvā chayo nicchayo, visesena nicchayo vinicchayo, khilamaddanākārena pavatto saddanayo atthanayo ca. Pāḷimutto ca so vinicchayo cāti pāḷimuttavinicchayo, taṃ pāḷimuttavinicchayaṃ. Idañca “ānagarā khadiravana”ntiādīsu viya yebhuyyanayavasena vuttaṃ katthaci pāḷiviniicchayassapi dissanato. Porāṇaṭṭikāyaṃ pana pāḷiviniicchayo ca pāḷimuttavinicchayo ca pāḷimuttavinicchayoti evaṃ ekadesasarūpekasesavasena vā etaṃ vuttanti daṭṭhabbanti dutiyanayopi vutto, evañca sati pāḷiviniicchayapāḷimuttavinicchayehi aññassa vinicchayassa abhāvā kimetena ganthagarakarena pāḷimuttaggahaṇena. Visesanañhi sambhavabyabhicāre ca sati sātthakaṃ siyāti paṭhamanayova ārādhanīyo hoti.

Evaṃ sahetukaṃ abhidheyyaṃ dassetvā idāni karaṇappakāraṃ dasseti “samāharitvā”tiādīna. Duvidho hettha karaṇappakāro ekatthasamāharaṇaanākulakaraṇavasena. So duvidhopi tena pakārena pakaraṇassa katattā “karaṇappakāro”ti vuccati. Tattha samāharissāmīti samāharitvā, saṃ-saddo saṅkhepattho, tasmā saṅkhipiya āharissāmīti attho. Anāgatakālikavasena paccamānena “dassayissa”nti padena samānakālattā anāgatakāliko idha tvā-paccayo vutto. Ekatthāti ekasmiṃ idha vinayasaṅghappakaraṇe. Ekatthāti vā ekato. Dassayissanti dassayissāmi, ñāpayissāmīti attho. Ākulati byākulatīti ākulo, na ākulo anākulo, pubbāparabyākīṇṇavirahito pāḷimuttavinicchayo. Anākulanti pana bhāvanapūṃsakam, tasmā karadhātumayena katvāsaddena yojetvā dassanakiriyāya sambandhitabbaṃ.

Evaṃ ratanattayapaṇāmādikam pubbakaraṇam dassetvā idāni ye pāḷimuttavinicchaye dassetukāmo, tesam anukkamakaraṇattham mātikam ṭhapento “tatrāyam mātikā”tiādimāha. Mātikāya hi asati dassitavinicchayā vikiranti vidhamṣenti yathā taṃ suttena asaṅghatāni pupphāni. Santiyā pana mātikāya dassitavinicchayā na vikiranti na vidhamṣenti yathā taṃ suttena saṅghatāni pupphāni. Taṃ taṃ attham jānitukāmehi mātikānusārena gantvā icchiticchitavinicchayaṃ patvā so so attho jānitabbo hoti, tasmā sukhaggahaṇattham mātikā ṭhapitā. Tattha tatrāti tasmim pāḷimuttavinicchaye. Ayanti ayaṃ mayā vakkhamānā. Mātā viyāti mātikā. Yathā hi puttā mātito pabhavanti, evaṃ niddesapadāni uddesato pabhavanti, tasmā uddeso mātikā viyāti “mātikā”ti vuccati.

Divāseyyātiādīsu divāseyyā divāseyyavinicchayakathā. Parikkhāro parikkhāraviniicchayakathā...pe... pakiṇṇakam pakiṇṇakaviniicchayakathāti yojanā. Teneva vakkhati “divāsayanavinicchayakathā samattā”tiādi. Iti-saddo idamattho vā nidassanattho vā parisamāpanattho vā. Tesu idamatthe kā sā? Divāseyyā...pe... pakiṇṇakam iti ayanti. Nidassanatthe katham sā? Divāseyyā...pe... pakiṇṇakam iti

daṭṭhabbāti. Parisamāpanatthe sā kittakena parisamattā? Divāseyyā...pe...
pakiṇṇakaṃ iti ettakena parisamattāti attho. Imesaṃ pana divāseyyādipadānaṃ
vākyaviggahaṃ katvā atthe idha vuccamāne atipapañco bhavissati, sotūnañca
dussallakkhaṇīyo, tasmā tassa tassa niddesassa ādimhiyeva yathānurūpaṃ
vakkhāma.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Divāseyyavinicchayakathā

1. Evaṃ pālimuttavinicchayakathānaṃ mātikaṃ ṭhapetvā idāni
yathāṭṭhapitamātikānukkamena niddisanto “tattha divāseyyāti
divānipajjana”ntiādimāha. Tattha tatthāti tesu mātikāpadesu samabhiniviṭṭhassa
“divāseyyā”ti padassa “divānipajjana”nti attho daṭṭhabboti yojanā. Tattha divā-
saddo ahavācako ākāranto nipāto. Vuttañhi abhidhānappadīpikāyaṃ “ānukūlyetu
saddhañca, nattaṃ doso divā tvahe”ti. Sayanaṃ seyyā, karajakāyagatarūpānaṃ
uddhaṃ anuggantvā dīghavasena vitthārato pavattanasāṅkhāto iriyāpathaviseso.
Divākālasmiṃ seyyā divāseyyā. Aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva sūriyatthaṅgamanā,
etasmim kāle sayanairiyāpathakaraṇanti. Tenāha “divānipajjananti attho”ti.

Tatrāti tasmiṃ divāsayane ayaṃ vakkhamāno vinicchayo veditabboti yojanā.
“Anujānāmi...pe... vacanato”ti ayaṃ paṭhamapārājikasikkhāpadassa vinītavatthūsu
āgato bhagavatā āhaccabhāsito ñāpakapāṭho. Tattha divā paṭisallīyantenāti divā
nipajjantena. Dvāraṃ saṃvaritvā paṭisallīyitunti dvāraṃ pidahitvā nipajjitum.
“Divā...pe... nipajjitabbanti ñāpyaṃ. Nanu pāliyaṃ “ayaṃ nāma āpattī”ti na vuttā,
atha kathamettha āpatti viññāyatīti codanaṃ sandhāyāha “ettha ca kiñcāpi”tiādi.
Tattha etthāti etasmim divānipajjane. Ca-saddo vākyārambhajotako, kiñcāpi-saddo
nipātasamudāyo, yadipītyattho. Pāliyaṃ ayaṃ nāma āpattīti kiñcāpi na vuttā, pana
tathāpi asaṃvaritvā nipajjantassa aṭṭhakathāyaṃ dukkaṭaṃ yasmā vuttaṃ, tasmā
ettha āpatti viññāyatīti yojanā. Evaṃ santepi asati bhagavato vacane kathaṃ
aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ siyāti āha “vivāritvā...pe... anuññātattā”ti. Etena bhagavato
anujānanampi taṃ akarontassa āpattikāraṇaṃ hotīti dasseti.

Tattha “uppanne vatthumhīti itthiyā kataajjhācāravatthusmi”nti vimativinodaniyaṃ
vuttaṃ, sārattadīpaniyaṃ pana “methunavatthusmiṃ uppanne”ti vuttaṃ,
porāṇaṭṭhikāyampi tameva gahetvā “uppanne methunavatthusmi”nti vuttaṃ, tadetaṃ
vicāretabbaṃ methunallakkhaṇassa abhāvā. Nanu sikkhāpadapaññāpanaṃ nāma
buddhavisayo, atha kasmā aṭṭhakathāyaṃ dukkaṭaṃ vuttanti āha “bhagavato”tiādi.
Na kevalaṃ upālittetherādīhi eva aṭṭhakathā ṭhapitā, atha kho pālito ca atthato ca
buddhena bhagavatā vutto. Na hi bhagavatā abyākataṃ tantipadaṃ nāma atthi,
sabbesaṃyeva attho kathito, tasmā sambuddheneva tiṇṇaṃ piṭakānaṃ
atthavaṇṇanakkamopi bhāsītōti daṭṭhabbaṃ. Tattha tattha hi bhagavatā pavattitā
pakiṇṇakadesanāyeva aṭṭhakathāti.

Kiṃ panettha etaṃ divā dvāraṃ asaṃvaritvā nipajjantassa dukkaṭāpattiāpajjanaṃ
aṭṭhakathāyaṃ vuttattā eva siddhaṃ, udāhu aññenapīti āha “atthāpattī”tiādi. Etaṃ
dukkāṭāpattiāpajjanaṃ na kevalaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttattā eva siddhaṃ, atha kho
“atthāpatti divā āpajjati, no ratti”nti iminā parivārapāṭhenapi siddhaṃ hotīti yojanā.
Katarasmiṃ pana vatthusmiṃ idaṃ sikkhāpadaṃ vuttanti? “Tena kho pana

samayena aññataro bhikkhu vesāliyaṃ mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ divā vihāragato dvāraṃ vivaritvā nipanno ahosi. Tassa aṅgamaṅgāni vātupatthaddhāni ahesuṃ. Tena kho pana samayena sambahulā itthiyo gandhañca mālañca ādāya vihāraṃ āgamiṃsu vihārapekkhikāyo. Atha kho tā itthiyo taṃ bhikkhuṃ passitvā aṅgajāte abhinisīditvā yāvadatthaṃ katvā ‘purisusabho vatāya’nti vatvā gandhañca mālañca āropetvā pakkamiṃsu. Bhikkhū kilinnaṃ passitvā bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Pañcahi, bhikkhave, ākārehi aṅgajātaṃ kammaniyaṃ hoti rāgena, vaccena, passāvena, vātena, uccāliṅgapāṇakadaṭṭhena. Imehi kho, bhikkhave, pañcahākārehi aṅgajātaṃ kammaniyaṃ hoti. Aṭṭhānametaṃ, bhikkhave, anavakāso, yaṃ tassa bhikkhuno rāgena aṅgajātaṃ kammaniyaṃ assa, aramaṃ so, bhikkhave, bhikkhu, anāpatti bhikkhave tassa bhikkhuno. Anujānāmi bhikkhave divā paṭisallīyantena dvāraṃ saṃvaritvā paṭisallīyitu’’nti etasmiṃ vatthusmiṃ idaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ.

2. Idāni dvāravisesaṃ dassetuṃ “kīdisa’’ntiādimāha. Tattha parivattakadvāramevāti saṃvaraṇavivaraṇavasena ito cito ca parivattanayoggadvārameva.

Rukkhasūcikaṇṭakadvāranti rukkhasūcidvāraṃ kaṇṭakadvārañca.

“Rukkhasūcidvārakaṇṭakadvāra’’micceva vā pāṭho. Yaṃ ubhosu passesu rukkhatthambhe nikhanitvā tattha vijjhitvā majjhe dve tisso rukkhasūciyo pavesetvā karonti, taṃ rukkhasūcidvāraṃ nāma. Pavesananikkhamanakāle apanetvā thakanayoggaṃ ekāya, bahūhi vā kaṇṭakasākhāhi kataṃ kaṇṭakadvāraṃ nāma. Gāmadvārassa pidhānatthaṃ padarena vā kaṇṭakasākhādīhi vā katassa kavāṭassa udukkhalapāsakarahitatāya ekena saṃvarituṃ vivarituñca asakkuṇeyyassa heṭṭhā ekaṃ cakkam yojenti, yena parivattamānakavāṭaṃ sukthakanakaṃ hoti, taṃ sandhāya vuttaṃ “cakkalakayuttadvāra’’nti. Cakkameva hi lātabbatthena saṃvaraṇavivaraṇatthāya gahetabbatthena cakkalakaṃ, tena yuttakavāṭampi cakkalakaṃ nāma, tena yuttadvāraṃ cakkalakayuttadvāraṃ.

Mahādvāresu pana dve tīṇi cakkalakāni yojetīti āha “phalakesū’’tiādi. Kiṭikāsūti veḷupesikādīhi kaṇṭakasākhādīhi ca katathakanakesu. Saṃsaraṇakiṭikadvāranti cakkalakayantena saṃsaraṇakiṭikāyuttamahādvāraṃ. Gopphetvāti āvuṇitvā, rajjūhi ganthetvā vā. Ekaṃ dussasāṇidvāramevāti ettha kilañjasāṇidvāraṃpi saṅghaṃ gacchati. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “dussadvāraṃ sāṇidvārañca dussasāṇidvāraṃ. Dussasāṇi kilañjasāṇitīdinā vuttaṃ sabbampi dussasāṇiyameva saṅghetvā vuttaṃ, ekasadisattā ekanti vutta’’nti vuttaṃ.

3. Evaṃ dvāravisesaṃ dassetvā idāni yattakena dvāraṃ saṃvutaṃ hoti, taṃ pamāṇaṃ dassetuṃ “kittakena’’tyādimāha. Tattha sūcīti majjhe chiddaṃ katvā pavesitā. Ghaṭikāti upari yojitā. Idāni yattha dvāraṃ saṃvaritvā nipajjitum na sakkā hoti, tattha kātabbavidhiṃ dassetuṃ “sace bahūnaṃ vaḷaṇṇanaṭṭhānaṃ hoti’’tiādi vuttaṃ. Bahūnaṃ vaḷaṇṇanaṭṭhānēpi ekaṃ āpucchitvā nipajjitum vaṭṭatiyeva. Atha bhikkhū...pe... nisinnā hontīti idaṃ tattha bhikkhūnaṃ sannihitabhāvadassanatthaṃ vuttaṃ, na sesairiyāpathasamaṅgitānivattanatthaṃ, tasmā nipannepi ābhogaṃ kātuṃ vaṭṭati. Nipajjitvā niddāyante pana ābhogaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Asantapakke ṭhitattā raho nisajjāya viya dvārasaṃvaraṇaṃ nāma mātugāmānaṃ pavesanivāraṇatthaṃ anuññātanti āha “kevalaṃ bhikkhuniṃ vā’’tiādi.

Ettha ca taṃ vuttaṃ, evaṃ sabbatthapi yo yo theravādo vā aṭṭhakathāvādo vā pacchā vuccati, so sova pamāṇanti gahetabbanti idaṃ aṭṭhakathāvacanato atirekaṃ ācariyassa vacanaṃ. Ito pubbāparavacanaṃ aṭṭhakathāvacanameva. Tattha taṃ vuttanti “kurundaṭṭhakathāyaṃ pana...pe... na vattatī’’ti yaṃ vacanaṃ

aṭṭhakathācariyehi vuttaṃ, taṃ vacanaṃ yuttanti attho. Evaṃ...pe... gahetabbanti yathā cettha kurundiyaṃ vuttavacanaṃ yuttaṃ, evaṃ sabbatthapi vinicchaye yo yo theravādo vā aṭṭhakathāvādo vā pacchā vuccati, so sova pamāṇanti gahetabbaṃ, pure vutto theravādo vā aṭṭhakathāvādo vā pamāṇanti na gahetabbanti adhippāyo. Idaṃ vacanaṃ aṭṭhāne vuttaṃ viya dissati. Kathaṃ? Yaṃ tāva vuttaṃ, taṃ yuttanti. Taṃ imasmiṃ āpucchanaābhogakaraṇavinicchaye aññaṃ ayuttassa aṭṭhakathāvādassa vā theravādassa vā abhāvā vattum na sakkā. Na hi pubbavākye “bhikkhū evā”ti avadhāraṇaṃ kataṃ, atha kho āsannavasena vā paṭṭhānavasena vā “bhikkhū cīvarakammaṃ”iccādikamyeva vuttaṃ. Yampi vuttaṃ “evaṃ sabbatthapī”tyādi, tampi anokāsaṃ. Imasmiṃ vinicchaye aññaṃ aṭṭhakathāvādassa vā ācariyavādassa vā avacanato pure pacchābhāvo ca na dissati, ayaṃ “pamāṇa”nti gahetabbo, ayaṃ “na gahetabbo”ti vattabbabhāvo ca.

Upari pana “ko muccati, ko na muccatī”ti imassa pañhassa vissajjane mahāpaccharivādo ca kurundivādo ca mahāaṭṭhakathāvādo cāti tayo aṭṭhakathāvādā āgatā, eko mahāpadumattheravādo, tasmā tattheva yuttāyuttabhāvo ca pamāṇāpamāṇabhāvo ca gahetabbāgahetabbabhāvo ca dissati, tasmā tasmimyeva ṭhāne vattabbaṃ siyā, suvimalavipulapaññāveyyattiyasamannāgatena pana ācariyāsabhena avattabbaṭṭhāne vuttaṃ na siyā, tasmā upari aṭṭhakathāvādasaṃsandanaśāne mahāpadumattherena vuttanti imassa vacanassa pacchato vuttaṃ siyā, taṃ pacchā lekhakehi parivattetvā likhitaṃ bhavēyya, pārājikakaṇḍaṭṭhakathāyañca idaṃ vacanaṃ vuttaṃ. Tīkāyañca imasmiṃ ṭhāne na vuttaṃ, upariyeva vuttaṃ, “yo ca yakkhagahitako, yo ca bandhitvā nipajjāpito”ti imassa aṭṭhakathāvādassa pacchimattā soyeva pamāṇato gahetabbo. Tathā ca vakkhati “sabbattha yo yo aṭṭhakathāvādo vā theravādo vā pacchā vuccati, so soyeva pamāṇato daṭṭhabbo”ti, tasmā idamettha vicāretvā gahetabbaṃ.

4. Idāni dvāraṃ saṃvaraṇassa antarāye sati asaṃvaritvāpi nipajjitum vaṭṭatīti dassetuṃ “atha dvārassa”tyādimāha. Nisseṇiṃ āropetvāti uparimatalaṃ āropetvā visaṅkharitvā bhūmiyaṃ pādetvā, chaḍḍetvā vā nipajjitum vaṭṭati. Idaṃ ekābaddhatāya vuttaṃ. Dvepi dvārāni jaggitabbānīti ettha sace ekasmiṃ dvāre kavāṭaṃ vā natthi, heṭṭhā vuttanayena saṃvaritum vā na sakkā, itaraṃ dvāraṃ asaṃvaritvā nipajjitum vaṭṭati. Dvārapālassāti dvārakoṭṭhake mahādvāre, nisseṇimūle vā ṭhatvā dvārajagganakassa. Pacchimānaṃ bhāroti ekābaddhavasena āgacchante sandhāya vuttaṃ. Asaṃvutadvāre antogabbhe vāti yojetabbaṃ. Bahi vāti gabbhato bahi. Nipajjanakālepi...pe... vaṭṭatīyevāti ettha dvārajagganakassa tadadhīnattā tadā tassa tattha sannihitāsannihitabhāvaṃ anupadhāretvāpi ābhogaṃ kātuṃ vaṭṭatīyevāti vadanti.

Yena kenaci parikkhitteti ettha parikkhepassa ubbedhato pamāṇaṃ sahaseyyappahonake vuttasadisameva. Vuttañhi samantapāsādikāyaṃ “yañhi senāsaṇaṃ upari pañcahi chadanehi aññaṃ vā kenaci sabbameva paṭicchannaṃ, ayaṃ sabbacchannā nāma seyyā...pe... yaṃ pana senāsaṇaṃ bhūmito paṭṭhāya yāva chadanaṃ āhacca pākārena vā aññaṃ vā kenaci antamaso vatthenapi parikkhittaṃ, ayaṃ sabbaparicchannā nāma seyyā. Chadanaṃ anāhacca sabbantimena pariyāyena diyaḍḍhahatthubbedhena pākārādinaṃ parikkhittāpi sabbaparicchannāyevāti kurundaṭṭhakathāyaṃ vutta”nti. “Diyaḍḍhahatthubbedho vaḍḍhakihatthena

gahetabbo’’ti sārattadīpaniyaṃ vimativinodaniyañca vuttaṃ. Mahāpariveṇanti mahantaṃ aṅgaṇaṃ. Tena bahujaṇasañcaraṇaṭṭhānaṃ dasseti. Tenāha “mahābodhī’’tiādi.

Aruṇe uggate vuṭṭhāti, anāpatti anāpattikhettabhūtāya rattiyā suddhacittena nipannattā. Pabujjhivā puna supati, āpattīti aruṇe uggate pabujjhivā aruṇuggamaṇaṃ ñatvā vā añatvā vā anuṭṭhahitvā sayitasantānena supati, uṭṭhahitvā kattabbassa dvārasaṃvaraṇādino akatattā akiriyasamuṭṭhānā āpatti hoti anāpattikhette katanipajjanakiriyāya anaṅgattā. Ayañhi āpatti īdise ṭhāne akiriyā, divā dvāraṃ saṃvaritvā nipajjanakkhaṇe kiriyākiriyā ca acittakā cāti veditabbā. Purāruṇā pabujjhivāpi yāva aruṇuggamaṇā sayantassapi purimanayena āpattiyeva.

Aruṇe uggate vuṭṭhahissāmīti...pe... āpattiyevāti ettha kadā assa āpattīti? Vuccate - na tāva rattiyaṃ, “divā āpajjati, no ratti’’nti vuttattā anādariyadukkaṭṭā na muccatīti vuttadukkaṭṭaṃ pana divāsayanadukkaṭṭameva na hoti anādariyadukkaṭṭattā eva. “Aruṇuggamaṇe pana acittakaṃ akiriyasamuṭṭhānaṃ āpattiṃ āpajjatīti veditabba’’nti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ, sārattadīpaniyampi “yathāparicchedameva vuṭṭhātīti aruṇe uggateyeva uṭṭhahati. Tassa āpattīti asuddhacitteneva nipannattā niddāyantaṃsapi aruṇe uggate divāpaṭisallānaṃūlikā āpatti. ‘Evaṃ nipajjanto anādariyadukkaṭṭāpi na muccatī’’ti vuttattā asuddhacittena nipajjanto aruṇuggamaṇato puretaraṃ uṭṭhahantopi anuṭṭhahantopi nipajjanakāleyeva anādariyadukkaṭṭaṃ āpajjati, divāpaṭisallānaṃūlikaṃ pana dukkaṭṭaṃ aruṇeyeva āpajjatī’’ti vuttaṃ, tasmā evaṃ nipajjantassa dve dukkaṭṭāni āpajjantīti veditabbaṃ.

Sace dvāraṃ saṃvaritvā aruṇe uggate uṭṭhahissāmīti nipajjati, dvāre ca aññehi aruṇuggamaṇakāle vivaṭepi tassa anāpattiyeva dvārapidahanassa rattidivābhāgesu visesābhāvā. Āpattiāpajjanasseva kālaviseso icchitabbo, na tapparihārassāti gahetabbaṃ. “Dvāraṃ saṃvaritvā rattim nipajjatī’’ti hi vuttaṃ. Divā saṃvaritvā nipannassa kenaci vivaṭepi dvāre anāpattiyeva, attanāpi anuṭṭhahitvāva sati paccaye vivaṭepi anāpattīti vadanti, idampi vimativinodaniyameva vuttaṃ.

Yathāparicchedameva vuṭṭhātīti aruṇe uggateyeva vuṭṭhāti, āpattiyevāti mūlāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Anādariyāāpatti pana purāruṇā uṭṭhitassapi tassa hoteva “dukkatā na muccatī’’ti vuttattā. Dukkaṭṭā na muccatīti ca purāruṇā uṭṭhahitvā mūlāpattiyā muttopi anādariyadukkaṭṭā na muccatīti adhippāyo.

5. Niddāvasena nipajjatīti niddābhībhūtatāya ekapassena nipajjati. “Niddāvasena nipajjatī’’ti vohāravasena vuttaṃ, pādānaṃ pana bhūmito amocitattā ayaṃ nipanno nāma hotīti teneva anāpatti vuttā. Apassāya supantassāti kaṭiṭṭhito uddhaṃ piṭṭhikaṇṭake appamattakaṃ padesaṃ bhūmiṃ aphusāpetvā supantassa. Kaṭiṭṭhiṃ pana bhūmiṃ phusāpentassa sayanaṃ nāma na hoti. Piṭṭhipasāraṇalakkhaṇā hi seyyā dīghā, vandanādīsipi tiriyaṃ piṭṭhikaṇṭakānaṃ pasāritattā nipajjanamevāti āpatti pariharitabbāva. Vandanāpi hi pādāmūle nipajjatītiādīsū nipajjanameva vuttā. Sahasā vuṭṭhātīti pakkhalitā patito viya sahasā vuṭṭhāti, tassapi anāpatti patanakkhaṇe avisayattā, visaye jāte sahasā vuṭṭhitattā ca. Yassa pana visaññitāya pacchāpi avisayo eva, tassa anāpattiyeva patanakkhaṇe viya. Tattheva sayati, na vuṭṭhātīti iminā visayepi akaraṇaṃ dasseti, teneva tassa āpattīti vuttaṃ.

Idāni aṭṭhakathāvādasamsandanaṃ kātuṃ “ko muccati, ko na muccatī’’tiādimāha. Tattha mahāpaccariyantiādīsū paccarīti uḷumpaṃ vuccati, tasmim nisīditvā katattā tameva nāmaṃ jātaṃ. Kurundivallivihāro nāma atthi, tattha katattā kurundīti nāmaṃ

jātaṃ. Mahāaṭṭhakathā nāma saṅgītittayamāruḷhā tepitakassa buddhavacanassa aṭṭhakathā. Yā mahāmahindattherena tambapaṇṇidīpaṃ ābhatā, tambapaṇṇiyehi therehi pacchā sīhaḷabhāsāya abhisankhatā ca hoti. Ekabhaṅgenāti ekapassabhañjanena pāde bhūmito amocetvā ekapassena sarīraṃ bhañjitvā nipannoti vuttaṃ hoti. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana mahāpadumattherena vuttanti sambandho. Tena mahāaṭṭhakathāya likhitamahāpadumattheravāde “aya”nti dasseti. “Mucchitvā patitattā avisayattā āpatti na dissatī”ti therena vuttaṃ. Ācariyā pana yathā yakkhagahitako bandhitvā nipajjāpito ca paravaso hoti, evaṃ aparavasattā mucchitvā patito kaṅcikalāṃ jānitvā nipajjatīti anāpattiṃ na vadanti, visaññite pana sati anāpattiyeva.

Dve janātiādi mahāaṭṭhakathāyameva vacanaṃ, tadeva pacchā vuttattā pamāṇaṃ. Yakkhagahitaggahaṇeneva cettha visaññibhūtopi saṅgahito, ekabhaṅgena nipanno pana anipannattā āpattito muccatiyevāti gahetabbaṃ. Sāratthadīpaniyañca “yo ca yakkhagahitako, yo ca bandhitvā nipajjāpito”ti imassa aṭṭhakathāvādassa pacchimattā soyeva pamāṇato gahetabbo, tathā ca vakkhati “sabbattha yo yo aṭṭhakathāvādo vā pacchā vuccati, so soyeva pamāṇato gahetabbo”ti. Imasmiṃ ṭhāne imassa aṭṭhakathāpāṭhassa ānītattā imasmiṃ vinayasaṅgahappakaraṇepi imasmiṃyeva ṭhāne so pāṭho vattabboti no khanti. Ettha ca “rattiṃ dvāraṃ vivaritvā nipanno aruṇe uggate utṭhāti, anāpattī”tiādivacanato aruṇuggamane saṃsayavinodanattaṃ aruṇakathā vattabbā. Tatridaṃ vuccati -

“Ko esa aruṇo nāma;
Kena so aruṇo bhava;
Kīdiso tassa vaṇṇā tu;
Saṇṭhānaṃ kīdisaṃ bhava.

“Kismiṃ kāle ca dese ca, aruṇo samugacchati;
Kiṃ paccakkhasiddho eso, udāhu anumānato”ti.

Tattha ko esa aruṇo nāmāti ettha esa aruṇo nāma sūriyassa pabhāviseso.
Vuttañhetam abhidhānappadīpikāyaṃ -

“Sūrassodayato pubbuṭṭhitaraṃsi siyāruṇo”ti;

Taṭṭikāyañca “sūrassa udayato pubbe utṭhitaraṃsi aruṇo nāma siyā”ti.
Vimativinodanīnāmikāyaṃ vinayaṭṭikāyañca “aruṇoti cettha sūriyuggamanassa purecaro vaḍḍhanaghanaratto pabhāvisesoti daṭṭhabbo”ti vuttaṃ, tasmā sūriyappabhāyeva aruṇo nāma, na aññoti daṭṭhabbaṃ. Kena so aruṇo bhaveti ettha aruṇo vaṇṇo assāti aruṇo, kiñcirattavaṇṇasamannāgatoti attho. Atha vā arati gacchati rattavaṇṇabhāvena pavattatīti aruṇo. Vuttañhetam abhidhānappadīpikāṭṭikāyaṃ “aruṇavaṇṇatāya arati gacchatīti aruṇo”ti. Kīdiso tassa vaṇṇoti ettha abyattarattavaṇṇo tassa vaṇṇo bhava. Vuttañhi abhidhānappadīpikāyaṃ “aruṇo kiñcirattothā”ti. Taṭṭikāyañca “kiñciratto abyattarattavaṇṇo aruṇo nāma yathā macchassa akkhī”ti. Vimativinodaniyañca “vaḍḍhanaghanaratto pabhāviseso”ti, tasmā sūriyassa rattappabhāyeva aruṇo nāma, na setappabhādayoti daṭṭhabbaṃ. Yadi evaṃ pātimokkhaṭṭhapanakkhandhakavaṇṇanāya vimativinodaniyaṃ “pāḷiyaṃ pana nandimukhiyāti odātadisāmukhatāya tuṭṭhamukhiyā”ti vuttaṃ, tam katham yujjeyyāti, no na yujjeyya. Tattha hi aruṇuggatakāle aruṇobhāsena

odātadisāmukhabhāvo vutto, na aruṇobhāsassa odātabhāvo. Vuttañhetam udānaṭṭhakathāyaṃ “nandimukhiyāti aruṇassa uggatattā eva aruṇobhāya sūriyālokupajivino satte nandāpanamukhiyā rattiyā jātāya vibhāyamānāyāti attho”ti.

Jātaṇṭhakathāyañca -

“Jighañṇarattim aruṇasmimuhate;
Yā dissati uttamarūpavaṇṇinī;
Tathūpamā maṃ paṭibhāsi devate;
Ācikkha me taṃ katamāsi accharā”ti.

Imassa gāthāya atthavaṇṇanāyaṃ “tatha jighañṇarattinti pacchimarattim, rattipariyosāneti attho. Uhateti aruṇe uggate. Yāti yā puratthimā disā rattavaṇṇatāya uttamarūpadharā hutvā dissatī”ti. Evaṃ aruṇuggatasamaye puratthimadisāya rattavaṇṇatā vuttā, tasmā tasmim samaye aruṇassa uṭṭhitattā puratthimāya disāya rattabhāgo sūriyālokassa patthaṭattā sesadisānaṃ odātabhāvo viññāyati.

Sanṭhānaṃ kīdisaṃ bhaveti ettha aruṇassa pāṭekkaṃ sanṭhānaṃ nāma natthi rasmimattattā. Yattakaṃ padesaṃ pharati, tattakaṃ tassa sanṭhānanti daṭṭhabbaṃ. Atha vā puratthimadisāsanṭhānaṃ. Vuttañhi jātaṇṭhakathāyaṃ “puratthimadisā rattavaṇṇatāya uttamarūpadharā hutvā dissatī”ti.

Kismiṃ kāle ca dese ca, aruṇo samugacchatīti ettha esa aruṇo sūriyuggamanassa pure kāle puratthimadisāyaṃ uggacchatī. Vuttañhetam udānaṭṭhakathāyaṃ “uddhaste aruṇeti uggate aruṇe, aruṇo nāma puratthimadisāyaṃ sūriyodayato puretameva uṭṭhitobhāso”ti. Abhidhānappadīpikāyañca “sūrassodayato pubbuṭṭhitaraṃsī”ti.

Kiṃ paccakkhasiddho eso, udāhu anumānatoti ettha ayaṃ aruṇo nāma paccakkhasiddho eva, na anumānasiddho. Kasmā viññāyatīti ce?
Cakkhuviññāṇagocaravaṇṇāyanabhāvato. Akkhassa patīti paccakkhaṃ, cakkhurūpānaṃ abhimukhabhāvena āpāthagatattā cakkhuviññāṇaṃ hoti. Vuttañhetam bhagavatā “cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññāṇa”nti, tasmā ayaṃ aruṇavaṇṇo cakkhunā disvā jānitabbato paccakkhasiddhoyeva hoti, na evaṃ sati evaṃ bhavyeyyāti anumānena punappunaṃ cintanena siddhoti. Imaṃ pañhavissajjanaṃ sādhuṃ manasi karitvā paṇḍitehi rattobhāsoyeva aruṇoti paccetabbo sallakketabboti.

Kasmā pana imasmim ṭhāne aruṇakathā vuttāti? Imissā aruṇakathāya mahāvisayabhāvato. Kathaṃ? Uposathikā upāsakā ca upāsikāyo ca aruṇuggamaṇaṃ tathato ajānantā anugateyeva aruṇe uggatasaññāya khādanīyaṃ vā khādanti, bhojanīyaṃ vā bhuñjanti, mālāgandhādīni vā dhārenti, tato tesaṃ sīlaṃ bhijjati. Sāmaṇerā tatheva vikālabhojanaṃ bhuñjitvā sīlavināsaṃ pāpuṇanti. Nissayapaṭipannakā bhikkhū ācariyupajjhāyehi vinā bahisīme carantā nissayappassambhanaṃ pāpuṇanti, antovasse bhikkhū upacārasīmato bahigacchantā vassacchedaṃ, tecīvarikā bhikkhū abaddhasīmāyaṃ cīvarena vippavasantā nissaggiyapācittiyaṃ, tathā sattabbhantarāsīmāyaṃ, sahaseyyappahonakaṭṭhāne anupasampannaṃ mātugāmehi saha sayantā pācittiyaṃ, tathā yāvakālikaṃ bhuñjantā bhikkhū, pārivāsikādayo vattaṃ nikkhipantā ratticchedaṃ. Evaṃādianekādīnavasambhavato lajjipesalānaṃ bhikkhūnaṃ tathato aruṇuggamanassa jānanatthaṃ vuttāti daṭṭhabbā.

Keci pana bhikkhū aḍḍharattisamaye ghaṭṭisuññattā aḍḍharattikālaṃ atikkamma aññadivaso hoti, tasmā tasmim̐ kāle aruṇaṃ utṭhitaṃ nāma hotīti maññamānā aḍḍharattim̐ atikkamma khādanīyabhojanīyādīni bhuñjanti, te pana buddhasamayam̐ ajānantā vedasamayameva manasi karontā evaṃ karonti, tasmā tesam̐ taṃkaraṇaṃ pamāṇaṃ na hoti. Bahavo pana bhikkhū aruṇassa paccakkhabhāvaṃ ajānantā anumānavasena cintituñca asakkontā anussavavaseneva paravacanaṃ saddahantā amhākaṃ ācariyā aruṇuggamanavelāyaṃ utṭhāya gacchantā sūriyuggamanavelāyaṃ dvisahassadaṇḍappamāṇaṃ ṭhānaṃ pāpuṇanti, tisahassadaṇḍappamāṇaṃ ṭhānaṃ pāpuṇantīti ca vadanti. Imamhā vihārā asukaṃ nāma vihāraṃ asukaṃ nāma cetiyaṃ asukaṃ nāma gāmaṃ pāpuṇantītiādīni ca vadantīti evaṃ anussavavacanaṃ vadanti, tampi appamāṇaṃ. Kasmā? Addhānaṃ nāma balavantassa javasampannassa ca rassaṃ hoti, dubbalassa santassa ca dīghaṃ hoti. Vuttañhi bhagavatā -

“Dīghā jāgarato ratti, dīghaṃ santassa yojanaṃ;
Dīgho bālāna saṃsāro, saddhammaṃ avijānata”nti.

Tasmā addhānaṃ nāma sabbesaṃ ekasadisam̐ na hotīti aruṇuggamanassa lakkhaṇaṃ bhavitum̐ na sakkā, na ca te āyasmanto piṭakattayato kiñci sādhakabhūtaṃ vacanaṃ āharanti, asakkhikaṃ aḍḍaṃ karonti viya yathājjhāsayameva vadantīti pamāṇaṃ na hoti.

Aññe pana -

“Atītarattiyā yāmo;
Pacchimoḍḍhamamussa vā;
Bhāvinīyādippahāro;
Tadaḍḍhaṃ vājjatehya hoti -

Kaccāyanasārappakaraṇāgataṃ gāthaṃ vatvā atītarattiyā pacchimo yāmo ajja pariyāpanno, tasmā pacchimayāmassa ādito paṭṭhāya aruṇaṃ uggacchatī”ti vadanti. Ayaṃ vādo sakāraṇasaññāpakattā purimehi balavā hoti, evaṃ santepi ayuttoyeva. Kasmā? Ayañhi gāthā bāhirasaddasatthe jaṅgadāsappakaraṇe vuttanayena ajja bhavā ajjatanīti vuttaajjavohārassa pavattanakālaṃ dassetuṃ vuttā, na piṭakattaye vuttassa aruṇuggamanassa kālaṃ dassetuṃ, tasmā aññasādhyaṃsa aññasādhakena sādhitattā ayuttoyeva.

Apare pana “pahāro yāmasaññito”ti abhidhānappadīpikāyaṃ vuttattā pahārayāmasaddānaṃ ekatthattā tattheva “tiyāmā saṃvarī bhavē”ti vuttattā rattiyā ca tiyāmabhāvato pāḷiyañca “abhikkantā, bhante, ratti, nikkhanto pacchimo yāmo, uddhasto aruṇo”ti āgatattā idāni rattiyā catūsu pahāresu tatiyappahārassa avasāne aruṇo uggato, tasmā avasesaekappahāramatto kālo divasabhāgaṃ bhajatīti vadeyyum̐, ayaṃ vādo tatiyavādatopi balavatāro. Kasmā? Ñāpakañāpyānaṃ anurūpabhāvato. Tathā hi “pahāro yāmasaññito”ti ayaṃ ñāpako pahārayāmānaṃ ekatthabhāvassa anurūpo, “tiyāmā saṃvarībhavē”ti ayaṃ rattiyā tiyāmabhāvassa, “pāḷiyañcā”tiādi tatiyappahārassa avasāne aruṇuggamanassa, tathāpi ayuttoyeva hoti. Kasmā? “Avasesaekappahāramatto kālo divasabhāgaṃ bhajatī”ti vacanassa viruddhattā. Majjhimadesa hi dasaghaṭṭikāpamāṇassa kālassa ekappahārattā sabbā ratti tiyāmāva hoti, na catuyāmā, idāni pana paccantavisayesu sattaṭṭhaghaṭṭikāmattassa kālassa ekappahāratattā catuppahārā bhavati, tasmā majjhimadesavohāraṃ gahetvā abhidhānappadīpikāyañca “tiyāmā saṃvarī bhavē”ti

vuttaṃ, pāḷiyañca “nikkhanto pacchimo yāmo, uddhasto aruṇo”ti, tasmā rattipariyosāneyeva aruṇo uggatoti daṭṭhabbo. Tathā hi vuttaṃ vimativinodaniyaṃ “tathā pārivāsikādīnampi aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā vattaṃ nikkhipantānaṃ ratticchedo vutto, uggate aruṇe nikkhipitabbanti hi vutta”nti.

Sahaseyyasikkhāpadehi “anupasampannehi saha nivutthabhāva-parimocanattaṃ purāruṇā nikkhamitvā”tiādi vuttaṃ. Evaṃ cīvaravippavāsādīsu ca sabbattha rattipariyosāne āgamanavasena aruṇuggamaṇaṃ dassitaṃ, na atītāruṇavasenāti. Jātakatṭhakathāyampi “rattipariyosāneti attho”ti. Na kevalaṃ majjhimadesesu rattiyāyeva tippahārabhāvo hoti, atha kho divasassapi. Tathā hi vuttaṃ atṭhasālīniyaṃ “sammāsambuddhassa abhidhammadesanāpariyosānañca tesāṃ bhikkhūnaṃ sattappakaraṇauggahaṇaṃ ekappahāreneva hoti”ti, mūlaṭīkāyañca “ekappahārenāti ettha pahāroti divasassa tatiyabhāgo vuccatī”ti, tasmā eko rattidivo chappahāro hotīti viññāyati. Evaṃ majjhimadesavohārena tiyāmasaṅkhātassa tippahārassa avasāne sabbarattipariyosāne uṭṭhitaṃ aruṇaṃ paccantadesavohārena tippahārassa avasāneti gahetvā ekappahārāvasesakāle aruṇo uggatoti vuttattā ayampi vādo ayuttoyeva hotīti daṭṭhabbo.

Bahavo pana paṇḍitā “khuddasikkhānissaye vuttaṃ -

‘Setaruṇaṃ paṭhamam, dutiyaṃ nandiyāvaṭṭam;

Tatiyaṃ tambavaṇṇaṃ, catuttham gadrabham mukha’nti. -

Imaṃ gāthaṃ nissāya ekarattiyaṃ aruṇo catukkhattum uṭṭhahati, tattha paṭhamam setavaṇṇam hoti, dutiyaṃ nandiyāvaṭṭapupphavaṇṇam hoti, tatiyaṃ tambavaṇṇam hoti, catuttham gadrabhamukhavaṇṇam hoti”ti vatvā rattobhāsato puretaraṃ atītaraṭṭhikāyeva vattanikkhipanādikammaṃ karonti. Tesāṃ taṃ karaṇaṃ anisammakāritaṃ āpajjati. Ayañhi gāthā neva pāḷiyaṃ dissati, na atṭhakathāyaṃ, na ṭīkāsu, kevalaṃ nissaye eva, nissayesu ca ekasmiṃyeva khuddasikkhānissaye dissati, na aññanissayesu, tatthāpi neva pubbāparasambandho dissati, na hetuphalādibhāvo, na ca liṅganiyamoti na nissayakārācariyena ṭhapitā bhavēyya, atha kho pacchā aññehi lekhakehi vā attano icchānurūpaṃ likhitā bhavēyya, tasmā ayaṃ gāthā kuto ābhataṃ pāḷito vā atṭhakathāto vā ṭīkāto vā vinayato vā suttantato vā abhidhammato vāti pabhavaṃ apariyesitvā nissaye diṭṭhamattameva sārato gahetvā pāḷiyatṭhakathāṭīkāsu vuttavacanaṃ anisāmetvā katattā anisammakāritaṃ āpajjati.

Tatrāyaṃ pāḷi “tena kho pana samayena buddho bhagavā sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhakāsu himapātasamaye rattim ajjhokāse ekacīvaro nisīdi, na bhagavantaṃ sītāṃ ahosi. Nikkhante paṭhame yāme sītāṃ bhagavantaṃ ahosi, dutiyaṃ bhagavā cīvaraṃ pārupi, na bhagavantaṃ sītāṃ ahosi. Nikkhante majjhime yāme sītāṃ bhagavantaṃ ahosi, tatiyaṃ bhagavā cīvaraṃ pārupi, na bhagavantaṃ sītāṃ ahosi. Nikkhante pacchime yāme uddhaste aruṇe nandimukhiyā rattiyā sītāṃ bhagavantaṃ ahosi, catuttham bhagavā cīvaraṃ pārupi, na bhagavantaṃ sītāṃ ahosi”ti. Ayaṃ mahāvagge cīvarakkhandhakāgatā vinayapāḷi. Pāḷiyaṃ nandimukhiyāti tuṭṭhimukhiyā, pasannadisāmukhāyāti attho. Ayaṃ taṃsaṃvaṇṇanāya vimativinodanīpāṭho.

“Tena kho pana samayena buddho bhagavā sāvattthiyaṃ viharati pubbārāme migāramātupāsāde. Tena kho pana samayena bhagavā tadahuposathe bhikkhusaṅghaparivuto nisinno hoti. Atha kho āyasmā ānando abhikkantāya rattiyā

nikkhante paṭhame yāme uṭṭhāyāsanaṃ ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena bhagavā tenaṅjaliṃ paṇāmetvā bhagavantam etadavoca - abhikkantā, bhante ratti, nikkhanto paṭhamo yāmo, ciranisinno bhikkhusaṅgho, uddisatu, bhante, bhagavā bhikkhūnaṃ pātimokkhanti. Evaṃ vutte bhagavā tuṇhī ahoṣi. Dutiyampi kho āyasmā ānando abhikkantāya rattiyā nikkhante majjhime yāme uṭṭhāyāsanaṃ ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena bhagavā tenaṅjaliṃ paṇāmetvā bhagavantam etadavoca - abhikkantā, bhante, ratti, nikkhanto majjhimo yāmo, ciranisinno bhikkhusaṅgho, uddisatu, bhante, bhagavā bhikkhūnaṃ pātimokkhanti. Dutiyampi bhagavā tuṇhī ahoṣi. Tatiyampi kho āyasmā ānando abhikkantāya rattiyā nikkhante pacchime yāme uddhaste aruṇe nandimukhiyā rattiyā uṭṭhāyāsanaṃ ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena bhagavā tenaṅjaliṃ paṇāmetvā bhagavantam etadavoca - abhikkantā, bhante, ratti, nikkhanto pacchimo yāmo, uddhastam aruṇam, nandimukhī ratti, ciranisinno bhikkhusaṅgho, uddisatu bhante bhagavā bhikkhūnaṃ pātimokkhanti. Aparisuddhā, ānanda, parisā”ti. Ayaṃ cūlavagge pātimokkhaṭṭhapanakkhandhakāgatā aparāpi vinayapāḷi.

Nandimukhiyā rattiyāti aruṇuṭṭhitakāle pītimukhā viya ratti khāyati. Tenāha “nandimukhiyā”ti ayaṃ taṃsaṃvaṇṇanābhūtasamantapāsādikāṭṭhakathāpāṭho. Abhikkantāti parikkhīṇā. Uddhaste aruṇeti uggate aruṇasīse. Nandimukhiyāti tuṭṭhimukhiyā. Ayaṃ taṃsaṃvaṇṇanābhūtasāratthadīpanīpāṭho. Pāḷiyaṃ nandimukhiyāti odātadisāmukhitāya tuṭṭhamukhiyā. Ayaṃ taṃsaṃvaṇṇanāya vimativinodanīpāṭho.

“Tatiyampi kho āyasmā ānando abhikkantāyarattiyā nikkhante pacchime yāme uddhaste aruṇe nandimukhiyā rattiyā uṭṭhāyāsanaṃ ekaṃsaṃ cīvaraṃ katvā yena bhagavā tenaṅjaliṃ paṇāmetvā bhagavantam etadavoca - abhikkantā, bhante, ratti, nikkhanto pacchimo yāmo, uddhasto aruṇo, nandimukhī ratti, ciranisinna āgantukā bhikkhū, paṭisammodatu, bhante, bhagavā āgantuke bhikkhū”ti. Ayaṃ udānāgatā suttantapāḷi. Uddhaste aruṇeti uggate aruṇe. Aruṇo nāma puratthimadisāyaṃ sūriyodayato puretameva uṭṭhitobhāso. Nandimukhiyā rattiyāti aruṇassa uggatattā eva aruṇobhāya sūriyālokūpajīvino satte nandāpanamukhiyā rattiyā jātāya, vibhāyamānāyāti attho. Ayaṃ taṃsaṃvaṇṇanābhūtā udānaṭṭhakathā.

Iti ettakāsu vinayasuttantāgatāsu pāḷiyaṭṭhakathāṭīkāsu ekasmimpiṭhāne aruṇo catukkhattam uggatoti natthi, ekavārameva vutto. Catubbidhavaṇṇasamannāgatotipi natthi, ekavaṇṇo eva vutto. Jātaṇṭhakathāyampi rattavaṇṇo eva vutto, na setavaṇṇādiko. Nandimukhīti ca satte nandāpanadisāmukhī ratti eva vuttā, na aruṇassa nandiyāvaṭṭapupphasadisavaṇṇatā. Tenāha “satte nandāpanamukhiyā rattiyā”ti. Evaṃ abhidhānappadīpikāpakaraṇavacanena viruddhattā pāḷiyaṭṭhakathādīhi asaṃsandanato dubbalasādhakattā ca ayampi vādo ayutto yevāti daṭṭhabbo, tasmā sammāsambuddhassa āṇam anatikkantena lajjibhikkhūnā yadi kenaci appaṭicchanne vivaṭokāse hoti, macchakkhisamānaabyattarattobhāsassa paññāyamānakālato paṭṭhāya vattanikkhipanādikammaṃ kātabbam.

Yadi pana pabbatādinā paṭicchannaṭṭhānam hoti, yattakena kālena vivaṭaṭṭhāne rattobhāso paññāyati, sūriyamaṇḍalassa dissanakālato ekaghaṭīkāmattena vā dvighaṭīkāmattena vā tattakam kālam sallakkhetvā imasmiṃ kāle aruṇo uggato bhavyeyyāti takketvā kātabbam, saṃsayam anicchantena tatopi kañcīkālāṃ adhivāsetvā nissamsayakāle kattabbam, ayaṃ tattha sāmīci. Ayaṃ pana vādo yathāvuttappakaraṇavacanēhi suṭṭhu saṃsandati yathā gaṇḍodakena

yamunodakam, tasmā paṇḍitehi punappunam pubbāparam āloḍentena manasi kātabbo. Evaṃ manasi karitvā aruṇapaṭisaṃyuttesu ṭhānesu saṃsayo chinditabbo, saṃsayaṃ chinditvā visāradena hutvā taṃ taṃ kammaṃ kātabbanti.

Visuddhatthāya sīlassa, bhikkhūnaṃ piyasīlinaṃ;
Katāruṇakathā esā, na sārambhādikāraṇā.

Tasmā suṭṭhūpadhāretvā, yuttaṃ gaṇhantu sādhave;
Ayuttañce chaḍḍayantu, mā hontu dummanādayoti.

Iti vinayaśaṅgahaśaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Divāseyyavinicchayaḥkathālaṅkāro nāma

Paṭhamo paricchedo.

2. Parikkhāravinicchayaḥkathā

6. Evaṃ divāseyyavinicchayaṃ kathetvā idāni parikkhāravinicchayaṃ kathetum “parikkhāroti samaṇaparikkhāro”tiādimāha. Tattha divāseyyavinicchayaḥkathāya ādimhi vuttaṃ “tatthā”ti padaṃ ānetvā tattha tesu mātikāpadesu samabhiniviṭṭhassa “parikkhāro”ti padassa “samaṇaparikkhāro”ti attho daṭṭhabboti yojanā, esa nayo ito parepi. Samaṇaparikkhāro vutto, na gihiparikkhāroti adhippāyo. Parisamantato kariyateti parikkhāro, chattādiko. Tatrāti samaṇaparikkhāre. Kappatīti kappiyo, na kappiyo akappiyo, kappiyo ca akappiyo ca kappiyākappiyo, samāhāradvandepe pulliṅgamicchanti paṇḍitā. Kappiyākappiyo ca so parikkhāro ceti tathā, tassa vinicchayo kappiyākappiyaparikkhāravinicchayo.

Keci tālapaṇṇacchattanti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ. Sabbampi hi chattaṃ tathākariyamānaṃ na vaṭṭati. Tenevāha vajirabuddhiṭikāyaṃ “sabbaparikkhāresu vaṇṇamaṭṭhavikāraṃ karontassa dukkaṭanti dīpentena na vaṭṭatīti vuttanti veditabba”nti. Na vaṇṇamaṭṭhatthāyāti iminā thirakaraṇatthaṃ ekavaṇṇasuttana vinandhiyamānaṃ yadi vaṇṇamaṭṭhaṃ hoti, tattha na dosoti dasseti. Āraggenāti nikhādanamukhena. Yadi na vaṭṭati, tādisaṃ chattadaṇḍaṃ labhitvā kiṃ kātabbanti āha “ghaṭakaṃ vā”tiādi. Suttakena vā daṇḍo veṭhetabboti yathā lekhā na paññāyati, tathā veṭhetabbo. Daṇḍabundeti daṇḍamūle, chattadaṇḍassa heṭṭhimakoṭiyanti attho. Chattamaṇḍalikanti chattassa anto khuddakamaṇḍalaṃ, chattapañjare maṇḍalākārena baddhadaṇḍavalayaṃ vā. Ukkiritvāti ninnam, unnataṃ vā katvā uṭṭhāpetvā. Sā vaṭṭatīti sā lekhā rajjukehi bandhantu vā mā vā, bandhitum yuttaṭṭhānattā vaṭṭati. Tena vuttaṃ ācariyabuddhadattamahātherena -

“Chattaṃ paṇṇamayam kiñci, bahi anto ca sabbaso;
Pañcavaṇṇena suttana, sibbitum na ca vaṭṭati.

“Chinditum aḍḍhacandaṃ vā, paṇṇe makaradantakaṃ;
Ghaṭakaṃ vālarūpaṃ vā, lekhā daṇḍe na vaṭṭati.

“Sibbitum ekavaṇṇena, chattaṃ suttana vaṭṭati;
Thirattamaṃ pañcavaṇṇena, pañjaraṃ vā vinandhitum.

“Ghaṭakaṃ vālarūpaṃ vā, lekhā vā pana kevalā;

Chinditvā vāpi ghaṃsitvā, dhāretuṃ pana vaṭṭati.

“Ahicchattakasaṇṭhānaṃ, daṇḍabundamhi vaṭṭati;
Ukkiritvā katā lekhā, bandhanatthāya vaṭṭatī”ti.

Tassa vaṇṇanāyampi chattaṃ paṇṇamayam kiñcīti tālapaṇṇādipaṇṇacchadanam yaṃ kiñci chattaṃ. Bahīti upari. Antoti heṭṭhā. Sibbitunti rūpaṃ dassetvā sūcikkammaṃ kātuṃ. Paṇṇeti chadanapaṇṇe. Aḍḍhacandanti aḍḍhacandākāraṃ. Makaradantakanti makaradantākāraṃ, yaṃ “girikūṭa”nti vuccati. Chindituṃ na vaṭṭatīti sambandho. Mukhavaṭṭiyā nāmetvā baddhapaṇṇakoṭiyā vā matthakamaṇḍalakoṭiyā vā girikūṭādiṃ karonti, iminā taṃ paṭikkhittaṃ. Daṇḍeti chattaḍḍaṇḍe. Ghaṭakanti ghaṭākāro. Vālarūpaṃ vāti byagghādivālānaṃ rūpakaṃ vā. Lekhāti ukkiritvā vā chinditvā vā citta-kammavasena vā katarāji. Pañcavaṇṇānaṃ suttānaṃ antare nīlādiekavaṇṇena suttana thirattamaṃ chattaṃ anto ca bahi ca sibbituṃ vā chattaḍḍaggaḥakasaṭṭakapaṇṇaṃ thirattamaṃ vinandhituṃ vā vaṭṭatīti yojanā. Pañcavaṇṇānaṃ ekavaṇṇena thirattanti iminā anekavaṇṇehi suttehi vaṇṇamatṭhatthāya sibbituṃca vinandhituṃca na vaṭṭatīti dīpeti. Potthakesu pana “pañcavaṇṇenā”ti pāṭho dissati, tassa ekavaṇṇena pañcavaṇṇena vā suttana thirattamaṃ sibbituṃ vinandhituṃ vā vaṭṭatīti yojanā kātabbā hoti.

Ettha ca heṭṭhā vuttena “pañcavaṇṇena suttana sibbituṃ na ca vaṭṭatī”ti pāṭhena ca “keci tālapaṇṇacchattaṃ anto vā bahi vā pañcavaṇṇena suttana sibbetvā vaṇṇamatṭhaṃ karonti, taṃ na vaṭṭati, ekavaṇṇe pana nīlena vā pītakena vā yena kenaci suttana anto vā bahi vā sibbituṃ, chattaḍḍaggaḥakamaṃ saṭṭakapaṇṇaṃ vā vinandhituṃ vaṭṭati, taṃca kho thirakaraṇatthamaṃ, na vaṇṇamatṭhatthāyā”ti aṭṭhakathāpāṭhena ca virujjhati, tasmā so na gahetabbo.

Lekhā vā pana kevalāti yathāvuttappakārā sakalā lekhā vā. Chinditvāti ukkiritvā kataṃ chinditvā. Ghaṃsitvāti citta-kammādivasena kataṃ ghaṃsitvā. Daṇḍabundamhīti chattaḍḍaṇḍassa paṇṇare gāhaṇatthāya phālita-bundamhi, mūleti attho. Ayamettha nissandehe vuttanayo. Khuddasikkhāgaṇṭhipade pana “chattapiṇḍiyā mūle”ti vuttaṃ. Ahicchattakasaṇṭhānanti phulla-ahicchattakākāraṃ. Rajjukehi gāhāpetvā daṇḍe bandhanti, tasmīṃ bandhanatṭhāne valayamiva ukkiritvāti valayaṃ viya upaṭṭhāpetvā. Bandhanatṭhāyāti vātena yathā na calati, evaṃ rajjūhi daṇḍe paṇṇarassa bandhanatṭhāya. Ukkiritvā katā lekhā vaṭṭatīti yojanā. Yathā vātappahārena acalanatthamaṃ chattaṃmaṇḍalikaṃ rajjukehi gāhāpetvā daṇḍe bandhanti, tasmīṃ bandhanatṭhāne valayamiva ukkiritvā lekhaṃ ṭhapenti, sā vaṭṭatīti. Sacepi na bandhati, bandhanārahaṭṭhānattā valayaṃ ukkiritvā vaṭṭatīti gaṇṭhipade vattantīti āgataṃ, tasmā pakkharaṇesu āgatanayeneva chatte paṭipajjitabbanti.

7. Cīvare pana nānāsuttakehīti nānāvaṇṇehi suttehi. Idañca tathā karontānaṃ vasena vuttaṃ, ekavaṇṇasuttakenapi na vaṭṭatiyeva. “Pakatisūcikkammameva vaṭṭatī”ti hi vuttaṃ. Paṭṭamukheti dvinnam paṭṭānaṃ saṅghaṭṭatṭhānaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Pariyanteti cīvarapariyante. Anuvātaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Veṇīti varakasīsākārena sibbanam. Saṅkhalikanti dviguṇasaṅkhalikākārena sibbanam, biḷālasaṅkhalikākārena sibbanam vā. Veṇiṃ vā saṅkhalikaṃ vā karontīti karaṇakiriyāya sambandho. Agghiyaṃ nāma cetiyasaṇṭhānaṃ, yaṃ “agghiyatṭhambho”ti vadanti. Gayā nāma mūle tanukaṃ agge mahantaṃ katvā gadākārena sibbanam. Muggaro nāma mūle ca

agge ca ekasadisam katvā muggarākārena sibbanam. Kakkaṭakkhīni ukkirantīti gaṇṭhikapattāpāsakapaṭṭānam ante pāḷibaddham katvā kakkaṭakānam akkhisantānam paṭṭhapenti, karontīti attho. “Koṇasuttapiḷakāti gaṇṭhikapāsakapaṭṭānam koṇehi nīhaṭasuttānam koṭiyo”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Kathaṃ pana tā piḷakā duviññeyyarūpā kātabbāti? Koṇehi nīhaṭasuttānam antesu ekavāram gaṇṭhikakaraṇena vā puna nivattetvā sibbanena vā duviññeyyasabhāvam katvā suttakoṭiyo rassam katvā chinditabbā. Dhammasirittherena pana “koṇasuttā ca piḷakā, duviññeyyāva kappare”ti vuttaṃ, tathā ācariyabuddhadattattherenapi “suttā ca piḷakā tattha, duviññeyyāva dīpitā”ti vuttaṃ, tasmā tesam matena koṇasuttā ca piḷakā ca koṇasuttapiḷakāti evamettha attho daṭṭhabbo.

Vimativinodaniyam pi koṇasuttapiḷakāti gaṇṭhikapāsakapaṭṭānam koṇehi bahi niggatasuttānam piḷakākārena ṭhapitakoṭiyoti keci vadanti, te piḷake chinditvā duviññeyyā kātabbāti tesam adhippāyo. Keci pana “koṇasuttā ca piḷakā cāti dvevā”ti vadanti, tesam matena gaṇṭhikapāsakapaṭṭānam koṇato koṇam nīhaṭasuttā koṇasuttā nāma. Samantato pana pariyanāga gatā caturassasuttā piḷakā nāma. Taṃ duvidham pi keci cīvarato visum paññānattāya vikārayuttaṃ karonti, taṃ nisedhāya “duviññeyyarūpā vaṭṭatī”ti vuttaṃ, na pana sabbathā acakkhugocarabhāvena sibbanattāya tathāsibbanassa asakkuṇeyyattā, yathā pakaticīvarato vikāro na paññāyati, evaṃ sibbitabbanti adhippāyo. Rajanakammato pubbe paññāyamānopi viseso cīvare ratte ekavaṇṇato na paññāyatīti āha “cīvare ratte”ti.

8. Mañināti nīlamanīdīpāsāṇena, aṃsabaddhakakāyabandhanādikaṃ acīvarattā saṅkhādīhi ghaṃsitum vaṭṭatīti vadanti. Kaṇṇasuttakanti cīvarassa dīghato tiriyaṅca sibbitānam catūsu kaṇṇesu koṇesu ca nikkhantānam suttasīsānametaṃ nāmaṃ, taṃ chinditvā pārupitabbam. Tenāha “rajitakāle chinditabba”nti. Bhagavatā anuññātāṃ ekam kaṇṇasuttampi atthi, taṃ pana nāmena sadisampi ito aññamevāti dassetuṃ “yaṃ panā”tiādi vuttaṃ. Lagganattāyāti cīvararajjuyam cīvarabandhanattāya. Vimativinodaniyam ettakameva vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyam pana “pāsakaṃ katvā bandhitabbanti rajanakāle bandhitabbam, sesakāle mocetvā ṭhapetabba”nti vuttaṃ. Vinayasaṅgahappakaraṇassa porāṇaṭikāyampi idameva gahetvā vuttaṃ, taṃ pana cīvarakkhandhake “majjhena laggenti, ubhato galati, bhagavato etamattham ārocesum. Anujānāmi, bhikkhave, kaṇṇe bandhitunti. Kaṇṇo jīrati. Bhagavato etamattham ārocesum. Anujānāmi, bhikkhave, kaṇṇasuttaka”nti evaṃ anuññātacīvararajjuyam rajitvā pasāritacīvarassa olambakasuttaṃ sandhāya vuttanti daṭṭhabbam.

Gaṇṭhiketi cīvarapārūpanakāle pāsake laggāpanattam kate dantādimaye gaṇṭhike. Piḷakāti bindum bindum katvā uṭṭhāpetabbapiḷakā. Vuttañhetam vinayavinicchayappakaraṇe -

“Nānāvaṇṇehi suttehi, maṇḍanattāya cīvaram;
Samaṃ satapadādīnam, sibbitum na ca vaṭṭatī.

“Pattassa pariyanāga vā, tathā pattamukhepi ca;
Veṇiṃ saṅkhalikaṃ vāpi, karoto hoti dukkaṭam.

“Paṭṭampi gaṇṭhipāsānam, aṭṭhakoṇādikaṃ vidhiṃ;

Tatthagghiyagadārūpaṃ, muggarādiṃ karonti ca.

“Tattha kakkaṭakakkhīni, utṭhāpenti na vaṭṭati;
Suttā ca piḷakā tattha, duviññeyyāva dīpitā.

“Catukoṇāva vaṭṭanti, gaṇṭhipāsakapaṭṭakā;
Kaṇṇakoṇesu suttāni, ratte chindeyya cīvare.

“Sūcikkammavikāraṃ vā, aññaṃ vā pana kiñci;
Cīvare bhikkhunā kātuṃ, kārāpetuṃ na vaṭṭati.

“Yo ca pakkhipati bhikkhu cīvaram,
Kaṇṇipitṭhakhaliallikādisu;
Vaṇṇamaṭṭhamabhipatthayaṃ paraṃ;
Tassa natthi pana mutti dukkaṭā.

“Sūcihatthamalādīnaṃ, karaṇe cīvarassa ca;
Tathā kiliṭṭhakāle ca, dhovanatthaṃ tu vaṭṭati.

“Rajane pana gandhaṃ vā, telaṃ vā lākhameva vā;
Kiñci pakkhipituṃ tattha, bhikkhuno na ca vaṭṭati.

“Saṅkhena maṇinā vāpi, aññenapi ca kenaci;
Cīvaram na ca ghaṭṭeyya, ghaṃsitabbaṃ na doṇiyā.

“Cīvaram doṇiyam katvā, nātighaṭṭeyya mutṭhinā;
Rattaṃ paharituṃ kiñci, hattheheva ca vaṭṭati.

“Gaṇṭhike pana lekhā vā, piḷakā vā na vaṭṭati;
Kappabinduvikāro vā, pāḷikaṇṇikabhedato”ti.

Vinayasāratthasandīpaniyampi samaṃ satapadādīnanti satapadādīhi sadisaṃ.
Tulyatthe karaṇavacanappasaṅge sāmivacanaṃ. Paṭṭassa pariyante vāti anuvātassa
ubhayapariyante vā. Paṭṭamukhepi vāti dvinnaṃ āyāmaṃ vitthārapaṭṭānaṃ
saṅghaṭṭitaṭṭhāne, kaṇṇepi vā ekasseva vā paṭṭassa ūnapūraṇatthaṃ ghaṭṭitaṭṭhānepi
vā. Veṇīti kudrūsasīsākārena sibbanam. Keci “varakasīsākārenā”ti vadanti.
Saṅkhalikanti biḷāladāmasadisāsibbanam. Keci “satapadisadisa”nti vadanti.

Paṭṭampīti pattampi. Aṭṭhakoṇādiko vidhi pakāro etassāti aṭṭhakoṇādikavidhi, taṃ.
Aṭṭhakoṇādikanti vā gāthābandhavasena niggahitāgamo. “Aṭṭhakoṇādikam vidhi”nti
etaṃ “paṭṭa”nti etassa samānādhikaraṇavisesanaṃ, kiriyāvisesanaṃ vā. “Karontī”ti
iminā sambandho. Atha vā paṭṭanti ettha bhummatthe upayogavacanam, paṭṭeti
attho. Imasmiṃ pakkhe aṭṭhakoṇādikanti upayogavacanam. Vidhinti etassa
visesanaṃ. Idha vakkhamānacatukoṇasaṇṭhānato aññaṃ aṭṭhakoṇādikam nāma.
Tatthāti tasmim paṭṭadvaye. Agghiyagadārūpanti agghiyasaṇṭhānañceva
gadāsaṇṭhānañca sibbanam. Muggaranti laguḷasaṇṭhānasibbanam. Ādi-saddena
cetiyaḍisaṇṭhānaṃ gahaṇam.

Tatthāti paṭṭadvaye tasmim ṭhāne. Kakkaṭakakkhīnīti kuḷīrakacchisadisāni
sibbanavikārāni. Utṭhāpentīti karonti. Tatthāti tasmim gaṇṭhikapāsakapaṭṭake. Suttāti
koṇato koṇam sibbitasuttā ceva caturasse sibbitasuttā ca. Piḷakāti tesameva

suttānaṃ nivattetvā sibbitakoṭiyo ca. Duviññeyyāvāti rajanakāle duviññeyyarūpā anolārikā dīpitā vaṭṭantīti. Yathāha “koṇasuttapiḷakā ca cīvare ratte duviññeyyarūpā vaṭṭantī”ti.

Gaṇṭhikapattikā pāsapaṭṭikāti yojanā. Kaṇṇakoṇesu suttānīti cīvarakaṇṇe suttā ceva pāsakapaṭṭānaṃ koṇesu suttāni ca acchindati. Ettha ca cīvare āyāmato vitthārato ca sibbitvā anuvātato bahi nikkhamitasuttaṃ cīvaraṃ rajitvā sukkhāpanakāle rajjuyā vā cīvaravaṃse vā bandhitvā olambituṃ anuvāte bandhasuttāni ca kaṇṇasuttāni nāma. Yathāha “cīvarassa kaṇṇasuttakaṃ na ca vaṭṭati, rajitakāle chinditabbaṃ, yaṃ pana ‘anujānāmi bhikkhave kaṇṇasuttaka’nti evaṃ anuññātaṃ, taṃ anuvāte pāsakaṃ katvā bandhitabbaṃ rajanakāle lagganatthāyā”ti.

Sūcikkammavikāraṃ vāti cīvaramaṇḍanatthāya nānāsuttakehi satapadisadisam sibbantā āgantukapaṭṭaṃ ṭhapenti, evarūpaṃ sūcikkammavikāraṃ vā. Aññaṃ vā pana kiñcipīti aññaṃpi yaṃ kiñci mālākkammamigapakkipadādikaṃ sibbanavikāraṃ. Kātunti sayam kātuṃ. Kārāpetunti aññaṃ vā kārāpetuṃ.

Yo bhikkhu paraṃ uttamaṃ vaṇṇamaṭṭhamabhipatthayanto kaṇṭhikapitṭhakhaliallikādīsu cīvaraṃ pakkhipati, tassa pana bhikkhuno dukkaṭā mokkho na vijjatīti yojanā. Kaṇṭhikanti vāyanatantamakkhanaṃ kaṇṭhikasadisā sulākaṇṭhikaṃ. Piṭṭhanti taṇḍulapitṭhaṃ. Taṇḍulapitṭhehi pakkā khali. Allikāti niyyāso. Ādi-saddena lākhādīnaṃ gahaṇaṃ. Cīvarassa karaṇe karaṇakāle samuṭṭhitānaṃ sūcihatthamalādīnaṃ kilīṭṭhakāle dhovanatthañca kaṇṭhikapitṭhakhaliallikādīsu pakkhipati, vaṭṭatīti yojanā.

Tatthāti yena kasāvena cīvaraṃ rajati, tasmīṃ rajane cīvarassa sugandhabhāvatthāya gandhaṃ vā ujjalabhāvatthāya telaṃ vā vaṇṇatthāya lākhaṃ vā. Kiñcīti evarūpaṃ yaṃ kiñci. Maṇināti pāsāṇena. Aññaṇapi ca kenacīti yena ujjalaṃ hoti, evarūpena muggarādīnā aññaṇapi kenaci vatthunā. Doṇiyāti rajanambaṇe na ghaṃsitabbaṃ hatthena gāhāpetvā na gahetabbaṃ. Rattaṃ cīvaraṃ hatthehi kiñci thokaṃ paharituṃ vaṭṭatīti yojanā. Yattha pakkarajanaṃ pakkhipanti, sā rajanadoṇī. Tattha aṃsabaddhakakāyabandhanādiṃ ghaṭṭetuṃ vaṭṭatīti gaṇṭhipade vuttaṃ.

Gaṇṭhiketi veḷudantavisāṇādīmayagaṇṭhike. Lekhā vāti vaṭṭādibhedā lekhā vā. Piḷakāti sāsapabijasadisā khuddakabubbuḷā. Pāḷikaṇṇikabhedaṭṭoti maṇikāvalīrūpapupphakaṇṇikarūpabhedaṭṭo. “Kappabinduvikāro vā na vaṭṭatīti yojanā”ti vuttaṃ, tasmā tatheva cīvare paṭipajjitabbaṃ.

9. Patte vā thālake vātiādīsu thālaketi tambādīmaye puggalike tividhepi kappiyathālake. Na vaṭṭatīti maṇivaṇṇakaraṇapayogo na vaṭṭati, telavaṇṇapayogo pana vaṭṭati. Telavaṇṇoti samaṇasāruppavaṇṇaṃ sandhāya vuttaṃ, maṇivaṇṇaṃ pana pattaṃ aññaṇa kataṃ labhitvā paribhuñjitūṃ vaṭṭatīti vadanti. Pattamaṇḍaleti tipusīsādīmaye pattaṭṭhapanakamaṇḍale. “Na bhikkhave vicitrāni pattamaṇḍalāni dhāretabbāni rūpakākiṇṇāni bhittikkammakatānī”ti vuttattā “bhittikkammaṃ na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, makaradantakaṃ chinditu”nti vuttattā “makaradantakaṃ pana vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Tenāhu porāṇā -

“Thālakassa ca pattassa, bahi antopi vā pana;
Āraggena katā lekhā, na ca vaṭṭati kācīpi.

“Āropetvā bhamam pattaṃ, majjitvā ce pacanti ca;

‘Maṇivaṇṇaṃ karissāma’, iti kātuṃ na vaṭṭati.

“Pattamaṇḍalake kiñci;
Bhittikammaṃ na vaṭṭati;
Na doso koci tatthassa;
Kātuṃ makaradantaka’’nti.

Vinayasāratthasandīpaniyampi āraggenāti āraṇṇakaggena, sūcimukhena vā. Kācīpi lekhāti vaṭṭakagomuttādīsaṇṭhānā yā kācīpi rāji. Bhammaṃ āropetvāti bhame allīyāpetvā. Pattamaṇḍalakeṭi patte chavirakkhaṇatthāya tipusīsādīhi kate pattassa heṭṭhā ādhārādīnaṃ upari kātabbe pattamaṇḍalake. Bhittikammanti nānākārarūpakakammaviccittam. Yathāha “na, bhikkhave, vicitrāni pattamaṇḍalāni dhāretabbāni rūpakākiṇṇāni bhittikammakatāni’’ti. Tatthāti tasmīṃ pattamaṇḍale. Assāti bhikkhusa. Makaradantakanti girikūṭanti vuttam, tasmā evaṃ pattathālakādīsu paṭipajjitabbam.

Dhamakaraṇa...pe... lekhā na vaṭṭatīti āraggena dinnalekhā na vaṭṭati, jātihiṅgulikādivaṇṇehi katalekhā pana vaṭṭati. Chattamukhavaṭṭiyanti dhamakaraṇassa hatthena gahaṇattham katassa chattākārassa mukhavaṭṭiyam. “Parissāvanabandhaṭṭhāne’’ti keci. Vinayavinicchayepi -

“Na dhammakaraṇacchatte, lekhā kācīpi vaṭṭati;
Kucchiyaṃ vā ṭhapetvā tam, lekham tu mukhavaṭṭiya’’nti. -

Vuttam. Taṭṭikāyaṃ pana “mukhavaṭṭiyā yā lekhā parissāvanabandhanatthāya anuññātā, tam lekham ṭhapetvā dhamakaraṇacchatte vā kucchiyaṃ vā kāci lekhā na vaṭṭatīti yojanā’’ti vuttam, tasmā tattha vuttanayeneva dhamakaraṇe paṭipajjitabbam.

10. Kāyabandhane pana kakkatākkhīnīti kakkatākassa akkhisadisāni. Makaramukhanti makaramukhasaṇṭhānam. Deḍḍubhasīsanti udakasappasīsasadisasaṇṭhānāni. Acchīnīti kuñjaracchisaṇṭhānāni. Ekameva vaṭṭatīti ettha ekarajjukaṃ dviguṇatiguṇam katvā bandhituṃ na vaṭṭati, ekameva pana satavārampi sarīram parikkhipitvā bandhituṃ vaṭṭati. “Bahurajjuka ekato katvā ekena nīrantaram veṭhetvā katham bahurajjukanti na vattabbam, tam vaṭṭatī’’ti vuttattā tam murajasaṅkham na gacchatīti veditabbam. Murajāhi nānāvaṇṇehi suttehi murajavaṭṭisaṇṭhānam veṭhetvā karonti. Idam pana murajam maddavīṇasaṅkhātam pāmaṅgasaṇṭhānaṃ dasāsu vaṭṭati “kāyabandhanassa dasā jīranti. Anujānāmi, bhikkhave, murajam maddavīṇa’’nti vuttattā.

Vidheti dasāpariyosāne thirabhāvāya dantavisāṇasuttādīhi kate vidhe. Sāratthadīpaniyaṃ pana “kāyabandhanassa pāsante dasāmūle tassa thirabhāvattham kattabbe dantavisāṇādīmaye vidhe’’ti vuttam. Atṭhamaṅgalāni nāma saṅkho, cakkam, puṇṇakumbho, gayā, sirīvaccho, aṅkuso, dhajam, sovatthikanti. Macchayugaḷachattanandiyāvaṭṭādivasenapi vadanti. Paricchedalekhāmattanti dantādīhi katassa vidhassa ubhosu koṭṭisu kātabbapāricchedarājimattam. Vinayavinicchayappakaraṇepi -

“Suttam vā diguṇam katvā, koṭṭenti ca tahiṃ tahiṃ;
Kāyabandhanasobhattham, tam na vaṭṭati bhikkhuno.

“Dasā mukhe daḥatthāya, dvīsu antesu vaṭṭati;
Mālākammatākamma-cittikampi na vaṭṭati.

“Akkhīni tattha dassetvā;
Koṭṭite pana kā kathā.
Kakkaṭakkhīni vā tattha;
Uṭṭhāpetum na vaṭṭati.

“Ghaṭaṃ deḍḍubhasīsaṃ vā, makarassa mukhampi vā;
Vikārarūpaṃ yaṃ kiñci, na vaṭṭati dasā mukhe.

“Ujukaṃ macchakaṇṭaṃ vā, maṭṭhaṃ vā pana paṭṭikaṃ;
Khajjūripattakākāraṃ, katvā vaṭṭati koṭṭitaṃ.

“Paṭṭikā sūkarantanti, duvidhaṃ kāyabandhanaṃ;
Rajjukā dussapaṭṭādi, sabbhaṃ tassānulomikaṃ.

“Murajaṃ maddavīṇaṇca, deḍḍubhaṇca kalābukaṃ;
Rajjuyo ca na vaṭṭanti, purimā dvedasā siyumaṃ.

“Dasā pāmaṅgasaṇṭhānā, niddiṭṭhā kāyabandhane;
Ekā dviticatasso vā, vaṭṭanti na tato paraṃ.

“Ekarajjumayaṃ vuttaṃ, muninā kāyabandhanaṃ;
Taṇca pāmaṅgasaṇṭhānaṃ, ekampi ca na vaṭṭati.

“Rajjuka ekato katvā, bahū ekāya rajjuyā;
Nirantaraṇhi veṭhetvā, kataṃ vaṭṭati bandhitaṃ.

“Dantakaṭṭhavisāṇaṭṭhi-lohaveḷunaḷabbhavā;
Jatasaṅkhamayā sutta-phalajā vidhakā matā.

“Kāyabandhanavidhepi, vikāro na ca vaṭṭati;
Tattha tattha pariccheda-lekhāmatthaṃ tu vaṭṭatī”ti. -

Vuttaṃ.

Vinayasāratthasandīpaniyampi tahiṃ tahinti paṭṭikāya tattha tattha. Tanti tathākoṭṭitadiguṇasuttakāyabandhanaṃ. Antesu daḥatthāya dasā mukhe diguṇaṃ katvā koṭṭenti, vaṭṭatīti yojanā. Cittakampīti mālākammatākammacittayuttampi kāyabandhanaṃ. Akkhīnīti kuṇṇarakkhīni. Tatthāti kāyabandhane na vaṭṭatīti kā kathā. Uṭṭhāpetunti ukkiritumaṃ.

Ghaṭanti ghaṭasaṇṭhānaṃ. Deḍḍubhasīsaṃ vāti udakasappasīsaṃ mukhasaṇṭhānaṃ vā. Yaṃ kiñci vikārarūpaṃ dasā mukhe na vaṭṭatīti yojanā. Ettha ca ubhayapassesu macchakaṇṭakayuttaṃ macchassa piṭṭhikaṇṭakaṃ viya yassā paṭṭikāya vāyanaṃ hoti, idaṃ kāyabandhanaṃ macchakaṇṭakaṃ nāma. Yassa khajjūripattasaṇṭhānamiva vāyanaṃ hoti, taṃ khajjūripattakākāraṃ nāma.

Pakativikārā paṭṭikā sūkarantaṃ nāma kuñcikākosasaṇṭhānaṃ. Tassa duvidhassa kāyabandhanassa. Tattha rajjukā sūkarantānulomikā, dussapaṭṭaṃ paṭṭikānulomikaṃ. Ādi-saddena muddikakāyabandhanaṃ gahitaṃ, tañca sūkarantānulomikaṃ. Yathāha “ekarajjukaṃ pana muddikakāyabandhanañca sūkarantaṃ anulometī”ti. Tattha rajjukā nāma ekāvaṭṭā, bahurajjukassa akappiyabhāvaṃ vakkhati. Muddikakāyabandhanaṃ nāma caturassaṃ akatvā sajjitanti gaṇṭhipade vuttaṃ.

Murajaṃ nāma murajavaṭṭisaṇṭhānaṃ veṭhetvā kataṃ. Veṭhetvāti nānāsutthehi veṭhetvā. Sikkhābhājanavinicchaye pana “bahukā rajjuyo ekato katvā ekāya rajjuyā veṭhita”nti vuttaṃ. Maddavīṇaṃ nāma pāmaṅgasaṇṭhānaṃ. Deḍḍubhakaṃ nāma udakasappasadiṣaṃ. Kalābukaṃ nāma bahurajjukaṃ. Rajjuyoti ubhayakoṭiyaṃ ekato abandhā bahurajjuyo, tathābandhā kalābukaṃ nāma hoti. Na vaṭṭantīti murajādīni imāni sabbāni kāyabandhanāni na vaṭṭanti. Purimā dveti murajaṃ maddavīṇanāmañcāti dve. “Dasāsu siyu”nti vattabbe gāthābandhavasena vaṇṇalopena “dasā siyu”nti vuttaṃ. Yathāha “murajaṃ maddavīṇanti idaṃ dasāsuyeva anuññāta”nti.

Pāmaṅgasaṇṭhānāti pāmaṅgadāmaṃ viya caturassasaṇṭhānā. Ekarajjumayanti nānāvaṭṭe ekato vaṭṭetvā kataṃ rajjumayaṃ kāyabandhanaṃ vuttaṃ vaṭṭatīti “rajjukā dussapaṭṭādī”ti ettha ekavaṭṭarajjukā gahitā. Idha pana nānāvaṭṭe ekato vaṭṭetvā katā ekāya rajju gahitā. Tañcāti taṃ vā nayampi ekarajjukakāyabandhanaṃ pāmaṅgasaṇṭhānena ganthitaṃ. Ekampi ca na vaṭṭatīti kevalampi na vaṭṭati.

Bahū rajjuke ekato katvāti yojanā. Vaṭṭati bandhitunti murajaṃ kalābukañca na hoti, rajjukakāyabandhanameva hotīti adhippāyo. Ayaṃ pana vinicchayo “bahurajjuke ekato katvā ekena nirantaraṃ veṭhetvā kataṃ bahurajjukanti na vattabbaṃ, taṃ vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāgato idha vutto. Sikkhābhājanavinicchaye “bahurajjuyo ekato katvā ekāya veṭhitaṃ murajaṃ nāmā”ti yaṃ vuttaṃ, taṃ iminā virujjhanato na gahetabbaṃ.

Danta-saddena hatthidantā vuttā. Jatūti lākhā. Saṅkhamayanti saṅkhanābhimayaṃ. Vidhakā matāti ettha vedhikātipi pāṭho, vidhapariyāyo. Kāyabandhanavidheti kāyabandhanassa dasāya thirabhāvatthaṃ kaṭṭhadantādīhi kate vidhe. Vikāro aṭṭhamaṅgalādiko. Tattha tatthāti tasmim tasmim ṭhāne. Tu-saddena ghaṭākāropi vaṭṭatīti dīpetīti attho pakāsito, tasmā tena nayena kāyabandhanavicāro kātābboti.

11. Añjaniyaṃ “ujukamevā”ti vuttattā caturassādisaṇṭhānāpi vaṅkagatikā na vaṭṭati. Sipāṭikāyāti vāsiādibhaṇḍapakkhipane. Vinayavinicchayappakaraṇe pana -

“Mālākammalatākamma-nānārūpavicittitā;
Na ca vaṭṭati bhikkhūnaṃ, añjanī janarañjanī.

“Tādisaṃ pana ghaṃsitvā, veṭhetvā suttakena vā;
Vaḷaṇjantassa bhikkhussa, na doso koci vijjati.

“Vaṭṭā vā caturassā vā, aṭṭhaṃsā vāpi añjanī;
Vaṭṭatevāti niddiṭṭhā, vaṇṇamatṭhā na vaṭṭati.

“Tathāñjanisalākāpi, añjanithavikāya ca;
Nānāvaṇṇehi suttehi, cittakammaṃ na vaṭṭati.

“Ekavaṇṇena suttena, sipāṭiṃ yena kenaci;
Yaṃ kiñci pana sibbetvā, vaḷaṇjantassa vaṭṭatī”ti. -

Āgataṃ.

Taṭṭikāyampi mālā...pe... cittitāti mālākammalatākammehi ca migapakkhirūpādinānārūpehi ca vicittitā. Janarañjanīti bālaJanapalobhinī. Aṭṭhaṃsā vāpīti ettha api-saddena soḷasaṃsādīnaṃ gahaṇaṃ. Vaṇṇamaṭṭhāti mālākammādivaṇṇamaṭṭhā. Añjanīsālākāpi tathā vaṇṇamaṭṭhā na vaṭṭatīti yojanā. Añjanīthavikāya ca nānāvaṇṇehi suttehi citta-kammaṃ na vaṭṭatīti pāṭho yujjati, “thavikāpi vā”ti pāṭho dissati, so na gahetabbo. “Pītādinā yena kenaci ekavaṇṇena suttena pilotikādimayaṃ kiñcipi sipāṭikaṃ sibbetvā vaḷaṇjantassa vaṭṭatīti yojanā”ti āgataṃ.

12. ĀraKaṇṭakādīsu āraKaṇṭaketi potthakādiabhisaṅkharāṇatthaṃ kate dīghamukhasatthake. Bhamakārānaṃ dāruādilikhanasatthakanti keci. Vaṭṭamaṇikanti vaṭṭaṃ katvā utthāpetabbabubbuḷakaṃ. Aññanti iminā piḷakādiṃ saṅgaṇhāti. Pipphaliketi yaṃ kiñci chedanake khuddakasatthe. Maṇikanti ekavaṭṭamaṇi. Piḷakanti sāsapamattikāmuttarājisadisā bahuvaṭṭalekhā. Imasmiṃ adhikāre avuttattā lekhanīyaṃ yaṃ kiñci vaṇṇamaṭṭhaṃ vaṭṭatīti vadanti. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “kuñcikāya senāsanaparikkhārattā suvaṇṇarūpiyamayāpi vaṭṭatīti chāyā dissati. “Kuñcikāya vaṇṇamaṭṭhakammaṃ na vaṭṭatī”ti vacanato aññe kappiyalohādimayāva kuñcikā kappanti pariharaṇīyaparikkhārattā”ti vuttaṃ. ĀraKaṇṭako potthakādikaraṇasatthakajāti, āmaṇḍasārako āmalakaphalamayoti vadanti.

Valitakanti nakhacchedanakāle daḷhaggahaṇatthaṃ valiyuttameva karonti. Tasmā taṃ vaṭṭatīti iminā aññampi vikāraṃ daḷhikammādiatthāya karonti, na vaṇṇamaṭṭhatthāya, taṃ vaṭṭatīti dīpitaṃ, tena ca kattaraḍaṇḍakoṭiyaṃ aññamaññaṃ saṅghaṭṭanena saddaniccharaṇatthāya katavalayādikāṃ avuttampi yato upapannaṃ hoti. Ettha ca daḷhikammādīti ādi-saddena parissayavinodanādiṃ saṅgaṇhāti, tena kattarayaṭṭhikoṭiyaṃ katavalayānaṃ aññamañña-saṅghaṭṭanena saddaniccharaṇaṃ dīghajātikādiparissayavinodanatthaṃ hoti, tasmā vaṭṭatīti dīpeti. Tenāha ācariyavaro -

“Maṇikaṃ piḷakaṃ vāpi, pipphale āraKaṇṭake;
Ṭhapetum pana yaṃ kiñci, na ca vaṭṭati bhikkhuno.

“Daṇḍakepi pariccheda-lekhāmattaṃ tu vaṭṭati;
Valitvā ca nakhacchedaṃ, karontīti hi vaṭṭatī”ti.

Tassa vaṇṇanāyampi maṇikanti thūlabubbuḷaṃ. Piḷakanti sukhumabubbuḷaṃ. Pipphaleti vatthacchedanasatthe. ĀraKaṇṭaketi pattadhāraValayānaṃ vijjhanakaṇṭake. Ṭhapetunti utthāpetum. Yaṃ kiñcīti sesavaṇṇamaṭṭhampi ca. Daṇḍakepi pipphalidaṇḍake. Yathāha “pipphalikepi maṇikaṃ vā piḷakaṃ vā yaṃ kiñci ṭhapetum na vaṭṭati, daṇḍake pana paricchedalekhā vaṭṭatī”ti. Paricchedalekhāmattanti āṇibandhanaṭṭhānaṃ patvā paricchindanatthaṃ ekāva lekhā vaṭṭatīti. Valitvāti ubhayakoṭimukhaṃ katvā majjhe valiyo gāhetvā nakhacchedaṃ yasmā karonti, tasmā vaṭṭatīti yojanāti āgatā.

Uttarāraṇiyaṃ maṇḍalanti uttarāraṇiyā pavesanatthaṃ āvāṭamaṇḍalaṃ hoti. Dantakaṭṭhacchedanavāsiyaṃ ujukameva bandhitunti sambandho. Ettha ca

ujukamevāti iminā vaṅkaṃ katvā bandhituṃ na vaṭṭatīti dasseti, teneva añjaniyampi tathā dassitaṃ. Ubhosu passesu ekapasse vāti vacanaseso, vāsidaṇḍassa ubhosu passesu daṇḍakoṭīnaṃ acalanatthaṃ bandhitunti attho. Kappiyalohena caturassaṃ vā aṭṭhaṃsaṃ vā kātuṃ vaṭṭatīti yojanā.

13. Āmaṇḍasāraketi āmalakaphalāni pisitvā tena kakkena katatelabhājane. Tattha kira pakkhittaṃ telaṃ sītaṃ hoti. Tathā hi vuttaṃ ācariyena -

“Uttarāraṇiyaṃ vāpi, dhanuke pelladaṇḍake;
Mālākammādi yaṃ kiñci, vaṇṇamaṭṭhaṃ na vaṭṭati.

“Saṇḍāse dantakaṭṭhānaṃ, tathā chedanavāsiyā;
Dvīsu passesu lohena, bandhituṃ pana vaṭṭati.

“Tathā kattaradaṇḍepi, cittakammaṃ na vaṭṭati;
Vaṭṭalekhāva vaṭṭanti, ekā vā dvepi heṭṭhato.

“Visāṇe nāliyaṃ vāpi, tathevāmaṇḍasārake;
Telabhājanake sabbhaṃ, vaṇṇamaṭṭhaṃ tu vaṭṭatī”ti.

Ṭikāyampi araṇisahite bhantakiccakaro daṇḍo uttarāraṇī nāma. Vāpīti pi-saddena adharāraṇiṃ saṅgaṇhāti. Udukkhaladaṇḍassettaṃ adhivacanāṃ. Añchanakayantadhanu dhanukaṃ nāma. Musalamatthakapīlanadaṇḍako pelladaṇḍako nāma. Saṇḍāseti aggisaṇḍāse. Dantakaṭṭhānaṃ chedanavāsiyā tathā yaṃ kiñci vaṇṇamaṭṭhaṃ na vaṭṭatīti sambandho. Dvīsu passesūti vāsiyā ubhosu passesu. Lohenāti kappiyalohena. Bandhituṃ vaṭṭatīti ujukameva vā caturassaṃ vā aṭṭhaṃsaṃ vā bandhituṃ vaṭṭati. Saṇḍāseti aggisaṇḍāseti nissandehe vuttaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ panettha sūcisaṇḍāso dassito. Heṭṭhāti heṭṭhā ayopaṭṭavalaye. “Upari ahicchattakamakuḷamatta”nti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Visāṇeti telāsiñcanakagavayamahimsādisiṅge. Nāliyaṃ vāpīti veḷunālikādināliyaṃ. Api-saddena alābuṃ saṅgaṇhāti. Āmaṇḍasāraketi āmalakacuṇṇamayatelaghaṇe. Telabhājanaketi vuttappakāreyeva telabhājane. Sabbhaṃ vaṇṇamaṭṭhaṃ vaṭṭatīti pumitthirūparahitaṃ mālākammādi sabbhaṃ vaṇṇamaṭṭhaṃ vaṭṭatīti āgataṃ.

Bhūmattharaṇeti kaṭasārādimaye parikkammakatāya bhūmiyā attharitaḥḥaṭṭharāṇe. Pāṇiyaghaṭṭeti iminā sabbabhājane saṅgaṇhāti. Sabbhaṃ...pe... vaṭṭatīti yathāvuttesu mañcādīsu itthipurisarūpampi vaṭṭati. Telabhājanasuyeva itthipurisarūpānaṃ paṭikkhipitattā telabhājanena saha agaṇetvā visuṃ mañcādīnaṃ gahitattā cāti vadanti. Kiñcāpi vadanti, etesaṃ pana mañcādīnaṃ hatthena āmasitabbabhaṇḍattā itthirūpamettha na vaṭṭatīti gahetabbhaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “tālavanṭabījaniādīsu vaṇṇamaṭṭhakammaṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Kiñcāpi tāni kuñcikā viya pariharaṇīyāni, atha kho uccāvacāni na dhāretabbānīti paṭikkhepābhāvato vuttaṃ. Kevalaṇhi tāni “anujānāmi bhikkhave vidhūpanaṇca tālavaṇṭaṇca”tiādīnā vuttāni. Gaṇṭhipade pana “telabhājanesu vaṇṇamaṭṭhakammaṃ vaṭṭati, senāsanaparikkhārattā vutta”nti vuttaṃ. Ācariyabuddhadattattherenapi vuttameva -

“Pāṇiyassa uḷuṅkepi, doṇiyaṃ rajanassapi;
Ghaṭṭe phalakaṭṭhepi, valayādhārakādike.

“Tathā pattapiddhāne ca, tālavaṇṭe ca bījane;
Pādapuñchaniyaṃ vāpi, sammunījanīyameva ca.

“Mañce bhūmatthare pīthe, bhisibimbohanesu ca;
Mālākammādikaṃ cittaṃ, sabbameva ca vaṭṭatī”ti.

14. Evaṃ samaṇaparikkhāresu kappiyākappiyaṃ kathetvā idāni senāsane kathetuṃ “senāsane panā”tyādimāha. Ettha pana-saddo visesajotako. Tena sabbaratanamayampi vaṇṇamatṭhakammaṃ vaṭṭati, kimaṅgaṃ pana aññaṇaṇamatṭhakammanti atthaṃ joteti. Yadi evaṃ kismiñci paṭisedhetabbe santepi tathā vattabbaṃ siyāti āha “senāsane kiñci paṭisedhetabbaṃ natthī”ti. Vuttampi cetam ācariyabuddhadattattherena -

“Nānāmaṇimayatthambha-kavāṭadvārabhittikaṃ;
Senāsanamanuññātaṃ, kā kathā vaṇṇamatṭhake.

“Sovaṇṇiyaṃ dvārakavāṭabaddhaṃ;
Suvaṇṇanānāmaṇibhittibhūmiṃ;
Na kiñci ekampi nisedhanīyaṃ;
Senāsaṇaṃ vaṭṭati sabbamevā”ti.

Samantapāsādikāyaṃ paṭhamasaṅghādisesavaṇṇanāyaṃ “senāsanaparibhogo pana sabbakappiyo, tasmā jātārūparajataṃ sabbe pi senāsanaparikkhārā āmāsā. Bhikkhūnaṃ dhammavinayavaṇṇanaṭṭhāne ratanamaṇḍape karonti phalikatthambhe ratanadāmapaṭimaṇḍite. Tattha sabbupakaraṇāni bhikkhūnaṃ paṭijaggituṃ vaṭṭanti”ti āgataṃ. Tassā vaṇṇanāyaṃ pana vimativinodaniyaṃ “sabbakappiyoti yathāvuttasuvaṇṇādimayānaṃ senāsanaparikkhārānaṃ āmasanagopanādivasena paribhogo sabbathā kappiyoti adhippāyo. Tenāha ‘tasmā’tiādi. ‘Bhikkhūnaṃ dhammavinayavaṇṇanaṭṭhāne’ti vuttattā saṅghikameva suvaṇṇamayaṃ senāsaṇaṃ senāsanaparikkhārā ca vaṭṭanti, na puggalikānīti veditabba”nti vaṇṇitaṃ.

Senāsanakkhandhakavaṇṇanāyaṃ samantapāsādikāyaṃ ‘sabbam pāsādaparibhoganti suvaṇṇarajatādivicitrāni kavāṭāni mañcapīṭhāni tālavaṇṭāni suvaṇṇarajatamayapānīyaghaṭapānīyasarāvāni yaṃ kiñci cittaṃ kammakataṃ, sabbam vaṭṭati. Pāsādassa dāsīdāsaṃ khettaṃ vatthuṃ gomahiṃsaṃ demāti vadanti, pāṭekkaṃ gahaṇakiccaṃ natthi, pāsāde paṭiggahite paṭiggahitameva hoti. Gonakādīni saṅghikavihāre vā puggalikavihāre vā mañcapīṭhesu attharitvā paribhuñjituṃ na vaṭṭanti, dhammāsane pana gihivikatanīhārena labbhanti, tatrāpi nipajjituṃ na vaṭṭati”ti āgataṃ. Tassā vaṇṇanāyaṃ pana vimativinodaniyaṃ “suvaṇṇarajatādivicitrānīti saṅghikasenāsaṇaṃ sandhāya vuttaṃ, puggalikaṃ pana suvaṇṇādivicitraṃ bhikkhussa sampāṭicchitumeva na vaṭṭati ‘na tvevāhaṃ bhikkhave kenaci pariyāyena jātārūparajataṃ sādītāba’nti vuttattā, tenevettha aṭṭhakathāyaṃ ‘saṅghikavihāre vā puggalikavihāre vā’ti na vuttaṃ, gonakādiakappiyabhaṇḍavisayeva evaṃ vuttaṃ, ekabhikkhussapi tesam gahaṇe dosābhāvā”ti vaṇṇitaṃ.

Tasmiṃyeva khandhake aṭṭhakathāyaṃ “sacepi rājarājamahāmattādayo ekappahāreneva mañcasataṃ vā mañcasahassaṃ vā denti, sabbe kappiyamañcā sampāṭicchitabbā, sampāṭicchitvā vuḍḍhapaṭipāṭiyā saṅghikaparibhogena paribhuñjathāti dātāba, puggalikavasena na dātāba”ti āgataṃ. Tassā vaṇṇanāyaṃyeva vimativinodaniyaṃ “kappiyamañcā sampāṭicchitabbāti iminā suvaṇṇādivicittaṃ akappiyamañcaṃ ‘saṅghassa’ti vuttepi sampāṭicchituṃ na vaṭṭatīti dasseti, ‘vihārassa demā’ti vutte saṅghasseva vaṭṭati, na puggalassa

khettādi viyāti datṭhabba’’nti vaṇṇitaṃ, tasmā bhagavato āṇaṃ sampatṭicchantehi lajjipesalabahussutasikkhākāmaḥūtehi bhikkhūhi suṭṭhu manasikātabbamidaṃ ṭhānaṃ.

Nanu ca senāsane viruddhasenāsanaṃ nāma paṭisedhetabbaṃ atthi, atha kasmā ‘‘senāsane kiñci paṭisedhetabbaṃ natthī’’ti vuttanti codanaṃ sandhāyāha ‘‘aññatra viruddhasenāsana’’ti. Tassattho - viruddhasenāsana viruddhasenāsanaṃ aññatra ṭhapetvā aññaṃ vaṇṇamatṭhakammādikammaṃ sandhāya senāsane kiñci paṭisedhetabbaṃ natthīti vuttaṃ, na tadabhāvoti. Yadi evaṃ taṃ viruddhasenāsanaṃ ācariyena vattabbaṃ, katamaṃ viruddhasenāsanaṃ nāmāti pucchāyamāha ‘‘viruddha...pe... vuccatī’’ti. Tattha aññesanti sīmassāmikānaṃ. Rājavallabhehīti lajjipesalānaṃ uposathādiantarāyakarā alajjino bhinnaladdhikā ca bhikkhū adhippetā tehi saha uposathādikaraṇāyogato. Tena ca ‘‘sīmāyā’’ti vuttaṃ. Tesam lajjiparisāti tesam sīmassāmikānaṃ anubalaṃ dātuṃ samatthā lajjiparisā. Bhikkhūhi katanti yaṃ alajjīnaṃ senāsanabhedanādikaṃ lajjibhikkhūhi kataṃ, taṃ sabbam sukata meva alajjiniggahatthāya pavattetabbato.

Ettha ca siyā - ‘‘aññesaṃ sīmāyā’’ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, sīmā nāma bahuvidhā, katarasīmaṃ sandhāyāti? Baddhasīmaṃ sandhāyāti datṭhabbaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? ‘‘Mā amhākaṃ uposathapavāraṇānaṃ antarāyamaḥatthā’’ti aṭṭhakathāyameva vuttattā, sārattadīpaniyampi ‘‘uposathapavāraṇānaṃ antarāyakarā alajjino rājakulūpakā vuccantī’’ti vuttattā, uposathādivinayakammakhettabhūtāya eva sīmāya idha adhippetattā. Yadi evaṃ gāmasīmasattabbhantarasīmaudakukkhepasīmāyopi taṃkhettabhūtā eva, tasmā tāpi sandhāyāti vattabbanti? Na vattabbaṃ tāsam abaddhasīmattā, na te tāsam sāmikā, baddhasīmāyeva bhikkhūnaṃ kiriyāya siddhattā tāsamyeva te sāmikā. Tena vuttaṃ ‘‘yaṃ pana sīmassāmikehi bhikkhūhi’’ti. Yaṃ pana vadanti ‘‘upacārasīmāpi taṃkhettabhūtā’’ti, taṃ na gahetabbaṃ, tassā tadakkhettabhāvaṃ upari sīmāvinicchayakathādīsu kathayissāma. Apica gāmasīmāya aññesaṃ senāsanakaraṇassa paṭisedhitumayuttattā sattabbhantaraudakukkhepasīmānañca sabbadā atitṭhanato baddhasīmāyeva adhippetāti viññāyatīti.

Chindāpeyya vā bhindāpeyya vā, anupavajjoti idaṃ sabbamattikāmayakuṭi viya sabbathā anupayogārahaṃ sandhāya vuttaṃ. Yaṃ pana pañcavaṇṇasuttehi vinaddhachattādikaṃ, tattha akappiyabhāgo va chinditabbo, na tadavaseso, tassa kappiyattāti chindanto upavajjova hoti. Teneva vuttaṃ ‘‘ghaṭakampi vālarūpampi chinditvā dhāretabba’’ntiādi.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Parikkhāravinicchayakathālaṅkāro nāma

Dutiyo paricchedo.

3. Bhesajjādikaraṇavinicchayakathā

15. Evaṃ parikkhāravinicchayaṃ kathetvā idāni bhesajjakaraṇaparittapaṭisanthārānaṃ vinicchayaṃ kathetuṃ ‘‘bhesajjā’’tiādimāha. Tattha bhisakkassa idaṃ kammaṃ bhesajjaṃ. Kiṃ taṃ? Tikicchanaṃ. Kariyate karaṇaṃ, bhesajjassa karaṇaṃ bhesajjakaraṇaṃ, vejjakammakaraṇanti vuttaṃ hoti.

Parisamantato tāyati rakkhatīti parittam, ārakkhāti attho. Paṭisantharaṇaṃ paṭisanthāro, attanā saddhiṃ aññesaṃ sambandhakaraṇanti attho. Tattha yo vinicchayo mātikāyaṃ “bhesajjakaraṇampi ca parittam, paṭisanthāro”ti mayā vutto, tasmīṃ samabhinivīṭṭhe bhesajjakaraṇavinicchaye. Sahadhammo etesanti sahadhammikā, tesam, ekassa satthuno sāsane sahasikkhamānadhammānanti attho. Atha vā sahadhamme niyuttā sahadhammikā, tesam, sahadhammasaṅkhāte sikkhāpade sikkhamānabhāvena niyuttānanti attho. Vivaṭṭanissitasīlādiyuttabhāvena samattā samasīlasaddhāpaññānaṃ. Etena dussīlānaṃ bhinnaladdhikānañca akātumpi labbhatīti dasseti.

Ñātakapavāritaṭṭhānato vāti attano vā tesam vā ñātakapavāritaṭṭhānato. Na kariyitthāti akatā, ayuttavasena akatapubbā viññatti akataviññatti. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “akataviññattiyāti na viññattiyā. Sā hi ananuññātattā katāpi akatā viyāti akataviññatti, ‘vadeyyātha bhante yenattho’ti evaṃ akataṭṭhāne viññatti akataviññattīti likhita”nti vuttam. Sāratthadīpaniyaṃ “gilānassa atthāya appavāritaṭṭhānato viññattiyā anuññātattā katāpi akatā viyāti akataviññatti, ‘vada bhante paccayenā’ti evaṃ akatapavāraṇaṭṭhāne ca viññatti akataviññatti”ti.

16. Paṭiyādiyatīti sampādeti. Akātuṃ na vaṭṭatīti ettha dukkaṭanti vadanti, ayuttatāvasena panettha akaraṇappaṭikkhepo vutto, na āpattivasenāti gahetabbam. Sabbam parikkammaṃ anāmasantenāti mātuḡāmasarīrādīnaṃ anāmāsattā vuttam. Yāva ñātakā na passantīti yāva tassa ñātakā na passantī. “Titthiyabhūtānaṃ mātāpitūnaṃ sahatthā dātuṃ na vaṭṭatī”ti vajirabuddhiṭikāyaṃ vuttam.

17. Pitu bhaginī pitucchā. Mātu bhātā mātulo. Nappahontīti kātuṃ na sakkontīti ṭikāsu vuttam. “Tesamyeva santakam bhesajjam gahetvā kevalam yojetvā dātabba”nti vatvā “sace pana nappahontī yācanti ca, detha no bhante, tumhākam paṭidassāmā”ti vuttattā pana tesam bhesajjassa appahonakattā bhesajjameva yācantīti aṭṭhakathādhīppāyo dissati, vīmaṃsitabbo. Na yācantīti lajjāya na yācanti, gāravena vā. “Ābhogaṃ katvā”ti vuttattā aññathā dentassa āpattiyeva. Sāratthadīpaniyaṃ pana “ābhogaṃ katvāti idam kattabbakaraṇadassanavasena vuttam, ābhogaṃ pana akatvāpi dātuṃ vaṭṭatīti tīsu gaṇṭhipadesu likhita”nti vuttam. Porāṇaṭikāyampi tadeva gahetvā likhitam. Vimativinodaniyaṃ pana tam vacanam paṭikkhittam. Vuttañhi tattha keci pana “ābhogaṃ akatvāpi dātuṃ vaṭṭatīti vadanti, tam na yuttam bhesajjakaraṇassa, pāliyaṃ ‘anāpatti bhikkhu pārājikassa, āpatti dukkaṭassā’ti evaṃ antarāpattidassanavasena sāmāññato paṭikkhittattā, aṭṭhakathāyaṃ avuttappakārena karontassa sutteneva āpattisiddhāti daṭṭhabbā. Teneva aṭṭhakathāyampi ‘tesaññeva santaka’ntiādi vutta”nti.

Ete dasa ñātake ṭhapetvāti tesam puttānattādayopi tappaṭibaddhattā ñātakā evāti tepi ettheva saṅgahitā. Tena aññesanti iminā aññātakānaṃ gahaṇam veditabbam. Tenevāha “etesam puttāparamparāyā”tiādi. Kulaparivaṭṭāti kulānaṃ paṭipāṭi, kulāparamparāti vuttam hoti. Bhesajjam karontassāti yathāvuttavidhinā karontassa, “tāvakālikam dassāmī”ti ābhogaṃ akatvā dentassapi pana antarāpattidukkaṭam vinā micchājīvanam vā kuladūsanam vā na hotiyeva. Tenāha “vejjakammaṃ vā kuladūsakāpatti vā na hotī”ti. Ñātakānañhi santakam yācitvāpi gahetuṃ vaṭṭati, tasmā tattha kuladūsanādi na siyā. Sāratthadīpaniyampi “mayham dassanti karissantīti paccāsāya karontassapi yācitvā gahetabbaṭṭhānatāya ñātakesu vejjakammaṃ vā kuladūsakāpatti vā na hotīti vadantī”ti vuttam. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “vejjakammaṃ vā kuladūsakāpatti vā na hotīti vacanato yāva sattamo

kulaparivaṭṭo, tāva bhesajjaṃ kātuṃ vaṭṭatīti vadantī”ti ettakameva vuttaṃ.
Sabbapadesu vinicchayo veditabboti “cūḷamātuyā”tiādīsu sabbapadesu cūḷamātuyā
sāmikotiādīnā yojetvā heṭṭhā vuttanayeneva vinicchayo veditabbo.

Upajjhāyassa āharāmāti idaṃ upajjhāyena mama ñātakānaṃ bhesajjaṃ āharathāti
āṇattehi kattabbavidhidassanattamaṃ vuttaṃ. Iminā ca sāmaṇerādīnaṃ apaccāsāyapi
parajanassa bhesajjakaraṇaṃ na vaṭṭatīti dasseti. Vuttanayeneva pariyesitvāti iminā
“bhikkhācāravattena vā”tiādīnā, “ñātisāmaṇerehi vā”tiādīnā ca vuttamatthaṃ
atidisati. Apaccāsīsentenāti āgantukacorādīnaṃ karontenapi manussā nāma
upakārakā hontīti attano tehi lābhaṃ apatthayantena, paccāsāya karontassa pana
vejjakammakuladūsanādīnā doso hotīti adhippāyo. Evañhi upakāre kate sāsana
guṇaṃ ñatvā pasīdanti, saṅghassa vā upakārakā hontīti karaṇe pana doso natthi.
Keci pana “apaccāsīsentena āgantukādīnaṃ paṭikkhittapuggalānampi dātuṃ
vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ kattabbākattabbatṭhānavibhāgassa
nirattakattappasaṅgato apaccāsīsentena “sabbesampi dātuṃ kātuṃca vaṭṭatī”ti
ettakamattasseva vattabbato. Apaccāsīsanañca
micchājīvakuladūsanādidosanisedhanattameva vuttaṃ na
bhesajjakaraṇasaṅkhātāya imissā antarāpattiyā muccanatthaṃ āgantukacorādīnaṃ
anuñātānaṃ dāneneva tāya āpattiyā muccanatoti gahetabbaṃ.

18. Teneva apaccāsīsentenapi akātabbatṭhānaṃ dassetuṃ “saddhaṃ kula”ntiādi
vuttaṃ. “Bhesajjaṃ ācikkhathā”ti vuttepi “aññaṃaññaṃ pana kathaṃ katabbā”ti idaṃ
pariyāyattā vaṭṭati. Evaṃ heṭṭhā vuttanayena idaṃcīdāñca gahetvā karontīti iminā
pariyāyena kathentassapi nevatthi dosoti ācariyā. Pucchantīti iminā
diṭṭhadiṭṭharogīnaṃ pariyāyenapi vatvā vicaraṇaṃ ayuttanti dasseti. Pucchitassapi
pana paccāsīsentassa pariyāyakathāpi na vaṭṭatīti vadanti. Samullapesīti
apaccāsīsanto eva aññaṃaññaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesi. Ācariyabhāgoti vinayācāraṃ
akopetvā bhesajjācikkhaṇena vejjācariyabhāgo ayanti atthoti vimativinodaniyaṃ
vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “vinayalakkhaṇaṃ ajānantassa anācariyassa
tadanurūpavohārāsambhavato īdisassa lābhassa uppatti nāma natthīti ‘ācariyabhāgo
nāma aya’nti vuttaṃ. Vinaye pakataññunā ācariyena labhitabbabhāgo ayanti vuttaṃ
hotī”ti vuttaṃ. “Pupphapūjanatthāya dinnepi akappiyavohārena vidhānassa ayuttattā
‘kappiyavasena’ti vuttaṃ, ‘pupphaṃ āharathā’tiādīnā kappiyavohārasena attho”ti
sāratthadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “pupphapūjanatthāyapi
sampaṭicchīyamānaṃ rūpiyaṃ attano santakattabhajana nissaggiyamevāti āha
‘kappiyavasena gāhāpetvā’ti. ‘Amhākaṃ rūpiyaṃ na vaṭṭati, pupphapūjanatthaṃ
pupphaṃ vaṭṭatī’tiādīnā paṭikkhipitvā kappiyena kamma gāhāpetvāti attho”ti
vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭhāyaṃ pana “kappiyavasena atthi amhākaṃ pupphaṃ
ānethātiādīnā. ‘Pūjaṃ akāsī’ti vuttattā sayāṃ gahetuṃ na vaṭṭatīti vadantī”ti
ettakameva vuttaṃ. Ayamettha bhesajjakaraṇavinicchaya kathālaṅkāro.

19. Evaṃ bhesajjakaraṇavinicchayaṃ kathetvā idāni parittakaraṇavinicchayaṃ
kathetumāha “paritte panā”tiādi. Tattha yadi “parittaṃ karoṭhā”ti vutte karonti,
bhesajjakaraṇaṃ viya gihikammaṃ viya ca hotīti “na katabba”nti vuttaṃ. “Parittaṃ
bhaṇathā”ti vutte pana dhammajjesanattā anajjhīṭṭhenapi bhaṇitabbo dhammo,
pageva ajjhīṭṭhenāti “katabba”nti vuttaṃ, cāletvā suttaṃ parimajjitvāti parittaṃ
karontena katabbavidhiṃ dasseti. Cāletvā suttaṃ parimajjitvāti idaṃ vā “parittānaṃ
ettha pavesemī”ti cittaṃ evaṃ kate parittānā ettha pavesitā nāma hotīti vuttaṃ.

Vihārato...pe... dukkaṭanti idaṃ aññātake gahaṭṭhe sandhāya vuttanti vadanti. Pādesu udakaṃ ākiritvāti idaṃ tasmim̐ dese cārittavasena vuttaṃ. Tattha hi pāliya nisinnānaṃ bhikkhūnaṃ pādesu rogavūpasamanādiatthāya udakaṃ siñcitvā parittaṃ kātuṃ suttañca ṭhapetvā “parittaṃ bhaṇathā”ti vatvā gacchanti. Evañhi kariyamāne yadi pāde apanenti, manussā taṃ “avamāṅgala”nti maññanti “rogo na vūpasameṣṣatī”ti. Tenāha “na pādā apanetabbā”ti.

Matasarīradassane viya kevale susānadassanepi idaṃ jātānaṃ sattānaṃ vayagamanaṭṭhānanti maraṇasaññā uppajjati āha “sīvathikadassane...pe... maraṇassatiṃ paṭilabhissāmāti gantuṃ vaṭṭatī”ti. Lesakappaṃ akatvā samuppannasuddhacittena “parivāratthāya āgacchantū”ti vuttepi gantuṃ vaṭṭatī vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Etena asubhadassananti vacanamattena lesakappaṃ katvā evaṃ gate matassa ñātakā paṣīdissanti, dānaṃ dassanti, mayaṃ lābhaṃ labhissāma, upaṭṭhākaṃ labhissāmāti asuddhacittena gantuṃ na vaṭṭatī dasseti. Kammaṭṭhānasīsenā pana “maraṇassatiṃ labhissāmā”tiādinā suddhacittena pakkositepi apakkositepi gantuṃ vaṭṭatī dīpeti. Tālappaṇṇassa parittalekhanaṭṭhānattā parittasuttassa parittakaraṇasaññāṇattā tāni disvā amanussā parittasaññāya apakkamantī āha “tālappaṇṇaṃ pana parittasuttaṃ vā hatthe vā pāde vā bandhitabba”nti.

Ettha ca ādito paṭṭhāya yāva “āṭānāṭiyaparittaṃ vā bhaṇitabba”nti ettakoyeva vinayaṭṭhakathābhato pālimuttaparittakaraṇavinicchayo, na pana tato paraṃ vutto, tasmā “idha panā”tiādiko kathāmaggo samantapāsādikāyaṃ natthi, tīsu ṭikāsupi taṃsaṃvaṇṇanānayo natthi, tathāpi so suttaṭṭhakathāyaṃ āgatovāti taṃ dassetuṃ “idha pana āṭānāṭiyasuttassa parikkammaṃ veditabba”ntiādimāha. Tattha idhāti “āṭānāṭiyaparittaṃ vā bhaṇitabba”nti vacane. Panāti visesatthe nipāto. Dīghanikāye pāthikavagge āgatassa āṭānāṭiyaparittassa parikkammaṃ evaṃ veditabbanti yojanā. Yadi paṭhamameva na vattabbaṃ, atha kiṃ kātabbanti āha “mettasutta”ntiādi. Evañhi laddhāsevanaṃ hutvā atiojavantaṃ hoti.

Piṭṭhaṃ vā maṃsaṃ vāti vā-saddo aniyamattho, tena macchakhaṇḍapūvakhajjakādayo saṅgaṇhāti. Otāraṃ labhantī attanā piyāyitakhādanīyanibaddhavasanaṭṭhānalābhatāya avatāraṇaṃ labhanti. Haritūpalittanti allagomayalittaṃ. Idañhi porāṇakacārittaṃ bhūmivisuddhakaraṇaṃ. Parisuddhaṃ...pe... nisīditabbanti iminā parittakārakassa bhikkhuno mettākaruṇāvasena cittavisuddhipi icchitabbāti dasseti. Evañhi sati upari vakkhamānaubhayato rakkhāsaṃvidhānena sameti. Ṭikāyaṃ pana “sarīrasuddhipi icchitabbāti dasseti”ti vuttaṃ. Tadeṭaṃ vicāretabbaṃ. Na hi “kāyasuddhimattena amanussānaṃ piyo hoti”ti vuttaṃ, mettāvaseneva pana vuttaṃ. Vuttañhetāṃ bhagavatā “mettāya, bhikkhave, cetovimuttiyā...pe... ekādasānisamsā pāṭikaṅkhā. Katame ekādasā? Sukhaṃ supati, sukhaṃ paṭibujjhati, na pāpakaṃ supinaṃ passati, manussānaṃ piyo hoti, amanussānaṃ piyo hoti”tiādi.

Parittakāraṇako...pe... samparivāritenāti idaṃ parittakaraṇo bāhirato ārakkhāsaṃvidhānaṃ, “metta...pe... vattabba”nti abbhantarato ārakkhāsaṃvidhānaṃ, evaṃ ubhayato rakkhāsaṃvidhānaṃ hoti. Evañhi amanussā parittakārakassa antarāyaṃ kātuṃ na visahanti. Maṅgalakathā vattabbāti amanussānaṃ tosanatthāya paṇṇākāraṃ katvā mahāmaṅgalakathā kathetabbā. Evaṃ upari vakkhamānena “tuyhaṃ paṇṇākāratthāya mahāmaṅgalakathā vuttā”ti vacanena sameti. Ṭikāyaṃ pana “pubbupacāravasena vattabbā”ti vuttaṃ.

Sabbasannipātoti tasmim vihare tasmim gamakkhette sabbesaṃ bhikkhūnaṃ sannipāto ghoṣetabbo “cetiyaṅgaṇe sabbhehi sannipatitabba”nti. Anāgantumaṃ na labhatīti amanusso buddhāṇābhayena rājāṇābhayena anāgantumaṃ na labhati catunnaṃ mahārājūnaṃ āṇāṭṭhāniyattā. Gahitakāpadesena amanussova pucchito hotīti “amanussagahitako ‘tvaṃ ko nāmo’ti pucchitabbo”ti vuttaṃ. Mālāgandhādīsūti mālāgandhādipūjāsu. Āsanapūjāyāti cetiye buddhāsanapūjāya. Piṇḍapāteti bhikkhusaṅghassa piṇḍapātadāne. Evaṃ vatthuppadesena cetanā vuttā, tasmā pattidānaṃ sambhavati.

Devatānanti yakkhasenāpatīnaṃ. Vuttañhi āṭṭhāṇiyyasutte “imesaṃ yakkhānaṃ mahāyakkhānaṃ senāpatīnaṃ mahāsenāpatīnaṃ ujjhāpetabba”ntiādi. Āṭṭhi dabbimukhasakuṇā. Te āṭṭha nadanti etthāti āṭṭhānaṃ, devanagaraṃ, āṭṭhāde kataṃ āṭṭhādiyaṃ, suttaṃ. Tīkāyaṃ “parittaṃ bhaṇitabbanti etthāpi ‘mettacittaṃ purecārikaṃ katvā’ti ca ‘maṅgalakathā vattabbā’ti ca ‘vihārassa upavane’ti ca evamādi sabbāṃ gihīnaṃ parittakaraṇe vuttaṃ parikammaṃ kātabbamevā’ti vuttaṃ, evaṃ sati aṭṭhakathāyaṃ “etaṃ tāva gihīnaṃ parikamma”nti vatvā “sace pana bhikkhū”tiādinā visesatthajotakena pana-saddena saha vuccamānaṃ “idaṃ bhikkhūnaṃ parikamma”nti vacanaṃ niratthakaṃ viya hoti. Avisese hi sati bhedo kātabbo na siyā. Bhikkhūnañca yathāvuttāva bāhirārakkhā dukkarā hoti, tasmā gihīnaṃ parittakaraṇe vuttaparikamme asampajjamānēpi aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva kātuṃ vaṭṭatīti no mati.

Idaṃ pana idha āgataṃ āṭṭhāṇiyyasuttaparikammaṃ sutvā “idaṃ suttaṃ amanussānaṃ amanāpaṃ, sajjhāyantaṃ parittaṃ karontassa amanussā antarāyaṃ kareyyu”nti maññaṃānā porāṇā catūhi mahārājehi ārocitaṃ sabbaññubuddhena desitaṃ mūlabhūtaṃ dīghanikāye āgataṃ āṭṭhāṇiyyasuttaṃ pahāya mūlasuttato gāthāchakkameva gahetvā avasesaṃ sabbāṃ suttaṃ ṭhapetvā aññaṃgāthāyo pakkhipitvā “āṭṭhāṇiyyaparitta”nti ṭhapesuṃ, tampi parittaṃ amūlabhūtattā ekenākārena dhāretuṃ asakkontā keci saṃkhittena dhārenti, keci vitthārena, keci ekaccā gāthāyo pakkhipanti, keci nikkhipanti, keci bhikkhū taṃmissakaparittampi maṅgalakaraṇakālādīsu vattumavisahantā taṃ ṭhapetvā aññasuttāniyeva bhaṇanti, sabbametaṃ ayuttaṃ viya dissati. Kasmā? Cattāropi mahārājāno imaṃ āṭṭhāṇiyyaṃ rakkhaṃ saṃvidahamānā buddhasāsane amanussānaṃ pasādāya, catassannaṃ parisānaṃ aviheṭṭhanāya eva saṃvidahiṃsu, na aññaṃ kārāṇena. Vuttañhi tattha “tattha santi ulāra yakkhānivāsino, ye imasmim bhagavato pāvācane appasannā, tesāṃ pasādāya uggaṇhātu bhante bhagavā āṭṭhāṇiyyaṃ rakkhaṃ bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ guttiyā rakkhāya avihiṃsāya phāsuvihārāyā”ti.

Sammāsambuddhenapi imassa suttassa nigamanaṃ “uggaṇhātha bhikkhave āṭṭhāṇiyyaṃ rakkhaṃ, pariyāpuṇātha bhikkhave āṭṭhāṇiyyaṃ rakkhaṃ, dhāretha bhikkhave āṭṭhāṇiyyaṃ rakkhaṃ, atthasaṃhitā bhikkhave āṭṭhāṇiyyā rakkhā bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ guttiyā rakkhāya avihiṃsāya phāsuvihārāyā”ti bhikkhūnaṃ dhāraṇaṃ uyyojitaṃ ānisaṃsaṇca pakāsitaṃ. Aṭṭhakathācariyehi ca “buddhabhāsita ekakkharampi ekapadampi apanetabbaṃ nāma natthi”ti vuttaṃ, tasmā catūhi mahārājehi saṃvidahitaṃ sammāsambuddhena āhaccabhāsitaṃ tisso saṅgītiyo āruḷhaṃ pakatiāṭṭhāṇiyyasuttameva dhāretuṃ sajjhāyituṇca yuttaṃ, na bhagavatā abhāsitaṃ tisso saṅgītiyo anāruḷhaṃ missakasuttanti. Dīghanikāyāṭṭhakathāyaṃ āgataṃ idaṃ

āṭṭhānāṭṭiyaparittaparikkammaṃ pana pakatisajjhāyanavācanādiṃ sandhāya aṭṭhakathācariyehi na vuttaṃ, atha kho gahaṭṭhaṃ vā pabbajitaṃ vā amanussehi gahitakāle mocāpanatthāya lokiyeḥi mantāṃ viya bhaṇanaṃ sandhāya vuttaṃ. Vuttañhi tattha “amanussagahitako tvaṃ ko nāmosīti pucchitabbo”tiādi.

Āṭṭhānāṭṭiyā rakkhā ca nāma na sakalasuttaṃ, atha kho “vipassissa ca namatthū”ti padaṃ ādiṃ katvā catunnaṃ mahārājūnaṃ vasena catukkhattum āgataṃ “jinaṃ vandāma gotama”nti padaṃ pariyosānaṃ katvā vuttasuttekadesoyeva. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Atha kho vessavaṇo mahārājā bhagavato adhivāsanaṃ veditvā imaṃ āṭṭhānāṭṭiyaṃ rakkhaṃ abhāsī”ti ārabhitvā yathāvuttasuttekadesassa avasāne “ayaṃ kho mārisā āṭṭhānāṭṭiyā rakkhā”ti niyyātītattā. Tasmā yathā nāma byagghādayo attano bhakkhaṃ vilumpantānaṃ balavaduṭṭhacittā bhavanti, evaṃ attanā gahitamanussaṃ mocāpentānaṃ amanussā paduṭṭhacittā honti. Iti tathā mocāpetum āraddhakāle bhikkhūnaṃ parissayavinodanattāṃ imaṃ āṭṭhānāṭṭiyaparittaparikkammaṃ aṭṭhakathācariyehi vuttanti daṭṭhabbaṃ. Ayaṃ parittakaraṇavinicchayakathālaṅkāro.

20. Anāmaṭṭhapiṇḍapātoti ettha amasiyitthāti āmaṭṭho, na āmaṭṭho anāmaṭṭho. Piṇḍaṃ piṇḍaṃ hutvā patatīti piṇḍapāto. Anāmaṭṭho ca so piṇḍapāto cāti tathā, aggahitaaggo, aparibhutto piṇḍapātoti attho. Sacepi kahāpaṇagghanako hotīti iminā dāyakehi bahubyañjanaṃ sampādetvā sakkaccaṃ dinnabhāvaṃ dīpeti. Tena vuttaṃ “saddhādeyyavinipātanaṃ natthī”ti, evaṃ sakkaccaṃ saddhāya dinnāṃ mahagghabhojanampi mātāpitūnaṃ datvā saddhādeyyavinipātanaṃ nāma na hoti, pageva appagghabhojaneti adhippāyo. Mātādipaṇcakaṃyeva vatvā bhesajjakaraṇe viya aparesampi dasannaṃ dātuṃ vaṭṭatīti avuttattā aññesaṃ ñātakānampi pesetvā dātuṃ na vaṭṭatīti siddhaṃ, “vihāraṃ sampattassa pana yassa kassaci āgantukassa vā”iccādivakkhamānattā vihāraṃ sampattānaṃ ñātakānampi āgantukasāmaññaṃ dātuṃ vaṭṭatīti ca. Thālaketi saṅghike kaṃsādimaye thālake. Pattopi ettha saṅgayhati. Na vaṭṭatīti iminā dukkaṇanti dasseti. Dāmarikacorassāti rajjaṃ patthentassa pākaṭacorassa. Adīyamānapi “na denti”ti kujjhantīti sambandho.

Āmisassa dhammassa ca alābhena attano parassa ca antare sambhavantassa chiddassa vivarassa paṭisantharaṇaṃ pidhanaṃ paṭisanthāro. So pana dhammāmisavasena duvidho. Tattha āmisapaṭisanthāraṃ sandhāya “kassa kātabbo, kassa na kātabbo”ti vuttaṃ. Āgantukassa vā...pe... kātabboyevāti vuttamatthaṃ pākaṭaṃ kātuṃ “āgantukaṃ tāvā”tiādimāha. Khīṇaparibbanti iminā agatibhāvaṃ karuṇāṭṭhānatañca dasseti. Tena ca tabbidhurānaṃ samiddhānaṃ āgantukattepi dātuṃ na vaṭṭatīti siddhaṃ hoti. “Apaccāsīsentenā”ti vatvā paccāsīsanappakāraṃ dassetum “manussā nāmā”tiādi vuttaṃ. Ananuññātānaṃ pana apaccāsīsentenapi dātuṃ na vaṭṭati saddhādeyyavinipātattā, paccāsāya pana sati kuladūsanampi hoti. Ubbāsetvāti samantato tiyojanaṃ vilumpante manusse palāpetvā. Varapotthakacittattharaṇanti anekappakāraṃ itthipurisādiuttamarūpaviccittāṃ attharaṇaṃ. Ayaṃ paṭisanthāraṇavinicchayakathālaṅkāro.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Bhesajjādivinicchayakathālaṅkāro nāma

Tatiyo paricchedo.

4. Viññattivinicchayakathā

21. Evaṃ bhesajjādivinicchayaṃ kathetvā idāni viññattivinicchayaṃ kathetuṃ “viññattīti yācanā”tiādimāha. Tattha viññāpanā viññatti, “iminā no attho”ti viññāpanā, yācanāti vuttaṃ hoti. Tenāha “viññattīti yācanā”ti. Tatra viññattiyaṃ ayaṃ mayā vakkhamāno vinicchayo veditabboti yojanā. Mūlacchejjāyāti parasantakabhāvato mocetvā attano eva santakakaraṇavasena. Evaṃ yācato aññātakaviññattidukkaṭaṇceva dāsaṇṇapaṭiggahadukkaṭaṇca hoti “dāsīdāsaṇṇapaṭiggahaṇā paṭivirato hotī”ti vacanaṃ nissāya aṭṭhakathāyaṃ paṭikkhattā. Ñātakapavāritatṭhānato pana dāsaṃ mūlacchejjāya yācantassa sādiyanavaseneva dukkaṭaṃ. Sakakammanti pāṇavadhakammaṃ. Idaṇca pāṇātipātadosaparihārāya vuttaṃ, na viññattiparihārāya. Aniyametvāpi na yācitabbāti sāmīcidassanattamaṃ vuttaṃ, suddhacittena pana hatthakammaṃ yācantassa āpatti nāma natthi. Yadicchakaṃ kārāpetuṃ vaṭṭatīti “hatthakammaṃ yācāmi, dethā”tiādinā ayācitvāpi vaṭṭati, sakiccapasutampi evaṃ kārāpentassa viññatti natthi eva, sāmīcidassanattamaṃ pana vibhajitvā vuttaṃ.

Sabbakappiyabhāvadīpanatthanti sabbaso kappiyabhāvadassanattamaṃ. Mūlaṃ dethāti vuttuṃ vaṭṭatīti “mūlaṃ dassāma”ti paṭhamamaṃ vuttattā viññatti vā “mūla”nti vacanassa kappiyākappiyavattusāmaññavacanattā akappiyavacanamaṃ vā niṭṭhitabhatikiccānaṃ dāpanato akappiyavattusādiyanamaṃ vā na hotīti katvā vuttaṃ. Mūlacchejjāya vāti idaṃ idha thambhādīnaṃ dāsīdāsādibhāvābhāvato vuttaṃ. Anajjhāvutthakanti apariggahitaṃ, assāmikanti attho.

22. Na kevalaṇca...pe... cīvarādīni kārāpetukāmenātiādisu cīvaraṃ kārāpetukāmassa aññātakappaṇṇatantavāyehi hatthakammayācanavasena vāyāpane viññattipaccayā dukkaṭābhāvepi cīvaravāyāpanasikkhāpadena yathārahaṃ pācittiyadukkaṭāni hontīti veditabbaṃ. Akappiyakahāpaṇādi na dātabbanti kappiyamukhena laddhampi tattha kammakaraṇatṭhāya imassa kahāpaṇamaṃ dehīti vatvā “dātuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Pubbe katakammaṃ dāpane kiñcāpi doso na dissati, tathāpi asāruppamevāti vadanti. Katakammatṭhāyapi kappiyavohārena pariyaṇato bhatīṃ dāpentassa natthi doso, sārattadīpaniyaṃ pana “akappiyakahāpaṇādi na dātabbanti kiñcāpi akappiyakahāpaṇādiṃ asādiyantena kappiyavohārato dātuṃ vaṭṭati, tathāpi sārappaṃ na hoti, manussā ca etassa santakaṃ kiñci atthīti vihetṭetabbaṃ maññantīti akappiyakahāpaṇādidānaṃ paṭikkhatta”nti vuttaṃ. Tattheva pācetvāti hatthakammavaseneva pācetvā. “Kiṃ bhante”ti ettakepi pucchite yadatṭhāya pavitṭho, taṃ kathetuṃ labhati pucchitapañhattā.

23. Vattanti cārittaṃ, āpatti pana na hotīti adhippāyo. Kappiyaṃ kārāpetvā paṭiggahetabbānīti sākāya makkhikabījānena paṇṇādichede bījagāmakopanassa ceva tattha laggarajādiappaṭiggahitakassa ca parihāratṭhāya vuttaṃ, tadubhayāsaṅkāya asati tathā akaraṇe doso natthi. Sārattadīpaniyaṃ pana “kappiyaṃ kārāpetvā paṭiggahetabbānīti sākāya laggarajasmīṃ patte patitepi sākāhaṃ chinditvā khāditukāmatāyapi sati sukhaparibhogattamaṃ vutta”nti vuttaṃ. Nadiyādisu udakassa apariggahitattā “āharāti vuttuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Gehato...pe... neva vaṭṭatīti pariggahitadakkā viññattiyā dukkaṭaṃ hotīti adhippāyo. “Na āhaṭaṃ paribhuñjitu”nti vacanato viññattiyā āpannaṃ dukkaṭaṃ desetvāpi taṃ vatthuṃ paribhuñjantassa paribhoge paribhoge dukkaṭameva, pañcannampi sahadhammikaṇaṃ na vaṭṭati.

“Alajjīhi pana bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā hatthakammaṃ na kāretabba”nti

sāmaññato vuttattā attano atthāya yaṃ kiñci hatthakammaṃ kāretuṃ na vaṭṭati. Yaṃ pana alajjī nivāriyamānopi bījanādiṃ karoti, tattha doso natthi, cetiyakammādīni pana tehi kārāpetuṃ vaṭṭatīti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “alajjīhi...pe... na kāretabbanti idaṃ uttaribhaṅgādhikārattā ajjhoharaṇiyaṃ sandhāya vuttaṃ, bāhiraparibhogesu pana alajjīhipi hatthakammaṃ kāretuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Ettha ca “alajjīhi sāmaṇerehī”ti vuttattā “sañcicca āpattiṃ āpajjati”ti alajjilakkhaṇaṃ ukkaṭṭhavasena upasampanne paṭicca upalakkhaṇato vuttanti taṃlakkhānavirahitānaṃ sāmaṇerādīnaṃ liṅgatthenagotrabhupariyosānānaṃ bhikkhupaṭiññānaṃ dussīlānampi sādharmaṇavasena alajjilakkhaṇaṃ yathāṭṭhapitaṭṭhiyā atitṭhanamevāti gahetabbaṃ.

24. Goṇaṃ pana...pe... āharāpentassa dukkaṭanti viññattikkhaṇe viññattipaccayā, paṭilābhakkhaṇe goṇānaṃ sādīyanapaccayā ca dukkaṭaṃ. Goṇaṃhi attano atthāya aviññattiyā laddhampi sādītuṃ na vaṭṭati “hatthigavāssavaḷavapaṭiggahaṇā paṭivirato hoti”ti vuttattā. Tenevāha “ñātakapavāritaṭṭhānatopi mūlacchejjāya yācituṃ na vaṭṭatī”ti. Ettha ca viññattidukkaṭābhāvepi akappiyavatthuyācanepi paṭiggahaṇepi dukkaṭameva. Rakkhitvāti corādiupaddavato rakkhitvā. Jaggitvāti tiṇaannādīhi posetvā. Na sampāṭicchitabbanti attano atthāya gosādīyanassa paṭikkhittattā vuttaṃ.

25. Ñātakapavāritaṭṭhāne pana vaṭṭatīti sakaṭassa sampāṭicchitabbattā mūlacchejjasena yācituṃ vaṭṭati. Tāvakālikaṃ vaṭṭatīti ubhayatthāpi vaṭṭatīti atthoti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “sakaṭaṃ dethāti...pe... na vaṭṭatīti mūlacchejjasena sakaṭaṃ dethāti vattuṃ na vaṭṭati. Tāvakālikaṃ vaṭṭatīti tāvakālikaṃ katvā sabbattha yācituṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Vāsiādīni puggalikānapi vaṭṭantīti āha “esa nayo vāsī”tiādi. Valliādīsu ca parapariggahitesu esa nayoti yojetabbaṃ. Garubhaṇḍappahonakesuyevāti idaṃ viññattiṃ sandhāya vuttaṃ, adinnādāne pana tiṇasalākaṃ upādāya parapariggahitaṃ theyyacittena gaṇhato avahāro eva, bhaṇḍagghena kāretabbo. Valliādīsūti ettha ādi-saddena pālīāgatānaṃ veḷumuñjapabbajatiṇamattikānaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. Tattha ca yasmiṃ padese haritālajātihinūlikādi appakampi mahagghaṃ hoti, tattha taṃ tālapakkappamāṇato ūnampi garubhaṇḍameva, viññāpetuñca na vaṭṭati.

26. Sāti viññatti. Parikathādīsu “senāsanaṃ sambādha”ntiādinā pariyāyena kathanaṃ parikathā nāma. Ujukameva akathetvā “bhikkhūnaṃ kiṃ pāsādo na vaṭṭatī”tiādinā adhippāyo yathā vibhūto hoti, evaṃ kathanaṃ obhāso nāma. Senāsanaḍiatthaṃ bhūmiparikammādikaraṇavasena paccayuppādāya nimittakaraṇaṃ nimittakammaṃ nāma. Tīsu paccayesu viññattiādayo dassitā, gilānapaccaye pana kathanti āha “gilānapaccaye panā”tiādi. Tathā uppannaṃ pana bhesajjaṃ roge vūpasante bhuñjitūṃ vaṭṭati, na vaṭṭatīti? Tattha vinayadharā “bhagavatā rogasīsenā paribhogassa dvāraṃ dinnaṃ, tasmā arogakālepi bhuñjitūṃ vaṭṭati, āpatti na hotī”ti vadanti, suttantikā pana “kiñcāpi āpatti na hoti, ājīvaṃ pana kopeti, tasmā sallekhaṭṭhiyāṃ ṭhitassa na vaṭṭati, sallekhaṃ kopeti”ti vadantīti.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Viññattivinicchayakathālaṅkāro nāma

Catuttho paricchedo.

5. Kulasaṅgahavinicchaya kathā

27. Evaṃ viññattivinicchayaṃ kathetvā idāni kulasaṅgahavinicchayaṃ kathetum “kulasaṅgaho”tiādimāha. Tattha saṅgaṇhanaṃ saṅgaho, kulānaṃ saṅgaho kulasaṅgaho, paccayadāyakādīnaṃ gihīnaṃ anuggahakaraṇaṃ. Anuggahattho hettha saṅgaha-saddo yathā “puttadārassa saṅgaho”ti.

28. Tattha koṭṭananti sayāṃ chindanaṃ. Koṭṭāpananti “imaṃ chindā”ti aññesaṃ chedāpanaṃ. Āliya bandhananti yathā gacchamūle udakaṃ santiṭṭhati, tathā samantato bandhanaṃ. Udakassāti akappiyaudakassa “kappiyaudakasiñcana”nti visuṃ vakkhamānattā, tañca ārāmādiatthaṃ ropane akappiyavohāresupi kappiyavohāresupi kappiyaudakasiñcanādi vaṭṭatīti vakkhamānattā idhāpi vibhāgaṃ katvā kappiyaudakasiñcanādi visuṃ dassitaṃ. Ettha ca katamaṃ akappiyaudakaṃ, katamaṃ pana kappiyaudakanti? Sappāṇakaṃ akappiyaudakaṃ, appāṇakaṃ kappiyaudakanti. Kathaṃ viññāyatīti ce, “yo pana bhikkhu jānaṃ sappāṇakaṃ udakaṃ tiṇaṃ vā mattikaṃ vā siñceyya vā siñcāpeyya vā pācittiya”nti vacanato. Yathā koṭṭanakhaṇanādikāyikakiriyaṃ akappiyavohāre saṅgahitā, evaṃ mātikāujukaraṇādikappiyavohārepīti āha “sukkhamātikāya ujukaraṇa”nti. Hatthapādādamukhadhovananaṃ ānodakasiñcananti imināpi pakārantarena kappiyaudakasiñcaneva dasseti. Akappiyavohāre koṭṭanakhaṇanādivasena sayāṃ karaṇassapi kathaṃ saṅgahoti? Akappiyanti vohariyatīti akappiyavohāroti akappiyabhūtaṃ karaṇakārāpanādi sabbameva saṅgahitaṃ, na pana akappiyavacanāmatanti daṭṭhabbaṃ. Kappiyavohārepi eseva nayo. Sukkhamātikāya ujukaraṇanti iminā purāṇapaṇṇādīnaṃ haraṇampi saṅgahitanti daṭṭhabbaṃ. Kudālādīni bhūmiyaṃ ṭhapetvā ṭhānato hatthena gahetvā ṭhānameva pākaṭataranti “obhāso”ti vuttaṃ.

29. Mahāpaccarivādaṃ patiṭṭhāpetukāmo pacchā vadati. Vanatthāyāti idaṃ keci “vatatthāyā”ti paṭhanti, tesāṃ vatitthāyāti attho. Vajirabuddhiṭikāyampi tatheva vuttaṃ, “ārāmaropā vanaropā, ye narā setukārakā”ti vacanato pana taṃ vicāretabbaṃ. Akappiyavohārepi ekaccaṃ vaṭṭatīti dassetum “na kevalaṇca sesa”ntiādimāha. Yaṃ kiñci mātikanti sukkhamātikaṃ vā asukkhamātikaṃ vā. Kappiyaudakaṃ siñcitunti iminā “kappiyaudakaṃ siñcathā”ti vattumpi vaṭṭatīti dasseti. Sayāṃ ropetumpi vaṭṭatīti iminā “ropehī”ti vattumpi vaṭṭatītipi siddhaṃ.

30. Pācittiyañceva dukkaṭaṇcāti pathavīkhaṇanapaccayā pācittiyaṃ, kulasaṅgahapaccayā dukkaṭaṃ. Akappiyavohārenāti “idaṃ khaṇa, idaṃ ropehī”ti akappiyavohārena. Dukkaṭamevāti kulasaṅgahapaccayā dukkaṭaṃ. Ubhayatrāti kappiyākappiyapathaviyaṃ.

Sabbatthāti kulasaṅgahaparibhogaārāmādiatthāya ropite. Dukkaṭampīti na kevalaṃ pācittiyameva. Kappiyenāti kappiyaudakena. Tesāmyeva dvinnanti kulasaṅgahaparibhogānaṃ. Dukkaṭanti kulasaṅgahatthāya sayāṃ siñcane, kappiyavohārena vā akappiyavohārena vā siñcāpane dukkaṭaṃ, paribhogatthāya sayāṃ siñcane, akappiyavohārena siñcāpane ca dukkaṭaṃ. Payogabahulatāyāti sayāṃ karaṇe, kāyapayogassa kārāpane vacīpayogassa bahuttena. Āpattibahulatā veditabbāti ettha sayāṃ siñcane dhārāpacchedagaṇanāya āpattigaṇanā veditabbā. Siñcāpane pana punappunaṃ āṇāpentassa vācāya vācāya āpatti, sakiṃ āṇattassa bahusiñcane ekāva.

Ocinane dukkaṭapācittiyānīti kulasaṅgahapaccayā dukkaṭaṃ, bhūtagāmapātabyatāya pācittiyaṃ. Aññatthāti vatthupūjādiatthāya ocinane. Sakīṃ āṇattoti akappiyavohārena āṇatto. Pācittiyamevāti akappiyavohārena āṇattattā bhūtagāmasikkhāpadena pācittiyaṃ. Kappiyavacanena pana vatthupūjādiatthāya ocināpentassa anāpattiyeva.

31. Ganthanena nibbattaṃ dāmaṃ ganthimaṃ. Esa nayo sesesupi. Na vaṭṭatīti kulasaṅgahatthāya, vatthupūjādiatthāya vā vuttanayena karontassa kārāpentassa ca dukkaṭanti attho. Vaṭṭatīti vatthupūjādiatthāya vaṭṭati, kulasaṅgahatthāya pana kappiyavohārena kārāpentassapi dukkaṭameva. Purimanayenevāti “bhikkhussa vā”tiādinā vuttanayena. Dhammāsanavitāne baddhakaṇṭakesu pupphāni vinivijjhivā ṭhapentīti sambandho. Uparūpari vijjhivā chattasadisam katvā āvuṇanato “chattādhichattaṃ viyā”ti vuttaṃ. “Kadalikkhandhamhī”tiādinā vuttaṃ sabbameva sandhāya “taṃ atioḷārikamevā”ti vuttaṃ, sabbattha karaṇe, akappiyavohārena kārāpane ca dukkaṭamevāti attho. Pupphavijjhanatthaṃ kaṇṭakampi bandhituṃ na vaṭṭatīti imassa upalakkhaṇattā pupphadāmolambakādiatthāya rajjubandhanādipi na vaṭṭatīti keci vadanti. Aññe pana “pupphavijjhanatthaṃ kaṇṭakanti visesitattā tadatthaṃ kaṇṭakameva bandhituṃ na vaṭṭati, tañca aṭṭhakathāpamāṇenā”ti vadanti, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Pupphapaṭicchakaṃ nāma dantādīhi kataṃ pupphādhānaṃ. Etampi nāgadantakampi sachiddameva gahetabbaṃ. Asokapiṇḍiyāti asokasākhānaṃ, pupphānaṃ vā samūhe. Sāratthadīpaniyaṃ pana “asokapiṇḍiyāti asokapupphamañjarikāyā”ti vuttaṃ. Dhammarajju nāma cetiyaṃ vā bodhiṃ vā pupphappavesanatthaṃ āvijjhivā bandharajju. Vimativinodaniyaṃ pana “dhammarajju nāma cetiyādīni parikkhipitvā tesañca rajjuyā ca antarā pupphappavesanatthāya bandharajju. Sithilavaṭṭitāya vā vaṭṭiyā abbhantare pupphappavesanatthāya evaṃ bandhātīpi vadantī”ti vuttaṃ.

Matthakadāmanti dhammāsanādimatthake palambakadāmaṃ. Tesamyevāti uppalādīnaṃ eva. Vākena vāti pupphanāḷaṃ phāletvā pupphena ekābaddhaṭṭhitavākena daṇḍena ca ekābaddheneva. Etena pupphaṃ bījagāmasaṅgahaṃ na gacchati pañcasu bījesu apaviṭṭhattā paṇṇaṃ viya, tasmā kappiyaṃ akārāpetvāpi vikopane doso natthi. Yañca chinnassapi makuḷassa vikanamaṃ, tampi atitaruṇassa abhāvā vuḍḍhilakkhaṇaṃ na hoti, pariṇatassa pana makuḷassa pattānaṃ sinehe pariyādānaṃ gate visum̐bhāvo eva vikāso, teneva chinnamakuḷavikāso achinnamakuḷavikāsato parihīno, milātaniyutto vā dissati. Yañca milātassa udakasaññoḃe amilānatāpajjanaṃ, tampi tambulapaṇṇādīsu samānaṃ vuḍḍhilakkhaṇaṃ na hoti. Pāḷiattṭhakathāsu ca na katthaci pupphānaṃ kappiyakaraṇaṃ āgataṃ, tasmā pupphaṃ sabbathā abījamevāti viññāyati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

“Pasibbake viyā”ti vuttattā pupphaṃ pasibbake vā pasibbakasadisam bandhe yattha katthaci cīvare vā pakkipitūṃ vaṭṭatīti siddhaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “khandhe ṭhapitakāsāvassāti khandhe ṭhapitasaṅghāṭiṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi tathābandhituṃ sakkā bhaveyya. Iminā ca aññampi tādisam kāsāvaṃ vā vatthaṃ vā vuttanayena bandhitvā tattha pupphāni pakkipitūṃ vaṭṭatīti siddhaṃ. Aṃsabhaṇḍikapasibbake pakkipittasadisattā veṭṭhimaṃ nāma na jātaṃ, tasmā sithilabandhassa antarantarā pakkipitūṃ vaṭṭatīti vadantī”ti vuttaṃ. Heṭṭhā daṇḍakaṃ pana bandhituṃ na vaṭṭatīti rajjuādīhi bandhanaṃ sandhāya vuttaṃ, pupphasseva pana acchinnadaṇḍakehi bandhituṃ vaṭṭati eva.

Pupphapaṭe ca daṭṭhabbanti pupphapaṭaṃ karontassa dīghato pupphadāmassa haraṇapaccāharaṇavasena pūraṇaṃ sandhāya vuttaṃ, tiriyato haraṇaṃ pana vāyimaṃ nāma hoti, na purimaṃ. “Purimaṭṭhānaṃ atikkāmetī”ti sāmaññato vuttattā purimaṃ pupphakoṭiṃ phusāpetvā vā aphasāpetvā vā parikkhipanavasena atikkāmentassa āpattiyeva. Bandhituṃ vaṭṭatīti puppharahitāya suttavākakoṭiyā bandhituṃ vaṭṭati. Ekavāraṃ haritvā parikkhipitvāti idaṃ pubbe vuttacetiyādiparikkhepaṃ pupphapaṭakaraṇaṇca sandhāya vuttaṃ, tasmā cetiyaṃ vā bodhiṃ vā parikkhipantena ekavāraṃ parikkhipitvā purimaṭṭhānaṃ sampatte aññassa dātabbaṃ, tenapi ekavāraṃ parikkhipitvā tatheva kātabbaṃ. Pupphapaṭaṃ karontena ca haritvā aññassa dātabbaṃ, tenapi tatheva kātabbaṃ. Sacepi dveyeva bhikkhū ubhosu passesu ṭhatvā pariyāyena haranti, vaṭṭatiyevāti vadanti.

Parehi pūritanti dīghato pasāritaṃ. Vāyitunti tiriyato harituṃ, taṃ pana ekavārampi na labhati. Pupphāni ṭhapentenāti aganthitāni pākatikapupphāni aññamaññaṃ phusāpetvāpi ṭhapentena. Pupphadāmaṃ pana pūjanatthāya bhūmiyaṃ ṭhapentena phusāpetvā vā aphasāpetvā vā diguṇaṃ katvā ṭhapetuṃ na vaṭṭatīti vadanti.

32. Ghaṭikadāmaolambakoti heṭṭhābhāge ghaṭikākārayutto, dārughāṭikākāro vā olambako. Sāratthadīpaniyaṃ pana “ghaṭikadāmaolambakoti ante ghaṭikākārayutto yamakadāmaolambako”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “ghaṭikadāmaolambakoti yamakadāmaolambakoti likhita”nti vuttaṃ, ekekaṃ pana dāmaṃ nikkhantasuttakoṭiyāva bandhitvā olambituṃ vaṭṭati, pupphadāmadvayaṃ saṅghaṭitukāmenapi nikkhantasuttakoṭiyāva suttakoṭiṃ saṅghaṭituṃ vaṭṭati. Aḍḍhacandākārena mālāguṇaparikkhepoti aḍḍhacandākārena mālāguṇassa punappunaṃ haraṇapaccāharaṇavasena pūretvā parikkhipanaṃ, teneva taṃ purime pavitṭhaṃ, tasmā etampi aḍḍhacandākāraṃ punappunaṃ haraṇapaccāharaṇavasena pūretuṃ na vaṭṭati. Ekavāraṃ pana aḍḍhacandākārakaraṇe mālāguṇaṃ harituṃ vaṭṭatīti vadanti. Pupphadāmakaraṇanti ettha suttakoṭiyaṃ gahetvāpi ekato kātuṃ na vaṭṭatīti vadanti. Suttamayaṃ geṇḍukaṃ nāma, geṇḍukakharapattadāmānaṃ paṭikkhittattā celādīhi katadāmampi na vaṭṭati akappiyānulomattāti vadanti. Parasantakaṃ deti, dukkaṭamevāti vissāsaggāhena parasantakaṃ gahetvā dentāṃ sandhāya vuttaṃ. Thullaccayanti ettha bhaṇḍadeyyampi hoti.

33. Tañca kho vatthupūjanatthāyāti mātāpitūnampi pupphaṃ dentena vatthupūjanatthāyeva dātabbanti dasseti. “Maṇḍanatthāya pana sivaliṅgādīpūjanatthāyā”ti ettakameva vuttattā “imaṃ vikkiṇitvā jīvissantī”ti mātāpitūnaṃ vaṭṭati, sesaññatakānaṃ tāvakālikameva dātuṃ vaṭṭati. Kassacipīti ñātakassa vā aññātakassa vā kassacipi. Nātisāmaṇerehevāti tesāṃ gihiparikammamocanattaṃ vuttaṃ. Itareti aññātakā. Tehipi sāmaṇerehi ācariyupajjhāyānaṃ vattasīsena haritabbaṃ. Sampattānaṃ sāmaṇerānaṃ upaḍḍhabhāgaṃ dātuṃ vaṭṭatīti saṅghikassa lābhassa upacārasīmaṭṭhasāmaṇerānampi santakattā tesampi upaḍḍhabhāgo labbhatevāti katvā vuttaṃ. Cūlakanti upaḍḍhabhāgatopi upaḍḍhaṃ. Catutthabhāgassetāṃ adhivacanaṃ. Sāmaṇerā...pe... ṭhapentīti idaṃ arakkhitaagopitaṃ sandhāya vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “vassaggena abhājanīyaṃ sandhāya vutta”nti vuttaṃ. Tattha tatthāti magge vā cetiyaṅgaṇe vā.

34. Sāmaṇerehi dāpetuṃ na labhantīti idaṃ sāmaṇerehi gihiakammaṃ kārītaṃ viya hotīti vuttaṃ, na pana pupphadānaṃ hotīti sāmaṇerānampi na vaṭṭanato. Vuttañca “sayamevā”tiādi. Na hi taṃ pupphadānaṃ nāma siyā. Yadi hi tathā āgatānaṃ tesāṃ

dānaṃ pupphadānaṃ nāma bhaveyya, sāmaṇerehipi dātuṃ na labbheyya.
Sayamevāti sāmaṇerā sayameva. Yāgubhattādīni ādāyāti idaṃ bhikkhūnaṃ atthāya
yāgubhattādisampādanaṃ sandhāya vuttattā “na vaṭṭatī”ti avisesena vuttaṃ.
Avisesena vuttanti iminā sabbesampi na vaṭṭatīti dasseti.

35. Vuttanayenevāti “mātāpitūnaṃ tāva haritvāpi harāpetvāpi pakkositvāpi
pakkosāpetvāpi dātuṃ vaṭṭati, sesaññatakānaṃ pakkosāpetvāva. Mātāpitūnañca
harāpentena ñātisāmaṇereheva harāpetabbaṃ. Itare pana yadi sayameva icchanti,
vaṭṭatī”ti imaṃ pupphadāne vuttanayaṃ phaladānēpi atidisati, tasmā phalampi
mātāpitūnaṃ haraṇaharāpanādīnā dātuṃ vaṭṭati, sesaññātīnaṃ pakkosāpetvāva. Idāni
“yo haritvā vā harāpetvā vā...pe... issaravatāya dadato thullaccaya”nti imaṃ
pupphadāne vuttanayaṃ phaladāne saṅkhipitvā dassento “kulasaṅgahatthāya
panā”tiādīmāha. Khīṇaparibbayānanti āgantuke sandhāya vuttaṃ.
Phalaparicchedenāti “ettakāni phalāni dātabbānī”ti evaṃ phalaparicchedena vā.
Rukkhaparicchedena vāti “imehi rukkhehi dātabbānī”ti evaṃ rukkhaparicchedena vā.
Paricchinnesupi pana rukkhesu “idha phalāni sundarāni, ito gaṇhathā”ti vadantena
kulasaṅgaho kato nāma hotīti āha “evaṃ pana na vattabba”nti. Rukkhacchallīti
rukkhattaco, sā “bhājanīyabhaṇḍa”nti vuttā. Vuttanayenāti pupphaphalādīsu
vuttanayena kulasaṅgaho hotīti dasseti.

36. Tesam tesam gihīnaṃ gāmantaradesantarādīsu sāsanaṇapaṭisāsanaṇaharaṇaṃ
jaṅghapesaniyaṃ. Tenāha “gihīnaṃ dūteyyaṃ sāsanaṇaharaṇakamma”nti. Dūtassa
kammaṃ dūteyyaṃ. Paṭhamam sāsanaṃ aggahetvāpi...pe... pade pade dukkaṭanti
idaṃ “tassa sāsanaṃ āroccasāmi”ti iminā adhippāyena gamanaṃ sandhāya vuttaṃ.
Tassa pana sāsanaṃ paṭikkhipitvā sayameva kāruṇṇe tṭhito gantvā attano patirūpaṃ
sāsanaṃ āroceti, anāpatti. Gihīnañca kappiyasāsanaṃ haritum vaṭṭatīti sambandho.
Imehi pana aṭṭhahi kuladūsakakammehīti pupphadānaṃ phaladānaṃ cuṇṇadānaṃ
mattikadānaṃ dantakaṭṭhadānaṃ veludānaṃ paṇṇadānaṃ jaṅghapesanikanti imehi
yathāvuttehi. Pabbājanīyakammakatoti kuladūsanapaccayā katapabbājanīyakammo.

37. Sekkhabhūmiyaṃ vāti iminā jhānabhūmimpi saṅgaṇhāti. Tiṇṇaṃ vivekānanti
kāyacittaupadhivivekabhūtānaṃ tiṇṇaṃ vivekānaṃ. Piṇḍāya caraṇassa
bhojanapariyosānattā vuttaṃ “yāva bhojanapariyosāna”nti. Bhutvā āgacchantassapi
puna vuttanayeneva paṇidhāya cīvarasaṇṭhāpanādīni karontassa dukkaṭamevāti
daṭṭhabbaṃ.

Iti vinayaṇṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Kulasaṅgahavinicchayaṇṅgathālaṅkāro nāma

Pañcama paricchedo.

6. Macchamaṃsavinicchayaṇṅgathā

38. Evaṃ kulasaṅgahavinicchayaṃ kathetvā idāni macchamaṃsavinicchayaṃ
kathetum “macchamaṃsesu panā”tiādī vuttaṃ. Tattha thale tṭhapitamatte marati,
kevaṭṭādīhi vā māriyatīti maccho. Macchassa idanti macchaṃ, masiyate āmasiyateti
maṃsaṃ, macchañca maṃsañca macchamaṃsāni, tesu. Macchamaṃsesu pana
vinicchayo evaṃ veditabboti yojanā. Macchaggahaṇenāti ettha niddhāraṇaṃ na
kātabbaṃ. Pana-saddo pakkhantaratto, divāseyyādīsu vinicchayato aparo

macchamaṃsesu vinicchayo veditabboti attho. Gayhate anenāti gahaṇaṃ. Kiṃ taṃ? Saddo, macchaiti gahaṇaṃ macchaggahaṇaṃ, tena macchaggahaṇena, macchasaddenāti attho. Maṃsesu pana...pe... akappiyānīti ettha manussamaṃsaṃ samānajātimaṃsato paṭikkhittaṃ. Hatthiassānaṃ maṃsāni rājaṅgato, sunakhaahīnaṃ jegucchabhāvato, sesānaṃ vālamigattā bhikkhūnaṃ paribandhavimocanattaṃ paṭikkhittanti daṭṭhabbaṃ.

Tikoṭiparisuddhanti diṭṭhasutapariśaṅkitasaṅkhātāhi tīhi koṭīhi tīhi ākārehi tīhi kāraṇehi parisuddhaṃ, vimuttanti attho. Tattha adiṭṭhaasutāni cakkhuviññāṇasotaviññāṇaṃ anārammaṇabhāvato jānitabbāni. Aparisaṅkitaṃ pana kathaṃ jānitabbanti āha “apariśaṅkitaṃ panā”tiādi, tīhi pariśaṅkitāni ṇatvā tesāṃ paṭipakkhavasena aparisaṅkitaṃ jānitabbanti attho. Idāni tāni tīhi pariśaṅkitāni ca evaṃ pariśaṅkitaṃ sati bhikkhūhi kattabbavidhiñca tena vidhinā aparisaṅkitaṃ sati kattabbabhāvañca vitthārato dassetuṃ “katha”ntiādimāha. Tattha disvā pariśaṅkitaṃ diṭṭhapariśaṅkitaṃ nāma. Sutvā pariśaṅkitaṃ sutapariśaṅkitaṃ nāma. Adisvā asutvā takkena anumānena pariśaṅkitaṃ tadubhayavinimuttapariśaṅkitaṃ nāma. Taṃ tividhampi pariśaṅkitasāmaññena ekā koṭi hoti, tato vimuttaṃ aparisaṅkitaṃ nāma. Evaṃ adiṭṭhaṃ asutaṃ aparisaṅkitaṃ macchamaṃsaṃ tikoṭiparisuddhaṃ hoti.

Jālaṃ macchabandhanaṃ. Vāgurā migabandhinī. Kappatīti yadi tesāṃ vacanena saṅkā nivattati, vaṭṭati, na taṃ vacanaṃ lesakappaṃ kātuṃ vaṭṭati. Teneva vakkhati “yattha ca nibbematiko hoti, taṃ sabbaṃ kappatī”ti. Pavattamaṃsanti āpaṇādīsu pavattaṃ vikkāyikaṃ vā matamaṃsaṃ vā. Maṅgalādīnanti ādi-saddena āhunapāhunādike saṅgaṇhāti. Bhikkhūnaṃyeva atthāya akatanti ettha atṭhānappayutto eva-saddo, bhikkhūnaṃ atthāya akatamevāti sambandhitabbaṃ, tasmā bhikkhūnañca maṅgalādīnañcāti misse tvā katampi na vattatīti veditabbaṃ. Keci pana “yathāṭṭhitavasena avadhāraṇaṃ gahetvā vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na sundaraṃ. Yattha ca nibbematiko hotīti bhikkhūnaṃ atthāya katepi sabbena sabbaṃ pariśaṅkitābhāvamāha.

39. Tamevatthaṃ āvikātuṃ “sace panā”tiādi vuttaṃ. Itaresaṃ vaṭṭatīti ajānantānaṃ vaṭṭati, jānatovettha āpatti hotīti. Teyevāti ye uddissa kataṃ, teyeva. Uddissa katamaṃsaparibhogato akappiyamaṃsaparibhoge visesaṃ dassetuṃ “akappiyamaṃsaṃ panā”tiādi vuttaṃ. Purimasmīṃ sacittakāpatti, itarasmīṃ acittakā. Tenāha “akappiyamaṃsaṃ ajānitvā bhuñjantassapi āpattiyevā”ti. “Paribhogakāle pucchitvā paribhuñjissāmīti vā gahetvā pucchitvāva paribhuñjitabba”nti vacanato akappiyamaṃsaṃ ajānitvā paṭiggaṇhantassa paṭiggahaṇe anāpatti siddhā. Ajānitvā paribhuñjantasseva hi āpatti vuttā. Vattanti vadantīti iminā āpatti natthīti dasseti.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Macchamaṃsavinicchayakathālaṅkāro nāma

Chaṭṭho paricchedo.

7. Anāmāsavinicchayakathā

40. Evaṃ macchamaṃsavinicchayaṃ kathetvā idāni anāmāsavinicchayaṃ kathetuṃ “anāmāsa”ntiādimāha. Tattha āmasiyateti āmāsaṃ, na āmāsaṃ anāmāsaṃ, aparāmasitabbanti attho. Pāripanthikāti vikuppanikā, antarāyikāti vuttaṃ hoti. Nadīsotena vuyhamānaṃ mātaraṃ eti ukaṭṭhaparicchedadassanattamaṃ vuttaṃ. Aññāsu pana itthīsu kāruññādhīpāyena mātari vuttanāyena paṭipajjantassa nevatthi dosoti vadanti. “Mātara”nti vuttattā aññāsu na vaṭṭatīti vadantāpi atthi. Ettha gaṇhāhīti na vattabbāti gehassitapemena kāyappaṭibaddhena phusane dukkaṭaṃ sandhāya vuttaṃ. Kāruññena pana vatthādiṃ gahetuṃ asakkontiṃ “gaṇhāhī”ti vadantassapi avasabhāvappattito udaye nimujjantiṃ kāruññena sahasā anāmāsanti acintetvā kesādīsu gahetvā mokkhādhīpāyena ākaḍḍhatopi anāpattiyeva. Na hi mīyamānaṃ mātaraṃ upekkhantuṃ vaṭṭati. Aññātikāya itthiyāpi eseva nayo. Ukaṭṭhāya mātuyāpi āmāso na vaṭṭatīti dassanattamaṃ “mātara”nti vuttaṃ. Tassa kātabbaṃ pana aññāsampi itthīnaṃ karontassapi anāpattiyeva anāmāsatte visesābhāvā.

Tiṇaṇḍupakanti hiriverādimūlehi kesālaṅkāratthāya katacumbaṭakaṃ. Tālapaṇṇamuddikanti tālapaṇṇehi kataṃ aṅgulimuddikaṃ. Tena tālapaṇṇādimayaṃ kaṭisuttakaṇṇapilāndhanādi sabbamaṃ na vaṭṭatīti siddhaṃ. Parivattetvāti attano nivāsanaṇṇapāraṇābhāvato apanetvā, cīvaratthāya pariṇāmetvāti vuttaṃ hoti. Cīvaratthāya pādamaṇḍale ṭhapetīti idaṃ nidassanattamaṃ. Paccattharaṇavitānādiatthampi vaṭṭatiyeva, pūjādiatthamaṃ tāvakālikampi āmasituṃ vaṭṭati. Sīsapasādhanaḍḍasūcīti idaṃ sīsaṅkāratthāya paṭapilotikāhi katasīsapasādhanaḍḍasūcīti dantaḍḍasūcīti cāti dve tayo. Sīsapasādhanaṃ sipāṭīkopaṇṇatthāya ceva dantaḍḍasūcīti sūciupaṇṇatthāya ca gahetabbanti yathākkamaṃ attamaṃ dasseti. Kesakālaṇṇaṃ bandhitvā tattha tiriyāṃ pavesanattāya katā sūci eva sīsapasādhanaḍḍasūcīti ekameva katvā sipāṭīkāya pakkhipitvā pariharitabbasūciyeva tassa tassa kiccassa upaṇṇanti sipāṭīkasūciupaṇṇaṃ, evaṃ vā yojanā kātabbā.

Potthakarūpanti sudhādīhi kataṃ pārajikavattubhūtanāṃ tiracchānagatitthīnaṃ saṇṭhānena katampi anāmāsameva. Itthirūpāni dassetvā kataṃ vatthubhittīdiṇca itthirūpaṃ anāmasitvā vaḷaṇṇetuṃ vaṭṭati. Evarūpe hi anāmāse kāyasaṃsaggarāge asati kāyappaṭibaddhena āmasato doso natthi. Bhinditvāti ettha hatthena aggahetvā kenaci daṇḍādīni bhinditabbamaṃ. Ettha ca anāmāsampi daṇḍapāsāṇādīhi bhedanassa aṭṭhakathāyaṃ vuttattā, pāliyaṃ āpadāsu mokkhādhīpāyassa āmasanepi anāpattiyā vuttattā ca sappiniādivāḷamigīhi gahitapāṇakānaṃ mocanattāya taṃ taṃ sappiniādivatthumaṃ daṇḍādīhi paṭikkhipitvā gahetuṃ, mātuādiṃ udaye mīyamānaṃ vatthādīhi gahetuṃ, asakkontiṃ kesādīsu gahetvā kāruññena ukkhipituṇca vaṭṭatīti ayamatto gahetabbova. “Aṭṭhakathāyaṃ”na tveva āmasitabbā’ti idaṃ pana vacanaṃ amīyamānaṃ vatthumaṃ sandhāya vuttanti ayaṃ amhākaṃ khantī’ti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ.

41. Maggaṃ adhiṭṭhāyāti “maggo aya”nti maggasaññaṃ uppādetvāti attho. Paññāpetvā dentīti idaṃ sāmīcivasena vuttaṃ, tehi pana “āsanaṃ paññāpetvāva nisīdathā”ti vutte sayameva paññāpetvā nisīdituṃ vaṭṭati. Tattha jātakānīti acchinditvā bhūtagāmaḍḍasūcīti cāti dve tayo. Sīsapasādhanaṃ sipāṭīkopaṇṇatthāya ceva dantaḍḍasūcīti sūciupaṇṇatthāya ca gahetabbanti yathākkamaṃ attamaṃ dasseti. Kesakālaṇṇaṃ bandhitvā tattha tiriyāṃ pavesanattāya katā sūci eva sīsapasādhanaḍḍasūcīti ekameva katvā sipāṭīkāya pakkhipitvā pariharitabbasūciyeva tassa tassa kiccassa upaṇṇanti sipāṭīkasūciupaṇṇaṃ, evaṃ vā yojanā kātabbā.

Tālapanasādinīti cettha ādi-saddena

nāḷikeralabujatipusaalābukumbhaṇḍapussaphalaeḷālukaphalānaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. “Yathāvuttaphalānaṃyeva cettha kīḷādhippāyena āmasanaṃ na vaṭṭatī”ti vuttattā pāsāṇasakkharādīni kīḷādhippāyenapi āmasitum vaṭṭati. Anupasampannānaṃ dassāmīti idaṃ apaṭiggahetvā gahaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Attanopi atthāya paṭiggahetvā gahaṇe doso natthi anāmāsattābhāvā.

42. Muttāti hatthikumbhajātikā aṭṭhavidhā muttā. Tathā hi hatthikumbhaṃ, varāhadāṭhaṃ, bhujagasīsaṃ, valāhakaṃ, veḷu, macchasiro, saṅkho, sippīti aṭṭha muttāyoniyo. Tattha hatthikumbhajā pītavaṇṇā pabhāhīnā. Varāhadāṭhā varāhadāṭhāvaṇṇāva. Bhujagasīsajā nīlādivaṇṇā suvisuddhā vaṭṭalā ca. Valāhakajā bhāsura dubbibhāgā rattibhāge andhakāraṃ vidhamentiyo tiṭṭhanti, devūpabhoga eva ca honti. Veḷujā karakaphalasamānavaṇṇā na bhāsura, te ca veḷū amanussagocareyeva padese jāyanti. Macchasirojā pāṭhīnapiṭṭhisamānavaṇṇā vaṭṭalā laghavo ca tejavantā honti pabhāvihīnā ca, te ca macchā samuddamajjheyeva jāyanti. Saṅkhajā saṅkhaudaracchavivaṇṇā kolaphalappamāṇāpi honti pabhāvihīnāva. Sippijā pabhāvisesayuttā honti nānāsaṅṭhānā. Evaṃ jātito aṭṭhavidhāsu muttāsu yā macchasaṅkhasippijā, tā sāmuddikā. Bhujagajāpi kāci sāmuddikā honti, itarā asāmuddikā. Yasmā bahulaṃ sāmuddikāva muttā loke dissanti, tatthāpi sippijāva, itarā kadāci kāci, tasmā sammohavinodaniyaṃ “muttāti sāmuddikā muttā”ti vuttaṃ.

Maṇīti veḷuriyādito añño jotirasādibhedo sabbo maṇi. Veḷuriyoti allaveḷuvaṇṇo maṇi, “majjārakkhimaṇḍalavaṇṇo”tipi vadanti. Saṅkhoti sāmuddikasaṅkho. Silāti muggavaṇṇā atisiniddhā kāḷasilā. Maṇivohāraṃ agatā rattasetādivaṇṇā sumatṭhāpi silā anāmāsā evāti vadanti. Sāratthadīpaniyaṃ pana “saṅkhoti sāmuddikasaṅkho. Silāti kāḷasilāpaṇḍusilāsetasilādibhedā sabbāpi silā”ti vuttaṃ. Pavāḷaṃ samuddato jātānātirattamaṇi. Rajatanti kahāpaṇamāsādibhedam jatumāsadīm upādāya sabbaṃ vuttāvasesarūpiyaṃ gahitaṃ. Jātarūpanti suvaṇṇaṃ. Lohitaṅkoti rattamaṇi. Masāragallanti kabaravaṇṇo maṇi. “Marakata”ntipi vadanti.

Bhaṇḍamūlatthāyāti pattacīvarādimūlatthāya. Kuṭṭharogassāti nidassanamattaṃ. Tāya vūpasametabbassa yassa kassaci rogassa atthāya vaṭṭatiyeva. “Bhesajjatthañca aviddhāyeva muttā vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttā. Bhesajjatthāya pisitvā yojitānaṃ muttānaṃ ratanabhāvavijahanato gahaṇakkhaṇepi ratanākārena apekkhābhāvā “bhesajjatthāya pana vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Yāva pana tā muttā ratanarūpena tiṭṭhanti, tāva āmasitum na vaṭṭanti. Evaṃ aññampi ratanapāsāṇaṃ pisitvā bhesajje yojanatthāya gahetum vaṭṭati eva. Jātarūparajataṃ pana missetvā yojanabhesajjatthāyapi sampaṭicchitum na vaṭṭati. Gahaṭṭhehi yojetvā dinnampi yadi bhesajje suvaṇṇādirūpena tiṭṭhati, viyojetuñca sakkā, tādisaṃ bhesajjampi na vaṭṭati. Taṃ abbohārikattagatañce vaṭṭati. “Jātiphalikaṃ upādāyā”ti vuttattā sūriyakantacandakantādikaṃ jātipāsāṇaṃ maṇimhi eva saṅgahitanti daṭṭhabbaṃ. Ākaramuttoti ākarato muttamatto. Bhaṇḍamūlatthaṃ sampaṭicchitum vaṭṭatīti imināva āmasitumpi vaṭṭatīti dasseti. Pacitvā katoti kācakārehi pacitvā kato.

Dhamanasaṅkho ca dhotaviddho ca ratanamisso cāti yojetabbam. Viddhotiādibhāvena katachiddo. Ratanamissoti kañcanalatādivicitto muttādiratanakhacito ca. Etena dhamanasaṅkhato añño ratanasammisso anāmāsoti dasseti. Silāyampi eseva nayo. Pāṇiyasaṅkhoti iminā thālakādiākārena katasaṅkhamayabhājanāni bhikkhūnaṃ sampaṭicchitum vaṭṭantīti siddham. Sesanti ratanamissaṃ ṭhapetvā avasesaṃ. Muggavaṇṇaṃyeva ratanasammissaṃ karonti, na

aññanti āha “muggavaṇṇā”ti, muggavaṇṇā ratanasammissāva na vaṭṭatīti vuttaṃ hoti. Sesāti ratanasammissaṃ ṭhapetvā avasesā silā.

Bījato paṭṭhāyāti dhātupāsānato paṭṭhāya. Suvaṇṇacetiyanti dhātukaraṇḍakam. Paṭikkhipīti “dhātuṭṭhapanatthāya gaṇhathā”ti avatvā “tumhākaṃ gaṇhathā”ti pesitattā paṭikkhipi. Vimativinodaniyaṃ pana “paṭikkhipīti suvaṇṇamayassa dhātukaraṇḍakassa buddhādirūpassa ca attano santakakaraṇe nissaggiyattā vutta”nti vuttaṃ. Suvaṇṇabubbulaṅkanti suvaṇṇatārakam. “Rūpiyachaddakaṭṭhāne”ti vuttattā rūpiyachaddakassa jātarūparajataṃ āmasitvā chaddetum vaṭṭatīti vuttaṃ. Kelāpayitunti āmasitvā ito cito ca sañcāretum. Vuttanti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Kacavameva haritum vaṭṭatīti gopakā vā hontu aññe vā, hatthenapi puñchitvā kacavaraṃ apanetum vaṭṭati, “malampi pamajjitum vaṭṭatiyevā”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “kacavameva haritum vaṭṭatīti gopakā vā hontu aññe vā, hatthenapi puñchitvā kacavaraṃ apanetum vaṭṭati, malampi majjitum vaṭṭati evāti vadanti, taṃ aṭṭhakathāya na sameti kelāyanasadisattā”ti vuttaṃ. Kathaṃ na sameti? Mahāaṭṭhakathāyaṃ cetiyagharagopakā rūpiyachaddakaṭṭhāne ṭhitāti tesameva kelāyanaṃ anuññātaṃ, na aññesaṃ, tasmā “gopakā vā hontu aññe vā”ti vacanaṃ mahāaṭṭhakathāya na sameti.

Kurundiyaṃ pana tampi paṭikkhittaṃ, suvaṇṇacetiye kacavameva haritum vaṭṭatīti ettakameva anuññātaṃ, tasmā sāvadhāraṇaṃ katvā vuttattā “hatthenapi puñchitvā”ti ca “malampi pamajjitum vaṭṭati evā”ti ca vacanaṃ kurundaṭṭhakathāya na sameti, tasmā vicāretabbametanti. Ārakūṭalohanti suvaṇṇavaṇṇo kittimalohaviseso. Tividhañhi kittimalohaṃ - kaṃsalohaṃ vaṭṭalohaṃ ārakūṭalohanti. Tattha tiputambe missetvā kataṃ kaṃsalohaṃ nāma, sīsataṃbe missetvā kataṃ vaṭṭalohaṃ, rasatutthehi rañjitaṃ tambaṃ ārakūṭalohaṃ nāma. “Pakatirasataṃbe missetvā kataṃ ārakūṭa”nti ca sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Taṃ pana “jātarūpagatika”nti vuttattā uggaṇhato nissaggiyampi hotīti keci vadanti, rūpiyesu pana agaṇitattā nissaggiyaṃ na hoti, āmasane sampācicchane ca dukkaṭamevāti veditabbaṃ. Sabbopi kappiyoti yathāvuttasuvaṇṇādimayaṇaṃ senāsanaparikkhārānaṃ āmasanagopanādivasena paribhogo sabbathā kappiyoti adhippāyo. Tenāha “tasmā”tiādi. “Bhikkhūnaṃ dhammavinayavaṇṇanaṭṭhāne”ti vuttattā saṅghikameva suvaṇṇādimayaṃ senāsaṇaṃ senāsanaparikkhārā ca vaṭṭanti, na puggalikānīti gahetabbaṃ. Paṭijaggitum vaṭṭantīti senāsanapaṭibandhato vuttaṃ.

43. Sāmikānaṃ pesetabbanti sāmikānaṃ sāsaṇaṃ pesetabbaṃ. Bhinditvāti paṭhamameva anāmasitvā pāsāṇādinā kiñcimattaṃ bhedaṃ katvā pacchā kappiyabhaṇḍatthāya adhiṭṭhahitvā hatthena gahetum vaṭṭati. Tenāha “kappiyabhaṇḍaṃ karissāmīti sampācicchitum vaṭṭatī”ti. Etthāpi tañca viyojetvā āmasitabbaṃ. Phalakajālikādīnīti ettha saraparittāṇāya hatthena gahetabbaṃ. Kiṭikāphalakam akkhirakkhaṇatthāya ayalohādīhi jālakārena katvā sīsādīsu paṭimuñcitabbaṃ jālikam nāma. Ādi-saddena kavacādikam saṅgaṇhāti. Anāmāsānīti macchajālādīparūparodhaṃ sandhāya vuttaṃ, na saraparittāṇaṃ tassa āvudhabhaṇḍatābhāvā. Tena vakkhati “parūparodhanivāraṇaṇhī”tiādi. Āsanassāti cetiyassasamantā kataparibhaṇḍassa. Bandhissāmīti kākādīnaṃ adūsanatthāya bandhissāmi.

“Bherisaṅghāṭoti saṅghaṭitacammabherī. Vīṇasaṅghāṭoti saṅghaṭitacammavīṇā”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. “Cammavinaddhā vīṇābheriādīnī”ti mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttavacanato visesābhāvā “kurundiyaṃ panā”tiādinā tato visesassa

vattumāraddhattā ca bheriādīnaṃ vinaddhopakaraṇasamūho bherivīṇāsaṅghāṭoti veditabbo “saṅghaṭṭitabboti saṅghāṭo”ti katvā. Tucchapokkharanti avinaddhacammabherivīṇānaṃ pokkharāṃ. Āropitacammanti pubbe āropitaṃ hutvā pacchā tato apanetvā visuṃ ṭhapitamukhacammamattaṃ, na sesopakaraṇasahitaṃ, taṃ pana saṅghāṭoti ayaṃ vireso. Onahitunti bheripokkharādīni cammaṃ āropetvā cammavaddhiādīhi sabbehi upakaraṇehi vinandhituṃ. Onahāpetunti tatheva aññehi vinandhāpetuṃ.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Anāmāsavinicchaya kathālaṅkāro nāma

Sattamo paricchedo.

8. Adhiṭṭhānavikappanavinicchaya kathā

44. Evaṃ anāmāsavinicchaya kathāṃ kathetvā idāni adhiṭṭhānavikappanavinicchayaṃ kathetuṃ “adhiṭṭhānavikappanesu panā”tiādimāha. Tattha adhiṭṭhiyate adhiṭṭhānaṃ, gahaṇaṃ sallakkhaṇanti attho. Vikappiyate vikappanā, saṅkappanaṃ cintananti attho. Tattha “ticīvaraṃ adhiṭṭhātunti nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātuṃ. Na vikappetunti nāmaṃ vatvā na vikappetuṃ. Esa nayo sabbattha. Tasmā ticīvaraṃ adhiṭṭhahantena ‘imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī’tiādinā nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātabbaṃ. Vikappentena pana ‘imaṃ saṅghāṭi’ntiādinā tassa tassa cīvarassa nāmaṃ aggahetvāva ‘imaṃ cīvaraṃ tuyhaṃ vikappemī’ti vikappetabbaṃ. Ticīvaraṃ vā hotu aññaṃ vā, yadi taṃ taṃ nāmaṃ gahetvā vikappeti, avikappitaṃ hoti, atirekacīvaraṭṭhāne tiṭṭhati”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana “ticīvaraṃ adhiṭṭhātunti saṅghāṭiādināmena adhiṭṭhātuṃ. Na vikappetunti iminā nāmena na vikappetuṃ, etena vikappitaticīvaro tecīvariko na hoti, tassa tasmīṃ adhiṭṭhitaticīvare viya avippavāsādinā kātābbavidhi na kātābboti dasseti, na pana vikappane doso”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “ticīvaraṃ adhiṭṭhātunti ettha ticīvaraṃ ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhātabbayuttakaṃ, yaṃ vā ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhātuṃ na vikappetuṃ anujānāmi, tassa adhiṭṭhānakālaparicchedābhāvato sabbakālaṃ icchantassa adhiṭṭhātuṃyeva anujānāmi, taṃ kālaparicchedaṃ katvā vikappetuṃ nānujānāmi, sati pana paccaye yadā tadā vā paccuddharitvā vikappetuṃ vaṭṭatīti ‘anāpatti antodasāhaṃ adhiṭṭheti vikappeti’ti vacanato siddhaṃ hoti”ti vuttaṃ.

Imesu pana tīsu ṭikāvādesu tatiyavādo yuttataro viya dissati. Kasmā? Pāliya aṭṭhakathāya ca saṃsandanato. Kathaṃ? Pāliyañhi kataparicchedāsuyeva dvīsu vassikasāṭikakaṇḍupaṭicchādīsu tato paraṃ vikappetunti vuttaṃ, tato aññesu na vikappetuṃ icceva, tasmā tesu asati paccaye niccaṃ adhiṭṭhātabbameva hoti, na vikappetabbanti ayaṃ pāliya adhippāyo dissati, itarāsu pana dvīsu anuññātakāleyeva adhiṭṭhātabbaṃ, “tato paraṃ vikappetu”nti evaṃ pāliya saṃsandati, aṭṭhakathāyaṃ ticīvaraṃ ticīvarasaṅkhepena pariharato adhiṭṭhātuṃyeva anujānāmi, na vikappetuṃ. Vassikasāṭikaṃ pana cātumāsato paraṃ vikappetumeva, na adhiṭṭhātuṃ, evañca sati yo ticīvare ekena cīvarena vippavasitukāmo hoti, tassa cīvarādhiṭṭhānaṃ paccuddharitvā vippavāsasukhatthaṃ vikappanāya okāso dinno hotīti.

Paṭhamavāde “na vikappetu”nti nāmaṃ vatvā “na vikappetu”nti attho vutto, evaṃ sante “tato paraṃ vikappetu”nti ettha tato paraṃ nāmaṃ vatvā vikappetunti attho bhavēyya, so ca attho vikappanādhikārena vutto, “nāmaṃ vatvā”ti ca visesane kattabbe sati “na vikappetu”nti ca “tato paraṃ vikappetu”nti ca bhedavacanāṃ na siyā, sabbesupi cīvaresu nāmaṃ avatvāva vikappetabbato, dutiyavāde ca “na vikappetu”nti iminā nāmena na vikappetunti vuttaṃ, na anujānāmīti pāṭhaseso. Paṭhame ca “ticīvaraṃ vā hotu aññaṃ vā, yadi taṃ taṃ nāmaṃ gahetvā vikappeti, avikappitaṃ hoti, atirekacīvaraṭṭhāne tiṭṭhatī”ti. Dutīye ca “na pana vikappane doso”ti, tañca aññaṃaññaviruddhaṃ viya dissati, tasmā vicāretabbametaṃ.

Tato paraṃ vikappetunti cātumāsato paraṃ vikappetvā paribhuñjitunti tīsu gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “tato paraṃ vikappetvā yāva āgāmisamvacchare vassānaṃ cātumāsaṃ, tāva ṭhapetum anuññātā”ntipi vadanti. “Tato paraṃ vikappetum anujānāmīti ettāvatā vassikasāṭikaṃ kaṇḍupaṭicchādīṇca taṃ taṃ nāmaṃ gahetvā vikappetum anuññātanti evamattho na gahetabbo. Tato paraṃ vassikasāṭikādināmasseva abhāvato, kasmā tato paraṃ vikappentenapi nāmaṃ gahetvā na vikappetabbaṃ. Ubhinnaṃpi tato paraṃ vikappetvā paribhogassa anuññātattā tathāvikappitaṃ aññanāmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbanti tīsupi gaṇṭhipadesu vutta”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyampi “tato paranti cātumāsato paraṃ vikappetvā paribhuñjitum anuññātanti keci vadanti. Aññe pana ‘vikappetvā yāva āgāmivassānaṃ tāva ṭhapetum vaṭṭatī’ti vadanti. Apare pana ‘vikappane na doso, tathā vikappitaṃ parikkhārādināmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabba’nti vadanti”ti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “vassikasāṭikaṃ tato paraṃ vikappetumyeva, nādhīṭṭhātum. Vatthañhi katapariyositaṃ antocātumāse vassānadivasāṃ ādiṃ katvā antodasāhe adhiṭṭhātum anujānāmi, cātumāsato uddhaṃ attano santakaṃ katvā ṭhapetukāmena vikappetum anujānāmīti attho”ti vuttaṃ. Idhāpi pacchimavādo pasatthataroti dissati, kasmā? Suviññeyyattā, purimesu pana ācariyānaṃ adhippāyoyeva duviññeyyo hoti nānāvādasseva kathitattā. Muṭṭhipaṇcākanti muṭṭhiyā upalakkhitaṃ paṇcakaṃ muṭṭhipaṇcakaṃ, catuhatthe minitvā paṇcamāṃ hatthamuṭṭhiṃ katvā minitabbanti adhippāyo. Keci pana “muṭṭhihatthānaṃ paṇcakaṃ muṭṭhipaṇcakaṃ. Paṇcapi hatthā muṭṭhī katvāva minitabbā”ti vadanti. Muṭṭhittikanti etthāpi eseva nayo. Dvihatthena antaravāsakena timaṇḍalaṃ paṭicchādetum sakkāti āha “pārupanenapī”tiādi. Atirekanti sugatacīvarato atirekaṃ. Ūnakanti muṭṭhipaṇcakādito ūnakaṃ. Tena ca tesu ticīvarādhiṭṭhānaṃ na ruhatīti dasseti.

Imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmīti imaṃ saṅghāṭiadhiṭṭhānaṃ ukkhipāmi, pariccajāmīti attho. Sārattadīpaniyaṃ pana “paccuddharāmīti ṭhapemi, pariccajāmīti vā attho”icceva vuttaṃ. Kāyavikāraṃ karontenāti hatthena cīvaraṃ parāmasantena, cālentena vā. Vācāya adhiṭṭhātābbāti ettha kāyenapi cāletvā vācampi bhinditvā kāyavācāhi adhiṭṭhānaṃpi saṅgahitanti veditabbaṃ, “kāyena aphusitvā”ti vattabbattā ahatthapāsahatthapāsavasena duvidhaṃ adhiṭṭhānaṃ. Tattha “hatthapāso nāma aḍḍhateyyahattho vuccati. ‘Dvādasahattha’nti keci vadanti, taṃ idha na sametī”ti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. “Idāni sammukhāparammukhābhedenā duvidhaṃ adhiṭṭhānaṃ dassetuṃ “sace hatthapāsetiādi vuttaṃ. Sārattadīpaniyaṃ pana “hatthapāseti ca idaṃ dvādasahatthaṃ sandhāya vuttaṃ, tasmā dvādasahatthabbhantare ṭhitaṃ ‘ima’nti

vatvā adhiṭṭhātabbāṃ, tato paraṃ ‘eta’nti vatvā adhiṭṭhātabbanti keci vadanti, gaṇṭhipadesu panettha na kiñci vuttaṃ, pāliyaṃ aṭṭhakathāyañca sabbattha ‘hatthapāso’ti aḍḍhateyyahattho vuccati, tasmā idha visesavikappanāya kāraṇaṃ gavesitabba’’nti vuttaṃ. Evaṃ pāliyaṭṭhakathāsupi aḍḍhateyyahatthameva hatthapāso vutto, ṭikācariyehi ca tadeva sampaṭicchito, tasmā aḍḍhateyyahatthabbhantare ṭhitāṃ cīvaraṃ ‘‘ima’’nti, tato bahibhūtaṃ ‘‘eta’’nti vatvā adhiṭṭhātabbāṃ.

‘‘Sāmantavihāreti idaṃ ṭhapitaṭṭhānasallakkhaṇayogge ṭhitāṃ sandhāya vuttaṃ, tato dūre ṭhitampi ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetena adhiṭṭhātabbameva. Tatthāpi cīvarassa ṭhapitabhāvasallakkhaṇameva pamāṇaṃ. Na hi sakkā niccassa ṭhānaṃ sallakkhetuṃ, ekasmiṃ vihāre ṭhapetvā tato aññasmiṃ ṭhapitanti adhiṭṭhātuṃ na vaṭṭati. Keci pana ‘tathāpi adhiṭṭhite na doso’ti vadanti, taṃ aṭṭhakathāya na sameti, vīmaṃsitabba’’nti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana ‘‘sāmantavihāro nāma yattha tadaheva gantvā nivattetuṃ sakkā. Sāmantavihāreti idaṃ desanāsīsamattaṃ, tasmā ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvā dūre ṭhitampi adhiṭṭhātabbanti vadanti. Ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvāti ca idaṃ ṭhapitaṭṭhānasallakkhaṇaṃ anucchavikanti katvā vuttaṃ, cīvarasallakkhaṇamevettha pamāṇa’’nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyañca ‘‘saṅghāṭi uttarāsaṅgo antaravāsakanti adhiṭṭhitānadhiṭṭhitānaṃ samānameva nāmaṃ. ‘Ayaṃ saṅghāṭi’tiādīsu anadhiṭṭhitā vuttā. ‘Ticīvarena vipavaseyyā’ti ettha adhiṭṭhitā vuttā. Sāmantavihāreti gocaraḡāmato vihāreti dhammasiritthero. Dūratarepi labbhatevāti ācariyā. Anugaṇṭhipadepi ‘sāmantavihāreti desanāsīsamattaṃ, tasmā ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvā dūre ṭhitampi adhiṭṭhātabba’’nti vuttaṃ. Sāmantavihāro nāma yattha tadaheva gantvā nivattituṃ sakkā. Rattivipavāsaṃ rakkhantena tato dūre ṭhitāṃ adhiṭṭhātuṃ na vaṭṭati, evaṃ kira mahāaṭṭhakathāyaṃ vuttanti. Keci ‘cīvaravaṃse ṭhapitaṃ añño parivattetvā nāgadante ṭhapeti, taṃ ajānitvā adhiṭṭhahantassapi ruhati cīvarassa sallakkhitattā’ti vadanti’’ti, tasmā ācariyānaṃ matabhedāṃ saṃsanditvā gaḡhetabbaṃ.

Adhiṭṭhahitvā ṭhapitavatthehīti parikkhāracoḡanāmena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavatthehi. Teneva ‘‘imaṃ paccuddharāmi’’ti parikkhāracoḡassa paccuddhāraṃ dasseti, etena ca tecīvarikadhutaṅgaṃ pariharantena paṃsukūlādivasena laddhaṃ vatthaṃ dasāhabbhantare katvā rajitvā pārupitumasakkontena parikkhāracoḡavasena adhiṭṭhahitvāva dasāhamatikkaṃāpetabbaṃ, itarathā nissaggiyaṃ hotīti dasseti, teneva ‘‘rajitakālato pana paṭṭhāya nikkhipituṃ na vaṭṭati, dhutaṅgacoro nāma hotī’’ti visuddhimagge vuttaṃ. Puna adhiṭṭhātabbānīti idaṅca saṅghāṭiādīcīvaranāmena adhiṭṭhahitvā paribhuṅgitukāmassa vasena vuttaṃ, itarassa pana purimādhīṭṭhānameva alanti veditabbaṃ. Puna adhiṭṭhātabbanti iminā kappabindupī dātabbanti dasseti. Adhiṭṭhānakiccaṃ natthīti iminā kappabindudānakiccaṃ natthīti dasseti, mahantataramevātiādi sabbādhīṭṭhānasādhāraṇalakkhaṇaṃ. Tattha puna adhiṭṭhātabbanti anadhiṭṭhitacīvarassa ekadesabhūtattā anadhiṭṭhitañce, adhiṭṭhitassa appabhāvena ekadesabhūtaṃ adhiṭṭhitasāṅkhameva gacchati, tathā adhiṭṭhitañce, anadhiṭṭhitassa ekadesabhūtaṃ anadhiṭṭhitasāṅkhaṃ gacchatīti lakkhaṇaṃ. Na kevalaṅcetta dutiyapaṭṭameva, atha kho tatiyapaṭṭādikampi. Yathāha ‘‘anujānāmi bhikkhave...pe... utuddhaṭānaṃ dussānaṃ catugguṇaṃ saṅghāṭiṃ...pe... paṃsukūle yāvadattha’’nti.

Muṭṭhipaṇcākāditicīvarappamāṇayuttaṃ sandhāya “ticīvaraṃ panā”tiādi vuttaṃ. Parikkhāracoḷaṃ adhiṭṭhātunti parikkhāracoḷaṃ katvā adhiṭṭhātuṃ. Avasesā bhikkhūti vakkhamānakāle nisinnā bhikkhū. Tasmā vaṭṭatīti yathā “anujānāmi, bhikkhave, ticīvaraṃ adhiṭṭhātuṃ, na vikappetu”nti vuttaṃ, evaṃ parikkhāracoḷampi vuttaṃ, na cassa ukkaṭṭhaparicchedo vutto, na ca saṅkhāparicchedo, tasmā tīṇipi cīvarāni paccuddharitvā imāni cīvarāni parikkhāracoḷāni adhiṭṭhahitvā paribhuñjitum vaṭṭatīti attho. Nidhānamukhametanti etaṃ parikkhāracoḷādhiṭṭhānaṃ nidhānamukhaṃ ṭhapanamukhaṃ, atirekacīvaraṭṭhapanakāraṇanti attho. Kathaṃ ñāyatīti ce, tena kho pana samayena bhikkhūnaṃ paripuṇṇaṃ hoti ticīvaraṃ, attho ca hoti parissāvanehipi thavikāhipi. Etasmiṃ vatthusmiṃ “anujānāmi, bhikkhave, parikkhāracoḷaka”nti anuññātattā bhikkhūnaṃ ekameva parissāvanaṃ, thavikā vā vaṭṭati, na dve vā tīṇi vāti paṭikkhepābhāvato vikappanūpagapacchimappamāṇāni, atirekappamāṇāni vā parissāvanādīni parikkhārāni kappantīti siddhaṃ. Paṭhamam ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhātabbaṃ, puna pariharitum asakkontena paccuddharitvā parikkhāracoḷaṃ adhiṭṭhātabbaṃ, na tveva āditova idaṃ vuttaṃ. Baddhasīmāya avippavāsasīmāsammutisambhavato cīvaravippavāse nevatthi dosoti na tattha dupparihāroti āha “abaddhasīmāya dupparihāra”nti.

45. Atirittappamāṇāya chedanakaṃ pācittiyanti āha “anatirittappamāṇā”ti. Tato paraṃ paccuddharitvā vikappetabbāti vassikamāsato paraṃ adhiṭṭhānaṃ paccuddharitvā vikappetabbā, iminā catunnaṃ vassikamāsānaṃ upari adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhatīti viññāyati, asato paccuddharāyogā, yaṇca mātikāṭṭhakathāyaṃ “vassikasāṭikā vassānamāsātikkamenāpi kaṇḍupaṭicchādi ābādhavūpasamenāpi adhiṭṭhānaṃ vijahantī”ti vuttaṃ, taṃ samantapāsādikāyaṃ natthi, parivāraṭṭhakathāyaṇca “atthāpatti hemante āpajjati, no gimhe”ti ettha na taṃ vuttaṃ, kattikapuṇṇamāsiyā pacchime pāṭipadadivase vikappetvā ṭhapaṭaṃ vassikasāṭikaṃ nivāsento hemante āpajjati. Kurundiyaṃ pana “kattikapuṇṇamadivase apaccuddharitvā hemante āpajjati”ti vuttaṃ, tampi suvuttaṃ. “Cātumāsaṃ adhiṭṭhātuṃ, tato paraṃ vikappetu”nti hi vuttaṃ. Tattha mahāaṭṭhakathāyaṃ nivāsanapaccayā dukkaṭaṃ vuttaṃ, kurundaṭṭhakathāyaṃ pana apaccuddhārapaccayā, tasmā kurundiyaṃ vuttanayenapi vassikasāṭikā vassānātikkamepi adhiṭṭhānaṃ na vijahatīti paññāyati. Adhiṭṭhānavijahanesu ca vassānamāsaābādhānaṃ vigehe vijahanaṃ mātikāṭṭhakathāyampi na uddhaṭaṃ, tasmā samantapāsādikāyaṃ āgatanayena yāva paccuddhārā adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhatīti gahetabbam.

Nahānatthāya anuññātattā “vaṇṇabhedamattarattāpi cesā vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Dve pana na vaṭṭantīti iminā saṅghātiādīsipi dutiyaadhiṭṭhānaṃ na ruhati, taṃ atirekacīvaraṃ hotīti dasseti. Mahāpaccariyaṃ cīvaravasena paribhogakiccassa abhāvaṃ sandhāya “anāpatti”ti vuttā senāsanaparibhogatthāya dinnapaccattharaṇe viya. Yaṃ pana “paccattharaṇampi adhiṭṭhātabba”nti vuttaṃ, taṃ senāsanatthāyevāti niyamitaṃ na hoti navasu cīvaresu gahitattā, tasmā attano nāmena adhiṭṭhahitvā nidahitvā parikkhāracoḷaṃ viya yathā tathā viniyujjitamevāti gahetabbam, pāvārokojavoti imesampi paccattharaṇādīnā lokepi voharaṇato senāsanaparikkhārattāya dinnapaccattharaṇato visuṃ gahaṇaṃ kataṃ. Sace avasāne aparāvassikasāṭikā uppannā hoti, purimavassikasāṭikaṃ paccuddharitvā vikappetvā adhiṭṭhātabbāti vadanti.

Nisīdanamhi pamāṇayuttanti “dīghato sugatavidatthiyā dve vidatthiyo, vitthārato diyaḍḍhaṃ, dasā vidatthī”tiiminā pamāṇena yuttaṃ, taṃ pana majjhimapurisahatthasaṅkhātena vaḍḍhakīhatthena dīghato tihatthaṃ hoti, vitthārato chaḷaṅgulādhikadvihatthaṃ, dasā vidatthādhikahatthaṃ, idāni manussānaṃ pakatihatthena dīghato vidatthādhikacatuhatthaṃ hoti, vitthārato navaṅgulādhikatihatthaṃ, dasā chaḷaṅgulādhikadvihatthā, tato ūnaṃ vaṭṭati, na adhikaṃ “taṃ atikkāmayato chedanakaṃ pācittiya”nti vuttattā. Kaṇḍupaṭicchādiyā pamāṇikāti “dīghato catasso vidatthiyo sugatavidatthiyā, tiriyaṃ dve vidatthiyo”ti vuttattā evaṃ vuttappamāṇayuttā, sā pana vaḍḍhakīhatthena dīghato chahatthā hoti, vitthārato tihatthā, idāni pakatihatthena pana dīghato navahatthā hoti, tiriyaṃ vidatthādhikacatuhatthāti veditabbā. Vikappanūpagapacchimacīvarappamāṇaṃ parikkhāracoḷanti ettha pana vikappanūpagapacchimacīvarappamāṇaṃ nāma sugataṅgulaena dīghato aṭṭhaṅgulaṃ hoti, tiriyaṃ caturaṅgulaṃ, vaḍḍhakīhatthena dīghato ekahatthaṃ hoti, tiriyaṃ vidatthippamāṇaṃ, idāni pakatihatthena pana dīghato vidatthādhikahatthaṃ hoti, tiriyaṃ chaḷaṅgulādhikavidatthippamāṇaṃ. Tenāha “tassa pamāṇa”ntiādi.

Bhesajjatthāyātiādīsu attano santakabhāvato mocetvā ṭhapitaṃ sandhāya “anadhiṭṭhitepi natthi āpatti”ti vuttaṃ, “idaṃ bhesajjatthāya, idaṃ mātuyā”ti vibhajitvā sakasantakabhāvato mocetvā ṭhapentena adhiṭṭhānakiccaṃ natthīti adhippāyo. “Iminā bhesajjaṃ cetāpessāmi, idaṃ mātuyā dassāmi”ti ṭhapentena pana adhiṭṭhātabbamevāti vadanti. Senāsanaparikkhārattāya dinnapaccattharaṇeti ettha anivāsetvā apārupitvā kevalaṃ mañcapīṭhesuyeva attharitvā paribhuñjīyamānaṃ paccattharaṇaṃ attano santakampi anadhiṭṭhātuṃ vaṭṭatīti vadanti, heṭṭhā pana paccattharaṇampi adhiṭṭhātabbamevāti avisesena vuttattā attano santakaṃ adhiṭṭhātabbamevāti amhākaṃ khanti, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Tante ṭhitameva adhiṭṭhātabbanti ettha pacchā vītatthānaṃ adhiṭṭhitameva hoti, puna adhiṭṭhānakiccaṃ natthi. Sace pana paricchedaṃ dassetvā antarantarā vītaṃ hoti, puna adhiṭṭhātabbanti vadanti. Eseva nayoti vikappanūpagappamāṇamatte vīte tante ṭhitameva adhiṭṭhātabbanti attho.

46. “Hīnāyāvattanenāti ‘sikkhaṃ appaccakkhāya gihibhāvūpagamanenā’ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ, taṃ yuttaṃ aññassa dāne viya cīvare nirālayabhāveneva pariccattattā. Keci pana ‘hīnāyāvattanenāti bhikkhuniyā gihibhāvūpagamanenēvāti etamatthaṃ gahetvā bhikkhu pana vibbhamantopi yāva sikkhaṃ na paccakkhāti, tāva bhikkhuyevāti adhiṭṭhānaṃ na vijahatī’ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ ‘bhikkhuniyā hīnāyāvattanenā’ti visesetvā avuttattā. Bhikkhuniyā hi gihibhāvūpagamanena adhiṭṭhānavijahanaṃ visuṃ vattabbaṃ natthi tassa vibbhamaneneva assamaṇībhāvato. Sikkhāpaccakkhānenāti pana idaṃ sace bhikkhuliṅge ṭhitova sikkhaṃ paccakkhāti, tassa kāyalaggampi cīvaraṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatīti dassanattaṃ vutta”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “hīnāyāvattanenāti idaṃ antimavatthuṃ ajjhāpajjitvā bhikkhupaṭiññāya ṭhitassa ceva titthiyapakkantassa ca bhikkhuniyā ca bhikkhunibhāve nirapekkhatāya gihiliṅgatitthiyaliṅgaggahaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Sikkhaṃ appaccakkhāya gihibhāvūpagamanaṃ sandhāya vuttanti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ, tadāpi tassa upasampannattā cīvarassa ca tassa santakattā vijahanato”ti vuttaṃ, iti imāni dve vacanāni aññamaññaviruddhāni hutvā dissanti.

Atthakathāyaṃ pana “hīnāyāvattanena sikkhāpaccakkhānenā”ti visuṃ vuttattā hīnāyāvattante sati sikkhaṃ appaccakkhantepi cīvaraṃ adhiṭṭhānaṃ vijahati, sikkhaṃ paccakkhante sati hīnāya anāvattantepīti adhippāyo dissati, tasmā sikkhaṃ appaccakkhāya kevalaṃ gihibhāvaṃ upagacchantassa kiñcāpi bhikkhubhāvo atthi, cīvarassa ca tassa santakattā vijahanaṃ, tathāpi “hīnāyāvattanena”ti vuttattā gihibhāvūpagamaneneva adhiṭṭhānavijahanaṃ siyā yathā taṃ liṅgaparivattanena. Gihibhāvaṃ anupagantvā ca kevalaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ karontassa kiñcāpi bhikkhuliṅgaṃ atthi, cīvarassa ca tassa santakattā vijahanaṃ, tathāpi “sikkhāpaccakkhānenā”ti vuttattā sikkhāpaccakkhāneneva adhiṭṭhānavijahanaṃ siyā yathā taṃ paccuddharaṇe, tasmā bhikkhu vā hotu bhikkhunī vā, hīnāyāvattissāmīti cittena gihiliṅgaggahaṇena cīvaraṃ adhiṭṭhānaṃ vijahati. Sikkhāpaccakkhānena pana bhikkhusseva cīvaraṃ bhikkhuniyā sikkhāpaccakkhānābhāvāti ayamamhākaṃ khanti. Antimavatthuaññhāpannakatitthiyapakkantakānaṃ pana cīvarassa adhiṭṭhānavijahanaṃ atthakathāyaṃ anāgatattā tesañca hīnāyāvattānavohārābhāvā vicāretabbaṃ.

Kaṇiṭṭhaṅgulinakhavasenāti heṭṭhimaparicchedaṃ dasseti. Orato paratoti ettha ca “orato chiddaṃ adhiṭṭhānaṃ bhindati, parato na bhindatī”ti vuttaṃ. Kathaṃ oraparabhāvo veditabboti? Yathā nadīparicchinne padese manussānaṃ vasanadisābhāge tīraṃ orimaṃ nāma hoti, itaradisābhāge tīraṃ pārimaṃ nāma, tathā bhikkhūnaṃ nivāsanapārūpanaṭṭhānabhūtaṃ cīvarassa majjhaṭṭhānaṃ yathāvuttavidatthiādippamāṇassa padesassa oraṃ nāma, cīvarapariyantaṭṭhānaṃ paraṃ nāma, iti lokato vā yathā ca orato bhogaṃ parato antaṃ katvā cīvaraṃ ṭhapetabbanti vutte bhikkhuno abhimukhaṭṭhānaṃ oraṃ nāma, itaraṭṭhānaṃ paraṃ nāma, evaṃ bhikkhūnaṃ nivāsanapārūpanaṭṭhānaṃ oraṃ nāma, itaraṃ paraṃ nāma. Evaṃ sāsanato vā oraparabhāvo veditabbo. Teneva yo pana dubbalatṭhāne paṭhamam aggaṃ datvā pacchā dubbalatṭhānaṃ chinditvā apāneti, adhiṭṭhānaṃ na bhijjati. Maṇḍalaparivattanepi eseṇa nayoti sakalasmiṃ cīvare adhiṭṭhānabhijjanābhijjanabhāvo dassito. Tena vuttaṃ vimativinodaniyaṃ “esa nayoti iminā paṇāyayuttesu yattha katthaci chidde adhiṭṭhānaṃ vijahatītiādiatthaṃ saṅgaṇhātī”ti.

Khuddakaṃ cīvaranti muṭṭhipaṇcākādibhedappamāṇato anūnameva khuddakacīvaraṃ. Mahantaṃ vā khuddakaṃ karotīti ettha tiṇṇaṃ cīvarānaṃ catūsu passesu yasmiṃ padese chiddaṃ adhiṭṭhānaṃ na vijahati, tasmīṃ padese samantato chinditvā khuddakaṃ karontassa adhiṭṭhānaṃ na vijahatīti adhippāyo. Vimativinodaniyaṃ pana vuttaṃ “mahantaṃ vā khuddakaṃ vā karotīti ettha atimahantaṃ cīvaraṃ muṭṭhipaṇcākādipacchimappamāṇayuttaṃ katvā samantato chindanenaṃ vicchindanakāle chijjamānaṭṭhānaṃ chiddasaṅkhaṃ na gacchati, adhiṭṭhānaṃ na vijahati evāti sijjhati, ‘ghaṭetvā chindati na bhijjati’ti vacanena ca sameti. Parikkhāracoḷaṃ pana vikappaṇūpagapacchimappamāṇato ūnaṃ katvā chiddaṃ adhiṭṭhānaṃ vijahati adhiṭṭhānassa anissayattā, tāni puna baddhāni ghaṭitāni puna adhiṭṭhātābamevāti veditabbaṃ. Keci pana ‘vassikasāṭikacīvare dvidhā chinne yaḍipi ekekaṃ khaṇḍaṃ pacchimappamāṇaṃ hoti, ekasmiṃyeva khaṇḍe adhiṭṭhānaṃ tiṭṭhati, na itarasmīṃ, dve pana na vaṭṭantī’ti vuttattā nisīdanakaṇḍupaṭicchādīsūpi eseṇa nayoti vadantī”ti.

47. Sammukhe pavattā sammukhāti paccattavacanaṃ, tañca vikappanāvisesanaṃ, tasmā “sammukhe”ti bhummatthe nissakkavacanaṃ katvāpi atthaṃ vadanti, abhimukheti attho. Atha vā sammukhena attano vācāya eva vikappanā sammukhāvikappanā. Parammukhena vikappanā parammukhāvikappanāti karaṇatthenapi attho daṭṭhabbo. Ayameva pāḷiyā sameti. Sannihitāsannihitabhāvanti āsannadūrabhāvaṃ. Ettāvatā nidhetuṃ vaṭṭatīti ettakeneva vikappanākiccassa niṭṭhitattā atirekacīvaraṃ na hotīti dasāhātikkame nissaggiyaṃ na janetīti adhippāyo. Paribhuñjitum...pe... na vaṭṭatīti sayam apaccuddhāraṇaparibhuñjane pācittiyaṃ, adhiṭṭhahane paresaṃ vissajjane ca dukkaṭaṇca sandhāya vuttaṃ. Paribhogādayopi vaṭṭantīti paribhogavissajjanaadhiṭṭhānāni vaṭṭanti. Api-saddena nidhetumpi vaṭṭatīti attho. Etena paccuddhārepi kate cīvaraṃ adhiṭṭhātukāmena vikappitacīvareva hoti, na atirekacīvaraṃ, taṃ pana ticīvarādināmena adhiṭṭhātukāmena adhiṭṭhahitabbaṃ, itarena vikappitacīvareva katvā paribhuñjitabbanti dasseti.

Keci pana “yaṃ vikappitacīvaraṃ, taṃ yāva paribhogakālā apaccuddharāpetvā nidahetabbaṃ, paribhogakāle pana sampatte paccuddharāpetvā adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbaṃ. Yadi hi tato pubbepi paccuddharāpeyya, paccuddhāreneva vikappanāya vigatattā atirekacīvaraṃ nāma hoti, dasāhātikkame patteva nissaggiyaṃ, tasmā yaṃ aparibhuñjitvā ṭhapetabbaṃ, tadeva vikappetabbaṃ. Paccuddhāre ca kate antodasāheyya adhiṭṭhātābbaṃ. Yañca aṭṭhakathāyaṃ ‘tato paraṃ paribhogādi vaṭṭatī’tiādi vuttaṃ, taṃ pāḷiyā virujjhatī”ti vadanti, taṃ tesam matimattameva. Pāḷiyañhi “antodasāhaṃ adhiṭṭheti vikappetī”ti ca “sāmaṃ cīvaraṃ vikappetvā apaccuddhāraṇaṃ paribhuñjeyya pācittiya”nti ca “anāpatti so vā deti, tassa vā vissāsanto paribhuñjatī”ti ca sāmāññato vuttattā, aṭṭhakathāyañca “imaṃ cīvaraṃ vā vikappanaṃ vā paccuddharāmī”tiādinā paccuddhāraṃ adassetvā “mayhaṃ santakaṃ paribhuñja vā vissajjehi vā yathāpaccayaṃ karohī”ti evaṃ attano santakattaṃ amocetvāva paribhogādivasena paccuddhārassa vuttattā, “tato pabhuti paribhogādayopi vaṭṭantī”ti adhiṭṭhānaṃ vināpi visuṃ paribhogassa nidhānassa ca vuttattā vikappanānantareva paccuddharāpetvā anadhiṭṭhahitvā eva ca ticīvararahitaṃ vikappanārahaṃ cīvaraṃ paribhuñjituñca nidahituñca idaṃ pāṭekkaṃ vinayakammanti khāyati. Apica bahūnaṃ pattānaṃ vikappetuṃ paccuddharetuñca vuttattā paccuddhāre tesam atirekapattatā dassitāti sijjhati tesu ekasseva adhiṭṭhātābato, tasmā aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneva gahetabbaṃ.

Mittoti daḷhamitto. Sandiṭṭhoti diṭṭhamatto, na daḷhamitto. Paññattikovidō na hotīti evaṃ vikappite anantareva evaṃ paccuddharitabbanti vinayakammaṃ na jānāti. Tenāha “na jānāti paccuddharitu”nti. Imināpi cetam veditabbaṃ “vikappanāsamanantareva paccuddhāro kātabbo”ti. Vikappitavikappanā nāmesā vaṭṭatīti adhiṭṭhitaadhiṭṭhānaṃ viyāti adhippāyo.

48. Evaṃ cīvare adhiṭṭhānavikappanānayaṃ dassetvā idāni patte adhiṭṭhānavikappanānayaṃ dassento “patte panā”tiādimāha. Tattha patati piṇḍapāto etthāti patto, jinasāsanabhāvo bhikkhābhājanaviseso. Vuttañhi “pattam pakkhe dale patto, bhājane so gate tisū”ti, tasmim patte. Panāti pakkhantaratthe nipāto. Nayoti adhiṭṭhānavikappanānayo. Cīvare vuttaadhiṭṭhānavikappanānayaṃ añañabhūto ayaṃ vakkhamāno patte adhiṭṭhānavikappanānayo veditabboti yojanā. Pattam adhiṭṭhahantena pamāṇayuttova adhiṭṭhātābbo, na appamāṇayuttoti

sambandho. Tena pamāṇato ūnādhike patte adhiṭṭhānaṃ na ruhati, tasmā tādisaṃ pattaṃ bhājanaparibhogena paribhuñjitabbanti dasseti. Vakkhati hi “ete bhājanaparibhogena paribhuñjitabbā, na adhiṭṭhānūpagā na vikappanūpagā”ti.

Dve magadhanāliyoti ettha magadhanāli nāma yā māgadhikāya tulāya aḍḍhaterasapalaparimitaṃ udakaṃ gaṇhāti. Sīhaḷadīpe pakatināḷito khuddakā hoti, damiḷanāḷito pana mahantā. Vuttañhetam samantapāsādikāyaṃ “magadhanāli nāma aḍḍhaterasapalā hotīti andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Sīhaḷadīpe pakatināḷi mahantā, damiḷanāḷi khuddakā, magadhanālipamāṇayuttā, tāya magadhanāliyā diyaḍḍhanāli ekā sīhaḷanāḷi hotīti mahāaṭṭhakathāyaṃ vutta”nti. Atha vā magadhanāli nāma yā pañca kuḍuvāni ekañca muṭṭhiṃ ekāya ca muṭṭhiyā tatiyabhāgaṃ gaṇhāti. Vuttañhetam sārattadīpaniyaṃ “magadhanāli nāma chapasatā nāḷīti keci. ‘Aṭṭhapasatā’ti apare. Tattha purimānaṃ matena tipasatāya nāḷiyā dve nāḷiyo ekā magadhanāli hoti. Pacchimānaṃ catupasatāya nāḷiyā dve nāḷiyo ekā magadhanāli. Ācariyadhammapālattherena pana pakatiyā catumuṭṭhikaṃ kuḍuvaṃ, catukuḍuvaṃ nāḷikaṃ, tāya nāḷiyā soḷasa nāḷiyo doṇaṃ, tam pana magadhanāliyā dvādasa nāḷiyo hontīti vuttaṃ, tasmā tena nayena magadhanāli nāma pañca kuḍuvāni ekañca muṭṭhiṃ ekāya muṭṭhiyā tatiyabhāgañca gaṇhātīti veditabba”nti. Tattha kuḍuvoti pasato. Vuttañhi abhidhānappadīpikāyaṃ -

“Kuḍuvo pasato eko;
Pattho te caturo siyuṃ;
Āḷhako caturo patthā;
Doṇaṃ vā caturāḷhaka”nti.

Atha vā magadhanāli nāma yā catukuḍuvāya nāḷiyā catasso nāḷiyo gaṇhāti. Vuttañhetam vimativinodaniyaṃ “damiḷanāḷīti purāṇakanāḷiṃ sandhāya vuttaṃ. Sā ca catumuṭṭhikehi kuḍuvehi aṭṭhakuḍuvā, tāya nāḷiyā dve nāḷiyo magadhanāli gaṇhāti, purāṇā pana sīhaḷanāḷi tisso nāḷiyo gaṇhātīti vadanti, tesam matena magadhanāli idāni vattamānāya catukuḍuvāya damiḷanāḷiyā catunāḷikā hoti, tato magadhanāḷito upaḍḍhañca purāṇadamiḷanāḷisaṅkhātāṃ pattham nāma hoti, etena ca omako nāma patto patthodanaṃ gaṇhātīti pāḷivacanaṃ sameti. Lokiyehipi -

‘Lokiyaṃ magadhañceti, patthadvayamudāhaṭaṃ;
Lokiyaṃ soḷasapalaṃ, māgadham diguṇaṃ mata’nti. -

Evaṃ loke nāḷiyā magadhanāli diguṇāti dassitā. Evañca gayhamāne omakapattassa ca yāpanamattodanagāhikā ca siddhā hoti. Na hi sakkā aṭṭhakuḍuvato ūnodanagāhinā pattena athūpīkataṃ piṇḍapātāṃ pariyesitvā yāpetuṃ. Teneva vuttaṃ verañjakaṇḍaṭṭhakathāyaṃ ‘pattho nāma nāḷimattaṃ hoti, ekassa purisassa alaṃ yāpanāyā’ti”. Vuttampi hetam jātakatṭhakathāyaṃ “patthodano nālamayaṃ duvinna”nti, “ekassa dinnaṃ dvinnaṃ tiṇṇaṃ pahotī”ti ca, tasmā idha vuttanayānusārena gahetabbanti. Ālopassa ālopassa anurūpanti odanassa catubhāgamattaṃ. Vuttañhetam majjhimanikāye brahmāyusuttasaṃvaṇṇanāyaṃ “byañjanassa mattā nāma odanacatutthabhāgo”ti. Odanagatikānīti odanassa gati gati yesam tāni odanagatikāni. Gatīti ca okāso odanassa antopavisanasīlattā odanassa okāsoyeva tesam okāso hoti, na aññaṃ attano okāsaṃ gavesantīti attho. Bhājanaparibhogena udakāharaṇādinā bhājanaparibhogena.

Evam pamāṇato adhiṭṭhānūpagavikappanūpagapattaṃ dassetvā idāni pākato mūlato ca taṃ dassetuṃ “pamāṇayuttānampi”tiādimāha. Tattha ayopatto pañcahi pākehi pattoti kammārapakkaṃyeva anadhiṭṭhahitvā samaṇasāruppanīlavanṇakaraṇatthāya punappunaṃ nānāsambhārehi pacitabbo, ayopattassa atikakkhaḷattā kammārapākena saddhiṃ pañcavārapakkoyeva samaṇasāruppanīlavanṇo hoti. Mattikāpatto dvīhi pākehi pakkoti etthāpi eseva nayo. Tassa pana mudukattā kumbhakārapākena saddhiṃ dvivārapakkopi samaṇasāruppanīlavanṇo hoti. Evam katoyeva hi patto adhiṭṭhānūpago vikappanūpago ca hoti, nākato. Tena vakkhati “pāke ca mūle ca suniṭṭhiteyeva adhiṭṭhānūpago hoti. Yo adhiṭṭhānūpago, sveva vikappanūpago”ti. So hatthaṃ āgatopi anāgatopi adhiṭṭhātabbo vikappetabboti etena dūre ṭhitampi adhiṭṭhātumuṃ vikappetuñca labhati, ṭhapitaṭṭhānasallakkhaṇameva pamāṇanti dasseti. Idāni tamevatthaṃ vitthāretumāha “yadi hī”tiādi. Hi-saddo vitthārajotako. Tattha pacitvā ṭhapessāmīti kāḷavanṇapākaṃ sandhāya vuttaṃ.

Idāni pattādhiṭṭhānaṃ dassetumāha “tattha dve pattassa adhiṭṭhānā”tiādi. Tattha sāmantavihāreti idaṃ upalakkhaṇavasena vuttaṃ, tato dūre ṭhitampi adhiṭṭhātabbameva. Ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvāti idampi upacāramattaṃ, pattasallakkhaṇamevettha pamāṇaṃ.

Idāni adhiṭṭhānavijhanaṃ dassetuṃ “evam appamattassa”tyādimāha. Tattha patte vā chiddaṃ hotīti mukhavaṭṭito heṭṭhā dvaṅgulamattokāsato paṭṭhāya yattha katthaci chiddaṃ hoti.

Sattannaṃ dhaññānanti -

“Sāli vīhi ca kudrūso;
Godhūmo varako yavo;
Kaṅgūti satta dhaññāni;
Nīvārādī tu tabbhidā”ti. -

Vuttānaṃ sattavidhānaṃ dhaññānaṃ.

49. Evam pattādhiṭṭhānaṃ dassetvā idāni pattavikappanaṃ dassetuṃ “vikappane panā”tiādimāha. Taṃ cīvaravikappane vuttanayeneva veditabbaṃ.

50. Evam vikappanānayaṃ dassetvā idāni patte bhinne kattabbavidhiṃ dassetumāha “evam adhiṭṭhahitvā”iccādi. Tattha apattoti iminā adhiṭṭhānavijhanaṃ dasseti. Pañcabandhanepi patte aparipuṇṇapāke patte viya adhiṭṭhānaṃ na ruhati. “Tipupaṭṭena vā”ti vuttattā tambalohādikappiyalohehi ayopattassa chiddaṃ chādetuṃ vaṭṭati. Teneva “lohamaṇḍalakenā”ti vuttaṃ. Suddhehi...pe... na vaṭṭatīti idaṃ uṇhabhojane pakkhitte vilīyamānattā vuttaṃ. Phāṇitaṃ jhāpetvā pāsāṇacuṇṇena bandhituṃ vaṭṭatīti pāsāṇacuṇṇena saddhiṃ phāṇitaṃ pacitvā tathāpakkena pāsāṇacuṇṇena bandhituṃ vaṭṭati. Aparibhogenāti ayuttaparibhogena. “Anujānāmi bhikkhave ādhāraka”nti vuttattā mañcapīṭhādīsu yattha katthaci ādhārakaṃ ṭhapetvā tattha pattaṃ ṭhapetuṃ vaṭṭati ādhārakaṭṭhapanokāsassa aniyamitattāti vadanti.

Iti vinayaśaṅgahasamvayaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Adhiṭṭhānavikappanavinicchaya kathālaṅkāro nāma

Aṭṭhamo paricchedo.

9. Cīvaravippavāsavinicchayakathā

51. Evaṃ adhiṭṭhānavikappanavinicchayakathaṃ dassetvā idāni cīvarena vināvāsavinicchayakaraṇaṃ dassetum “cīvarenavināvāso”tyādimāha. Tattha cīyatīti cīvaraṃ, cayaṃ sañcayaṃ karīyatīti attho, ariyaddhajo vatthaviseso. Idha pana ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhahitvā dhāritaṃ cīvarattayameva. Vināti vajjanatthe nipāto. Vasanaṃ vāso, vinā vāso vināvāso, cīvarena vināvāso cīvaravināvāso, “cīvaravippavāso”ti vattabbe vatticchāvasena, gāthāpādapūraṇatthāya vā aluttasamāsaṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Tathā ca vakkhati “ticīvarādhiṭṭhānena...pe... vippavāso”ti, “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmi, imaṃ uttarāsaṅgaṃ adhiṭṭhāmi, imaṃ antaravāsakaṃ adhiṭṭhāmī”ti evaṃ nāmena adhiṭṭhitānaṃ tiṇṇaṃ cīvarānaṃ ekekena vippavāsoti attho, ekenapi vinā vasitum na vaṭṭati, vasantassa bhikkhuno saha aruṇuggamaṇā cīvaraṃ nissaggiyaṃ hoti, pācittiyañca āpajjatīti sambandho. Vasitabbanti ettha vasanakiriyā catuiriyaṃ pathasādhāraṇā, tasmā kāyalaggaṃ vā hotu alaggaṃ vā, aḍḍhateyyaratanassa padesassa anto katvā tiṭṭhantopi carantopi nisinnopi nipannopi hatthapāse katvā vasanto nāma hoti.

Evaṃ sāmāññato avippavāsasalakkhaṇaṃ dassetvā idāni gāmādipannarasokāsavasena visesato dassetumāha “gāmi”ccādi. Tattha gāmanivesanāni pākāṭāneva. Udosito nāma yānādīnaṃ bhaṇḍānaṃ sālā. Aṭṭo nāma paṭirājādipaṭibāhanatthaṃ iṭṭhakāhi kato bahalabhittiko catupañcabhūmiko patissayaviseso. Māḷo nāma ekakūṭasaṅgahito caturassapāsādo. Pāsādo nāma dīghapāsādo. Hammiyaṃ nāma muṇḍacchadanapāsādo, muṇḍacchadanapāsādoti ca candikaṅgaṇayutto pāsādoti vuccati. Sattho nāma jaṅghasattho vā sakaṭasattho vā. Khettaṃ nāma pubbaṇṇāparaṇṇānaṃ viruṇaṇatṭhānaṃ. Dhaññakaraṇaṃ nāma khalamaṇḍalaṃ. Ārāmo nāma pupphārāmo phalārāmo. Vihārādayo pākāṭā eva. Tattha nivesanādīni gāmato bahi sannivīṭṭhāni gahitānīti veditabbaṃ. Antogāme ṭhitānāhi gāmaggaṇaṇa gahitattā gāmaparihāroyevāti. Gāmaggaṇaṇa ca nigamanagarānīpi gahitāneva honti.

Parikhāya vā parikkhittoti iminā samantā nadītaḷākādiudakena parikkhittopi parikkhittoyevāti dasseti. Taṃ pamāṇaṃ atikkamitvāti gharassa upari ākāse aḍḍhateyyaratanappamāṇaṃ atikkamitvā. Sabhāye vā vatthabbanti iminā sabhāsaddassa pariyāyo sabhāyasaddo napuṃsakaliṅgo atthīti dasseti. Sabhāsaddo hi itthiliṅgo, sabhāyasaddo napuṃsakaliṅgoti. Dvāramūle vāti nagarassa dvāramūle vā. Tesanti sabhāyanagaradvāramūlānaṃ. Tassā vīthiyā sabhāyadvārānaṃ gahaṇeneva tattha sabbānīpi gehāni, sā ca antaravīthi gahitāyeva hoti. Ettha ca dvāravīthigharesu vasantena gāmapavesanasahaseyyādidosaṃ pariharitvā suppaṭicchannatādiyutteneva bhavitabbaṃ. Sabhā pana yadi sabbesaṃ vasanatthāya papāsadisā katā, antarārāme viya yathāsukhaṃ vasitum vaṭṭatīti veditabbaṃ. Atiharitvā ghare nikkhipatīti vīthiṃ muñcitvā ṭhite aññasmiṃ ghare nikkhipati. Tenāha “vīthihatthapāso na rakkhatī”ti. Purato vā pacchato vā hatthapāseti gharassa hatthapāsaṃ sandhāya vadati.

Evaṃ gāmavasena vippavāsāvippavāsaṃ dassetvā idāni nivesanavasena dassento “sace ekakulassa santakaṃ nivesanaṃ hotī”tiādimāha. Tattha ovarako nāma gabbhassa abbhantare añño gabbhoti vadanti, gabbhassa vā pariyāyavacanametam.

Idāni udositādivasena dassento “udositi”ccādimāha. Tattha vuttanayenevāti “ekakulassa santako udosito hoti parikkhitto cā”tiādinā nivesane vuttanayena. Eva-saddo visesanivatti attho. Tena viseso natthīti dasseti.

Idāni yesu viseso atthi, te dassento “sace ekakulassa nāvā”tiādimāha. Tattha pariyādiyitvāti vinivijjhivā, ajjhottharivā vā. Vuttamevatthaṃ vibhāveti “antopaviṭṭhenā”tiādinā. Tattha antopaviṭṭhenāti gāmassa, nadiyā vā antopaviṭṭhena. “Satthenā”ti pāṭhaseso. Nadīparihāro labbhatīti ettha “visuṃ nadīparihārassa avuttattā gāmādīhi aññattha viya cīvarahatthapāsoyeva nadīparihāro”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Aññe pana “iminā aṭṭhakathāvacanena nadīparihāropi visuṃ siddhoti nadīhatthapāso na vijahitabbo”ti vadanti. Yathā pana ajjhokāse sattabbhantaravasena araññāparihāro labbhati, evaṃ nadiyaṃ udakukkhepavasena nadīparihāro labbhatīti katvā aṭṭhakathāyaṃ nadīparihāro visuṃ avutto siyā sattabbhantaraudakukkhepasīmānaṃ araññanadīsu abaddhasīmāvasena labbhamānattā. Evañca sati samuddajātassaresupi parihāro avuttasiddho hoti nadiyā samānalakkhaṇattā, nadīhatthapāso na vijahitabboti pana atthe sati nadiyā ativitthārattā bahusādhāraṇattā ca antonadiyaṃ cīvaraṃ ṭhapetvā nadīhatthapāse ṭhitena cīvarassa pavattiṃ jānituṃ na sakkā bhaveyya. Esa nayo samuddajātassaresupi. Antoudakukkhepe vā tassa hatthapāse vā ṭhitena pana sakkāti ayaṃ amhākaṃ attanomati, vicāretvā gahetabbaṃ. Vihārasīmanti avippavāsasīmaṃ sandhāyāha. Ettha ca vihārassa nānākulasantakabhāvepi avippavāsasīmāparicchedabbhantare sabbattha cīvaraavippavāsasambhavato padhānattā tattha satthaparihāro na labbhatīti “vihāraṃ gantvā vasitabba”nti vuttaṃ. Satthasamīpeti idaṃ yathāvuttaabbhantaraparinchedavasena vuttaṃ.

Yasmā “nānākulassa parikkhitte khethe cīvaraṃ nikkhipitvā khetadvāramūle vā tassa hatthapāse vā vatthabba”nti vuttaṃ, tasmā dvāramūlato aññattha khettepi vasantena cīvaraṃ nikkhipitvā hatthapāse katvāyeva vasitabbaṃ.

Vihāro nāma saparikkhitto vā aparikkhitto vā sakalo āvāsoti vadanti. Yasmiṃ vihāreti ettha pana ekagehameva vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “vihāro nāma upacārasīmā. Yasmiṃ vihāreti tassa antopariveṇādiṃ sandhāya vutta”nti vuttaṃ. Ekakulādisantakatā cettha kārāpakānaṃ vasena veditabbā.

Yaṃ majjhanhike kāle samantā chāyā pharati yadā mahāvīthiyaṃ ujukameva gacchantaṃ sūriyamaṇḍalaṃ majjhanhikaṃ pāpuṇāti, tadā yaṃ okāsaṃ chāyā pharati, taṃ sandhāya vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “chāyāya phuṭṭhokāsassāti ujukaṃ avikkhittaleḍḍupātabbhantaraṃ sandhāya vadati”ti vuttaṃ. Agamanapatheti tadaheva gantvā nivattetuṃ asakkuṇeyyake samuddamajjhe ye dīpakā, tesūti yojanā. Itarasminti puratthimadisāya cīvare.

52. Nadiṃ otarati hatthapāsaṃ muñcitvā otarati. Nāpajjati paribhogapaccayā dukkaṭaṃ nāpajjati. Tenāha “so hī”tiādi. Aparibhogārahattāti iminā nissaggiyacīvaraṃ anissajjitvā paribhuñjantassa dukkaṭaṃ acittakanti siddhaṃ. Ekaṃ pārūpitvā ekaṃ aṃsakūṭe ṭhapetvā gantabbanti idaṃ bahūnaṃ sañcaraṇaṭṭhāne evaṃ akatvā gamanaṃ na sārūpanti katvā vuttaṃ, na āpattiaṅgattā. Bahigāme ṭhapetvāpi apārūpitabbatāya vuttaṃ “vinayakammaṃ kātābba”nti. Atha vā vihāre sabhāgaṃ bhikkhuṃ na passati, evaṃ sati āsanāsālaṃ gantvā vinayakammaṃ kātābbaṃ yojanā. Āsanāsālaṃ gacchantena kiṃ tīhi cīvarehi gantabbanti āha “santaruttarenā”ti naṭṭhacīvarassa santaruttarasādiyanato. Saṅghāti pana kiṃ

kātabbāti āha “saṅghāṭiṃ bahigāme ṭhapetvā”ti. Uttarāsaṅge ca bahigāme ṭhapitasāṅghāṭiyañca paṭhamam vinayakammam katvā pacchā uttarāsaṅgam nivāsetvā antaravāsake kātabbam. Ettha ca bahigāme ṭhapitassapi vinayakammavacanato parammukhāpi ṭhitam nissajjitum, nissatṭham dātuñca vaṭṭatīti veditabbam.

Daharānam gamane saussāhattā “nissayo pana na paṭippassambhatī”ti vuttam. Muhuttam...pe... paṭippassambhatīti saussāhatte gamanassa upacchinnattā vuttam, tesam pana purāruṇā uṭṭahitvā saussāhena gacchantānam aruṇe antarā uṭṭhitepi na paṭippassambhati “yāva aruṇuggamanā sayantī”ti vuttattā. Teneva “gāmam pavisitvā...pe... na paṭippassambhatī”ti vuttam. Aññamaññassa vacanam aggahetvātiādimhi saussāhattā gamanakkhaṇe paṭippassaddhi na vuttā. Dhenubhayenāti taruṇavacchagāvīnam ādhāvitvā siṅgena paharaṇabhayena. Nissayo ca paṭippassambhatīti ettha dhenubhayādīhi ṭhitānam yāva bhayavūpasamā ṭhātabbato “antoaruṇeyeva gamissāmī”ti niyametum asakkuṇeyyattā vuttam. Yattha pana evam niyametum sakkā, tattha antarā aruṇe uggatepi nissayo na paṭippassambhati bhesajjatthāya gāmam pavitṭhadaharānam viya.

Antosīmāyam gāmanti avippavāsasīmāsammutito pacchā patiṭṭhāpitagāmam sandhāya vadati gāmañca gāmūpacārañca ṭhapetvā sammannitabbato. Pavitṭhānanti ācariyantevāsikānam visum visum gatānam avippavāsasīmattā neva cīvarāni nissaggiyāni honti, saussāhatāya na nissayo paṭippassambhati. Antarāmaggeti dhammam sutvā āgacchantānam antarāmagge.

Iti vinayasaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Cīvaravippavāsavinicchayakathālaṅkāro nāma

Navamo paricchedo.

10. Bhaṇḍapaṭisāmanavinicchayakathā

53. Evam cīvaravippavāsavinicchayam kathetvā idāni bhaṇḍapaṭisāmanavinicchayam kathetum “bhaṇḍassa paṭisāmana”ntiādimāha. Tattha bhaḍḍitabbam bhājetabbanti bhaṇḍam, bhaḍḍitabbam icchitabbanti vā bhaṇḍam, bhaṇḍanti paribhaṇḍanti sattā etenāti vā bhaṇḍam, mūladhanam, parikkhāro vā. Vuttañhi abhidhānappadīpikāyam -

“Bhājanādiparikkhāre, bhaṇḍam mūladhanepi cā”ti.

Tassa bhaṇḍassa, paṭisāmiyate paṭisāmanam, rakkhaṇam gopananti attho. Tenāha “paresam bhaṇḍassa gopana”nti. Mātu kaṇṇapiḷandhanam tālapaṇṇampīti pi-saddo sambhāvanattho. Tena pageva aññātakānam santakanti dasseti. Gihisantakanti iminā pañcannam sahadhammikānam santakam paṭisāmetum vaṭṭatīti dīpeti. Bhaṇḍāgārikasīsenāti etena vissāsaggāhādīnā gahetvā paṭisāmentassa anāpattīti dasseti. Tena vakkhati “attano atthāya gahetvā paṭisāmetabba”nti. Chandenapi bhayenapīti vaḍḍhakīādīsu chandena, rājavallabhādīsu bhayena balakkārena pātetvā gatesu ca paṭisāmetum vaṭṭatīti yojetabbam.

Saṅgopanatthāya attano hatthe nikkhittassa bhaṇḍassa guttaṭṭhāne paṭisāmanapayogaṃ vinā “nāhaṃ gaṇhāmī”tiādinā aññasmiṃ payoge akate rajjasāṅkhobhādikāle “na dāni tassa dassāmi, na mayhaṃ dāni dassatī”ti ubhohipi sakasakaṭṭhāne nisīditvā dhuranikkhepe katepi avahāro natthi. Keci panettha “pārājikameva paṭisāmanapayogassa katattā”ti vadanti, taṃ tesam matimattaṃ, na sārato paccetabbaṃ. Paṭisāmanakāle hissa theyyacittaṃ natthi, “na dāni tassa dassāmī”ti theyyacittupattikkhaṇe ca sāmīno dhuranikkhepacittappavattiyā hetubhūto kāyavacīpayogo natthi, yena so āpattiṃ āpajjeyya. Na hi akiriyasamuṭṭhānā ayaṃ āpattīti. Dāne saussāho, rakkhati tāvāti avahāraṃ sandhāya avuttattā “nāhaṃ gaṇhāmī”tiādinā musāvādakaraṇe pācittiyameva hoti, na dukkaṭaṃ theyyacittābhāvena sahapayogassapi abhāvatoti gahetabbaṃ.

Yadipi mukhena dassāmīti vadati...pe... pārājikanti ettha katarapayogena āpatti, na tāva paṭhamena bhaṇḍapaṭisāmanapayogena tadā theyyacittabhāvā, nāpi “dassāmī”ti kathanapayogena tadā theyyacitte vijjamānēpi payogassa kappiyattāti? Vuccate - sāmīnā “dehī”ti bahuso yāciyamānēpi adatvā yena payogena attano adātukāmatam sāmikassa ñāpesi, yena ca so adātukāmo ayaṃ vikkhipatīti ñatvā dhuraṃ nikkhipati, teneva payogenassa āpatti. Na hettha upanikkhittabhaṇḍe pariyāyena mutti atthi. Adātukāmatāya hi “kadā te dinnaṃ, kattha te dinna”ntiādipariyāyavacanēpi sāmikassa dhurenikkhipāpate āpattiyeva. Teneva aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “kiṃ tumhe bhaṇatha...pe... ubhinnaṃ dhuranikkhepena bhikkhuno pārājika”nti. Parasantakassa parehi gaṇhāpane eva hi pariyāyato mutti, na sabbatthāti gahetabbaṃ. Attano hatthe nikkhittattāti ettha attano hatthe sāmīnā dinnatāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhitattā ca ṭhānācāvanēpi natthi avahāro, theyyacittena pana gahaṇe dukkaṭato na mucatīti veditabbaṃ. Eseva nayoti avahāro natthi, bhaṇḍadeyyaṃ pana hotīti adhippāyo.

54. Pañcannaṃ sahadhammikānanti

bhikkhubhikkhunīsikkhamānasāmaṇerasāmaṇerīnaṃ. Etena na kevalaṃ gihīnaṃ eva, atha kho tāpasaparibbājakādīnampi santakaṃ paṭisāmetuṃ na vaṭṭatīti dasseti. Naṭṭhepi gīvā na hoti, kasmā? Asampaṭicchāpitattāti attho. Dutiye eseva nayoti gīvā na hoti, kasmā? Ajānitattā. Tatiye ca eseva nayoti gīvā na hoti, kasmā? Paṭikkhipitattā. Ettha ca kāyena vā vācāya vā cittaṇa vā paṭikkhittopi paṭikkhittoyeva nāma hoti.

Tasseva gīvā hoti, na sesabhikkhūnaṃ, kasmā? Tasseva bhaṇḍāgārikassa bhaṇḍāgāre issarabhāvato. Bhaṇḍāgārikassa gīvā na hoti alasajātikasseva pamādena haritattā. Dutiye bhaṇḍāgārikassa gīvā na hoti tassa anārocitattā. Naṭṭhe tassa gīvā tena ṭhapitattā. Tasseva gīvā, na aññesaṃ tena bhaṇḍāgārikena sampāṭicchitattā ṭhapitattā ca. Natthi gīvā tena paṭikkhipitattā. Naṭṭhaṃ sunaṭṭhameva bhaṇḍāgārikassa asampaṭicchāpanato. Naṭṭhe gīvā tena ṭhapitattā. Sabbaṃ tassa gīvā tassa bhaṇḍāgārikassa pamādena haraṇato. Tattheva upacāre vijjamāneti bhaṇḍāgārikassa samīpeyeva uccārapassāvaṭṭhāne vijjamāne.

55. Mayi ca mate saṅghassa ca senāsane vinaṭṭheti ettha kevalaṃ saṅghassa senāsanaṃ mā vinassīti iminā adhippāyena vivaritumpi vaṭṭatīyevāti vadanti. “Taṃ māressāmī”ti ettake vuttepi vivarituṃ vaṭṭati “gilānapakkhe ṭhitattā avisayo”ti vuttattā. Maraṇato hi paraṃ gelaññaṃ avisayattañca natthi. “Dvāraṃ chinditvā harissāmā”ti ettake vuttepi vivarituṃ vaṭṭatīyeva. Sahāyehi bhavitabbanti tehipi bhikkhācārādīhi pariyesitvā attano santakampi kiñci kiñci dātabbanti vuttaṃ hoti.

Ayañhi sāmīcīti bhaṇḍāgāre vasantānaṃ idaṃ vattaṃ. Lolamahātheroti mando momūho ākiṇṇavihārī sadā kīlāpasuto vā mahāthero.

56. Itarehīti tasmimyeva gabbhe vasantehi bhikkhūhi. Vihārarakkhaṇavāre niyutto viharavāriko, vuḍḍhapaṭipāṭiyā attano vāre vihararakkhaṇako. Nivāpanti bhattavetanaṃ. Corānaṃ paṭipathaṃ gatesūti corānaṃ āgamaṇaṃ ñatvā “paṭhamataraṃyeva gantvā saddaṃ karissāmā”ti corānaṃ abhimukhaṃ gatesu. “Corehi haṭṭabhaṇḍaṃ āharissāmā”ti tesāṃ anupathaṃ gatesupi eseṇa nayo. Nibaddhaṃ katvāti “asukakule yāgubhattaṃ viharavārikānaṃyevā”ti evaṃ niyamaṇaṃ katvā. Dve tisso yāgusalākā ca cattāri pañca salākabhattāni ca labhamānovāti idaṃ nidassanamatthaṃ, tato ūnaṃ vā hotu adhikaṃ vā, attano ca veyyāvaccakarassa ca yāpanamatthaṃ labhanameva pamāṇanti gahetabbaṃ. Nissitake jaggāpentīti attano attano nissitake bhikkhācariyāya posentā nissitakehi vihāraṃ jaggāpenti. Asahāyassāti sahāyarahitassa. “Asahāyassa adutiyaṃ”ti pāṭho yutto. Pacchimaṃ purimasseva vevacanaṃ. Asahāyassa vā attadutiyaṃ vāti imasmiṃ pana pāṭhe ekena ānītaṃ dvinnaṃ nappahotīti attadutiyaṃ vāro nivāritoti vadanti, taṃ “yassa sabhāgo bhikkhu bhattaṃ ānetvā dātā natthī”ti iminā na sameti, vīmaṃsitabbaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “attadutiyaṃ appicchassa. Attāsarīrameva dutiyo, na aññoti hi attadutiyo, tadubhayassaṃ atthassa vibhāvaṇaṃ ‘yassa’tiādi. Etena sabbena ekekassa vāro na pāpetabboti dasseti”ti vuttaṃ.

Pākavattatthāyāti niccaṃ pacitabbayāgubhattasaṅkhātavattatthāya. Ṭhapentīti dāyakaṃ ṭhapenti. Taṃ gahetvāti taṃ āramikādīhi dīyamānaṃ bhāgaṃ gahetvā. Upajīvanteṇa ṭhātabbanti abbhokāsikarukkhamūlikenapi pākavattaṃ upanissāya jīvanteṇa attano pattacīvararakkhaṇatthāya viharavāre sampatte ṭhātabbaṃ. Na gāhāpetabboti ettha yassa abbhokāsikassaṃ attano adhiparikkhāro ce ṭhapito atthi, cīvarādisaṅghikabhāgepi ālayo atthi, sopi gāhāpetabbo. Paripucchanti pucchitapañhavissajjanaṃ, aṭṭhakathaṃ vā. Diguṇanti aññehi labbhamānato dviguṇaṃ. Pakkhavārenāti aḍḍhamāsavārena.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Bhaṇḍapaṭisāmaṇavinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Dasamo paricchedo.

11. Kayavikkayasamāpattivinicchayaṃ kathā

57. Evaṃ bhaṇḍapaṭisāmaṇavinicchayaṃ kathetvā idāni kayavikkayaṃ vinicchayaṃ kathento “kayavikkayasamāpatti”tiādimāha. Tattha kayanaṃ kayo, parabhaṇḍassa gahaṇaṃ, vikkayaṃ vikkayo, sakabhaṇḍassa dānaṃ, kayo ca vikkayo ca kayavikkayaṃ. Samāpajjanaṃ samāpatti, tassa duvidhassa kiriyaṃ karaṇaṃ. Tassarūpaṃ dasseti “iminā”tiādinā.

Sesañātakesu saddhādeyyavinipātasambhavato tadabhāvaṭṭhānampi dassetuṃ “mātaraṃ vā pana pitaraṃ vā”tiādi vuttaṃ. Tena viññattisaddhādeyyavinipātanañca na hoti “iminā idaṃ dehī”ti vadantoti dasseti, kayavikkayaṃ pana āpajjati “iminā idaṃ dehī”ti vadantoti dasseti. Iminā ca upari aññātakantyaḍinā ca sesañātakam “imaṃ dehī”ti vadato viññatti na hoti, “imaṃ gaṇhāhī”ti pana dadato saddhādeyyavinipātanaṃ, “iminā imaṃ dehī”ti kayavikkayaṃ āpajjato nissaggiyanti

ayampi attho dassito hoti migapadavalañjananyāyena. Tasmāiccādikepi “mātāpitūhi saddhiṃ kayavikkayaṃ, sesaññātakehi saddhiṃ dve āpattiyo, aññātakehi saddhiṃ tisso āpattiyo”ti vattabbe teneva nyāyena ñātuṃ sakkāti katvā na vuttanti daṭṭhabbaṃ, aññathā abyāpitadoso siyā.

“Idaṃ bhattaṃ bhuñjitvā idaṃ karoṭhā”ti vutte pubbāparasambandhāya kiriyāya vuttattā “iminā idaṃ dehī”ti vuttasadisam hoti. Idaṃ bhattaṃ bhuñja, idaṃ nāma karoṭhī”ti vā, “idaṃ bhattaṃ bhuttosi, idaṃ nāma karoṭhi, idaṃ bhattaṃ bhuñjissasi, idaṃ nāma karoṭhī”ti pana vutte asambandhāya kiriyāya vuttattā kayavikkayo na hoti. Vighāsādānaṃ bhattadāne ca anapekkhattā saddhādeyyavinipātanaṃ na hoti, kārāpane hatthakammamattattā viññatti na hoti, tasmā vaṭṭati. “Ettha cā”tiādinā asatipi nissaggiyavatthumhi pācittiyaṃ desetabbanti dasseti.

Aggaṃ pucchituṃ vaṭṭati, ettāvatā kayavikkayo na hotīti attho. Gaṇhituṃ vaṭṭatīti “iminā idaṃ dehī”ti avuttattā kayavikkayo na hoti, mūlassa atthitāya viññattipi na hoti. Patto na gahetabbo parabhaṇḍassa mahagghatāya. Evaṃ sati kathaṃ kātabboti āha “mama vatthu appagghanti ācikkhitabba”nti. Bhaṇḍaṃ agghāpetvā kāretabbataṃ āpajjati theyyāvahārasambhavato, ūnamāsakaṃ ce agghati, dukkaṭaṃ. Māsakato paṭṭhāya yāva ūnapañcamāsakaṃ ce agghati, thullaccayaṃ. Pañcamāsakaṃ ce agghati, pārājikanti vuttaṃ hoti. Deti, vaṭṭati puññatthāya dinnattā adhikassa. Kappiyakārakassa pana...pe... vaṭṭati ubhato kappiyabhaṇḍattā. Ekato ubhato vā ce akappiyabhaṇḍaṃ hoti, na vaṭṭati. “Mā gaṇhāhi”ti vattabbo, kasmā? Kappiyakārakassa achekattā.

Aññena appaṭiggahitena attho, kasmā? Sattāhakālikattā telassa. Paṭiggahitatelaṃ sattāhaparamaṃ eva ṭhapetabbam, tasmā tato paraṃ ṭhapitukāmassa appaṭiggahitatelena attho hoti. Appaṭiggahitaṃ dūseyya, aniyamitakālaṃ appaṭiggahitatelaṃ nāliyaṃ avasiṭṭhapāṭiggahitatelaṃ attano kālaṃ vattāpeyya.

58. Idaṃ pattacatukkaṃ veditabbanti akappiyapattacatukkaṃ vuttaṃ, pañcamo pana kappiyo. Tena vakkhati “ayaṃ patto sabbakappiyo buddhānampi paribhogāraho”ti. Ayaṃ patto mahāakappiyo nāma, kasmā? Rūpiyaṃ uggaṇhitvā ayabījaṃ samuṭṭhāpetvā tena lohena pattassa kāritattā, evaṃ bījato paṭṭhāya dūsitattā. Yathā ca tatiyapārājikavisaye thāvarapayogesu pāsasūlādīsu mūlato paṭṭhāya kāritesu kismiñci daṇḍamatte vā vākamatte vā avasiṭṭhe sati na muccati, sabbasmaṃ naṭṭheyyeva muccati, evamidhāpi bījato paṭṭhāya katattā tasmaṃ patte kismiñci patte avasiṭṭhepi kappiyo bhavituṃ na sakkā. Tathā ca vakkhati “sacepi taṃ vināsetvā thālakam kāreti, tampi akappiya”ntyādi. Evaṃ santapi dutiyapatte viya mūle ca mūlassāmikānaṃ, patte ca pattassāmikānaṃ dinne kappiyo kātuṃ sakkā bhavyeṃ nu khoti āsaṅkāyamāha “na sakkā kenaci upāyena kappiyo kātu”nti. Tassattho - dutiyapattaṃ rūpiyaṃ paṭiggaṇhitvā gihīhi pariniṭṭhāpitameva kiṇāti, na bījato paṭṭhāya dūseti, tasmā dutiyapatto kappiyo kātuṃ sakkā, idha pana bījato paṭṭhāya dūsitattā tena bhikkhunā taṃ pattaṃ puna ayapāsāṇabījaṃ kātuṃ asakkuṇeyyattā, paṭiggahitarūpiyassa ca vaḷaṇṇitattā puna sāmikānaṃ dātuṃ asakkuṇeyyattā na sakkā kenaci upāyena kappiyo kātunti.

Idāni taṃ asakkuṇeyyattaṃ aññena pakārena vitthāretuṃ “sacepi”tiādimāha. Iminā kiñci ayavatthumhi avasiṭṭhe sati akappiyova hotīti dasseti. Tena vuttaṃ vimativinodaniyaṃ “rūpiyaṃ uggaṇhitvāti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ, muttādidukkaṭavattumpi uggaṇhitvā kāritampi pañcannaṃ na vaṭṭati eva.

Samuṭṭhāpetīti sayamaṃ gantvā vā ‘imaṃ kahāpaṇādiṃ kammakārānaṃ datvā bījaṃ samuṭṭhāpehī’ti aññaṃ āṇāpetvā vā samuṭṭhāpeti. Mahāakappiyoti attanāva bījato paṭṭhāya dūsitattā aññaṃ mūlassāmikassa abhāvato vuttaṃ. So hi corehi acchinnopi puna laddho jānantassa kassacīpi na vaṭṭati. Yadi hi vaṭṭeyya, taḷākādīsu viya ‘acchinno vaṭṭatī’ti ācariyā vadeyyuṃ. Na sakkā kenaci upāyenāti saṅghassa vissajjanena corādiacchindanena kappiyo kātuṃ na sakkā, idaṃca tena rūpena ṭhitaṃ tammūlakena vatthamuttādirūpena ṭhitaṃca sandhāya vuttaṃ.

Dukkaṭavattumpi hi tammūlakakappiyavattthu ca na sakkā kenaci tena rūpena kappiyaṃ kātuṃ. Yadi pana so bhikkhu tena kappiyavatthunā, dukkaṭavatthunā vā puna rūpiyaṃ cetāpeyya, taṃ rūpiyaṃ nissajjāpetvā aññaṃ kappiyaṃ kātumpi sakkā bhavēyyāti daṭṭhabba”nti. Yaṃ pana sārattadīpaniyaṃ papañcitaṃ, yaṃca tameva gahetvā porāṇaṭṭikāyaṃ papañcitaṃ, taṃ vitthāretvā vuccamānaṃ ativitthāritaṃca bhavissati, sotūnaṃca dubbhiññeyyaṃ, tasmā ettakameva vadimha, atthikehi pana tesu tesu pakaraṇesu oloketvā gahetabbanti.

Dutiyapatte pañcannampi sahadhammikānaṃ na kappatīti rūpiyassa paṭiggahitattā, kayavikkayassa ca katattā. Sakkā pana kappiyo kātunti gihīhi pariniṭṭhāpitapattasseva kiṇitattā, bījato paṭṭhāya adūsitattā, mūlamūlassāmikānaṃca pattapattassāmikānaṃca vijjamānattā. Yathā pana sakkā hoti, taṃ dassetuṃ “mūle”tiādīmāha.

Tatīyapatte sadisoyevāti “pañcannampi sahadhammikānaṃ na vaṭṭati, sakkā pana kappiyo kātu”nti imaṃ nayaṃ niddisati. Nanu tatīyapatto kappiyavohārena gahito, atha kasmā akappiyoti codanaṃ sandhāyāha “kappiyavohārena gahitopi dutiyapattasadisoyeva, mūlassa sampatīchhitattā akappiyo”ti. Dutiyacodanaṃ pana sayameva vadati. Ettha ca “dutyapattasadisoyevā”ti vuttattā mūle ca mūlassāmikānaṃ, patte ca pattassāmikānaṃ dinne kappiyo hoti, kappiyabhaṇḍaṃ datvā gahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭatīti daṭṭhabbo. Mūlassa anissaṭṭhattāti yena uggahitamūlena patto kīto, tassa mūlassa saṅghamajjhe anissaṭṭhattā. Etena rūpiyameva nissajjitabbaṃ, na tammūlakaṃ arūpiyanti dasseti. Yadi hi tena sampatīchhitamūlaṃ saṅghamajjhe nissaṭṭhaṃ siyā, tena kappiyena kammena āramikādīhi gahetvā dinnapatto rūpiyapaṭiggāhakaṃ ṭhapetvā sesānaṃ vaṭṭeyya.

Catutthapatte dubbicāritattāti “ime kahāpaṇe datvā idaṃ dehī”ti gahitattā gihisantakānaṃ kahāpaṇānaṃ duṭṭhuvicāritattā etassa vicāraṇakassa bhikkhuno eva na vaṭṭatīti attho. Mūlassa asampatīchhitattāti etena mūlassa gihisantakattaṃ dasseti, teneva pattassa rūpiyaṃvohārena anuppannataṃca dasseti, tena ca tassa pattassa nissajjiyābhāvaṃ, bhikkhussa ca pācittiyābhāvaṃ dīpeti, tena ca dubbicāritamattena dukkaṭamattabhāvaṃ pakāseti. Nissajjīti idaṃca dānavasena vuttaṃ, na vinayakammavasena. Teneva ca “sappissa pūrāpetvā”ti vuttaṃ.

Pañcamapatte sabbakappiyoti attano ca pañcannaṃ sahadhammikānaṃca buddhapaccekabuddhānaṃca kappiyo. Tenāha “buddhānampi paribhogāraho”ti.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Kayavikkayasamāpattivinichchayakathālaṅkāro nāma

Ekādasamo paricchedo.

12. Rūpiyādipaṭiggahaṇavinicchaya kathā

59. Evaṃ kayavikkayasamāpattivinicchayaṃ kathetvā idāni rūpiyādipaṭiggahaṇavinicchayaṃ kathento “rūpiyādipaṭiggaho”tiādimāha. Tattha saññānāthāya kataṃ rūpaṃ ettha atthīti rūpiyaṃ, yaṃ kiñci vohārūpagaṃ dhaṇaṃ. Tena vuttaṃ samantapāsādikāyaṃ “idha pana yaṃ kiñci vohāragamanīyaṃ kahāpaṇādi adhippeta”nti. Paṭhamam ādiyatītiādi, kiṃ taṃ? Rūpiyaṃ, rūpiyaṃ ādi yesaṃ teti rūpiyādayo, dāsīdāsakhattavattuādayo, paṭiggahaṇaṃ paṭiggaho, sampāṭicchanaṃ attho. Rūpiyādīnaṃ paṭiggaho rūpiyādipaṭiggaho. Jātasamaye uppannaṃ rūpameva rūpaṃ assa bhavati, na vikāramāpajjati jātarūpaṃ, suvaṇṇaṃ. Dhavalasabhāvatāya sattehi rañjiyateti rajataṃ, sajjhu. Jātarūpena kato māsako jātarūpamāsako. Rajatena kato māsako rajatamāsakoti idaṃ catubbidhameva nissaggiyavattu hoti, na lohamāsakādayoti āha “tambalohādīhi...pe... saṅghaṭṭito”ti. Tambalohādīhīti ādi-saddena kaṃsalohavaṭṭalohatipusīsādīhi katopi lohamāsakoyevāti dasseti. Kiṃ idameva nissaggiyavattu hoti, udāhu muttādayopīti āha “muttā...pe... dukkaṭavattū”ti. Imesaṃ dvinnaṃ vattūnaṃ ko visesoti āha “tattha nissaggiyavattumaṃ...pe... dukkaṭamevā”ti. Tattha nissaggiyavattu attano atthāya nissaggiyaṃ pācittiyaṃ, sesānaṃ atthāya dukkaṭaṃ, dukkaṭavattu sabbesaṃ atthāya dukkaṭamevāti yojanā.

Idāni tesu vattūsu kappiyākappiyavinicchayaṃ vitthārato dassetuṃ āha “tatrāyaṃ vinicchayo”ti. Tattha sampāṭicchitumaṃ na vaṭṭati, kasmā? “Idaṃ saṅghassa dammī”ti akappiyavohārena dinnattā. Datvā pakkamati, vaṭṭati, kasmā? Saṅghassa hatthe adatvā vaḍḍhakīdīnaṃ hatthe dinnattā. Evampi vaṭṭati gihīnaṃ hatthe ṭhapitattā. Paṭikkhipitumaṃ na vaṭṭati saṅghaṇapuggalānaṃ anāmasitattā. “Na vaṭṭatī”ti paṭikkhipitabbaṃ “tumhe gahetvā ṭhapethā”ti vuttattā. Paṭiggahaṇepi paribhogepi āpattīti “saṅghassa dammī”ti vuttattā paṭiggahaṇe pācittiyaṃ, paribhoge dukkaṭaṃ. Sveva sāpattikoti dukkaṭāpattiṃ sandhāya vadati. Vadati, vaṭṭati “tumhe paccaye paribhuñjathā”ti kappiyavohārena vuttattā. Cīvaratthāya dinnaṃ cīvareyeva upanetabbaṃ, kasmā? Yathā dāyaka vadanti, tathā paṭipajjitabbattā. Senāsanapaccayassa itarapaccayattayato visesaṃ dassento “senāsanatthāyā”tiādimāha. Iminā avissajjiyaavebhaṅgiyabhāvaṃ dasseti. Evaṃ santepi āpadāsu kattabbavidhiṃ dassento “sace panā”tiādimāha.

60. Evaṃ nissaggiyavattūsu kattabbavidhiṃ dassetvā idāni dukkaṭavattūsu kattabbavidhiṃ dassento “sace koci mayha”ntyādimāha. Ettha pana paṭiggahaṇepi paribhogepi āpattīti dukkaṭameva sandhāya vuttaṃ. Taḷākassapi khattasaṅghatattā tassa paṭiggahaṇepi āpatti vuttā. “Cattāro paccaye paribhuñjathāti detīti ettha ‘bhikkhusaṅghassa cattāro paccaye paribhuñjitumaṃ taḷākaṃ dammī’ti vā ‘catupaccayaparibhogatthaṃ taḷākaṃ dammī’ti vā vadati, vaṭṭatiyeva. ‘Ito taḷākato uppanne paccaye dammī’ti vutte pana vattabbameva natthī”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyampi tatheva vatvā “idaṃca saṅghassa dīyamānaññeva sandhāya vuttaṃ, puggalassa pana evampi dinnaṃ taḷākakhattādi na vaṭṭati. Suddhacittassa pana udakaparibhogatthaṃ kūpapokkharaṇīdayo vaṭṭanti. ‘Saṅghassa taḷākaṃ atthi, taṃ katha’nti hi ādinā sabbattha saṅghavaseneva vutta”nti vuttaṃ. Hatthe bhavissatīti vase bhavissati.

Kappiyakāraṃ ṭhapethāti vutteti sāmīcivasena vuttaṃ, avuttepi ṭhapentassa na doso atthi. Tenāha “udakaṃ vāretumaṃ labbhatī”ti. Yasmā parasantakaṃ bhikkhūnaṃ

nāsetuṃ na vaṭṭati, tasmā “na sassakāle”ti vuttaṃ. Sassakālepi tāsetvā muñcituṃ vaṭṭati, amuñcato pana bhaṇḍadeyyaṃ. Janapadassa sāmikoti imināva yo taṃ janapadaṃ vicāreti, tenapi acchinditvā dinnāṃ vaṭṭatiyevāti vadanti. Puna detīti acchinditvā puna deti, evampi vaṭṭatīti sambandho. Iminā yena kenaci issarena “pariccattamidaṃ bhikkhūhi assāmika”nti saññāya attano gahetvā dinnāṃ vaṭṭatīti dasseti. Udakavāhakanti udakamātikaṃ. Kappiyavohārepi vinicchayaṃ vakkhāmīti pāṭhaseso. Udakavasenāti udakaparibhogatthaṃ. Suddhacittānanti udakaparibhogatthameva. Idaṃ sahatthena ca akappiyavohārena ca karonte sandhāya vuttaṃ. “Sassasampādanattha”nti evaṃ asuddhacittānampi pana sayāṃ akatvā kappiyavohārena āṇāpetuṃ vaṭṭati eva. Kappiyakāraṃ ṭhapetuṃ na vaṭṭatīti idaṃ sahatthādinā katatālakattā assāruppanti vuttaṃ. Ṭhapentassa pana taṃ paccayaṃ paribhuñjantassa vā saṅghassa āpatti na paññāyati, aṭṭhakathāpamāṇena vā ettha āpatti gahetabbā. Alajjinā kārāpīte vattabbameva natthīti āha “lajjibhikkhunā”ti, mattikuddharaṇādīsu kārāpītesūti adhippāyo.

61. Navasasseti akatapubbe kedāre. Kahāpaṇeti iminā dhaññuṭṭhāpane tasseva akappiyanti dasseti. Aparicchinnabhāgeti “ettake bhūmibhāge ettako bhāgo dātabbo”ti evaṃ aparicchinnabhāge. Dhaññuṭṭhāpane kasati, payogepi dukkaṭameva, na kahāpaṇuṭṭhāpane viya. “Kasatha vapathā”ti vacanena sabbesampi akappiyaṃ siyāti āha “avatvā”ti. Ettako nāma bhāgoti ettha ettako kahāpaṇoti idampi sandhāya vadati. Tathāvuttepi hi tadā kahāpaṇānaṃ avijjamānattā āyatīṃ uppajjamānaṃ aññesaṃ vaṭṭati eva. Tenāha “tasseva taṃ akappiya”nti. Tassa pana sabbapayogesu paribhoge ca dukkaṭaṃ. Keci pana dhaññaparibhoge eva āpatti, na pubbabhāgeti vadanti, taṃ na yuttaṃ, yena minanarakkhaṇādinā payogena pacchā dhaññaparibhoge āpatti hoti tassa payogassa karaṇe anāpattiyā ayuttattā. Pariyāyakathāya pana sabbattha anāpatti. Teneva “ettakehi vīhīhi idaṇcīdaṇca āharathā”ti niyamavacane akappiyaṃ vuttaṃ. Kahāpaṇavicāraṇepi eseva nayo. “Vatthu ca evarūpaṃ nāma saṃvijjati, kappiyakāraṃ natthīti vattabba”ntiādivacanañcettha sādhaṃ. Rajjuyā vā daṇḍena vāti ettha “pādehipi minituṃ na vaṭṭatī”ti vadanti. Khale vā ṭhatvā rakkhatīti ettha pana thenetvā gaṇhante disvā “mā gaṇhathā”ti nivārento rakkhati nāma, sace pana avicāretvā kevalaṃ tuṇhībhūtova rakkhaṇatthāya olokento tiṭṭhati, vaṭṭati. “Sacepi tasmīṃ tuṇhībhūte corikāya haranti, ‘mayaṃ bhikkhusaṅghassa āroccsāmā’ti evaṃ vattumpi vaṭṭatī”ti vadanti. Nīharāpeti paṭisāmetīti etthāpi “sace pariyāyena vadati, vaṭṭatī”ti vadanti. Apubbassa anuppāditattā aññesaṃ vaṭṭatīti āha “tasseevaṃ akappiya”nti.

Sabbesaṃ akappiyaṃ, kasmā? Kahāpaṇānaṃ vicāritattāti ettha sārattadīpaniyaṃ evaṃ vicāraṇā katā - nanu ca dubbicāritamattena tasseevaṃ akappiyaṃ, na sabbesaṃ rūpiyaṃvohāre catutthapatto viya. Vuttañhi tattha “yo pana rūpiyaṃ asampaṭicchitvā ‘therassa pattaṃ kiṇitvā dehī’ti pahitakappiyakāraṇena saddhiṃ kammāraṇaṃ gantvā pattaṃ disvā ‘ime kahāpaṇe gahetvā imaṃ dehī’ti kahāpaṇe dāpetvā gahito, ayaṃ patto etasseva bhikkhuno na vaṭṭati dubbicāritattā, aññesaṃ pana vaṭṭati mūlassa asampaṭicchitattā”ti, tasmā yaṃ te āharanti, sabbesaṃ akappiyaṃ. Kasmā? Kahāpaṇānaṃ vicāritattāti idaṃ kasmā vuttanti? Ettha keci vadanti “kahāpaṇe sādīyitvā vicāritaṃ sandhāya evaṃ vutta”nti, saṅghikattā ca nissajjituṃ na sakkā, tasmā sabbesaṃ na kappatīti tesāṃ adhippāyo. Keci pana “asādīyitvāpi kahāpaṇānaṃ vicāritattā rūpiyaṃvohāro kato hoti, saṅghikattā ca nissajjituṃ na sakkā, tasmā sabbesaṃ na kappatī”ti vadanti. Gaṇṭhipadesu pana

tīsupi idaṃ vuttaṃ “catutthapatto gihisantakānaṃyeva kahāpaṇānaṃ vicāritattā aññesaṃ kappati, idha pana saṅghikānaṃ vicāritattā sabbesaṃ na kappatī”ti. Sabbesampi vādo tena tena pariyāyena yuttoyevāti.

62. Catusāladvāreti bhojanasālaṃ sandhāya vuttaṃ.

63. “Vanaṃ dammi, araññaṃ dammī”ti vutte pana vaṭṭatīti ettha nivāsaṭṭhānattā puggalassapi suddhacittena gahetuṃ vaṭṭati. Sīmaṃ demāti vihārasīmādisādhāraṇavacanena vuttattā “vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Pariyāyena kathitattāti “gaṇhāhī”ti avatvā “sīmā gatā”ti pariyāyena kathitattā. Pakatibhūmikaṇaṭṭhaṃ “heṭṭhā gahitaṃ paṃsu”ntiādi vuttaṃ. Dāsaṃ dammīti ettha “manussaṃ dammīti vutte vaṭṭatī”ti vadanti. Veyyāvaccakarantiādinā vutte puggalassapi dāsaṃ gahetuṃ vaṭṭati “anujānāmi bhikkhave ārāmika”nti visesetvā anuññātattā. Tañca kho pilindavacchena gahitaparibhuttakkamena, na gahaṭṭhānaṃ dāsaparibhogakkamena. Khettādayo pana sabbe saṅghasseva vaṭṭanti pāliyaṃ puggalikavasena gahetuṃ ananuññātattāti daṭṭhabbaṃ. Kukkuṭasūkare...pe... vaṭṭatīti ettha kukkuṭasūkaresu dīyamānesu “imehi amhākaṃ attho natthi, sukhaṃ jīvantu, araññaṃ vissajjethā”ti vattuṃ vaṭṭati. Vihārassa demāti saṅghikavihāraṃ sandhāya vuttaṃ. “Khattavattupaṭiggahaṇā paṭivirato hotī”tiādinā suttantesu āgatapaṭikkhepo bhagavatā āpattiyāpi hetubhāvena katoti bhagavato adhippāyaṃ jānantehi saṅgītikāraṃ mahātherehi khettapaṭiggahaṇādinissito ayaṃ sabbopi pāḷimuttavinicchayo vuttoti gahetabbo.

64. Cīvaracetāpannanti cīvaramūlaṃ. Pahiṇeyyāti peseyya. Cetāpetvāti parivattetvā. Acchādehīti vohāravacanametam, itthannāmassa bhikkhuno dehīti ayaṃ panettha attho. Ābhatanti ānītaṃ.

Imasmiṃ ṭhāne sārattadīpaniyaṃ evaṃ vicāraṇā katā -ettha ca yaṃ vuttaṃ mātikāṭṭhakathāyaṃ “iminā cīvaracetāpannena cīvaraṃ cetāpetvā itthannāmaṃ bhikkhuṃ cīvarena acchādehīti idaṃ āgamanasuddhiṃ dassetuṃ vuttaṃ. Sace hi ‘idaṃ itthannāmassa bhikkhuno dehī’ti peseyya, āgamanassa asuddhattā akappiyavattum ārabha bhikkhunā kappiyakāraṃ niddisitabbo na bhavēyyā”ti, tattha āgamanassa suddhiyā vā asuddhiyā vā visesappayojanaṃ na dissati. Satipi hi āgamanassa asuddhabhāve dūto attano kusalatāya kappiyavohārena vadati, kappiyakāraṃ na niddisitabboti idaṃ natthi, na ca dūtena kappiyavohāravasena vutte dāyakena “idaṃ kathaṃ pesita”nti īdisī vicāraṇā upalabbhati, avicāretvā ca taṃ na sakkā jānituṃ. Yadi pana āgamanassa asuddhattā kappiyakāraṃ niddisitabbo na bhavēyya, cīvarānaṃ atthāya dūtassa hatthe akappiyavattumhi pesite sabbattha dāyakena kathaṃ pesitanti pucchitvāva kappiyakāraṃ niddisitabbo bhavēyya, tasmā asatipi āgamanasuddhiyaṃ sace so dūto attano kusalatāya kappiyavohāravasena vadati, dūtasseva vacanaṃ gahetabbaṃ. Yadi hi āgamanasuddhiyevettha pamāṇaṃ, mūlassāmikena kappiyavohāravasena pesitassa dūtassa akappiyavohāravasena vadatopi kappiyakāraṃ niddisitabbo bhavēyya, tasmā sabbattha dūtavacanameva pamāṇanti gahetabbaṃ. Iminā cīvaracetāpannenātiādinā pana imamatthaṃ dasseti “kappiyavasena ābhatampi cīvaramūlaṃ īdisena dūtavacanena akappiyaṃ hoti, tasmā taṃ paṭikkhipitabba”nti. Tenevāha “tena bhikkhunā so dūto evamassa vacanīyotiādi”ti.

Vimativinodaniyaṃ pana evaṃ vuttaṃ -yaṃ vuttaṃ mātikāṭṭhakathāyaṃ “iminā cīvaracetāpanna cīvaraṃ cetāpetvā itthannāmaṃ bhikkhuṃ cīvarena acchādehīti idaṃ āgamanasuddhiṃ dassetuṃ vuttaṃ. Sace hi ‘idaṃ itthannāmassa bhikkhuno dehī’ti peseyya, āgamanassa asuddhattā akappiyavattthuṃ ārabba bhikkhūnā kappiyakāraṃ niddisitaṃ na bhavēyyā”ti, taṃ nissaggiyavattthudukkaṭavattthubhūtaṃ akappiyacīvaracetāpannaṃ “asukassa bhikkhuno dehī”ti evaṃ āgamanasuddhiyā asati, sikkhāpade āgatanayena dūtavacane ca asuddhe sabbathā paṭikkhepeva kātuṃ vaṭṭati, na pana “cīvaraṇca kho mayaṃ paṭiggaṇhāmā”ti vattaṃ, tadanusārena veyyāvaccakaraṇca niddisituṃ āgamanadūtavacanānaṃ ubhinnaṃ asuddhattā, pāḷiyaṃ āgatanayena pana āgamanasuddhiyā sati dūtavacane asuddhepi sikkhāpade āgatanayena sabbhaṃ kātuṃ vaṭṭatīti dassanattaṃ vuttaṃ. Tena ca yathā dūtavacanāsuddhiyampi āgamaṇe suddhe veyyāvaccakaraṃ niddisituṃ vaṭṭati, evaṃ āgamanāsuddhiyampi dūtavacane suddhe vaṭṭati evāti ayamatto atthato siddhova hoti. Ubhayasuddhiyaṃ vattabbameva natthīti ubhayāsuddhipakkhameva sandhāya mātikāṭṭhakathāyaṃ “kappiyakāraṃ niddisitaṃ na bhavēyyā”ti vuttanti veditabbaṃ.

Yaṃ panettha sārattadīpaniyaṃ “āgamanassa suddhiyā vā asuddhiyā vā visesappayojanaṃ na dissatī”tiādi vuttaṃ, taṃ mātikāṭṭhakathāvacanassa adhippāyaṃ asallakkhetvā vuttaṃ yathāvuttanayena āgamanasuddhiādinā sappayojanattā. Yo panettha “mūlassāmikena kappiyavohārasena, pesitadūtassa akappiyavohārena vadatopi kappiyakāraṃ niddisitaṃ na bhavēyyā”ti anīṭṭhappasaṅgo vutto, so anīṭṭhappasaṅgo eva na hoti abhimatattā. Tathā hi sikkhāpade eva “paṭiggaṇhatu āyasmā cīvaracetāpanna”nti akappiyavohārena vadato dūtassa kappiyena kammena veyyāvaccakaro niddisitaṃ vutto āgamanassa suddhattā, āgamanassapi asuddhiyaṃ pana kappiyenapi kammena veyyāvaccakaro na niddisitaṃ vāti attheva āgamanassa suddhasuddhiyā payojanaṃ. Kathaṃ pana dūtavacanena āgamanasuddhi viññāyati? Nāyaṃ bhāro. Dūtena hi akappiyavohārena vutte eva āgamanasuddhi gavesitabbā, na itaratta. Tattha ca tassa vacanakkamena pucchitvā ca yuttīdīhi ca sakkā viññātuṃ. Idhāpi hi sikkhāpade “cīvaracetāpannaṃ ābhata”nti dūtavacaneneva cīvaraṃ kiṇitvā dātuṃ pesitabhāvo viññāyati. Yadi hi sabbathā āgamanasuddhi na viññāyati, paṭikkhepo eva kattabboti.

Suvaṇṇaṃ rajataṃ kahāpaṇo māsakoti imāni hi cattāri nissaggiyavattthūni, muttā maṇi veḷuriyo saṅkho silā pavāḷaṃ lohitaṅko masāragallaṃ satta dhañṇāni dāsīdāsaṃ khettaṃ vatthu pupphārāmaphalārāmādayoti imāni dukkaṭavattthūni ca attano vā cetiyasaṅghagaṇapuggalānaṃ vā atthāya sampaṭicchituṃ na vaṭṭanti, tasmā taṃ sādituṃ na vaṭṭatīti dassanattaṃ “na kho mayaṃ āvuso cīvaracetāpannaṃ paṭiggaṇhāmā”ti vuttaṃ. Cīvaraṇca kho mayaṃ paṭiggaṇhāmā”tiādi dūtavacanassa akappiyatṭepi āgamanasuddhiyā paṭipajjanavidhidassanattaṃ vuttaṃ. Kālena kappiyanti yuttapattakālena yadā no attho hoti, tadā kappiyaṃ cīvaraṃ paṭiggaṇhāmāti attho. Veyyāvaccakaroti kiccakaro, kappiyakāraṃ attho. “Veyyāvaccakaro niddisitaṃ”ti idaṃ “atthi panāyasmato koci veyyāvaccakaro”ti kappiyavacanena vuttattā anuññātaṃ. Sace pana dūto “ko imaṃ gaṇhāti, kassa vā demī”ti vadati, na niddisitaṃ. Ārāmiko vā upāsako vāti idaṃ sārappatāya vuttaṃ, ṭhapetvā pana pañca sahadhammike yo koci kappiyakāraṃ vaṭṭati. Eso kho āvuso bhikkhūnaṃ veyyāvaccakaroti idaṃ dūtena “atthi panāyasmato koci veyyāvaccakaro”ti pucchitattā pucchāsabhāgena bhikkhussa

kappiyavacanadassanattam vuttam. Evameva hi bhikkhunā vattabbam, na vattabbam “tassa dehī”tiādi. Teneva pāliyam “na vattabbo tassa dehī”tiādimāha. Vimativinodaniyam pana “eso kho...pe... na vattabbo tassa dehītiādi akappiyavattthusādiyanaparimocanattam vutta”nti vuttam.

Āṇatto so mayāti yathā tumhākam cīvarena atthe sati cīvaram dassati, evam vuttoti attho. Vimativinodaniyam pana “saññattotiādi evam dūtena puna vutte eva codetum vaṭṭati, na itarathāti dassanattam vutta”nti vuttam. Ettha pana pāliyam “saññatto so mayā”ti āgatattā evam vutto, purimavākye pana vinayasaṅgahappakaraṇe “āṇatto so mayā”ti pariyāyavacanena parivattitvā ṭhapitattā tathā vutto, tena ca kappiyakārakassa saññāpitabhāve dūtena bhikkhussa puna ārocite eva bhikkhunā kappiyakārako codetabbo hoti, na anārociteti dasseti.

Attho me āvuso cīvarenāti codanālakkaṇanidassanametaṃ. Idaṃ vā hi vacanam vattabbam, tassa vā attho yāya kāyaci bhāsāya vattabbo. Dehi me cīvarantiādīni pana na vattabbākāradassanattam vuttāni. Etāni hi vacanāni, etesaṃ vā attho yāya kāyaci bhāsāya na vattabbo. “Evam vadanto ca paṭikkhattattā vattabhede dukkaṭam āpajjati, codanā pana hotiyevā”ti mahāgaṇṭhipade majjhimagāṇṭhipade ca vuttam. Vimativinodaniyam pana “na vattabbo ‘dehi me cīvaram...pe...cetāpehi me cīvara’nti idaṃ dūtenābhatarūpiyam paṭiggahetum attanā niddiṭṭhakappiyakārakattāva ‘dehi me cīvaram...pe... cetāpehi me cīvara’nti vadanto rūpiyassa pakatattā tena rūpiyena parivattetvā ‘dehi cetāpehī’ti rūpiyasamvohāram samāpajjanto nāma hotīti taṃ dosaṃ dūrato parivajjetum vuttam rūpiyapaṭiggāhakena saṅghamajjhe nissatṭharūpiye viya. Vuttañhi tattha ‘na vattabbo imaṃ vā imaṃ vā āharā’ti, tasmā na idaṃ viññattidose parivajjetum vuttanti veditabbam ‘attho me āvuso cīvarenā’tipi avattabbatāppasaṅgato. Teneva dūtaniddiṭṭhesu rūpiyasamvohārasaṅkābhāvato aññaṃ kappiyakārakam ṭhapetvāpi āharāpetabba”nti vuttam. Tatthāpi “dūtena ṭhapitarūpiyena cetāpetvā cīvaram āharāpehī”ti avatvā kevalam “cīvaram āharāpehī”ti evam āharāpetabbanti adhippāyo gahetabboti vuttam.

Icceaṃ kusalanti evam yāvatatiyam codento taṃ cīvaram abhinipphādetum sakkoti attano paṭilābhavasena, icceaṃ kusalam sādhu suṭṭhu sundaram. Catukkhattum pañcakkhattum chakkhattuparamam tuṇhībhūtena uddissa ṭhātabbanti ṭhānalakkaṇanidassanametaṃ. Chakkhattuparamanti ca bhāvanapuṃsakavacanametam. Chakkhattuparamanti etena cīvaram uddissa tuṇhībhūteneva ṭhātabbam, na aññaṃ kiñci kātabbanti idaṃ ṭhānalakkaṇam. Teneva “na āsanetiādī”ti atṭhakathāyam vuttam. Saddasatthe pana -

“Kiriyaṃviseṣanam satthe, vuttam dhātuvisesaṃ;
Bhāvanapuṃsakantyeva, sāsane samudīrita”nti. -

Vacanato kiriyaṃviseṣanameva sāsanaṃvohārena bhāvanapuṃsakam nāma jātam;
“Mudum pacatiiccatra, pacanam bhavati ca;
Sukham sayatiiccatra, karoti sayananti cā”ti. -

Vacanato kiriyaṃviseṣanapadena tulyādhikaraṇabhūtam kiriyaṃviseṣapadam akammakampi sakammakampi bhūdhātukaradhātūhi sambandhitabbam hotīti iminā ñāyena chakkhattuparamam ṭhānam bhavitabbam, chakkhattuparamam ṭhānam kātabbanti attho. Etena chakkhattuparamam evam ṭhānam bhavitabbam, na tato

adhikaṃ, chakkhattuparamaṃ eva ṭhānaṃ kātappaṃ, na tato uddhanti imamatthaṃ dasseti. Na āsane nisīditabbanti “idha bhante nisīdathā”ti vuttepi na nisīditappaṃ. Na āmisam paṭiggahetabbanti “yāgukhajjakādibhedam kiñci āmisam gaṇhatha bhante”ti yāciyamānenapi na gaṇhitappaṃ. Na dhammo bhāsitaḥhoti “maṅgalaṃ vā anumodanaṃ vā bhāsathā”ti yāciyamānenapi kiñci na bhāsitaḥhoti, kevalam “kiṃkāraṇā āgatosī”ti pucchiyamānena “jānāhi āvuso”ti vattabbo.

Ṭhānaṃ bhaṇṇatīti āgatakāraṇaṃ bhaṇṇati kopeti. Ṭhānanti ṭhitiyā ca kāraṇassa ca nāmaṃ, tasmā āsane nisīdanena ṭhānaṃ kuppatti, āgatakāraṇampi, āmisapaṭiggahaṇādīsu pana āgatakāraṇameva bhaṇṇati, na ṭhānaṃ. Tenāha “āgatakāraṇaṃ bhaṇṇatī”ti. Keci pana “āmisapaṭiggahaṇādīni ṭhānampi bhaṇṇatī”ti vadanti, taṃ atthakathāya na sameti, ṭikāyampi nānāvāde dassetvā ṭhānabhaṇṇanaṃ vuttaṃ, taṃ atthakathāvacanena asaṃsandanato ganthagaruḥbhayaṃ na vadimha. Idāni yā tisso codanā, cha ca ṭhānāni vuttāni, tattha vuddhihāniṃ dassenti “sace catukkhattum codetī”tiādimāha. Yasmā ca ekacodanāvuddhiyā dvinnam ṭhānānaṃ hāni vuttā, tasmā codanā dviguṇam ṭhānanti lakkhaṇam dassitaṃ hoti. Iti iminā lakkhaṇena tikkhattum codetvā chakkhattum ṭhātabbamaṃ, dvikkhattum codetvā atthakkhattum ṭhātabbamaṃ, sakim codetvā dasakkhattum ṭhātabbamaṃ.

Tatra tatra ṭhāne tiṭṭhatīti idaṃ codakassa ṭhitatthānato apakkamma tatra tatra uddissa ṭhānaṃyeva sandhāya vuttaṃ. Ko pana vādo nānādivasesūti nānādivasesu evaṃ karontassa ko pana vādo, vattabbameva natthīti adhippāyo. “Sāmaṃ vā gantappaṃ, dūto vā pāhetabboti idaṃ sabhāvato codetum anicchantenapi kātappamevā”ti vadanti. Na taṃ tassa bhikkhuno kiñci atthaṃ anubhotīti taṃ cīvaracetāpannaṃ assa bhikkhuno kiñci appamattakampi kammaṃ na nipphādeti. Yuñjantāyasmanto sakanti āyasmanto attano santakaṃ dhanam pāpuṇantu. Vimativinodaniyaṃ pana “yatassa cīvaracetāpannantiādi yena attanā veyyāvaccakaro niddiṭṭho, cīvaraṇca anipphāditam, tassa kattabbadassanaṃ. Evaṃ bhikkhunā vatthusāmikānaṃ vutte codetvā denti, vaṭṭati ‘sāmikā codetvā denti’ti anāpattiyaṃ vuttattā. Teneva so sayam acodetvā upāsakādīhi pariyāyena vatvā codāpeti, tesu satakkhattumpi codetvā cīvaraṃ dāpentesu tassa anāpatti siddhā hoti sikkhāpadassa anāṇattikattā”ti vuttaṃ.

65. Kenaci aniddiṭṭho attano mukheneva byāvaṭṭabhāvaṃ veyyāvaccakarattaṃ patto mukhavevaṭṭiko, avicāretukāmatāyāti iminā vijjamānampi dātuṃ anicchantā ariyāpi vañcanādhippāyaṃ vinā vohārato natthīti vadantīti dasseti. Sārattadāpaniyaṃ pana “avicāretukāmatāyāti imasmim pakkhe ‘natthamhākaṃ kappiyakārako’ti idaṃ tādisaṃ karonto kappiyakārako natthīti iminā adhippāyena vutta”nti vuttaṃ. Bhesajjakkhandhake meṇḍakaseṭṭhivatthumhi vuttaṃ “santi bhikkhave”tiādivacanameva meṇḍakasikkhāpadaṃ nāma. Tattha hi meṇḍakena nāma seṭṭhinā “santi hi bhante maggā kantārā appodakā appabhakkhā na sukarā apātheyyena gantum, sādhu bhante bhagavā bhikkhūnaṃ pātheyyaṃ anujānātū”ti yācitenā bhagavatā “anujānāmi bhikkhave pātheyyaṃ pariyesitum. Taṇḍulo taṇḍulatthikena, muggo muggatthikena, māsō māsatthikena, loṇam loṇatthikena, guḷo guḷatthikena, telaṃ telatthikena, sappi sappitthikenā”ti vatvā idaṃ vuttaṃ “santi, bhikkhave, manussā saddhā pasannā, te kappiyakārakānaṃ hatthe hiraṇṇam upanikkhipanti ‘iminā yaṃ ayyassa kappiyaṃ, taṃ dethā’ti. Anujānāmi, bhikkhave, yaṃ tato kappiyaṃ, taṃ sādītum, na tvevāhaṃ, bhikkhave, kenaci pariyāyena jātarūparajataṃ sādītappaṃ pariyesitabbanti vadāmi”ti. “Kappiyakārakānaṃ hatthe

hiraññaṃ nikkhipantī”ti etthāpi bhikkhussa ārocanaṃ atthiyeva, aññathā aniddiṭṭhakappiyakārapakkhaṃ bhajatīti na codetabbo siyā, idaṃ pana dūtena niddiṭṭhakappiyakārake sandhāya vuttaṃ, na pana bhikkhunā niddiṭṭhe vā aniddiṭṭhe vā. Tenevāha “ettha codanāya parimāṇaṃ natthī”tiādi. Yadi mūlaṃ sandhāya codeti, taṃ sādītameva siyāti āha “mūlaṃ asādiyantena”ti.

Aññātakaappavāritesu viya paṭipajjitabbanti idaṃ attanā codanāṭṭhānañca na kātabbanti dassanattamaṃ vuttaṃ. Piṇḍapātādīnaṃ atthāyāti iminā cīvarattathāyeva na hotīti dasseti. Eseva nayoti iminā vatthusāminā niddiṭṭhakappiyakāraakesupi piṇḍapātādīnampi atthāya dinne ca ṭhānacodanādisabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva kātabbanti dasseti.

66. Upanikkhittasādiyane panātiādīsu “idaṃ ayyassa hotū”ti evaṃ sammukhā vā “amukasmim nāma ṭhāne mama hiraññasuvaṇṇaṃ atthi, taṃ tuyhaṃ hotū”ti evaṃ parammukhā vā ṭhitassa kevalaṃ vācāya vā hatthamuddāya vā “tuyha”nti vatvā pariccattassa kāyavācāhi appaṭikkhipitvā cittena sādiyaṇaṃ upanikkhittasādiyaṇaṃ nāma. Sādiyatīti vuttamevatthaṃ vibhāveti “gaṇhitukāmo hotī”ti.

Idaṃ guttaṭṭhānanti ācikkhitabbanti paccayaparibhogaṃyeva sandhāya ācikkhitabbaṃ. “Idha nikkhipā”ti vutte “uggaṇhāpeyya vā”ti vuttalakkaṇena nissaggiyaṃ hotīti āha “idha nikkhipāhīti na vattabba”nti. Atha vā “idaṃ guttaṭṭhāna”nti ācikkhanto ṭhānassa guttabhāvameva dasseti, na vatthum parāmasati, tasmā ācikkhitabbaṃ. “Idha nikkhipāhī”ti pana vadanto nikkhipitabbaṃ vatthum nikkhipāhīti vatthum parāmasati nāma, tasmā na vattabbaṃ. Parato idaṃ gaṇhāti etthāpi eseva nayo. Kappiyañca akappiyañca nissāya ṭhitaṃ hotīti yasmā tato uppannapaccayaparibhogo kappati, tasmā kappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ, yasmā pana dubbicāraṇāya tato uppannapaccayaparibhogo na kappati, tasmā akappiyaṃ nissāya ṭhitanti veditabbaṃ. Atha vā idaṃ dhaṇaṃ yasmā “nayidaṃ kappati”ti paṭikkhittaṃ, tasmā kappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ, yasmā pana sabbaso avissajjitaṃ, tasmā akappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ. Atha vā taṃ dhaṇaṃ yasmā pacchā suṭṭhuvicāraṇāya satiyā kappiyaṃ bhavissati, dubbicāraṇāya satiyā akappiyaṃ bhavissati, tasmā kappiyañca akappiyañca nissāya ṭhitaṃ hotīti. Vimativinodaniyaṃ pana “eko satamaṃ vā sahassaṃ vātiādi rūpiye heṭṭhimakoṭiyā pavattanākāraṃ dassetuṃ vutta”nti ca “na pana evaṃ paṭipajjitabbamevāti dassetuṃ, ‘idha nikkhipāhī’ti vutte uggaṇhāpanaṃ hotīti āha ‘idha nikkhipāhī’ti na vattabba”nti ca “kappiyañca...pe... hotīti yasmā asāditattā tato uppannapaccayā vaṭṭanti, tasmā kappiyaṃ nissāya ṭhitaṃ, yasmā pana dubbicāraṇāya sati tato uppannaṃ na kappati, tasmā akappiyaṃ nissāya ṭhitanti veditabba”nti ca vuttaṃ.

67. Saṅghamajjhe nissajjitabbanti yasmā rūpiyaṃ nāma akappiyaṃ, tasmā saṅghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā nissajjitabbanti na vuttaṃ. Yasmā pana taṃ paṭiggahitamattameva hoti, na tena kiñci kappiyabhaṇḍaṃ cetāpitaṃ, tasmā upāyena paribhogadassanattamaṃ “saṅghamajjhe nissajjitabba”nti vuttaṃ. Na tena kiñci kappiyabhaṇḍaṃ cetāpitanti iminā cetāpitañce, natthi paribhogūpāyo uggahetvā anissaṭṭharūpiyena cetāpitattā. Īdisaṇhi saṅghamajjhe nissajjanaṃ katvāva chaḍḍetvā pācittiyaṃ desāpetabbanti dasseti. Keci pana “yasmā nissaggiyavatthum paṭiggahetvāpi cetāpitaṃ kappiyabhaṇḍaṃ saṅghe nissaṭṭhaṃ kappiyakārakehi nissaṭṭharūpiyena parivattetvā ānītakappiyabhaṇḍasadisamaṃ hoti, tasmā vināva upāyaṃ bhājetvā paribhuñjituṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ pattacatukkādīkathāya na sameti. Tattha hi rūpiyena parivattitapattassa

aparibhogova dassito, na nissajjanavicāroti. Kappiyaṃ ācikkhitabbanti pabbajitānaṃ sappi vā telaṃ vā vaṭṭati upāsakāti evaṃ ācikkhitabbam.

Ārāṃikānaṃ vā pattabhāganti idaṃ gihīnaṃ hatthagatopi soyeva bhāgoti katvā vuttaṃ. Sace pana tena aññaṃ parivattetvā ārāṃikā denti, paribhuñjitum vaṭṭatīti majjhimaṅgaṇṭhipade cūḷaṅgaṇṭhipade ca vuttaṃ. Tato haritvāti aññesaṃ pattabhāgato haritvā. Kasiṇaparikammanti ālokakasiṇaparikammam. Mañcapīṭhādīni vāti ettha tato gahitamañcapīṭhādīni parivattetvā aññaṃ ce gahitaṃ, vaṭṭatīti vadanti. Chāyāpīti bhojanasālādīnaṃ chāyāpi. Paricchedātikkantāti gehaparicchedaṃ atikkantā, chāyāya gatagataṭṭhānaṃ gehaṃ na hotīti adhippāyo. Maggenapīti ettha sace añño maggo natthi, maggaṃ adhiṭṭhahitvā gantum vaṭṭatīti vadanti. Kīṭāyāti tena vatthunā kīṭāya. Upanikkhepaṃ ṭhapetvā saṅgho paccaye paribhuñjatīti sace upāsako “atibahu etaṃ hiraññaṃ, idaṃ bhante ajeva na vināsetabba”nti vatvā sayam upanikkhepaṃ ṭhapeti, aññaṃ vā ṭhapāpeti, evaṃ upanikkhepaṃ ṭhapetvā tato uppannapaccayaṃ paribhuñjanto saṅgho paccaye paribhuñjati, tena vatthunā gahitattā “akappiya”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “upanikkhepaṃ ṭhapetvāti kappiyakārakehi vaḍḍhiyā payojanaṃ sandhāya vuttaṃ. Akappiyanti tena vatthunā gahitattā vutta”nti vuttaṃ.

Sace so chaḍḍetīti yattha katthaci khipati, athāpi na chaḍḍeti, sayam gahetvā gacchati, na vāretabbo. No ce chaḍḍetīti atha neva gahetvā gacchati, na chaḍḍeti, “kiṃ mayhaṃ iminā byāpārenā”ti yenakāmaṃ pakkamati, tato yathāvuttalakkaṇo rūpiyachaḍḍako samannitabbo. Yo na chandāgatintiādīsu lobhavasena taṃ vatthum attano vā karonto attānaṃ vā ukkaṃsento chandāgatiṃ nāma gacchati. Dosavasena “nevāyaṃ mātikaṃ jānāti, na vinaya”nti paraṃ apasādentō dosāgatiṃ nāma gacchati. Mohavasena pamuṭṭho pamuṭṭhassatibhāvaṃ āpajjanto mohāgatiṃ nāma gacchati. Rūpiyapaṭiggāhakassa bhayena chaḍḍetum avisahanto bhayāgatiṃ nāma gacchati. Evaṃ akaronto na chandāgatiṃ gacchati, na dosāgatiṃ gacchati, na mohāgatiṃ gacchati, na bhayāgatiṃ gacchati nāmāti veditabbo.

68. Patitokāsaṃ asamannārahantena chaḍḍetabbanti idaṃ nirapekkhabhāvadassanaparanti veditabbam, tasmā patitaṭṭhāne ñātepi tassa gūthaṃ chaḍḍentassa viya nirapekkhabhāvoyevettha pamāṇanti veditabbam. Asantasambhāvanāyāti attani avijjamānauttarimanussadhammārocanam sandhāya vuttaṃ. Theyyaparibhogo nāma anarahassa paribhogo. Bhagavatā hi attano sāsane sīlavato paccayā anuññātā, na dussīlassa. Dāyakānampi sīlavato eva pariccāgo, na dussīlassa attano kārānaṃ mahapphalabhāvassa paccāsīsanato. Iti satthārā ananuññātattā dāyakehi ca apariccattattā dussīlassa paribhogo theyyaparibhogo. Iṇavasena paribhogo iṇaparibhogo, paṭiggāhakato dakkhiṇāvisuddhiyā abhāvato iṇam gahetvā paribhogo viyāti attho. Tasmāti “sīlavato”tiādīnā vuttamevattham kārāṇabhāvena paccāmasati. Cīvaraṃ paribhoge paribhogeti kāyato mocetvā paribhoge paribhoge. Purebhatta...pe... pacchimayāmesu paccavekkhitabbanti sambandho. Tathā asakkontena yathāvuttakālavisesavasena ekasmiṃ divase catukkhattum tikkhattum dvikkhattum sakimyeva vā paccavekkhitabbam.

Sacassa appaccavekkhatova aruṇo uggacchati, iṇaparibhogaṭṭhāne tiṭṭhatīti ettha hiyyo yaṃ mayā cīvaraṃ paribhuttaṃ, taṃ yāvadeva sītassa paṭighātāya...pe... hirikopinapaṭicchādanattham. Hiyyo yo mayā piṇḍapāto paribhutto, so neva davāyātiādīnā sace atītaparibhogapaccavekkhaṇam na kareyya, iṇaparibhogaṭṭhāne tiṭṭhatīti vadanti, taṃ vīmaṃsitabbam. Senāsanampi paribhoge paribhogeti pavese

pavese. Evaṃ pana asakkontena purebhattādīsu paccavekkhitabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttanayeneva sakkā viññātunti idha visuṃ na vuttaṃ. Satipaccayatāti satiyā paccayabhāvo. Paṭiggahaṇassa paribhogassa ca paccavekkhaṇasatīyā paccayabhāvo yujjati, paccavekkhitvā paṭiggahetabbaṃ paribhuñjitabbañcāti attho. Tenevāha “satīṃ katvā”tiādi. Evaṃ santepīti yadipi dvīsupi ṭhānesu paccavekkhaṇā yuttā, evaṃ santepi. Apare panāhu “satipaccayatāti sati bhesajjaparibhogassa paccayabhāve, paccayeti attho. Evaṃ santepīti paccaye satipī”ti, taṃ tesam matimattaṃ. Tathā hi paccayasannissitasīlaṃ paccavekkhaṇāya visujjhati, na paccayasabbhāvamattena.

Nanu ca “paribhoge karontassa anāpattī”ti iminā pātimokkhasaṃvarasīlaṃ vuttaṃ, tasmā paccayasannissitasīlassa pātimokkhasaṃvarasīlassa ca ko visesoti? Vuccate - purimesu tāva tīsu paccayesu viseso pākaṭoyeva, gilānapaccaye pana yathā vatīṃ katvā rukkhamaṇe gopite tassa phalānipi rakkhitaṇeva honti, evameva paccavekkhaṇāya paccayasannissitasīle rakkhite tappaṭibaddhaṃ pātimokkhasaṃvarasīlampi nipphannaṃ nāma hoti. Gilānapaccayaṃ appaccavekkhitvā paribhuñjantassa sīlaṃ bhijjamānaṃ pātimokkhasaṃvarasīlameva bhijjati, paccayasannissitasīlaṃ pana pacchābhattapurimayāmādīsu yāva aruṇuggamanā appaccavekkhantasseva bhijjati. Purebhattaṃhi appaccavekkhitvāpi gilānapaccayaṃ paribhuñjantassa anāpattī, idametesam nānākaraṇanti sārattadāpaniyaṃ āgataṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana “theyyaparibhogoti paccayassāminā bhagavatā ananuññātattā vuttaṃ. Iṇaparibhogoti bhagavatā anuññātampi kattabbaṃ akatvā paribhuñjanato vuttaṃ. Tena ca paccayasannissitasīlaṃ vipajjati dasseti. Paribhoge paribhogeti kāyato mocetvā mocetvā paribhoge. Pacchimayāmesu paccavekkhitabbanti yojanā. Iṇaparibhogaṭṭhāne tiṭṭhatīti ettha ‘hiyyo yaṃ mayā cīvaraṃ paribhutta’ntiādināpi atītapaccavekkhaṇā vaṭṭatīti vadanti. Paribhoge paribhogeti udakapātanaṭṭhānato antopavesanesu nisīdanasayanesu ca. Satipaccayatā vaṭṭatīti paccavekkhaṇasatīyā paccayattaṃ laddhuṃ vaṭṭati. Paṭiggahaṇe ca paribhoge ca paccavekkhaṇāsati avassaṃ laddhabbāti dasseti. Tenāha ‘satīṃ katvā’tiādi. Keci pana ‘satipaccayatā paccaye sati bhesajjaparibhogassa kāraṇe satī’ti evampi atthaṃ vadanti, tesampi paccaye satīti paccayasabbhāvasallakkaṇe satīti evamattho gahetabbo paccayasabbhāvamattena sīlassa asujjhanato. Paribhoge akarontasseva āpattīti iminā pātimokkhasaṃvarasīlassa bhedo dassito, na paccayasannissitasīlassa tassa atītapaccavekkhaṇāya visujjhanato. Etasmiṃ pana sesapaccayesu ca iṇaparibhogādivacanena paccayasannissitasīlasseva bhedoti evamimesaṃ nānākaraṇaṃ veditabba’nti āgataṃ.

Etesu dvīsu pakaraṇesu “iṇaparibhogaṭṭhāne tiṭṭhatī”ti ettha hiyyo yaṃ mayā cīvaraṃ paribhuttanti...pe... vadantīti āgataṃ. Imaṃ pana nayaṃ nissāya idāni ekacce paṇḍitā “ajjapāto paribhuttaṃ sāyaṃ paccavekkhantena ajja yaṃ mayā cīvaraṃ paribhuttantiādinā atītavasena paccavekkhaṇā kātabbā”ti vadanti. Keci “hiyyo paribhuttameva atītavasena paccavekkhaṇā kātabbā, na ajja paribhuttaṃ, taṃ pana paccuppannavasena paccavekkhaṇāyevā”ti vadanti. Tattha mūlavacane evaṃ vicāraṇā kātabbā. Kathaṃ? Idaṃ hiyyotyādivacanāṃ suttaṃ vā suttānulomaṃ vā ācariyavādo vā attanomati vāti. Tattha na tāva suttaṃ hoti “suttaṃ nāma sakale vinayapiṭake pālī”ti vuttattā imassa ca vacanassa na pālībhūtattā. Na ca

suttānulomaṃ “suttānulomaṃ nāma cattāro mahāpadesā”ti vuttattā imassa ca mahāpadesabhāvābhāvato. Na ca ācariyavādo “ācariyavādo nāma dhammasaṅgāhakehi pañcahi arahantasatehi ṭhapitā pāḷivinimuttā okkantavinicchayappavattā aṭṭhakathātanti”ti vacanato imassa ca aṭṭhakathāpāṭhabhāvābhāvato. Na ca attanomati “attanomati nāma suttasuttānulomaācariyavāde muñcivā anumānena attano buddhiyā nayaggāhena upaṭṭhitākārakathanāṃ, apica suttantābhidhammavinayaṭṭhakathāsu āgato sabbopi theravādo attanomati nāmā”ti vuttattā imassa ca aṭṭhakathāsu āgatatheravādabhāvābhāvato.

Iti -

“Catubbidhañhi vinayaṃ, mahātherā mahiddhikā;
Nīharitvā pakāsesuṃ, dhammasaṅgāhakā purā”ti. -

Vuttesu catubbidhavinayesu anantogadhattā idaṃ vacanaṃ vicāretabbaṃ. Tena vuttaṃ sārattadīpaniyaṃ ṭikācariyena “taṃ vīmaṃsitabba”nti. Atha vā “nayaggāhena upaṭṭhitākārakathanā”nti iminā lakkaṇena tesāṃ tesāṃ ācariyānaṃ upaṭṭhitākāravasena kathanāṃ attanomati siyā, evampi vicāretabbameva. “Attanomati ācariyavāde otāretabbā. Sace tattha otarati ceva sameti ca, gahetabbā. Sace neva otarati na sameti, na gahetabbā. Ayañhi attanomati nāma sabbadubbālā”ti vacanato imassa ca vacanassa aṭṭhakathāvacane anotaraṇato appavisanato. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sacassa appaccavekkhatova aruṇo uggacchati, iṇaparibhogatṭhāne tiṭṭhati”ti.

Aparo nayo - kiṃ idaṃ vacanaṃ pāḷivacanaṃ vā aṭṭhakathāvacanaṃ vā ṭikāvacanaṃ vā ganthantaravacanaṃ vāti. Tattha na tāva pāḷivacanaṃ, na aṭṭhakathāvacanaṃ, na ganthantaravacanaṃ, atha kho ṭikāvacanaṃ. Hotu ṭikāvacanaṃ, sakavacanaṃ vā paravacanaṃ vā adhippetavacanaṃ vā anadhippetavacanaṃ vāti. Tattha na sakavacanaṃ hoti, atha kho paravacanaṃ. Tenāha “vadanti”ti. Na ṭikācariyena adhippetavacanaṃ hoti, atha kho anadhippetavacanaṃ. Tenāha “taṃ vīmaṃsitabba”nti. Tehi pana ācariyehi atītaparibhogapaccavekkhaṇāti idaṃ atītapaabhogavasena paccavekkhaṇā atītaparibhogapaccavekkhaṇāti parikappetvā atītavācakena saddena yojetvā kataṃ bhavēyya. Atīte paribhogo atītaparibhogo, atītaparibhogassa paccavekkhaṇā atītaparibhogapaccavekkhaṇāti evaṃ pana kate atītaparibhogassa paccuppannasamīpattā paccuppannavācakena saddena kathanāṃ hoti yathā taṃ nagarato āgantvā nisinnaṃ purisaṃ “kuto āgacchasi”ti vutte “nagarato āgacchāmi”ti paccuppannavācakasaddena kathanāṃ.

Vinayasuttantavisuddhimaggādīsu ca “paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevatī”ti vattamānavacaneneva pāṭho hoti, na atītavacanena, atītaparibhogoti ca imasmiṃyeva divase pacchābhaddādikālaṃ upādāya purebhaddādisu paribhogo icchitabbo, na hiyyo paribhogo. Kathanāṃ viññāyatīti ce? Aṭṭhakathāpamāṇena. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “piṇḍapāto ālope ālope, tathā asakkontena purebhaddapacchābhaddapurimayāmapacchimayāmesu. Sacassa appaccavekkhatova aruṇo uggacchati, iṇaparibhogatṭhāne tiṭṭhati”ti. Etena piṇḍapātaṃ ālope ālope paccavekkhanto bhojanakiriyāya apariniṭṭhitattā mukhyato paccuppannapaccavekkhaṇā hoti, purebhaddādisu catūsu koṭṭhāsesu paccavekkhanto bhojanakiriyāya pariniṭṭhitattā atītapaccavekkhaṇā hotīti dasseti. Sā pana paccuppannasamīpattā vattamānavacanena vidhīyati. Yadi hi hiyyo paribhuttāni

atītapaccavekkhaṇena paccavekkhitabbāni siyuṃ,
atītadutiyadivasatatiyadivasādimāsasaṃvaccharādiparibhuttānipi
paccavekkhitabbāni siyuṃ, evaṃca sati yathāvuttaatṭhakathāvacanaṃ niratthakaṃ
siyā, tasmā atṭhakathāvacanameva pamāṇaṃ kātabbaṃ. Yathāha -

“Buddhena dhammo vinayo ca vutto;
Yo tassa puttehi tatheva ñāto;
So yehi tesaṃ matimaccajantā;
Yasmā pure atṭhakathā akāṃsu.

“Tasmā hi yaṃ atṭhakathāsu vuttaṃ;
Taṃ vajjayitvāna pamādalekhaṃ;
Sabbampi sikkhāsu sagāravānaṃ;
Yasmā pamāṇaṃ idha paṇḍitāna”nti.

Yasmā ca sabbāsavasuttādīsu bhagavatā desitakāle bhikkhukattukattā nāmayogattā
vattamānapaṭhamapurisavasena “paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevatī”ti desitā,
tadanukaraṇena bhikkhūnaṃ paccavekkhaṇakāle attakattukattā amhayogattā
vattamānauttamapurisavasena “paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevāmī”ti
paccavekkhitabbā hoti, “sītassa paṭighātāyā”tiādīni tadatthasampadānapadāni ca
“paṭisevatī, paṭisevāmī”ti vuttapaṭisevanakiriyāyameva sambandhitabbāni honti, tāni
ca kiriyāpadāni paccuppannavasena vā paccuppannasamīpaatītasena vā
vattamānavibhattiyuttāni honti, tasmā paccuppannaparibhuttānaṃ vā
atītaparibhuttānaṃ vā paccayānaṃ paccavekkhaṇakāle “paṭisevāmī”ti vacanaṃ
bhagavato vacanassa anugatattā upapannamevāti daṭṭhabbaṃ.

Anuvacanepi evaṃ vicāraṇā kātabbā - “ajja pāto paribhuttaṃ sāyaṃ
paccavekkhantena ajja yaṃ mayā cīvaraṃ paribhuttantiādīnā atītasena
paccavekkhaṇā kātabbā”ti ye vadanti, te evaṃ pucchitabbā - kiṃ bhavanto
bhagavatā atītaparibhuttasu atītasena paccavekkhaṇā desitāti? Na desitā. Kathaṃ
desitāti? “Paccavekkhatī”ti paccuppannavaseneva desitāti. Kiṃ bhonto bhagavato
kāle atītaparibhuttasu paccavekkhaṇā natthīti? Atthi. Atha kasmā bhagavatā
paccuppannavaseneva paccavekkhaṇā desitāti? Paccuppannasamīpavasena vā
sāmaññavasena vā desitāti. Evaṃ sante bhagavato anukaraṇena idānipi
atītaparibhuttānaṃ paccayānaṃ paccuppannavasena paccavekkhaṇā kātabbāti. Ye
pana evaṃ vadanti “hiyyo paribhuttānameva atītapaccavekkhaṇā kātabbā, na ajja
paribhuttānaṃ, tesaṃ pana paccuppannapaccavekkhaṇāyevā”ti, te evaṃ vattabbā -
kiṃ bhonto yathā tumhe vadanti, evaṃ pālīyaṃ atthīti? Natthi. Atṭhakathāyaṃ
atthīti? Natthi. Evaṃ sante sātṭhakathesu tepītakesu buddhavacanesu
asaṃvijjamānaṃ tumhākaṃ vacanaṃ kathaṃ paccetabbanti?
Ācariyaparamparāvasena. Hotu tumhākaṃ ācariyaladdhivasena kathanāṃ, kālo
nāma tividho atīto anāgato paccuppannoti. Tattha pariniṭṭhitakiriyā atīto nāma,
abhimukhakiriyā anāgato nāma, āraddhaaniṭṭhitakiriyā paccuppanno nāma. Tenāhu
porāṇā -

“Āraddhāniṭṭhito bhāvo, paccuppanno sūniṭṭhito;
Atītanāgatuppāda-mappattābhimukhā kiriyā”ti.

Tattha ajja vā hotu hiyyo vā tato pubbe vā, paribhuttapaccayo supariniṭṭhitabhuñjanakiriyattā atīto nāma. Tattha hiyyo vā tato pubbe vā paribhuttapaccayo atikkantaaruṇuggamanattā na paccavekkhaṇāraho, paccavekkhitopi appaccavekkhitoyeva hoti, iṇaparibhogatṭhāne tiṭṭhati. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sacassa appaccavekkhatova aruṇo uggacchati, iṇaparibhogatṭhāne tiṭṭhati”ti. Ajjeva pana cīvaraṇca senāsanaṇca paribhoge paribhoge, piṇḍapātaṃ ālope ālope, bhesajjaṃ paṭiggahaṇe paribhoge ca paccavekkhato apariniṭṭhitabhuñjanakiriyattā paccuppannaparibhuttapaccavekkhaṇā nāma hoti. Pure paribhuttaṃ tato pacchā catūsu koṭṭhāsesu paccavekkhato supariniṭṭhitabhuñjanakiriyattā atītaparibhuttapaccavekkhaṇā nāma hoti. Ettakaṃ paccavekkhaṇāya khettaṃ, na tato pubbe pacchā vā. Yathāha aṭṭhakathāyaṃ “sīlavato appaccavekkhitaparibhogo iṇaparibhogo nāma. Tasmā cīvaraṃ paribhoge paribhoge...pe... bhesajjassa paṭiggahaṇepi paribhogepi satipaccayatā vaṭṭatī”ti, tasmā hiyyo paribhuttassa iṇaparibhogattā taṃ anāmasitvā ajja paribhutesu atītapaccuppannesu bhagavato vacanassa anukaraṇena vattamānavibhattiyuttena “paṭisevāmī”ti kiriyāpadena paccavekkhaṇā sūpapannā hotīti daṭṭhabbā. Īdisapaccavekkhaṇameva sandhāya vimativinodaniyādīsu “paccayasannissitasīlassa atītapaccavekkhaṇāya visujjhanato”ti vuttaṃ.

Evam paccayasannissitasīlassa suddhiṃ dassetvā idāni teneva pasaṅgena sabbāpi suddhiyo dassetuṃ “catubbidhā hi suddhi”tiādimāha. Tattha sujjhāti etāyāti suddhi, yathādhammaṃ desanāva suddhi desanāsuddhi. Vuṭṭhānassapi cettha desanāya eva saṅgaho daṭṭhabbo. Chinnamūlāpattīnaṃ pana abhikkhutāpaṭiññāyeva desanā. Adhiṭṭhānavisitṭho saṃvarova suddhi saṃvarasuddhi. Dhammena samena paccayānaṃ pariyeṭṭhi eva suddhi pariyeṭṭhisuddhi. Catūsu paccayesu vuttavidhinā paccavekkhaṇāva suddhi paccavekkhaṇasuddhi. Esa tāva suddhīsu samāsanayo. Suddhimantesu sīlesu pana desanā suddhi etassāti desanāsuddhi. Sesesupi eseva nayo. Na punevaṃ karissāmīti ettha evanti saṃvarabhedaṃ sandhāyāha. Pahāyāti vajjetvā, akatvāti attho. Vimativinodaniyaṃ pana “sujjhāti desanādīhi, sodhiyatīti vā suddhi, catubbidhasīlaṃ. Tenāha ‘desanāya sujjhanato’tiādi. Ettha desanāggahaṇena vuṭṭhānampi chinnamūlānaṃ abhikkhutāpaṭiññāpi saṅgahitā. Chinnamūlāpattīnampi hi pārājikāpattivuṭṭhānena heṭṭhāparirakkhitaṃ bhikkhusīlaṃ visuddhaṃ nāma hoti. Tena tesam maggaṭṭilābhopi sampajjati”ti vuttaṃ.

Tattha desīyati uccārīyatīti desanā, disī uccāraṇeti dhātu, desīyati ñāpīyati etāyāti vā desanā, disa pekkhaneti dhātu. Ubhayathāpi viratipadhānakusalacittasamuṭṭhito desanāvacībhedasaddo. Saṃvaraṇaṃ saṃvaro, saṃ-pubba vara saṃvaraṇeti dhātu, satipadhāno cittuppādo. Pariyesanā pariyeṭṭhi, pari-pubba isa pariyesaneti dhātu, vīriyapadhāno cittuppādo. Paṭi punappunaṃ ogāhetvā ikkhanā paccavekkhaṇā, paṭi-pubba ava-pubba ikkha dassanaṅkesūti dhātu, paññāpadhāno cittuppādo. Tesu desanāya vacībhedasaddabhāvato vacībhedaṃ kātuṃ asakkontassa ca dutiyakaṃ alabhantassa ca na sampajjati, sesā pana cittuppādamattabhāvato vacībhedaṃ kātuṃ asakkontassapi dutiyakaṃ alabhantassapi sampajjanti eva, tasmā gilānādikālesu paccavekkhaṇāpāthaṃ paṭhitumasakkontenapi atthaṃ manasi katvā citteneva paccavekkhaṇā kātabbāti.

Dātabbaṭṭhena dāyaṃ, taṃ ādiyantīti dāyādā, ananuññātesu sabbena sabbam paribhogābhāvato anuññātesuyeva ca paribhogasabbhāvabhāvato bhikkhūhi paribhuñjitabbapaccayā bhagavato santakā. Dhammadāyādasuttañcettha sādhakanti

“dhammadāyādā me, bhikkhave, bhavatha, mā āmisadāyādā, atthi me tumhesu anukampā, kinti me sāvaka dhammadāyādā bhavēyyum, no āmisadāyādā”ti evaṃ pavattaṃ dhammadāyādasuttaṃ ettha etasmiṃ atthe sādhaṃ. Avītarāgānaṃ taṇhāvasīkatāya paccayaparibhoge sāmibhāvo natthi, tadabhāvena vītarāgānaṃ tattha sāmibhāvo yathāruci paribhogasabbhāvato. Tathā hi te paṭikūlampi appaṭikūlākārena appaṭikūlampi paṭikūlākārena tadubhayampi vajjetvā ajjuhekkhaṇākārena paccaye paribhuñjanti, dāyakānaṃ manorathaṃ paripūrenti. Tenāha “te hi taṇhāya dāsabyaṃ atītattā sāmīno hutvā paribhuñjanti”ti. Yo panāyaṃ sīlavato puthujjanassa paccavekkhitaparibhogo, so iṇaparibhogassa paccanīkattā ānaṇyaparibhogo nāma hoti. Yathā pana iṇāyiko attano ruciyā icchitaṃ desaṃ gantum na labhati, evaṃ iṇaparibhogayutto lokato nissaritam na labhatīti tappaṭipakkhattā sīlavato paccavekkhitaparibhogo ānaṇyaparibhogoti vuccati, tasmā nipariyāyato catuparibhogavinimutto visumyevāyaṃ paribhogoti veditabbo, so idha visum na vutto, dāyajaparibhogeyeva vā saṅghaṃ gacchatīti. Sīlavāpi hi imāya sikkhāya samannāgatattā sekkhotveva vuccati.

Sabbesanti ariyānaṃ puthujjanānaṃ. Kathaṃ puthujjanānaṃ ime paribhogā sambhavanti? Upacāravasena. Yo hi puthujjanassapi sallekhaṇapattiyāṃ tithassa paccayagedhaṃ pahāya tattha anupalittena cittena paribhogo, so sāmiparibhogo viya hoti. Sīlavato pana paccavekkhitaparibhogo dāyajaparibhogo viya hoti dāyakānaṃ manorathassāvīradhanato. Tena vuttaṃ “dāyajaparibhogeyeva vā saṅghaṃ gacchatī”ti. Kalyāṇaputhujjanassa paribhoge vattabbameva natthi tassa sekkhasaṅghato. Sekkhasutta ṇhetassa atthassa sādhaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana “dātabbatṭhena dāyaṃ, taṃ ādiyaṇṭīti dāyādā. Sattanaṃ sekkhānanti ettha kalyāṇaputhujjanāpi saṅghatā tesāṃ ānaṇyaparibhogassa dāyajaparibhoge saṅghatattāti veditabbaṃ. Dhammadāyādasuttanti “dhammadāyādā me, bhikkhave, bhavatha, mā āmisadāyādā”tiādinā pavattaṃ suttaṃ. Tattha “mā me āmisadāyādāti evaṃ me-saddaṃ ānetvā attho veditabbo. Evañhi yathāvuttatthasādhaṃ hoti”ti vuttaṃ. Tattha me mama āmisadāyādā catupaccayabhūṇakāti bhagavato sambandhabhūtaṃ sambandhībhūtaṃ paccayā vuttā, tasmā dāyakehi dinnāpi paccayā bhagavatā anuññātattā bhagavato paccayāyeva hotīti etassa atthassa dhammadāyādasuttaṃ sādhaṃ hotīti atthoti vuttaṃ.

Lajjinā saddhiṃ paribhogo nāma lajjissa santakaṃ gahetvā paribhogo. Alajjinā saddhanti etthāpi eseva nayo. Ādito paṭṭhāya hi alajjī nāma natthīti iminā diṭṭhadiṭṭhesuyeva āsaṅkā na kātabbāti dasseti. Attano bhārabhūtaṃ saddhivihārikādayo. Tepi nivāretabbāti yo passati, tena nivāretabbāti pāṭho. Aṭṭhakathāyaṃ pana “yopi attano bhārabhūtena alajjinā saddhiṃ paribhogaṃ karoti, sopi nivāretabbo”ti pāṭho dissati, tathāpi atthato ubhayathāpi yujjati. Attano saddhivihārikādayopi alajjibhāvato nivāretabbā. Alajjīhi saddhivihārikādīhi ekasambhogaṃ karontā aññepi nivāretabbāva. Sace na oramati, ayampi alajjīyeva hotīti ettha evaṃ nivārito so puggalo alajjinā saddhiṃ paribhogato oramati viramati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce oramati, ayampi alajjīyeva hoti, tena saddhiṃ paribhogaṃ karonto sopi alajjīyeva hotīti attho. Tena vuttaṃ “evaṃ eko alajjī alajjisatampi karoti”ti. Adhammiyoti anesanādīhi uppanno. Dhammiyoti bhikkhācariyādīhi uppanno. Saṅghasseva detīti bhattaṃ aggahetvā attanā laddhasalākaṃyeva deti.

Vimativinodaniyaṃ pana “lajjinā saddhiṃ paribhogoti dhammāmisavasena

missībhāvo. Alajjinā saddhinti etthāpi eseṇa nayo. Ādito paṭṭhāya hi alajjī nāma natthīti iminā diṭṭhadiṭṭhesu āsaṅkā nāma na kātabbā, diṭṭhasutādikāraṇe sati eva kātabbāti dasseti. Attano bhārabhūtā saddhivihārikādayo. Sace na oramatīti agatigamanavasena dhammāmisaparibhogato na oramati. Āpatti nāma natthīti idaṃ alajjīnaṃ dhammenuppannapaccayaṃ dhammakammaṇca sandhāya vuttaṃ. Tesampi hi kuladūsanādisamuppannaṃ paccayaṃ paribhuñjantānaṃ vaggakammādiṇi karontānaṃ āpatti eva. ‘Dhammiyādhhammiyaparibhogo paccayavaseneva veditabbo’ti vuttattā heṭṭhā lajjiparibhogālaJJiparibhogā paccayavasena ekakammādivasena ca vuttā evāti veditabbaṃ. Teneva duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ codakacuditakabhāve tṭhitā dve alajjino dhammaparibhogampi sandhāya ‘ekasambhogaparibhogā hutvā jīvathā’ti vuttā tesam aṇṇamaṇṇaṃ dhammāmisāparibhoge virodhābhāvā. Lajjīnameva hi alajjinā saha tadubhayaparibhogo na vaṭṭatī’ti vuttaṃ.

Sace pana lajjī alajjiṃ paggaṇhāti...pe... antaradhāpetīti ettha kevalaṃ paggaṇhitukāmatāya evaṃ kātuṃ na vaṭṭati, dhammassa pana sāsanaṃ sotūnaṇca anuggahatthāya vaṭṭatīti veditabbaṃ. Purimanayena “so āpattiyā kāretabbo”ti vuttattā imassa āpattiyevāti vadanti. Uddesaggahaṇādinā dhammassa paribhogo dhammaparibhogo. Dhammānuggahena gaṇhantassa āpattiyā abhāvepi therō tassa alajjibhāvaṃyeva sandhāya “pāpo kirāya”ntiādimāha. Tassa pana santiketi mahārakkhitattherassa santike.

Vimativinodaniyaṃ pana imasmiṃ tṭhāne vitthārato vinicchitaṃ. Kathaṃ? Dhammaparibhogoti “ekakammaṃ ekuddeso”tiādinā vuttasaṃvāso ceva nissayaggahaṇādikō sabbo nirāmisaparibhogo ca veditabbo. “Na so āpattiyā kāretabbo”ti vuttattā lajjino alajjipaggahe āpattīti veditabbaṃ. Itaropīti lajjīpi. Tassāpi attānaṃ paggaṇhantassa alajjino, iminā ca lajjino vaṇṇabhaṇaṇādilābhaṃ paṭicca āmisagarukatāya vā gehassitapemena vā taṃ alajjiṃ paggaṇhanto lajjī sāsanaṃ antaradhāpeti nāmāti dasseti. Evaṃ gahaṭṭhādīsu upatthambhito alajjī balaṃ labhitvā pesale abhibhavitvā na cirasseva sāsanaṃ uddhammaṃ ubbinayaṃ karotīti.

Dhammaparibhogopi tattha vaṭṭatīti iminā āmisaparibhogato dhammaparibhogova garuko, tasmā ativiya alajjīvivekena kātabboti dasseti. “Dhammānuggahena uggaṇhituṃ vaṭṭatī”ti vuttattā alajjussannatāyasāsane osakkante, lajjīsu ca appahontesu alajjiṃ pakatattaṃ gaṇapūraṇaṃ gahetvā upasampadādikaraṇena ceva keci alajjino dhammāmisaparibhogena saṅgahetvā sesālaJJigaṇassa niggaḥena ca sāsanaṃ paggaṇhitumpi vaṭṭati eva.

Keci pana “koṭiyaṃ tṭhito ganthoti vuttattā ganthapariyāpuṇaṇameva dhammaparibhogo, na ekakammādi, tasmā alajjīhi saddhiṃ uposathādikaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, āpatti natthī”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ, ekakammādīsu bahūsu dhammaparibhogesu alajjināpi saddhiṃ kattabbāvatthāyattaṃ dhammaparibhogaṃ dassetuṃ idha nidassanavasena ganthasseva samuddhaṭṭatā. Na hi ekakammādikō vidhi dhammaparibhogo na hotīti sakkā vattuṃ anāmisattā dhammāmisasu aperiyaṇnassa ca kassaci abhāvā. Teneva aṭṭhasāliniyaṃ dhammapaṭisaṇthārahakathāyaṃ “kammaṭṭhānaṃ kathetabbaṃ, dhammo vācetaḥbo...pe... abbhānavuṭṭhānamānattaparivāsā dātabbā, pabbajjāraho pabbājetabbo, upasampadāraho upasampādetabbo...pe... ayaṃ dhammapaṭisaṇthāro nāmā”ti evaṃ saṅghakammādīpi dhammakotṭhāse dassitaṃ. Tesu pana dhammakotṭhāsesu yaṃ gaṇapūrakādivasena alajjino apekhitvā uposathādi vā

tesaṃ santikā dhammuggahaṇanissayaggahaṇādi vā karīyati, taṃ dhammo ceva paribhogo cāti dhammaparibhogoti vuccati, etaṃ tathārūpapaccayaṃ vinā kātuṃ na vaṭṭati, karontassa alajjiparibhogo ca hoti dukkaṭaṇca. Yaṃ pana alajjisataṃ anapekkhitvā tajjanīyādiniggahakammaṃ vā parivāsādiupakārakammaṃ vā uggahaparipucchādānādi vā karīyati, taṃ dhammo eva, no paribhogo, etaṃ anurūpānaṃ kātuṃ vaṭṭati, āmisadāne viya āpatti natthi. Nissayadānampi terasasammuditānādi ca vattapaṭipattisādiyanādiparibhogassapi hetuttā na vaṭṭati.

Yo pana mahāalajjī uddhammaṃ ubbinayaṃ satthusāsaṇaṃ karoti, tassa saddhivihārikādīnaṃ upasampadādi upakārakammampi uggahaparipucchādānādi ca kātuṃ na vaṭṭati, āpatti eva hoti, niggahakammameva kātappaṃ. Teneva alajjipaggahopi paṭikkhitto. Dhammāmisaparibhogavivajjanenapi hi dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahova adhippeto, so ca pesalānaṃ phāsuvihārasaddhammaṭṭhitivinayānuggahādiatthāya etadatthattā sikkhāpadapaññattiyā, tasmā yaṃ yaṃ dummaṅkūnaṃ upatthambhāya, pesalānaṃ aphāsuvihārāya, saddhammaparihānādiatthāya hoti, taṃ sabbampi paribhogo vā hotu aparibhogo vā kātuṃ na vaṭṭati, evaṃ karontā sāsanaṃ antaradhāpenti, āpattiṇca āpajjanti, dhammāmisaparibhogesu cettha alajjīhi ekakammādidhammaparibhogo eva pesalānaṃ aphāsuvihārāya saddhammaparihānādiatthāya hoti, na tathā āmisaparibhogo. Na hi alajjīnaṃ paccayaparibhogamattena pesalānaṃ aphāsuvihārādi hoti, yathāvuttadhammaparibhogena pana hoti. Tapparivajjanena ca phāsuvihārādayo. Tathā hi katasikkhāpadavītikkamā alajjipuggalā uposathādīsu pavittā “tumhe kāyadvāre ceva vacīdvāre ca vītikkamaṃ karoṭhā”tiādinā bhikkhūhi vattabbā honti. Yathā vinayaṇca atittāntā saṅghato bahikaraṇādivasena suṭṭhu niggahetabbā, tathā akatvā tehi saha saṃvasantāpi alajjinova honti “ekopi alajjī alajjisatampi karotī”tiādivacanato. Yadi hi te evaṃ aniggahitā siyuṃ, saṅghe kalahādiṃ vaḍḍhetvā uposathādisāmaggikammaṇaṃ paṭibāhanādinā pesalānaṃ aphāsuṃ katvā kamena te devadattavajjiputtakādayo viya paṇisaṃ vaḍḍhetvā attano vipaṭṭipattiṃ dhammato vinayato dīpentā saṅghabhedādimpi katvā na cirasseva sāsanaṃ antaradhāpeyyuṃ. Tesu pana saṅghato bahikaraṇādivasena niggahitesu sabbopi ayaṃ upaddavo na hoti. Vuttaṇhi “dussīlapuggale nissāya uposatho na tiṭṭhati, pavāraṇā na tiṭṭhati, saṅghakammāni na pavattanti, sāmaggī na hoti...pe... dussīlesu pana niggahitesu sabbopi ayaṃ upaddavo na hoti, tato pesalā bhikkhū phāsu viharantī”ti, tasmā ekakammādidhammaparibhogova āmisaparibhogatopi ativiya alajjīvivekena kātabbo, āpattikaro ca saddhammaparihānihetuttāti veditappaṃ.

Apica “uposatho na tiṭṭhati, pavāraṇā na tiṭṭhati, saṅghakammāni na pavattanti”ti evaṃ alajjīhi saddhiṃ saṅghakammākaraṇassa aṭṭhakathāyaṃ pakāsittatāpi cetam sijjhati. Tathā parivattaliṅgassa bhikkhuno bhikkhunupassayaṃ gacchantassa paṭipattikathāyaṃ “ārādhikā ca honti saṅgāhikā lajjiniyo, tā kopetvā aññattha na gantappaṃ. Gacchati ce, gāmantaranadīpārattivippavāsagaṇamhā ohīyanāpattīhi na muccati...pe... alajjiniyo honti, saṅgamaṃ pana karonti, tāpi pariccajitvā aññattha gantuṃ labhati”ti evaṃ alajjinīsu dutiyikāgahaṇādīsu saṃvāsāpattiparihārāya nadīpārāgamanādigarukāpattitṭhānānaṃ anuññātattā tatopi alajjisamvāsāpatti eva saddhammaparihāniyā hetubhūto garukatarāti viññāyati. Na hi lahukāpattitṭhānaṃ vā anāpattitṭhānaṃ vā pariharituṃ garukāpattitṭhānavītikkamaṃ ācariyā anujānanti. Tathā asaṃvāsapadassa aṭṭhakathāyaṃ “sabbehipi lajjipuggalehi samaṃ sikkhitabbabhāvato samasikkhātā nāma. Ettha yasmā sabbepi lajjino etesu

kammādisu saha vasanti, na ekopi tato bahiddhā sandissati, tasmā tāni sabbānīpi gahetvā eso saṃvāso nāmā”ti evaṃ lajjīheva ekakammādisaṃvāso vaṭṭatīti pakāsito.

Yadi evaṃ kasmā asaṃvāsikesu alajjī na gahitoti? Nāyaṃ virodho, ye gaṇapūrake katvā kataṃ kammaṃ kuppati, tesam pārajikādiapakatattānaññeva asaṃvāsikattena gahitattā. Alajjino pana pakatattabhūtāpi santi, te ce gaṇapūrakā hutvā kammaṃ sādhehi, kevalaṃ katvā agatigamanena karontānaṃ āpattikarā honti sabhāgāpattīāpannā viya aññamaññaṃ. Yasmā alajjitañca lajjitañca puthujjanānaṃ cittakkhaṇapaṭibaddhaṃ, na sabbakālikam. Sañcicca hi vītikkamacitte uppanne alajjino “na puna īdisaṃ karissāmī”ti cittena lajjino honti.

Tesu ca ye pesalehi ovadiyamānāpi na oramanti, punappunaṃ karonti, te eva asaṃvasitabbā, na itare lajjidhamme okkantattā, tasmāpi alajjino asaṃvāsikesu agaṇetvā tapparivajjanatthaṃ sodhetvāva uposathādikaraṇaṃ anaññātaṃ. Tathā hi “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha, pātimokkhaṃ uddisissāmī”tiādinā aparisuddhāya parisāya uposathakaraṇassa ayuttatā pakāsītā, “yassa siyā āpatti, so āvikareyya...pe... phāsu hotī”ti evaṃ alajjimpī lajjidhamme paṭiṭṭhāpetvā uposathakaraṇappakāro ca vutto, “kaccittha parisuddhā...pe... parisuddhetthāyasmanto”ti ca pārisuddhiuposathe “parisuddho ahaṃ, bhante, parisuddhoti maṃ dhārethā”ti ca evaṃ uposathaṃ karontānaṃ parisuddhatā ca pakāsītā, vacanamattena anoramantānañca uposathapavāraṇaṭṭhapanavidhi ca vutto, sabbathā lajjidhammaṃ anokkamantehi saṃvāsassa ayuttatāya nissayadānaggahaṇapaṭikkhepo, tajjanīyādiniggahakammakaraṇaukkhepanīyakammakaraṇena sānuvattakaparisassa alajjissa asaṃvāsikattapāpanavidhi ca vutto, tasmā yathāvuttehi suttantanayehi, aṭṭhakathāvacanehi ca pakatattehihi apakatattehihi sabbehi alajjīhi ekakammādisaṃvāso na vaṭṭati, karontānaṃ āpatti eva dummaṅkūnaṃ puggalānaṃ niggahatthāyeva sabbasikkhāpadānaṃ paññattattāti niṭṭhamettha gantabbaṃ. Teneva dutiyasaṅgītiyaṃ pakatattāpi alajjino vajjiputtakā yasattherādīhi mahantena vāyāmena saṅghato viyojitā. Na hi tesu pārajikādiasaṃvāsikāpatti atthi, tehi dīpitānaṃ dasannaṃ vatthūnaṃ lahukāpattivisayattāti vuttaṃ.

Tassa santiketi mahārakkhitattherassa santike.

Iti vinayasaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Rūpiyādīpaṭiggahaṇavinicchayakathālaṅkāro nāma

Dvādasamo paricchedo.

13. Dānalakkhaṇādivinicchayakathā

69. Evaṃ rūpiyādīpaṭiggahaṇavinicchayaṃ kathetvā idāni dānavissāsaggāhalābhapariṇāmanavinicchayaṃ kathetuṃ “dānavissāsaggāhehī”tiādimāha. Tattha dīyate dānaṃ, cīvarādivatthum ārammaṇaṃ katvā pavatto alobhappadhāno kāmāvacarakusalakiriyacittuppādo. Sasanaṃ sāso, sasū hiṃsāyanti dhātu, hiṃsananti attho, vigato sāso etasmā gāhāti vissāso. Gahaṇaṃ gāho, vissāsena gāho vissāsaggāho. Visesane cettha karaṇavacanaṃ, vissāsavasena gāho, na theyyacittavasenāti attho. Lacchateti lābho, cīvarādivatthu,

tassa lābhassa. Pariṇāmiyate pariṇāmanam, aññesam atthāya pariṇatassa attano, aññassa vā pariṇāmanam, dāpananti attho. Dānavissāsaggāhehi lābhassa pariṇāmananti ettha uddese samabhiniviṭṭhassa “dāna”nti padassa atthavinicchayo tāva paṭhamam evam veditabboti yojanā. Attano santakassa cīvarādiparikkhārassa dānanti sambandho. Yassa kassacīti sampadānaniddeso, yassa kassaci paṭiggāhakassāti attho.

Yadidaṃ “dāna”nti vuttaṃ, tattha kiṃ lakkhaṇanti āha “tatridaṃ dānalakkhaṇa”nti. “Idaṃ tuyhaṃ demī”ti vadatīti idaṃ tivaṅgasampannam dānalakkhaṇam hotīti yojanā. Tattha idanti deyyadhammanidassanam. Tuyhanti paṭiggāhakanidassanam. Demīti dāyakanidassanam. Dadāmītiādīni pana pariyāyavacanāni. Vuttañhi “deyyadāyakapaṭiggāhakā viya dānassā”ti, “tiṇṇam sammukhībhāvā kusalam hotī”ti ca. “Vatthupariccāgalakkhaṇattā dānassā”ti idaṃ pana ekadesalakkhaṇakathanameva, kiṃ evam dīyamānam sammukhāyeva dinnam hoti, udāhu parammukhāpīti āha “sammukhāpi parammukhāpi dinnamyeva hotī”ti. Tuyhaṃ gaṇhāhītiādīsu ayamattho - “gaṇhāhī”ti vutte “demī”ti vuttasadisam hoti, tasmā mukhyato dinnattā sudinnam hoti, “gaṇhāmī”ti ca vutte mukhyato gahaṇam hoti, tasmā suggahitam hoti. “Tuyhaṃ mayha”nti imāni pana paṭiggāhakapaṭibandhatākaraṇe vacanāni. Tava santakam karohītiādīni pana pariyāyato dānaggahaṇāni, tasmā dudinnam duggahitañca hoti. Loke hi apariccajitukāmāpi puna gaṇhitukāmāpi “tava santakam hotū”ti niyyātentī yathā taṃ kusarañño mātu rajjaniyyātanaṃ. Tenāha “neva dātā dātum jānāti, na itaro gahetu”nti. Sace panātiādīsu pana dāyakena paññattiyam akovidatāya pariyāyavacane vuttepi paṭiggāhako attano paññattiyam kovidatāya mukhyavacanena gaṇhāti, tasmā “suggahita”nti vuttaṃ.

Sace pana ekotiādīsu pana dāyako mukhyavacanena deti, paṭiggāhakopi mukhyavacanena paṭikkhipati, tasmā dāyakassa pubbe adhiṭṭhitampi cīvaram dānavasena adhiṭṭhānam vijahati, pariccattattā attano asantakattā atirekacīvarampi na hoti, tasmā dasāhātikkamepi āpatti na hoti. Paṭiggāhakassapi na paṭikkhipitattā attano santakam na hoti, tasmā atirekacīvaram na hotīti dasāhātikkamepi āpatti natthi. Yassa pana ruccatīti ettha pana imassa cīvarassa assāmikattā paṃsukūlaṭṭhāne ṭhitattā yassa ruccati, tena paṃsukūlabhāvena gahetvā paribhuñjitabbam, paribhuñjantena pana dāyakena pubbaadhiṭṭhitampi dānavasena adhiṭṭhānassa vijahitattā puna adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbam itarena pubbe anadhiṭṭhitattāti daṭṭhabbam.

Itthannāmassa dehītiādīsu pana āṇatyatthe pavattāya pañcamīvibhattiyā vuttattā āṇattena paṭiggāhakassa dinnakāleyeva paṭiggāhakassa santakam hoti, na tato pubbe, pubbe pana āṇāpakasseva, tasmā “yo pahiṇati, tasseva santaka”nti vuttaṃ. Itthannāmassa dammīti pana paccuppannatthe pavattāya vattamānavibhattiyā vuttattā tato paṭṭhāya paṭiggāhakasseva santakam hoti, tasmā “yassa pahīyati, tassa santaka”nti vuttaṃ. Tasmāti iminā āyasmatā revatattherena āyasmato sārīputtassa cīvarapesanavatthusmim bhagavatā desitesu adhiṭṭhānesu idha vuttalakkhaṇena asammohato jānitabbanti dasseti.

Tattha dvādhīṭṭhitam, svādhīṭṭhitanti ca na ticīvarādhiṭṭhānam sandhāya vuttaṃ, atha kho sāmike jīvante vissāsaggāhacīvarabhāvena ca sāmike mate matakacīvarabhāvena ca gahaṇam sandhāya vuttaṃ, tato pana dasāhe anatikkanteyeva ticīvarādhiṭṭhānam vā parikkhāracolādhiṭṭhānam vā vikappanam vā

kātabbamaṃ. Yo paḥiṇatīti dāyakaṃ sandhāyāha, yassa paḥiyatīti paṭiggāhakaṃ.

Pariccajivā...pe... na labhati, āharāpento bhaṇḍagghena kāretabboti attho.
Attaṇā...pe... nissaggiyanti iminā parasantakabhūtaṃ jānanto
theyyapasayhavasena acchindanto pārājiko hotīti dasseti. Porāṇaṭikāyaṃ pana
“sakasaññāya vinā gaṇhanto bhaṇḍaṃ agghāpetvā āpattiyā kāretabbo”ti vuttaṃ.
Sakasaññāya vināpi tāvakālikapaṃsukūlasaññādivasena gaṇhanto āpattiyā na
kāretabbo. Atṭhakathāyaṃ pana pasayhākāraṃ sandhāya vadati. Tenāha
“acchindato nissaggiya”nti. Sace pana...pe... vaṭṭatīti tuṭṭhadānaṃ āha, atha
panātiādinā kupitadānaṃ. Ubhayathāpi sayamaṃ dinnattā vaṭṭati, gahaṇe āpatti natthīti
attho.

Mama santike...pe... evaṃ pana dātuṃ na vaṭṭatīti vatthupariccāgalakkhaṇattā
dānassa evaṃ dadanto apariccajivā dinnattā dānaṃ na hotīti na vaṭṭati, tato eva
dukkataṃ hoti. Āharāpetuṃ pana vaṭṭatīti pubbe “akarontassa na demī”ti vuttattā
yathāvuttaupajjhāyaggahaṇādīni akaronte ācariyasseva santakaṃ hotīti katvā
vuttaṃ. Karonte pana antevāsikassa santakaṃ bhavēyya sabbaso apariccajivā
dinnattā. Sakasaññāya vijjamānattā “āharāpetuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ siyā. Tīkāyaṃ
pana “evaṃ dinnamaṃ bhatisadisattā āharāpetuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Bhatisadise satipi
kamme kate bhati laddhabbā hoti, tasmā āropetuṃ na vaṭṭēyya. Vimativinodaniyaṃ
pana “āharāpetuṃ vaṭṭatīti kamme akate bhatisadisattā vutta”nti vuttaṃ, tena
kamme kate āharāpetuṃ na vaṭṭatīti siddhaṃ. Upajjhaṃ gaṇhissatīti sāmaṇerassa
dānaṃ dīpeti, tena ca sāmaṇerakāle datvā upasampannakāle acchindatopi
pācittiyaṃ dīpeti. Ayaṃ tāva dāne vinicchayoti iminā dānavinicchayādīnaṃ tiṇṇaṃ
vinicchayānaṃ ekaparicchedakatabhāvaṃ dīpeti.

Vissāsaggāhalakkhaṇavinicchayakathā

70. Anuṭṭhānaseyyā nāma yāya seyyāya sayito yāva jīvitindriyupacchedaṃ na
pāpuṇāti, tāva vuccati. Dadamānena ca matakadhanaṃ tāva ye tassa dhane issarā
gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesamaṃ dātabbanti ettha ke gahaṭṭhā ke pabbajitā kena
kāraṇena tassa dhane issarāti? Gahaṭṭhā tāva gilānupaṭṭhākabhūtaṃ tena kāraṇena
gilānupaṭṭhākabhāgabhūte tassa dhane issarā, yesaṃca vāṇijānaṃ hatthato
kappiyakārakena pattādi-parikkhāro gāhāpito, tesamaṃ yaṃ dātabbamūlaṃ, te ca tassa
dhane issarā, yesaṃca mātāpitūnaṃ atthāya paricchinditvā vatthāni ṭhapitāni, tepi
tassa dhanassa issarā. Evamādinā yena yena kāraṇena yaṃ yaṃ parikkhāradhanaṃ
yehi yehi gahaṭṭhehi labhitabbaṃ hoti, tena tena kāraṇena te te gahaṭṭhā tassa tassa
dhanassa issarā.

Pabbajitā pana bāhirakā tatheva sati kāraṇe issarā. Pañcasu pana sahadhammikesu
bhikkhū sāmaṇerā ca matānaṃ bhikkhusāmaṇerānaṃ dhanamaṃ vināpi kāraṇena
dāyādabhāvena labhanti, na itarā. Bhikkhunīsikkhamānasāmaṇerīnampi dhanamaṃ
tāyeva labhanti, na itare. Taṃ pana matakadhanabhājanaṃ
catupaccayabhājanavinicchaye āvi bhavissati, bahū pana vinayadharattherā “ye
tassa dhanassa issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā”ti pāṭhaṃ nissāya “matabhikkhusa
dhanamaṃ gahaṭṭhabhūtaṃ nātakā labhanti”ti vinicchinanti, tampi vinicchayaṃ tassa ca
yuttāyuttabhāvaṃ tattheva vakkhāma.

Anattamanassa santakanti “duṭṭhu kataṃ tayā mayā adinnaṃ mama santakaṃ
gaṇhantenā”ti vacībhedena vā cittuppādamattena vā domanassappattassa
santakaṃ. Yo pana paṭhamameva “suṭṭhu kataṃ tayā mama santakaṃ

gaṇhantenā”ti vacībhedenā vā cittuppadāmatteṇa vā anumoditvā pacchā kenaci kārāṇeṇa kupito, paccāharāpetuṃ na labhati. Yopi adātukāmo, cittaṇa pana adhivāseti, na kiñci vadatīti ettha tu porāṇaṭṭikāyaṃ “cittaṇa pana adhivāsetīti vuttamevatthaṃ vibhāvetuṃ ‘na kiñci vadatī’ti vutta”nti vuttaṃ. Evaṃ sati “cittēnā”ti idaṃ adhivāsanakiriyāya karaṇaṃ hoti. Adātukāmoti etthāpi tameva karaṇaṃ siyā, tato “cittaṇa adātukāmo, cittaṇa adhivāsetī”tivacanaṃ ocityasamposakaṃ na bhavēyya. Taṃ ṭhapetvā “adātukāmo”ti ettha kāyēnāti vā vācāyāti vā aññaṃ karaṇampi na sambhavati, tadasambhave sati visesatthavācako pana-saddopi niratthako. Na kiñci vadatīti ettha tu vadanakiriyāya karaṇaṃ “vācāyā”ti padaṃ icchitabbaṃ, tathā ca sati aññaṃ adhivāsanakiriyāya karaṇaṃ, aññaṃ vadanakiriyāya karaṇaṃ, añña adhivāsanakiriyā, añña vadanakiriyā, tasmā “vuttamevatthaṃ vibhāvetu”nti vattuṃ na arahati, tasmā yopi cittaṇa adātukāmo hoti, pana tathāpi vācāya adhivāseti, na kiñci vadatīti yojanaṃ katvā pana “adhivāsetīti vuttamevatthaṃ pakāsetuṃ na kiñci vadatīti vutta”nti vattumarahati. Ettha tu pana-saddo arucilakkhaṇasūcanattho. “Cittēnā”ti idaṃ adātukāmakiriyāya karaṇaṃ, “vācāyā”ti adhivāsanakiriyāya avadanakiriyāya ca karaṇaṃ. Adhivāsanakiriyā ca avadanakiriyāyeva. “Adhivāsetī”ti vutte avadanakiriyāya apākaṭṭabhāvato taṃ pakāsetuṃ “na kiñci vadatī”ti vuttaṃ, evaṃ gayhamāṇe pubbāparavacanattho ocityasamposako siyā, tasmā ettakavivarehi vicāretvā gahetabboti.

Lābhapariṇāmanavinicchayakathā

71. Lābhapariṇāmanavinicchaye tumhākaṃ sappiādīni ābhatānīti tumhākaṃ atthāya ābhatāni sappiādīni. Pariṇatabhāvaṃ jānitvāpi vuttavidhinā viññāpentena tesāṃ santakameva viññāpitāṃ nāma hotīti āha “mayhampi dethāti vadati, vaṭṭatī”ti.

“Pupphampi āropetuṃ na vaṭṭatīti idaṃ pariṇataṃ sandhāya vuttaṃ, sace pana ekasmiṃ cetiye pūjitaṃ pupphaṃ gahetvā aññaṃ cetiye pūjeti, vaṭṭatī”ti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ. Atthakathāyaṃ pana niyametvā “aññaṃ cetiyassa atthāya ropitamālāvacchato”ti vuttattā na kevalaṃ pariṇatabhāvoyeva kathito, atha kho niyametvā ropitabhāvopi. Pupphampīti pi-saddena kuto mālāvacchanti dasseti. Vimativinodaniyaṃ pana “ropitamālāvacchatoti kenaci niyametvā ropitaṃ sandhāya vuttaṃ, anocitaṃ milāyamānaṃ ocinitvā yattha katthaci pūjetuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Ṭhitaṃ disvāti sesakaṃ gahetvā ṭhitaṃ disvā. Imassa sunakhassa mā dehi, etassa dehīti idaṃ pariṇateyeva, tiracchānagatassa pariccajitvā dinne pana taṃ palāpetvā aññaṃ bhuñjāpetuṃ vaṭṭati, tasmā “kattha demātiādīnā ekenākāreṇa anāpatti dassitā. Evaṃ pana apucchitepi ‘apariṇataṃ ida’nti jānanteṇa attano ruciyā yattha icchati, tattha dāpetuṃ vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Yattha icchatha, tattha dethāti etthāpi “tumhākaṃ ruciyā”ti vuttattā yattha icchati, tattha dāpetuṃ labhati.

Parivāre pana nava adhammikaṇi dānānīti saṅghassa pariṇataṃ aññasāṅghassa vā cetiyassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, cetiyassa pariṇataṃ aññacetiyassa vā saṅghassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, puggalassa pariṇataṃ aññapuggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā pariṇāmetīti evaṃ vuttāni. Nava paṭiggahā paribhogā cāti etesaṃyeva dānānaṃ paṭiggahā ca paribhogā ca. Tīṇi dhammikaṇi dānānīti saṅghassa ninnaṃ saṅghasseva deti, cetiyassa ninnaṃ cetiyasseva deti, puggalassa ninnaṃ puggalasseva detīti imāni tīṇi. Paṭiggahapaṭibhogāpi tesāmyeva paṭiggahā ca paribhogā cāti āgataṃ.

14. Pathavīkhaṇanavinicchayakathā

72. Evaṃ dānavissāsaggāhalābhapariṇāmanavinicchayaṃ kathetvā idāni pathavīvinicchayaṃ kathetuṃ “pathavī”tyādimāha. Tattha pattharatīti pathavī, pa-pubba thara santharaṇeti dhātu, ra-kārassa va-kāro, sasambhārapathavī. Tappabhedamāha “dve pathavī, jātā ca pathavī ajātā ca pathavī”ti. Tāsaṃ visesaṃ dassetuṃ “tattha jātā nāma pathavī”tyādimāha. Tattha suddhapamsukā...pe... yebhuyyenamattikāpathavī jātā nāma pathavī hoti. Na kevalaṃ sāyeva, adaḍḍhā pathavīpi “jātā pathavī”ti vuccati. Na kevalaṃ imā dveyeva, yopi paṃsupuñño vā...pe... cātumāsaṃ ovaṭṭho, sopi “jātā pathavī”ti vuccatīti yojanā. Itaratrapi eseva nayo.

Tattha suddhā paṃsukāyeva ettha pathaviyā atthi, na pāsāṇādayoti suddhapamsukā. Tathā suddhamattikā. Appā pāsāṇā etthāti appapāsāṇā. Itaresupi eseva nayo. Yebhuyyena paṃsukā etthāti yebhuyyenapaṃsukā, aluttasamāsoyaṃ, tathā yebhuyyenamattikā. Tattha muṭṭhippamāṇato upari pāsāṇā. Muṭṭhippamāṇā sakkharā. Kathalāti kapālakhaṇḍādi. Marumpāti kaṭasakkharā. Vālukā vālukāyeva. Yebhuyyenapaṃsukāti ettha tīsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāsā paṃsu, eko pāsāṇādīsu aññatarakoṭṭhāso. Adaḍḍhāpīti uddhanapattapacanakumbhakārātapādivasena tathā tathā adaḍḍhā, sā pana visuṃ natthi, suddhapamsuādīsu aññatarāvāti veditabbā. Yebhuyyenasakkharāti bahutarasakkharā. Hatthikucchiyaṃ kira ekaṃ pacchipūraṃ āharāpetvā doṇiyaṃ dhovitvā pathaviyā yebhuyyenasakkharabhāvaṃ ñatvā sayāṃ bhikkhū pokkharaṇiṃ khaṇiṃsūti. Yāni pana majjhe “appapaṃsuappamattikā”ti dve padāni, tāni yebhuyyenapāsāṇādipañcakameva pavisanti. Tesaññeva hi dvinnāṃ pabhedavacanametāṃ, yadidaṃ suddhapāsāṇādiādi.

Ettha ca kiñcāpi yebhuyyenapaṃsum appapaṃsuñca pathaviṃ vatvā upaḍḍhapamsukāpathavī na vuttā, tathāpi paṇṇattivajjasikkhāpadesu sāvasesapaññattiyāpi sambhavato upaḍḍhapamsukāyapi pathaviyā pācittiyamevāti gahetabbāṃ. Keci pana “sabbacchannādīsu upaḍḍhacchanne dukkaṭassa vuttattā idhāpi dukkaṭaṃ yujjati”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ pācittiyavatthukañca anāpattivatthukañca duvidhaṃ pathaviṃ ṭhapetvā aññissā dukkaṭavatthukāya tatiyāya pathaviyā abhāvato. Dveyeva hi pathaviyo vuttā “jātā ca pathavī ajātā ca pathavī”ti, tasmā dvīsu aññatarāya pathaviyā bhavitabbāṃ. Vinayavinicchaye ca sampatte garukalahukesu garukeyeva ṭhātabbattā na sakkā ettha anāpattiyā bhavituṃ. Sabbacchannādīsu pana upaḍḍhe dukkaṭaṃ yuttaṃ tattha tādisassa dukkaṭavatthuno sambhavato. Vimativinodaniyampi “appapaṃsumattikāya pathaviyā anāpattivatthubhāvena vuttattā upaḍḍhapamsumattikāyapi pācittiyamevāti gahetabbāṃ. Na hetāṃ dukkaṭavatthūti sakkā vattuṃ jātājātavinimuttāya tatiyāya pathaviyā abhāvato”ti vuttaṃ.

Khaṇantassa khaṇāpentassa vāti antamaso pādaṅguṭṭhakenapi sammajjanisalakāyapi sayāṃ vā khaṇantassa aññena vā khaṇāpentassa. “Pokkharaṇiṃ khaṇā”ti vadati, vaṭṭatīti “imasmim okāse”ti aniyametvā vuttattā

vaṭṭati. “Imaṃ valliṃ khaṇā”ti vuttepi pathavikhaṇaṇaṃ sandhāya pavattavohārattā imināva sikkhāpadena pācittiyaṃ, na bhūtagāmasikkhāpadena, ubhayampi sandhāya vutte pana dvepi pācittiyāni honti.

73. Kuṭehīti ghaṭehi. Tanukakaddamoti udakamissakakaddamo, so ca udakagatikattā vaṭṭati. Udakapappaṭakoti udae antobhūmiyaṃ pavittṭhe tassa uparibhāgaṃ chādetvā tanukapaṃsu vā mattikā vā paṭalaṃ hutvā palavamānā utṭhāti, tasmim udae sukkhepi taṃ paṭalaṃ vātena calamāṇaṃ tiṭṭhati, taṃ udakapappaṭako nāma. Omakacātumāsanti ūnacātumāsaṃ. Ovaṭṭhanti devena ovaṭṭhaṃ. Akatapabbhāreti avalaṇṇajanaṭṭhānadassanattamaṃ vuttaṃ. Tādise hi vammikassa sabbhāvoti. Mūsikukkuraṃ nāma mūsikāhi khaṇitvā bahi katapaṃsurāsi.

Eseva nayoti omakacātumāsaṃ ovaṭṭhoyeva vaṭṭatīti attho. Ekadivasampi na vaṭṭatīti ovaṭṭhacātumāsato ekadivasātikantopi vikopetum na vaṭṭati. Heṭṭhabhūmisambandhepi ca gokaṇṭake bhūmito chinditvā chinditvā uggatattā accuggataṃ matthakato chinditum gahetuṇca vaṭṭatīti vadanti. Sakaṭṭhāne atitṭhamāṇaṃ katvā pādehi madditvā āloṭitakaddamampi gahetum vaṭṭati.

Acchadanantiādinā vuttattā ujukaṃ ākāsaṃ patitavassodakena ovaṭṭhameva jātapathavī hoti, na chadanādīsu patitvā tato pavattaudakena tintanti veditabbaṃ. Tatoti purāṇasenāsanato. Itṭhakaṃ gaṇhāmītiādi suddhacittaṃ sandhāya vuttaṃ. “Udakenāti ujukaṃ ākāsatoyeva patitaudakena. Sace pana aññattha paharitvā patitena udakena temitaṃ hoti, vaṭṭatī”ti vadanti. Maṇḍapatthambhanti sākhamāṇḍapatthambhaṃ.

74. Uccāletvāti ukkhipitvā. Tena apadesenāti tena lesena. Avisayattā anāpattīti ettha sacepi nibbāpetum sakkā hoti, paṭhamam suddhacittena dinnattā dahatūti sallakkhetvāpi tiṭṭhati, anāpatti. Mahāmattikanti bhittilepanaṃ.

Iti vinayaśaṅgahasamvayaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Pathavīkhaṇanavinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Cuddasamo paricchedo.

15. Bhūtagāmavinicchayaṃ kathā

75. Evaṃ pathavivinicchayaṃ kathetvā idāni bhūtagāmavinicchayaṃ kathetum “bhūtagāmo”tiādimāha. Tattha bhavanti ahuvuṇcāti bhūtā, jāyanti vaḍḍhanti jātā vaḍḍhitā cāti attho. Gāmoti rāsi, bhūtānaṃ gāmoti bhūtagāmo, bhūtā eva vā gāmo bhūtagāmo, patiṭṭhitaharitatīṇarukkhādīnametaṃ adhivacanaṃ. Tattha “bhavantī”ti imassa vivaraṇaṃ “jāyanti vaḍḍhantī”ti, “ahuvu”nti imassa “jātā vaḍḍhitā”ti. Evaṃ bhūta-saddo paccuppannātītavisaṃ hoti. Tenāha vimativinodaniyaṃ “bhavantīti vaḍḍhanti, ahuvunti babhuvū”ti. Idāni taṃ bhūtagāmaṃ dassento “bhūtagāmoti pañcahi bījehi jātānaṃ rukkhalatādīnametaṃ adhivacana”nti āha. Latādīnanti ādi-saddena osadhigacchādayo veditabbā.

Idāni tāni bījāni sarūpato dassento “tatrimāni pañca bījāni”tiādimāha. Tattha mūlameva bījaṃ mūlabījaṃ. Evaṃ sesesupī. Atha vā mūlaṃ bījaṃ etassāti mūlabījaṃ, mūlabījato vā nibbattaṃ mūlabījaṃ. Evaṃ sesesupī. Tattha paṭhamena viggahena bījagāmo eva labbhati, dutiyatatiyehi bhūtagāmo. Idāni te bhūtagāme

sarūpato dassento “tattha mūlabījaṃ nāmā”tiyādimāha. Tattha tesu pañcasu mūlabījādīsu haliddi...pe... bhaddamuttakaṃ mūlabījaṃ nāma. Na kevalaṃ imānīyeva mūlabījāni, atha kho ito aññānīpi yāni vā pana bhūtagāmajātāni atthi santi, mūle jāyanti, mūle sañjāyanti, etaṃ bhūtagāmajātaṃ mūlabījaṃ nāma hotīti yojanā. Sesesupi eseva nayo. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “idāni taṃ bhūtagāmaṃ vibhajitvā dassento ‘bhūtagāmo nāma pañca bījajātāni’tiādimāhā”ti. Tattha bhūtagāmo nāmāti bhūtagāmaṃ uddharitvā yasmiṃ sati bhūtagāmo hoti, taṃ dassetuṃ “pañca bījajātānīti āhā”ti aṭṭhakathāsu vuttaṃ. Evaṃ santepe “yāni vā panaññānīpi atthi, mūle jāyanti”tiādīni na samenti. Na hi mūlabījādīni mūlādīsu jāyanti. Mūlādīsu jāyamānāni pana tāni bījajātāni, tasmā evamatthavaṇṇanā veditabbā - bhūtagāmo nāmāti vibhajitabbapadaṃ. Pañcāti tassa vibhāgaparicchedo. Bījajātānīti paricchinnaḍḍhammanidassanaṃ, yato bījehi jātāni bījajātāni, rukkhādīnaṃ etaṃ adhivacananti ca. Yathā “sālīnaṃ cepi odanaṃ bhuñjati”tiādīsu sālitaṇḍulānaṃ odano sālīdanoti vuccati, evaṃ bījato sambhūto bhūtagāmo “bīja”nti vuttoti veditabboti ca.

Phaḷubījanti pabbabījaṃ. Paccayantarasaṃvāye sadisaphaluppattiyā visesakāraṇabhāvato viruḥaṇasamatthe sārāphale niruḥho bīja-saddo tadatthasaṃsiddhiyā mūlādīsūpi kesuci pavattatīti mūlādito nivattanatthaṃ ekena bījasaddena visesetvā vuttaṃ “bīja”nti “rūparūpaṃ, dukkhadukkhā”nti ca yathā. Niddese “yāni vā panaññānīpi atthi, mūle jāyanti mūle sañjāyanti”ti ettha bījato nibbattena bījaṃ dassitaṃ, tasmā evamettha attho daṭṭhabbo - yāni vā panaññānīpi atthi, ālūvakaserukamalanīluppapalaṇḍarīkakuvalayakundapāṭalimūlādibhede mūle gacchavallirukkhādīni jāyanti sañjāyanti, tāni, yamhi mūle jāyanti ceva sañjāyanti ca, tañca pālīyaṃ vuttahaliddādi ca, sabbampi etaṃ mūlabījaṃ nāma, etena kāriyopacārena kāraṇaṃ dassitanti dasseti. Esa nayo khandhabījādīsu. Yevāpanakakhandhabījesu panettha ambāṭakaindasālanuhipālibhaddakakaṇṭhikārādīni khandhabījāni. Ambilāvallicaturassavallikaṇaverādīni phaḷubījāni. Makacimallikāsumanajayasumanādīni aggabījāni. Ambajambupanasatṭhiādīni bījabījānīti daṭṭhabbāni. Bhūtagāme bhūtagāmasaññī chindati vā chedāpeti vāti satthakāni gahetvā sayamaṃ vā chindati, aññena vā chedāpeti. Bhindati vā bhedāpeti vāti pāsāṇādīni gahetvā sayamaṃ vā bhindati, aññena vā bhedāpeti. Pacati vā pacāpeti vāti aggiṃ upasaṃharitvā sayamaṃ vā pacati, aññena vā pacāpeti, pācittiyaṃ hotīti sambandho. Tattha āpattibhedaṃ dassento “bhūtagāmañhī”tiādimāha. Tattha bhūtagāmaparimocitanti bhūtagāmato viyojitaṃ.

76. Sañcicca ukkhipituṃ na vaṭṭatīti ettha “sañciccā”ti vuttattā sarīre laggabhāvaṃ ñatvāpi utṭhahati, “taṃ uddharissāmī”ti saññāya abhāvato vaṭṭati. Anantakaggahaṇena sāsapaṃattikā gahitā. Nāmañhetamaṃ tassā sevālaṅkāriyā. Mūlapaṇṇānaṃ abhāvena “asampanṇabhūtagāmo nāmā”ti vuttaṃ. Abhūtagāmamūlattāti ettha bhūtagāmo mūlaṃ kāraṇaṃ etassāti bhūtagāmamūlo, bhūtagāmassa vā mūlaṃ kāraṇanti bhūtagāmamūlaṃ. Bījagāmo hi nāma bhūtagāmato sambhavati, bhūtagāmassa ca kāraṇaṃ hoti. Ayaṃ pana tādiso na hotīti “abhūtagāmamūlattā”ti vuttaṃ.

Kiñcāpi hi tālanāḷikerādīnaṃ khāṇu uddhamaṃ avaḍḍhanato bhūtagāmassa kāraṇaṃ na hoti, tathāpi bhūtagāmasaṅkhyūpagatanibbattapaṇṇamūlabījato sambhūtatā bhūtagāmato uppanno nāma hotīti bījagāmena saṅgahaṃ gacchati. So bījagāmena saṅgahitoti avaḍḍhamānēpi bhūtagāmamūlattā vuttaṃ.

“Aṅkure harite”ti vatvā tamevattham vibhāveti “nīlavaṇṇe jāte”ti, nīlavaṇṇassa vaṇṇasadise paṇṇe jāteti attho, “nīlavaṇṇe jāte”ti vā pāṭho gahetabbo. Amūlakabhūtagāme saṅgaham gacchatīti idaṃ nāḷikerassa āveṇikam katvā vadati. “Pānīyaghaṭṭādīnaṃ bahi sevālo udake aṭṭhitattā bījagāmānulomattā ca dukkaṭavattū”ti vadanti. Kaṇṇakampi abbohārikamevāti nīlavaṇṇampi abbohārikameva.

77. Seleyyakam nāma silāya sambhūtā ekā gandhajāti. Pupphitakālato paṭṭhāyāti vikasitakālato pabhuti. Ahicchattakam gaṇhantoti vikasitam gaṇhanto. Makuḷam pana rukkhattacam akopentenapi gahetum na vaṭṭati. “Rukkhattacam vikopetīti vuttattā rukke jātam yaṃ kiñci ahicchattakam rukkhattacam avikopetvā matthakato chinditvā gahetum vaṭṭatī”ti vadanti, tadayuttam “ahicchattakam yāva makuḷam hoti, tāva dukkaṭavattū”ti vuttattā. Rukkhato muccitvāti ettha “yadipi kiñcimattam rukke allīnā hutvā tiṭṭhati, rukkhato gayhamānā pana rukkhacchaviṃ na vikopeti, vaṭṭatī”ti vadanti. Allarukkhato na vaṭṭatīti etthāpi rukkhattacam avikopetvā matthakato tacchetvā gahetum vaṭṭatīti veditabbam. Hatthakukkucenāti hatthacāpallena. Pānīyam na vāsetabbanti idaṃ attano atthāya nāmitam sandhāya vuttam. Kevalam anupasampannassa atthāya nāmite pana pacchā tato labhitvā na vāsetabbanti natthi. Vimativinodaniyam pana “pānīyam na vāsetabbanti idaṃ attano pīvanapānīyam sandhāya vuttam, aññesam pana vaṭṭati anuggahitattā. Tenāha attanā khāditukāmenā”ti vuttam. “Yesam rukkhānam sākā ruhatīti vuttattā yesam sākā na ruhati, tattha kappiyakaraṇakiccam natthī”ti vadanti. Vimativinodaniyampi “yesam rukkhānam sākā ruhatīti mūlam anotāretvā paṇṇamattaniggamanamattenāpi vaḍḍhati, tattha kappiyampi akaronto chinnaṇāḷikeraveḷudaṇḍādayo kopetum vaṭṭatī”ti vuttam. “Caṅkamitaṭṭhānam dassessāmī”ti vuttattā kevalam caṅkamanādhippāyena vā maggagamanādhippāyena vā akkamantassa, tiṇānam upari nisīdanādhippāyena nisīdantassa ca doso natthi.

78. Samaṇakappehīti samaṇānam kappiyavohārehi. Kiñcāpi bījādīnam agginā phuṭṭhamattena, nakhādīhi vilikhanamattena ca aviruḷhidhammatā na hoti, tathāpi evam kateyeva samaṇānam kappatīti aggiparijitādayo samaṇavohārā nāma jātā, tasmā tehi samaṇavohārehi karaṇabhūtehi phalam paribhuñjitum anujānāmīti adhippāyo. Abījanibbaṭṭabījānīpi samaṇānam kappantīti paññattapaṇṇattibhāvato samaṇavohārāicceva saṅkham gatāni. Atha vā aggiparijitādīnam pañcannam kappiyabhāvatoyeva pañcahi samaṇakappiyabhāvasaṅkhātehi kāraṇehi phalam paribhuñjitum anujānāmīti evamettha adhippāyo veditabbo. Aggiparijitantiādīsu “paricita”ntipi paṭhanti. Abījam nāma taruṇaambaphalādi. Nibbaṭṭabījam nāma ambapanasādi, yaṃ bījam nibbaṭṭetvā visum katvā paribhuñjitum sakkā hoti. Nibbaṭṭetabbam viyojetabbam bījam yasmim, tam panasādi nibbaṭṭabījam nāma. “Kappiya”nti vatvāva kātabbanti yo kappiyam karoti, tena kattabbapakārasseva vuttattā bhikkhunā avuttepi katum vaṭṭatīti na gahetabbam. Puna “kappiyam kāretabba”nti kārāpanassa paṭhamameva kathitattā bhikkhunā “kappiyam karohī”ti vuttheyeva anupasampannena “kappiya”nti vatvā aggiparijitādi kātabbanti gahetabbam. “Kappiyanti vacanam pana yāya kāyaci bhāsāya vattum vaṭṭatī”ti vadanti. “Kappiyanti vatvāva kātabba”nti vacanato paṭhamam “kappiya”nti vatvā pacchā aggiādīnā phusanādi kātabbanti veditabbam. “Paṭhamam aggimhi nikkhipitvā, nakhādīnā vā vijjhitvā tam anuddharitvāva kappiyanti vattum vaṭṭatī”ntipi vadanti.

Vimativinodaniyaṃ pana “kappiyanti vatvāvāti pubbakālakiriyāvasena vuttepi vacanakkhaṇeva aggisatthādīnā bījagāme vaṇaṃ kātābbanti vacanato pana pubbe kātuṃ na vaṭṭati, tañca dvidhā akatvā chedanabhedanameva dassetabbaṃ. Karontena ca bhikkhunā ‘kappiyaṃ karohī’ti yāya kāyaci bhāsāya vutteyeva kātābbāṃ. Bījagāmaparimocanattāṃ puna kappiyaṃ kāretābbanti kārāpanassa paṭhamameva adhikatattā”ti vuttaṃ.

Ekasmiṃ bīje vātiādīsu “ekaṃyeva kāremīti adhippāye satipi ekābaddhattā sabbaṃ katameva hoti”ti vadanti. Dāruṃ vijjhatīti ettha “jānitvāpi vijjhati vā vijjhāpeti vā, vaṭṭatiyevā”ti vadanti. Bhattasitthe vijjhatīti etthāpi eseṇa nayo. “Taṃ vijjhati, na vaṭṭatīti rajjuādīnaṃ bhājanagatikattā”ti vadanti. Marīcapakkādīhi ca missetvāti ettha bhattasitthasambandhavasena ekābaddhattā veditābbā, na phalānaṃyeva aññaṃaññasambandhavasena. “Kaṭāhepi kātuṃ vaṭṭati”ti vuttattā kaṭāhato nīhaṭṭāya miñjāya vā bīje vā yattha katthaci vijjhituṃ vaṭṭati eva. Bhindāpetvā kappiyaṃ kārāpetābbanti bījato muttassa kaṭāhassa bhājanagatikattā vuttaṃ.

Iti vinayaśaṅgahaśaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Bhūtagāmaṇicchayaḥkathālaṅkāro nāma

Pannarasamo paricchedo.

16. Sahaseyyavinicchayaḥkathā

79. Evaṃ bhūtagāmaṇicchayaṃ kathetvā idāni saḥaseyyavinicchayaṃ kathetuṃ “duvidhaṃ saḥaseyyaka”ntiādīmāha. Tattha dve vidhā pakārā yassa saḥaseyyakassa taṃ duvidhaṃ, saḥa sayanaṃ, saḥa vā sayati etthāti saḥaseyyā, saḥaseyyā eva saḥaseyyakaṃ sakatthe ka-paccayavasena. Taṃ pana anupasaṃpannenasaḥaseyyāmātugāmenasaḥaseyyāvasena duvidhaṃ. Tenāha “duvidhaṃ saḥaseyyaka”nti. Dirattatirattanti ettha vacanasiliṭṭhatāmattena dirataggahaṇaṃ katanti veditābbāṃ. Tirattañhi saḥavāse labbhamāne diratte vattābbameva natthīti dirataggahaṇaṃ visuṃ na payojeti. Tenevāha “uttaridirattatirattanti bhagavā sāmaṇerānaṃ saṅgahakaraṇatthāya tirattaparihāraṃ adāsī”ti. Nirantaraṃ tirataggahaṇatthaṃ vā dirataggahaṇaṃ kataṃ. Kevalaṅhi “tiratta”nti vutte aññaṃttha vāsenā antarikampi tirattaṃ gaṇheyya. Dirattavisiṭṭhaṃ pana tirattaṃ vuccamānaṃ tena anantarikameva tirattaṃ dīpeti. Vimativinodaniyaṃpi “dirataggahaṇaṃ vacanālaṅkāratthaṃ. Nirantaraṃ tissova rattiyo sayitvā catutthadivāsādīsu sayantasseva āpatti, na ekantarikādivasena sayantassāti dassanattampīti daṭṭhabba”nti vuttaṃ. Saḥaseyyaṃ ekato seyyaṃ. Seyyanti cettha kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ sayanaṃpi vuccati, yasmiṃ senāsane sayanti, tampi, tasmā seyyaṃ kappeyyāti ettha senāsanaṃsaṅkhātāṃ seyyaṃ pavisitvā kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ seyyaṃ kappeyya sampādeyyāti attho. Diyaḍḍhahatthubbedhenāti ettha diyaḍḍhahattho vaḍḍhakihatthena gahetabbo. Pañcahi chadanehīti iṭṭhakāsīlāsudhātīṇapaṇṇasaṅkhātehi pañcahi chadanehi. Vācuggatavasenāti paṇṇavāsena.

Ekūpacāroti vaḷaṅjanadvārassa ekattaṃ sandhāya vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “ekūpacāro ekena maggena pavisitvā abbhokāsaṃ anokkamitvā sabbattha anuparigamanayoggo, etaṃ bahudvārampi ekūpacārova. Yattha pana kuṭṭādīhi rundhitvā visuṃ dvāraṃ yojenti, nānūpacāro hoti. Sace pana rundhati eva, visuṃ

dvāraṃ na yojenti, etampi ekūpacārameva mattikādīhi pihitadvāro viya gabbhoti gahetabbam. Aññathā gabbhe pavisitvā pamukhādīsu nipannānupasampannehi sahaseyyāparimuttiyā gabbhadvāraṃ mattikādīhi pidahāpetvā uṭṭhite aruṇe vivarāpentassapi anāpatti bhavēyyā”ti vuttaṃ. Catusālaṃ ekūpacāraṃ hotīti sambandho. Tesam payoge payoge bhikkhussa āpattīti ettha keci “anuṭṭhahanena akiriyasamuṭṭhānā āpatti vuttā, tasmim̐ khaṇe niddāyantassa kiriyābhāvā. Idañhi sikkhāpadaṃ siyā kiriyāya, siyā akiriyāya samuṭṭhāti. Kiriyāya samuṭṭhānatā cassa tabbahulavasena vuttā”ti vadanti. “Yathā cetam̐, evam̐ divāsayanampi. Anuṭṭhahanena, hi dvārāsaṃvaraṇena cetam̐ akiriyasamuṭṭhānampi hotī”ti vadanti, idañca yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbam.

80. Uparimatalena saddhim̐ asambaddhabhittikassāti idam̐ sambaddhabhittike vattabbameva natthīti dassanattam̐ vuttaṃ. Uparimatale sayitassa saṅkā eva natthīti “heṭṭhāpāsāde”tiādi vuttaṃ. Nānūpacāreti yattha bahi nissenim̐ katvā uparimatalam̐ ārohani, tādīsam̐ sandhāya vuttaṃ “uparimatalepī”ti. Ākāsaṅgaṇe nipajjantassa āpattiabhāvato “chadanabbhantare”ti vuttaṃ. Sabhāsaṅkhepenāti sabhākārena. Aḍḍhakuṭṭake senāsaneti ettha “aḍḍhakuṭṭakam̐ nāma yattha upaḍḍham̐ muñcitvā tīsu passesu bhittiyo baddhā honti, yattha vā ekasmiṃ passe bhittim̐ uṭṭhāpetvā ubhosu passesu upaḍḍham̐ upaḍḍham̐ katvā bhittiyo uṭṭhāpenti, tādīsam̐ senāsana”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ, gaṇṭhipade pana “aḍḍhakuṭṭaketi chadanam̐ aḍḍhena asampattakuṭṭake”ti vuttaṃ, tampi no na yuttaṃ. Vimativinodaniyam̐ pana “sabhāsaṅkhepenāti vuttasseva aḍḍhakuṭṭaketi iminā saṇṭhānam̐ dasseti. Yattha tīsu, dvīsu vā passesu bhittiyo baddhā, chadanam̐ vā asampattā aḍḍhabhitti, idam̐ aḍḍhakuṭṭakam̐ nāmā”ti vuttaṃ. Vāḷasaṅghāto nāma parikkhepassa anto thambhādīnam̐ upari vāḷarūpehi katasaṅghāto.

Parikkhepassa bahi gateti ettha yattha yasmiṃ passe parikkhepo natthi, tatthāpi parikkhepārahapadesato bahi gate anāpattiyevāti daṭṭhabbam̐. Vimativinodaniyam̐ pana “parikkhepassa bahi gateti ettha yasmiṃ passe parikkhepo natthi, tattha sace bhūmito vatthu uccaṃ hoti, ubhato uccavatthuto heṭṭhā bhūmiyam̐ nibbakosabbhantarepi anāpatti eva tattha senāsanavohārābhāvato. Atha vatthu nīcam̐ bhūmisamameva senāsanassa heṭṭhimatale tiṭṭhati, tattha parikkheparahitadisāya nibbakosabbhantare sabbattha āpatti hoti, paricchedābhāvato parikkhepassa bahi eva anāpattīti daṭṭhabba”nti vuttaṃ. Aparicchinnaḡabbhūpacāreti ettha majjhe vivaṭaṅgaṇavantāsu mahācatusālāsu yathā ākāsaṅgaṇam̐ anotaritvā pamukheneva gantvā sabbagabbhe pavisitum̐ na sakkā hoti, evam̐ ekekagabbhassa dvīsu passesu kuṭṭam̐ nīharitvā katam̐ paricchinnaḡabbhūpacāraṃ nāma, idam̐ pana tādīsam̐ na hotīti “aparcchinnaḡabbhūpacāre”ti vuttaṃ. Sabbagabbhepi pavisantīti gabbhūpacārassa aparicchinnaṭṭā ākāsaṅgaṇam̐ anotaritvāpi pamukheneva gantvā tam̐ tam̐ gabbham̐ pavisanti. Atha kuto tassa parikkhepoyeva sabbaparcchinnaṭṭāti vuttanti āha “gabbhaparikkhepoyeva hissa parikkhepo”ti, idañca samantā gabbhabhittiyo sandhāya vuttaṃ. Catusālavasena hi sannivitthe senāsane gabbhapamukham̐ visum̐ aparikkhittampi samantā ṭhitam̐ gabbhabhittīnam̐ vasena parikkhittam̐ nāma hoti.

81. Ekadisāya ujukameva dīgham̐ katvā sannivesito pāsādo ekasālasanniveso. Dvīsu tīsu catūsu vā disāsu siṅghāṭakasaṇṭhānādivasena katā dvisālādisannivesā veditabbā. Sālapabbhedadīpanameva cettha purimato visesoti. Aṭṭha pācittiyānīti upaḍḍhacchannam̐ upaḍḍhaparcchannam̐ senāsanam̐ dukkaṭavattussa ādim̐ katvā

pāḷiyaṃ dassitattā tato adhikaṃ sabbacchannaupaḍḍhaparicchannādikampi sabbam pāḷiyaṃ avuttampi pācittiyasseva vatthubhāvena dassitaṃ sikkhāpadassa paṇṇattivajjattā, garuke ṭhātabbato cāti veditabbaṃ. “Satta pācittiyānī”ti pāḷiyaṃ vuttapācittiyadvayaṃ sāmāññato ekattena gahetvā vuttaṃ. Pāḷiyaṃ “tatiyāya rattiyā purāruṇā nikkhamitvā puna sayatī”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ, anikkhamitvā purāruṇā uṭṭhahitvā antochadane nisinnassāpi puna divase sahaseyyena anāpatti eva. Ettha catubhāgo cūḷakaṃ, dvebhāgā upaḍḍhaṃ, tīsu bhāgesu dve bhāgā yebhuyyanti iminā lakkhaṇena cūḷakacchannaparicchannādīni veditabbāni. Idāni dutiyasikkhāpadepi yathāvuttanayaṃ atidisanto “mātugāmena...pe... ayameva vinicchayo”ti āha. “Matitthiyā pārājikavatthubhūtāyapi anupādinnaṃ pakkhe ṭhitattā sahaseyyāpattiṃ na janetī”ti vadanti. “Atthaṅgate sūriye mātugāme nipanne nipajjati, āpatti pācittiyassā”ti vacanato divā tassa sayantassa sahaseyyāpatti na hotiyevāti daṭṭhabbaṃ.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Sahaseyyavinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Soḷasamo paricchedo.

17. Mañcapīṭhādisaṅghikasenaśānesupaṭipajjitabba vinicchayaṃ kathā

82. Evaṃ sahaseyyavinicchayaṃ kathetvā idāni saṅghike vihāre seyyāsu kattabbavinicchayaṃ kathetum “vihāre saṅghike seyya”ntiyādīmāha. Tattha samaggaṃ kammaṃ samupagacchatīti saṅgho, ayameva vacanatto sabbasaṅghasādhāraṇo. Saṅghassa dinno saṅghiko, viharati etthāti vihāro, tasmīṃ. Sayanti etthāti seyyā, taṃ. Asantharīti santharivāna. Pakkamaṃ pakkamo, gamananti attho. “Vihāre saṅghike seyyaṃ, santharivāna pakkamo”ti imassa uddesaṃ pāṭhassa saṅghike vihāre...pe... pakkamananti attho daṭṭhabboti yojanā. Tatrāti tasmīṃ pakkamane ayaṃ īdiso mayā vuccamāno vinicchayo veditabboti attho. Katamo so vinicchayoti āha “saṅghike...pe... pācittiya”nti. Aparikkhittassa upacāro nāma senāsanato dve leḍḍupātā. Pācittiyanti paṭhamam pādam atikkāmentassa dukkaṭam, dutiyātikame pācittiyam. Kathaṃ viññāyaticcāha “yo pana bhikkhu...pe... vacanato”ti.

Tattha saṅghiko vihāro pākaṭo, seyyā apākaṭā, sā katividhāiccāha “seyyā nāma...pe... dasavidhā”ti. Tatthāpi katamā bhisī, katamā cimilikādayoti āha “tattha bhisīti...pe... esa nayo paṇṇasanthāre”ti. Tattha mañce attharitabbāti mañcakabhisi, evaṃ itaratra, vaṇṇānurakkhaṇattham katāti paṭakhaṇḍādīhi sibbitvā katā. Bhūmiyaṃ attharitabbāti cimilikāya sati tassā upari, asati suddhabhūmiyaṃ attharitabbā. Sīhadhammādīnaṃ pariharaṇe eva paṭikkhepoti iminā mañcapīṭhādīsu attharivā puna saṃharivā ṭhapanādivasena attano atthāya pariharaṇameva na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena paribhogo pana attano pariharaṇam na hotīti dasseti. Khandhake hi “antopi mañce paññattāni honti, bahipi mañce paññattāni hontī”ti evaṃ attano atthāya mañcādīsu paññapetvā pariharaṇavatthusmīṃ “na, bhikkhave, mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ byagghacammaṃ dīpicammaṃ, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti paṭikkhepo kato, tasmā vuttanayenevettha adhippāyo daṭṭhabbo. Sāratthadīpaniyaṃ pana “yadi evaṃ

‘pariharaṇeyeva paṭikkhepo’ti idaṃ kasmā vuttanti codanaṃ katvā ‘anujānāmi, bhikkhave, sabbaṃ pāsādaparibhoga’nti vacanato puggalikepi senāsane senāsanaparibhogavasena niyamaṃ suvaṇṇaghaṭṭadikaṃ paribhuñjitum vaṭṭamānampi kevalaṃ attano santakaṃ katvā paribhuñjitum na vaṭṭati. Evamidaṃ bhūmattharaṇavasena paribhuñjitum vaṭṭamānampi attano santakaṃ katvā taṃ taṃ vihāraṃ haritvā paribhuñjitum na vaṭṭatīti dassanattamaṃ pariharaṇeyeva paṭikkhepo veditabbo’ti vuttaṃ.

Pāvāro kojavoti paccattharaṇatthāyeva ṭhapitā uggatalomā attharaṇavisesā. Ettakameva vuttanti aṭṭhakathāsu vuttaṃ. “Idaṃ aṭṭhakathāsu tathāvuttabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, aññampi tādisaṃ mañcapīṭhesu attharittabbaṃ attharaṇamevā’ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana “paccattharaṇaṃ nāma pāvāro kojavo’ti niyamevā vuttaṃ, tasmā gaṇṭhipadesu vuttaṃ iminā na sameti, “vīmaṃsitvā gahetabba’nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vīmaṃsite pana evamadhippāyo paññāyati - mātikāṭṭhakathāpi aṭṭhakathāyeva, tasmā mahāaṭṭhakathādīsu vuttanayena “pāvāro kojavo’ti niyamevā vuttaṃ, evaṃ niyamane satipi yathā “laddhātapatto rājakumāro’ti ātapattassa laddhabhāveyyeva niyamevā vuttepi nidassananayavasena rājakakudhabhaṇḍasāmaññaṃ samānā vālabījanādayopi vuttāyeva honti, evaṃ “pāvāro kojavo’ti niyamevā vuttepi nidassananayavasena tehi mañcapīṭhesu attharittabbabhāvasāmaññaṃ samānā aññe attharaṇāpi vuttāyeva honti, tasmā gaṇṭhipadesu vuttavacanaṃ aṭṭhakathāvacanassa paṭilomaṃ na hoti, anulomamevāti daṭṭhabbaṃ.

Imasmiṃ pana ṭhāne “yena vihāro kārīto, so vihārassāmiko’ti pāṭhaṃ nissāya ekacce vinayadharā “saṅghikavihārassa vā puggalikavihārassa vā vihāradāyakoyeva sāmiko, soyeva issaro, tassa ruciyā eva vasitum labhati, na saṅghagaṇapuggalānaṃ ruciyā’ti vinicchayaṃ karonti, so vīmaṃsitabbo, kathaṃ ayaṃ pāṭho kimatthaṃ sādheti issaratthaṃ vā āpucchitabbatthaṃ vāti? Evaṃ vīmaṃsite “bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo’tiādivacanato āpucchitabbatthameva sādheti, na issaratthanti viññāyati.

Atha siyā “āpucchitabbatthe siddhe issarattho siddhoyeva hoti. Issarabhāvatoyeva hi so āpucchitabbo’ti. Tatthevaṃ vattabbaṃ - “āpucchantena ca bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo, tasmīṃ asati sāmaṇero, tasmīṃ asati ārāmiko’tiādivacanato āyasmantānaṃ matena bhikkhupi sāmaṇeropi ārāmikopi vihārakārakopi tassa kule yo koci puggalopi issaroti āpajjeyya, evaṃ viññāyamānēpi bhikkhumhi vā sāmaṇere vā ārāmike vā sati teyeva issarā, na vihārakārako. Tesu ekasmimpi asatiyeva vihārakārako issaro siyāti. Imasmiṃ pana adhikāre saṅghikaṃ senāsanaṃ rakkhaṇatthāya āpucchitabbameyeva vadati, na issarabhāvato āpucchitabbamaṃ. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “anāpucchamaṃ vā gaccheyyāti ettha bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo’tiādi.

Athāpi evaṃ vadeyya “na sakalassa vākyapāṭhassa adhippāyatthaṃ sandhāya amhehi vuttaṃ, atha kho ‘vihārassāmiko’ti etassa padatthaṃyeva sandhāya vuttaṃ. Kathaṃ? Saṃ etassa atthīti sāmiko, vihārassa sāmiko vihārassāmiko. ‘Ko vihārassāmiko nāmā’ti vutte ‘yena vihāro kārīto, so vihārassāmiko nāmā’ti vattabbo, tasmā vihārakārako dāyako vihārassāmiko nāmāti viññāyati, evaṃ viññāyamāne sati sāmiko nāma sassa dhanassa issaro, tassa ruciyā eva aññe labhanti, tasmā vihārassāmikabhūtassa dāyakassa ruciyā eva bhikkhū vasitum labhanti, na

saṅghagaṇapuggalānaṃ ruciyāti imamatthaṃ sandhāya vutta''nti. Te evaṃ vattabbā - mā āyasmanto evaṃ avacuttha, yathā nāma ''ghaṭikāro brahmā''ti vutto so brahmā idāni ghaṭaṃ na karoti, purimattabhāve pana karoti, tasmā ''ghaṭaṃ karotī''ti vacanathena ''ghaṭikāro''ti nāmaṃ labhati. Iti pubbe laddhanāmattā pubbavohāravasena brahmabhūtopi ''ghaṭikāro''icceva vuccati, evaṃ so viharakārako bhikkhūnaṃ pariccattakālate paṭṭhāya viharassāmiko na hoti vatthupariccāgalakkhaṇattā dānassa, pubbe pana apariccattakāle viharassa kārakattā viharassāmiko nāma hoti, so evaṃ pubbe laddhanāmattā pubbavohāravasena ''viharassāmiko''ti vuccati, na, pariccattassa viharassa issarabhāvato. Teneva sammāsambuddhena ''vihāradāyākānaṃ ruciyā bhikkhū vasantū''ti avatvā senāsanapaññāpako anuññātoti daṭṭhabbo. Tathā hi vuttaṃ vimativinodaniyaṃ ''tesaṃ gehānīti ettha bhikkhūnaṃ vāsattāya katampi yāva na denti, tāva tesaṃ santakamyeva bhavissatīti daṭṭhabba''nti, tena dinnakālate paṭṭhāya tesaṃ santakāni na hontīti dasseti. Ayaṃ pana kathā pāṭhassa sammukhībhūtattā imasmiṃ ṭhāne kathitā. Vihāravinicchayo pana catupaccayabhājanavinicchaye āvi bhavissati. Yo kocīti ñātako vā aññātako vā yo koci. Yena mañcaṃ pīṭhaṃ vā vinanti, taṃ mañcapīṭhakavānaṃ.

83. Siluccayaleṇanti siluccaye leṇaṃ, pabbataguhāti attho. ''Senāsaṇaṃ upacikāhi khāyita''nti imasmiṃ vatthusmiṃ paññattattā vatthuanurūpavasena aṭṭhakathāyaṃ upacikāsaṅkāya abhāvena anāpatti vuttā. Vattakkhandhake gamikavattaṃ paññāpentena ''senāsaṇaṃ āpucchitabba''nti vuttattā kevalaṃ itikattabbatāmattadassanattā ''āpucchanaṃ pana vatta''nti vuttaṃ, na pana vattabhede dukkaṭanti dassanattā, teneva andhakaṭṭhakathāyaṃ ''senāsaṇaṃ āpucchitabba''nti ettha ''yaṃ pāsāṇapiṭṭhiyaṃ vā pāsāṇattambhesu vā katasenāsaṇaṃ yattha upacikā nārohani, taṃ anāpucchantassapi anāpatti''ti vuttaṃ. Tasmā yaṃ vuttaṃ gaṇṭhipade ''tādise senāsane anāpucchā gacchantassa pācittiyaṃ natthi, gamikavatte senāsaṇaṃ anāpucchā gacchanto vattabhedo hoti, tasmā dukkaṭaṃ āpajjati''ti, taṃ na gahetabbaṃ.

Pacchimassa ābhogena mutti natthīti tassa pacchato gacchantassa aññassa abhāvato vuttaṃ. Ekaṃ vā pesetvā āpucchitabbanti ettha gamanacittassa uppannaṭṭhānato anāpucchitvā gacchante dutiyapādudhāre pācittiyaṃ. Maṇḍape vāti sākhamāṇḍape vā padaramaṇḍape vā. Rukkhamūleti yassa kassaci rukkhassa heṭṭhā. Palujjati vinassati.

84. Majjhe saṃkhittaṃ paṇavasāṇṭhānaṃ katvā baddhanti erakapattādīhi veṇiṃ katvā tāya veṇiyā ubhosu passesu vitthataṭṭhāne bahuṃ veṭhetvā tato paṭṭhāya yāva majjhaṭṭhānaṃ, tāva antoākaḍḍhanavasena veṭhetvā majjhe saṃkhipitvā tattha tattha bandhitvā kataṃ. Yattha kākā vā kulalā vā na ūhadantīti yattha dhuvanivāsena kulāvake katvā vasamānā ete kākakulalā, aññe vā sakuṇā taṃ senāsaṇaṃ na ūhadanti, tādise rukkkhamūle nikkhipituṃ anujānāmīti attho.

85. Navavāyimoti adhunā suttena vītakacchena paliveṭhitamañco. Onaddhoti kappiyacamma onaddho, sova onaddhako sakatthe ka-paccayavasena. Tena hi vassena sīghaṃ na nassati. Ukkaṭṭhaabbhokāsikoti idaṃ tassa sukhaṭṭhāpattidassanattā, ukkaṭṭhassāpi pana cīvarakuṭi vaṭṭateva. Kāyānugatikkattāti bhikkhuno tattheva nisinnabhāvaṃ dīpeti, tena ca vassabhayena sayaṃ aññattha gacchantassa āpattiṃ dasseti. Abbhokāsikānaṃ atemanattāya niyametvā dāyakehi dinnampi attānaṃ rakkhantena rakkhittabbameva. ''Yasmā pana

dāyakehi dānakāleyeva satasahassagghanakampi kambalaṃ ‘pādapuñchanīṃ katvā paribhuñjathā’ti dinnaṃ tatheva paribhuñjitum vaṭṭati, tasmā idampi mañcapīṭhādisenāsaṇaṃ ‘ajjhokāsepi yathāsukhaṃ paribhuñjathā’ti dāyakehi dinnaṃ ce, sabbasmimpi kāle ajjhokāse nikkhipitum vaṭṭatīti vadantī’ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Pesetvā gantabbanti ettha “yo bhikkhu imaṃ ṭhānaṃ āgantvā vasati, tassa dethā”ti vatvā pesetabbam.

Valāhakānaṃ anuṭṭhitabhāvaṃ sallakkhetvāti iminā gimhānēpi meghe uṭṭhite abbhokāse nikkhipitum na vaṭṭatīti dīpeti. Tatra tatrāti cetiyaṅgaṇādi ke tasmīṃ tasmīṃ abbhokāse niyamevā nikkhittā. Majjhato paṭṭhāya pādaṭṭhānābhīmukhāti yattha samantato sammajjitvā aṅgaṇamajjhe sabbadā kacavarassa saṅkaḍḍhanena majjhe vālikā sañcitā hoti, tattha kattabbavidhidassanattam vuttaṃ, uccavatthupādaṭṭhānābhīmukhaṃ, bhittipādaṭṭhānābhīmukhaṃ vā vālikā haritabbāti attho. “Yattha vā pana koṇesu vālikā sañcitā, tattha tato paṭṭhāya aparadisābhīmukhā haritabbā”ti keci attam vadanti. Keci pana “sammaṭṭhaṭṭhānassa padavalañjēna avikopanatthāya sayam asammaṭṭhaṭṭhāne ṭhatvā attano pādābhīmukhaṃ vālikā haritabbāti vutta”nti vadanti. Tattha “majjhato paṭṭhāyā”ti vacanassa payojanaṃ na dissati. Sārattadīpaniyaṃ pana “pādaṭṭhānābhīmukhāti nisīdantānaṃ pādaṭṭhānābhīmukhanti keci, sammajjantassa pādaṭṭhānābhīmukhanti apare, bahivālikāya agamananimittaṃ pādaṭṭhānābhīmukhā haritabbāti vuttanti eke”ti vuttaṃ. Kacavaraṃ hatthehi gahetvā bahi chaḍḍetabbanti iminā “kacavaraṃ chaḍḍessāmī”ti vālikā na chaḍḍetabbāti dīpeti.

86. Kappaṃ labhitvāti “gacchā”ti vuttavacanena kappaṃ labhitvā. Therassa hi āṇattiyā gacchantassa anāpatti. Purimanayenevāti “nisīditvā sayam gacchanto”tiādinā pubbe vuttanayeneva.

Aññattha gacchatīti tam maggaṃ atikkamitvā aññattha gacchati. Leḍḍupātupacārato bahi ṭhitattā “pāduddhārena kāretabbo”ti vuttaṃ, aññattha gacchantassa paṭhamapāduddhāre dukkaṭam, dutiyapāduddhāre pācittiyanti attho. Pākatikaṃ akatvāti apaṭisāmetvā. Antarasannipātetī antarantarā sannipāte.

87. Āvāsikānaṃyeva palibodhoti ettha āgantukesu āgantvā kiñci avatvā tattha nisinnesupi nisīditvā “āvāsikāyeva uddharissanti”ti gatesupi āvāsikānameva palibodho. Mahāpaccarivāde pana “idaṃ amhāka”nti vatvāpi avatvāpi nisinnānamevāti adhippāyo. Mahāaṭṭhakathāvāde “āpattī”ti pācittiyameva vuttaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana santharāpane pācittiyena bhavitabbanti anāṇattiyā paññattattā dukkaṭam vuttaṃ. Ussārakoti sarabhāṇako. So hi uddhamuddham pāḷipāṭham sāreti pavattetīti “ussārako”ti vuccati. “Idaṃ ussārakassa, idaṃ dhammakathikassā”ti visum paññattattā anāṇattiyā paññattepi pācittiyeneva bhavitabbanti adhippāyena “tasmīṃ āgantvā nisinne tassa palibodho”ti vuttaṃ. Keci pana vadanti “anāṇattiyā paññattepi dhammakathikassa anuṭṭhāpanīyattā pācittiyena bhavitabbam, āgantukassa pana pacchā āgatehi vuḍḍhatarehi uṭṭhāpanīyattā dukkaṭam vutta”nti.

88. Pādapuñchanī nāma rajjukehi vā pilotikāya vā pādapuñchanattam katā. Phalakapīṭham nāma phalakamayam pīṭham. Atha vā phalakañceva dārumayapīṭhañca. Dārumayapīṭhanti ca phalakamayameva pīṭham veditabbam. Pādakaṭhalikanti adhotapādaṭṭhāpanakam. Ajjhokāse rajanaṃ pacitvā ...pe... paṭisāmetabbanti ettha theve asati rajanakamme niṭṭhite paṭisāmetabbam. “Bhikkhu

vā sāmaṇero vā ārāmiko vā lajjī hotīti vuttattā alajjīṃ āpucchitvā gantum na vaṭṭatī”ti vadanti. Otāpento...pe... gacchatīti ettha “kiñcāpi ’ettakaṃ dūraṃ gantabba’nti paricchedo natthi, tathāpi leḍḍupātaṃ atikkamma nātidūraṃ gantabba’nti vadanti.

Iti vinayasaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Mañcapīṭhādisaṅghikasenāsanepaṭipajjitabba -

Vinicchayakathālaṅkāro nāma

Sattarasamo paricchedo.

18. Kālikavinicchayakathā

89. Evaṃ saṅghikasenāsanesu kattabbavinicchayaṃ kathetvā idāni catukālikavinicchayaṃ kathetum “kālikānīpi cattārī”tiādimāha. Tattha karaṇaṃ kāro, kiriyā. Kāro eva kālo ra-kārassa la-kāro yathā “mahāsālo”ti. Kāloti cettha paccuppannādikiriyā. Vuttañhi -

“Āraddhāniṭṭhito bhāvo, paccuppanno suniṭṭhito;
Atītānāgatuppāda-mappattābhimukhā kiriyā”ti.

Ettha pana tassa tassa kiriyāsaṅkhātassa kālassa pabhedabhūto purebhattaekaahorattasattāhajjivikapariyantasaṅkhāto kālaviseso adhippeto. Kāle tasmīṃ tasmīṃ kālaviseso paribhuñjitabbānīti kālikāni. Pi-saddo samuccayattho, tena kappiyā catubhūmiyoti samucceti. Cattārīti saṅkhyāniddeso, tena kālikāni nāma cattārī eva honti, na tīṇi na pañcāti dasseti, idaṃ mātikāpadassa atthavivaraṇaṃ. Tattha uddeso yaṃ mātikāyaṃ “kālikānīpi cattārī”ti evaṃ vuttaṃ, ettha etasmīṃ mātikāpade cattārī kālikāni veditabbānīti yojanā. Katamāni tānīti āha “yāvakālika”ntiādi. Yāvakālikaṃ...pe... yāvajjivikaṃ iti imāni vatthūni cattārī kālikāni nāmāti attho.

Idāni tesam vatthuñca visesanañca nāmalābhahetuñca dassento “tattha purebhatta”ntiādimāha. Tattha tesu catūsu kālikesu yaṃ kiñci khādanīyaṃ bhojanīyaṃ yāvakālikaṃ, aṭṭhavidhapānaṃ yāmakālikaṃ, sappiādi pañcavidhabhesajjaṃ sattāhakālikaṃ, sabbampi paṭiggahitaṃ yāvajjivikaṃ iti vuccatīti sambandho. Yaṃ kiñci khādanīyabhojanīyanti ettha atibyāpitaṃ pariharitum visesanamāha “purebhatta”ntyādi. Purebhattaṃ paṭiggahetvā paribhuñjitabbameva yāvakālikaṃ, na aññaṃ khādanīyaṃ bhojanīyantyattho. Yāva...pe... paribhuñjitabbatoti nāmalābhahetum, etena yāva kālo assāti yāvakālikanti vacanatthaṃ dasseti. Aṭṭhavidhaṃ pānanti ettha abyāpitaṃ pariharitumāha “saddhiṃ anulomapānehi”ti. Yāva...pe... tabbatoti nāmalābhahetum, etena yāmo kālo assāti yāmakālikanti vacanatthaṃ dasseti. Sattāhaṃ nidhetabbatoti nāmalābhahetum, etena sattāho kālo assāti sattāhakālikanti vacanatthaṃ dasseti. Sabbampi paṭiggahitanti ettha atibyāpitaṃ pariharitum “ṭhapetvā udaka”ntyāha. Yāva...pe... paribhuñjitabbatoti nāmalābhahetum, tena yāvajjivaṃ kālo assāti yāvajjivikanti vacanatthaṃ dasseti.

Etthāha - “yo pana bhikkhu adinnaṃ mukhadvāraṃ āhāraṃ āhareyya aññatra udakadantaponā, pācittiya”nti vacanato nanu udakaṃ appaṭiggahitabbaṃ, atha

kasmā “ṭhapetvā udakaṃ avasesaṃ sabbampi paṭiggahita”nti vuttanti? Saccaṃ, parisuddhaudakaṃ appaṭiggahitabbhaṃ, kaddamādisahitaṃ pana paṭiggahetabbhaṃ hoti, tasmā paṭiggahitesu antogadhabhāvato “ṭhapetvā udaka”nti vuttanti. Evamapi “sabbampi paṭiggahita”nti imināva siddhaṃ paṭiggahetabbassa udakassapi gahaṇatoti? Saccaṃ, tathāpi udakabhāvena sāmāññato “sabbampi paṭiggahita”nti ettake vutte ekaccassa udakassa paṭiggahetabbabhāvato udakampi yāvajīvikāṃ nāmāti ñāyeyya, na pana udakaṃ yāvajīvikāṃ suddhassa paṭiggahetabbabhāvato, tasmā idaṃ vuttaṃ hoti - ekaccassa udakassa paṭiggahetabbabhāve satipi suddhassa appaṭiggahitabbattā taṃ udakaṃ ṭhapetvā sabbampi paṭiggahitaṃ yāvajīvikanti vuccatīti.

90. Mūlakamūlādīni upadesatoyeva veditabbāni, tāni pariyāyato vuccamānāni na sakkā viññātuṃ. Pariyāyantarena hi vuccamāne taṃ taṃ nāmaṃ ajānantānaṃ sammohoyeva siyā, tasmā tattha na kiñci vakkhāma. Khādanīye khādanīyatthanti pūvādikhādanīye vijjamānaṃ khādanīyakiccaṃ khādanīyehi kātappaṃ jighacchāharaṇasaṅkhātāṃ atthaṃ payojanaṃ neva pharanti na nipphādentī. Ekasmiṃ dese āhāra-kiccaṃ sādentaṃ vā asādentaṃ vā aparasmiṃ dese uṭṭhitabhūmīrasādhedena āhārajighacchāharaṇakiccaṃ asādhentampi vā sambhaveyyāti āha “tesu tesu janapadesū”tiādi. Keci pana “ekasmiṃ janapade āhāra-kiccaṃ sādentaṃ sesajanapadesupi vikāle na kappati evāti dassanattaṃ idaṃ vutta”ntipi vadanti. Pakatiāhārasenañāti aññehi yāvakālikehi ayojitaṃ attano pakatiyāva āhāra-kikkakaraṇavasena. Sammohoyeva hotīti anekattānaṃ nāmānaṃ appasiddhānañca sambhavato sammoho eva siyā. Tenevettha mayampi mūlakamūlādīnaṃ pariyāyantaradassane ādaraṃ na karimha upadesatova gahetabbato.

Yanti vaṭṭakandaṃ.

Muḍḍalanti thūlataṇḍamūlameva.

Rukkhavallīdānanti heṭṭhā vuttameva sampiṇḍetvā vuttaṃ.

Antopathavīgatoti sālakalyāṇikkhandhaṃ sandhāya vuttaṃ.

Sabbakappiyānīti mūlatacapattādīnaṃ vasena sabbaso kappiyāni, tesampi nāmavasena na sakkā pariyantaṃ dassetunti sambandho.

Acchivādīnaṃ aparipakkāneva phalāni yāvajīvikānīti dassetuṃ “aparipakkānī”ti vuttaṃ.

Harītakādīnaṃ atṭhīnīti ettha miñjaṃ paṭicchādetvā ṭhitāni kapālāni yāvajīvikānīti ācariyā. Miñjampi yāvajīvikanti eke. Vimativinodaniyaṃ pana “harītakādīnaṃ atṭhīnīti ettha ‘miñjaṃ yāvakālika’nti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ atṭhakathāyaṃ avuttattā”ti vuttaṃ.

Hiṅgūti hiṅgurukkhato paggharitanīyyāso. Hiṅgujatuādayopi hiṅguvikatiyo eva. Tattha hiṅgujatu nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapattāni pacitvā kataniyyāso. Hiṅgusipāṭikaṃ nāma hiṅgupattāni pacitvā kataniyyāso. “Aññena missetvā kato”tipi vadanti. Takanti aggakoṭiyā nikkhantasilesa. Takapattīti pattato nikkhantasilesa. Takapaṇṇīti palāse bhajjivā katasilesa. “Daṇḍato nikkhantasilesa”tipi vadanti.

91. Yāmakālikesu panāti ettha kiñcāpi pāḷiyaṃ khādanīyabhojanīyapadehi yāvakālikameva saṅgahitaṃ, na yāmakālikaṃ, tathāpi “anāpatti yāmakālikaṃ yāme nidahitvā bhuñjati”ti idha ceva “yāmakālikena bhikkhave sattāhakālikaṃ...pe... yāvajīvikaṃ tadahupaṭiggahitaṃ yāme kappati, yāmātikante na kappatī”ti aññattha ca vuttattā “yāmakālika”ntivacanasāmatthiyato ca bhagavato adhippāyaññūhi aṭṭhakathācariyehi yāmakālikaṃ sannidhikāraṃ pācittiyavattumeva vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Ṭhapetvā dhaññaphalarasanti ettha “taṇḍuladhovanodakampi dhaññaphalarasoyevā”ti vadanti.

92. Sattāhakālike pañca bhesajjānīti bhesajjakiccaṃ karontu vā mā vā, evaṃladdhavohārāni pañca. “Gosappī”tiādinaṃ loke pākaṭaṃ dassetvā “yesaṃ maṃsaṃ kappatī”ti iminā aññesampi rohitamigādīnaṃ sappiṃ gahetvā dasseti. Yesaṃhi khīraṃ atthi, sappimpi tesāṃ atthiyeva, taṃ pana sulabhaṃ vā dullabhaṃ vā asammohatthaṃ vuttaṃ. Evaṃ navaṇītampi. “Yesaṃ maṃsaṃ kappatī”ti ca idaṃ nissaggiyavattudassanatthaṃ vuttaṃ, na pana yesaṃ maṃsaṃ na kappati, tesāṃ sappiādi na kappatīti dassanatthaṃ. Manussakhīrādīnīpi hi no na kappanti.

93. Yāva kālo nātikkamati, tāva paribhuñjitum vaṭṭatīti ettha kāloti bhikkhūnaṃ bhojanakālo adhippeto, so ca sabbantimena paricchena ṭhitamajjhanhiko. Ṭhitamajjhanhikopi hi kālasaṅgahaṃ gacchati, tato paṭṭhāya pana khāditum vā bhuñjitum vā na sakkā, sahasā pivitum sakkā bhavēyya, kukkuccakena pana na kattabbaṃ. Kālaparicchadajānanatthañca kālatthambho yojetabbo. Kālantare vā bhattakiccaṃ kātābbaṃ. Paṭiggahaṇeti gahaṇameva sandhāya vuttaṃ. Paṭiggahitameva hi taṃ, sannihitaṃ na kappatīti puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi, teneva “ajjhoharitukāmatāya gaṇhantassa paṭiggahaṇe”ti vuttaṃ. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana “ajjhoharissāmīti gaṇhantassa gahaṇe”icceva vuttaṃ.

Yanti yaṃ pattam. Sandissatīti yāguyā upari sandissati. Telavaṇṇe patte satipi nisnehabhāve aṅguliyaṃ ghaṃsantassa vaṇṇavaseneva lekhā paññāyati, tasmā tattha anāpattīti dassanatthaṃ “sā abbohārikā”ti vuttaṃ. Sayam paṭiggahetvā apariccattameva hi dutiyadivase na vaṭṭatīti ettha paṭiggahaṇe anapekkhavissajjanena, anupasampannassa nirapekkhadānena vā vijahitapaṭiggahaṇaṃ pariccattameva hotīti “apariccatta”nti iminā ubhayathāpi avijahitapaṭiggahaṇameva vuttaṃ, tasmā yaṃ parassa paricajitvā adinnampi sace paṭiggahaṇe nirapekkhavissajjanena vijahitapaṭiggahaṇaṃ hoti, tampi dutiyadivase vaṭṭatīti veditabbaṃ. Yadi evaṃ “patto duddhoto hoti”tiādīsu kasmā āpatti vuttāti? “Paṭiggahaṇaṃ avissajjetvāva sayam vā aññena vā tucchaṃ katvā na sammā dhovitvā niṭṭhāpīte patte laggampi avijahitapaṭiggahaṇameva hotīti tattha āpatti”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “sāmaṇerānaṃ paricajantīti imasmīṃ adhikāre ṭhatvā ‘apariccattamevā’ti vuttattā anupasampannassa pariccattameva vaṭṭati, apariccattaṃ na vaṭṭatīti āpannaṃ, tasmā nirālayabhāvena paṭiggahaṇe vijahitepi anupasampannassa apariccattaṃ na vaṭṭatī”ti vadanti. Taṃ yuttaṃ viya na dissati. Yadaggena hi paṭiggahaṇaṃ vijahati, tadaggena sannidhimpī na karoti vijahitapaṭiggahaṇassa appaṭiggahitasadisattā. Paṭiggahetvā nidahiteyeva ca sannidhipaccayā āpatti vuttā.

Vimativinodaniyaṃ pana “apariccattamevāti nirapekkhatāya anupasampannassa adinnaṃ apariccattañca yāvakālikādivatthumeva sandhāya vadati, na pana taggatapaṭiggahaṇaṃ. Na hi vatthuṃ apariccajitvā tatthagatapaṭiggahaṇaṃ pariccajituṃ sakkā, na ca tādisaṃ vacanaṃ atthi, yadi bhavēyya, ‘sace patto duddhoto hoti...pe... bhuñjantassa pācittiya’nti vacanaṃ virujjheyya. Na hi dhovanena āmisaṃ apanetuṃ vāyamantassa paṭiggahaṇe apekkhā vattati. Yena punadivase bhuñjato pācittiyaṃ janeyya, patte pana vattamānā apekkhā taggatike āmisepi vattati eva nāmāti āmise anapekkhatā ettha na labbhati, tato āmise avijahitapaṭiggahaṇaṃ punadivase pācittiyaṃ janetīti idaṃ vuttaṃ. Atha mataṃ ‘yadaggenettha āmisānapekkhatā na labbhati, tadaggena paṭiggahaṇānapekkhatāpi na labbhatī’ti. Tathā sati yattha āmisāpekkhā atthi, tattha paṭiggahaṇāpekkhāpi na vigacchatīti āpannaṃ, evañca paṭiggahaṇe anapekkhavissajjanaṃ visuṃ na vattabbaṃ siyā, aṭṭhakathāyañcetampi paṭiggahaṇavijahanaṃ kāraṇattena abhimataṃ siyā. Idaṃ suṭṭhutaṃ katvā visuṃ vattabbaṃ cīvarāpekkhāya vattamānāyapi paccuddhārena adhiṭṭhānavijahanaṃ viya. Etasmiñca upāye sati gaṇṭhikāhatapattesu avaṭṭanātā nāma na siyāti vuttovāyamattho, tasmā yaṃ vuttaṃ sārattadīpaniyaṃ ‘yaṃ parassa pariccajitvā adinnaṃpi sace paṭiggahaṇe nirapekkhavissajjanaṃ vijahitapaṭiggahaṇaṃ hoti, tampi dutiyadivase vaṭṭatī’tiādi, taṃ na sārato paccetabba’nti vuttaṃ.

Pāliyaṃ “sattāhakālikaṃ yāvajīvikaṃ āhāratthāya paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā”tiādinā sannihitesu sattāhakālikayāvajīvikesu purebhattampi āhāratthāya ajjhoharaṇepi dukkaṭassa vuttattā yāmakālikepi ajjhohāre visuṃ dukkaṭena bhavitabbanti āha “āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhiṃ pācittiya’nti. Pakatiāmiseti odanādikappiyāmise. Dveti purebhattaṃ paṭiggahitaṃ yāmakālikaṃ purebhattaṃ sāmisenā mukhena bhuñjato sannidhipaccayā ekaṃ, yāvakālikasaṃsaṭṭhatāya yāvakālikatthabhaṇaṃ anatirittapaccayā ekanti dve pācittiyaṇi. Vikappadvayeti sāmisanirāmisapakkhadvaye. Thullaccayaṃ dukkaṭaṇca vaḍḍhatīti manussamaṃse thullaccayaṃ, sesaakappiyamaṃse dukkaṭaṃ vaḍḍhati.

Paṭiggahaṇapaccayā tāva dukkaṭanti ettha sannihitattā purebhattampi dukkaṭameva. Sati paccaye pana sannihitampi sattāhakālikaṃ yāvajīvikaṇca bhesajjatthāya gaṇhantassa paribhuñjantassa ca anāpattiyeva.

94. Uggahitakaṃ katvā nikkhittanti apaṭiggahitaṃ sayameva gahetvā nikkhittaṃ. Vimativinodaniyaṃ “uggahitakanti paribhogatthāya sayam gahita’nti vuttaṃ. Sayam karotīti pacitvā karoti. Purebhattanti tadahupurebhattameva vaṭṭati savatthukapaṭiggahitattā. Sayamkatanti navanītaṃ pacitvā kataṃ. Nirāmisamevāti tadahupurebhattaṃ sandhāya vuttaṃ.

95. Ajja sayamkataṃ nirāmisameva bhuñjantassa kasmā sāmampāko na hotīti āha “navanītaṃ tāpentassā”tiādi. Pacchābhattaṃ paṭiggahitakehīti khīradadhīni sandhāya vuttaṃ. Uggahitakehi kataṃ abbhañjanādīsu upanetabbanti yojanā. Ubhayesampīti pacchābhattaṃ paṭiggahitakhīradadhīni ca purebhattaṃ uggahitakehi ca katānaṃ. Esa nayoti nissaggiyaṃ na hotīti attho. Akappiyamaṃsasappimhīti hatthiādīnaṃ sappimhi. Kāraṇapatirūpakaṃ vatvāti “sajātikānaṃ sappibhāvato”ti kāraṇapatirūpakaṃ vatvā. Sappinayena veditabbanti nirāmisameva sattāhaṃ vaṭṭatīti attho. Etthāti navanīte. Dhotam vaṭṭatīti adhotañce, savatthukapaṭiggahitaṃ hoti, tasmā dhotam paṭiggahetvā sattāhaṃ nikkhipituṃ vaṭṭatīti therānaṃ adhippāyo.

Mahāsīvattherassa pana vatthuno viyojittā dadhiguḷikādīhi yuttatāmattena savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hoti, tasmā takkato uddhaṭamattameva paṭiggahetvā dhovivā, pacivā vā nirāmisameva katvā bhuñjimsūti adhippāyo, na pana dadhiguḷikādīhi saha vikāle bhuñjimsūti. Tenāha “tasmā navanītaṃ paribhuñjantena...pe... savatthukapaṭiggahaṃ nāma na hotī”ti. Tattha adhotam paṭiggahetvāpi tam navanītaṃ paribhuñjantena dadhiādīni apānetvā paribhuñjitabbanti attho. Keci pana “takkato uddhaṭamattameva khādimsū”ti vacanassa adhippāyaṃ ajānantā “takkato uddhaṭamattaṃ adhotampi dadhiguḷikādisahitaṃ vikāle paribhuñjituṃ vaṭṭatī”ti vadanti, tam na gahetabbaṃ. Na hi dadhiguḷikādiāmisena saṃsaṭṭharasaṃ navanītaṃ paribhuñjituṃ vaṭṭatīti sakkā vattum. Navanītaṃ paribhuñjantenāti adhovitvā paṭiggahitanavanītaṃ paribhuñjantena. Dadhi eva dadhigataṃ yathā “gūthagataṃ muttagata”nti. “Khayaṃ gamissatī”ti vacanato khīraṃ pakkhipitvā pakkasappiādipi vikāle kappatīti veditabbaṃ. Khayaṃ gamissatīti nirāmisam hoti, tasmā vikālepi vaṭṭatīti attho. Ettāvatāti navanīte laggamattena visum dadhiādivohāraṃ aladdhena appamattena dadhiādīnāti attho, etena visum paṭiggahitadadhiādīhi saha pakkaṃ savatthukapaṭiggahitasāṅkameva gacchatīti dasseti. Tasmimpīti nirāmisabhūtepi. Kukkuccakānaṃ pana ayaṃ adhippāyo - paṭiggahaṇe tāva dadhiādīhi asambhinnarasattā bhaddhena sahitaḡuḷapiṇḡādī viya savatthukapaṭiggahitaṃ nāma hoti. Tam pana pacantena dhovivāva pacitabbaṃ. Itarathā pacanakkhaṇe paccamānadadhiguḷikādīhi sambhinnarasatāya sāmānpakkaṃ jātaṃ, tesu khīṇesupi sāmānpakkameva hoti, tasmā nirāmisameva pacitabbanti. Teneva “āmisena saddhiṃ pakkattā”ti kāraṇaṃ vuttaṃ.

Ettha cāyaṃ vicāraṇā - savatthukapaṭiggahitattābhāve āmisena saha bhikkhunā pakkassa sayampākadoso vā parisāṅkīyati, yāvakālikatā vā. Tattha na tāva sayampākadoso ettha sambhavati sattāhakālikattā. Yañhi tattha dadhiādi āmisagataṃ, tam parikkhīṇanti. Atha paṭiggahitadadhiguḷikādinā saha attanā pakkattā savatthukapakkaṃ viya bhavēyyāti parisāṅkīyati, tadā “āmisena saha paṭiggahitattā”ti kāraṇaṃ vattabbaṃ, na pana “pakkattā”ti, tathā ca upaḡḡhattherānaṃ matameva aṅgīkataṃ siyā. Tattha ca sāmāṇerādīhi pakkampi yāvakālikameva siyā paṭiggahitakhīrādīṃ pacivā anupasampannehi katasappiādi viya, na ca tam yuttaṃ bhikkhācārena laddhanavanītādīnaṃ takkādiāmisasaṃsaṭṭhasambhavana aparibhuñjitabbattāppasaṅgato. Na hi gahaṭṭhā dhovivā, sodhetvā vā patte ākirantīti niyamo atthi.

Aṭṭhakathāyañca “yathā tattha patitatanḡulakaṇādayo na paccanti, evaṃ...pe... puna pacivā deti, purimanayeneva sattāhaṃ vaṭṭatī”ti iminā vacanenapetaṃ virujjhati, tasmā idha kukkuccakānaṃ kukkucuppattiyā nimittameva na dissati. Yathā cettha, evaṃ “lajjī sāmāṇero yathā tattha tanḡulakaṇādayo na paccanti, evaṃ aggimhi vilīyāpetvā...pe... detī”ti vacanassāpi nimittaṃ na dissati. Yadi hi etaṃ yāvakālikasaṃsaggaparihārāya vuttaṃ siyā. Attanāpi tathā kātabbaṃ bhavēyya. Gahaṭṭhehi dinnasappiādīsu ca āmisasaṃsaggasaṅkā na vigaccheyya. Na hi gahaṭṭhā evaṃ vilīyāpetvā parissāvetvā kaṇatanḡulādīṃ apānetvā puna pacanti. Apica bhesajjehehi saddhiṃ khīrādīṃ pakkhipitvā yathā khīrādi khayaṃ gacchati, evaṃ parehi pakkabhesajjelādipi yāvakālikameva siyā, na ca tampi yuttaṃ dadhiādikhayakaraṇatthaṃ “puna pacivā detī”ti vuttattā, tasmā

mahāsīvattheravāde kukkuccaṃ akatvā adhotampi navanītaṃ tadahupi punadivasādīsipi pacitūṃ, taṇḍulādimissaṃ sappiādiṃ attanāpi aggimhi vilīyāpetvā puna takkādikhayatthaṃ pacitūṃca vaṭṭati.

Tattha vijjamānassāpi paccamānakkhaṇe sambhinnarasassa yāvakālikassa abbohārikattena savatthukapaṭiggahitapurepaṭiggahitakānampi abbohārikatoti niṭṭhamettha gantabbanti. Teneva “ettāvataṃ hi savatthukapaṭiggahitaṃ nāma na hotī”ti vuttaṃ. Visuṃ paṭiggahitena pana khīrādīnā āmisena navanītādiṃ missetvā bhikkhunā vā aññehi vā pakkatelādibhesajjaṃ savatthukapaṭiggahitasāṅkhameva gacchati tattha pavitṭhayāvakālikassa abbohārikattābhāvā. Yaṃ pana purepaṭiggahitabhesajjehi saddhiṃ appaṭiggahitaṃ khīrādiṃ pakkhipitvā pakkatelādikaṃ anupasampanneheva pakkampi savatthukapaṭiggahitampi sannidhipi na hoti tattha pakkhittakhīrādimissāpi tasmīṃ khaṇe sambhinnarasatāya purepaṭiggahitattāpattito, sace pana appaṭiggahiteheva, aññehi vā pakkatelādīsipi āmisaraso paññāyati, taṃ yāvakālikaṃva hotīti veditabbaṃ. Ayaṃ kathāmaggo vimativinodaniyaṃ āgato. Sāratthadīpaniyaṃ pana “kukkuccāyanti kukkuccakāti iminā attanopi tattha kukkuccasabbhāvampi dīpeti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ ‘nibbaṭṭitasappi vā navanītaṃ vā pacitūṃ vaṭṭatī’ti vutta”nti ettakameva āgato.

Uggahetvāti sayameva gahetvā. Tāni paṭiggahetvāti tāni khīradadhīni paṭiggahetvā. Gahitanti taṇḍulādivigamatthaṃ puna pacitvā gahitanti attho. Paṭiggahetvā ca ṭhapitabhesajjehīti atirekasattāhapaṭiggahitehi yāvajīvikabhesajjehi, etena tehi yuttampi sappiādi atirekasattāhapaṭiggahitaṃ na hotīti dasseti. Vaddalisamayeti vassakālasamaye, anātapakāleti attho. Vuttanayena yathā taṇḍulādīni na paccanti, tathā lajjīyeva sampādetvā detīti lajjisāmaṇeraggahaṇaṃ. Apica alajjinā ajjhoharitabbaṃ yaṃ kiñci abhisāṅkharāpetuṃ na vaṭṭati, tasmāpi evamāha.

96. Tile paṭiggahetvā katatelanti attanā bhajjādīni akatvā katatelaṃ. Teneva “sāmisampi vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Nibbaṭṭitattāti yāvakālikato vivecitattā, etena elāabhāvato yāvakālikattābhāvaṃ, bhikkhuno savatthukapaṭiggahaṇena yāvakālikattupagamanaṃca dasseti. Ubhayampīti attanā aññehi ca kataṃ.

Yāva aruṇuggamanā tiṭṭhati, nissaggiyanti sattame divase katatelaṃ sace yāva aruṇuggamanā tiṭṭhati, nissaggiyaṃ.

Acchavasanti dukkaṭavattuno vasāya anuññātattā taṃsadisānaṃ dukkaṭavattūnaṃyeva akappiyamaṃsasattānaṃ vasā anuññātā, na thullaccayavattu manussānaṃ vasāti āha “ṭhapetvā manussavasa”nti. Saṃsaṭṭhanti parissāvitaṃ. Tiṇṇaṃ dukkaṭānanti ajjhohāre ajjhohāre tīṇi dukkaṭāni sandhāya vuttaṃ. Kiñcāpi paribhogatthāya vikāle paṭiggahaṇapacanaparissāvanādīsū pubbapayogesu pāliyaṃ, aṭṭhakathāyaṃca āpatti na vuttā, tathāpi ettha āpattiyā eva bhavitabbaṃ paṭikkhattassa karaṇato āhāratthāya vikāle yāmakālikādīnaṃ paṭiggahaṇe viya. “Kāle paṭiggahitaṃ vikāle anupasampannenāpi nipakkaṃ saṃsaṭṭhaṃca paribhuñjantassa dvepi dukkaṭāni hontiyevā”ti vadanti.

Yasmā khīrādīni pakkhipitvā pakkabhesajjatele kasaṭaṃ āmisagatikaṃ, tena saha telaṃ paṭiggahetuṃ, pacitūṃ vā bhikkhuno na vaṭṭati, tasmā vuttaṃ “pakkatelakasaṭe viya kukkuccāyati”ti. “Sace vasāya saha pakkattā na vaṭṭati, idaṃ kasmā vaṭṭatī”ti pucchantā “bhante...pe... vaṭṭatī”ti āhaṃsu, thero atikukkuccakatāya “etampi āvuso na vaṭṭatī”ti āha, roganiggahatthāya eva vasāya anuññātattaṃ sallakkhetvā pacchā “sādhū”ti sampaṭicchi.

97. “Madhukarīhi madhumakkhikāhīti idaṃ khuddakabhamarānaṃ dvinnāṃ eva viśesana”nti keci vadanti. Aññe pana “daṇḍakesu madhukārikā madhukarimakkhikā nāma, tāhi saha tisso madhumakkhikajātiyo”ti vadanti. Bhamaramakkhikāti mahāpaṭalakārikā. Silesasadisanti sukkhatāya vā pakkatāya vā ghanībhūtaṃ. Itaranti tanukamadhu. Madhupaṭalanti madhuraḥitaṃ kevalaṃ madhupaṭalaṃ. “Sace madhusahitaṃ paṭalaṃ paṭiggahetvā nikkhipanti. Paṭalassa bhājanatṭhāniyattā madhuno vasena sattāhātikkame nissaggiyaṃ hotī”ti vadanti, “madhumakkhitaṃ pana madhugatikkamevā”ti iminā taṃ sameti.

98. “Phāṇitaṃ nāma ucchumhā nibbatta”nti pāḷiyaṃ avisesena vuttattā, atṭhakathāyañca “ucchurasāṃ upādāya...pe... avatthukā ucchuvikati ‘phāṇita’nti veditabbā”ti vacanato ucchurasopi nikkasaṭo sattāhakālikoti veditabbāṃ. Kenaci pana “madhumhi cattāro kālīkā yathāsambhavaṃ yojetabbā, ucchumhi cā”ti vatvā “samakkhikaṇḍaṃ selakaṃ madhu yāvakālikaṃ, anelakaṃ udakasambhinnaṃ yāmakālikaṃ, asambhinnaṃ sattāhakālikaṃ, madhusitthaṃ parisuddhaṃ yāvajjivikaṃ, tathā ucchuraso sakasaṭo yāvakāliko, nikkasaṭo udakasambhinno yāmakāliko, asambhinno sattāhakāliko, suddhakasaṭaṃ yāvajjivika”nti ca vatvā uttaripi bahudhā papañcitaṃ. Tattha “udakasambhinnaṃ madhu vā ucchuraso vā sakasaṭo yāvakāliko, nikkasaṭo udakasambhinno yāmakāliko”ti idaṃ neva pāḷiyaṃ, na atṭhakathāyaṃ dissati, “yāvakālikaṃ samānaṃ garutarampi muddikājātiraṃ attanā saṃsaṭṭhaṃ lahuḥkaṃ yāmakālikabhāvaṃ upanentaṃ udakaṃ lahutaraṃ sattāhakālikaṃ attanā saṃsaṭṭhaṃ garutaraṃ yāmakālikabhāvaṃ upaneti”ti ettha kāraṇaṃ soyeva pucchitabbo. Sabbattha pāḷiyaṃ atṭhakathāyañca udakasambhinnena garutarassāpi lahubhāvopagamaṇe vā dassitaṃ. Pāḷiyampi hi “anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷaṃ, agilānassa guḷodaka”nti vadantena agilānena paribhuñjitaṃ ayuttopi guḷo udakasambhinno agilānassapi vaṭṭatīti anuññāto.

Yampi ca “ucchu ce, yāvakāliko, ucchuraso ce, yāmakāliko, phāṇitaṃ ce, sattāhakālikaṃ, taco ce, yāvajjiviko”ti atṭhakathāvacanaṃ dassetvā “ucchuraso udakasambhinno yāmakāliko”ti aññena kenaci vuttaṃ, tampi tathāvidhassa atṭhakathāvacanassa samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya abhāvato na sārato paccetabbāṃ, tatoyeva ca “ucchuraso udakasambhinnopi asambhinnopi sattāhakālikoyevā”ti keci ācariyā vadanti. Bhesajjakkhandhake ca “anujānāmi, bhikkhave, ucchurasā”nti ettha tīsupi gaṇṭhipadesu avisesena vuttaṃ “ucchuraso sattāhakāliko”ti. Sayamkataṃ nirāmisameva vaṭṭatīti ettha aparissāvitaṃ paṭiggahitampi karaṇasamaye parissāvetvā, kasaṭaṃ apanetvā ca attanā katanti veditabbāṃ, ayaṃ sārattadīpanīpāṭho.

Vimativinodaniyaṃ pana ucchurasāṃ upādāyāti nikkasaṭarasassāpi sattāhakālikattaṃ dasseti “ucchumhā nibbatta”nti pāḷiyaṃ sāmāññato vuttattā. Yaṃ pana suttantaṭṭhakathāyaṃ “ucchu ce, yāvakāliko, ucchuraso ce, yāmakāliko, phāṇitaṃ ce, sattāhakālikaṃ, taco ce, yāvajjiviko”ti vuttaṃ, taṃ ambaphalarasādimissatāya yāmakālikattaṃ sandhāya vuttanti gahetabbāṃ, avinayavacanattā taṃ appamāṇanti. Teneva “purebhattaṃ paṭiggahitena aparissāvitaucchurasenā”tiādi vuttaṃ. Nirāmisameva vaṭṭatīti tattha pavitṭhayāvakālikassa abbohārikattāti idaṃ guḷe kate tattha vijjamaṇampi kasaṭaṃ pākena sukkhatāya yāvajjivikattaṃ bhajati vuttaṃ. Tassa yāvakālikatte hi sāmānpākena purebhattepi anajjhoharaṇiyaṃ siyāti. “Savatthukapaṭiggahitattā”ti

idam ucchurase cuṇṇavicuṇṇam hutvā t̥hitakasaṭam sandhāya vuttam, tena ca “aparissāvitena appaṭiggahitena anupasampannehi kataṃ sattāham vaṭṭatīti dasseti”ti vuttam.

Jhāmaucchuphāṇitanti aggimhi ucchuṃ tāpetvā kataṃ. Koṭṭitauccuphāṇitanti khuddānukhuddakaṃ chinditvā koṭṭetvā nippīletvā pakkam. Tam tattha vijjamānampi kasaṭam pakkakāle yāvakālikattaṃ vijahatīti āha “tam yutta”nti. Sītodakena katanti madhukapupphāni sītodakena madditvā parissāvetvā pacitvā kataṃ. “Aparissāvetvā kata”nti keci, tattha kāraṇam na dissati. Khīraṃ pakkhipitvā kataṃ madhukaphāṇitaṃ yāvakālikanti ettha khīraṃ pakkhipitvā pakkatelaṃ kasmā vikāle vaṭṭatīti ce? Tele pakkhittaṃ khīraṃ telameva hoti, aññaṃ pana khīraṃ pakkhipitvā kataṃ khīrabhāvaṃ gaṇhātīti idamettha kāraṇam. Yadi evaṃ khaṇḍasakkharampi khīraṃ pakkhipitvā karonti, tam kasmā vaṭṭatīti āha “khaṇḍasakkharam panā”tiādi. Tattha khīrajallikanti khīrapheṇam.

99. “Madhukapuppham panā”tiādi yāvakālikarūpena t̥hitassāpi avaṭṭanakam merayabījavatthuṃ dassetuṃ āraddham. Āhāraḱiccaṃ karontāni etāni kasmā evaṃ paribhuñjitabbānīti codanāparihārāya bhesajjodissaṃ dassentena tappasaṅgena sabbānīpi odissakāni ekato dassetuṃ “sattavidhañhī”tiādi vuttam samantapāsādikāyam. Vinayasaṅgahappakaraṇe pana tam na vuttam, “pacchābhattato paṭṭhāya sati paccayeti vuttattā paṭiggahitabhesajjāni dutiyadivasato paṭṭhāya purebhattampi sati paccayeva paribhuñjitabbāni, na āharatthāya bhesajjatthāya paṭiggahitattā”ti vadanti. Dvāravātapānakavāṭesūti mahādvārassa vātapānānañca kavāṭaphalakesu. Kasāve pakkhittāni tāni attano sabhāvaṃ pariccajantīti “kasāve...pe... makkhetabbānī”ti vuttam, ghuṇapāṇakādi-parihārattham makkhetabbānīti attho. Adhiṭṭhetīti “idāni mayham ajjhoharaṇīyam na bhavissati, bāhiraparibhogatthāya bhavissatī”ti cittaṃ uppādetīti attho. Tenevāha “sappiñca telañca vasañca muddhani telaṃ vā abbhāñjanam vā”tiādi, evaṃ paribhoge anapekkhatāya paṭiggahaṇam vijahatīti adhippāyo. Evaṃ aññesupi kālikesu anajjhoharitukāmatāya suddhacittena bāhiraparibhogatthāya niyamepi paṭiggahaṇam vijahatīti idampi visuṃ ekaṃ paṭiggahaṇavijahananti daṭṭhabbam.

Aññaena bhikkhunā vattabboti ettha suddhacittena dinnattā sayampi āharāpetvā paribhuñjituṃ vaṭṭatiyeva. Dvinnampi anāpattīti yathā aññaṃ santakaṃ ekena paṭiggahitaṃ sattāhātikkamepi nissaggiyam na hoti parasantakabhāvato, evamidampi avibhattattā ubhayasādhāraṇampi vinibbhogābhāvato nissaggiyam na hotīti adhippāyo. Paribhuñjituṃ pana na vaṭṭatīti bhikkhunā paṭiggahitattā sattāhātikkame yassa kassaci bhikkhuno paribhuñjituṃ na vaṭṭati paṭiggahitasappiādīnaṃ paribhogassa sattāheneva paricchinnattā. “Tāni paṭiggahetvā sattāhaparamaṃ sannidhikāraṃ paribhuñjitabbānī”ti hi vuttam.

“Āvuso imaṃ telaṃ sattāhamattaṃ paribhuñjituṃ vaṭṭatī”ti iminā yena paṭiggahitaṃ, tena antosattāheyyeva parassa vissajjitabhāvaṃ dasseti. Kassa āpattīti “paṭhamam tāva ubhinnaṃ sādharmaṇattā anāpatti vuttā, idāni pana ekena itarassa vissatṭhabhāvato ubhayasādhāraṇatā natthīti vibhattasadisam hutvā t̥hitam, tasmā ettha paṭiggahitassa sattāhātikkame ekassa āpattiyā bhavitabba”nti maññaṃ māno “kiṃ paṭiggahaṇapaccayā paṭiggāhakassa āpatti, udāhu yassa santakaṃ jātam, tassā”ti pucchatī. Nissatṭhabhāvatoyeva ca idha “avibhattabhāvato”ti kāraṇam avatvā “yena pariggahitaṃ, tena vissajjitattā”ti vuttam, idaṃca vissatṭhabhāvato

ubhayasādhāraṇaṭaṃ pahāya ekassa santakaṃ hontampi yena paṭiggahitaṃ, tato aññassa santakaṃ jātaṃ, tasmā parasantakapaṭiggahaṇe viya paṭiggāhakassa paṭiggahaṇapaccayā natthi āpattīti dassanattamaṃ vuttaṃ, na pana “yena paṭiggahitaṃ, tena vissajjitattā”ti vacanato avissajjite sati avibhattepi sattāhātikkame āpattīti dassanattamaṃ avissajjite avibhattabhāvatoyeva anāpattiyaṃ siddhattā. Sace pana itaro yena paṭiggahitaṃ, tasseva antosattāhe attano bhāgampi vissajjeti, sattāhātikkame siyā āpatti yena paṭiggahitaṃ, tasseva santakabhāvamāpannattā. “Itarassa appaṭiggahitattā”ti iminā tassa santakabhāvepi aññehi paṭiggahitasakasantake viya tena appaṭiggahitabhāvato anāpattīti dīpeti, imaṃ pana adhippāyaṃ ajānitvā ito aññathā gaṇṭhipadakārādīhi papañcitaṃ, na taṃ sārato paccetabbaṃ, idaṃ sārattadīpanīvacanaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana - sace dvinnamaṃ...pe... na vaṭṭatīti ettha pāṭho galīto, evaṃ panettha pāṭho veditabbo - sace dvinnamaṃ santakaṃ ekena paṭiggahitaṃ avibhattamaṃ hoti, sattāhātikkame dvinnampi anāpatti, paribhuñjitumaṃ pana na vaṭṭatīti. Aññathā pana saddappayogopi na saṅghamaṃ gacchati, “gaṇṭhipadehi ca ayameva pāṭho dassito”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. “Dvinnampi anāpattī”ti avibhattattā vuttaṃ. “Paribhuñjitumaṃ pana na vaṭṭatī”ti idaṃ “sattāhāparamaṃ sannidhikāraṃ paribhuñjitabba”nti vacanato vuttaṃ. “Yena paṭiggahitaṃ, tena vissajjitattā”ti iminā upasampannassa dānampi sandhāya “vissajjeti”ti idaṃ vuttanti dasseti. Upasampannassa nirapekkhadinnavattumaṃ paṭiggahaṇassa avigatattepi sakasantakatā vigatāva hoti, tena nissaggiyaṃ na hoti. “Attanāva paṭiggahitattaṃ sakasantakattañcā”ti imehi dvīhi kāraṇeheva nissaggiyaṃ hoti, na ekena. Anupasampannassa nirapekkhadāne pana tadubhayampi vijahati, paribhogopettha vaṭṭati, na sāpekkhadāne dānalakkhaṇābhāvato. “Vissajjati”ti etasmiñca pālīpade kassaci adatvā anapekkhatāya chaḍḍanampi saṅgahitanti veditabbaṃ. “Anapekkhā datvā”ti idaṃ paṭiggahaṇavijahanavidhidassanattameva vuttaṃ. Paṭiggahaṇe hi vijahite puna paṭiggahetvā paribhogo sayameva vaṭṭissati, tabbijahanañca vatthuno sakasantakatāpariccāgena hotīti. Etena ca vatthumaṃ ajjhoharaṇāpekkhāya sati paṭiggahaṇavissajjanaṃ nāma viṣumaṃ na labbhatīti sijjhati. Itarathā hi “paṭiggahaṇe anapekkhova paṭiggahaṇaṃ vissajjetvā puna paṭiggahetvā bhuñjati”ti vattabbaṃ siyā, “appaṭiggahitattā”ti iminā ekassa santakaṃ aññena paṭiggahitampi nissaggiyaṃ hotīti dasseti. Evanti “puna gahessāmī”ti apekkhamaṃ akatvā suddhacittena paricattamaṃ parāmasati. Paribhuñjantassa anāpattidassanattanti nissaggiyamūlikāhi pācittiyādiāpattīhi anāpattidassanattanti adhippāyo. Paribhoge anāpattidassanattanti ettha pana nissatṭhapaṭilābhassa kāyikaparibhogādīsu yā dukkaṭāpatti vuttā, taya anāpattidassanattanti adhippāyo.

100. Evaṃ catukālikapaccayaṃ dassetvā idāni tesu visesalakkhaṇaṃ dassento “imesu panā”tiādimāha. Tattha akappiyabhūmiyaṃ sahaseyyāpahonake gehe vuttaṃ saṅghikaṃ vā puggalikaṃ vā bhikkhussa, bhikkhuniyā vā santakaṃ yāvakālikaṃ yāmakālikañca ekarattampi ṭhapitaṃ antovuttaṃ nāma hoti, tattha pakkañca antopakkaṃ nāma hoti. Sattāhakālikaṃ pana yāvajīvikañca vaṭṭati. Paṭiggahetvā ekarattaṃ vītināmitaṃ pana yaṃ kiñci yāvakālikaṃ vā yāmakālikaṃ vā ajjhoharītukāmatāya gaṇhantassa pariggahaṇe tāva dukkaṭaṃ, ajjhoharato pana ekamekasmim ajjhohāre sannidhipaccayā pācittiyaṃ hotīti attho. Idāni aññampi visesalakkhaṇaṃ dassento “yāvakālikaṃ panā”tiādimāha. Tattha sambhinnarasānīti saṃsaṭṭharasānī. Dīghakālāni vatthūni rassakālana saṃsaṭṭhāni rassakālema anuvattantīti āha “yāvakālikaṃ pana...pe... tīṇipi yāmakālikādīni”ti. Itaresupi eseva

nayo. Tasmātiādīsu tadahupurebhattameva vaṭṭati, na tadahupacchābhattaṃ, na rattiyaṃ, na dutiyadivasādīsūti attho.

Kasmāti ce? Tadahupaṭiggahitena yāvakālikena saṃsaṭṭhattāti. Ettha ca “yāvakālikena saṃsaṭṭhattā”ti ettakameva avatvā “tadahupaṭiggahitenā”ti visesanassa vuttattā purepaṭiggahitayāvakālikena saṃsaṭṭhe sati tadahupurebhattampi na vaṭṭati, anajjhoharaṇīyaṃ hotīti viññāyati. “Sambhinnarasa”nti iminā sacepi saṃsaṭṭhaṃ, asambhinnarasaṃ sesakālikattayaṃ attano attano kāle vaṭṭatīti dasseti. Yāmakālikenaṭi ettha “tadahupaṭiggahitenā”ti tatiyantavisesanapadaṃ ajjhāharitabbaṃ, pubbavākyato vā anuvattetabbaṃ. Tassa phalaṃ vuttanayameva.

Potthakesu pana “yāmakālikena saṃsaṭṭhaṃ pana itaradvayaṃ tadahupaṭiggahita”nti dissati, taṃ na sundaraṃ. Yattha natthi, tameva sundaraṃ, kasmā? Dutiyantañhi visesanapadaṃ itaradvayaṃ viseseti. Tato tadahupaṭiggahitameva sattāhakālikaṃ yāvajīvikañca yāmakālikena saṃsaṭṭhe sati yāva aruṇuggamanā vaṭṭati, na purepaṭiggahitānīti attho bhaveyya, so na yutto. Kasmā? Sattāhakālikayāvajīvikānaṃ asannidhijanakattā, “dīghakālikāni rassakālikaṃ anuvattantī”ti iminā lakkhaṇena viruddhattā ca, tasmā tadahupaṭiggahitaṃ vā hotu purepaṭiggahitaṃ vā, sattāhakālikaṃ yāvajīvikañca tadahupaṭiggahitena yāmakālikena saṃsaṭṭhattā yāva aruṇuggamanā vaṭṭatīti attho yutto, evañca upari vakkhamānena “sattāhakālikena pana tadahupaṭiggahitena saddhiṃ saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ sattāhaṃ kappatī”ti vacanena samaṃ bhaveyya.

Apica “yāmakālikena saṃsaṭṭhaṃ pana itaradvayaṃ tadahu yāva aruṇuggamanā vaṭṭatī”ti pubbaṇāṭhena bhavitabbaṃ, taṃ lekhakehi aññesu pāṭhesu “tadahupaṭiggahita”nti vijjamānaṃ disvā, idha tadahupadato paṭiggahitapadaṃ gaḷitanti maññamānehi pakkipitvā likhitaṃ bhaveyya, “tadahū”ti idaṃ pana “yāva aruṇuggamanā”ti padaṃ viseseti, tena yāva tadahuaruṇuggamanā vaṭṭati, na dutiyāhādiaruṇuggamanāti atthaṃ dasseti. Teneva uparipāṭhepi “sattāhakālikena pana tadahupaṭiggahitenā”ti rassakālikatthapadena tulyādhikaraṇaṃ visesanapadaṃ tameva viseseti, na dīghakālikatthaṃ yāvajīvikapadaṃ, tasmā “tadahupaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ sattāhaṃ kappatī”ti vuttaṃ.

Dvīhapaṭiggahitenātiādīsupi “dvīhapaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ chāhaṃ vaṭṭati, tīhapaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ pañcāhaṃ vaṭṭati, catūhapaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ caturāhaṃ vaṭṭati, pañcāhapaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ dvīhaṃ vaṭṭati, sattāhapaṭiggahitena sattāhakālikena saṃsaṭṭhaṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ tadaheva vaṭṭatī”ti evaṃ sattāhakālikasseva atītadivasāṃ parihāpetvā sesadivasavasena yojetabbaṃ, na yāvajīvikassa. Na hi yāvajīvikassa hāpetabbo atītadivaso nāma atthi sati paccaye yāvajīvaṃ paribhuñjitabbato. Tenāha “sattāhakālikampi attanā saddhiṃ saṃsaṭṭhaṃ yāvajīvikaṃ attano sabhāvaññeva

upaneti”ti. Kesuci potthakesu “yāmakālikena saṃsaṭṭhaṃ pana itaradvayaṃ tadahupaṭiggahita”nti likhitaṃ pāṭhaṃ nissāya imasmimpi pāṭhe “tadahupaṭiggahitanti idameva icchitabba”nti maññaṃānā “purepaṭiggahita”nti pāṭhaṃ paṭikkhipanti. Kesuci “purebhattaṃ paṭiggahitaṃ vā”ti likhanti, taṃ sabbhaṃ yathāvuttanayaṃ amanasikarontā vibbhantacittā evaṃ karontīti daṭṭhabbaṃ.

Imesu catūsu kālikesu yāvakālikaṃ majjhanhikakālātikkame, yāmakālikaṃ pacchimayāmātikkame, sattāhakālikaṃ sattāhātikkame paribhuñjantassa āpattīti vuttaṃ. Katarasikkhāpadena āpatti hotīti pucchāyamāha “kālayāma”iccādi. Tassattho - yāvakālikaṃ kālātikkame paribhuñjantassa “yo pana bhikkhu vikāle khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā khādeyya vā bhuñjeyya vā, pācittiya”nti iminā vikālebhojanasikkhāpadena āpatti hoti. Yāmakālikaṃ yāmātikkame paribhuñjantassa “yo pana bhikkhu sannidhikāraṃ khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā khādeyya vā bhuñjeyya vā, pācittiya”nti iminā sannidhisikkhāpadena āpatti hoti. Sattāhakālikaṃ sattāhātikkame paribhuñjantassa “yāni kho pana tāni gilānānaṃ bhikkhūnaṃ paṭisāyanīyāni bhesajjāni, seyyathidaṃ, sappi navanītaṃ telaṃ madhu phāṇitaṃ, tāni paṭiggahetvā sattāhaparamaṃ sannidhikāraṃ paribhuñjitabbāni, taṃ atikkāmayato nissaggiyaṃ pācittiya”nti iminā bhesajjasikkhāpadena āpatti hotīti.

Imāni cattāri kālikāni ekato saṃsaṭṭhāni sambhinnarasāni purimapurimakālikassa kālavasena paribhuñjitabbānīti vuttaṃ. Asambhinnarasāni ce honti, kathaṃ paribhuñjitabbānīti āha “sace panā”tiādi. Tassattho suviññeyyova.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Catukālikavinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Aṭṭhārasamo paricchedo.

19. Kappiyabhūmivinicchayaṃ kathā

101. Evaṃ catukālikavinicchayaṃ kathetvā idāni kappiyakuṭivinicchayaṃ kathetuṃ “kappiyā catubhūmiyo”tiādimāha. Tattha kappantīti kappiyā, kappā sāmattiyeti dhātu. Bhavanti etāsu antovutthaantopakkānīti bhūmiyo, catasso bhūmiyo catubhūmiyo, catasso kappiyakuṭiyoti attho. Katamā tāti āha “ussāvanantikā...pe... veditabbā”ti. Kathaṃ viññāyaticcāha “anujānāmi...pe... vacanato”ti. Idaṃ bhesajjakkhandhakapālīṃ sandhāyāha. Tattha uddhaṃ sāvanā ussāvanā, ussāvanā anto yassā kappiyabhūmiyāti ussāvanantikā. Gāvo nisīdanti etthāti gonisādikā, go-saddūpapada ni-pubbasada visaraṇagatyāvasānesūti dhātu. Gahapatīhi dinnāti gahapati, uttarapadalopatatiyātappurisoyaṃ. Kammavācāya sammannitabbāti sammutīti evamimāsaṃ viggaho kātabbo. Tatthāti kappiyakuṭivinicchaye. Taṃ pana avatvāpīti andhakatṭhakathāyaṃ vuttanayaṃ avatvāpi. Pi-saddena tathāvacanampi anujānāti. Aṭṭhakathāsu vuttanayena vutteti sesaṭṭhakathāsu vuttanayena “kappiyakuṭiṃ karomā”ti vā “kappiyakuṭi”ti vā vutte. Sādhāraṇalakkhaṇanti sabbaaṭṭhakathānaṃ sādhāraṇaṃ ussāvanantikakuṭikaraṇalakkhaṇaṃ. Cayanti adhiṭṭhānaṃ uccavattumaṃ. Yato paṭṭhāyāti yato iṭṭhakato silato mattikāpiṇḍato vā paṭṭhāya. Paṭhamiṭṭhakādīnaṃ heṭṭhā na vaṭṭantīti paṭhamiṭṭhakādīnaṃ heṭṭhābhūmiyaṃ patiṭṭhāpiyamānā iṭṭhakādayo bhūmigatikattā “kappiyakuṭiṃ karomā”ti vatvā patiṭṭhāpetumaṃ na vaṭṭanti. Yadi evaṃ bhūmiyaṃ nikhaṇitvā ṭhapiyamānā thambhā kasmā tathā vatvā patiṭṭhāpetumaṃ vaṭṭantīti āha “thambhā

pana...pe... vaṭṭanti’’ti.

Saṅghasantakamevāti vāsathāya kataṃ saṅghikasenāsanam sandhāya vadati.
Bhikkhusantakanti vāsathāya eva kataṃ bhikkhussa puggalikasenāsanam.

102. Mukhasannidhīti iminā antovutthadukkaṭameva dīpeti.

Vimativinodaniyam pana evaṃ vuttaṃ -taṃ pana avatvāpīti pi-saddena
tathāvacanampi anujānāti. Aṭṭhakathāsūti andhakaṭṭhakathāvirahitāsu
sesaṭṭhakathāsu. Sādhāraṇalakkaṇanti andhakaṭṭhakathāya saha
sabbatṭhakathānam samānam. Cayanti adhiṭṭhānam uccavatthum. Yato paṭṭhāyāti
yato iṭṭhakādito paṭṭhāya cayaṃ ādiṃ katvā bhittiṃ utṭhāpetukāmāti attho.
’’Thambhā pana upari uggacchanti, tasmā vaṭṭanti’’ti etena iṭṭhakaṭṭhā heṭṭhā
patiṭṭhāpiyamānāpi yadi cayato, bhūmito vā ekaṅgulamattampi uggatā tiṭṭhanti,
vaṭṭantīti siddham hoti.

Ārāmoti upacārasīmāparicchinno sakalo vihāro. Senāsanānīti vihārassa anto
tiṇakuṭīdikāni saṅghassa nivāsagehāni. Vihāragonisādikā nāmāti
senāsanagonisādikā nāma. Senāsanāni hi sayam parikkhittānīpi
ārāmaparikkhepābhāvena ’’gonisādikā’’ti vuttā. ’’Upaḍḍhaparikkhittopī’’ti iminā tato
ūnaparikkhitto yebhuyyena aparikkhitto nāma, tasmā aparikkhittasaṅkameva
gacchatīti dasseti. Etthāti upaḍḍhādiparikkhitte. Kappiyakuṭi laddhum vaṭṭatīti
gonisādikāya abhāvena sesakappiyakuṭīsu tīsu yā kāci kappiyakuṭi kātābātī attho.

Tesaṃ gehānīti ettha bhikkhūnam vāsathāya katampi yāva na denti, tāva tesaṃ
santakamyeva bhavissatīti daṭṭhabbam. Vihāram ṭhapetvāti upasampannānam
vāsathāya kataṃ gehaṃ ṭhapetvāti attho. Gehanti nivāsageham. Tadaññaṃ pana
uposathāgārādi sabbam anivāsageham catukappiyabhūmivimuttā pañcamī
kappiyabhūmi. Saṅghasantakepi hi etādisse gehe suṭṭhu parikkhittārāmatṭhepi
abbhokāse viya antovutthādidoso natthi. Yena kenaci channe paricchanne ca
sahaseyyappahonake bhikkhussa, saṅghassa vā nivāsagehe antovutthādidoso, na
aññattha. Tenāha ’’yam panā’’tiādi. Tattha ’’saṅghikaṃ vā puggalikaṃ vā’’ti idaṃ
kiñcāpi bhikkhubhikkhunīnam sāmāññato vuttaṃ bhikkhūnam pana saṅghikaṃ
puggalikañca bhikkhunīnam, tāsam saṅghikaṃ puggalikañca bhikkhūnam
gihisantakaṭṭhāne tiṭṭhatīti veditabbam.

Mukhasannidhīti antosannihitadoso hi mukhappavesananimittam āpattiṃ karoti,
nāññathā, tasmā ’’mukhasannidhī’’ti vuttoti.

Tattha tattha khaṇḍā hontīti upaḍḍhato adhikaṃ khaṇḍā honti. Sabbasmim chadane
vinaṭṭheti tiṇapaṇṇādivassaparittāyake chadane vinaṭṭhe. Gopānasīnam pana upari
vallīhi baddhandaṇḍesu ṭhitesupi jahitavatthukā honti eva. Pakkhaṇḍasakamaṇḍalanti
ekasmim passe tiṇnam gopānasīnam upari ṭhitatiṇapaṇṇādichadanam vuccati.

103. ’’Anupasampannassa datvā tassā’’tiādinā akappiyakuṭiyam vutthampi
anupasampannassa dinne kappiyam hoti, sāpekkhadānañcetta vaṭṭati,
paṭiggahaṇam viya na hotīti dasseti. Antopakkaṃ sāmampakkesu pana ’’na, bhikkhave,
antovuttham antopakkaṃ sāmampakkaṃ paribhuñjitabbam, yo paribhuñjeyya, āpatti
dukkaṭassa. Anto ce, bhikkhave, vuttham antopakkaṃ sāmampakkaṃ, tañce
paribhuñjeyya, āpatti tiṇnam dukkaṭānam. Anto ce, bhikkhave, vuttham antopakkaṃ
aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnam dukkaṭānam. Anto ce,

bhikkhave, vutthaṃ bahipakkaṃ sāmāpakkam, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnam dukkaṭānam. Bahi ce, bhikkhave, vutthaṃ antopakkaṃ sāmāpakkam, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnam dukkaṭānam. Anto ce, bhikkhave, vutthaṃ bahipakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vutthaṃ antopakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vutthaṃ bahipakkaṃ sāmāpakkam, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vutthaṃ bahipakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, anāpattī”ti vacanato ekaṃ tirāpattikaṃ, tīṇi durāpattikāni, tīṇi ekāpattikāni, ekaṃ anāpattikanti aṭṭha honti. Tattha antovutthanti akappiyakuṭiyam vutthaṃ. Antopakkepi ese va nayo. Sāmāpakkanti yaṃ kiñci āmisam bhikkhussa pacitum na vaṭṭati. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttameva.

Iti vinaya saṅgaha samvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Kappiyabhūmivinicchaya kathālaṅkāro nāma

Ekūnavīsatiṃ paricchedo.

20. Paṭiggahaṇavinicchaya kathā

104. Evaṃ kappiyabhūmivinicchayaṃ kathetvā idāni paṭiggahaṇavinicchayaṃ kathetum “khādanīyā dipaṭiggāho”ti ādimāha. Tattha khādiyateti khādanīyaṃ, ṭhapetvā pañca bhojanāni sabbassa ajjhoharitaḥṣaṇṇaṃ adhivacanam. Ādisaddena bhojanīyaṃ saṅgaṇhāti. Paṭiggahaṇam sampaṭicchanaṃ paṭiggāho, khādanīyādīnaṃ paṭiggāho khādanīyā dipaṭiggāho. Tenāha “ajjhoharitaḥṣaṇṇaṃ yassa kassaci khādanīyassa vā bhojanīyassa vā paṭiggahaṇa”nti. Pañcasu aṅgesu uccāraṇamattanti ukkhipanamattaṃ, iminā paṭiggahitaḥṣaṇṇaṃ pamāṇam dasseti. Teneva tādisena purisena anukkipanīyavattusmiṃ paṭiggahaṇam na ruhatīti dīpeti. “Hatthapāso”ti iminā āsannabhāvaṃ. Teneva ca dūre ṭhatvā abhiharantassa paṭiggahaṇam na ruhatīti dīpeti. Abhihāroti pariṇāmitabhāvo, tena ca tatratṭhakādīsu na ruhatīti dīpeti. “Devo vā”ti ādinā dāyakato payogattayaṃ dasseti. “Tañce”ti ādinā paṭiggāhakato payogadvayaṃ dasseti.

Idāni tesu pañcasu aṅgesu hatthapāsassa durājānatāya taṃ dassetumāha “tatthi”ccādi. Tattha aḍḍhateyyahattho hatthapāso nāmāti yojanā. “Tassa orimantena”ti iminā ākāse ujum ṭhatvā parena ukkhitaṃ gaṇhantassāpi āsannaṅgabhūtapādatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabbo, na sīsato paṭṭhāyāti dasseti. Tattha “orimantena”ti imassa heṭṭhimantenāti attho gaṇhetabbo.

Ettha ca pavāraṇasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ “sace pana bhikkhu nisinno hoti, āsannassa pacchimantato paṭṭhāyā”ti ādinā paṭiggāhakānaṃ āsannaṅgassa pārimantato paṭṭhāya paricchedassa dassitattā idhāpi ākāse ṭhitassa paṭiggāhakassa āsannaṅgabhūtapādatalassa pārimantabhūtato paṇhipariyantassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya, dāyakassa pana orimantabhūtato pādaṅgulaṃ heṭṭhimapariyantato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabboti daṭṭhabbaṃ. Imināva nayena bhūmiyaṃ nipajjitvā ussīsake nisinnaṃ hatthato paṭiggaṇhantassāpi āsannaṅgassa pārimantabhūtato gīvantato paṭṭhāyeva hatthapāso minitabbo, na pādatalato paṭṭhāya. Evaṃ nipajjitvā dānēpi yathānūrūpaṃ veditabbaṃ. “Yaṃ āsannataram aṅga”nti hi vuttaṃ. Akallakoti gilāno sahatthā paribhuñjitum asakkonto mukhena

paṭiggaṇhāti. Vimativinodaniyaṃ pana “akallakoti gilāno gahetuṃ vā”ti ettakameva vuttaṃ, etena akallakoti gilāno vā atha vā gahetuṃ akallako asamatthoti attho dassito. Tenāha “sacepi natthukaraṇiyaṃ dīyamānaṃ nāsāpuṭena akallako vā mukhena paṭiggaṇhāti”ti.

105. Ekadesenāpīti aṅguliya phutṭhamattena.

Taṅce paṭiggaṇhāti, sabbaṃ paṭiggahitamevāti veṇukoṭiyaṃ bandhitvā ṭhapitattā. Sace bhūmiyaṃ ṭhitameva ghaṭaṃ dāyakena hatthapāse ṭhatvā “ghaṭaṃ dassāmī”ti dinnaṃ veṇukoṭiyā gahaṇavasena paṭiggaṇhāti, ubhayakoṭibaddhaṃ sabbampi paṭiggahitameva hoti. Bhikkhussa hatthe apīletvā pakatiyā pīliyamānaṃ ucchurasam sandhāya “gaṇhathā”ti vuttattā “abhihāro na paññāyatī”ti vuttaṃ, hatthapāse ṭhitassa pana bhikkhussa atthāya pīliyamānaṃ ucchuto paggharantaṃ rasaṃ gaṇhituṃ vaṭṭati. Doṇikāya sayam paggharantaṃ ucchurasam majjhe āvaritvā vissajjitampi gaṇhituṃ vaṭṭati. Paṭiggahaṇasaññāyāti “mañcādinā paṭiggahessāmī”ti uppāditasaññāya, iminā “paṭiggaṇhāmī”ti vācāya vattabbakiccaṃ natthīti dasseti.

Yattha katthaci aṭṭhakathāsu, padesesu vā. Asaṃhārime phalaketi thāmamajjhimena asaṃhāriye. “Tintiṇikādipaṇṇesūti vacanato sākḥāsu paṭiggahaṇaṃ ruhatīti daṭṭhabba”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Porāṇaṭikāyampi tatheva vuttaṃ, tadetaṃ vicāretabbaṃ. Aṭṭhakathāyañhi “bhūmiyaṃ atthatesu sukhumesu tintiṇikādipaṇṇesu paṭiggahaṇaṃ na ruhatī”ti vuttaṃ. Taṃ tintiṇikādipaṇṇānaṃ sukhumattā tattha ṭhapitaāmisassa asaṇṭhahanato bhūmiyaṃ ṭhapitasadisattā “na ruhatī”ti vuttaṃ, tintiṇikādisākḥāsu ṭhapitepi evameva siyā, tasmā “sākḥāsu paṭiggahaṇaṃ ruhatī”ti vacanaṃ ayuttaṃ viya dissati. Aṭṭhakathāyaṃ “na ruhatī”ti kiriyāpadassa “kasmā”ti hetupariyesane sati na aññaṃ pariyesitabbaṃ, “sukhumesū”ti vuttaṃ visesanapadaṃyeva hetumantavisesanaṃ bhavati, tasmā tintiṇikapaṇṇādīsu paṭiggahaṇaṃ na ruhati, kasmā? Tesam sukhumattā. Aññesu pana paduminīpaṇṇādīsu ruhati, kasmā? Tesam oḷārikattāti hetuphalasambandho icchitabboti dissati, tasmā “tadetaṃ vicāretabba”nti vuttaṃ. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “na hi tāni sandhāretuṃ samatthānīti mahantesu pana paduminīpaṇṇādīsu ruhatī”ti.

106. Puñchitvā paṭiggahetvāti puñchitepi rajanacuṇṇāsāṅkāya sati paṭiggahaṇatthāya vuttaṃ, nāsati. Taṃ panāti patitarajaṃ appaṭiggahetvā upari gahitapiṇḍapātaṃ. Anāpattīti durūpaciṇṇādidoso natthi. Pubbābhogassa anurūpavasena “anupasampannassa datvā...pe... vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Yasmā pana taṃ “aññassa dassāmī”ti cittuppādamattena parasantakaṃ na hoti, tasmā tassa adatvāpi paṭiggahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati. “Anupasampannassa dassāmī”tiādipi vinayadukkaṭassa parihārāya vuttaṃ, tathā akatvā gahitepi paṭiggahetvā paribhuñjato anāpattiyeva. Bhikkhussa detīti aññassa bhikkhussa deti. Kañjikanti khīrarasādiṃ yaṃ kiñci dravaṃ sandhāya vuttaṃ. Hatthato mocetvā puna gaṇhāti, uggahitakaṃ hotīti āha “hatthato amocentenevā”ti. Āloḷentānanti āloḷentānaṃ, ayameva vā pāṭho. Āharitvā bhūmiyaṃ ṭhapitattā abhihāro natthīti āha “patto paṭiggahetabbo”ti.

107. Paṭhamataraṃ uḷuṅkato thevā patte patantīti ettha “yathā paṭhamataraṃ patitatheve doso natthi, tathā ākiritvā apanentānaṃ pacchā patitathevepi abhihaṭattā nevatthi doso”ti vadanti. Carukenāti khuddakabhājanena. “Abhihaṭattāti dīyamānakkhaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Datvā apanayanakāle pana chārikā vā bindūni

vā patanti, puna paṭiggahetabbam abhihārassa vigatattā”ti vadanti, tam yathā na patati, tathā apanessāmīti paṭiharante yujjati, pakatisaññāya apanente abhihāro na chijjati, supatitam. Paṭiggahitameva hi tam hoti. Mukhavaṭṭiyāpi gahetum vaṭṭatīti abhihariyamānassa pattassa mukhavaṭṭiyā uparibhāge hattham pasāretvā phusitum vaṭṭati. Pādena pelletvāti pādena “paṭiggahessāmī”ti saññāya akkamitvā. Kēcīti abhayagirivāsino. Vacanamattamevāti paṭibaddham paṭibaddhapaṭibaddhanti saddamattameva nānam, kāyapaṭibaddhameva hoti, tasmā tesam vacanam na gahetabbanti adhippāyo. Esa nayoti “paṭibaddhapaṭibaddhampi kāyapaṭibaddhamevā”ti ayam nayo. Tathā ca tattha kāyapaṭibaddhe tappaṭibaddhe ca thullaccayameva vuttam.

Tena āharāpetunti yassa bhikkhuno santikam gatam, tam “idha nam ānehī”ti āṇāpetvā tena āharāpetum itarassa vaṭṭatīti attho. Tasmāti yasmā mūlaṭṭhasseva paribhogo anuññāto, tasmā. Tam divasam hatthena gahetvā dutiyadivase paṭiggahetvā paribhuñjantassa uggahitakapaṭiggahitam hotīti āha “anāmasitvā”ti. Appaṭiggahitattā “sannidhipaccayā anāpattī”ti vuttam. Appaṭiggahetvā paribhuñjantassa adinnamukhadvārāpatti hotīti āha “paṭiggahetvā pana paribhuñjitabba”nti. “Na tato paranti tadaheva sāmam appaṭiggahitam sandhāya vuttam, tadaheva paṭiggahitam pana punadivasādīsu appaṭiggahetvāpi paribhuñjitum vaṭṭatī”ti vadanti.

108. Khīyantīti khayam gacchanti, tesam cuṇṇehi thullaccayaappaṭiggahaṇāpattiyo na hotīti adhippāyo. Satthakenāti paṭiggahitasatthakena. Navasamuṭṭhitanti eteneva ucchuādīsu abhinavalaggattā abbohārikam na hotīti dasseti. Eeva nayoti sannidhidosādiṃ sandhāya vadati. Tenāha “na hī”tiādi. Kasmā panettha uggahitapaccayā, sannidhipaccayā vā doso na siyāti āha “na hi tam paribhogatthāya pariharantī”ti. Iminā ca bāhiraparibhogattham sāmam gahetvā vā anupasampannena dinnam vā pariharitum vaṭṭatīti dīpeti, tasmā pattasammakkhanādiattham sāmam gahetvā pariharitelādiṃ sace paribhuñjitukāmo hoti, paṭiggahetvā paribhuñjantassa anāpatti. Abbhantaraparibhogattham pana sāmam gahitam paṭiggahetvā paribhuñjantassa uggahitapaṭiggahaṇam hoti, appaṭiggahetvā paribhuñjantassa adinnamukhadvārāpatti hoti. Abbhantaraparibhogatthameva anupasampannena dinnam gahetvā pariharantassa siṅgiloṇakappo viya sannidhipaccayā āpatti hoti. Keci pana “thāmamajjhimassa purisassa uccāraṇamattam hotītiādinā vuttapañcaṅgasampattiyā paṭiggahaṇassa ruhaṇato bāhiraparibhogatthampi sace anupasampannehi dinnam gaṇhāti, paṭiggahitamevā”ti vadanti. Evaṃ sati idha bāhiraparibhogattham anupasampannena dinnam gahetvā pariharantassa sannidhipaccayā āpatti vattabbā siyā. “Na hi tam paribhogatthāya pariharantī”ti ca na vattabbam, tasmā bāhiraparibhogattham gahitam paṭiggahitam nāma na hotīti veditabbam.

Yadi evam pañcasu paṭiggahaṇaṅgesu “paribhogatthāyā”ti visesanam vattabbanti? Na vattabbam. Paṭiggahaṇaṇhi paribhogatthameva hotīti “paribhogatthāyā”ti visum avatvā “tañce bhikkhu kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhāti”ti ettakameva vuttam. Apare pana “satipi paṭiggahaṇe ‘na hi tam paribhogatthāya pariharantī’ti idha aparibhogatthāya pariharaṇe anāpatti vuttā”ti vadanti. Tena ca paṭiggahaṇaṅgesu pañcasu samiddhesu ajjhoharitukāmatāya gahitameva paṭiggahitam nāma hoti ajjhoharitabbesuyeva paṭiggahaṇassa anuññātattāti dasseti. Tathā bāhiraparibhogatthāya gahetvā ṭhapitelādiṃ ajjhoharitukāmatāya sati

paṭiggahetvā paribhuñjitum vaṭṭatīti dasseti. Udukkhalamusalādīni khīyantīti ettha udukkhalamusalānaṃ khayena pisitakoṭṭitabhesajjesu sace āgantukavaṇṇo paññāyati, na vaṭṭati. Suddhaṃ udakaṃ hotīti rukkhāsākhādīhi gaḷitvā patanaudakaṃ sandhāya vuttaṃ.

109. Patto vāssa paṭiggahetabboti etthāpi pattagataṃ chupitvā dentassa hatthe laggena āmisena dosābhāvatthaṃ pattapaṭiggahaṇanti abbhantaraparibhogatthameva pattapaṭiggahaṇaṃ veditabbaṃ. Yaṃ sāmaṇerassa patte patati...pe... paṭiggahaṇaṃ na vijahatīti ettha punappunaṃ gaṇhantassa attano patte pakkhittameva attano santakanti sanniṭṭhānakaraṇato hatthagataṃ paṭiggahaṇaṃ na vijahati. Paricchinditvā dinnaṃ pana gaṇhantassa gahaṇasamayeyeva attano santakanti sanniṭṭhānassa katattā hatthagataṃ paṭiggahaṇaṃ vijahati. Kesañci atthāya bhattaṃ pakkhipatīti ettha anupasampannassa atthāya pakkhipantepi āgantvā gaṇhissatīti sayameva pakkhipitvā ṭhapanato paṭiggahaṇaṃ na vijahati. Anupasampannassa hatthe pakkhittaṃ pana anupasampanneneva ṭhapitaṃ nāma hotīti paṭiggahaṇaṃ vijahati pariccattabhāvato. Tena vuttaṃ “sāmaṇera...pe... pariccattattā”ti. Kesañcītiādīsu anupasampannānaṃ atthāya katthaci ṭhapiyamānampi hatthato muttamatte eva paṭiggahaṇaṃ na vijahati, atha kho bhājane patitameva paṭiggahaṇaṃ vijahati. Bhājanañca bhikkhunā punadivasatthāya apekkhitamevāti taggatampi āmisam duddhotapattagataṃ viya paṭiggahaṇaṃ vijahatīti saṅkāya “sāmaṇerassa hatthe pakkhipitabba”nti vuttanti veditabbaṃ. Īdisesu hi yutti na gavesitabbā, vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ.

110. Pattagatā yāgūti iminā pattamukhavaṭṭiyā phuṭṭhepi kuṭe yāgu paṭiggahitā, uggahitā vā na hoti bhikkhuno anicchāya phuṭṭhattatīti dasseti. Āropetīti hatthaṃ phusāpeti. Paṭiggahaṇūpagaṃ bhāraṃ nāma thāmamajjhimassa purisassa ukkhepārahaṃ. Kiñcāpi avissajjetvāva aññena hatthena pidahantassa doso natthi, tathāpi na pidahitabbanti aṭṭhakathāpamāṇeneva gahetabbaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “na pidahitabbanti hatthato muttaṃ sandhāya vuttaṃ, hatthagataṃ pana itarena hatthena pidahato, hatthato muttampi vā aphasitvā upari pidhānaṃ pātentassa na doso”ti vuttaṃ.

111. Paṭiggaṇhātīti chāyatthāya upari dhāriyamānā mahāsākhā yena kenaci hijjeyya, tattha laggarajaṃ mukhe pāteyya vāti kappiyaṃ kārapetvā paṭiggaṇhāti.

Macchikavāraṇatthanti ettha “sacepi sākhāya laggarajaṃ patte patati, sukkena paribhuñjitum sakkāti sākhāya paṭiggahitattā abbhantaraparibhogatthamevidha paṭiggahaṇanti mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Apare pana “macchikavāraṇatthanti vacanamattaṃ gahetvā bāhiraparibhogatthaṃ gahita”nti vadanti. Kuṇḍaketī mahāghaṭe. Tasmimpīti cāṭighaṭepi. Anupasampannaṃ gāhāpetvāti tameva ajjhoharaṇīyaṃ bhaṇḍaṃ anupasampannena gāhāpetvā.

Therassa pattaṃ dutiyattherassatī “therassa pattaṃ mayhaṃ dethā”ti tena attano pariccajāpetvā dutiyattherassa deti. Tuyhaṃ yāguṃ mayhaṃ dehīti ettha evaṃ vatvā sāmaṇerassa pattaṃ gahetvā attanopi pattaṃ tassa deti. Ettha panāti “paṇḍito sāmaṇero”tiādipattaparivattanakathāyaṃ. Kāraṇaṃ upaparikkhitabbanti yathā mātuādīnaṃ telādīni haranto tathārūpe kicce anupasampannena aparivattetvāva paribhuñjitum labhati, evamidha pattaparivattanaṃ akatvā paribhuñjitum kasmā na labhatīti kāraṇaṃ vīmaṃsitabbanti attho. Ettha pana “sāmaṇerehi gahitatanḍulesu

parikkhīṇesu avassaṃ amhākaṃ sāmaṇerā saṅgahaṃ karontīti cittuppati sambhavati, tasmā taṃ parivattetvāva paribhuñjitabbaṃ. Mātāpitūnaṃ atthāya pana chāyatthāya vā gahaṇe paribhogāsā natthi, tasmā taṃ vaṭṭatī”ti kāraṇaṃ vadanti. Teneva ācariyabuddhadattattherenapi vuttaṃ -

“Mātāpitūnamatthāya, telādiṃ haratopi ca;
Sākhāṃ chāyādiatthāya, imassa na visesatā.

“Tasmā hissa visesassa, cintetabbaṃ tu kāraṇaṃ;
Tassa sālayabhāvaṃ tu, visesaṃ takkayāmaha”nti.

Idamevettha yuttataraṃ avassaṃ tathāvidhavitakkupattiyā sambhavato. Na hi sakkā ettha vitakkaṃ sodhetunti. Mātādīnaṃ atthāya haraṇe pana nāvassaṃ tathāvidhavitakkupattīti sakkā vitakkaṃ sodhetuṃ. Yattha hi vitakkaṃ sodhetuṃ sakkā, tattha nevatti doso. Teneva vakkhati “sace pana sakkoti vitakkaṃ sodhetuṃ, tato laddhaṃ khādituṃpi vaṭṭatī”ti. Vimativinodaniyaṃ pana “ettha panāti pattaparivattane. Kāraṇanti ettha yathā sāmaṇerā ito amhākampi dentīti vitakko uppajjati, na tathā aññatthāti kāraṇaṃ vadanti, tañca yuttaṃ. Yassa pana tādiso vitakko natthi, tena aparivattetvāpi bhuñjituṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

112. Niccāletunti cāletvā pāsāṇasakkharādiapanayanaṃ kātuṃ. Uddhanaṃ āropetabbanti anaggikaṃ uddhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Uddhane paccamānassa āluṇe upari apakkataṇḍulā heṭṭhā pavisitvā paccantīti āha “sāmaṃpākañceva hotī”ti.

113. Ādhārake patto ṭhapitoti appaṭiggahitāmiso patto puna paṭiggahaṇatthāya ṭhapito. Cāletīti vinā kāraṇaṃ cāleti, satipi kāraṇe bhikkhūnaṃ paribhogārahaṃ cāletuṃ na vaṭṭati. Kiñcāpi “anujānāmi, bhikkhave, amanussikābādhe āmakamaṃsaṃ āmakalohita”nti tādise ābādhe attano atthāya āmakamaṃsapāṭiggahaṇaṃ anuññātaṃ, “āmakamaṃsapāṭiggahaṇā paṭivirato hotī”ti ca sāmāññato paṭikkhittaṃ, tathāpi attano, aññassa vā bhikkhuno atthāya aggahitattā “sīhavighāsādiṃ...pe... vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Sakkoti vitakkaṃ sodhetunti “mayhampi detī”ti vitakkassa anuppannabhāvaṃ sallakkhetuṃ sakkoti, “sāmaṇerassa dassāmī”ti suddhacittena mayā gahitanti vā sallakkhetuṃ sakkoti. Sace pana mūlepi paṭiggahitaṃ hotīti ettha “gahetvā gate mayhampi dadeyyunti saññāya sace paṭiggahitaṃ hotī”ti vadanti.

114. Koṭṭhāse karotīti “bhikkhū sāmaṇerā ca attano attano abhirucitaṃ koṭṭhāsaṃ gaṇhantū”ti sabbesaṃ samake koṭṭhāse karoti. Gahitāvasesanti sāmaṇerehi gahitakoṭṭhāsato avasesaṃ. Gaṇhitvāti “mayhaṃ idaṃ gaṇhissāmī”ti gahetvā. Idha gahitāvasesaṃ nāma tena gaṇhitvā puna ṭhapitaṃ.

Paṭiggahetvāti tadahu paṭiggahetvā. Teneva “yāvakālikena yāvajjīvikasaṃsagge doso natthī”ti vuttaṃ. Sace pana purimadivase paṭiggahetvā ṭhapitā hoti, sāmisenā mukhena tassā vaṭṭiyā dhūmaṃ pivituṃ na vaṭṭati. Samuddodakenāti appaṭiggahitasamuddodakena.

Himakarakā nāma kadāci vassodakena saha patanakā pāsāṇalekhā viya ghanībhūtā udakavisesā, tesu paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Tenāha “udakagatikā evā”ti. Yasmā katakaṭṭhi udakaṃ pasādetvā visuṃ tiṭṭhati, tasmā “abbohārika”nti vuttaṃ. Iminā

appaṭiggahitāpattīhi abbohārikam, vikālabhojanāpattīhipi abbohārikanti dasseti. Laggatīti sukkhe mukhe ca hatthe ca mattikāvaṇṇam dassentam laggati. Bahalanti hatthamukhesu alagganakampi paṭiggahetabbam.

Vāsamattanti reṇukhīrābhāvam dasseti. Pānīyam gahetvāti attanoyeva atthāya gahetvā. Sace pana pītāvasesakam tattheva ākirissāmīti gaṇhāti, puna paṭiggahaṇakiccam natthi. Ākirati, paṭiggahetabbanti puppharasassa paññāyanato vuttam. Vikkhambhetvāti viyūhitvā, apānetvāti attho.

115. Mahābhūtesūti pāṇasarīrasannissitesu pathavīādimahābhūtesu. Sabbam vaṭṭatīti attano paresaṇca sarīrasannissitam sabbam vaṭṭati, akappiyamaṃsānulomatāya thullaccayādiṃ na janetīti adhippāyo. Patatīti attano sarīrato chijjitvā patati. “Rukkhato chinditvā”ti vuttattā mattikatthāya pathaviṃ khaṇitum, aññampi yaṃ kiñci mūlapaṇṇādivisabhesajjam chinditvā chārikam akatvāpi appaṭiggahitam pi paribhuñjitum vaṭṭatīti daṭṭhabbam.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Paṭiggahaṇavinicchayakathālaṅkāro nāma

Vīsatiṃ paricchedo.

21. Pavāraṇāvinicchayakathā

116. Evaṃ paṭiggahaṇavinicchayam kathetvā idāni pavāraṇāvinicchayam kathetum “paṭikkhepapavāraṇā”tiādimāha. Tattha paṭikkhipanam paṭikkhepo, asaṃpaṭicchananti attho. Pavāriyate pavāraṇā, paṭisedhanantyattho. Paṭikkhepasāṅkhātā pavāraṇā paṭikkhepapavāraṇā. Atha vā paṭikkhepavasena pavāraṇā paṭikkhepapavāraṇā. Pañcannam bhojanānam aññataram bhuñjantassa aññasmim bhojane abhihaṭe paṭikkhepasāṅkhātā pavāraṇāti sambandho.

117. Yaṃ asnātīti yaṃ bhuñjati. Ambalapāyāsādīsūti ādi-saddena khīrapāyāsādiṃ saṅgaṇhāti. Tattha ambalapāyāsaggahaṇena takkādiambilasamvuttā ghanayāgu vuttā. Khīrapāyāsaggahaṇena khīrasamvuttā yāgu saṅgayhati. Pavāraṇam janetīti anātirittabhojanāpattinibandhanam paṭikkhepam sādheti. Katopi paṭikkhepo anātirittabhojanāpattinibandhano na hoti, akataṭṭhāneyeva tiṭṭhatīti āha “pavāraṇam na janetī”ti.

“Yāgu-saddassa pavāraṇajanakayāgyāpi sādharāṇattā ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttepi pavāraṇā hotīti pavāraṇam janetiyevāti vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttam. Tam parato tattheva “bhattamissakam yāguṃ āharitvā”ti ettha vuttakāraṇena na sameti. Vuttañhi tattha - heṭṭhā yāguke nimantane udakakañjikakhīrādīhi saddhim madditam bhattameva sandhāya “yāguṃ gaṇhathā”ti vuttattā pavāraṇā hoti. “Bhattamissakam yāguṃ āharitvā”ti ettha pana visum yāgyā vijjamānattā pavāraṇā na hotīti. Tasmā tattha vuttanayeneva khīrādīhi saddhim madditam bhattameva sandhāya “yāguṃ gaṇhathā”ti vuttattā yāgyāva tattha abhāvato pavāraṇā hotīti evamettha kāraṇam vattabbam. Evañhi sati parato “yenāpucchito, tassa atthitāyā”ti aṭṭhakathāya vuttakāraṇenapi saṃsandati, aññathā gaṇṭhipadesuyeva pubbāparavirodho āpajjati, aṭṭhakathāya ca na sametīti. Sace...pe... paññāyatīti iminā vuttappamāṇassa macchamaṃsakhaṇḍassa nahāruno vā sabbhāvamattam dasseti. Tāhīti puthukāhi.

Sālivīhiyavehi katasattūti yebhuyyanayena vuttaṃ, satta dhaññāni pana bhajjitvā katopi sattuyeva. Tenevāha “kaṅguvaraka...pe... sattusaṅgahameva gacchatī”ti. Sattumodakoti sattuyo piṇḍetvā kato apakko sattuguḷo. Vimativinodaniyaṃ pana “sattumodakoti sattum temetvā kato apakko, sattum pana pisitvā piṭṭhaṃ katvā temetvā pūvaṃ katvā pacanti, taṃ na pavāretī”ti vuttaṃ.

Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataravasena vippakatabhojanabhāvassa upacchinnattā “mukhe sāsapamattampi...pe... na pavāretī”ti vuttaṃ. “Akappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, na pavāretī”ti vacanato sace saṅghikaṃ lābhaṃ attano apāpuṇantaṃ jānitvā vā ajānitvā vā paṭikkhipati, na pavāreti paṭikkhipitabbasseva paṭikkhittattā, alajjisantakaṃ paṭikkhipantopi na pavāreti. Avatthutāyāti anāpattiāpattisādhikāya pavāraṇāya avatthubhāvato. Etena paṭikkhipitabbasseva paṭikkhittabhāvaṃ dīpeti. Yañhi paṭikkhipitabbaṃ hoti, tassa paṭikkhepo āpattiyaṃ aṅgaṃ na hotīti taṃ pavāraṇāya avatthūti vuccati.

118. Āsannataraṃ aṅganti hatthapāsato bahi ṭhatvā onamitvā dentassa sīsaṃ āsannataraṃ hoti, tassa orimantena paricchinditabbaṃ.

Upanāmetīti iminā kāyābhīhāraṃ dasseti. Apanāmetvāti abhimukhaṃ haritvā. Idaṃ bhattaṃ gaṇhāti vadatīti kiñci apanāmetvā vadati. Kevalaṃ vācābhīhārassa anadhippetattā gaṇhathāti gahetum āradhamaṃ. Hatthapāsato bahi ṭhitassa satipi dātukāmatābhīhāre paṭikkhipantassa dūrabhāveneva pavāraṇāya abhāvato therassapi dūrabhāvamattaṃ gahetvā pavāraṇāya abhāvaṃ dassento “therassa dūrabhāvato”tiādimāha, na pana therassa abhīhārasambhavato. Sacepi gahetvā gato hatthapāse ṭhito hoti, kiñci pana avatvā ādhāraṭṭhāne ṭhitattā abhīhāro nāma na hotīti “dūtassa ca anabhiharaṇato”ti vuttaṃ. “Gahetvā āgatena ‘bhattaṃ gaṇhathā’ti vutte abhīhāro nāma hotīti ‘sace pana gahetvā āgato bhikkhu...pe... pavāraṇā hotī’ti vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “pattaṃ kiñcipi upanāmetvā ‘imaṃ bhattaṃ gaṇhathā’ti vuttanti gahetabba”nti vadanti, taṃ yuttaṃ viya dissati vācābhīhārassa idha anadhippetattā.

Parivesanāyāti bhattagge. Abhihaṭṭāva hotīti parivesakeneva abhihaṭṭā hoti. Tato dātukāmatāya gaṇhantaṃ paṭikkhipantassa pavāraṇā hotīti ettha aggaṇhantampi paṭikkhipato pavāraṇā hotiyeva. Kasmā? Dātukāmatāya abhihaṭṭattā, “tasmā sā abhihaṭṭāva hotī”ti hi vuttaṃ. Teneva tīsupi gaṇṭhipadesu “dātukāmābhīhāre sati kevalaṃ ‘dassāmī’ti gahaṇameva abhīhāro na hoti, ‘dassāmī’ti gaṇhantepi agaṇhantepi dātukāmatābhīhārova abhīhāro hoti, tasmā gahaṇasamaye vā aggaṇasamaye vā taṃ paṭikkhipato pavāraṇā hotī”ti vuttaṃ. Idāni tassa asati dātukāmatābhīhāre gahaṇasamayepi paṭikkhipato pavāraṇā na hotīti dassetuṃ “sace panā”tiādi vuttaṃ. Kaṭacchunā anukkhittampi pubbe eva abhihaṭṭattā pavāraṇā hotīti “abhihaṭṭāva hotī”ti vuttaṃ. Uddhaṭamatteti bhājanato viyojitamatte. Dvinnaṃ samabhārepīti parivesakassa ca aññassa ca bhattapacchibhāraggaṇe sambhūtepi attho.

119. Rasaṃ gaṇhathāti ettha kevalaṃ maṃsarasassa apavāraṇājanakassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. Maccharasantiādīsu maccho ca rasañcāti atthasambhavato, vatthunopi tādisattā pavāraṇā hoti. “Idaṃ gaṇhathā”tipi avatvā tuṇhībhūtena abhihaṭṭaṃ paṭikkhipatopi hoti eva.

Karambakoti missakādhivacanametam. Yañhi bahūhi missetvā karonti, so “karambako”ti vuccati, so sacepi maṃsena missetvā kato hoti, “karambakam gaṇhathā”ti apavāraṇārahassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. “Maṃsakarambakam gaṇhathā”ti vutte pana “maṃsamissakam gaṇhathā”ti vuttam hoti, tasmā pavāraṇāva hoti.

120. “Uddissakata”nti maññamānoti ettha “vatthuno kappiyattā akappiyasaññāya paṭikkhepatopi acittakattā imassa sikkhāpadassa pavāraṇā hotī”ti vadanti. “Hetṭhā ayāguke nimantane udakakañjikakhīrādīhi saddhiṃ madditam bhattameva sandhāya ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttattā pavāraṇā hoti, ‘bhattamissakam yāguṃ āharitvā’ti ettha pana visum yāguyā vijjamānattā pavāraṇā na hotī”ti vadanti. Ayamettha adhippāyoti “yenāpucchito”tiādinā vuttamevattham sandhāya vadati. Kāraṇam panettha duddasanti ettha eke tāva vadanti “yasmā yāgumissakam nāma bhattameva na hoti, khīrādikampi hotiyeva, tasmā karambake viya pavāraṇāya na bhavitabbam, evaṃca sati ‘yāgu bahutarā vā hoti samasamā vā, na pavāreti, yāgu mandā, bhattam bahutaram, pavāretī”ti ettha kāraṇam duddasa”nti. Keci pana vadanti “yāgumissakam nāma bhattam, tasmā tam paṭikkhipato pavāraṇāya eva bhavitabbam, evaṃca sati ‘idha pavāraṇā hoti, na hotī”ti ettha kāraṇam duddasa”nti.

Yathā cettha kāraṇam duddasam, evam parato “missakam gaṇhathā”ti etthāpi kāraṇam duddasamevāti veditabbam. Na hi pavāraṇappahonakassa appabahubhāvo pavāraṇāya bhāvābhāvanimittam, kiñcarahi pavāraṇājanakassa nāma gahaṇamevettha pamāṇam, tasmā “idaṃca karambakena na samānetabba”ntiādinā yampi kāraṇam vuttam, tampi pubbe vuttena saṃsandiyamānam na sameti. Yadi hi missakanti bhattamissakeyeva ruḷham siyā, evam sati yathā “bhattamissakam gaṇhathā”ti vutte bhattam bahutaram vā samam vā appataram vā hoti, pavāretiyeva, evam “missakam gaṇhathā”ti vuttepi appatarepi bhatte pavāraṇāya bhavitabbam “missaka”nti bhattamissakeyeva ruḷhattā. Tathā hi “missakanti bhattamissakeyeva ruḷhavohārattā idam pana bhattamissakamevāti vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttam. Atha missakanti bhattamissake ruḷham na hoti, missakabhattam pana sandhāya “missakam gaṇhathā”ti vuttanti. Evampi yathā ayāguke nimantane khīrādīhi sammadditam bhattameva sandhāya “yāguṃ gaṇhathā”ti vutte pavāraṇā hoti, evamidhāpi missakabhattameva sandhāya “missakam gaṇhathā”ti vutte bhattam appam vā hotu, bahu vā, pavāraṇā eva siyā, tasmā missakanti bhattamissake ruḷham vā hotu, missakam sandhāya bhāsitam vā, ubhayathāpi pubbenāparam na sametīti kimettha kāraṇacintāya. Īdisesu pana ṭhānesu aṭṭhakathāpamāṇeneva gantabbanti ayam amhākam khanti.

Vimativinodaniyam pana “uddissakatanti maññamānoti ettha vatthuno kappiyattā ‘pavāritova hotī’ti vuttam. Tañce uddissakatameva hoti, paṭikkhepo natthi. Ayametthādhippāyoti ‘yenāpucchito’tiādinā vuttamevattham sandhāya vadati. Kāraṇam panettha duddasanti bhattassa bahutarabhāve pavāraṇāya sambhava kāraṇam duddasam, aññathā karambakepi macchādibahubhāve pavāraṇā bhaveyyāti adhippāyo. Yathā cettha kāraṇam duddasam, evam parato ‘missakam gaṇhathā’ti etthāpi kāraṇam duddasamevāti datṭhabbam. Yañca ‘idam pana bhattamissakamevā’tiādi kāraṇam vuttam, tampi ‘appataram na pavāretī’ti vacanena na sametī’ti ettakameva vuttam.

“Visum katvā detīti bhattassa upari ṭhitam rasādiṃ visum gahetvā detī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttam. Kehici pana “yathā bhattasittham na patati, tathā gāḷham

hatthena pīletvā parissāvetvā detī”ti vuttaṃ. Tatthāpi kāraṇaṃ na dissati. Yathā hi bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vatvā yāgumissakaṃ bhattampi dentaṃ paṭikkhipato pavāraṇā na hoti, evamidhāpi bahukhīrarasādīsu bhattesu “khīraṃ gaṇhathā”tiādīni vatvā dinnāni khīrādīni vā detu khīrādīmissakaṃ bhattaṃ vā, ubhayathāpi pavāraṇāya na bhavitabbaṃ, tasmā “visuṃ katvā detī”ti tenākārena dentaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana bhattamissakaṃ katvā dīyamānaṃ paṭikkhipato pavāraṇā hotīti dassanattanti gaheṭabbaṃ. Yaḍi pana bhattamissakaṃ katvā dīyamāne pavāraṇā hotīti adhippāyena aṭṭhakathāyaṃ “visuṃ katvā detī”ti vuttaṃ, evaṃ sati aṭṭhakathāyevettha pamāṇanti gaheṭabbaṃ, na pana kāraṇantaraṃ gavesitabbaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “visuṃ katvā detīti ‘rasaṃ gaṇhathā’tiādīnā vācāya visuṃ katvā detīti attho gaheṭabbo, na pana kāyena rasādiṃ viyojetvāti tathā aviyojitepi paṭikkhipato pavāraṇāya asambhavato apavāraṇāpahonakassa nāmena vuttattā bhattamissakayāguṃ āharitvā ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttaṭṭhānādīsu viya, aññathā ettha yathā pubbāparaṃ na virujjhati, tathā adhippāyo gaheṭabbo”ti vuttaṃ.

Nāvā vā setu vātiādīmihi nāvādiabhiruhanādikkhaṇe kiñci ṭhatvāpi abhiruhanādīkātabbattepi gamanatapparatāya ṭhānaṃ nāma na hoti, janasammaddena pana anokāsādibhāvena ṭhātuṃ na vaṭṭati. Acāletvāti vuttaṭṭhānato aññasmiṃ pīṭhappadesa vā uddhaṃ vā apelletvā, tasmīṃ eva pana ṭhāne parivattetuṃ labhati. Tenāha “yena passenā”tiādi. Sace ukkuṭikaṃ nisinno pāde amuñcitvāpi bhūmiyaṃ nisīdati, iriyāpathaṃ vikopento nāma hotīti ukkuṭikāsaṃ avikopetvā sukhena nisīdituṃ “tassa pana heṭṭhā...pe... nisīdanakaṃ dātabba”nti vuttaṃ. “Āsaṃ acāletvāti pīṭhe phuṭṭhokāsato ānisadamaṃsaṃ amocetvā anuṭṭhahitvāti vuttaṃ hoti. Adinnādāne viya ṭhānācāvanaṃ na gaheṭabba”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ.

121. Akappiyakatanti ettha akappiyakatasseva anatirittabhāvato kappiyaṃ akārāpetvā tasmīṃ patte pakkhittaṃ mūlaphalādiyeva atirittaṃ na hoti, akappiyabhojanaṃ vā kuladūsanādinā uppannaṃ. Sesāṃ pana pattapariyāpannaṃ atirittameva hoti, paribhuñjituṃ vaṭṭati, taṃ pana mūlaphalādiṃ paribhuñjitukāmena tato nīharitvā kappiyaṃ kārāpetvā aññasmiṃ bhājane ṭhapetvā atirittaṃ kārāpetvā paribhuñjitabbaṃ.

122. So puna kātuṃ na labhatīti tasmīmyeva bhājane kariyamānaṃ paṭhamāṃ katena saddhiṃ kataṃ hotīti puna soyeva kātuṃ na labhati, añño labhati. Aññasmiṃ pana bhājane tena vā aññena vā kātuṃ vaṭṭati. Tenāha “yena akataṃ, tena kātabbaṃ, yañca akataṃ, taṃ kātabba”nti. Tenāpīti ettha pi-saddo na kevalaṃ aññenevāti imamattaṃ dīpeti. Evaṃ katanti aññasmiṃ bhājane kataṃ.

Pesetvāti anupasampannassa hatthe pesetvā. Imassa vinayakammabhāvato “anupasampannassa hatthe ṭhitaṃ na kātabba”nti vuttaṃ.

Sace pana āmisasaṃsaṭṭhānīti ettha sace mukhagatenāpi anatirittena āmisena saṃsaṭṭhāni honti, pācittiyamevāti veditabbaṃ, tasmā pavāritena bhojanaṃ atirittaṃ kārāpetvā bhuñjantenapi yathā akatena missaṃ na hoti, evaṃ mukhañca hatthañca suddhaṃ katvā bhuñjitabbaṃ. Kiñcāpi apavāritassa purebhattaṃ yāmakālikādīni āhāratthāya paribhuñjatopi anāpatti, pavāritassa pana pavāraṇamūlakaṃ dukkaṭaṃ hotiyevāti “yāmakālikaṃ...pe... ajjhohāre ajjhohāre āpatti dukkaṭassā”ti pāliyaṃ vuttaṃ.

22. Pabbajjāvinicchaya kathā

123. Evaṃ paṭikkhepapavāraṇāvinicchayaṃ kathetvā idāni pabbajjāvinicchayaṃ kathetum “pabbajjāti ettha panā”tyādimāha. Tattha paṭhamam vajitabbāti pabbajjā, upasampadāto paṭhamam upagacchitabbāti attho. Pa-pubba vaja gatimhīti dhātu. Kulaputtanti ācārakulaputtam sandhāya vadati. Ye puggalā paṭikkhittā, te vajjetvāti sambandho. Pabbajjādosavirahitoti pabbajjāya antarāyakarehi pañcābādhādidosahi virahito. Nakhapitṭhippamāṇanti ettha kaniṭṭhaṅgulinakhapitṭhi adhippetā. “Tañce nakhapitṭhippamāṇampi vaḍḍhanapakke tṭhitam hoti, na pabbājetabboti iminā sāmāññalakkhaṇam dassitam, tasmā yattha katthaci sarirāvayavesu nakhapitṭhippamāṇam vaḍḍhanapakke tṭhitam ce, na vaṭṭatīti siddham. Evañca sati nakhapitṭhippamāṇampi avaḍḍhanapakke tṭhitam ce, sabbattha vaṭṭatīti āpannam, tañca na sāmāññato adhippetanti padesaviseseyeva niyametvā dassento ‘sace panā’tiādimāha. Sace hi avisesena nakhapitṭhippamāṇam avaḍḍhanapakke tṭhitam vaṭṭeyya, ‘nivāsanapārūpanehi pakatipaṭicchannaṭṭhāne’ti padesaniyamam na kareyya, tasmā nivāsanapārūpanehi pakatipaṭicchannaṭṭhānato aññattha nakhapitṭhippamāṇam avaḍḍhanapakke tṭhitampi na vaṭṭatīti siddham. Nakhapitṭhippamāṇato khuddakataram pana avaḍḍhanapakke vā vaḍḍhanapakke vā tṭhitam hotu, vaṭṭati nakhapitṭhippamāṇato khuddakatarassa vaḍḍhanapakke avaḍḍhanapakke vā tṭhitassa mukhādīsuyeva paṭikkhittattā”ti sārattadāpaniyam vuttam.

Vimativinodaniyam pana “paṭicchannaṭṭhāne nakhapitṭhippamāṇam avaḍḍhanapakke tṭhitam hoti, vaṭṭatīti vuttattā appaṭicchannaṭṭhāne tādīsampi na vaṭṭati, paṭicchannaṭṭhānepi ca vaḍḍhanapakke tṭhitam na vaṭṭatīti siddhameva hoti. Pākāṭṭhānepi pana nakhapitṭhippamāṇato ūnataram avaḍḍhanakam vaṭṭatīti ye gaṇheyyum, tesam tam gahaṇam paṭisedhetum ‘mukhe panā’tiādi vutta”nti vuttam. Godhā...pe... na vaṭṭatīti iminā tādīsopi rogo kuṭṭheyyeva antogadhoti dasseti. Gaṇḍepi iminā nayena vinicchayo veditabbo. Tattha pana mukhādīsu kolaṭṭhimattato khuddakataropi gaṇḍo na vaṭṭatīti visum na dassito. “Appaṭicchannaṭṭhāne avaḍḍhanapakke tṭhipi na vaṭṭatī”ti ettakameva hi tattha vuttam, tathāpi kuṭṭhe vuttanayena mukhādīsu kolaṭṭhippamāṇato khuddakataropi gaṇḍo na vaṭṭatīti viññāyati, tasmā avaḍḍhanapakke tṭhipitī ettha pi-saddo avuttasampiṇḍanattho, tena kolaṭṭhimattato khuddakataropi na vaṭṭatīti ayamattho dassitoyevāti amhākam khanti. Pakativaṇṇe jāteti rogahetukassa vikāraṇaṇassa abhāvam sandhāya vuttam.

Kolaṭṭhimattakoti badaraṭṭhippamāṇo. “Sañjātachaviṃ kāretvā”ti pāṭho, vijjamānachaviṃ kāretvāti attho. Vimativinodaniyam pana “sacchaviṃ kāretvāti vijjamānachaviṃ kāretvāti attho, sañchavinti vā pāṭho, sañjātachaanti attho. Gaṇḍādīsu vūpasantesupi tam tṭhānam vivaṇṇampi hoti, tam vaṭṭatī”ti vuttam.

Padumapuṇḍarīkapattavaṇṇanti rattapadumasetapadumapupphadalavaṇṇam. Kuṭṭhe vuttanayenevāti “paṭicchannaṭṭhāne avaḍḍhanakam vaṭṭati, aññattha na kiñci vaṭṭatī”ti vuttanayam dasseti. Sosabyādhīti khayarogo. Yakkhumṃdoti kadāci

āgantvā bhūmiyaṃ pātetvā hatthamukhādikaṃ avayavaṃ bhūmiyaṃ ghaṃsanako yakkhova rogo.

124. Mahāmattoti mahatiyā issariyamattāya samannāgato. “Na dānāhaṃ devassa bhaṭo”ti āpucchati rañña eva dinnam ṭhānantaraṃ sandhāya vuttaṃ. Yo pana rājakammikehi amaccādīhi ṭhapito, amaccādīnaṃ eva vā bhaṭo hoti, tena taṃ taṃ amaccādimpi āpucchitum vaṭṭatīti.

125. “Dhajaḃandho”ti vuttatā apākaṭacoro pabbājetabboti viññāyati. Tena vakkhati “ye pana ambalabujādicorakā”tiādi. Evaṃ jānantīti “sīlavā jāto”ti jānanti.

126. Bhinditvāti andubandhanaṃ bhinditvā. Chinditvāti saṅkhalikabandhanaṃ chinditvā. Muñcitvāti rajjubandhanaṃ muñcitvā. Vivaritvāti gāmaḃandhanādīsu gāmadvārādīni vivaritvā. Apassamānānaṃ vā palāyatīti purisaguttiyaṃ purisānaṃ gopakānaṃ apassamānānaṃ palāyati.

129. Purimanayenevāti “kasāhato katadaṇḍakammo”ti ettha vuttanayeneva.

130. Palātopīti iṇassāmikānaṃ āgamaṃ ṇatvā bhayena palātopi iṇāyiko. Gīvā hoti iṇāyikabhāvaṃ ṇatvā anādarena iṇamuttake bhikkhubhāve pavesitattā.

Upaḍḍhupaḍḍhanti thokaṃ thokaṃ. Dātabbamevāti iṇāyikena dhanam sampajjatu vā, mā vā, dāne saussāheneva bhavitabbaṃ, aññehi ca bhikkhūhi “mā dhuraṃ nikkhipāhi”ti vatvā sahāyakehi bhavitabbanti dasseti. Dhuranikkhepena hissa bhaṇḍagghena kāretabbatā siyāti.

131. Dāsacārittaṃ āropetvā kītoti iminā dāsabhāvaparimocanattāya kītaṃ nivatteti. Tādīso hi dhanakkītopi adāso eva. Vajirabuddhiṭkāyaṃ pana “desacārittanti sāvānaḃaṇṇāropanādikaṃ taṃ taṃ desacāritta”nti vuttaṃ. Tattha tattha cārittavasenāti tasmim tasmim janapade dāsapaṇṇajjhāpanādīnaṃ adāsakaraṇaniyāmena. Abhisekādīsu sabbabandhanāni mocāpenti, taṃ sandhāya “sabbasādhāraṇenā”ti vuttaṃ.

Sace sayameva paṇṇam āropenti, na vaṭṭatīti tā bhujissitthiyo “mayampi vaṇṇadāsiyo homā”ti attano rakkaṇattāya sayameva rājūnaṃ dāsipaṇṇe attano nāmaṃ likhāpenti, tāsam puttāpi rājadāsāva honti, tasmā te pabbājetum na vaṭṭati. Tehi adinnā na pabbājetabbāti yattakā tesam sāmīno, tesu ekena adinnepi na pabbājetabbā. Bhujisse katvā pana pabbājetum vaṭṭatīti yassa viharassa te ārāmikā dinnā, tasmim vihare saṅgham ṇāpetvā phātikammaṃ dhanādīm katvā bhujisse katvā pabbājetum vaṭṭati. Vajirabuddhiṭkāyaṃ pana “devadāsiputte vaṭṭatīti likhitaṃ. ‘Ārāmikañce pabbājetukāmo, aññamekaṃ datvā pabbājetabba’nti vuttaṃ. Mahāpacarivādassa ayamidha adhippāyo, ‘bhikkhusaṅghassa ārāmike demā’ti dinnattā na te tesam dāsā, ‘ārāmiko ca neva dāso na bhujisso’ti vattabbato na dāsoti likhitaṃ. Takkāsiṇcaṃ sīhaḷadīpe cārittaṃ, te ca pabbājetabbā saṅghassārāmikattā. Nissāmikaṃ dāsaṃ attanāpi bhujissaṃ katum labhatī”ti vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “takkaṃ sīse āsittakasadisāva hontīti yathā adāse karontā takkena sīsaṃ dhovitvā adāsaṃ karonti, evaṃ ārāmikavacanena dinnattā adāsāva teti adhippāyo. ‘Takkāsiṇcaṃ pana sīhaḷadīpe cāritta’nti vadanti. Neva pabbājetabboti vuttanti kappiyavacanena dinnepi saṅghassa ārāmikadāsattā evaṃ vutta”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyampi “takkaṃ sīse āsittakasadisāva hontīti kesuci janapadesu adāse karontā takkaṃ sīse āsiṇcanti, tena kira te adāsā honti,

evamidampi ārāṃikavacanena dinnampīti adhippāyo. Tathā dinnepi saṅghassa ārāṃikadāso evāti ‘neva pabbājetabbo’ti vuttaṃ. ‘Tāvakāliko nāma’ti vuttattā kālāparicchedaṃ katvā vā pacchāpi gahetukāmatāya vā dinnāṃ sabbāṃ tāvakālikamevāti gahetabbāṃ. Nissāṃikadāso nāma yassa sāmikulāṃ aññātikaṃ maraṇena parikkhīṇaṃ, na koci tassa dāyādo, so pana samānajātikehi vā nivāsagāṃavāsīhi vā issarehi vā bhujisso katova pabbājetabbo. Devadāsāpi dāsā eva. Te hi katthaci dese rājadāsā honti, katthaci vihāradāsā vā, tasmā pabbājetuṃ na vaṭṭatī’ti vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “nissāṃikadāso nāma yassa sāmikā saputtadārā matā honti, na koci tassa pariggāhako, sopi pabbājetuṃ na vaṭṭati, taṃ pana attanāpi bhujissaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ye vā pana tasmīṃ raṭṭhe sāmīno, tehipi kārāpetuṃ vaṭṭati, ‘devadāsiputtaṃ pabbājetuṃ vaṭṭatī’ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. ‘Dāsassa pabbajitvā attano sāmike disvā palāyantassa āpatti natthī’ti vadantī’ti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “dāsampi pabbājetvā sāmike disvā paṭicchādanatthaṃ apanento padavārena adinnādānāpattiyā kāretabbo, dāsassa pana palāyato anāpattī’ti vuttaṃ.

132. Hatthacchinnakādivatthūsu kaṇṇamūleti sakalassa kaṇṇassa chedaṃ sandhāyāha. Kaṇṇasakkhalikāyāti kaṇṇacūlikāya. Yassa pana kaṇṇāvaṭṭeti heṭṭhā kuṇḍalādiṭṭhapanachiddaṃ sandhāya vuttaṃ. “Tañhi saṅghaṭṭanakkhamāṃ. Ajapadaketī ajapadanāsikaṭṭhikoṭiyaṃ. Tato hi uddhaṃ na vicchindituṃ sakkā hoti. Sandhetunti avirūpasanṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ, virūpaṃ pana parisadūsakaṃ āpādeti.

Khujjasarīroti vaṅkasarīro. Brahmuno viya ujukaṃ gattaṃ sarīraṃ yassa so brahmujugatto, bhagavā. Avaseso sattoti iminā lakkhaṇena rahitasatto. Etena ṭhapetvā mahāpurisaṃ cakkavattīṅca itare sattā khujjapakkhikāti dasseti. Yebhuyyena hi sattā khandhe kaṭiyaṃ jāṇūsūti tīsu ṭhānesu namanti, te kaṭiyaṃ namantā pacchato namanti, dvīsu ṭhānesu namantā purato namanti, dīghasarīrā pana ekena passena vaṅkā honti, eke mukhaṃ unnāmetvā nakkhattāni gaṇayantā viya caranti, eke appamaṃsalohitā sūlasadisā honti, eke purato pabbhārā honti, pavedhamānā gacchanti. Parivaṭumoti samantato vaṭṭakāyo. Etena evarūpā eva vāmanakā na vaṭṭantīti dasseti.

133. Atṭhisirācammasarīroti atṭhisirācammamattasarīro. Kūṭakūṭasīsoti anekesu ṭhānesu piṇḍitamāṃsatāṃ dassetuṃ āmedītaṃ kataṃ. Tenāha “tālaphalapiṇḍisadisena’ti. Tālaphalānaṃ mañjarī piṇḍi nāma. Anupubbatanukena sīsenaṇti cetiyathūpikā viya kamena kīsena sīsena. Mahāveḷupabbaṃ viya ādito paṭṭhāya yāva pariyosānā avisamathūlena sīsena samannāgato nāḷisīso nāma. Kappasīsoti gajamatthakaṃ viya dvidhā bhinnasīso. “Kaṇṇikakeso vā”ti imassa vivaraṇaṃ “pāṇakehī”tiādi. Makkaṭasseva nalāṭepi kesānaṃ utṭhitabhāvaṃ sandhāyāha “sīsalomehī”tiādi.

Makkaṭabhamukoti nalāṭalomehi avibhattalomabhamuko. Akkhicakkehīti akkhimaṇḍalehi. Kekaroti tiriyaṃ passanako. Udakatārakāti olokentānaṃ udae paṭibimbikacchāyā. Udakabubbuḷanti keci. Akkhitārakāti abhimukhe ṭhitānaṃ chāyā. Akkhibhaṇḍakātipi vadanti. Atipiṅgalakkhi majjārakkhi. Madhupiṅgalanti

madhuvaṇṇapiṅgalaṃ. Nippakhumakkhīti ettha pakhuma-saddo akkhidalalomesu niruḷho, tadabhāvā nippakhumakkhi. Akkhipākenāti akkhidalapariyantesu pūtitāpajjanarogena.

Cipiṭṇāsikoti anunnatanāsiko. Paṭaṅgamaṇḍūko nāma mahāmukhamaṇḍūko. Bhinnamukhoti upakkamukhapariyosāno, sabbadā vivaṭamukho vā. Vaṅkamukhoti ekapasse apakkamma ṭhitahetṭhimahanukaṭṭhiko. Oṭṭhacchinnakoti ubhosu oṭṭhesu yattha katthaci jātiyā vā pacchā vā satthādinā apanītamamsena oṭṭhena samannāgato. Eḷamukhoti nīccapaggharitalālāmukho.

Bhinnagaloti avanatagalo. Bhinnauroti atininnauramajjho. Evaṃ bhinnapiṭṭhīti. Sabbañcetanti “kacchugatto”tiādiṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca vinicchayo kuṭṭhādīsu vutto evāti āha “vinicchayo”tiādi.

Vātaṇḍikoti aṇḍakesu vuddhirogena samannāgato, aṇḍavātarogena uddhutabījaṇḍakosena samannāgato vā. Yassa nivāsanena paṭicchannampi uṇṇataṃ pakāsati, sova na pabbājetabbo. Vikaṭoti tiriyaṃ gamanapādehi samannāgato, yassa caṅkamato jāṇukā bahi nigacchanti. Saṅghaṭṭoti gacchato parivattanapādehi samannāgato, yassa caṅkamato jāṇukā anto pavisanti. Mahājaṅghoti thūlajaṅgho. Mahāpādoti mahantena pādatalena yutto. Pādavemajjheti piṭṭhipādavemajjhe. Etena aggapādo ca paṇhi ca sadisāvāti dasseti.

134. Majjhe saṃkuṭitapādattāti kuṇṭhapādatāya kāraṇaṃ dasseti, agge saṃkuṭitapādattāti kuṇṭhapādatāya. Kuṇṭhapādasseva caṅkamanavibhāvanaṃ “piṭṭhipādaggena caṅkamanto”ti. “Pādassa bāhirantenā”ti ca “abbhantarantenā”ti ca idaṃ pādatalassa ubhohi pariyanthehi caṅkamaṇaṃ sandhāya vuttaṃ.

Mammananti khalitavacanaṃ, yo ekamevakkharaṃ catupañcakkhattuṃ vadati, tassettaṃ adhivacanaṃ, ṭhānakaraṇavisuddhiyā abhāvena aphuṭṭhakkharavacanaṃ. Vacanānukaraṇena hi so “mammano”ti vutto. Yo ca karaṇasampannopi ekamevakkharaṃ hikkārabahuso vadati, sopi idheva saṅgayhati. Yo vā pana taṃ niggahetvāpi anāmeḍitakkhameva sithilaṃ siliṭṭhavacanaṃ vattuṃ samattho, so pabbājetabbo. Āpattito na muccantīti ñatvā karontāva na muccanti. Jīvitantarāyādiāpadāsu aruciyā kāyasāmaggiṃ dentassa anāpatti.

135. Abhabbapuggalakathāsu “yo kāḷapakke itthī hoti, juṇhapakke puriso, ayaṃ pakkhapaṇḍako”ti keci vadanti. Aṭṭhakathāyaṃ pana “kāḷapakke paṇḍako hoti, juṇhapakke paṇassa pariḷāho vūpasammatī”ti apaṇḍakapakke pariḷāhavūpasamasseva vuttattā paṇḍakapakke ussannapariḷāhatā paṇḍakabhāvāpattīti viññāyatīti vīmaṃsitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ. Itthibhāvo pumbhāvo vā natthi etassāti abhāvako. “Tasmiṃyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti ettha apaṇḍakapakke pabbājetvā paṇḍakapakke nāsetabbo”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “apaṇḍakapakke pabbajito sace kilesakkhayaṃ pāpuṇāti, na nāsetabbo”ti vadanti, taṃ tesaṃ matimattaṃ. Paṇḍakassa hi kilesakkhayaśambhavato, khīṇakilesassa ca paṇḍakabhāvānāpattito. Ahetukapaṭisandhikathāyañhi avisesena paṇḍakassa ahetukapaṭisandhitā vuttā, āsittausūyapakkhapaṇḍakānañca paṭisandhito paṭṭhāyeva paṇḍakabhāvo, na pavattiyaṃyevāti vadanti. Teneva ahetukapaṭisandhiniddese jaccandhabadhirādayo viya paṇḍako jātisaddena visesetvā na niddiṭṭho. Catutthapārājikasamvaṇṇanāyañca abhabbapuggale dassentena paṇḍakatiracchānagataubhatobyañjanakā tayo vatthuvipannā ahetukapaṭisandhikā, tesaṃ saggo avārito, maggo pana vāritoti

avisesato vuttanti sārattadāpaniyaṃ āgataṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana paṇḍakavatthusmiṃ āsittausūyapakkhapaṇḍakā tayopi purisabhāvaliṅgādiyuttā ahetukapaṭisandhikā, te ca kilesapariyuṭṭhānassa balavatāya napuṃsakapaṇḍakasadisattā “paṇḍakā”ti vuttā, tesu āsittausūyapaṇḍakānaṃ dvinnāṃ kilesapariyuṭṭhānaṃ yonisomanasikārādīhi vītikkamato nivāretumpi sakkā, tena te pabbājetabbāti vuttā. Pakkhapaṇḍakassa pana kālapakkhe ummādo viya kilesapariḷāho avattharanto āgacchati, vītikkamaṃ patvā eva ca nivattati, tasmā tasmīṃ pakkhe so na pabbājetabboti vutto, tadetaṃ vibhāgaṃ dassetuṃ “yassa paresa”nti vuttaṃ. Tattha āsittassāti mukhe āsittassa attanopi asucimuccanena pariḷāho vūpasammati. Usūyāya uppannāyāti usūyāya vasena attano sevetukāmatārāge uppanne asucimuttiyā pariḷāho vūpasammati.

“Bījāni apanītānī”ti vuttattā bījesu ṭhitesu nimittamatte apanīte paṇḍako na hoti. Bhikkhunopi anābhādhapaccayā tadapanayane thullaccayameva, na paṇḍakattaṃ. Bījesu pana apanītesu aṅgajātampi rāgena kammaniyaṃ na hoti, pumabhāvo vigacchati, massuādipurisaliṅgampi upasampadāpi vigacchati, kilesapariḷāhopi dunnivāravītikkamo hoti napuṃsakapaṇḍakassa viya, tasmā īdiso upasampannopi nāsetabboti vadanti. Yadi evaṃ kasmā bījuddharaṇe pārājikaṃ na paññattanti? Ettha tāva keci vadanti “paññattamevetam bhagavatā ‘paṇḍako bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti vuttattā”ti. Keci pana “yasmā bījuddharaṇakkhaṇe paṇḍako na hoti, tasmā tasmīṃ khaṇe pārājikaṃ na paññattaṃ. Yasmā pana so uddhaṭabho bhikkhu aparena samayena vuttanayena paṇḍakattaṃ āpajjati, abhāvako hoti, upasampadāya avatthu, tato eva cassa upasampadā vigacchati, tasmā esa paṇḍakattupagamanakālato paṭṭhāya jātiyā napuṃsakapaṇḍakena saddhiṃ yojetvā ‘upasampanno nāsetabbo’ti abhabboti vutto, na tato pubbe. Ayañca kiñcāpi sahetuko, bhāvakkhayaṇa panassa ahetukasadisatāya maggopi na uppajjati”ti vadanti. Apare pana “pabbajjato pubbe upakkamena paṇḍakabhāvamāpannaṃ sandhāya ‘upasampanno nāsetabbo’ti vuttaṃ, upasampannassa pana pacchā upakkamena upasampadāpi na vigacchati”ti, taṃ na yuttaṃ. Yadaggena hi pabbajjato pubbe upakkamena abhabbo hoti, tadaggena pacchāpi hotīti vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Itthattādi bhāvo natthi etassāti abhāvako. Pabbajjā na vāritāti ettha pabbajjāggahaṇeneva upasampadāpi gahitā. Tenāha “yassa cettha pabbajjā vāritā”tiādi. Tasmīṃ yevassa pakkhe pabbajjā vāritāti ettha pana apaṇḍakapakkhepi pabbajjāmatameva labhati, upasampadā pana tadāpi na vaṭṭati, paṇḍakapakkhe pana āgato liṅganāsanāya nāsetabboti veditabbanti vuttaṃ.

136. Ubhatobyañjanamassa atthīti ubhatobyañjanakoti iminā asamānādhikaraṇavisayo bāhiratthasamāsoyaṃ, purimapade ca vibhattialopoti dasseti. Byañjananti cettha purisanimittaṃ itthinimittañca adhippetam. Atha ubhatobyañjanakassa ekameva indriyaṃ hoti, udāhu dveti? Ekameva hoti, na dve. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Yassa itthindriyaṃ uppajjati, tassa purisindriyaṃ uppajjati, no. Yassa vā pana purisindriyaṃ uppajjati, tassa itthindriyaṃ uppajjati, no”ti ekasmīṃ santāne indriyabhūtabhāvadvayassa uppattiyā abhidhamme paṭisedhitattā, tañca kho itthiubhatobyañjanakassa itthindriyaṃ, purisaubhatobyañjanakassa purisindriyanti. Yadi evaṃ dutiyabyañjanassa abhāvo āpajjati indriyañhi byañjanassa kāraṇaṃ vuttaṃ, tañca tassa natthīti? Vuccate - na tassa indriyaṃ dutiyabyañjanakāraṇaṃ. Kasmā? Sadā abhāvato. Itthiubhatobyañjanakassa hi yadā

itthiyā rāgacittam uppajjati, tadā purisabyañjanam pākaṭam hoti, itthibyañjanam paṭicchannam gulham hoti, tathā itarassa itaram. Yadi ca tesam indriyam dutiyabyañjanakāraṇam bhavēyya, sadāpi byañjanadvayam tiṭṭheyya, na pana tiṭṭhati, tasmā veditabbametam “na tassa tam byañjanakāraṇam, kammahāyāṃ pana rāgacittamevettha kāraṇa”nti. Yasmā cassa ekameva indriyam hoti, tasmā itthiubhatobyañjanako sayampi gabbham gaṇhāti, parampi gaṇhāpeti. Purisubhatobyañjanako param gaṇhāpeti, sayam pana na gaṇhātīti sārattadāpaniyam āgataṃ.

Vimativinodaniyam pana - itthiubhatobyañjanakoti itthindriyayutto, itaro pana purisindriyayutto. Ekassa hi bhāvadavayam saha na uppajjati yamake paṭikkhattatā. Dutiyabyañjanam pana kammahāyena akusalacitteneva bhāvarahitam uppajjati. Pakatitthipurisānampi kammameva byañjanalingānam kāraṇam, na bhāvo tassa kenaci paccayena paccayattassa paṭṭhāne avuttatā. Kevalam bhāvasahitāṇameva byañjanalingānam pavattadassanattam aṭṭhakathāsu “itthindriyam paṭicca itthilingādīni”tiādīnā indriyassa byañjanakāraṇattena vuttaṃ. Idha pana akusalabalena indriyam vināpi byañjanam uppajjati veditabbam. Ubhinnaampi ce tesam ubhatobyañjanakānam. Yadā itthiyā rāgo uppajjati, tadā purisabyañjanam pākaṭam hoti, itaram paṭicchannam. Yadā purise rāgo uppajjati, tadā itthibyañjanam pākaṭam hoti, itaram paṭicchannanti āgataṃ.

137. Theyyāya saṃvāso etassāti theyyasamvāsako. So ca na saṃvāsamattasseva thenako idhādhippeto, atha kho lingassa tadubhayassa ca thenakopīti āha “tayo theyyasamvāsakā”tiādi. Na yathāvuḍḍham vandanaṃ sādīyatīti yathāvuḍḍham bhikkhūnam vā sāmānerānam vā vandanaṃ na sādīyati. Yathāvuḍḍham vandanaṃ sādīyatīti attanā musāvādam katvā dassitavassānurūpaṃ yathāvuḍḍham vandanaṃ sādīyati. Bhikkhuvassagaṇanādikoti iminā na ekakammādikova idha saṃvāso nāmāti dasseti.

138. Rāja...pe... bhayenāti ettha bhaya-saddo paccekam yojetabbo “rājabhayena dubbhikkhabhayenā”tiādīnā. Saṃvāsam nādhivāseti, yāva so suddhamānasoti rājabhayādīhi gahitaliṅgatāya so suddhamānasoti yāva saṃvāsam nādhivāsetīti attho. Yo hi rājabhayādīhi vinā kevalam bhikkhū vañcetaṃ tehi saddhiṃ saṃvasitukāmatāya lingam gaṇhāti, so asuddhacittatāya lingaggahaṇeneva theyyasamvāsako nāma hoti. Ayam pana tādisena asuddhacittena bhikkhū vañcetaṃ tehi abhāvato yāva saṃvāsam nādhivāseti, tāva theyyasamvāsako nāma na hoti. Teneva “rājabhayādīhi gahitaliṅgānam ‘gihī maṃ samaṇoti jānantū’ti vañcanacitte satipi bhikkhūnam vañcetaṃ tehi abhāvā doso na jāto”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “vūpasantabhayaṭā idha suddhacittatā”ti vadanti, evaṃca satī so vūpasantabhayo yāva saṃvāsam nādhivāseti, tāva theyyasamvāsako na hotīti ayamatto viññāyati. Imasmiṃca atthe viññāyamāne avūpasantabhayaṭā saṃvāsasādiyanepi theyyasamvāsako na hotīti āpajjeyya, na ca aṭṭhakathāyam avūpasantabhayaṭā saṃvāsasādiyanepi attheyyasamvāsakatā dassitā. Sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjantoti ca iminā avūpasantabhayenapi saṃvāsam asādiyanteneva bhavitabbanti dīpeti. Teneva tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ “yasmā vihāram āgantvā saṅghikam gaṇhantassa saṃvāsam pariharitum dukkaram, tasmā ‘sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjanto’ti idam vutta”nti. Tasmā rājabhayādīhi gahitaliṅgatāyevettha suddhacittatāti gahetabbam.

Sabbapāsaṇḍiyabhattānīti sabbasāmayikānam sādharmaṇam katvā vithicatukkādīsu

ṭhapetvā dātabbabbhattāni. Kāyaparihāriyānīti kāyena pariharitabbāni. Abbhuggacchantīti abhimukhaṃ gacchanti. Kammantānuṭṭhānenāti kasigorakkhādikammākaraṇena. Tadeva pattacīvaraṃ ādāya vihāraṃ gacchatīti cīvarāni nivāsanapārupanavasena ādāya, pattañca aṃsakūṭe laggetvā vihāraṃ gacchati.

Nāpi sayaṃ jānātīti “yo evaṃ pabbajati, so theyyasaṃvāsako nāma hotī”ti vā “evaṃ kātuṃ na labhatī”ti vā “evaṃ pabbajito samaṇo nāma na hotī”ti vā na jānāti. Yo evaṃ pabbajati, so theyyasaṃvāsako nāma hotīti idaṃ pana nidassanamattaṃ. Anupasampannakāleyevāti iminā upasampannakāle sutvā sacepi nāroceti, theyyasaṃvāsako na hotīti dīpeti.

Sikkhaṃ appaccakkhāya...pe... theyyasaṃvāsako na hotīti idaṃ bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā na liṅgatthenako hoti, liṅgānurūpassa saṃvāsassa sādītattā nāpi saṃvāsatthenako hotīti vuttaṃ. Eko bhikkhu kāsāye saussāhova odātaṃ nivāsetvāti etthāpi idameva kāraṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Parato “sāmaṇero saliṅge ṭhito”tiādinā sāmaṇerassa vuttavidhānesupi attheyyasaṃvāsapakke ayameva nayo. “Bhikkhuniyāpi eseva nayo”ti vuttamevatthaṃ “sāpi gihibhāvaṃ patthayamānā”tiādinā vibhāveti.

Sace koci vuḍḍhapabbajitoti sāmaṇeraṃ sandhāya vuttaṃ. Mahāpeḷādīsūti etena gihisantakaṃ dassitaṃ. Sāmaṇerapaṭipāṭiyā...pe... theyyasaṃvāsako na hotīti ettha kiñcāpi theyyasaṃvāsako na hoti, pārājikaṃ pana āpajjatiyeva. Sesamettha uttānamevāti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana - theyyāya liṅgaggahaṇamattampi idha saṃvāso evāti āha “tayo theyyasaṃvāsakā”ti. Na yathāvuḍḍhaṃ vandananti bhikkhūnaṃ sāmaṇerānaṃ vā vandanaṃ na sādīyati. Yathāvuḍḍhaṃ vandananti attanā musāvādena dassitavassakkamena bhikkhūnaṃ vandanaṃ sādīyati. Daharasāmaṇero pana vuḍḍhasāmaṇerānaṃ, daharabhikkhū ca vuḍḍhānaṃ vandanaṃ sādīyantopi theyyasaṃvāsako na hoti. Imasmiṃ attheti saṃvāsatthenakatthe. Bhikkhuvassānīti idaṃ saṃvāsatthenake vuttapāṭhavasena vuttaṃ, sayameva pana pabbajitvā sāmaṇeravassāni gaṇentopi ubhayatthenako eva. Na kevalaṅca purisova, itthīpi bhikkhūnīsu evaṃ paṭipajjati, theyyasaṃvāsikāva. Ādikammikāpi cettha na muccanti. Upasampannesu eva paññattāpattiṃ paṭicca ādikammikā vuttā, tenevettha ādikammikopi na mutto.

Rāja...pe... bhayenāti ettha bhaya-saddo paccekaṃ yojetabbo. Yāva so suddhamānasoti “iminā liṅgena bhikkhū vañcetvā tehi saṃvasissāmī”ti asuddhacittābhāvena suddhacitto. Tena hi asuddhacittena liṅge gahitamatte pacchā bhikkhūhi saha saṃvasatu vā mā vā, liṅgatthenako hoti. Pacchā saṃvasantopi abhabbo hutvā saṃvasati, tasmā ubhayatthenakopi liṅgatthenake eva pavisaṭīti veditabbaṃ. Yo pana rājādibhayena suddhacittova liṅgaṃ gahetvā vicaranto pacchā “bhikkhuvassāni gaṇetvā jīvassāmī”ti asuddhacittaṃ uppādeti, so cittuppadamattena theyyasaṃvāsako na hoti suddhacittena gahitaliṅgattā. Sace pana so bhikkhūnaṃ santikaṃ gantvā sāmaṇeravassagaṇanādiṃ karoti, tadā saṃvāsatthenako, ubhayatthenako vā hotīti daṭṭhabbaṃ. Yaṃ pana parato “saha dhuranikkhepena ayampi theyyasaṃvāsakovā”ti vuttaṃ, taṃ bhikkhūhi saṅgama saṃvāsādhivāsanavasena dhuranikkhepaṃ sandhāya vuttaṃ. Tena vuttaṃ “saṃvāsaṃ nādhivāseti, yāvā”ti, tassa tāva theyyasaṃvāsako nāma na vuccatīti

sambandho daṭṭhabbo. Ettha ca corādibhayaṃ vināpi kīlādhippāyena liṅgaṃ gahetvā bhikkhūnampi santike pabbajitālayaṃ dassetvā vandanādiṃ asādiyantopi “sobhati nu kho me pabbajitaliṅga”ntiadinā suddhacittena gaṇhantopi theyyasamvāsako na hotīti daṭṭhabbaṃ.

Sabbapāsaṇḍiyabhattānīti sabbasāmayikānaṃ sādharmaṇaṃ katvā paññattāni bhattāni. Idañca bhikkhūnaññeva niyamitabhattaggahaṇe samvāsopi sambhaveyyāti sabbasādhāraṇabhattaṃ vuttaṃ. Samvāsaṃ pana asādiyitvā abhikkhukavīhārādīsu vīhārabhattādīni bhuñjantopi theyyasamvāsako na hoti eva. Kammantānuṭṭhānenāti kasiādikammākaraṇena. Pattacīvaraṃ ādāyāti bhikkhuliṅgavasena sarīrena dhāretvā.

Yo evaṃ pabbajati, so theyyasamvāsako nāma hotīti idaṃ nidassanamattaṃ. “Theyyasamvāsako”ti pana nāmaṃ ajānantopi “evaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti vā “karonto samaṇo nāma na hotī”ti vā “yadi ārocessāmi, chaḍḍayissanti ma”nti vā “yena kenaci pabbajjā me na ruhatī”ti jānāti, theyyasamvāsako hoti. Yo pana paṭhamam “pabbajjā evaṃ me gahitā”ti saññī kevalaṃ antarā attano setavatthanivāsanādivippakāraṃ pakāsetuṃ lajjanto na katheti, so theyyasamvāsako na hoti. Anupasampannakāleyevāti ettha avadhāraṇena upasampannakāle theyyasamvāsakalakkaṇaṃ ñatvā vañcanāyapi nāroceti, theyyasamvāsako na hotīti dīpeti. So hi suddhacittena gahitaliṅgattā liṅgatthenako na hoti, laddhūpasampadattā tadanuḡasseva samvāsassa sādītattā samvāsathenakopi na hoti. Anupasampanno pana liṅgatthenako hoti, samvāsārahassa liṅgassa gahītattā samvāsasādiyanamattena samvāsathenako hoti.

Saliṅge ṭhitoti saliṅgabhāve ṭhito. Theyyasamvāsako na hotīti bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā liṅgatthenako na hoti. Bhikkhupaṭiññāya apariccattattā samvāsathenako na hoti. Yaṃ pana mātikāṭṭhakathāyaṃ “liṅgānurūpassa samvāsassa sādītattā nāpi samvāsathenako”ti kāraṇaṃ vuttaṃ, tampi idameva kāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Itarathā sāmaṇerassāpi bhikkhuvassagaṇanādīsu liṅgānurūpasamvāso eva sādītoti samvāsathenakatā na siyā bhikkhūhi dinnaliṅgassa ubhinnaṃpi sādharmaṇattā. Yathā cettha bhikkhu, evaṃ sāmaṇeropi pārājikaṃ samāpanno sāmaṇerapaṭiññāya apariccattattā samvāsathenako na hotīti veditabbo. Sobhatīti sampāṭicchitvāti kāsāvadhāraṇe dhuraṃ nikkhipitvā gihibhāvaṃ sampāṭicchitvā.

Sace koci vuḍḍhapabbajitoti sāmaṇeraṃ sandhāya vuttaṃ. Mahāpeḷādīsūti vilīvādimayesu gharadvāresu ṭhapitesu bhattabhājanavisesesu. Etena vīhāre bhikkhūhi saddhiṃ vassagaṇanādīnaṃ akaraṇaṃ dassetīti vuttaṃ.

139. Titthiyapakkantakakathāyaṃ tesam liṅge ādinnamatte titthiyapakkantako hotīti “titthiyo bhavissāmī”ti gatassa liṅgaggahaṇeneva tesam laddhipi gahītāyeva hotīti katvā vuttaṃ. Kenaci pana “tesam liṅge ādinnamatte laddhiyā gahītāyapi aggahītāyapi titthiyapakkantako hotī”ti vuttaṃ, taṃ na gahetabbaṃ. Na hi “titthiyo bhavissāmī”ti gatassa liṅgasampāṭicchana to aññaṃ laddhiggahaṇaṃ nāma atthi. Liṅgasampāṭicchaneva hi so gahitaladdhiko hoti. Teneva “vīmaṃsanatthaṃ kusacīrādīni...pe... yāva na sampāṭicchati, tāva taṃ laddhi rakkhati, sampāṭicchitamatte titthiyapakkantako hotī”ti vuttaṃ. Naggova ājīvakaṇaṃ upassayaṃ gacchati, padavāre padavāre dukkaṭanti “ājīvako bhavissa”nti asuddhacittena gamanapaccayā dukkaṭaṃ vuttaṃ. Naggena hutvā gamanapaccayāpi padavāre dukkaṭā na muccatiyevāti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana - titthiyapakkantakādikathāsu tesam liṅge ādinnaṃ matteti vīmaṃsādiadhippāyaṃ vinā “titthiyo bhavissāmī”ti sannitṭhānavasena liṅge kāyena dhāritamatte. Sayamevāti titthiyānaṃ santikaṃ agantvā sayameva saṅghārāme pi kusacīrādīni nivāseti. Ājīvako bhavissanti...pe... gacchatīti ājīvakaṇaṃ santike tesam pabbajana vidhinā “ājīvako bhavissāmī”ti gacchati. Tassa hi titthiyabhāvūpagamaṇaṃ pati sannitṭhāne vijjamaṇe pi “gantvā bhavissāmī”ti parikkappitattā padavāre dukkaṭameva vuttaṃ. Dukkaṭanti pāḷiyā avutte pi methunādīsu vuttapubbapayoga dukkaṭānulomato vuttaṃ. Etena ca sannitṭhānavasena liṅge sampatichchite pārājikaṃ, tato purimapa yoge thullaccayaṇca vattaḃbameva. Thullaccaya kkaṇe nivattantopi āpattiṃ desāpetvā muccati evāti daṭṭhabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ saṅghabhede pi lohituppadē pi bhikkhūnaṃ pubbapayoga dīsu dukkaṭathullaccaya pārājikāhi muccanasīmā ca veditabbā. Sāsana viruddhatā yettha ādikammikānampi anāpatti na vuttā. Pabbajjāyapi abhabbatā dassa natthaṃ panete añṇe ca pārājikakaṇḍe viṣuṃ sikkhāpadena pārājikādiṃ adassetvā idha abhabbesu eva vuttāti veditabbāṃ.

Taṃ laddhīti titthiyave se seṭṭhabhāvaggahaṇameva sandhāya vuttaṃ. Tesaṇhi titthiyānaṃ sassatā diggāhaṃ gaṇhantopi liṅge asampatichchite titthiyapakkantako na hoti, taṃ laddhiṃ aggahetvā pi “etesam vata cariyā suṇḍarā”ti liṅgaṃ sampatichchanta titthiyapakkantako hoti eva. Laddhiyā abhāvenāti bhikkhubhāve sālāyatāya titthiyabhāvūpagamaṇaladdhiyā abhāvena. Etena ca āpadāsu kusacīrādiṃ pārūpantassa pi naggassa viya anāpatti dasseti. Upasampanna bhikkhūnā kathitoti ettha saṅghabheda kopi upasampanna bhikkhūnāva kathito, mā tūghātakā dayo pana anūpasampanna nēti daṭṭhabbanti āgataṃ.

140. Tiracchānakathāyaṃ “yo koci amanussa jātīyo, sabbova imasmiṃ atthe tiracchānagatoti veditabbo”ti etena eso manussa jātīyo eva bhagavato sāsane pabbajituṃ vā upasam pājituṃ vā labhati, na tato añṇeti dīpeti. Tenāha bhagavā “tūmhe khottha nāgā avirūḷhi dhammā imasmiṃ dhamma vinaye”ti.

141. Ānantariyakathāyaṃ tiracchānādi amanussa jātito manussa jātikānañṇeva puttesu mettā dayopi tikkhavisadā honti lokuttara guṇā viyāti āha “manussa tṭhibhūtā janikā mātā”ti. Yathā manussa ānañṇeva kusala pavatti tikkhavisadā, evaṃ akusala pavatti pīti āha “sayampi manussa jātikenevā”ti ādi. Atha vā yathā samānā jātīyassa vikopane kammaṃ garutaraṃ, na tathā vijātīyassāti āha “manussa tṭhibhūtā”ti. Puttasam bādhena mātūpitasamañṇā, dattakittimādivasena pi puttavohāro loka dissati, so ca kho pariyāyatoti nippariyāyasiddhataṃ dassetuṃ “janikā mātā”ti vuttaṃ. Yathā manussa tṭtabhāve tṭthasseva kusala dhammānaṃ tikkhavisadasūra bhāvāpatti yathā taṃ tiṇṇampi bodhisattānaṃ bodhittaya nibbattiyaṃ, evaṃ manussa tṭtabhāve tṭthasseva akusala dhammānaṃ tikkhavisadasūra bhāvāpatti āha “sayampi manussa jātikenevā”ti. Ānantariyēnāti ettha cutiānantaṃ niraye paṭisaṇḍhiphalaṃ anantaṃ nāma, tasmīṃ anantare janakattena niyuttaṃ ānantariyaṃ, tena. Atha vā cutiānantaṃ phalaṃ anantaṃ nāma, tasmīṃ anantare niyuttaṃ, tannibbatta nena ananta karaṇasīlaṃ, ananta rappayo jaṇaṃ vā ānantariyaṃ, tena ānantariyena mā tūghātakakammaṇa. Pitūghātake pi “yena manussa bhūto janako pitā sayampi manussa jātikeneva satā saṇcicca jīvītā voropito, ayaṃ ānantariyena pitūghātakakammaṇa pitūghātako”ti ādinā sabbaṃ veditabbanti āha “pitūghātake pi ese va nayo”ti.

Parivattita liṅgaṃ pi mā taraṃ vā pitaraṃ vā jīvītā voropentassa ānantariyakammaṃ

hotiyeva. Satipi hi liṅgaparivatte so eva ekakammanibbatto bhavaṅgappabandho jīvitappabandho, na aññoti. Yo pana sayam manusso tiracchānabhūtaṃ pitaraṃ vā mātaraṃ vā, sayam vā tiracchānabhūto manussabhūtaṃ, tiracchānoyeva vā tiracchānabhūtaṃ jīvitā voropeti, tassa kammaṃ ānantariyaṃ na hoti, bhāriyaṃ pana hoti, ānantariyaṃ āhacceva tiṭṭhati. Eḷakacatukkaṃ saṅgāmacatukkaṃ coracatukkañcetta kathetabbaṃ. “Eḷakaṃ māremī”ti abhisandhināpi hi eḷakaṭṭhāne ṭhitaṃ manusso manussabhūtaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā mārento ānantariyaṃ phusati maraṇādhippāyeneva ānantariyavatthuno vikopitattā. Eḷakābhisandhinā, pana mātāpitiabhisandhinā vā eḷakaṃ mārento ānantariyaṃ na phusati ānantariyavatthuno abhāvato. Mātāpitiabhisandhinā mātāpitara mārento phussateva. Esa nayo itarasmimpi catukkadvaye. Yathā ca mātāpitūsu, evaṃ arahantesu etāni catukkāni veditabbāni. Sabbattha hi purimaṃ abhisandhicittaṃ appamāṇaṃ, vadhakacittaṃ, pana tadārammaṇajīvitindriyañca pamāṇaṃ. Katānantariyakammo ca “tassa kammaṃ vipākaṃ paṭibāhessāmī”ti sakalacakkavāḷaṃ mahācetiyaṃ appamāṇehi kañcanathūpehi pūretvāpi sakalacakkavāḷaṃ pūretvā nisinnassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvāpi buddhassa bhagavato saṅghāṭikaṇṇaṃ amuñcanto vicarivāpi kāyassa bhedaṃ nirayameva upapajjati, pabbajjañca na labhati. Pitughātake vesiyaṃ puttoti upalakkhaṇamattaṃ, kulitthiyaṃ aticāriniyaṃ puttoti attano pitaraṃ ajānitvā ghāntentopi pitughātakova hoti.

Arahantaghātakakamme avasesanti anāgāmiādikaṃ. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana tatiyapārājikavaṇṇanāto gahetabbo.

“Duṭṭhacittenā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “vadhakacittenā”ti. Vadhakacetanāya hi dūsitaṃ cittaṃ idha duṭṭhacittaṃ nāma. Lohitaṃ uppādetīti ettha tathāgatassa abhejjakāyatāya parūpakkamena cammacchedaṃ katvā lohitaṃ paggharaṇaṃ nāma natthi, sarīrassa pana antoyeva ekasmiṃ ṭhāne lohitaṃ samosarati, āghātena pakuppamānaṃ sañcittaṃ hoti. Devadattena paviddhasīlato bhijjivā gatā sakkhalikāpi tathāgatassa pādantaṃ pahari, pharasunā pahaṭo viya pādo antolohitoyeva ahoṣi. Jīvako pana tathāgatassa ruciyā satthakena cammaṃ chinditvā tamhā ṭhānā duṭṭhalohitaṃ nīharitvā phāsumakāsi, tenassa puñṇakammameva ahoṣi. Tenāha “jīvako viyā”tiādi.

Atha ye parinibbute tathāgate cetiyaṃ bhindanti, bodhiṃ chindanti, dhātumhi upakkamanti, tesam kiṃ hotīti? Bhāriyaṃ kammaṃ hoti ānantariyasadisamaṃ. Sadhātukaṃ pana thūpaṃ vā paṭimaṃ vā bādhamānaṃ bodhisākhaṃ chindituṃ vaṭṭati. Sacepi tattha nilīnā sakuṇā cetiye vaccaṃ pātentī, chindituṃ vaṭṭatiyeva. Paribhogacetiyaṃ hi sarīracetiyaṃ garutaraṃ. Cetiyaṃ vatthum bhinditvā gacchante bodhimūlepi chinditvā harituṃ vaṭṭati. Yā pana bodhisākhā bodhigharaṃ bādhati, taṃ geharakkhaṇatthaṃ chindituṃ na labhati. Bodhiatthāya hi gehaṃ, na gehatthāya bodhi. Āsanagharepi eseṃ nayo. Yasmiṃ pana āsanaghare dhātu nīhitā hoti, tassa rakkhaṇatthāya taṃ sākhaṃ chindituṃ vaṭṭati. Bodhiyagganatthaṃ ojoharaṇasākhaṃ vā pūtiṭṭhānaṃ vā chindituṃ vaṭṭatiyeva, satthu rūpakāyapaṭijaggane viya puñṇampi hoti.

Saṅghabhede catunnaṃ kammānanti apalokaṇādīnaṃ catunnaṃ kammānaṃ. Ayaṃ saṅghabhedaṃ pakatattaṃ bhikkhuṃ sandhāya vuttaṃ. Pubbe eva pārājikaṃ samāpanno vā vatthādidosena vipannupasampado vā saṅghaṃ bhindantopi ānantariyaṃ na phusati, saṅgho pana bhinnova hoti, pabbajjā cassa na vāritāti datṭhabbaṃ.

Bhikkhunīdūsane icchamānanti odātavattavasanaṃ icchamānaṃ. Tenevāha “gihibhāve sampaṭicchitamatteyevā”ti. Neva pabbajjā atthīti yojanā. Yo ca paṭikkhitte abhabbe ca puggale ñatvā pabbājeti, upasampādeti vā, dukkaṭaṃ. Ajānantassa sabbattha anāpattīti veditabbaṃ.

142. Gabbhamāsehi saddhiṃ vīsati vassāni assāti gabbhavāso. Hāyana vaḍḍhananti gabbhamāsesu adhikesu uttari hāyanaṃ, ūnesu vaḍḍhananti veditabbaṃ. Ekūnavīsativassanti dvādasa māse mātukucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jātakālato paṭṭhāya ekūnavīsativassaṃ. Pāṭipadadivaseti pacchimikāya vassūpagamanadivase. “Timsarattidivo māso”ti vacanato “cattāro māsā parihāyanti”ti vuttaṃ. Vassaṃ ukkaḍḍhantīti vassaṃ uddhaṃ kaḍḍhanti, tatiyaṃvacchare ekamāsassa adhiḥattā māsaparicajanavasena vassaṃ uddhaṃ kaḍḍhantīti attho, tasmā tatiyo saṃvaccharo terasamāsiko hoti. Saṃvaccharassa pana dvādasamāsikattā aṭṭhārasasu vassesu adhiḥamāse viṣuṃ gahetvā “cha māsā vaḍḍhanti”ti vuttaṃ. Tatoti chamāsato. Nikkaṅkhā hutvāti adhiḥamāsehi saddhiṃ paripuṇṇavīsativassattā nibbematikā hutvā. Yaṃ pana vuttaṃ tīsupi gaṇṭhipadesu “aṭṭhārasannaṃyeva vassānaṃ adhiḥamāse gahetvā gaṇitattā sesavassadvayassapi adhiḥadivasāni honti, tāni adhiḥadivasāni sandhāya ‘nikkaṅkhā hutvā’ti vutta”nti, taṃ na gahetabbaṃ. Na hi dvīsu vassesu adhiḥadivasāni nāma viṣuṃ upalabbhanti tatiye vasse vassukkaḍḍhanavasena adhiḥamāse pariccatteyeva atirekamāsasambhavato, tasmā dvīsu vassesu atirekadivasāni viṣuṃ na sambhavanti.

“Te dve māse gahetvā vīsati vassāni paripuṇṇāni hontī”ti kasmā vuttaṃ, ekūnavīsativassamhi ca puna aparasmim vasse pakkhitte vīsati vassāni paripuṇṇāni hontīti āha “ettha pana...pe... vutta”nti. Anekattattā nipātānaṃ pana-saddo hisaddattho, ettha hīti vuttaṃ hoti. Idañhi vuttassevatthassa samatthanavasena vuttaṃ. Iminā ca imaṃ dīpeti - yaṃ vuttaṃ “ekūnavīsativassaṃ sāmāneraṃ nikkhamanīyapuṇṇamāsīm atikkamma pāṭipadadivase upasampādentī”ti, tattha gabbhamāsepi gahetvā dvīhi māsehi aparipuṇṇavīsativassaṃ sandhāya “ekūnavīsativassa”nti vuttaṃ, tasmā adhiḥamāsesu dvīsu gahitesu eva vīsati vassāni paripuṇṇāni nāma hontīti. Tasmāti yasmā gabbhamāsāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. Ekavīsativasso hotīti jātadivasato paṭṭhāya vīsativasso samāno gabbhamāsehi saddhiṃ ekavīsativasso hoti. Aññaṃ upasampādetīti upajjhāyo, kammavācācariyo vā hutvā upasampādetīti sārattadīpaniyaṃ āgataṃ.

Gabbhe sayitakālena saddhiṃ vīsatiṃ vassaṃ paripuṇṇamassāti gabbhavāso. Nikkhamanīyapuṇṇamāsīti sāvaṇamāsassa puṇṇamiyā āsāhīpuṇṇamiyā anantarapuṇṇamī. Pāṭipadadivaseti pacchimikāya vassūpanāyikāya, dvādasa māse mātukucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jātaṃ upasampādentīti attho. “Timsarattidivo māso, dvādasamāsiko saṃvaccharo”ti vacanato “cattāro māsā parihāyanti”ti vuttaṃ. Vassaṃ ukkaḍḍhantīti vassaṃ uddhaṃ kaḍḍhanti, “ekamāsaṃ adhiḥamāso”ti chaḍḍetvā vassaṃ upagacchantīti attho, tasmā tatiyo tatiyo saṃvaccharo terasamāsiko hoti. Te dve māse gahetvāti nikkhamanīyapuṇṇamāsato yāva jātadivasabhūtā mahāpavāraṇā, tāva ye dve māsā anāgatā, tesam atthāya adhiḥamāsato laddhe dve māse gahetvā. Tenāha “yo pavāretvā vīsativasso bhavissatī”tiādi. “Nikkaṅkhā hutvā”ti idaṃ aṭṭhārasannaṃ

vassānaṃ eva adhiḱamāse gaheṭvā tato vīsatiyā vassesupi cātuddasīnaṃ atthāya catunnaṃ māsānaṃ pariḥāpanena sabbathā paripuṇṇavīsativassataṃ sandhāya vuttaṃ.

Pavāretvā vīsativasso bhavissatīti mahāpavāraṇādivase atikkante gabbhavassena saha vīsativasso bhavissatīti attho. Tasmāti yasmā gabbhamāsāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. Ekavīsativassoti jātiyā vīsativassaṃ sandhāya vuttaṃ. Aññaṃ upasampādetīti upajjhāyo, ācariyo vā hutvā upasampādeti. Sopīti upasampādentopi anupasampannoti vimativinodaniyaṃ āgataṃ.

Ettha siyā - aṭṭhakathāṭikāsu “aṭṭhārasasu vassesu cha māsā vaḍḍhantī”ti vuttaṃ, idāni pana “ekūnavīsatiyā vassesu satta māsā adhikā”ti vadanti, kathamettha viññātabbanti? Vuccate - aṭṭhakathāṭikāsu sāsanavohārena lokiyagatiṃ anupagamma tīsu tīsu saṃvacchaesu māsachadḍanaṃ gaheṭvā “aṭṭhārasasu vassesu cha māsā vaḍḍhantī”ti vuttaṃ, idāni pana vedavohārena candasūriyagatisaṅkhātaṃ tithiṃ gaheṭvā gaṇento “ekūnavīsatiyā vassesu satta māsā adhikā”ti vadantīti, taṃ vassūpanāyikakathāyaṃ āvi bhavissati.

143. Mātā vā matā hotīti sambandho. Soyevāti pabbajjāpekkho eva.

144. “Ekaśīmāyañca aññepi bhikkhū atthīti iminā ekaśīmāyaṃ bhikkhumhi asati bhaṇḍukammārocanakiccaṃ natthīti dasseti. Khaṇḍasīmāya vā ṭhatvā nadīsamuddādīni vā gantvā pabbājetabboti etena sabbe sīmaṭṭhakabhikkhū āpucchitabbā, anāpucchā pabbājetuṃ na vaṭṭatīti dīpeti.

145. Anāmaṭṭhapiṇḍapātanti aggahitaaggamaṃ piṇḍapātaṃ. Sāmaṇerabhāgasamako āmisabhāgoti ettha kiñcāpi sāmaṇerānaṃ āmisabhāgassa samakameva dīyamānattā visuṃ sāmaṇerabhāgo nāma natthi, heṭṭhā gacchantaṃ pana bhattaṃ kadāci mandaṃ bhaveyya, tasmā upari aggahetvā sāmaṇerapāliya vā gaheṭvā dātābboti adhippāyo. Niyatapabbajjasseva cāyaṃ bhāgo dīyati. Teneva “apakkaṃ patta”ntiādi vuttaṃ. Aññe vā bhikkhū dātukāmā hontīti sambandho.

146. Sayamaṃ pabbājetabboti kesacchedanādīni sayamaṃ karontena pabbājetabbo. Kesacchedanaṃ kāsāyacchādanaṃ saraṇadānanti hi imāni tīni karonto “pabbājetī”ti vuccati, tesu ekaṃ dve vāpi karonto tathā vohariyatiyeva, tasmā etaṃ pabbājehīti kesacchedanaṃ kāsāyacchādanañca sandhāya vuttaṃ. Upajjhāyaṃ uddissa pabbājetīti etthāpi ese vā nayo. Khaṇḍasīmaṃ netvāti bhaṇḍukammārocanapariharaṇatthaṃ vuttaṃ. Tena sabhikkhuke vihāre aññaṃpi “etassa kese chindā”ti vattuṃ na vaṭṭati. Pabbājetvāti kesacchedanaṃ sandhāya vadati. Bhikkhuto aññaṃ pabbājetuṃ na labhatīti saraṇadānaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenevāha “sāmaṇero panā”tiādīti sārattadīpaniyaṃ āgataṃ. Vimativinodaniyaṃ pana - sayamaṃ pabbājetabboti ettha “kesamassuṃ ohāretvā”tiādivacanato kesacchedanakāsāyacchādanasaraṇadānāni pabbajanaṃ nāma, tesu pacchimadvayaṃ bhikkhūhi eva kātabbaṃ, kāretabbaṃ vā. Pabbājehīti idaṃ tividhampi sandhāya vuttaṃ. Khaṇḍasīmaṃ netvāti bhaṇḍukammārocanapariharaṇatthaṃ. Bhikkhūnañhi anārocetvā ekaśīmāya “etassa kese chindā”ti aññaṃ āṇāpetumpi na vaṭṭati. Pabbājetvāti kesādicchedanameva sandhāya vuttaṃ “kāsāyāni acchādetvā”ti visuṃ vuttattā. Pabbājetuṃ na labhatīti saraṇadānaṃ sandhāya vuttaṃ. Anupasampannena bhikkhuāṇattiyā dinnampi saraṇaṃ na ruhatīti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyampi - khaṇḍasīmaṃ netvāti bhaṇḍukammārocanapariharaṇatthaṃ vuttaṃ, tena sabhikkhuke vihāre aññampi “etassa kese chindā”ti vattuṃ na vaṭṭati. “Pabbājetvā”ti imassa adhippāyapakāsanatthaṃ “kāśāyāni acchādetvā ehi”ti vuttaṃ. Upajjhāyo ce kesamassuoropanādīni akatvā pabbajjatthaṃ saraṇāni deti, na ruhati pabbajjā. Kammavācāya sāvetvā upasampādeti, ruhati upasampadā. Apattacīvarānaṃ upasampadāsiddhidassanato, kammavipattiya abhāvato cetam yujjatevāti eke. Hoti cettha -

“Saliṅgasseva pabbajjā, viliṅgassāpi cetarā;
Apetapubbavesassa, taṃdvayā iti cāpare”ti.

Bhikkhunā hi sahatthena vā āṇattiyā vā dinnameva kāśāvaṃ vaṭṭati, adinnaṃ na vaṭṭatīti pana santesveva kāśāvesu, nāsantesu asambhavatoti tesam adhippāyoti āgato.

Bhabbarūpoti bhabbasabhāvo. Tamevatthaṃ pariyāyantaṃ vibhāveti “sahetuko”ti. Nātoti pākaṭo. Yasassīti parivārasampattiya samannāgato.

Vaṇṇasaṇṭhānagandhāsayaṃkāśavasena asucijegucchapāṭikūlabhāvaṃ pākaṭaṃ karontenāti sambandho. Tattha kesā nāmete vaṇṇatopi paṭikūlā, saṇṭhānatopi gandhatopi āsayatopi okāsatopi paṭikūlā. Manuññepi hi yāgupatte vā bhattapatte vā kesavaṇṇaṃ kiñci disvā “kesamissakamidaṃ, haratha na”nti jigucchanti, evaṃ kesā vaṇṇato paṭikūlā. Rattiṃ bhuñjantāpi kesasaṇṭhānaṃ akkavākaṃ vā makacivākaṃ vā chupitvā tatheva jigucchanti, evaṃ saṇṭhānatopi paṭikūlā. Telamakkhanapupphadhūmadisaṅkhāravirahitānañca kesānaṃ gandho paramajeguccho hoti. Tato jegucchataro aggimhi pakkhittānaṃ. Kesā hi vaṇṇasaṇṭhānato appaṭikūlāpi siyuṃ, gandhena pana paṭikūlāyeva. Yathā hi daharassa kumārakassa vaccaṃ vaṇṇato haliddivaṇṇaṃ, saṇṭhānato haliddipiṇḍisaṇṭhānaṃ. Saṅkaraṭṭhāne chaḍḍitañca uddhumātakakālasunakhasarīraṃ vaṇṇato tālapakkavaṇṇaṃ, saṇṭhānato vaṭṭetvā vissatṭhamudiṅgasāṇṭhānaṃ, dāṭhāpissa sumanamakuḷasadisā, taṃ ubhayampi vaṇṇasaṇṭhānato siyā appaṭikūlaṃ, gandhena pana paṭikūlameva, evaṃ kesāpi siyuṃ vaṇṇasaṇṭhānato appaṭikūlā, gandhena pana paṭikūlāyevāti.

Yathā pana asuciṭṭhāne gāmanissandena jātāni sūpeyyapaṇṇāni nāgarikamanussānaṃ jegucchāni honti aparibhogāni, evaṃ kesāpi pubbalohitamuttakarīsapittasemhādinissandena jātattā paramajegucchāti. Evaṃ āsayatopi paṭikūlā. Ime ca kesā nāma gūtharāsīmhi utṭhitakaṇṇakā viya ekatiṃsakoṭṭhāsārāsīmhi jātā, te susānasaṅkaraṭṭhānādīsu jātasākaṃ viya, parikhādīsu jātakamalakuvalayādipupphaṃ viya ca asuciṭṭhāne jātattā paramajegucchāti evaṃ okāsato paṭikūlātiadinā nayena tacapañcakassa vaṇṇādivasena paṭikūlabhāvaṃ pakāsentenāti attho.

Nijjīvanissattabhāvaṃ vā pākaṭaṃ karontenāti ime kesā nāma sīsakaṭāhapaliveṭhanacamme jātā, tattha yathā vammikamatthake jātesu kuṇṭhatiṇesu na vammikamatthako jānāti “mayi kuṇṭhatiṇāni jātāni”ti, nāpi kuṇṭhatiṇāni jānanti “mayam vammikamatthake jātāni”ti. Evameva na sīsakaṭāhapaliveṭhanacammaṃ jānāti “mayi kesā jātā”ti, nāpi kesā jānanti “mayam sīsakaṭāhapaliveṭhanacamme jātā”ti, aññamaññaṃ ābhogapaccavekkhaṇarahitā ete dhammā. Iti “kesā nāma imasmiṃ sarīre pāṭiyekko koṭṭhāso acetano abyākato suñño

nissatto thaddho pathavīdhātū”tiādinā nayena nijjīvanissattabhāvaṃ pakāsentena. Pubbeti purimabuddhānaṃ santike. Madditasaṅkhāroti nāmarūpavavattthānena ceva paccayapariggahavasena ca ñāṇena parimadditasaṅkhāro. Bhāvitabhāvanoti kalāpasammasanādinā sabbaso kusalahāvanāya pūraṇena bhāvitabhāvano. Adinnaṃ na vaṭṭatīti ettha “pabbajjā na ruhatīti vadantī”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana - yasassīti parivārasampanno. Nijjīvanissattabhāvanti “kesā nāma imasmim̐ sarīre pāṭiyekko koṭṭhāso acetano abyākato suñño nissatto thaddho pathavīdhātū”tiādinayaṃ saṅgaṇhāti, sabbam̐ visuddhimagge āgatanayena gahetabbam̐. Pubbeti pubbabuddhuppādesu. Madditasaṅkhāroti vipassanāvasena vuttaṃ. Bhāvitabhāvanoti samathavasenapi.

Kāsāyāni tikkhattum̐ vā...pe... paṭiggāhāpetabboti ettha “sabbadukkhaniissaraṇatthāya imaṃ kāsāvaṃ gahetvā”ti vā “taṃ kāsāvaṃ datvā”ti vā vatvā “pabbājetha maṃ, bhante, anukampaṃ upādāyā”ti evaṃ yācanapubbakaṃ cīvaraṃ paṭicchāpeti. Athāpītiādi tikkhattum̐ paṭiggāhāpanato paraṃ kattabbavidhidassanaṃ, athāpīti tato parampīti attho. Keci pana “cīvaraṃ appaṭiggāhāpetvā pabbājanappakārabhedadassanattham̐ ‘athāpī’ti vuttaṃ. Athāpīti atha vāti attho”ti vadanti. Adinnaṃ na vaṭṭatīti iminā pabbajjā na ruhatīti dasseti.

147. Pāde vandāpetvāti pādābhimukhaṃ namāpetvā. Dūre vandantopi hi pāde vandatīti vuccatīti. Upajjhāyena vāti ettha yassa santike upajjham̐ gaṇhāti, ayaṃ upajjhāyo. Yaṃ ābhisamācārikesu vinayanatthāya ācariyaṃ katvā niyyātenti, ayaṃ ācariyo. Sace pana upajjhāyo sayameva sabbam̐ sikkhāpeti, aññampi na niyyāteti, upajjhāyovassa ācariyopi hoti. Yathā upasampadākāle sayameva kammavācam̐ vācento upajjhāyova kammavācācariyopi hotīti vuttaṃ.

Anuññātaupasampadāti ñatticatutthakammena anuññātaupasampadā. Ṭhānakaraṇasampadanti ettha urādīni ṭhānāni, saṃvutādīni karaṇānīti veditabbāni. Anunāsikantaṃ katvā dānakāle antarāvicchedaṃ akatvā dātabbānīti dassetum̐ “ekasambandhānī”ti vuttaṃ. Vicchinditvāti ma-kāraṇam̐ katvā dānasamaye vicchedaṃ katvā.

148. Sabbamassa kappiyākappiyaṃ ācikkhitabbanti dasasikkhāpadavinimuttaṃ parāmāsāparāmāsādibhedam̐ kappiyākappiyaṃ ācikkhitabbam̐. Ābhisamācārikesu vinetabboti iminā “sekhiyaupajjhāyavattādiābhisamācārikasīlamanena pūretabbam̐. Tattha ca kattabbassa akaraṇe, akattabbassa ca karaṇe daṇḍakammāraho hotīti dīpetīti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Anunāsikantaṃ katvā dānakāle antarāvicchedo na kātabboti āha “ekasambandhānī”ti. Ābhisamācārikesu vinetabboti iminā sekhiyavattākkhandhakavattesu, aññesu ca sukkavissatṭhiādilokavajjasikkhāpadesu ca sāmaṇerehi vattitabbam̐, tattha avattamāno alajjī daṇḍakammāraho ca hotīti dassetīti vimativinodaniyaṃ.

Urādīni ṭhānāni nāma, saṃvutādīni karaṇāni nāma. Anunāsikantaṃ katvā ekasambandham̐ katvā dānakāle antarā atṭhatvā vattabbam̐, vicchinditvā dānakālepi yathāvuttaṭṭhāne eva vicchedo, aññatra na vaṭṭatīti likhitam̐, anunāsikante dīyamāne khalitvā “buddham̐ saraṇam̐ gacchāmī”ti ma-kārena missībhūte khetto otiṇṇattā vaṭṭatīti upatissatthero. Missam̐ katvā vattum̐ vaṭṭati, vacanakāle pana anunāsikaṭṭhāne vicchedaṃ akatvā vattabbanti dhammasiritthero. “Evaṃ kammavācāyampī”ti vuttaṃ. Ubhatosuddhiyāva vaṭṭatīti ettha mahāthero

patitadantādikāraṇatāya acaturassaṃ katvā vadati, byattasāmaṇero samīpe t̥hito pabbajjāpekkhaṃ byattaṃ vadāpeti, mahātherena avuttaṃ vadāpetīti na vaṭṭati. Kammavācāya itaro bhikkhu ce vadati, vaṭṭatīti. Saṅgho hi kammaṃ karoti, na puggaloti. Na, nānāsīmapavattakammavācāsāmaññanayena paṭikkhipitabbattā. Atha therena caturassaṃ vuttaṃ pabbajjāpekkhaṃ vuttaṃ asakkontaṃ sāmaṇero sayamaṃ vatvā vadāpeti, ubhatosuddhi eva hoti therena vuttasseva vuttattā. “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchanto asādhāraṇe buddhaguṇaṃ, dhammaṃ saraṇaṃ gacchanto nibbānaṃ, saṅghaṃ saraṇaṃ gacchanto sekkhadhammaṃ asekkhadhammañca saraṇaṃ gacchatī”ti aggahitaggahaṇavasena yojanā kātabbā. Aññathā saraṇattayasaṅkaradoso. Sabbamassa kappiyākappiyanti dasasikkhāpadavinimuttaṃ parāmāsāparāmāsādibhedaṃ. “Ābhisamācārikesu vinetabbo”ti vacanato sekhiyaupajjhāyavattādiābhisamācārikasīlamanena pūretabbaṃ. Tattha cārittassa akaraṇe, vārittassa karaṇe daṇḍakammāraho hotī”ti dīpetīti vajirabuddhiṭikāyaṃ āgato.

Anujānāmi bhikkhave sāmaṇerānaṃ dasa sikkhāpadānītiādīsū sikkhitabbāni padāni sikkhāpadāni, sikkhakoṭṭhāsāti attho. Sikkhāya vā padāni sikkhāpadāni, adhisīlaadhicittaadhipaññāsikkhānaṃ adhigamupāyoti attho. Atthato pana kāmāvacarakusalacittasampayuttā viratiyo, taṃsāmpayuttadhammā panettha taggahaṇeneva gahetabbā. Pāṇoti paramatthato jīvitindriyaṃ, tassa atipātaṃ pabandhavasena pavattituṃ adatvā satthādīhi atikkamma abhibhavitvā pātaṃ pāṇatipāto, pāṇavadhoti attho. So pana atthato pāṇe pāṇasaññīno jīvitindriyupacchedakaupakkamasamuṭṭhāpikā vadhakacetanāva, tasmā pāṇatipātā veramaṇi, verahetutāya verasaṅkhātāṃ pāṇatipātādipāpadhammaṃ maṇati nīharatīti virati “veramaṇi”ti vuccati. Viramati etāyāti vā “viramatī”ti vattabbe niruttinayena “veramaṇi”ti samādānavirati vuttā. Esa nayo sesesupi.

Adinnassa ādānaṃ adinnādānaṃ, theyyacetanā. Abramhacariyanti asetṭhacariyaṃ, maggenamaggapaṭipattisamuṭṭhāpikā methunacetanā. Musāti abhūtavatthu, tassa vādo abhūtaṃ ṇatvāva bhūtato viññāpanacetanā musāvādo. Piṭṭhapūvādinibbattā surā ceva pupphāsavādibhedaṃ merayaṇca surāmerayaṃ. Tadeva madanīyaṭṭhena majjaṇceva pamādakāraṇaṭṭhena pamādaṭṭhānaṇca, taṃ yāya cetanāya pivati, tassā evaṃ adhivacanaṃ.

Aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva majjhanhikā, ayaṃ ariyānaṃ bhojanassa kālo nāma, tadañño vikālo. Bhuñjitabbaṭṭhena bhojananti idha sabbamaṃ yāvakālikaṃ vuccati, tassa ajjhoharaṇaṃ idha uttarapadalopena bhojananti adhippetamaṃ. Vikāle bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ vikālabhojanaṃ, vikāle vāyāvakālikassa bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ vikālabhojanantipi attho gahetabbo, taṃ atthato vikāle yāvakālikaajjhoharaṇacetanāva.

Sāsanassa ananulomattā visūkaṃ paṭāṇibhūtaṃ dassanaṃ “visūkadassanaṃ, naccagītādidassanasavanānaṇceva vaṭṭakayuddhajūtakīlādisabbakīlānaṇca nāmaṃ. Dassananti cettha pañcannampi viññāṇaṃ yathāsakaṃ visayassa ālocanasabhāvatāya dassanasaddena saṅgahetabbattā savanampi saṅgahitaṃ. Naccagītavāditasaddehi cettha attano naccanagāyanādīnipi saṅgahitānīti daṭṭhabbaṃ.

Mālāti baddhamabaddhaṃ vā pupphaṃ, antamaso suttādimayampi alaṅkāratthāya piḷandhiyamānaṃ mālātveva vuccati. Gandhanti vāsacuṇṇādivilepanato aññaṃ yaṃ kiñci gandhajātaṃ. Vilepananti pisitvā gahitaṃ chavirāgakaraṇaṅceva gandhajātaṅca. Dhāraṇaṃ nāma piḷandhanaṃ. Maṇḍanaṃ nāma ūnaṭṭhānapūraṇaṃ. Gandhavasena, chavirāgavasena vā sādīyanaṃ vibhūsaṇaṃ nāma, mālādīsu vā dhāraṇādīni yathākkamaṃ yojetabbāni. Tesaṃ dhāraṇādīnaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ vītikkamacetanā.

Uccāti ucca-saddena samānattho nipāto. Uccāsayaṇaṃ vuccati pamāṇātikantaṃ āsandādi. Mahāsayaṇaṃ akappiyattharaṇehi atthataṃ salohitavitānaṅca. Etesu hi āsaṇaṃ sayanaṅca uccāsayaṇamahāsayaṇasaddhehi gahitāni uttarapadalopena. Jātarūparajatapaṭiggahaṇāti ettha rajatasaddena dārumāsakādi sabbhaṃ rūpiyaṃ saṅgahitaṃ. Muttāmaṇiādayopettha dhaññakkhattavatthādayo ca saṅgahitāti daṭṭhabbā. Paṭiggahaṇa-saddena pana paṭiggāhāpanasādīyanānipi saṅgahitāni.

149. Senāsanaggāho ca paṭippassambhantīti iminā vassacchedaṃ dasseti. Upasampannānampi pārājikasamāpattiyā saraṇagamanādisāmaṇerabhāvassapi vinassanato senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṅghalābhampi te na labhantīti veditabbaṃ. Purimikāya puna saraṇāni gahitānīti saraṇagahaṇena saha tadahevassa vassūpagamaṇampi dasseti. Pacchimikāya vassāvāsikanti vassāvāsikalābhaggahaṇadassanaṃ attamevetamaṃ, tato purepi vā pacchāpi vā vassāvāsikaṅca cīvaramāsesu saṅghe uppannakālacīvaraṅca purimikāya upagantvā avipannaṃ sīlo sāmāṇero labhati eva. Sace pacchimikāya gahitānīti pacchimikāya vassūpagamaṇaṅca chinnavassataṅca dasseti. Tassa hi kālacīvaralābho na pāpuṇāti, tasmā “apaloketvā lābho dātabbo”ti vuttaṃ. Vassāvāsikalābho pana yadi senāsanassāmikā dāyakā senāsanaguttatthāya pacchimikāya upagantvā vattaṃ katvā attano senāsane vasantassapi vassāvāsikaṃ dātabbanti vadanti, anapaloketvāpi dātabbova. Yaṃ pana sārattadīpaniyaṃ “pacchimikāya vassāvāsikaṃ lacchatīti pacchimikāya puna vassaṃ upagatattā lacchatī”ti vuttaṃ, tampi vassāvāsike dāyakānaṃ imaṃ adhippāyaṃ nissāya vuttaṅce, sundaraṃ, saṅghikaṃ, kālacīvarampi sandhāya vuttaṅce, na yujjatīti veditabbaṃ.

Na ajānitvāti “surā”ti ajānitvā pivato pāṇātipātāveramaṇiādisabbasīlabhedaṃ saraṇabhedaṅca na āpajjati. Akusalaṃ pana surāpānāveramaṇisīlabhedo ca hoti mālādīdhāraṇādīsu viyāti daṭṭhabbaṃ. Itarānīti vikālabhojanāveramaṇiādīni. Tānipi hi sañcicca vītikkamantassa taṃ taṃ bhijjati eva, itarītaresaṃ pana abhijjanena nāsanaṅgāni na honti. Teneva “etesu bhinnesū”ti bhedavacanaṃ vuttaṃ.

Accayaṃ desāpetabboti “accayo maṃ bhante accāgamā”tiādīnā saṅghamajjhe desāpetvā saraṇasīlaṃ dātabbanti adhippāyo pārājikattā tesaṃ. Tenāha “liṅganāsanāya nāsetabbo”ti. Ayameva hi nāsanā idhādhippetāti liṅganāsanākāraṇehi pāṇātipātādīhi avaṇṇabhāsanādīnaṃ saha patitattā vuttaṃ. Nanu ca kaṇṭakasāmaṇeropī micchādiṭṭhiko eva, tassa ca heṭṭhā daṇḍakammaṇāsanāva vuttā, idha pana micchādiṭṭhikassa liṅganāsanā vuccati, ko imesaṃ bhedoti codanaṃ manasi nidhāyāha “sassatucchedānaṅhi aññataradiṭṭhiko”ti. Ettha cāyaṃ adhippāyo - yo hi “attā issaro”ti vā “nicco dhuvo”tiādīnā vā “attā ucchijjissati vinassissati”tiādīnā vā titthiyaparikkappaṃ yaṃ kiñci sassatucchedadiṭṭhiṃ daḷhaṃ gahetvā voharati, tassa sā pārājikatṭhānaṃ hoti, so ca liṅganāsanāya nāsetabbo. Yo pana īdisaṃ diṭṭhiṃ aggahetvā sāsānikova hutvā kevalaṃ buddhavacanaḍhippāyaṃ viparītato gahetvā bhikkhūhi ovadiyamānopi

appaṭinissajjitvā voharati, tassa sā diṭṭhi pārājikaṃ na hoti, so pana kaṇṭakanāsanāya eva nāsetabboti vimativinodaniyaṃ. Imasmiṃ ṭhāne sārattadīpaniyaṃ dasasikkhāpadato paṭṭhāya vitthārato vaṇṇanā āgatā, sā porāṇaṭikāyaṃ sabbaso potthakaṃ āruḥhā, tasmā idha na vitthārayimha.

150. “Attano pariveṇanti idaṃ puggalikaṃ sandhāya vutta”nti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Ayaṃ panettha gaṇṭhipadakārānaṃ adhippāyo - vassaggena pattasenāsananti iminā tassa vassaggena pattaṃ saṅghikasenāsaṇaṃ vuttaṃ. Attano pariveṇanti imināpi tasseva puggalikasenāsaṇaṃ vuttanti. Ayaṃ panettha amhākaṃ khanti - yattha vā vasatīti iminā saṅghikaṃ vā hotu puggalikaṃ vā, tassa nibaddhavasanaṃ kasenaṃ vuttaṃ. Yattha vā paṭikkamatīti iminā pana yaṃ ācariyupajjhāyassa vasanaṭṭhānaṃ upaṭṭhānādinimittaṃ nibaddhaṃ pavisati, taṃ ācariyupajjhāyānaṃ pavisaṇaṭṭhānaṃ vuttaṃ, tasmā tadubhayaṃ dassetuṃ “ubhayenapi attano pariveṇaṇca vassaggena pattasenāsaṇaṇca vutta”nti āha. Tattha attano pariveṇanti iminā ācariyupajjhāyānaṃ nivāsaṇaṭṭhānaṃ dassitaṃ, vassaggena pattasenāsananti iminā pana tassa vasanaṭṭhānaṃ, tasmā tadubhayaṃpi saṅghikaṃ vā hotu puggalikaṃ vā, āvaraṇaṃ kātābamevāti. Mukhadvārikanti mukhadvārena bhuñjitabbaṃ. Daṇḍakammaṃ katvāti daṇḍakammaṃ yojetvā. Daṇḍenti vinenti etenāti daṇḍo, soyeva kattabbattā kammanti daṇḍakammaṃ, āvaraṇādi. Daṇḍakammamassa karoṭhāti assa daṇḍakammaṃ yojettha āṇāpetha. Daṇḍakammanti vā niggahakammaṃ, tasmā niggahamassa karoṭhāti vuttaṃ hoti. Esa nayo sabbattha idisesu ṭhānesu.

Senāsanaggāho ca paṭippassambhantīti iminā chinnavasso hotīti dīpeti. Sace ākiṇṇadosova hoti, āyatīṃ saṃvare na tiṭṭhati, nikkadḍhitabboti ettha sace yāvatatiyaṃ vuccamāno na oramati, saṅghaṃ apaloketvā nāsetabbo, puna pabbajjaṃ yācamānopi apaloketvā pabbājetabboti vadanti. Pacchimikāya vassāvāsikaṃ lacchatīti pacchimikāya puna vassaṃ upagatatā lacchati. Apaloketvā lābho dātabboti chinnavassatāya vuttaṃ. Itarāni pañca sikkhāpadānīti vikālabhojanādīni pañca. Accayaṃ desāpetabboti “accayo maṃ bhante accāgamā”tiādinā nayena desāpetabboti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Pabbajjāvinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Dvāvīsatiṃ paricchedo.

Upasampadāvinicchayaṃ kathā

Evaṃ pabbajjāvinicchayaṃ kathetvā tadanantaraṃ upasampadāvinicchayo kathetabbo, evaṃ santepi aṭṭhakathāyaṃ upasampadāvinicchayaṃ kathā pālivaṇṇanāvaseneva āgatā, no pālīmuttakavinicchayaṃ vasena, imassa pana pakaraṇassa pālīmuttakavinicchayaṃ kathābhūtattā tamakathetvā nissayavinicchayo eva ācariyena kathito, mayaṃ pana upasampadāvinicchayaṃ atisukhumattā atigambhīrattā sudullabhāṭṭā sāsanaṃ uggahatthaṃ ācariyena avuttampi samantapāsādikato nīharitvā vimativinodanīdippakaraṇesu āgatavinicchayaṃ alaṅkaritvā taṃ vinicchayaṃ kathayissāma.

Tena kho pana samayenāti yena samayena bhagavatā “na bhikkhave anupajjhāyako”tiādisikkhāpadaṃ apaññattaṃ hoti, tena samayena. Anupajjhāyakanti upajjhaṃ agāhāpetvā sabbena sabbhaṃ upajjhāyavirahitaṃ, evaṃ upasampannā

neva dhammato na āmisato saṅgahaṃ labhanti, te parihāyantiyeve, na vaḍḍhanti. Na bhikkhave anupajjhāyakoti upajjhaṃ agāhāpetvā nirupajjhāyako na upasampādetabbo, yo upasampādeyya, āpatti dukkaṭassāti sikkhāpadapaññattito paṭṭhāya evaṃ upasampādentassa āpatti hoti, kammaṃ pana na kuppati. Keci “kuppati”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. “Saṅghena upajjhāyenā”tiādīsipi ubhatobyañjanakupajjhāyapariyosānesu eseva nayo.

Apattakā hatthesu piṇḍāya carantīti yo hatthesu piṇḍo labbhati, tadatthāya caranti. Seyyathāpi titthiyāti yathā ājīvakanāmakā titthiyā. Sūpabyañjanehi missetvā hatthesu ṭhapitapiṇḍameva hi te bhuñjanti. Āpatti dukkaṭassāti evaṃ upasampādentasseva āpatti hoti, kammaṃ pana na kuppati, acīvarakādivatthūsupi eseva nayo.

Yācitakenāti “yāva upasampadaṃ karoma, tāva dethā”ti yācitvā gahitena, tāvakālikēnāti attho. Īdisena hi pattenā vā cīvarena vā pattacīvarena vā upasampādentasseva āpatti hoti, kammaṃ pana na kuppati, tasmā paripuṇṇapattacīvarova upasampādetabbo. Sace tassa natthi, ācariyupajjhāyā cassa dātukāmā honti, aññe vā bhikkhū, nirapekkhehi vissajjetvā adhiṭṭhānūpagaṃ pattacīvaraṃ dātabbaṃ.

Gottenapi anussāvetunti “mahākassapassa upasampadāpekkho”ti evaṃ gottam vatvā anussāvetum anujānāmīti attho. Dve ekānussāvaneti dve ekato anussāvane, ekena ekassa, aññena itarassāti evaṃ dvīhi vā ācariyehi ekena vā ekakkaṇṇe kammavācam anussāventehi upasampādetum anujānāmīti attho. Dve tayo ekānussāvane kātum, tañca kho ekena upajjhāyenāti dve vā tayo vā jane purimanayeneva ekato anussāvane kātum anujānāmi, tañca kho anussāvanakiriyaṃ ekena upajjhāyena anujānāmīti attho. Tasmā ekena ācariyena dve vā tayo vā anussāvetabbā. Dvīhi vā tīhi vā ācariyehi visum visum ekena ekassāti evaṃ ekappahāreneva dve tisso vā kammavācā kātabbā. Sace pana nānācariyā nānupajjhāyā honti, tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero tissattherassa saddhivihārikaṃ anussāveti, aññamaññañca gaṇapūrakā honti, vaṭṭati. Sace nānupajjhāyā honti, eko ācariyo hoti, “na tveva nānupajjhāyenā”ti paṭikkhattattā na vaṭṭati. Idam sandhāya hi esa paṭikkhepo.

Paṭhamam upajjhaṃ gāhāpetabboti ettha vajjāvajjam upanijjhāyatīti upajjhā, taṃ upajjhaṃ “upajjhāyo me, bhante, hohī”ti evaṃ vadāpetvā gāhāpetabbo. Vitthāyantīti vitthaddhagattā honti. Yam jātanti yaṃ tava sarīre jātam nibbattaṃ vijjamānam, taṃ saṅghamajjhe pucchante santaṃ atthīti vattabbantiādi. Ullumpatu manti uddharatu maṃ.

Tāvadevāti upasampannasamanantarameva. Chāyā metabbāti ekaporisā vā dviporisā vāti chāyā metabbā. Utupamāṇam ācikkhitabbanti “vassāno hemanto gimho”ti utupamāṇam ācikkhitabbaṃ. Ettha ca utuyeva utupamāṇam. Sace vassānādayo aparipuṇṇā honti, yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase sallakkhetvā so divasabhāgo ācikkhitabbo. Atha vā “ayaṃ nāma utu, so ca kho paripuṇṇo aparipuṇṇo vā”ti evaṃ utupamāṇam ācikkhitabbaṃ, “pubbaṇho vā sāyanho vā”ti evaṃ divasabhāgo ācikkhitabbo. Saṅgītīti idameva sabbam ekato katvā “tvam kiṃ labhasi, kā te chāyā, kiṃ utupamāṇam, ko divasabhāgo”ti puṭṭho “idam nāma labhāmi vassam vā hemantaṃ vā gimham vā, ayaṃ me chāyā, idam utupamāṇam, ayaṃ divasabhāgoti vadeyyāsī”ti evaṃ ācikkhitabbaṃ.

Ohāyāti chaḍḍetvā. Dutiyam dātunti upasampadamālakato pariveṇam gacchantassa

dutiyakaṃ dātuṃ anujānāmi, cattāri ca akaraṇīyāni ācikkhitunti attho. Paṇḍupalāsoti paṇḍuvaṇṇo patto. Bandhanā pavuttoti vaṇṇato patito. Abhabbo haritatthāyāti puna harito bhavituṃ abhabbo. Puthusilāti mahāsīlā. Ayaṃ samantapāsādikato nīharitvā ābhato upasampadāvinicchayo.

Anupajjhāyādivatthūsu sikkhāpadaṃ apaññattanti “na anupajjhāyako upasampādetabbo”ti idheva paññāpiyamānaṃ sikkhāpadaṃ sandhāya vuttaṃ. Kammaṃ pana na kuppatīti idaṃ upajjhāyābhāvepi “itthannāmassa upasampadāpekkhā itthannāmena upajjhāyenā”ti matassa vā vibbhantassa vā purāṇaupajjhāyassa, aññassa vā yassa kassaci avijjamānassapi nāmena sabbattha upajjhāyakittanassa katattā vuttaṃ. Yadi hi upajjhāyakittanaṃ na kareyya, “puggalaṃ na parāmasatī”ti vuttakammavipatti eva siyā. Teneva pāliyaṃ “anupajjhāyaka”nti vuttaṃ, aṭṭhakathāyampi assa “upajjhāyaṃ akittetvā”ti avatvā “upajjhāyaṃ agāhāpetvā sabbena sabbhaṃ upajjhāyavirahitaṃ” icceva attho vutto. Pāliyaṃ saṅghena upajjhāyenāti “ayaṃ itthannāmo saṅghassa upasampadāpekkho, itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācati saṅghena upajjhāyenā”ti evaṃ kammavācāya saṅghameva upajjhāyaṃ kittetvāti attho. Evaṃ gaṇena upajjhāyenāti etthāpi “ayaṃ itthannāmo gaṇassa upasampadāpekkho”tiādinā yojanā veditabbā. Evaṃ vuttepi kammaṃ na kuppati eva dukkaṭasseva vuttattā, aññathā “so ca puggalo anupasampanno”ti vadeyya. Tenāha “saṅghenā”tiādi. Tattha paṇḍakādiupajjhāyehi kariyamānesu kammesu paṇḍakādike vināva yadi pañcavaggādigaṇo pūradi, kammaṃ na kuppati, itarathā kuppatīti veditabbaṃ.

Apattacīvaravatthūsupi pattacīvarānaṃ abhāvepi “paripuṇṇassa pattacīvara”nti kammavācāya sāvītattā kammakopaṃ avatvā dukkaṭameva vuttaṃ. Itarathā sāvānāya hāpanato kammakopo eva siyā. Keci pana “paṭhamāṃ anuññātakammavācāyaṃ upasampannā viya idānipi ‘paripuṇṇassa pattacīvara’nti avatvā kammavācāya upasampannāpi sūpasampannā evā”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ. Anuññātakālato paṭṭhāya hi aparāmasanaṃ sāvānāya hāpanavipatti eva hoti “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti padassa hāpane viya. Tampi hi pacchā anuññātaṃ, “saṅghaṃ, bhante, upasampadaṃ yācāmi”tiādivākyena ayācetvā tampi upasampādentō “ayaṃ itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vatvāva yadi kammavācaṃ karoti, kammaṃ sukatameva hoti. No ce, vipannaṃ. Sabbapacchā hi anuññātakammavācato kiñcipi parihāpetuṃ na vaṭṭati, sāvānāya hāpanameva hoti, aññe vā bhikkhū dātukāmā hontīti sambandho, ayamettha vimativinodaniyā ābhato vinicchayo. Sāratthadīpanīvinicchayo pana idheva antogadhā hoti appatarattā avisesattā ca.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “keci kuppatīti vadanti, taṃ na gahetabba”nti yaṃ vuttaṃ, taṃ “pañcavaggakaraṇīyañce, bhikkhave, kammaṃ, bhikkhunipaṇcamo kammaṃ kareyya, akammaṃ na ca karaṇīya”ntiādinā nayena vuttattā paṇḍakānaṃ gaṇapūraṇabhāve eva kammaṃ kuppati, na sabbanti katvā suvuttaṃ, itarathā “paṇḍakupajjhāyena kammaṃ kareyya, akammaṃ na ca karaṇīya”ntiādikāya pāliyā bhavitabbaṃ siyā. Yathā aparipuṇṇapattacīvarassa upasampādanakāle kammavācāyaṃ “paripuṇṇassa pattacīvara”nti asantaṃ vatthuṃ kittetvā upasampadāya katāya tasmim asantepe upasampadā ruhati, evaṃ “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa upasampadāpekkho”ti avatthuṃ paṇḍakupajjhāyādiṃ, asantaṃ vā vatthuṃ kittetvā katāyapi gaṇapūrakānamatthitāya upasampadā ruhateva. “Na, bhikkhave, paṇḍakupajjhāyena upasampādetabbo, yo

upasampādeyya, āpatti dukkaṭassa, so ca puggalo anupasampanno”tiādivacanassa abhāvā ayamattho siddhova hoti. Na hi buddhā vattabbayuttaṃ na vadanti. Tena vuttaṃ “yo pana bhikkhu jānaṃ ūnavīsativassam ...pe... so ca puggalo anupasampanno”tiādi. Tathā “byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo”ti vacanato theyyasamvāsakādiācariyehi anussāvanāya katāya upasampadā na ruhati tesam abhikkhuttāti vacanampi na gahetabbaṃ.

Kiñca bhiyyo - “imāni cattāri kammāni pañcahākārehi vipajjantī”tiādinā nayena kammānaṃ sampattivipattiyā kathiyamānāya “sattahi ākārehi kammāni vipajjanti vatthuto vā ñattito vā anussāvanato vā sīmato vā parisato vā upajjhāyato vā ācariyato vā”ti akathitattā na gahetabbaṃ. “Parisato vā”ti vacanena ācariyupajjhāyānaṃ vā saṅgho katoti ce? Na, “dvādasahi ākārehi parisato kammāni vipajjantī”ti etassa vibhaṅge tesamanāmaṭṭhattā, ayamattho yasmā tattha tattha sarūpena vuttapālīvaseneva sakkā jānitum, tasmā nayamukhaṃ dassetvā saṃkhittoti ayamassa yuttigavesanāti vuttaṃ.

Tatridaṃ vicāretabbaṃ - anupajjhāyakaṃ upasampādentā te bhikkhū yathāvuttanayena abhūtaṃ vatthum kittayimṣu, udāhu musāvādhayā tāneva padāni na sāvesunti. Kiñcettha - yadi tāva upajjhāyābhāvato na sāvesum, “puggalaṃ na parāmasatī”ti vuttavipattippasaṅgo hoti, atha sāvesum, musāvādo nesaṃ bhavatīti? Vuccate - sāvesumyeva yathāvuttavipattippasaṅgabhayā, “kammaṃ pana na kuppati”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā ca. Na, musāvādassa asambhavato, musāvādenapi kammāsambhavato ca. Na hi sakkā musāvādena kammavipattisampattiṃ kātunti. Tasmā “anupajjhāyakaṃ upasampādentī”ti vacanassa ca ubhayadosavinimutto attho pariyesitabbo.

Ayañcettha yutti - yathā pubbe pabbajjupasampadupajjhāyesu vijjamānesupi upajjhāyaggahaṇakkamena aggahitattā “tena kho pana samayena bhikkhū anupajjhāyaka”ntiādi vuttaṃ, tathā idhāpi upajjhāyassa vijjamānasseva sato aggahitattā “anupajjhāyakaṃ upasampādentī”ti vuttaṃ. Kammavācācariyena pana “gahito tena upajjhāyo”ti saññāya upajjhāyaṃ kittetvā kammavācaṃ sāvetabbaṃ. Kenaci vā kāraṇena kāyasāmaggiṃ adentassa upajjhāyassa chandaṃ gahetvā kammavācaṃ sāveti, upajjhāyo vā upasampadāpekkhassa upajjhaṃ datvā pacchā upasampanne tasmim tādise vatthusmim samanuyuñjīyamāno vā asamanuyuñjīyamāno vā upajjhāyadānato pubbe eva sāmaṇero paṭijānāti, sikkhāpaccakkhātako vā antimavatthupajjhāpannako vā paṭijānāti, chandahārakādayo viya upajjhāyo vā aññasīmāgato hoti. Kammavācā ruhatīti vatvā “anujānāmi bhikkhave paccantimesu janapadesu vinayadharapañcamena gaṇena upasampada”nti vuttattā. Keci “vinayadharapañcamena upajjhāyena sannihiteneva bhavitabba”nti vadantīti porāṇagaṇṭhipade vuttaṃ. So ca pāṭho appamāṇo majjhimesu janapadesu tassa vacanassābhāvato. Asannihitepi upajjhāye kammavācā ruhatīti āpajjatīti ce? Na. Kasmā? Kammāsampattiyaṃ “puggalaṃ parāmasatī”ti vuttapāṭhova no pamāṇaṃ. Na hi tattha asannihito upajjhāyasaṅkhāto puggalo parāmasanaṃ arahati, tasmā tattha saṅghaparāmasanaṃ viya puggalaparāmasanaṃ veditabbaṃ. Saṅghena gaṇena upajjhāyena upasampādentī tesam atthato puggalattā, paṇḍakādiupajjhāyena upasampādentī upasampādanakāle aviditattāti porāṇā.

Apattacīvaraṃ upasampādentīti kammavācācariyo “paripuṇṇassa pattacīvara”nti saññāya, kevalaṃ atthasampattiṃ anapekkhitvā santapadanīhārena vā

“paripuṇṇassa pattacīvara”nti kammavācam sāveti. Yathā etarahi matavippavuttamātāpitikopi “anuññātosī mātāpitūhī”ti puṭṭho “āma bhante”ti vadati, kiṃ bahunā? Ayaṃ panettha sāro - “tasmīṃ samaye cattāri kammāni pañcahākārehi vipajjantī”ti lakkhaṇassa na tāva paññattattā anupajjhāyakādiṃ upasampādentī. Vajjanīyapuggalānaṃ avuttattā paṇḍakupajjhāyādiṃ upasampādentī, terasantarāyapucchāya adassanattā apattacīvarakaṃ upasampādentī, “anujānāmi bhikkhave ñatticatutthena kammena upasampādetu”nti evaṃ sabbapaṭhamam anuññātāya kammavācāya “paripuṇṇassa pattacīvara”nti avacanamettha sādhakanti veditabbaṃ. Tañhi vacanaṃ anukkamenānuññātanti.

Idaṃ tāva sabbathā hotu, “mūgaṃ pabbājenti badhiraṃ pabbājenti”ti idaṃ kathaṃ sambhavitumarahati ādito paṭṭhāya “anujānāmi bhikkhave imehi tīhi saraṇagamanehi pabbajja”ntiadinā anuññātattāti? Vuccate - “evañca pana, bhikkhave, pabbājetabboti, evaṃ vadehīti vattabbo...pe... tatiyampi saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti ettha “evaṃ vadehīti vattabbo”ti imassa vacanassa micchā atthaṃ gahetvā mūgaṃ pabbājesuṃ. “Evaṃ vadehī”ti taṃ pabbajjāpekkhaṃ āṇāpetvā sayam upajjhāyena vattabbo “tatiyampi saṅghaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti, so pabbajjāpekkhā tathā āṇatto upajjhāyavacanassa anu anu vadatu vā mā vā, tattha tattha bhagavā “kāyena viññāpeti, vācāya viññāpeti, kāyena vācāya viññāpeti, gahito hoti upajjhāyo. Dinno hoti chando, dinnā hoti pārisuddhi, dinnā hoti pavāraṇā”ti vadati. Tadanumānena vā kāyena tena pabbajjāpekkhena viññattaṃ hoti saraṇagamananti vā lokepi kāyena viññāpento evaṃ vadatīti vuccati, taṃ pariyāyaṃ gahetvā mūgaṃ pabbājentīti veditabbaṃ. Porāṇagaṇṭhipade “mūgaṃ kathaṃ pabbājentīti pucchaṃ katvā tassa kāyapasādasambhavato kāyena pahāraṃ datvā hatthamuddāya viññāpetvā pabbājesu”nti vuttaṃ. Kiṃ bahunā?

Ayaṃ panettha sāro - yathā pubbe pabbajjādhikāre vattamāne pabbajjābhilāpaṃ upacchinditvā “paṇḍako, bhikkhave, anupasampanno na upasampādetabbo”tiadinā nayena upasampadavaseneva abhilāpo kato. Theyyasaṃvāsakapade asambhavato kiñcāpi so na kato, pabbajjāva tattha katā, sabbattha pana upasampadābhilāpena adhippetā tadanubhāvato upasampadāya, pabbajjāya vāritāya upasampadā vāritā hotīti katvā, tathā idha upasampadādhikāre vattamāne upasampadābhilāpaṃ upacchinditvā upasampadameva sandhāya pabbajjābhilāpo katoti veditabbo. Kāmaṃ so na kattabbo, mūgapade asambhavato tassa vasena ādito paṭṭhāya upasampadābhilāpova kattabbo viya dissati, tathāpi tasseva mūgapadassa vasena ādito paṭṭhāya pabbajjābhilāpova kato micchāgahaṇanivāraṇatthaṃ. Kathaṃ? “Mūgo, bhikkhave, apatto osāraṇaṃ, tañce saṅgho osāreti, sosārito”ti vacanato hi mūgo upasampanno hotīti siddhaṃ, so kevalaṃ upasampannova hoti, na pana pabbajito tassa pabbajjāya asambhavatoti micchāgāho hoti, taṃ parivajjāpetvā yo upasampanno, so pabbajitova hoti. Pabbajito pana atthi koci upasampanno, atthi koci anupasampannoti imaṃ sammāgāhaṃ uppādeti bhagavāti veditabbaṃ.

Apica tesam hatthacchinnādīnaṃ pabbajitānaṃ supabbajitabhāvadīpanatthaṃ, pabbajjābhāvasaṅkānivāraṇatthañcettha pabbajjābhilāpo kato. Kathaṃ? “Na, bhikkhave, hatthacchinno pabbājetabbo”tiadinā paṭikkhepena, “pabbajitā supabbajitā”ti vuttatṭhānābhāvena ca tesam pabbajjābhāvasaṅkā bhavēyya, yathā pasaṅkā bhavē, tathā pasaṅkaṃ ṭhāpeyya. Khandhake upasampadaṃ sandhāya “hatthacchinno, bhikkhave, apatto osāraṇaṃ, tañce saṅgho osāreti, sosārito”tiadinā nayena bhagavā nivāreti. Teneva nayena pabbajitā panete sabbepi supabbajitā evāti

dīpeti. Aññathā sabbepe upasampannāva honti, na pabbajitāti ayamaniṭṭhappasaṅgo āpajjati. Kathaṃ? “Hatthacchinno, bhikkhave, na pabbājetabbo, pabbajito nāsetabbo”ti vā “na, bhikkhave, hatthacchinno pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassa, so ca apabbajito”ti vā tantiyā ṭhapitāya campeyyakkhandhake “sosārito”ti vuttattā kevalaṃ “ime hatthacchinnādayo upasampannāva honti, na pabbajitā”ti vā “upasampannāpi ce pabbajitā, nāsetabbā”ti vā aniṭṭhakoṭṭhāso āpajjatīti adhippāyo.

Idaṃ panettha vicāretabbaṃ - “so ca apabbajito”ti vacanābhāvato mūgassa pabbajjāsiddhipasaṅgato pabbajjāpi ekatosuddhiyā hotīti ayamaniṭṭhakoṭṭhāso kathaṃ nāpajjatīti? Pabbajjābhilāpena upasampadā idhādhippetāti sammāgāhena nāpajjatīti, aññathā yathābyañjanaṃ atthe gahite yathāpaññattadukkaṭābhāvasaṅkhāto aparō aniṭṭhakoṭṭhāso āpajjati. Kathaṃ? “Na, bhikkhave, mūgo pabbājetabbo, yo pabbājeyya, āpatti dukkaṭassā”ti vuttadukkaṭaṃ pabbajjāpariyosāne hoti, na tassāvippakatāya. Pubbapayogadukkaṭameva hi paṭhamam āpajjati, tasmā mūgassa pabbajjāpariyosānasseva abhāvato imassa dukkaṭassa okāso ca na sabbakālaṃ sambhaveyya, upasampadāvasena pana atthe gahite sambhavati kammanibbattito. Teneva pāḷiyaṃ “na, bhikkhave, paṇḍako upasampādetabbo, yo upasampādeyya, āpatti dukkaṭassā”ti dukkaṭaṃ na paññattaṃ. Apaññattattā pubbapayogadukkaṭameva cettha sambhavati, netaraṃ. Ettāvatā siddhametaṃ pabbajjābhilāpena upasampadāva tattha adhippetā, na pabbajjati. Etthāha sāmaṇerapabbajjā na kāyapayogato hotīti kathaṃ paññāyatīti? Vuccate - kāyena viññāpetītiādittikā dassanatoti āgato.

“Gottenapi anussāvetu”nti vacanato yena vohārena voharati, tena vaṭṭatīti siddhaṃ, tasmā “ko nāmo te upajjhāyo”ti puṭṭhenapi gottameva nāmaṃ katvā vattabbanti siddhaṃ hoti, tasmā catubbidhesu nāmesu yena kenaci nāmena anussāvanā kātābbāti vadanti. Ekassa bahūni nāmāni honti, tattha ekaṃ nāmaṃ ñattiyā, ekaṃ anussāvanāya kātuṃ na vaṭṭati, atthato byañjanato ca abhinnāhi anussāvanāhi bhavitabbanti. Kiñcāpi “itthannāmo itthannāmassa āyasmato”ti pāḷiyaṃ “āyasmato”ti padaṃ pacchā vuttaṃ, kammavācāpāḷiyaṃ pana “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassā”ti paṭhamam likhanti, taṃ uppaṭipāṭiyā vuttanti na paccetabbaṃ. Pāḷiyañhi “itthannāmo itthannāmassā”ti atthamattaṃ dassitaṃ, tasmā pāḷiyaṃ avuttopi “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassā”ti kammavācāpāḷiyaṃ payogo dassito. “Na me diṭṭho ito pubbe iccāyasmā sārīputto”ti ca “āyasmā sārīputto atthakusalo”ti ca paṭhamam “āyasmā”ti payogassa dassanatoti vadanti. Katthaci “āyasmato buddharakkhitassā”ti vatvā katthaci kevalaṃ “buddharakkhitassā”ti sāveti, sāvanaṃ hāpetīti na vuccati nāmassa ahāpitattāti eke. Sace katthaci “āyasmato buddharakkhitassā”ti vatvā katthaci “buddharakkhitassāyasmato”ti sāveti, pāṭhānurūpattā khattameva otiṇṇantipi eke. Byañjanabhedappasaṅgato anussāvanānaṃ taṃ na vaṭṭatīti vadanti. Sace pana sabbatṭhānēpi ekeneva pakārena vadati, vaṭṭati.

Ekānussāvaneti ettha ekato anussāvanaṃ etesanti ekānussāvanāti asamānādhikaraṇavisayo bāhiratthasamāsoti daṭṭhabbaṃ. Tenevāha “dve ekato anussāvane”ti. Tattha ekatoti ekakkhaṇeti attho, vibhattialopena cāyaṃ niddeso. Purimanayeneva ekato anussāvane kātunti “ekena ekassa, aññena itarassā”tiādinaṃ

pubbe vuttanayena dvīhi vā tīhi vā ācariyehi ekena vā ekato anussāvane kātum.
Vajjāvajjam upanijjhāyatīti upajjhāti iminā upajjhāyasaddasamānattho
upajjhāsaddopīti attham dassetīti sārattadāpaniyam.

Gottenāpīti “āyasmato pippalissa upasampadāpekkho”ti evam nāmam avatvā
gottanāmenapīti attho, tena “ko nāmo te upajjhāyo”ti puttēna gottanāmena
“āyasmā kassapo”ti vattabbanti siddham hoti. Tasmā aññampi yaṃ kiñci tassa
nāmam pasiddham, tasmim vā khaṇe sukhaggahaṇattham nāmam paññāpitam, tam
sabbam gahetvāpi anussāvanā kātabbā. Yathā upajjhāyassa, evam
upasampadāpekkhassāpi gottādināmena taṅkhaṇikanāmena ca anussāvanam kātum
vaṭṭati, tasmimpi khaṇe “ayaṃ tisso”ti vā “nāgo”ti vā nāmam karontehi
anusāsakasammuto paṭhamameva kātabbam. Evam akatvāpi
antarāyikadhammānusāsanapucchanakālesu “kinnāmosi, aham bhante nāgo nāma,
ko nāmo te upajjhāyo, upajjhāyo me bhante tisso nāmā”tiādinā viññāpentena
ubhinnaṃpi citte “mameyam nāma”nti yathā saññam uppajjati, evam
viññāpetabbam. Sace pana tasmim khaṇe pakatināmena vatvā pacchā “tisso
nāmā”ti apubbanāmena anussāveti, na vaṭṭati.

Tattha ca kiñcāpi upajjhāyasessa nāmam aggahetvā yena kenaci nāmena “tissassa
upasampadāpekkho”tiādināpi puggale parāmatṭhe kammam sukata meva hoti
anupajjhāyakādīnam upasampadākammam viya upajjhāyassa abhāvepi abhabbattepi
kammavācāya puggale parāmatṭhe kamma sījhanato. Upasampadāpekkhassa
pana yathāsakam nāmam vinā aññena nāmena anussāvite kammam kuppati, so
anupasampanna hoti. Tattha tīto añño anupasampanna viya gahitanāmassa
vatthupuggalassa tattha abhāvā, etassa ca nāmassa anussāvanāya avuttattā. Tasmā
upasampadāpekkhassa pakatināmam parivattetvā apubbena nāgādināmena
anussāvitukāmena paṭikacceva “tvam nāgo”tiādinā viññāpetvā
anusāsanaantarāyikadhammāpucchanakkhaṇesupi tassa ca saṅghassa ca yathā
pākāṭam hoti, tathā pakāsetvā nāgādināmena anussāvetabbam. Ekassa bahūni
nāmāni honti, tesu ekaṃ gahetum vaṭṭati.

Yaṃ pana upasampadāpekkhaupajjhāyānam ekattha gahitam nāmam tadeva ñattiyā,
sabbattha anussāvanāsu ca gahetabbam. Gahitato hi aññasmim gahite byañjanam
bhinnam nāma hoti, kammam vipajjati. Atthato hi byañjanato ca abhinna eva ñatti
anussāvanā ca vaṭṭanti. Upajjhāyanāmassa pana purato “āyasmato tissassā”tiādinā
āyasmantapadam sabbattha yojetvāpi anussāveti. Tathā ayojitepi doso natthi.

Pāḷiyam pana kiñcāpi “itthannāmassa āyasmato”ti pacchato “āyasmato”ti padam
vuttam, tathāpi “āyasmā sāriputto atthakusalo”tiādinā nāmassa purato
‘āyasmantapada’yogassa dassanato puratova payogo yuttataro, tañca ekattha
yojetvā aññattha ayojitepi ekattha purato yojetvā aññattha pacchato yojanepi
sāvanāya hāpanam nāma na hoti nāmassa ahāpitattā. Teneva pāḷiyampi
“itthannāmassa āyasmato”ti ekattha yojetvā “itthannāmena upajjhāyenā”tiādīsu
“āyasmato”ti na yojitanti vadanti. Tañca kiñcāpi evam, tathāpi sabbatṭhānepi
ekeneva pakārena yojetvā eva vā ayojetvā vā anussāvanam pasatthataranti
gahetabbam.

Ekato saheva ekasmim khaṇe anussāvanam etesanti ekānussāvanā,
upasampadāpekkhā, ete ekānussāvane kātum. Tenāha “ekatoanusāvane”ti. Idañca
ekaṃ padam vibhattialopena daṭṭhabbam. Ekena vāti dvinnampi ekasmim khaṇe

ekāya eva kammavācāya anussāvane ekena ācariyenāti attho. “Ayaṃ buddharakkhito ca ayaṃ dhammarakkhito ca āyasmato saṅgharakkhitassa upasampadāpekkho”tiādinaṃ nayena ekena ācariyena dvinnamekasmim̐ khaṇe anussāvananayo daṭṭhabbo, imināva nayena tiṇṇampi ekena ācariyena ekakkhaṇe anussāvanam̐ veditabbaṃ.

Purimanayeneva ekato anussāvane kātunti “ekena ekassa, añña itarassā”tiādinaṃ pubbe vuttanayena dvinnam̐ dvīhi vā tiṇṇam̐ tīhi vā ācariyehi, ekena vā ācariyena tayopi ekatoanussāvane kātunti attho. “Taṅca kho ekena upajjhāyena, na tveva nānupajjhāyenā”ti idaṃ ekena ācariyena dvīhi vā tīhi vā upajjhāyehi dve vā tayo vā upasampadāpekkhe ekakkhaṇe ekāya anussāvanāya ekānussāvane kātum̐ na vaṭṭatīti paṭikkhepapadam̐, na pana nānācariyehi nānupajjhāyehi tayo ekānussāvane kātum̐ na vaṭṭatīti āha “sace pana nānācariyā nānupajjhāyā...pe... vaṭṭatī”ti. Yañcettha “tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero tissattherassa saddhivihārika”nti evaṃ upajjhāyehi aññamaññaṃ saddhivihārikānaṃ anussāvanakaraṇam̐ vuttaṃ, taṃ upalakkhaṇamattaṃ. Tasmā sace tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero nandattherassa saddhivihārikaṃ anussāveti, aññamaññaṃ gaṇapūrakā honti, vaṭṭati eva. Sace pana upajjhāyo sayameva attano saddhivihārikaṃ anussāveti, ettha vattabbameva natthi, kammaṃ sukatameva hoti, anupajjhāyakassapi yena kenaci anussāvite upasampadā hoti, kimaṅgaṃ pana saupajjhāyakassa upajjhāyeneva anussāvaneti daṭṭhabbaṃ. Teneva navaṭṭanapakkaṃ dassetuṃ “sace panā”tiādimāha.

Upajjhāti upajjhāyasaddasamānattho ākāraṇato upajjhāsaddoti dasseti. Upajjhāya-saddo eva vā upajjhā, upayogapaccattavacanesu ya-kāra lopaṃ katvā evaṃ vutto karaṇavacanādīsu upajjhāsaddassa payogābhāvāti daṭṭhabbaṃ. Pāḷiyaṃ attanāva attānaṃ sammannitabbanti attanāva kattubhūtena karaṇabhūtena attānameva kammabhūtaṃ pati sammannanakiccaṃ kātabbam̐, attānanti vā paccatte upayogavacanam̐, attanāva attā sammannitabboti attho. Na kevalaṅca ettheva, aññatrāpi terasasammutiādīsu imināva lakkhaṇena attanāva attā sammannitabbova. Apica sayam̐ kammārahattā attānaṃ muñcitvā catuvaggādiko gaṇo sabbattha icchitabbo.

Saccakālōti “nigūhissāmī”ti vañcanaṃ pahāya saccasseva te icchitabbakālo. Bhūtakālōti vañcanāya abhāvepi manussattādivatthuno bhūtatāya avassaṃ icchitabbakālo, itarathā kammakopādiantarāyo hotīti adhippāyo. Maṅkūti adhomukho. Uddharatūti anupasampannabhāvato upasampattiyaṃ patiṭṭhapetūti attho.

Sabbakammavācāsu atthakosallatthaṃ panettha upasampadakammavācāya evamattho daṭṭhabbo - suṇātūti savanāṇattiyaṃ paṭhamapurisekavacanam̐. Taṅca kiñcāpi yo so saṅgho savanakiriyāyaṃ niyojīyati, tassa sammukhattā “suṇāhī”ti majjhimapurisavacanena vattabbam̐, tathāpi yasmā saṅghasaddasannidhāne paṭhamapurisappayogova saddavidūhi samāciṇṇo bhavantabhagavantaāyasmādisaddasannidhānesu viya “adhivāsetu me bhavaṃ gotamo, etassa sugata kālo, yaṃ bhagavā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññapeyya, pakkamatāyasmā, suṇantu me āyasmanto”tiādīsu. Tasmā idha paṭhamapurisappayogo kato. Atha vā gāravavasenetam̐ vuttaṃ. Garuṭṭhāniyesu hi gāravavasena majjhimapurisappayoguppattiyampi paṭhamapurisappayogaṃ payujjanti “desetu sugato dhamma”ntiādīsu viyāti daṭṭhabbaṃ. Keci pana “bhante āvusoti pade apekkhitvā idha paṭhamapurisappayogo”ti vadanti, taṃ na sundaram̐ “ācariyo

me, bhante, hohi, iṅghāvuso upāli, imaṃ pabbajitaṃ anuyuñjāhī”tiādīsu tappayogeṇi majjhimapurisappayogasseva dassanato.

Meti yo sāveti, tassa attaniddese sāmivacanaṃ. Bhanteti ālapanatthe vuḍḍhesu sagāravavacanaṃ, “āvuso”ti padaṃ pana navakesu. Tadubhayampi nipāto “tumhe bhante tumhe āvuso”ti bahūsupi samānarūpattā. Saṅghoti avisesato catuvaggādiḷe pakatattapuggalasamūhe vattati. Idha pana paccantimesu janapadesu pañcavaggato paṭṭhāya, majjhimesu janapadesu dasavaggato paṭṭhāya saṅghoti gahetabbo. Tatrāyaṃ piṇḍattho - bhante, saṅgho mama vacanaṃ suṇātūti. Idañca navakatarena vattabbavacanaṃ. Sace pana anussāvako sabbehi bhikkhūhi vuḍḍhataro hoti, “suṇātu me, āvuso saṅgho”ti vattabbaṃ. Sopi ce “bhante”ti vadeyya, navakataro vā “āvuso”ti, kammakopo natthi. Keci pana “ekattha ‘āvuso’ti vatvā aññattha ‘bhante’ti vuttepi natthi doso ubhayenapi ālapanassa sijjhanato”ti vadanti.

Idāni yamatthaṃ ñāpetukāmo “suṇātū”ti saṅghaṃ savane niyojeti, taṃ ñāpento “ayaṃ itthannāmo”tiādīmāha. Tattha ayanti upasampadāpekkhassa hatthapāse sannihitabhāvadassanaṃ, tena ca hatthapāse ṭhitasseva upasampadā ruhatīti sijjhati hatthapāsato bahi ṭhitassa “aya”nti na vattabbato. Teneva anusāsakasammutiyaṃ so hatthapāsato bahi ṭhitattā “aya”nti na vutto, tasmā upasampadāpekkho anupasampanno hatthapāse ṭhapetabbo. Ayaṃ itthannāmoti ayaṃ-saddo ca avassaṃ payujjitabbo, so ca imasmim paṭhamanāmapayoge evāti gahetabbaṃ. “Itthannāmo”ti idaṃ aniyamato tassa nāmadassanaṃ, ubhayenapi ayaṃ buddharakkhitotiādīnāmaṃ dasseti. “Upasampadāpekkho”ti bhinnādhikaraṇavisaye bahubbhīsamāso, upasampadaṃ me saṅgho apekkhamānoti attho. Tassa ca upajjhāyataṃ samaṅgibhāvena dassetuṃ “itthannāmassa āyasmato”ti vuttaṃ. Etena “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa saddhivihārikabhūto upasampadāpekkho”ti evamādinā nayena nāmayojanāya saha attho dassito. Ettha ca “āyasmato”ti padaṃ avatvāpi “ayaṃ buddharakkhito dhammarakkhitassa upasampadāpekkho”ti vuttuṃ vaṭṭati. Teneva pāḷiyaṃ “itthannāmena upajjhāyenā”ti ettha “āyasmato”ti padaṃ na vuttaṃ. Yañcettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva.

Nanu cettha upajjhāyopi upasampadāpekkho viya hatthapāse ṭhito eva icchitabbo, atha kasmā “ayaṃ itthannāmo imassa itthannāmassa upasampadāpekkho”ti evaṃ upajjhāyassa nāmaparāmasanepi idaṃ-saddappayogo na katoti? Nāyaṃ virodho upajjhāyassa abhāvepi kammakopābhāvato. Kevalañhi kammanibbattiya santapadavasena avijjamānassapi upajjhāyassa nāmakittanaṃ anupajjhāyassa upasampadādīsupi karīyati, tasmā upajjhāyassa asannihitāyapi tapparāmasanamatteneva kammassiddhito “imassā”ti niddisituṃ na vaṭṭatīti.

Parisuddho antarāyikehi dhammehīti abhabbattādikehi upasampadāya avatthukarehi ceva pañcābādhahatthacchinnādīhi āpattikarehi ca antarāyikasabhāvehi parimutto. Evaṃ vutte eva āpattimattakarehi pañcābādhādīhi aparimuttassapi upasampadā ruhati, nāññathā. Paripuṇṇassa pattacīvaranti paripuṇṇamassa upasampadāpekkhassa pattacīvaraṃ. Evaṃ vutte eva apattacīvarassapi upasampadā ruhati, nāññathā. Upasampadaṃ yācatīti “saṅghaṃ, bhante, upasampadaṃ yācāmī”tiādīnā yācāpitabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Evaṃ tena saṅghe ayācitepi “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vutte eva kammaṃ avipannaṃ hoti, nāññathā. Upajjhāyenāti upajjhāyena karaṇabhūtena, itthannāmaṃ upajjhāyaṃ katvā kammabhūtaṃ upasampadaṃ dātuṃ nipphādetuṃ kattubhūtaṃ saṅghaṃ yācatīti attho. Yācadhātuno pana dvikammakattā “saṅghaṃ upasampada”nti dve

kammapadāni vuttāni.

Yadi saṅghassa pattakallanti ettha patto kālo imassa kammassāti pattakālaṃ, apalokaṇādicatubbidhaṃ saṅghagaṇakammaṃ, tadeva sakatthe ya-paccayena “pattakalla”nti vuccati. Idha pana ñatticatutthaupasampadākammaṃ adhippetam, taṃ kātuṃ saṅghassa pattakallaṃ jātaṃ. Yadīti anumati-gaṇavasena kammassa pattakallataṃ ñāpeti, yo hi koci tattha apattakallataṃ maññissati, so vakkhati. Imameva hi atthaṃ sandhāya anussāvanāsu “yassāyasmato khamati...pe...so bhāseyyā”ti vuttaṃ. Tadevaṃ pattakallaṃ vatthusampadā, antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā, sīmāsampadā, parisāsampadā, pubbakiccaniṭṭhānanti imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitaṃ.

Tattha vatthusampadā nāma yathāvutthehi ekādasaabhabbapuggalehi ceva antimavatthuajjhāpannehi ca añño paripuṇṇavāsivasso anupasampannabhūto manussapuriso. Etasmiñhi puggale sati eva idaṃ saṅghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati, katañca kuppameva hoti.

Antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā nāma yathāvuttasseva upasampadāvatthubhūtaṃ puggalassa ye ime bhagavatā paṭikkhittā pañcābādhapuṭṭhatādayo mātāpitūhi ananuññātātāpaayosānā ceva hatthacchinnādayo ca dosadhammā kārakasaṅghassa āpattādi antarāyahetutāya “antarāyikā”ti vuccanti, tehi antarāyikehi dosadhammehi parimuttatā, imissā ca sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati, kataṃ pana kammaṃ sukata meva hoti ṭhapetvā ūnavāsivassaṃ puggalaṃ.

Sīmāsampadā pana uposathakkhandhake vakkhamānanayena sabbadosarahitāya baddhābaddhavaseneva duvidhāya sīmāya vasena veditabbā. Tādisāya hi sīmāya sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati, katañca kammaṃ vipajjati.

Parisāsampadā pana ye ime upasampadākammassa sabbantimena paricchedena kammappattā dasahi vā pañcahi vā anūnāpārājikaṃ anāpannā anukkhittā ca samānasaṃvāsakā bhikkhū, tesam ekasīmāya hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhānaṃ, chandārahānañca chandassa ānayaṇaṃ, sammukhībhūtānañca appaṭikosanaṃ, upasampadāpekkharahitānaṃ uposathakkhandhake paṭikkhittānaṃ gahaṭṭhādi anupasampannānañceva pārājikukkhittakanānāsaṃvāsakabhikkhunīnañca vajjanīyapuggalānaṃ saṅghassa hatthapāse abhāvo cāti imehi catūhi aṅgehi saṅgahitā. Evarūpāya ca parisāsampadāya sati eva idaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Tattha purimānaṃ tiṇṇaṃ aṅgānaṃ aññatarassapi abhāve kataṃ kammaṃ vipajjati, na pacchimassa.

Pubbakiccaniṭṭhānaṃ nāma yānimāni “paṭhamam upajjham gāhāpetabbo”tiādinā pāḷiyaṃ vuttāni “upajjhāgāhāpanaṃ, pattacīvarācikkhaṇaṃ, tato taṃ hatthapāsato bahi pesetvā anusāsakasammunikammakaraṇaṃ, sammatena ca gantvā anusāsaṇaṃ, tena ca paṭhamataraṃ āgantvā saṅghassa ñattiṃ ñāpetvā upasampadāpekkham ‘āgacchāhi’ti hatthapāse eva abbhānaṃ, tena bhikkhūnaṃ pāde vandāpetvā upasampadāyācāpanaṃ, tato antarāyikadhammapucchakasammunikammakaraṇaṃ, sammatena ca pucchana”nti imāni atṭha pubbakiccāni, tesam sabbesaṃ yāthāvato karaṇena niṭṭhānaṃ. Etasmiñca pubbakiccaniṭṭhāpane sati eva idaṃ saṅghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Etesu pana pubbakammesu akatesupi kataṃ kammaṃ yathāvuttesu vatthusampattiādīsu vijjamānesu akuppameva hoti.

Tadevamettha pattakallaṃ imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitanti veditabbaṃ. Imināva nayena heṭṭhā vuttesu, vakkhamānesu ca sabbesu kammesu pattakallatā yathārahaṃ yojetvā ñātābā.

Itthannāmaṃ upasampādeyyāti upasampadānipphādanena taṃsamaṅgiṃ kareyya karotūti patthanāyaṃ, vidhimhi vā idaṃ daṭṭhabbaṃ. Yathā hi “devadattaṃ sukhāpeyyā”ti vutte sukhamassa nipphādetvā taṃ sukhāsamaṅginaṃ kareyyāti attho hoti, evamidhāpi upasampadamassa nipphādetvā taṃ upasampadāsamaṅginaṃ kareyyāti attho. Payojakabyāpāre cetaṃ. Yathā sukhayantaṃ kiñci suddhakattāraṃ koci hetukattā sukhahetunipphādanena sukhāpeyyāti vuccati, evamidhāpi upasampajjantaṃ suddhakattāraṃ puggalaṃ hetukattubhūto saṅgho upasampadāhetunipphādanena upasampādeyyāti vutto. Etena ca sukhaṃ viya sukhadāyakena saṅghena puggalassa dīyamānā tathāpavattaparamatthadhamme upādāya ariyajanapaññattā upasampadā nāma sammutisaccatā atthīti samatthitaṃ hoti. Ettha ca “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vuttattā parivāsādīsu viya yācanānuguṇaṃ “itthannāmassa upasampadaṃ dadeyyā”ti avatvā “itthannāmaṃ upasampādeyyā”ti vuttattā idaṃ upasampadākammaṃ dāne asaṅgahetvā kammalakkhaṇe eva saṅgahitanti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena “itthannāmaṃ upasampādeti, upasampanno saṅghenā”ti etthāpi attho veditabbo. Kevalañhi tattha vattamānakālaatītakālavasena, idha pana anāmaṭṭhakālavasenāti ettakameva viseso.

Esā ñattīti “saṅgho ñāpetabbo”ti vuttañāpanā esā. Idañca anussāvanānampi sabbhāvasūcanatthaṃ vuccati. Avassañcetaṃ vattabbameva. Ñattikamme eva taṃ na vattabbaṃ. Tattha pana yya-kāre vuttamatte eva ñattikammaṃ niṭṭhitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. Khamatīti ruccati. Upasampadāti saṅghena dīyamānā nipphādiyamānā upasampadā, yassa khamati, so tuṇhassāti yojanā. Tuṇhīti ca akathanatthe nipāto, akathanako assa bhavēyyāti attho. Khamati saṅghassa itthannāmassa upasampadāti pakatena sambandho. Tattha kāraṇamāha “tasmā tuṇhī”ti. Tattha “āsi”ti seso. Yasmā “yassa nakkhamati, so bhāseyyā”ti tikkhattuṃ vuccamānopi saṅgho tuṇhī niravo ahosi, tasmā khamati saṅghassāti attho. Evanti iminā pakārena. Tuṇhībhāvenevetaṃ saṅghassa ruccanabhāvaṃ dhārayāmi, bujjhāmi jānāmīti attho. Iti-saddo parisamāpanatthe kato, so ca kammavācāya anaṅgaṃ, tasmā anussāvakena “dhārayāmī”ti ettha mi-kārapariyosānameva vatvā niṭṭhapetabbaṃ, iti-saddo na payujjitabboti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena sabbakammavācānamattho veditabbo.

Ekaṇḍasā vātiādi sattānaṃ sarīrachāyaṃ pādehi minitvā jānanappakāradassanaṃ. Chasattapadaparimitā hi chāyā “porisā”ti vuccati, idañca utuppamāñācikkhaṇādi ca āgantukehi saddhiṃ vīmaṃsitvā vuḍḍhanavabhāvaṃ ñatvā vandanavandāpanādikaraṇatthaṃ vuttaṃ. Eti āgacchati, gacchati cāti utu, sova pamīyate anena saṃvaccharanti pamāṇanti āha “utuyeva utuppamāṇa”nti. Aparipuṇṇāti upasampadādivasena aparipuṇṇā. Yadi utuvemajjhe upasampādito, tadā tasmīṃ utumhi avasiṭṭhadivasācikkhaṇaṃ divasabhāgācikkhaṇanti dasseti. Tenāha “yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase”ti. Tattha yassa taṅkhaṇaṃ laddhūpasampadassa puggalassa sambandhī yo utu yattakehi divasehi aparipuṇṇo, te divaseti yojanā.

Chāyādikameva sabbaṃ saṅgahetvā gāyitabbato kathetabbato saṅgītīti āha “idamevā”tiādi. Tattha ekato katvā ācikkhitabbaṃ. Tvaṃ kiṃ labhasīti tvaṃ upasampādanakāle kataravassaṃ, katarautuñca labhasi, katarasmim̐ te upasampadā laddhāti attho. Vassanti vassānautu, idañca saṃvaccharācikkhaṇaṃ vinā vuttampi na viññāyatīti iminā utuācikkhaṇeneva sāsanaṃvassesu vā kaliyugavassādīsu vā sahasime vā satime vā asukautuṃ labhāmīti dassitanti daṭṭhabbaṃ. Chāyāti idaṃ pāḷiyaṃ āgatapaṭipāṭiṃ sandhāya vuttaṃ, vattabbakammato pana kaliyugavassādīsu sabbadesapasiddhesu asukavasse asukautumhi asukamāse asukakaṇhe vā sukke vā pakkhe asuke tithivāravisesayutte pubbaṇhādidivasabhāge ettake chāyāpamāṇe, nāḍikāpamāṇe vā mayā upasampadā laddhāti vadeyyāsīti evaṃ ācikkhitabbaṃ. Idaṃ suṭṭhu uggahetvā āgantukehi vuḍḍhapaṭipāṭiṃ ṇatvā paṭipajjāhīti vattabbaṃ. Iti ettako kathāmaggo vimativinodaniyaṃ āgato. Vajirabuddhiṭṭikānayo pana ekacco idheva saṅgahaṃ gato, ekacco asanniṭṭhānavinicchayattā saṃsayahetuko hoti, tasmā idha na gahitoti.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Upasampadāvinicchayakathālaṅkāro.

23. Nissayavinicchayakathā

151. Evaṃ upasampadāvinicchayaṃ kathetvā idāni nissayavinicchayaṃ kathetuṃ “nissayoti ettha panā”tiādimāha. Tattha nissayanaṃ nissayo, sevanaṃ bhajanantyaṭtho. Nipubbasi sevāyanti dhātu bhāvasādhano, na “nissāya naṃ vasatīti nissayo”ti idha viya avuttakammasādhano. Tattha hi sevitaṃbo puggalo labbhati, idha pana sevanakiriyāti. Idāni taṃ nissayaṃ pucchāpubbaṅgamāya vissajjanāya vitthārato ṭhapetuṃ “kena dātabbo”tiādimāha. Tattha kena dātabbo, kena na dātabboti nissayadāyakaṃ kattāraṃ pucchati, kassa dātabbo, kassa na dātabboti nissayapaṭiggāhakaṃ sampadānaṃ, kathaṃ gahito hoti, kathaṃ paṭippassambhatīti kāraṇaṃ, nissāya kena vasitabbaṃ, kena na vasitabbanti nissayapaṭipannakaṃ. Tato pucchānukkamena vissajjetuṃ “tatha”tyādimāha. Na kevalaṃ ettheva, atha kho nissayamuccanaṅgepi “byattenā”ti āgato.

Tattha ettha ca ko visesoti āha “ettha ca ‘byatto’ti iminā parisupaṭṭhāpakō bahussuto veditaṃbo”ti. Idāni parisupaṭṭhāpakalakkhaṇaṃ dassetuṃ “parisupaṭṭhāpakena hī”tiādimāha. Tattha abhivinayeti sakale vinayapiṭake. Vinetunti sikkhāpetuṃ. Dve vibhaṅgā paguṇā vācuggatā kātabbāti idaṃ paripucchāvasena uggaṇhanaṃ sandhāya vuttanti vadanti. Ekassa pamuṭṭhaṃ, itaresaṃ paguṇaṃ bhaveyyāti āha “tīhi janehi saddhiṃ parivattanakkhamā kātabbā”ti. Abhidhammeti nāmarūpaparicchede. Heṭṭhimā vā tayo vaggāti mahāvaggato heṭṭhā sagāthāvaggo nidānavaggo khandhavaggoti ime tayo vaggā. “Dhammapadampi saha vatthunā uggahetuṃ vaṭṭatī”ti mahāpaccariyaṃ vuttattā jātakabhāṇakena sātṭhakathaṃ jātaṃ uggahetvāpi dhammapadaṃ saha vatthunā uggahetabbameva.

Pañcahi bhikkhave aṅgehi samannāgatenātiādīsu na sāmaṇero upaṭṭhāpetabboti upajjhāyena hutvā sāmaṇero na upaṭṭhāpetabbo. Asekkhena sīlakkhandhenāti asekkhassa sīlakkhandhopi asekkho sīlakkhandho nāma. Asekkhassa ayanti hi asekkho, sīlakkhandho. Evaṃ sabbattha. Evañca katvā vimuttiñāṇadassanaśaṅkhātassa paccavekkhaṇaṇāṇassapi vasena apekkhitvā

uppannā ayam kathā. Asekkhasīlanti ca na aggaphalasīlameva adhippetam, atha kho yam kiñci asekkhasantāne pavattasīlam lokiyalokuttaramissakassa sīlassa idhādhippetattā. Samādhikkhandhādīsipi vimuttikkhandhapariyosānesu ayameva nayo, tasmā yathā sīlasamādhipaññākkhandhā lokiyamissakā kathitā, evam vimuttikkhandhopīti tadaṅgavimuttiādayopi veditabbā, na paṭippassaddhivimutti eva. Vimuttiñāṇadassanam pana lokiyameva. Teneva saṃyuttanikāyaṭṭhakathāyam vuttam “purimehi catūhi padehi lokiyalokuttarasīlasamādhipaññāvimuttiyo kathitā, vimuttiñāṇadassanam paccavekkhaṇāṇam hoti, tam lokiyamevā”ti.

Assaddhotiādīsū tīsū vatthūsū saddhā etassa natthīti assaddho. Natthi etassa hirīti ahiriko, akusalasamāpattiyā ajigucchamānassetam adhivacanam. Na ottappatīti anottappī, akusalasamāpattiyā na bhāyatīti vuttam hoti. Kucchitam sīdatīti kusīto, hīnavīriyassetam adhivacanam. Āraddham vīriyam etassāti āraddhavīriyo, sammappadhānayuttassetam adhivacanam. Muṭṭhā sati etassāti muṭṭhassatī, natṭhassatīti vuttam hoti. Upaṭṭhitā sati etassāti upaṭṭhitassatī, niccam ārammaṇābhimukhapavattasissetam adhivacanam.

Adhisīle sīlavipanno ca ajjhācāre ācāravipanno ca āpajjitvā avuṭṭhito adhippeto. Sassatucchedasaṅkhātam antam gaṇhāti, gāhayatīti vā antaggāhikā, micchādīṭṭhi. Purimāni dve padānīti “na paṭibalo hoti antevāsīm vā saddhivihāriyam vā gilānam upaṭṭhātuṃ vā upaṭṭhāpetuṃ vā, anabhiratam vūpakāsetuṃ vā vūpakāsāpetuṃ vā”ti imāni dve padāni.

Abhi visiṭṭho uttamo samācāro abhisamācāro, abhisamācārova ābhisamācārikoti ca sikkhitabbato sikkhāti ca ābhisamācārikasikkhā. Abhisamācāram vā ārabba paññattā sikkhā ābhisamācārikasikkhā, khandhakavattapariyāpannasikkhāyetam adhivacanam. Maggabrahmacariyassa ādibhūtāti ādibrahmacariyakā, ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāyetam adhivacanam. Teneva “ubhatovibhaṅgapariyāpannam vā ādibrahmacariyakam, khandhakavattapariyāpannam ābhisamācārika”nti visuddhimagge vuttam, tasmā sekkhapaṇṇattiyanti ettha sikkhitabbato sekkhā, bhagavatā paññattattā paṇṇatti, sabbāpi ubhatovibhaṅgapariyāpannā sikkhāpadapaṇṇatti “sekkhapaṇṇatti”ti vuttāti gahetabbam. Teneva gaṇṭhipadehi vuttam “sekkhapaṇṇattiyanti pārājikamādiṃ katvā sikkhitabbasikkhāpadapaññattiya”nti. Sesamettha uttānatthamevāti sārattadīpaniyam.

Upajjhāyācariyakathāyam na sāmaṇero upaṭṭhāpetabboti upajjhāyena hutvā na pabbājetabbo. Asekkhassa ayanti asekkho, lokiyalokuttaro sīlakhandho. Antaggāhikāyāti sassatucchedakoṭṭhāsaggāhikāya. Pacchimāni dveti appassuto hoti, duppañño hotīti imāni dve aṅgāni. Pacchimāni tīṇīti na paṭibalo uppannam kukkucam dhammato vinodetuṃ, āpattim na jānāti, āpattivuṭṭhānam na jānātīti imāni tīṇi. Kukkuccassa hi pāḷiṭṭhakathānayasasaṅkhātadhammato vinodetuṃ appaṭibalatā nāma abyattattā eva hotīti sāpi āpattiaṅgameva vuttā.

Abhi visiṭṭho uttamo samācāro abhisamācāro, vattappaṭipattisīlam, tam ārabba paññattā khandhakasikkhāpadasaṅkhātā sikkhā ābhisamācārikā. Sikkhāpadampi hi tadatthaparipūraṇatthikehi uggahaṇādivasena sikkhitabbato sikkhāti vuccati. Maggabrahmacariyassa ādibhūtā kāraṇabhūtā ādibrahmacariyakā, ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadam. Tenevettha visuddhimaggepi “ubhatovibhaṅgapariyāpannam sikkhāpadam ādibrahmacariyakam,

khandhakavattapariyāpannaṃ ābhisamācārika”nti vuttaṃ, tasmā sekkhapaṇṇattiyanti ettha sikkhitabbato sekkhā, bhagavatāva paññattattā paññatti. Sabbāpi ubhatovibhaṅgapariyāpannā sikkhāpadapaṇṇatti “sekkhapaṇṇattī”ti vuttāti gahetabbaṃ. Nāmarūpaparicchedeti ettha kusalattikādīhi vuttaṃ jātibhūmipuggalasampayogavatthārammaṇakammadvāralakkhaṇarasādibhedehi vedanākkhandhādicatubbidhaṃ sanibbānaṃ nāmaṃ, bhūtopādāyabhedhaṃ rūpañca paricchinditvā jānanapaññā, tappakāsako ca gantho nāmarūpaparicchedo nāma. Iminā abhidhammatthakusalena bhavitabbanti dasseti. Sikkhāpetunti uggaṇhāpetunti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ.

153. Āyasmato nissāya vacchāmīti ettha āyasmatoṭi upayogatthe sāmivacanaṃ, āyasmantaṃ nissāya vasissāmīti attho. Yaṃ pana vuttaṃ samantapāsādikāyaṃ “byatto...pe... vuttalakkaṇoyevā”ti, taṃ parisūpaṭṭhākabahuṣṣutaṃ sandhāya vadati. Pabbajjāupasampadadhammantevāsikehi pana...pe... tāva vattaṃ kātābanti pabbajjācariyaupasampadācariyadhammācariyānaṃ etehi yathāvuttavattaṃ kātābbaṃ. Tattha yena sikkhāpadāni dinnāni, ayaṃ pabbajjācariyo. Yena upasampadakammavācā vuttā, ayaṃ upasampadācariyo. Yo uddesaṃ vā paripucchaṃ vā deti, ayaṃ dhammācariyoti veditabbaṃ. Sesamettha uttānatthameva.

154. Nissayapaṭippassaddhikathāyaṃ disaṃ gatoti puna āgantukāmo, anāgantukāmo vā hutvā vāsathāya kañci disaṃ gato. Bhikkhusa sabhāgatanti pesalabhāvaṃ. Oloketvāti upaparikkhitvā. Vibbhante...pe... tattha gantabbanti ettha “sace kenaci karaṇīyena tadaheva gantaṃ asakkonto ‘katipāhena gamissāmī’ti gamane saussāho hoti, rakkaṭī”ti vadanti. Mā idha paṭikkamīti mā idha pavisi. Tatreva vasitabbanti tattheva nissayaṃ gahetvā vasitabbaṃ. Taṃyeva vihāraṃ...pe... vasitūṃ vaṭṭatīti ettha upajjhāyena pariccattattā upajjhāyasamodhānaparihāro natthi, tasmā upajjhāyasamodhānatassapi ācariyassa santike gahitanissayo na paṭippassambhati.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhīsu ācariyo pakkanto vā hotīti ettha “pakkantoti disaṃ gato”tiādinā upajjhāyassa pakkamane yo vinicchayo vutto, so tattha vuttanayeneva idhāpi sakkā viññātunti taṃ avatvā “koci ācariyo āpucchitvā pakkamatī”tiādinā aññoyeva nayo āraddho. Ayañca nayo upajjhāyapakkamanepi veditabboyeva. Īdisesu hi ṭhānesu ekatthavuttalakkaṇaṃ aññatthāpi daṭṭhabbaṃ. Sace dve leḍḍupāte atikkamitvā nivattati, paṭippassaddho hotīti ettha ettāvataṃ disāpakkanto nāma hotīti antevāsike anikkhattadhurepi nissayo paṭippassambhati. Ācariyupajjhāyā dve leḍḍupāte atikkamma aññasmiṃ vihāre vasantīti bahiupacārasīmāyaṃ antevāsikasaddhivihārikānaṃ vasanaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamma aññasmiṃ senāsane vasanti, antoupacārasīmāyaṃ pana dve leḍḍupāte atikkamitvāpi vasato nissayo na paṭippassambhati. “Sacepi ācariyo muñcitukāmovā hutvā nissayapaṇāmanāya paṇāmetī”tiādi sabbāṃ upajjhāyassa āṇattiyampi veditabbanti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ.

153. Sāhūti sādhu sundaraṃ. Lahūti agaru, subharatāti attho. Opāyikanti upāyapaṭisaṃyuttaṃ, evaṃ paṭipajjanaṃ nittharaṇupāyoti attho. Patirūpanti sāmīcikkammamanti attho. Pāsādikenāti pasādāvahena, kāyavacīpayogena sampādehīti attho. Kāyenāti etadatthaviññāpakam hatthamuddādiṃ dassento kāyena viññāpeti. “Sādhū”ti sampaṭicchanaṃ sandhāyāti upajjhāyena “sāhū”tiādisu vuttasu saddhivihārikassa “sādhū”ti sampaṭicchanaṃ sandhāya “kāyena

viññāpetī”tiādi vuttanti adhippāyo. Āyācanadānamattenāti saddhivihārikassa paṭhamam āyācanamattena, tato upajjhāyassa ca “sāhū”tiādinā vacanamattenāti attho. Ācariyassa santike nissayaggahaṇe āyasmato nissāya vacchāmīti āyasmantaṃ nissāya vasissāmīti attho.

154. Nissayapaṭippassaddhikathāyaṃ yo vā ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabboti iminā lajjīsu eva nissayaggahaṇam niyojeti alajjīsu paṭikkhittattā. Ettha ca paribhogasaddena ekakammādiko saṃvāso gahito paccayaparibhogassa sambhogasaddena gahittattā. Etena ca sambhogasaṃvāsānam alajjīhi saddhiṃ na kattabbataṃ dasseti. Parihāro natthīti āpattiparihāro natthi. Tādisoti yattha nissayo gahitapubbo, yo ca ekasambhogaparibhogo, tādiso. Tathā vuttanti “lahum āgamissatī”ti vuttañceti attho. Cattāri pañca divasānīti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ. Yadi ekāhadvīhena sabhāgatā paññāyati, ñātadivase gahetabbova. Athāpi catupañcāhenapi na paññāyati, yattakehi divasehi paññāyati, tattakāni atikkāmetabbāni. Sabhāgataṃ olokeṃmīti pana leso na kātabbo. Daharā suṇantīti ettha asutvāpi “āgamissati, kenaci antarāyena cirāyantī”ti saññāya satipi labbhateva parihāro. Tenāha “idhevāham vasissāmīti paṇṇāsi, parihāro natthī”ti. Ekadivasampi parihāro natthīti gamane nirussāham sandhāya vuttaṃ, saussāhassa pana senāsanapaṭisāmanādivasena katipāhe gatepi na doso.

Tatreva vasitabbanti tatra sabhāgaṭṭhāne eva nissayaṃ gahetvā vasitabbaṃ. Taṃyeva vihāraṃ...pe... vasitum vaṭṭatīti iminā upajjhāye saṅgaṇhanteyeva taṃsamodhāne nissayapaṭippassaddhi vuttā, tasmim pana kodhena vā gaṇanirapekkhatāya vā asaṅgaṇhante aññesu gahito nissayo na paṭippassambhatīti dasseti.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhiyaṃ vutto “koci ācariyo”tiādiko nayo upajjhāyapakkamanādīsipi netvā tattha ca vutto idhāpi netvā yathārahaṃ yojetabbo. Dve leḍḍupāte atikkamma aññasmim vihāre vasantīti upacārasīmato bahi aññasmim vihāre antevāsikādīnaṃ vasanaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā vasanti. Tena bahiupacārepi antevāsikādīnaṃ vasanaṭṭhānato dvinnam leḍḍupātānaṃ antare āsanne padese vasati, nissayo na paṭippassambhatīti dasseti. Antoupacārasīmāyaṃ pana dve leḍḍupāte atikkamitvā vasato nissayo na paṭippassambhatevāti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ.

Iti vinayaśaṅgahasamvāṇaṇābhūte vinayālaṅkāre

Nissayavinicchayakathālaṅkāro nāma

Tevīsatiṃ paricchedo.

24. Sīmāvinicchayakathā

156. Evaṃ nissayavinicchayaṃ kathetvā idāni sīmāvinicchayaṃ kathetum “sīmāti ettha”tyādimāha. Tattha sīmāti sinīyate samaggena saṅghena kammavācāya bandhīyateti sīmā. Si bandhaneti dhātu, ma-paccayo, kiyādigaṇoyaṃ. Vibhāgavantānaṃ sabhāvavibhāvanaṃ vibhāgena vinā na hotīti āha “sīmā nāmesā...pe... hotī”ti. Tattha baddhasīmaṃ tāva dassetum “tattha ekādasa”tyādimāha.

Vīsativaggakaraṇīyaparamattā saṅghakammassa heṭṭhimantato yattha

kammārahena saddhiṃ ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ sakkonti, tattake padese sīmaṃ bandhituṃ vaṭṭati, na tato oranti āha “atikhuddakā nāma yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkonti”ti. Puratthimāya disāyāti idaṃ nidassanamattaṃ, tassaṃ pana disāyaṃ nimitte asati yattha atthi, tato paṭṭhāya paṭhamam “puratthimāya anudisāya, dakkhiṇāya disāyā”tiādinā samantā vijjamānaṭṭhānesu nimittāni kittetvā puna “puratthimāya anudisāyā”ti paṭhamakittitaṃ paṭikittetuṃ vaṭṭati tīhi nimittēhi siṅghāṭakasaṇṭhānāyapi sīmāya sammannitabbato. Tikkhattuṃ sīmamaṇḍalaṃ sambandhantenāti vinayadharena sayam ekasmiṃyeva ṭhāne ṭhatvā kevalam nimittakittanavacaneneva sīmamaṇḍalaṃ samantā nimittena nimittam bandhantenāti attho. Tamtamnimittaṭṭhānam agantvāpi hi kittetuṃ vaṭṭati. Tiyojanaparamāyapi sīmāya samantato tikkhattuṃ anuparigamanassa ekadivasena dukkarattā vinayadharena sayam adiṭṭhampi pubbe bhikkhūhi yathāvavatthitaṃ nimittam “pāsāṇo bhante”tiādinā kenaci vuttānusārena sallakkhetvā “eso pāsāṇo nimitta”ntiādinā kittetumpi vaṭṭati eva.

Saṃsaṭṭhaviṭapāti iminā aññaṃaññaṃ āsannataṃ dīpeti. Baddhā hotīti pacchimadisābhāge sīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekaratanamattā suviññeyyatarā hotīti katvā vuttaṃ “pacchimakoṭiyā hatthamattā sīmantarikā ṭhapetabbā”ti. Ekaṅgulimattāpi sīmantarikā vaṭṭatiyeva. Tattakenapi hi sīmā asambhinnāva hoti. Dvinnaṃ sīmānaṃ nimittam hotīti nimittassa sīmato bāhirattā sīmasambhedo na hotīti vuttaṃ. Sīmasaṅkaram karotīti vaḍḍhitvā sīmappadesaṃ pavitṭhe dvinnaṃ sīmānaṃ gataṭṭhānassa duviññeyyattā vuttaṃ, na, pana tattha kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti dassanattam. Na hi sīmā tattakena asīmā hoti, dve pana sīmā pacchā vaḍḍhitarukkhena ajjhotthaṭṭā ekābaddhā honti, tasmā ekattha ṭhatvā kammaṃ karontēhi itaram sodhetvā kātabbam. Tassā padesanti yattha ṭhatvā bhikkhūhi kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, tādisaṃ padesaṃ, yattha pana ṭhitehi kammaṃ kātuṃ na sakkā hoti, tādisaṃ padesaṃ antokaritvā bandhantā sīmāya sīmaṃ saṃbhindanti nāma. Na kammavācam vaggaṃ karontīti kammavācam na bhindanti, kammaṃ na kopentīti adhippāyo.

158. Suddhapamṣupabbatotī na kenaci kato sayamjātova vutto. Tathā sesāpi. Itaropīti suddhapamṣupabbatādiko pabbatopi. Hatthippamāṇoti ettha bhūmito uggatapadesena hatthippamāṇam gahetabbam. Sāratthadīpaniyaṃ pana vajirabuddhiṭikāyaṇca “hatthippamāṇo nāma pabbato heṭṭhimakoṭiyā aḍḍhaṭṭhamaratanubbedho”ti vuttaṃ. Catūhi vā tīhi vāti sīmabhūmiyaṃ catūsu, tīsu vā disāsu ṭhitehi, ekissā eva pana disāya ṭhitehi tato bahūhipi sammannituṃ na vaṭṭati, dvīhi pana dvīsu disāsu ṭhitehi na vaṭṭati. Tasmāti yasmā ekena na vaṭṭati, tasmā. Tam bahiddhā katvāti kittitanimittassa asīmattā antosīmāya karaṇam ayuttanti vuttaṃ. Tenāha “sace”tiādi.

Dvattiṃsapalaguḷapiṇḍappamāṇatā saṇṭhānato gahetabbā, na tulagaṇanāvasena, bhārato palaparimāṇaṇca magadhatulāya gahetabbam, sā ca lokiyatulāya dviguṇāti vadanti. Sāratthadīpaniyaṃ pana “dvattiṃsapalaguḷapiṇḍappamāṇatā tulatāya gahetabbā, na tulagaṇanāyā”ti vuttaṃ. Atimahantopīti bhūmito hatthippamāṇam anugantvā heṭṭhābhūmiyaṃ otiṇṇaghanato anekayojanappamāṇopi. Sace hi tato hatthippamāṇam kūṭam uggaçchati, pabbatasāṅkameva gaçchati. Vajirabuddhiṭikāyaṃ - sace ekābaddho hoti, na kātabboti ettha catūsu disāsu catunnaṃ pabbatakūṭānaṃ heṭṭhā piṭṭhipāsāṇasadiṣe pāsāṇe ṭhitattā ekābaddhabhāve satipi pathavito uddham tesam sambandhe asati heṭṭhā

pathavīgatasambandhamatte abbohārikaṃ katvā kittetum vaṭṭati. Teneva “piṭṭhipāsāṇo atimahantopi pāsāṇasaṅkhyameva gacchati”ti vuttaṃ. Pathavito heṭṭhā tassa mahantabhāve gayhamāne pabbatameva hotīti anugaṇṭhipade vuttaṃ. Cinitvā katapaṃsupuñje tiṇagumbarukkhā ce jāyanti, pabbato hotīti dhammasiritthero, nevāti upatissattheroti vuttaṃ. Pāsāṇoti sudhāmayapāsāṇopi vaṭṭatīti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ iṭṭhakāya paṭikkhattattā. Sopīti khāṇuko viya uṭṭhitapāsāṇopi. Catupañcarukkhanimittamattampīti ekaccesu nimittasaddo natthīti vuttaṃ.

Antosārānanti tasmīṃ khaṇe taruṇatāya sāre avijjamānēpi pariṇāmena bhavissamānasārepi sandhāya vuttaṃ. Tādisānañhi sūcidaṇḍakappamāṇapariṇāhānaṃ catupañcamattānampi vanaṃ vaṭṭati. Antosāramissakānanti antosārehi rukkhehi sammissānaṃ. Etena tacasāraruḍḍhamissakānampi vanaṃ vaṭṭatīti dasseti. Catupañcarukkhhamattampīti sāraruḍḍhe sandhāya vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭikāyaṃ pana “ettha tayo ce sāraruḍḍhā honti, dve asārā, sāraruḍḍhānaṃ bahuttaṃ icchitabbaṃ. Susānampi idha vanamevāti saṅkhyam gacchati sayamjātattāti vuttaṃ. Keci pana ‘catūsu dve antosārā ce, vaṭṭati, antosārā adhikā, samā vā, vaṭṭati, tasmā bahūsupi dve ce antosārā atthi, vaṭṭatīti vadanti”ti vuttaṃ. Vanamajjhe vihāraṃ karontīti rukkhaḥḥatāya antare rukkhe acchinditvā vatiādīhi vihāraparicchedaṃ katvāva antorukkhantaresu eva parivenāpapaṇṇasālādīnaṃ karaṇavasena yathā antovihāraṃpi vanameva hoti, evaṃ vihāraṃ karontīti attho. Yadi hi sabbaṃ rukkhaṃ chinditvā vihāraṃ kareyyum, vihārassa avanattā taṃ parikkhipitvā ṭhitavanaṃ ekattha kittetabbaṃ siyā, idha pana antopi vanattā “vanaṃ na kittetabba”nti vuttaṃ. Sace hi taṃ kittenti, “nimittassa upari vihāro hotī”tiādīnaṃ anantare vuttadoso āpajjati. Ekadesanti vanekadesaṃ, rukkhaḥḥatāṭṭhāne katavihārassa ekapasse ṭhitavanassa ekadesanti attho.

Sūcidaṇḍakappamāṇoti vaṃsadaṇḍappamāṇo. “Lekhanidaṇḍappamāṇo”ti keci. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana avebhaṅgiyavinicchaye “yo koci aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattopi veḷu...pe... garubhaṇḍa”nti vuttattā tanutaro veḷudaṇḍoti ca sūcidaṇḍoti ca gahetabbaṃ. Vaṃsanaḷakasarāvādīsūti veḷupabbe vā naḷapabbe vā kapallakādimattikabhājanesu vāti attho. Taṅkhaṇampīti taruṇapotake amilāyitvā viruhanaḷātike sandhāya vuttaṃ. Ye pana pariṇatā samūlaṃ uddharitvā ropitāpi chinnaṣākhā viya milāyitvā cirena navamūlaṅkuruppattiyā jīvanti, miyantiyeva vā, tādise kittetum na vaṭṭati. Etanti navamūlaṣākhāniggamaṇaṃ. Sārattadāpaniyaṃ pana “sūcidaṇḍakappamāṇoti sīhaḷadīpe lekhanidaṇḍappamāṇoti vadanti, so ca kaniṭṭhaṅguliparimāṇoti daṭṭhabba”nti vuttaṃ.

Majjheti sīmāya mahādisānaṃ anto. Koṇanti sīmāya catūsu koṇesu dvinnam dvinnam maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ. Parabhāge kittetum vaṭṭatīti tesam catunnaṃ koṇānaṃ bahi nikkhamitvā ṭhitesu aṭṭhasu maggesu ekissā disāya ekaṃ, aññissā disāya cāparanti evaṃ cattāropi maggā catūsu disāsu kittetum vaṭṭatīti adhippāyo. Evaṃ pana kittitamattena kathaṃ ekābaddhatā vigacchatīti viññāyati. Parato gataṭṭhānēpi ete eva te cattāro maggā. “Cattāro maggā catūsu disāsu gacchantī”ti hi vuttaṃ, tasmā ettha kāraṇaṃ vicinitabbanti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Vicinanto pana evaṃ kāraṇaṃ paññāyati - pubbavākyepi “vihāraṃ parikkhipitvā cattāro maggā”ti, paravākyepi “vihāramajjhena nibbijhitvā gatamaggopī”ti vihārameva sandhāya vutto, tasmā idhāpi “koṇaṃ nibbijhitvā gataṃ panā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā ete maggā vihārassa koṇameva nibbijhiṃsu, na aññamaññaṃ missiṃsu,

tasmā ekābaddhabhāvābhāvā catunnaṃ maggānaṃ catūsu t̥hānesu kittetum vaṭṭatīti. Sāratthadīpaniyaṃ pana “parabhāge kittetum vaṭṭatīti bahi nikkhamitvā t̥hitesu aṭṭhasu maggesu ekissā disāya ekaṃ, aparāya ekanti evaṃ catūsu t̥hānesu kittetum vaṭṭatī”ti ettakameva vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “parabhāgeti ettha etehi baddhaṭṭhānato gatattā vaṭṭati, tathā dīghamaggepi gahitaṭṭhānato gataṭṭhānassa aññattāti vadantī”ti vuttaṃ. Tampi ekābaddhanimittattā vicāretabbaṃ.

Uttarantiyā bhikkhuniyāti idaṅca pāliyaṃ bhikkhunīnaṃ nadīpāragamane nadīlakkhaṇassa āgatattā vuttaṃ, bhikkhūnaṃ antaravāsakatemanamattampi vaṭṭatiyeva. Sāratthadīpaniyampi “bhikkhuniyā eva gahaṇaṅcettha bhikkhunīvibhaṅge bhikkhunīvasena nadīlakkhaṇassa pāliyaṃ āgatattā teneva nayena dassanattamaṃ kataṃ. Sīmaṃ bandhantānaṃ nimittaṃ hotīti ayaṃ vuttalakkhaṇā nadī samuddaṃ vā pavisatu taḷākaṃ vā, pabhavato paṭṭhāya nimittaṃ hotī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “antaravāsako temiyatīti vuttattā tattakappamāṇaudakeyeva kātuṃ vaṭṭatīti keci. ‘Temiyatī’ti iminā heṭṭhimakoṭiyā nadīlakkhaṇaṃ vuttaṃ, evarūpāya nadiyā yasmiṃ t̥hāne cattāro māse appaṃ vā bahuṃ vā udakaṃ ajjhottharivā pavattati, tasmim̐ t̥hāne appodakepi t̥hatvā kātuṃ vaṭṭatīti eke”ti vuttaṃ.

Nadīcatukkepi eseva nayoti iminā ekattha kittetvā aññattha parato gataṭṭhānepi kittetum na vaṭṭatīti dasseti. Teneva ca “asammissā nadiyo pana catassopi kittetum vaṭṭatī”ti asammissaggahaṇaṃ kataṃ. Ajjhottharivā āvaraṇaṃ pavattatiyevāti āvaraṇaṃ ajjhottharivā sandatiyeva. Apavattamānāti asandamānudakā. Āvaraṇaṅhi patvā nadiyā yattake padese udakaṃ asandamānaṃ santiṭṭhati, tattha nadīnimittaṃ kātuṃ na vaṭṭati, upari sandamānaṭṭhāneyeva vaṭṭati. Asandamānaṭṭhāne pana udakanimittaṃ kātuṃ vaṭṭati. T̥hitameva hi udakaṃ udakanimitte vaṭṭati, na sandamānaṃ. Tenevāha “pavattanaṭṭhāne nadīnimittaṃ, apavattanaṭṭhāne udakanimittaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti. “Pavattanaṭṭhāne nadīnimittanti vuttattā setuto parato tattakaṃ udakaṃ yadi pavattati, nadī evāti vadanti. Jātassarādīsu t̥hitodakaṃ jātassarādīpadesena antarikampi nimittaṃ kātuṃ vaṭṭati nadīpārasīmāya nimittaṃ viya. Sace so padeso kālantarena gāmakhettabhāvaṃ pāpuṇāti, tattha aññaṃ sīmaṃ sammannitum vaṭṭatī”ti vajirabuddhiṭikāyaṃ vuttaṃ. Mūleti ādikāle. Nadiṃ bhinditvāti yathā udakaṃ anicchantehi kassakehi mahoghe nivaṭṭetum na sakkā, evaṃ kūlaṃ bhinditvā. Nadiṃ bhinditvāti vā mātikāmukhadvārena nadīkūlaṃ bhinditvā.

Ukkhepimanti dīgharajjunā kūṭehi ussiṅcanīyaṃ. Ukkhepimanti vā kūpato viya ukkhipitvā gahetabbaṃ. Ukkhepimanti vā uddharitvā gahetabbakaṃ.

Asammissehīti sabbadisāsu t̥hitapabbatehi eva vā pāsāṇādīsu aññatarehi vā nimittantarābyavahitehi. Sammissehīti ekattha pabbato, aññattha pāsāṇoti evaṃ t̥hitehi aṭṭhahi. Nimittānaṃ satenāpīti iminā ekissāyeva disāya bahūnipi nimittāni “puratthimāya disāya kiṃ nimittaṃ, pabbato, bhante. Puna puratthimāya disāya kiṃ nimittaṃ, pāsāṇo, bhante”tiādinā kittetum vaṭṭatīti dasseti. Siṅghāṭakasaṇṭhānāti tikoṇā. Siṅghāṭakasaṇṭhānāti vā tikoṇaracchāsaṇṭhānā. Caturassāti samacaturassā. Mudiṅgasaṇṭhānā pana āyatacaturassā, ekakoṭiyaṃ saṅkocitā, tadaññāya vitthiṇṇā vā hoti. Mudiṅgasaṇṭhānāti vā mudiṅgabherī viya majjhe vitthattā ubhosu koṭīsu saṅkocitā hoti.

159. Evaṃ baddhasīmāya nimittasampattiyuttataṃ dassetvā idāni parisasampattiyuttataṃ dassetuṃ “parisasampattiyuttā nāmā”tiādimāha. Tattha sabbantimena paricchedenāti sabbaheṭṭhimena gaṇanaparicchedenā, appatāro ce gaṇo hotīti adhippāyo. Imassa pana sīmāsammutikammassa catuvaggakaraṇiyattā “catūhi bhikkhūhi”ti vuttaṃ. Sannipatitāti samaggā hutvā aññamaññaṃsa hatthapāsaṃ avijahitvā sannipatitā. Iminā “catuvaggakaraṇīye kamme cattāro bhikkhū pakatattā kammappattā, te āgatā hontī”ti vuttaṃ paṭhamasampattilakkhaṇaṃ dasseti. Yāvatikā tasmīṃ gāmakkhetteti yasmīṃ padese sīmaṃ bandhitukāmā, tasmīṃ ekassa gāmahojakassa āyuppatiṭṭhānabhūte gāmakkhette ṭhitā bhikkhūti sambandho. Baddhasīmaṃ vā nadīsamuddajātassare vā anokkamitvāti etena etā baddhasīmādayo gāmasīmato sīmantarabhūtā, na tāsū ṭhitā gāmasīmāya kammaṃ karontānaṃ vaggam karonti, tasmā na tesam chando āharitabboti dasseti. Te sabbe hatthapāse vā katvāti vaggakammapariharaṇatthaṃ sannipatituṃ samatthe te gāmakkhettaṭṭhe sabbe bhikkhū saṅghassa hatthapāse katvāti attho. Chandaṃ vā āharitvāti sannipatituṃ asamatthānaṃ chandaṃ āharitvā. Tasmīṃ gāmakkhette yadipi saṃsabbhikkhū honti, tesu cattāroyeva kammappattā, avasesā chandārahā, tasmā anāgatānaṃ chando āharitabboti attho, iminā “chandārahānaṃ chando āhaṭo hotī”ti vuttaṃ dutiyasampattilakkhaṇamāha. “Sammukhībhūtā na paṭikkosanti”ti vuttaṃ tatiyasampattilakkhaṇaṃ pana imesaṃ sāmattihiyena vuttaṃ hoti.

160. Evaṃ baddhasīmāya parisasampattiyuttataṃ dassetvā idāni kammavācāsampattiyuttataṃ dassetuṃ “kammavācāsampattiyuttā nāmā”tiādimāha. Tattha “suṇātu me”tiādināṃ attho heṭṭhā upasampadakkammavācāvaṇṇanāyaṃ vuttova. Evaṃ vuttāyāti evaṃ iminā anukkamena uposathakkhandhake bhagavatā vuttāya. Parisuddhāyāti ñattidosaanaussāvanadosehi parisamantato suddhāya. Ñattidutiyakammavācāyāti ekāya ñattiyā ekāya anussāvanāya kariyamānattā ñatti eva dutiyā imissā kammavācāyāti ñattidutiyakammavācā, tāya. Nimittānaṃ anto sīmā hoti, nimittāni sīmato bahi honti nimittāni bahi katvā heṭṭhā pathavīsandhāraudakaṃ pariyantaṃ katvā sīmāya gatattā.

161. Evaṃ samānasamvāsakasīmāsammutiyaṃ kammavācāsampattiṃ dassetvā idāni adhiṭṭhitatecīvarikānaṃ bhikkhūnaṃ cīvare sukhaparibhogatthaṃ bhagavatā paññattaṃ avippavāsasīmāsammutikammavācāsampattiṃ dassento “evaṃ baddhāya ca”tyādimāha. Tattha ticīvarena avippavāsaṃ sammanneyyāti yathā adhiṭṭhitatecīvariko bhikkhu antosīmāyaṃ ticīvarena vippavasantopi avippavāsoyeva hoti, dutiyakathinasikkhāpadena āpatti na hoti, evaṃ taṃ samānasamvāsakasīmaṃ ticīvarena avippavāsaṃ sammanneyyāti attho. Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcāti yadi tissā samānasamvāsakasīmāya anto gāmo atthi, taṃ gāmañca gāmūpacārañca ṭhapetvā tato vinimuttaṃ taṃ samānasamvāsakasīmaṃ ticīvarena avippavāsaṃ sammanneyyāti attho.

Sīmasaṅkhyamyeva gacchatīti avippavāsasīmasaṅkhyamyeva gacchati. Ekampi kulaṃ pavitṭhaṃ vāti abhinavakātaghesu sabbapaṭhamam ekampi kulaṃ pavitṭhaṃ atthi. Agataṃ vāti porāṇakagāme aññesu kulesu gehāni chaḍḍetvā gatesupi ekampi kulaṃ agataṃ atthīti attho.

162. Evaṃ saṅkhepena sīmāsammutiṃ dassetvā puna vitthārena dassento “ayamettha saṅkhepo, ayaṃ pana vitthāro”tiādimāha. Sīmāya upacāraṃ ṭhapetvāti

āyatiṃ bandhitabbāya sīmāya nesaṃ vihārānaṃ paricchedato bahi
sīmantarikappahonakaṃ upacāraṃ ṭhapetvā. Baddhā sīmāyesu vihāresu, te
baddhasīmā. Pāṭiyekanti paccekaṃ. Baddhasīmāsadisānīti yathā baddhasīmāsu
ṭhitā aññaṃaññaṃ chandādiṃ anapekkhitvā paccekaṃ kammaṃ kātuṃ labhanti,
evaṃ gāmasīmāsu ṭhitāpīti dasseti. Antonimittagatehi panāti ekassa gāmassa
upaḍḍhaṃ antokattukāmatāya sati sabbesaṃ āgamane payojanaṃ natthīti katvā
vuttaṃ. Āgantabbanti ca sāmīcivasena vuttaṃ, nāyaṃ niyamo “āgantabbamevā”ti.
Tenevāha “āgamanampi anāgamanampi vaṭṭati”ti. Abaddhāya hi sīmāya
nānāgāmakkhettānaṃ nānāsīmasabhāvattā tesāṃ anāgamanepi vaggakammaṃ na
hoti, tasmā anāgamanampi vaṭṭati. Baddhāya pana sīmāya ekasīmabhāvato puna
aññaṃsmaṃ kamme kariyamāne antosīmagatehi āgantabbamevāti āha
“avippavāsaṃsīmā...pe... āgantabba”nti. Nimittakittanakāle asodhitāyapi sīmāya
nevatti doso nimittakittanassa apalokanādīsu aññatarābhāvato.

Bherisaññaṃ vāti sammannanapariyosānaṃ karomāti vatvāti likhitaṃ. Tena tādise
kāle taṃ kappatīti siddhaṃ hoti. Bherisaññaṃ vā saṅkhasaññaṃ vāti pana tesāṃ
saddaṃ sutvā idāni saṅgho sīmaṃ bandhatīti ṇatvā āgantukabhikkhūnaṃ taṃ
gāmakkhettaṃ appavesanattaṃ, ārāmikādīnaṃca tesāṃ nivāraṇattaṃ
kammavācāraddhakāleyeva saññaṃ karīyati, evaṃ sati taṃ karaṇaṃ sappayojanaṃ
hoti. Teneva “bherisaṅkhasaddaṃ katvā”ti avatvā “bherisaṅkhasaññaṃ katvā”ti
saññaṃaggahaṇaṃ kataṃ. “Saññaṃ katvā”ti ca pubbakālakiriyaṃ vatvā
“kammavācāya sīmā bandhitabbā”ti aparakālakiriyaṃ vadati, pariyoṣānakāle pana
sabbatūriyātālikasaṅghuṭṭhaṃ katvā devamanussānaṃ anumodanaṃ kāretabbaṃ
hotīti veditabbaṃ.

163. Bhaṇḍukammāpucchanaṃ sandhāya pabbajjāggahaṇaṃ. Sukhakarāṇatthanti
sabbesaṃ sannipātanaparissamaṃ pahāya appatarehi sukhakarāṇatthaṃ. Ekavīsati
bhikkhū gaṇhātīti vīsativaggakaraṇīyaparamattā saṅghakammassa kammārahena
saddhiṃ ekavīsati bhikkhū gaṇhāti. Idaṃca nisinnānaṃ vasena vuttaṃ. Heṭṭhimantato
hi yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ sakkonti, tattake padese sīmaṃ bandhituṃ
vaṭṭati. Idaṃca kammārahena saha abbhānakārakānampi pahonakattaṃ vuttaṃ.
Nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbāti idaṃ yathārucitaṭṭhāne rukkhanimittādīnaṃ
dullabhatāya vaḍḍhitvā ubhinnaṃ baddhasīmānaṃ saṅkarakaraṇato ca
pāsāṇanimittassa ca tadabhāvato yattha katthaci ānetvā ṭhapetuṃ sukaratāya ca
vuttaṃ. Tathā sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbāti etthāpi. Caturaṅgulappamaṇāpīti
yathā khaṇḍasīmaparicchedato bahi nimittapāsāṇaṃ caturaṅgulamattaṃ ṭhānaṃ
samantā nigacchati, avasesaṃ ṭhānaṃ antokhaṇḍasīmāyaṃ hotiyeva, evaṃ tesu
ṭhapitesu caturaṅgulamattā sīmantarikā hotīti daṭṭhabbaṃ.

Sīmantarikapāsāṇāti sīmantarikāya ṭhapitanimittapāsāṇā. Te pana kittentena
dakkhiṇato anupariyāyantenewa kittetabbā. Kathaṃ? Khaṇḍasīmato hi pacchimāya
disāya puratthimābhimukhena ṭhatvā “puratthimāya disāya kiṃ nimitta”nti tattha
sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā, tathā uttarāya disāya dakkhiṇābhimukhena
ṭhatvā “dakkhiṇāya disāya kiṃ nimitta”nti anukkamena kittetvā, tathā puratthimāya
disāya pacchimābhimukhena ṭhatvā “pacchimāya disāya kiṃ nimitta”nti
anukkamena kittetvā, tathā dakkhiṇāya disāya uttarābhimukhena ṭhatvā “uttarāya
disāya kiṃ nimitta”nti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā puna
pacchimāya disāya puratthimābhimukhena ṭhatvā purimakittitaṃ vuttanayena puna
kittetabbaṃ. Evaṃ bahūnampi khaṇḍasīmānaṃ sīmantarikapāsāṇā paccekaṃ

kittetabbā. Tatoti pacchā. Avasesanimittānī mahāsīmāya bāhirantaresu avasesanimittāni. Na sakkhissanti avippavāsasīmāya baddhabhāvaṃ asallakkhetvā “samānasamvāsakasīmameva samūhanissāmā”ti vāyamantā na sakkhissanti. Baddhāya hi avippavāsasīmāya taṃ samūhanitvā “samānasamvāsakasīmaṃ samūhanissāmā”ti katāyapi kammavācāya asamūhatāva hoti sīmā. Paṭhamañhi avippavāsaṃ samūhanitvā pacchā sīmā samūhanitabbā. Khaṇḍasīmato paṭṭhāya bandhanaṃ āciṇṇaṃ, āciṇṇakaraṇeṇeva ca sammoho na hotīti āha “khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā”ti. Ubhinnampi na kopentīti ubhinnampi kammaṃ na kopenti. Evaṃ baddhāsu pana...pe... sīmantarikā hi gāmakkhetaṃ bhajatīti na āvāsavasena sāmaggiparicchedo, kintu sīmāvasenevāti dassanattamaṃ vuttaṃ.

Kuṭigeheti bhūmiyaṃ katatiṇakuṭiyaṃ. Udukkhalanti udukkhalāvāṭasadisakhuddakāvāṭaṃ. Nimittaṃ na kātabbanti rāji vā udukkhalaṃ vā nimittaṃ na kātabbaṃ. Idañca yathāvuttesu aṭṭhasu nimittesu anāgatattena na vaṭṭatīti siddhampi “avinassakasaññānamida”nti saññāya koci mohena nimittaṃ kareyyāti dūrato vipattiparihāratthaṃ vuttaṃ. Nimittupagapāsāṇe ṭhapetvāti sañcārimanimittassa kampanatāya vuttaṃ. Evaṃ upari “bhittiṃ akittetvā”tiādīsupi siddhamevatthaṃ punappunaṃ kathane kāraṇaṃ veditabbaṃ. Sīmāvipatti hi upasampadādisabbakammavipattimūlanti tassa dvāraṃ sabbathāpi pidahanavasena vattabbaṃ. Sabbaṃ vatvāva idha ācariyā vinicchayaṃ kathesunti daṭṭhabbaṃ.

Bhittinti iṭṭhakadārumattikāmayaṃ. Silāmayāya pana bhittiyā nimittupagaṃ ekaṃ pāsāṇaṃ taṃtaṃdisāya kittetuṃ vaṭṭati. Anekaśilāhi cinitaṃ sakalaṃ bhittiṃ kittetuṃ na vaṭṭati “eso pāsāṇo nimitta”nti ekavacanena vattabbato. Antokuṭṭamevāti ettha antokuṭṭepi nimittānaṃ ṭhitokāsato anto eva sīmāti gahetabbaṃ. Pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvāti gabbhābhimukhepi bahipamukhe gabbhavittārapamāṇe ṭhāṇe pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evañhi gabbhapamukhānaṃ antare ṭhitakuṭṭampi upādāya anto ca bahi ca caturassasaṇṭhānāva sīmā hoti. Bahīti sakalassa kuṭiṇeṇassa samantato bahi.

Anto ca bahi ca sīmā hotīti majjhe ṭhitabhittiyā saha caturassasīmā hoti. Uparipāsādeyeva hotī”ti iminā gabbhassa ca pamukhassa ca antarā ṭhitabhittiyā ekattā tattha ca ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāsābhāvena heṭṭhā na otarati, uparibhitti pana sīmaṭṭhāva hotīti dasseti. Heṭṭhā na otaratīti bhittito oraṃ nimittāni ṭhapetvā kittitattā heṭṭhā ākāsappadesaṃ na otarati, upari kate pāsādeti attho. Heṭṭhimatale kuṭṭoti heṭṭhimatale catūsu disāsu ṭhitakuṭṭo. Sace hi dvīsu, tīsu eva vā disāsu kuṭṭo tiṭṭheyya, heṭṭhā na otarati. Heṭṭhāpi otaratīti sace heṭṭhā antobhittiyaṃ ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāso hoti, otarati. Otaramānā ca na uparīsīmappamāṇena otarati, samantā bhittippamāṇena otarati. Catunnaṃ pana bhittīnaṃ bāhirantaparicchedena heṭṭhābhūmibhāge udakapariyantaṃ katvā otarati, na pana bhittīnaṃ bahi kesaggamattampi ṭhānaṃ. Pāsādabhittitoti uparimatale bhittito. Otaraṇānotaraṇaṃ vuttanayeneva veditabbanti sace heṭṭhā ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāso hoti, otarati, no ce, na otaratīti adhippāyoti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “uparīsīmappamāṇassa antogadhānaṃ heṭṭhimatale catūsu disāsu kuṭṭānaṃ tulārukkhehi ekasambandhataṃ, tadanto pacchimasīmappamāṇatādiñca sandhāya vutta”nti vuttaṃ. Kiñcāpettha niyyūhakādayo nimittānaṃ ṭhitokāsātāya bajjhamānakkhaṇe sīmā na honti, baddhāya pana sīmāya sīmaṭṭhāva hontīti daṭṭhabbā.

Pariyantathambhānanti nimittagatapāsāṇatthambhe sandhāya vuttaṃ.

Uparimatalena sambaddho hotīti idaṃ kuṭṭānaṃ antarā sīmaṭṭhānaṃ thambhānaṃ abhāvato vuttaṃ. Yadi hi bhaveyyuṃ, kuṭṭe uparimatalena asambandhepi sīmaṭṭhathambhānaṃ upari ṭhito pāsādo sīmaṭṭhova hoti. Sace pana bahūnaṃ thambhapantīnaṃ upari katapāsādassa heṭṭhāpathaviyaṃ sabbabāhirāya thambhapantiyā anto nimittapāsāṇe ṭhapetvā sīmā baddhā hoti, ettha kathanti? Etthāpi “yaṃ tāva sīmaṭṭhathambheheva dhāriyamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, sabbam taṃ sīmaṭṭhameva, ettha vivādo natthi, yaṃ pana sīmaṭṭhathambhapantiyā, asīmaṭṭhāya bāhirathambhapantiyā ca samadhuraṃ dhārayamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, tattha upaḍḍhaṃ sīmā”ti keci vadanti. “Sakalampi gāmasīmā”ti apare. “Baddhasīmā evā”ti aññe. Tasmā kammaṃ karontehi garūhi nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhatvā sabbam taṃ āsaṅkaṭṭhānaṃ sodhetvāva kammaṃ kātabbaṃ, sannīṭṭhānakāraṇaṃ vā gavesitvā tadanuguṇaṃ kātabbaṃ.

Tālamūlakapabbateti tālakkhandhamūlasadise heṭṭhā thūlo hutvā kamena kiso hutvā uggato hintālamūlasadiso nāma hoti. Vitānasaṅṭhānoti ahicchattakasaṅṭhāno. Paṇavasasaṅṭhānoti majjhe tanuko, heṭṭhā ca upari ca vitthiṇṇo. Heṭṭhā vā majjhe vāti mudiṅgasaṅṭhānassa heṭṭhā, paṇavasasaṅṭhānassa majjhe. Sappaphaṇasadiso pabbatoti sappaphaṇo viya khujjo, mūlaṭṭhānato aññattha avanatasīso. Ākāsapabbhāranti bhittiyā aparikkhittapabbhāraṃ. Sīmappamāṇoti anto ākāseṇa saddhiṃ pacchimasīmappamāṇo. So ca pāsāṇo sīmaṭṭhoti iminā īdisēhi susirapāsāṇaleṇakuṭṭādīhi paricchinne bhūmibhāge eva sīmā patīṭṭhāti, na aparicchinne. Te pana sīmaṭṭhattā sīmā honti, na sarūpena sīmaṭṭhamañcādi viyāti dasseti. Sace pana so susirapāsāṇo bhūmiṃ anāhacca ākāsaṅgato olambati, sīmā na otarati. Susirapāsāṇo pana sayam sīmāpaṭibaddhattā sīmā hoti, kathaṃ pana pacchimappamāṇarahitehi etehi susirapāsāṇādīhi sīmā na otaratīti idaṃ saddhātabbanti? Aṭṭhakathāpamāṇato.

Apicettha susirapāsāṇabhittianusāreṇa mūsikādīnaṃ viya sīmāya heṭṭhimatale otaraṇakiccaṃ natthi, heṭṭhā pana pacchimasīmappamāṇe ākāse dvaṅgulamattabahalehi pāsāṇabhittiādīhipi uparimatalaṃ āhacca ṭhitehi sabbaso, yebhuyyena vā paricchinne sati upari bajjhamānā sīmā tehi pāsāṇādīhi antaritāya tapparicchinnāya heṭṭhābhūmiyāpi uparimatalena saddhiṃ ekakkaṇe patīṭṭhāti, nadīpārasīmā viya nadīantaritesu ubhosu tīresu leṇādīsū apanītesupi heṭṭhā otiṇṇasīmā yāva sāsanaṅtaradhānā na vigacchati, paṭṭhamam pana upari sīmāya baddhāya pacchā leṇādīkatesupi heṭṭhābhūmiyaṃ sīmā otarati eva, keci taṃ na icchanti, evaṃ ubhayattha patīṭṭhitā ca sā sīmā ekāva hoti gottādi jāti viya byattibhede sūti gahetabbaṃ. Sabbā eva hi baddhasīmā abaddhasīmā ca attano attano pakatinissayake gāmāraññādi ke khetto yathāparicchedaṃ sabbattha sākalyena ekasmiṃ khaṇe byāpinī paramatthato avijjamānampi te te nissayabhūte paramatthadhamme, taṃ taṃ kiriyāvisesampi vā upādāya lokiyehi sāsani kehi ca yathārahaṃ ekattena paññattattā sanissayekarūpā eva. Tathā hi eko gāmo araṇṇaṃ nadī jātassaro samuddoti evaṃ loke, “sammata sā sīmā saṅghena, agāmake ce, bhikkhave, araṇṇe samantā sattabbhantarā, ayaṃ tattha samānasaṃvāsā ekūposathā”ti ādinā sāsane ca ekavohāro dissati, na paramatthato. Ekassa anekadhammesu byāpanamatthi kaṣiṇekadesādivikappāsamānatāya ekattahānitoti ayaṃ no mati.

Assa heṭṭhāti sappaphaṇapabbatassa heṭṭhā ākāsapabbhāre. Leṇassāti leṇaṃ ce kataṃ, tassa leṇassāti attho. Tameva puna leṇaṃ pañcahi pakārehi vikappetvā otaraṇānotaraṇavinicchayaṃ dassetuṃ āha “sace pana heṭṭhā”tiādi. Tattha “heṭṭhā”ti imassa “leṇaṃ hoti”ti iminā sambandho. Heṭṭhā leṇaṃca ekasmiṃ padeseti āha “anto”ti, pabbatassa anto, pabbatamūleti attho. Tameva antosaddaṃ sīmāparicchedena visesetuṃ “uparimassa sīmāparicchedassa pārato”ti vuttaṃ. Pabbatapādaṃ pana apekkhitvā “orato”ti vattabbepi sīmānissayaṃ pabbataggaṃ sandhāya “pārato”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Teneva “bahi leṇa”nti ettha bahisaddaṃ visesento “uparimassa sīmāparicchedassa orato”ti āha. Bahisīmā na otaratīti ettha bahīti pabbatapāde leṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Leṇassa ca bahibhūte uparisīmāparicchedassa heṭṭhābhāge sīmā na otaratīti attho. Anto sīmāti leṇassa ca pabbatapādassa ca anto attano otaraṇārahaṭṭhāne na otaratīti attho. “Bahi sīmā na otarati, anto sīmā na otarati”ti cettha attano otaraṇārahaṭṭhāne leṇābhāvena sīmāya sabbathā anotaraṇameva dassitanti gahetabbaṃ. Tattha hi anotarantī upari eva hotīti ayaṃ vimativinodaniyaṃ āgato vinicchayo.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “antoleṇaṃ hotīti pabbatassa antoleṇaṃ hoti”ti ettakameva āgato. Vajirabuddhiṭikāyaṃ na “antoleṇanti pabbatassa antoleṇaṃ. Dvāraṃ pana sandhāya ‘pārato orato’ti vuttaṃ, sabbathāpi sīmato bahileṇena otaratīti adhippāyo”ti āgato. Ayaṃ pana antoleṇabahileṇavinicchayo gambhīro duddaso duranubodhoti ācariyā vadanti, tathāpi vimativinodaniyaṃ āgataṃ nayaṃ nissāya suṭṭhu vinicchitabbo viññūhīti. Bahi patitaṃ asīmātiādinā uparipāsādādīsu athiranissayesu ṭhitā sīmāpi tesāṃ vināsena vinassatīti dassitanti daṭṭhabbaṃ.

Pokkharaṇiṃ khaṇanti, sīmāyevāti ettha sace heṭṭhā umaṅganadī sīmappamāṇato anūnā paṭhamameva pavattā hoti, sīmā ca pacchā baddhā nadito upari eva hoti, nadiṃ āhacca pokkharaṇiyā ca khatāya sīmā vinassatīti daṭṭhabbaṃ. Heṭṭhāpathavītaleti anantarā bhūmivivare.

Sīmamāḷaketi khaṇḍasīmaṅgaṇe. Vaṭarukkhoti idaṃ pārohopatthambhena atidūrampi gantuṃ samatthasākhāsamaṅgitāya vuttaṃ. Sabbarukkhalatādīnampi sambandho na vaṭṭati eva. Teneva nāvārajjušetusaṃbandhopi paṭikkhitto. Tatoti tato sākhato. Mahāsīmāya pathavītalanti ettha āsannatarampi gāmasīmāṃ aggahetvā baddhasīmāya eva gahitattā gāmasīmabaddhasīmānaṃ aññamaññaṃ rukkhādisaṃbandhepi sambhedadoso natthi aññamaññaṃ nissayanissitabhāvena pavattitoti gahetabbaṃ. Yadi hi tāsampi sambandhadoso bhaveyya, kathaṃ gāmasīmāya baddhasīmā sammannitabbā bhaveyya? Yassā hi sīmāya yāya sīmāya saddhiṃ sambandhe doso bhaveyya, sā tattha bandhitumeva na vaṭṭati baddhasīmaudakukkhepasīmāsu baddhasīmā viya, attano anissayabhūtagāmasīmādīsu udakukkhepasīmā viya ca, teneva “sace pana rukkhassa sākhā vātato nikkhantapāroho vā bahinadīti vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”tiādinā udakukkhepasīmāya attano anissayabhūtagāmasīmādīhi eva sambandhadoso dassito, na nadīsīmāya, evamidhāpīti daṭṭhabbaṃ. Ayañcattho upari pākaṭo bhavissati. Āhaccāti phusitvā.

Mahāsīmāṃ vā sodhetvāti mahāsīmagatānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ hatthapāsānayanachandāharaṇādivasena sakalaṃ mahāsīmāṃ sodhetvā. Etena sabbavipattiyo mocetvā pubbe suṭṭhu baddhānampi dvinnāṃ baddhasīmānaṃ pacchā rukkhādisaṃbandhena uppajjanato īdiso pāḷimuttako sambandhadoso atthīti dasseti, so ca “na, bhikkhave, sīmāya sīmā sambhinditabbā”tiādinā baddhasīmānaṃ

aññamaññaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ paṭikkhipitvā “anujānāmi bhikkhave sīmaṃ sammannantena sīmantarikaṃ t̥hapetvā sīmaṃ sammannitu”nti ubhinnaṃ baddhasīmānaṃ antarā sīmantarikaṃ t̥hapetvā bandhituṃ anujānana sambhedajjhottharaṇe viya tāsāṃ aññamaññaṃ phusitvā tiṭṭhanavasena bandhanampi na vaṭṭatīti siddhattā baddhānampi tāsāṃ pacchā aññamaññaṃ ekarukkādīhi phusitvā t̥hānampi na vaṭṭatīti bhagavato adhippāyaññūhi saṅgītikārahehi niddhārito bandhanakāle paṭikkhittassa sambandhadosassa anulomena akappiyānulomattā. Ayaṃ pana sambandhadoso pubbe suṭṭhu baddhānaṃ pacchā sañjātattā bajjhamānakkhaṇe viya asīmattaṃ kātuṃ na sakkoti, tasmā rukkhādisambandhe apanītamatte tā sīmā pākatikā honti. Yathā cāyaṃ pacchā na vaṭṭati, evaṃ bajjhamānakkhaṇepi tāsāṃ rukkhādisambandhe sati tā bandhituṃ na vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana mahāsīmaṃ vā sodhetvāti ettha “mahāsīmagatā bhikkhū yathā taṃ sākhaṃ vā pārohaṃ vā kāyakāyapaṭibaddhehi na phusanti, evaṃ sodhanameva idhādhippetaṃ, na sakalasīmāsodhana”nti vadanti, taṃ na yuttaṃ aṭṭhakathāya virujjhanato. Tathā hi “mahāsīmāya pathavītaṃ vā tatthajātakarukkādīni vā āhacca tiṭṭhatī”ti evaṃ sākāpārohānaṃ mahāsīmaṃ phusitvā t̥hānameva sambandhadose kāraṇattena vuttaṃ, na pana tattha t̥hitabhikkhūhi sākāhādīnaṃ phusanaṃ. Yadi hi bhikkhūnaṃ sākāhādīṃ phusitvā t̥hānameva kāraṇaṃ siyā, “tassa sākhaṃ vā tato niggatapārohaṃ vā mahāsīmāya pavitt̥haṃ tatrat̥tho koci bhikkhu phusitvā tiṭṭhatī”ti bhikkhuphusanameva vattabbaṃ siyā. Yañhi tattha mahāsīmāsodhane kāraṇaṃ, tadeva tasmīṃ vākye padhānato dassetabbaṃ. Na hi āhaccaṭṭhitameva sākāhādīṃ phusitvā t̥hito bhikkhu sodhetabbo ākāsaṭṭhasākāhādīṃ phusitvā t̥hitabhikkhussapi sodhetabbato, kiṃ niraṭṭhakena āhaccaṭṭhānavacanena, ākāsaṭṭhasākāhāsu ca bhikkhuphusanameva kāraṇattena vuttaṃ, sodhanañca tasseeva bhikkhussa hatthapāsānayanādivasena sodhanaṃ vuttaṃ. Idha pana “mahāsīmaṃ sodhetvā”ti sakalasīmāsādhāraṇavacanena sodhanaṃ vuttaṃ, api ca sākāhādīṃ phusitvā t̥hitabhikkhumattasodhane abhimate “mahāsīmāya pathavīta”nti visesasīmopādānaṃ niraṭṭhakaṃ siyā yattha katthaci antamaso ākāsepi t̥hatvā sākāhādīṃ phusitvā t̥hitassa sodhetabbato.

Chinditvā bahitt̥hakā kātabbāti tattha patiṭṭhitabhāvaviyojanavacanato ca visabhāgasīmānaṃ phusaneneva sakalasīmāsodhanahetuko aṭṭhakathāsiddhoyaṃ eko sambandhadoso atthevāti gahetabbo. Teneva udakukkhepasīmākathāyampi “vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”ti ca “nadītīre pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya vā na vaṭṭatī”ti ca “sace pana setu vā setupādā vā bahitīre patiṭṭhitā, kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti ca evaṃ visabhāgāsu gāmasīmāsu sākāhādīnaṃ phusanameva saṅkaradosakāraṇattena vuttaṃ, na bhikkhuphusanaṃ. Tathā hi “antonadiyaṃ jātarukkhe bandhitvā kammaṃ kātabba”nti nadiyaṃ nāvābandhanaṃ anuññātaṃ udakukkhepanissayattena nadīsīmāya sabhāgattā. Yadi hi bhikkhūnaṃ phusanameva paṭicca sabbattha sambandhadoso vutto siyā, nadiyampi bandhanaṃ paṭikkhipitabbaṃ bhaveyya. Tatthāpi hi bhikkhuphusanaṃ kammakopakāraṇaṃ hoti, tasmā sabhāgasīmāsu pavisitvā bhūmiādīṃ phusitvā, aphasitvā vā sākāhādīhi t̥hite taṃ sākāhādīṃ phusantova bhikkhu sodhetabbo. Visabhāgasīmāsu pana sākāhādīhi phusitvā t̥hite taṃ sākāhādīṃ aphasantāpi sabbe bhikkhū sodhetabbā, aphasitvā t̥hite pana taṃ sākāhādīṃ phusantāva bhikkhū sodhetabbāti niṭṭhamettha gantabbaṃ.

Yaṃ panettha keci “baddhasīmānaṃ dvinnaṃ aññaṃaññaṃ viya baddhasīmagāmasīmānaṃpi tadaññāsampi sabbāsaṃ samānasamvāsakasīmānaṃ aññaṃaññaṃ rukkhādisambandhe sati tadubhayampi ekasīmaṃ viya sodhetvā ekattheva kammaṃ kātabbhaṃ, aññathā kataṃ kammaṃ vipajjati, natthettha sabhāgavisabhāgabhedo”ti vadanti, taṃ tesaṃ matimattaṃ sabhāgasīmānaṃ aññaṃaññaṃ sambandhadosābhāvassa visabhāgasīmānameva tabbhāvassa suttasuttānulomādivinayanayehi siddhattā. Tathā hi “anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannitu”nti gāmasīmāyameva baddhasīmaṃ sammannitum anuññātattā tāsāṃ nissayanissitabhāvena sabhāgatā, sambhedajjhottharaṇadosābhāvo ca suttatova siddho. Bandhanakāle pana anuññātassa sambandhassa anulomato pacchā sañjātarukkhādisambandhopi tāsāṃ vaṭṭati eva. “Yaṃ, bhikkhave...pe... kappiyaṃ anulometi, akappiyaṃ paṭibāhati, taṃ vo kappatī”ti vuttattā evaṃ tāva gāmabaddhasīmānaṃ aññaṃaññaṃ sabhāgatā, sambhedādidosābhāvo ca suttasuttānulomato siddho, iminā eva nayena araññasīmasattabbhantarasīmānaṃ nadīādisīmaudakukkhepasīmānañca suttasuttānulomato aññaṃaññaṃ sabhāgatā, sambhedādidosābhāvo ca siddhoti veditabbo.

Baddhasīmāya pana aññāya baddhasīmāya nadīādisīmāsu ca bandhitum paṭikkhepasiddhito ceva udakukkhepasattabbhantarasīmānaṃ nadīādīsu eva kātum niyamanasuttasāmatthiyena baddhasīmagāmasīmāsu karaṇapaṭikkhepasiddho ca tāsāṃ aññaṃaññasabhāgatā uppattikkhaṇe pacchā ca rukkhādīhi sambhedādidosasambhavo ca vuttanayena suttasuttānulomatova sijjhanti. Teneva aṭṭhakathāyaṃ visabhāgasīmānameva vaṭarukkhādivacanehi sambandhadosaṃ dassetvā sabhāgānaṃ baddhasīmagāmasīmādīnaṃ sambandhadoso na dassito. Na kevalaṃ na dassito, atha kho tāsāṃ sabhāgasīmānaṃ rukkhādisambandhepi dosābhāvopi pāḷiaṭṭhakathāsu ñāpito eva. Tathā hi pāḷiyaṃ “pabbatanimittaṃ pāsāṇanimittaṃ vananimittaṃ rukkhanimitta”ntiādinā vaḍḍhanakanimittāni anuññātāni, tena nesaṃ rukkhādinimittānaṃ vaḍḍhane baddhasīmagāmasīmānaṃ saṅkaradosābhāvo ñāpitova hoti, dvinnaṃ pana baddhasīmānaṃ īdiso sambandho na vaṭṭati. Vuttañhi “ekarukkhopi dvinnaṃ sīmānaṃ nimittaṃ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmasaṅkaraṃ karoti, tasmā na kātabbo”ti. “Anujānāmi, bhikkhave, tiyojanaparamaṃ sīmaṃ bandhitu”nti vacanatopi cāyaṃ ñāpito. Tiyojanaparamāya hi sīmāya samantā pariyantesu rukkhalatāgumbādīhi baddhagāmasīmānaṃ niyamena aññaṃaññaṃ sambandhassa sambhavato “īdisaṃ sambandhaṃ vināsetvāva sīmā sammannitabbā”ti aṭṭhakathāyampi na vuttaṃ.

Yadi cettha rukkhādisambandhena kammavipatti bhavēyya, avassameva vattabbhaṃ siyā. Vipattiparihāratthañhi ācariyā nirāsaṅkaṭṭhānesupi “bhittiṃ akittetvā”tiādinā siddhamevatthaṃ punappunaṃ avocum, idha pana “vanamajjhe vihāraṃ karonti, vanaṃ na kittetabba”ntiādinā rukkhalatādīhi nirantare vanamajjhepi sīmābandhanamavocum. Tathā thambhānaṃ upari katapāsādādīsu heṭṭhā thambhādīhi ekābaddhesu uparimatalādīsu sīmābandhanaṃ bahudhā vuttaṃ, tasmā baddhasīmagāmasīmānaṃ rukkhādisambandho tehi mukhatova vihito, apica gāmasīmānaṃpi pāṭekkaṃ baddhasīmāsadisatāya ekāya gāmasīmāya kammaṃ karontehi dabbatiṇamattenapi sambandhā gāmantaraparamparā araññanadīsamuddā ca sodhetabbāti sakalaṃ dīpaṃ sodhetvāva kātabbhaṃ siyā. Evaṃ pana asodhetvā paṭhamamahāsaṅgītikālato pabhuti katānaṃ upasampadādikammānaṃ sīmāsammutīnañca vipajjanato sabbesampi bhikkhūnaṃ anupasampannasaṅkāpasaṅgo ca dunnivāro hoti, na cetaṃ yuttaṃ, tasmā

vuttanayena visabhāgasīmānameva rukkhādisambandhadoso, na baddhasīmagāmasīmādīnaṃ sabhāgasīmānanti gahetabbaṃ.

Mahāsīmāsodhanassa dukkaratāya khaṇḍasīmāyameva yebhuyyena saṅghakammakaraṇanti āha “sīmamālake”tiādi. Mahāsaṅghasannipātesu pana khaṇḍasīmāya appahonakatāya mahāsīmāya kamme kariyamānēpi ayaṃ nayo gahetabbova. Ukkhipāpetvāti iminā kāyapaṭibaddhena sīmaṃ phusantopi sīmaṭṭhova hotīti dasseti. Purimanayepīti khaṇḍasīmato mahāsīmaṃ pavitṭhasākhānāyepi. Sīmaṭṭharukkhāsākhāya nisīno sīmaṭṭhova hotīti āha ‘hatthapāsameva ānetabbo’”ti. Ettha ca “rukkhasākhādīhi aññamaññasambandhāsu etāsu khaṇḍasīmāya tayo bhikkhū, mahāsīmāya dveti evaṃ dvīsu sīmāsu sīmantarikaṃ aphusitvā, hatthapāsaṅga avijahitvā ṭhitehi pañcahi bhikkhūhi upasampadādi kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ “nānāsīmāyaṃ ṭhitacattuttho kammaṃ kareyya, akammaṃ na ca karaṇīya”ntiādivacanato. Tenevetthāpi mahāsīmaṃ sodhetvā mālakasīmāyameva kammakaraṇaṃ vihitāṃ. Aññathā bhinnasīmaṭṭhatāya tatraṭṭhassa gaṇapūrakattābhāvā kammakopova hotīti.

Yadi evaṃ kathaṃ chandapārisuddhiāharaṇavasena mahāsīmāsodhananti? Tampi vinayaññū na icchanti, hatthapāsānayanabahisīmakaraṇavasena panettha sodhanaṃ icchanti, dinnassapi chandassa anāgamanena mahāsīmaṭṭho kammaṃ kopetīti. Yadi cassa chandādi nāgacchati, kathaṃ so kammaṃ kopessatīti? Dvinnaṃ visabhāgasīmānaṃ sambandhadosato, so ca sambandhadoso atṭhakathāvacanappamāṇato. Na hi vinaye sabbattha yutti sakkā ñātuṃ buddhagocarattāti veditabbaṃ. Keci pana “sace dvepi sīmāyo pūretvā nirantaraṃ ṭhitesu bhikkhūsu kammaṃ karontesu ekāya eva sīmāya gaṇo ca upasampadāpekkho ca anussāvako ca ekato tiṭṭhati, kammaṃ sukatameva hoti. Sace pana kammāraho vā anussāvako vā sīmantaraṭṭho hoti, kammaṃ vipajjati”ti vadanti, taṅca baddhasīmagāmasīmādisabhāgasīmāsu eva yujjati. Yāsu aññamaññaṃ rukkhādisambandhesupi doso natthi, yāsu pana atthi, na tāsu, visabhāgasīmāsu rukkhādisambandhe sati ekattha ṭhito itaraṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti eva atṭhakathāya sāmāññato sodhanassa vuttattāti amhākaṃ khanti, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ “ukkipāpetvā kātuṃ na vaṭṭatīti khaṇḍasīmāya anto ṭhitattā rukkhassa tattha ṭhito hatthapāsameva ānetabboti ukkipāpetvā kātuṃ na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “ukkipāpetvā kātuṃ na vaṭṭati, kasmā? Anto ṭhitattā. Rukkhassa hi heṭṭhā pathavīgataṃ mūlaṃ khaṇḍasīmāyeva hoti. Abbohārikaṃ vāti apare. ‘Majjhe pana chinne mahāsīmāya ṭhitaṃ mūlaṃ mahāsīmameva bhajati, khaṇḍasīmāya ṭhitaṃ khaṇḍasīmameva bhajati tadāyattapathavīādīhi anuggahitattā’ti ca vuttaṃ. ‘Sīmāya pacchā utṭhitarukkhe nisīditvā kammaṃ kātuṃ vaṭṭati pacchā sīmāyaṃ katagehe viyā’ti vatvā ‘bandhanakāle ṭhite rukkhhe nisīditvā kātuṃ na vaṭṭati uparīsīmāya agamanato’ti kāraṇaṃ vadanti. Evaṃ sati bandhanakāle puna ārohaṇaṃ nāma natthi, bandhitakāle eva ārohatīti āpajjati pacchā utṭhitarukkho pana tappaṭibaddhattā sīmāsaṅkhameva gato. Evaṃ pubbe utṭhitarukkhopīti gahetabbaṃ. “Yaṃ kiñcī”ti vacanato tiṇādipi saṅgahitaṃ, mahātherāpi tiṇaṃ sodhetvāva karontī”ti vuttaṃ.

Na otaratīti paṇavasāṇṭhānapabbatādīsu heṭṭhā pamāṇarahitaṃ ṭhānaṃ na otarati. Kiñcāpi panettha bajjhamānakkhaṇe uddhampi pamāṇarahitapabbatādi nārohati, tathāpi taṃ pacchā sīmaṭṭhatāya sīmā hoti. Heṭṭhā paṇavasāṇṭhānādi pana upari

baddhāyapi sīmāya sīmasaṅkhaṃ na gacchati, tasseva vasena “na otarati”ti vuttaṃ, itarathā orohaṇārohaṇānaṃ sādhaṇāvasena “na otarati”tiādinā vattabbato. Jātaṃ yaṃ kiñcīti niṭṭhasīmāya upari jātaṃ vijjamānaṃ pubbe ṭhitaṃ pacchā sañjātaṃ pavittṭhaṇca yaṃ kiñci saviññāṇakāviññāṇakaṃ sabbampīti attho. Antosīmāya hi hatthikkhandhādisaviññāṇakesu nisinnopi bhikkhu sīmaṭṭhova hoti. Baddhāya sīmāyāti idaṇca pakaraṇavasena upalakkhaṇato vuttaṃ. Abaddhasīmāsupi sabbāsu ṭhitaṃ taṃ sīmāsaṅkhameva gacchati. Ekasambandhena gatanti rukkhalatāditatrajātamevasandhāya vuttaṃ. Tādisaṇhi “ito gata”nti vattabbataṃ arahati.

Yaṃ pana “ito gata”nti vā “tato āgata”nti vā vuttaṃ asakkuṇeyyaṃ ubhosu baddhasīmāgāmasīmāsu udakukkhepanadīdīsū ca tiriyaṃ patitarajjudāṇḍādi, tattha kiṃ kātabbanti? Ettha pana “baddhasīmāya patiṭṭhitabhāgo baddhasīmā, gāmasīmāya patiṭṭhitabhāgo gāmasīmā tadubhayasīmaṭṭhapabbatādi viya, baddhasīmato utṭhitavaṭarukkassa pārohe, gāmasīmāya gāmasīmato utṭhitavaṭarukkassa pārohe ca baddhasīmāya patiṭṭhitepi ese va nayo. Mūle patiṭṭhitakālato paṭṭhāya hi ‘ito gataṃ, tato āgata’nti vuttaṃ asakkuṇeyyato so bhāgo yathāpavittṭhasīmaṭṭhasaṅkhameva gacchati. Tesāṃ rukkhapārohānaṃ antarā pana ākāsaṭṭhasākhā bhūmiyaṃ sīmāparicchedappamāṇena tadubhayasīmā hoti”ti keci vadanti. Yasmā panassā sākhāya pāroho pavittṭhasīmāya pathaviyaṃ mūlehi patiṭṭhahitvāpi yāva sākhaṃ vinā ṭhātuṃ na sakkoti, tāva mūlasīmaṭṭhataṃ na vijahati. Yadā pana saṇṭhātuṃ sakkoti, tadāpi pārohamattameva pavittṭhasīmataṃ samupeti, tasmā sabbopi ākāsaṭṭhasākhābhāgo purimasīmaṭṭhataṃ na vijahati tato āgatabhāgassa avijahitattāti amhākaṃ khanti. Udakukkhepanadīdīsūpi ese va nayo. Tattha ca visabhāgasīmāya eva pavittṭhe sakalasīmāsodhanaṃ, sabhāgāya pavittṭhe phusitvā ṭhitamattabhikkhusodhanaṇca sabbāṃ pubbe vuttanayameva.

164. Ettha ca nadīpārasīmākathāya pārayatīti ajjhottharati. Nadiyā ubhosu tīresu patiṭṭhahamānā sīmā nadīajjhottharā nāma hotīti āha “nadiṃ ajjhottharamāna”nti. Antonadiyaṇhi sīmā na otarati. Nadīlakkhaṇe pana asati otarati. Sā ca tadā nadīpārasīmā na hotīti āha “nadiyā lakkhaṇaṃ nadīnimitte vuttanayamevā”ti. Assāti bhaveyya. Avassaṃ labbhaneyyā pana dhuvaṇāvāva hotīti sambandho. Na nāvāyāti iminā nāvaṃ vināpi sīmā baddhā subaddhā eva hoti, āpattiparihāratthā nāvāti dasseti.

Rukkhasaṅghāṭamayoti anekarukkhe ekato ghaṭetvā katassetu. Rukkhaṃ chinditvā katoti pāṭhaseso. “Sabbanimittānaṃ anto ṭhitabhikkhū hatthapāse katvāti idaṃ ubhinnaṃ tīrānaṃ ekagāmakhettabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Pabbatasāṇṭhānāti ekato uggatadīpasikharattā samantapāsādikāyaṃ vuttaṃ.

165. Sīmāsamūhanakathāyaṃ soti bhikkhunisaṅgho. Dvepīti dve samānasaṃvāsaavippavāsasīmāyo. Avippavāsasīmāti mahāsīmāṃ sandhāya vadati. Tattheva yebhuyyena avippavāsāti. Avippavāsaṃ ajānantāpīti idaṃ mahāsīmāya vijjamānavijjamānattaṃ, tassā bāhiraparicchedaṇca ajānantānaṃ vasena vuttaṃ. Evaṃ ajānantehipi antosīmāya ṭhatvā kammavācāya katāya sā sīmā samūhatāva hotīti āha “samūhanituṇceva bandhITUṇca sakkhissantī”ti. Nirāsaṅkaṭṭhāneti khaṇḍasīmārahitaṭṭhāne. Idaṇca mahāsīmāya vijjamānāyapi kammakaraṇasukhatthaṃ khaṇḍasīmā icchitāti taṃ cetiyaṅgaṇādibahusannipātaṭṭhāne na bandhatīti vuttaṃ. Tatthāpi sā baddhā subaddhā eva mahāsīmā viya. Paṭibandhituṃ pana na sakkhissantevāti idaṃ

khaṇḍasīmāya asamūhatattā, tassā avijjamānattassa ajānanato ca mahāsīmābandhanam sandhāya vuttaṃ. Khaṇḍasīmā pana nirāsaṅkaṭṭhāne bandhitum sakkhissanteva. Sīmāsambhedam katvāti khaṇḍasīmāya vijjamānapakkhe sīmāya sīmam ajjhottharaṇasambhedam katvā avijjamānapakkhepi sambhedasaṅkāya anivattanena sambhedasaṅkam katvā. Avihāram kareyyunti saṅghakammānāraham kareyyum. Pubbe hi cetiyaṅgaṇādinirāsaṅkaṭṭhāne kammam katum sakkā, idāni tampi vināsanti adhippāyo. Na samūhanitabbāti khaṇḍasīmam ajānantehi na samūhanitabbā. Ubhopi na jānantīti ubhinnaṃ padesaniyamam vā tāsam dvinnampi vā aññatarāya vā vijjamānatam vā avijjamānatam vā na jānanti, sabbattha saṅkā eva hoti. Neva samūhanitum, na bandhitum sakkhissantīti idam nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhatvā samūhanitum sakkontāpi mahāsīmam paṭibandhitum na sakkhissantīti imamattham sandhāya vuttaṃ. Na ca sakkā...pe... kammavācā kātunti idam sīmābandhanakammavācam sandhāya vuttaṃ. Tasmāti yasmā bandhitum na sakkā, tasmā na samūhanitabbāti attho.

Keci pana ‘‘īdisesupi vihāresu chapañcamatte bhikkhū gahetvā vihārakoṭito paṭṭhāya vihāraparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte sabbattha mañcappamāṇe okāse nirantaram ṭhatvā paṭhamam avippavāsasīmam, tato samānasamvāsakasīmañca samūhananavasena sīmāya samugghāte kate tasmim vihāre khaṇḍasīmāya, mahāsīmāya vā ṭhitavijjamānatte sati avassam ekasimim mañcaṭṭhāne tāsam majjhagatā te bhikkhū tā samūhaneyyum, tato gāmasīmā eva avasisseyya. Na hettha sīmāya, tapparicchedassa vā jānanaṃ aṅgam. Sīmāya pana antoṭhānam ‘samūhanissāmā’ti kammavācākaraṇaṅcettha aṅgam. Aṭṭhakathāyam ‘khaṇḍasīmam pana jānantā avippavāsam ajānantāpi samūhanituñceva bandhituñca sakkhissantī’ti evam mahāsīmāya paricchedassa ajānanepi samūhananassa vuttattā gāmasīmāya eva ca avasiṭṭhāya tattha yathāruci duvidhampi sīmam bandhituñceva upasampadādikammam kātuñca vaṭṭatī’ti vadanti, tam yuttam viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbanti vimativinodaniyam āgato vinicchayo. Sāratthadīpaniyam pana ‘‘avippavāsasīmā na samūhantabbāti mahāsīmam sandhāya vadati. Nirāsaṅkaṭṭhānesu ṭhatvāti cetiyaṅgaṇādīnam khaṇḍasīmāya anokāsattā vuttaṃ. Khaṇḍasīmañhi bandhantā tādisam ṭhānam pahāya aññasimim vivitte okāse bandhanti. Appeva nāma samūhanitum sakkhissantīti avippavāsasīmamyeva samūhanitum sakkhissanti, na khaṇḍasīmam. Paṭibandhitum pana na sakkhissantevāti khaṇḍasīmāyam aññātattā na sakkhissanti. Na samūhanitabbāti khaṇḍasīmam ajānantehi na samūhanitabbā’ti vuttaṃ.

166. Evam baddhasīmāvinicchayam kathetvā idāni abaddhasīmāvinicchayam dassetum ‘‘abaddhasīmā panā’ti āha. Sā katividhāti āha ‘‘gāmasīmā sattabbhantarasīmā udakukkhepasīmāti tividhā’ti. Pāliyam ‘‘asammatāya, bhikkhave, sīmāyā’tiadinā gāmasīmā eva baddhasīmāya khettaṃ araṇṇanadīādayo viya sattabbhantaraudakukkhepādīnam, sā ca gāmasīmā baddhasīmāya rahitaṭṭhāne sayameva samānasamvāsā hotīti dasseti. ‘‘Yā tassa gāmassa gāmasīmā’ti ettha gāmaparikkhepassa anto ca bahi ca khettavatthuaṇṇapabbatādikaṃ sabbaṃ gāmakkhettaṃ sandhāya ‘‘gāmassā’ti vuttaṃ, na antaraghameva, tasmā tassa sakalassa gāmakkhettaṃ sambandhanīyā gāmasīmāti evamattho gahetabbo. Yo hi so antaragharakhetādīsu anekesu bhūmibhāgesu ‘‘gāmo’ti ekattena lokajanehi paññatto gāmavohāro, sova idha ‘‘gāmasīmā’tipi vuccatīti adhippāyo. Gāmo eva hi gāmasīmā. Imināva nayena upari araṇṇam nadī samuddo jātassaroti, evam tesu tesu bhūmippadesesu ekattena lokajanapaññattānameva araṇṇādīnam

araññasīmādibhāvo veditabbo, loke pana gāmasīmādivohāro gāmādīnaṃ mariyādāyameva vattuṃ vaṭṭati, na gāmakkhettādīsu sabbattha. Sāsane pana te gāmādayo itaranivattiatthēna sayameva attano mariyādāti katvā gāmo eva gāmasīmā, araññameva araññasīmā, samuddo eva samuddasīmāti sīmāvohārena vuttāti veditabbo. Pāḷiyaṃ nigamassa vāti idaṃ gāmasīmappabhedam upalakkhaṇavasena dassetuṃ vuttaṃ. Tenāha “nagarampi gahitamevā”ti.

Baliṃ labhantīti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ. “Ayaṃ gāmo ettako karīsabhāgo”tiādīnaṃ pana rājapaṇṇesu āropitesu bhūmibhāgesu yasmiṃ yasmiṃ taḷākamātīkāsusānapabbatādike padese baliṃ na gaṇhanti, sopi gāmasīmā eva. Rājādīhi paricchinabhūmibhāgo hi sabbova ṭhapetvā nadīloṇijātassare gāmasīmāti veditabbā. Tenāha “paricchinditvā rājā kassaci detī”ti. Sace pana tattha rājā kañci padesaṃ gāmantarena yojeti, so pavitṭhagāmasīmataṃ eva bhajati. Nadījātassare vināsetvā taḷākādibhāvaṃ vā pūretvā khettādibhāvaṃ vā pāpitesupi eseva nayo.

Ye pana gāmā rājacorādibhayapīḷitehi manussehi chaḍḍitā cirampi nimmanussā tiṭṭhanti, samantā pana gāmā santi, tepi pāṭekkaṃ gāmasīmāva. Tesu hi rājāno samantagāmavāsīhi kasāpetvā vā yehi kehici kasitaṭṭhānaṃ likhitvā vā baliṃ gaṇhanti, aññena vā gāmena ekībhāvaṃ upanenti, ye pana gāmā rājūhipi pariccattā gāmakhettānantarikā mahāaraññena ekībhūtā, te agāmakāraññasīmataṃ pāpuṇanti, purimā gāmasīmā vinassati, rājāno pana ekasmiṃ araññādipadese mahantaṃ gāmaṃ katvā anekasahassāni kulāni vāsāpetvā tattha vāsīnaṃ bhogagāmāti samantā bhūtagāme paricchinditvā denti, purāṇanāmaṃ pana paricchedaṇca na vināsentī, tepi paccekaṃ gāmasīmā eva, ettāvataṃ purimagāmasīmataṃ na vijahanti. Sā ca itarā cātiādi “samānasaṃvāsā ekūposathā”ti pālīpadassa adhippāyavivaraṇaṃ. Tattha hi sā ca rājicchāvasena parivattetvā samuppannā abhinavā, itarā ca aparivattā pakatigāmasīmā yathā baddhasīmāya sabbaṃ saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evametāpi sabbakammārahatāsadisena baddhasīmāsadisā samānasaṃvāsā ekūposathāti adhippāyo. Sāmaññato “baddhasīmāsadisā”ti vutte ticīvarāvippavāsasīmaṃ baddhasīmaṃ eva maññantīti taṃsadisatānivattanamukhena uparisattabbhantarasīmāya taṃsadisatāpi atthīti dassananayassa idheva pasaṅgaṃ dassetuṃ “kevala”ntiādi vuttaṃ.

Viñjhāṭavisadise araññeti yattha “asukagāmassa idaṃ khetta”nti gāmavohāro natthi, yattha ca neva kasanti na vapanti, tādise araññe. Macchabandhānaṃ agamanapathā nimmanussāvāsā samuddantaradīpakāpi ettheva saṅgayhanti. Yaṃ yañhi agāmakkhettabhūtāṃ nadīsamuddajātassaravirahitapadesaṃ, taṃ sabbaṃ araññasīmāti veditabbaṃ. Sā ca sattabbhantarasīmaṃ vinā sayameva samānasaṃvāsā baddhasīmāsadisā, nadīādisīmāsu viya sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Nadīsamuddajātassarānaṃ tāva aṭṭhakathāyaṃ “attano sabhāveneva baddhasīmāsadisā”tiādīnaṃ vuttattā sīmatā siddhā. Araññassa pana sīmatā kathanti? Sattabbhantarasīmānujānanasuttādisāmatthiyato. Yathā hi gāmasīmāya vaggakammaparihāratthaṃ bahū baddhasīmāyo anuññātā, tāsāṃca dvinnaṃ antarā aññamaññaṃ asambhedatthaṃ sīmantarikā anuññātā, evamidha araññepi sattabbhantarasīmā. Tāsāṃca dvinnaṃ antarāpi sīmantarikāya pālīaṭṭhakathāsu vidhānasāmatthiyato araññassapi sabhāveneva nadīādīnaṃ viya sīmabhāvo tattha vaggakammaparihāratthameva sattabbhantarasīmāya anuññātattāva siddhoti veditabbaṃ. Tattha sīmāyameva hi ṭhitā sīmaṭṭhānaṃ vaggakammaṃ karonti, na asīmāyaṃ ākāse ṭhitā viya ākāsaṭṭhānaṃ. Evameva hi

sāmatthiyaṃ gahetvā “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā”tiādinā
paṭikkhittabaddhasīmānaṃpi nadīsamuddajātassarānaṃ attano sabhāveneva
sīmabhāvo aṭṭhakathāyaṃ vuttoti gahetabbo.

Athassa ṭhitokāsatoti tassa bhikkhusa ṭhitokāsato. Sacepi hi bhikkhusahassaṃ
tiṭṭhati, tassa ṭhitokāsassa bāhirantato paṭṭhāya bhikkhūnaṃ
vaggakammaparihāratthaṃ sīmāpekkhāya uppannāya tāya saha sayameva uppannā
sattabbhantarasīmā samānaṃvāsakāti adhippāyo. Yattha pana khuddake araṇṇe
mahantehi bhikkhūhi paripuṇṇatāya vaggakammasaṅkābhāvena
sattabbhantarasīmāpekkhā natthi, tattha sattabbhantarasīmā na uppajjati.
Kevalāraṇṇasīmāyameva, tattha saṅghena kammaṃ kātappaṃ. Nadīādīsupi ese
vā nayo. Vakkhati hi “sace nadī nātidīghā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā
sabbattha saṅgho nisīdati, udakukkhepasīmāya kammaṃ natthī”tiādi, iminā eva ca
vacanena vaggakammaparihāratthaṃ sīmāpekkhāya satī eva
udakukkhepasattabbhantarasīmā uppajjanti, nāsatīti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana “samantā abbhantaraṃ minitvā paricchedakaraṇeneva sīmā sañjāyati, na
sayamevā”ti vadanti, taṃ na gahetappaṃ. Yadi hi
abbhantaraparicchedakaraṇappakārena sīmā uppajjeyya, abaddhasīmāva na siyā
bhikkhūnaṃ kiriyāpakārasiddhito. Apica vaḍḍhakihatthānaṃ pakatihatthānaṃ loke
anekavidhattā, vinaye “īdisaṃ hatthapamāṇa”nti avuttattā ca “yena kenaci minīte
bhagavatā anuññātena nu kho hatthena minītaṃ, na nu kho”ti sīmāya vipattisaṅkā
bhavēyya, minantehi ca anumattampi ūnamadhikamakātvā minītuṃ
asakkuṇeyyatāya vipattī eva siyā, parisavasena cāyaṃ vaḍḍhamānā tesāṃ mināna
vaḍḍhati, hāyati vā. Saṅghe ca kammaṃ kātvā gate ayaṃ bhikkhūnaṃ payogena
samuppannā sīmā tesāṃ payogena vigacchati na vigacchati ca, kathaṃ baddhasīmā
viya yāva sāsānantaradhānā na tiṭṭheyya, ṭhitiyā ca purāṇavihāresu viya sakalepi
visuṃ araṇṇe katasīmā sambhedasaṅkā na bhavēyya, tasmā sīmāpekkhāya eva
samuppajjati, tabbigāmena vigacchatīti gahetappaṃ. Yathā cettha, evaṃ
udakukkhepasīmāyampi nadīādīsupi.

Tatthāpi hi majjhimapuriso na paññāyati, tathā sabbathāmena khipanaṃ,
ubhayatthapi ca yassaṃ disāyaṃ sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā okāso
nappahoti, tattha kathaṃ minānaṃ, khipanaṃ vā bhavēyya, gāmakkhettādīsū
pavisānato akhette sīmā pavitṭhā kinnāma sīmā na vipajjeyya. Apekkhāya
sīmuppattiyaṃ pana yato pahoti, tattha sattabbhantaraudakukkhepasīmā sayameva
paripuṇṇā jāyanti. Yato pana nappahoti, tattha attano khetappamāṇeneva jāyanti,
na bahi. Yaṃ panettha abbhantaraminānappamāṇassa vālukādikhīpanakammasa ca
dassanaṃ, taṃ sayamjātasīmānaṃ ṭhitatṭhānassa paricchedanatthaṃ kaṃ
gāmūpacāragharūpacārajānanatthaṃ leḍḍusuppādikhīpanavidhānadassanaṃ viya.
Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “sīmaṃ vā sammānati, udakukkhepaṃ vā
paricchindatī”ti vuttaṃ. Evaṃ katēpi tassa paricchedassa yāthāvato ñātūṃ
asakkuṇeyyāttena puthulato ñātvā anto tiṭṭhantehi nirāsaṅkatṭhāne ṭhātappaṃ,
aññaṃ bahi karontehe atidūre nirāsaṅkatṭhāne pesetappaṃ.

Apāre pana “sīmāpekkhāya kiccaṃ natthi, maggagamanānāhānādiatthehi
ekabhikkhusmimpi araṇṇe vā nadīādīsū vā pavitṭhe taṃ parikkhipitvā
sattabbhantaraudakukkhepasīmā sayameva pabhā viya padīpassa samuppajjati.
Gāmakkhettādīsū tasmim otiṇṇamatte vigacchati. Tenevettha dvinnāṃ saṅghānaṃ
visuṃ kammaṃ karontānaṃ sīmādvayassa antarā sīmāntarikaṃ aññaṃ

sattabbhantaram udakukkhepañca t̥hapetum anuññātam. Sīmāpariyante hi kenaci kammena pesitassa bhikkhuno samantā sañjātā sīmā itaresam sīmāya phusitvā sīmāsambhedam kareyya, so mā hotūti vā, itarathā hatthacaturaṅgulamattāyapettha sīmantarikāya anujānitabbato. Apica sīmantarikāya t̥hitassa ubhayattha kammakopavacanatopi cetam sijjhati tampi parikkhipitvā sayameva sañjātāya sīmāya ubhinnaampi sīmānam, ekāya eva vā saṅkarato. Itarathā tassa kammakopavacanam na yujjeyya. Vuttañhi mātikātt̥hakathāyam ‘paricchedabbhantare hatthapāsam vijahitvā t̥hitopi paricchedato bahi aññam tattakamyeva paricchedam anatikkamitvā t̥hitopi kammam kopetī’ti. Kiñca agāmakāraññe t̥hitassa kammakaraṇicchāviraṇitassapi bhikkhuno sattabbhantaraparicchinne abbhokāse cīvaravippavāso bhagavatā anuññāto, so ca paricchedo sīmā, evam apekkham vinā samuppannā. Tenevettha ‘ayam sīmā cīvaravippavāsaparihārampi labhatī’ti vuttam, tasmā kammakaraṇiccham vināpi vuttanayena samuppatti gahetabbā’ti vadanti. Tam na yuttam padīpapabhā viya sabbapuggalānampi paccekam sīmāsambhavena saṅghe, gaṇe vā kammam karonte tattha t̥hitānam bhikkhūnam samantā paccekam samuppannānam anekasīmānam aññamaññam saṅkaradosappasaṅgato. Parisavasena cassā vaḍḍhi hāni ca sambhavati, pacchā āgatānam abhinavasīmantaruppatti eva, gatānam samantā t̥hitasīmāvināso ca bhaveyya.

Pāliyam pana “samantā sattabbhantarā, ayam tattha samānasamvāsā’tiādinā ekā eva sattabbhantarā udakukkhepā ca anuññātā, na cesā sīmā sabhāvena, kāraṇasāmatthiyena vā pabhā viya padīpassa uppajjati, kintu bhagavato anujānaneneva. Bhagavā ca imā anujānanto bhikkhūnam vaggakammaparihārena kammakaraṇasukhatthameva anuññāsīti katham nahānādikiccena pavitt̥hānampi samantā tāsam sīmānam samuppatti payoanābhāvā, payojane ca ekaṃ eva payoananti katham paccekam bhikkhugaṇanāya anekasīmāsamuppatti. “Ekasīmāya hatthapāsam avijahitvā t̥hitā’ti hi vuttam. Yam pana dvinnam sīmānam antarā tattakaparicchedeneva sīmantarikāthapanavacanam, tattha t̥hitānam kammakopavacanañca, tampi imāsam sīmānam paricchedassa dubbodhatāya sīmāya sambhedasaṅkam kammakopasaṅkañca dūrato pariharitum vuttam.

Yo ca cīvaravippavāsattam bhagavatā abbhokāse dassito sattabbhantaraparicchedo, so sīmā eva na hoti, khattataḷākādiparicchedo viya ayamettha eko paricchedova. Tattha ca bahūsu bhikkhūsu ekato t̥hitesu tesam visum visum attano t̥hitaḷhānato paṭṭhāya samantā sattabbhantaraparicchedabbhantare eva cīvaram t̥hapetabbam, na parisapariyantato. Parisapariyantato paṭṭhāya hi abbhantare gayhamāne sattabbhantarapariyosāne t̥hapitacīvaram majjhe t̥hitassa sattabbhantarato bahi hotīti tam aruṇuggamane nissaggiyam siyā. Sīmā pana parisapariyantatova gahetabbā. Cīvaravippavāsaparihāropettha ajjhokāsaparicchedassa vijjamānattā vutto, na pana yāva sīmāparicchedam labbhamānattā mahāsīmāya avippavāsasīmāvohāro viya. Mahāsīmāyampi hi gāmagāmūpacāresu cīvaram nissaggiyam hoti, idhāpi majjhe t̥hitassa sīmāpariyante nissaggiyam hoti, tasmā yathāvuttasīmāpekkhāvaseneva tāsam sattabbhantaraudakukkhepasīmānam uppatti, tabbigamena vināso ca gahetabboti amhākam khanti, vīmaṃsitvā gahetabbam. Añño vā pakāro ito yuttataro gavesitabbo.

Idha pana “araññe samantā sattabbhantarā”ti evaṃ pāḷiyaṃ, “viñjhāṭṭavisadise araññe samantā sattabbhantarā”ti aṭṭhakathāyañca rukkhādinirantarepi araññe sattabbhantarāsīmāya vihitattā attano nissayabhūtāya araññasīmāya saha etissā rukkhādisambandhe dosābhāvo, pageva agāmake rukkheti nissitepi padese cīvaravippavāsassa rukkhaparihāraṃ vināva ajjhokāsaparihāro ca anumatoti siddhoti veditabbaṃ.

Upacāratthāyāti sīmantarikatthāya. Sattabbhantarato adhikaṃ vaṭṭati, ūnakaṃ pana na vaṭṭati eva sattabbhantaraparicchedassa dubbijānattā. Tasmā saṅghaṃ vinā ekenapi bhikkhunā bahi tiṭṭhantena aññaṃ sattabbhantaraṃ atikkamitvā dūre eva ṭhātabbaṃ. Itarathā kammakopasaṅkarato. Udakukkhepepi eseva nayo. Teneva vakkhati “ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”ti. Idañcettha sīmantarikāvidhānaṃ dvinnaṃ baddhasīmānaṃ sīmantarikānujānanasuttānulomato siddhanti daṭṭhabbaṃ. Kiñcāpi hi bhagavatā nidānavasena ekagāmanissitānaṃ ekasabhāgānañca dvinnaṃ baddhasīmānameva aññaṃaññaṃ sambhedaajjhottharaṇadosaparihārāya sīmantarikā anuññātā, tathāpi tadanulomato ekaṃ araññasīmānaṃ nadiādisīmañca nissitānaṃ ekasabhāgānaṃ dvinnaṃ sattabbhantarāsīmānampi udakukkhepasīmānampi aññaṃaññaṃ sambhedaajjhottharaṇaṃ, sīmantarikaṃ vinā abyavadhānena ṭhānañca bhagavatā anabhimatamevāti ñatvā aṭṭhakathācariyā idhāpi sīmantarikāvidhānamakāṃsu. Visabhāgasīmānampi hi ekasīmānissitattaṃ ekasabhāgattañcāti dvīhaṅgehi samannāgame sati eva sīmantarikaṃ vinā ṭhānaṃ sambhedāya hoti, nāsati daṭṭhabbaṃ. Sīmantarikāvidhānasāmatthiyeneva cetāsaṃ rukkhādisambandhopi baddhasīmā viya aññaṃaññaṃ na vaṭṭatīti ayampi nayato dassitovāti gahetabbaṃ.

167. Sabhāvenevāti iminā gāmasīmā viya abaddhasīmāti dasseti. Sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti samānasaṃvāsā ekūposathāti dasseti. Yena kenacīti antamaso sūkarādinā sattena. Mahoghena pana uṇṇataṭṭhānato ninnaṭṭhāne patantena khato khuddako vā mahanto vā lakkaṇayutto “jātassaro”tveva vuccati. Etthapi khuddake udakukkhepakiccaṃ natthi. Samudde pana sabbattha udakukkhepasīmāyameva kammaṃ kātabbaṃ sodhetuṃ dukkarattā. Puna tatthāti lokavohārasiddhīsu eva tāsu nadiādīsu tīsu abaddhasīmāsu puna vaggakammaparihāratthaṃ sāsanavohārasiddhāya abaddhasīmāya paricchedaṃ dassentoti adhippāyo. Pāḷiyaṃ “yaṃ majjhimassa purisassā”tiādīsu udakaṃ ukkhipitvā khipīyati etthāti udakukkhepo, udakassa patanokāso, tasmā udakukkhepā, ayañhettha padasambandhavasena attho - parisapariyantato paṭṭhāya samantā yāva majjhimassa purisassa udakukkhepo udakassa patanaṭṭhānaṃ, tāva yaṃ taṃ paricchinnatṭhānaṃ, ayaṃ tattha nadiādīsu aparā samānasaṃvāsā udakukkhepasīmāti.

Tassa antoti tassa udakukkhepaparicchinnassa ṭhānassa anto. Na kevalaṅca tasseva anto, tato bahipi, “ekassa udakukkhepassa anto ṭhātuṃ na vaṭṭatī”ti vacanaṃ udakukkhepaparicchedassa dubbijānato kammakopasaṅkā hotīti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “paricchedabbhantare hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopeti, idaṃ sabbaaṭṭhakathāsu sannitṭhāna”nti vuttaṃ. Yaṃ panettha sārattadīpaniyaṃ “tassa antohatthapāsaṃ vijahitvā ṭhito kammaṃ kopetīti iminā paricchedato bahi yattha katthaci ṭhito kammaṃ na kopetī”ti vatvā mātikāṭṭhakathāvacanampi paṭikkhipitvā “neva pāḷiyaṃ na aṭṭhakathāyaṃ

upalabbhati”tiādi bahu papañcitaṃ, taṃ na sundaraṃ idha aṭṭhakathāvacanena mātikāṭṭhakathāvacanassa nayato saṃsandanato saṅghaṭṭanato. Tathā hi dvinnāṃ udakukkhepapaacchedānamantarā vidatthacaturaṅgulamattampi sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā “añño udakukkhepo sīmantarikāya ṭhapetabbo, “tato adhikaṃ vaṭṭati eva, ūnakaṃ pana na vaṭṭati”ti evaṃ idheva vuttena iminā aṭṭhakathāvacanena sīmantarikopacāre udakukkhepato ūnake ṭhapite sīmāya sīmāsambhedato kammakopopi vutto eva. Yadaggena ca evaṃ vutto, tadaggena ca tattha ekabhikkhuno pavesepi sati tassa sīmaṭṭhabhāvato kammakopo vutto eva hoti. Aṭṭhakathāyaṃ “ūnakaṃ pana na vaṭṭati”ti kathanañcetaṃ udakukkhepaparicchedassa dubbijānantenapi sīmāsambhedasaṅkāparihāratthaṃ vuttaṃ. Sattabbhantarasīmānamantarā tattakaparicchedeneva sīmantarikavidhānavacanato etiāsaṃ dubbijānaparicchedatā, tattha ca ṭhitānaṃ kammakopasaṅkā sijjhati. Kammakopasaṅkaṭṭhānampi ācariyā dūrato parihāratthaṃ “kammakopaṭṭhāna”nti vatvāva ṭhapesunti gahetabbaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana - aparicchināyāti baddhasīmāvasena akataparicchedāya. Yena kenaci khaṇitvā akatoti antamaso tiracchānenapi khaṇitvā akato. Tassa antohatthapāsaṃ vijahitvā ṭhito kammaṃ kopetīti iminā paricchedato bahi yattha katthaci ṭhito kammaṃ na kopetīti dīpeti. Yaṃ pana vuttaṃ mātikāṭṭhakathāyaṃ “paricchedabbhantare hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhitopi paricchedato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopeti, idaṃ sabbaaṭṭhakathāsu sanniṭṭhāna”nti. Tattha aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopetīti idaṃ neva pāliyaṃ, na aṭṭhakathāyaṃ upalabbhati, yadi cetāṃ dvinnāṃ saṅghānaṃ visuṃ uposathādikammakaraṇādhikāre vuttattā udakukkhepato bahi aññaṃ udakukkhepaṃ anatikkamitvā uposathādikaraṇatthaṃ ṭhito saṅgho sīmāsambhedasambhavato kammaṃ kopetīti iminā adhippāyena vuttaṃ siyā, evampi yujjeyya. Teneva mātikāṭṭhakathāya līnatthappakāsaniyaṃ vuttaṃ “aññaṃ tattakāmyeva paricchedanti dutiyaṃ udakukkhepaṃ anatikkantopi kopeti. Kasmā? Attano udakukkhepasīmāya paresaṃ udakukkhepasīmāya ajjhotthaṭṭatā sīmāsambhedo hoti, tasmā kopetī”ti. “Idaṃ sabbaaṭṭhakathāsu sanniṭṭhāna”nti ca imināva adhippāyena vuttanti gahetabbaṃ sabbāsopi aṭṭhakathāsu sīmāsambhedassa anicchitattā. Teneva hi “attano ca aññesaṅca udakukkhepaparicchedassa antarā añño udakukkhepo sīmantarikatthāya ṭhapetabbo”ti vuttaṃ. Aññe panettha aññathāpi papañcenti, taṃ na gahetabbaṃ.

Sabbattha saṅgho nisīdatīti hatthapāsaṃ avijahitvā nisīdati. Udakukkhepasīmāya kammaṃ natthīti yasmā sabbopi nadīpadeso bhikkhūhi ajjhotthaṭṭo, tasmā samantato nadiyā abhāvā udakukkhepappayojanaṃ natthi. Udakukkhepappamāṇā sīmantarikā suviññeyyatarā hoti, sīmāsambhedasaṅkā ca na siyāti sāmīcidassanatthaṃ “añño udakukkhepo sīmantarikatthāya ṭhapetabbo”ti vuttaṃ. Yattakena pana sīmāsambhedo na hoti, tattakāṃ ṭhapetuṃ vaṭṭatiyeva. Tenevāhu porāṇā “yattakena sīmāsambhedo na hoti, tattakampi ṭhapetuṃ vaṭṭati”ti. Ūnakaṃ pana na vaṭṭatīti idampi udakukkhepasīmāya parisavasena vaḍḍhanato sīmāsambhedasaṅkā siyāti tannivāraṇatthameva vuttanti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyampi - yaṃ majjhimassa purisassa samantā udakukkhepāti pana etissā nadiyā catuvaggādīnaṃ saṅghānaṃ visuṃ catuvaggakaraṇīyādikammakaraṇakāle sīmāparicchedadassanatthaṃ vuttaṃ ticīvarena vipavāsāvippavāsaparicchedadassanatthampi sattabbhantarasīmāya

paricchedadassanaṃ viyāti ācariyā, tasmā udakukkhepaparicchedābhāvepi antonadiyaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti siddhaṃ. Ayaṃ pana viseso - tattha nāvāgato ce, nāvāyaṃ vuttanayena, satthagato ce, satthe vuttanayena. So ce atirekacātumāsanivuttho ce, gāme vuttanayena ticīvarāvippavāso veditabbo. Tatthāpi ayaṃ viseso - sace sattho udakukkhepassa anto hoti, udakukkhepasīmā pamāṇanti eke. Satthova pamāṇanti ācariyā. Sace panettha bahū bhikkhūtiādīmhi keci adhiṭṭhānuposathaṃ, keci gaṇuposathaṃ, keci saṅghuposathanti vattukāmatāya “bahū saṅghā”ti avatvā “bhikkhū”ti vuttaṃ. Ūnakaṃ pana na vaṭṭatīti ettha sīmāsambhedasambhavatoti upatissatthero. Ṭhapente hi ūnakaṃ na ṭhapetabbaṃ, “aṭṭhapetumpi vaṭṭati evā”ti vuttanti vuttaṃ.

Tanti sīmaṃ. Sīghameva atikkamatīti iminā taṃ anatikkamitvā anto eva parivattamānāya kātuṃ vaṭṭatīti dasseti. Etadatthameva hi vālikādīhi sīmāparicchindanaṃ, itarathā bahi parivattā nu kho, no vāti kammakopasaṅkā bhaveyyāti. Aññissā anussāvanāti kevalāya nadīsīmāya anussāvanā. Antonadiyaṃ jātarukkhe vāti udakukkhepaparicchedassa bahi ṭhite rukkhe vā. Bahinadītīrameva hi visabhāgasīmattā abandhitabbaṭṭhānaṃ, na antonadī nissayattena sabhāgattā. Teneva “bahinadītīre vihārasīmāya vā”tiādīnā tīrameva abandhitabbaṭṭhānattena dassitaṃ, na pana nadī. Jātarukkhepi ṭhitehīti idaṃ antoudakukkhepaṭṭhaṃ sandhāya vuttaṃ. Na hi bahiudakukkhepe bhikkhūnaṃ ṭhātuṃ vaṭṭati.

Rukkhassāti tasseva antoudakukkhepaṭṭhassa rukkhassa. Sīmaṃ vā sodhetvāti yathāvuttaṃ vihāre baddhasīmaṃ gāmasīmañca tattha ṭhitabhikkhūnaṃ hatthapāsānayanabahisīmakaraṇavaseneva sodhetvā. Yathā ca udakukkhepasīmāyaṃ kammaṃ karontehi, evaṃ baddhasīmāyaṃ vā gāmasīmāyaṃ vā kammaṃ karontehipi udakukkhepasīmāṭṭhe sodhetvāva kātābbaṃ. Eteneva sattabbhantaraaraññasīmāhipi saddhiṃ udakukkhepasīmāya, imāya ca saddhiṃ tāsāṃ rukkhādisambandhadosopi nayato dassitova hoti. Imināya nayena sattabbhantarasīmāya baddhasīmagāmasīmāhipi saddhiṃ, etāsañca sattabbhantarasīmāya saddhiṃ sambandhadoso ñātabbo. Aṭṭhakathāyaṃ panetaṃ sabbaṃ vuttanayatova sakkā viññātunti aññamaññāsannānamevettha dassitaṃ.

Tatridaṃ suttānulomato nayaggahaṇamukhaṃ - yathā hi baddhasīmāyaṃ sammatā baddhasīmā vipattisīmā hotīti tāsāṃ aññamaññaṃ rukkhādisambandho na vaṭṭati, evaṃ nadīādīsu sammatāpi baddhasīmā vipattisīmāva hotīti tāhipi saddhiṃ tassā rukkhādisambandho na vaṭṭatīti sijjhati. Iminā nayena sattabbhantarasīmāya gāmanadīādīhi saddhiṃ, udakukkhepasīmāya ca araññādīhi saddhiṃ rukkhādisambandhassanavaṭṭanakabhāvo ñātabbo, evametā bhagavatā anuññātā baddhasīmasattabbhantaraudakukkhepasīmā aññamaññañceva attano nissayavirahitāhi itaritarāsaṃ nissayasīmāhi ca rukkhādisambandhe sati sambhedadosamāpajjatīti suttānulomanayo ñātabbova.

Attano attano pana nissayabhūtagāmādīhi saddhiṃ baddhasīmādīnaṃ tissannaṃ uppattikāle bhagavatā anuññātassa sambhedajjhottharaṇassa anulomanato rukkhādisambandhopi anuññātova hotīti daṭṭhabbaṃ. Yadi evaṃ udakukkhepabaddhasīmādīnaṃ antarā kasmā sīmantarikā na vihitāti? Nissayabhedasabhāvabhedehehi sayameva bhinnattā. Ekanissayaekasabhāvānameva hi sīmantarikāya vināsaṃ karotīti vuttovāyamatto. Eteneva nadīnimittaṃ katvā baddhāya sīmāya saṅghe kammaṃ karonte nadiyampi yāva gāmakkhettaṃ āhacca ṭhitāya udakukkhepasīmāya aññesaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti siddhaṃ hoti. Yā

panetā lokavohārasiddhā gāmāraññanadīsamuddajātassarasīmā pañca, tā aññamaññaṃ rukkhādisambandhepi sambhedadosaṃ nāpajjati tathā lokavohārābhāvato. Na hi gāmādayo gāmantarādīhi nadiādīhi ca rukkhādisambandhamattena sambhinnāti loke voharanti. Lokavohārasiddhānañca lokavohāratova sambhedo vā asambhedo vā gahetabbo, na aññathā. Teneva aṭṭhakathāyaṃ tāsāṃ aññamaññaṃ katthacipi sambhedanayo na dassito, sāsānavohārasiddho eva dassitoti.

Ettha pana baddhasīmāya tāva “heṭṭhā pathavīsandhārakaṃ udakaṃ pariyantaṃ katvā sīmā gatā hotī”tiādīnā adhobhāgaparicchedo aṭṭhakathāyaṃ sabbathā dassito, gāmasīmādīnaṃ pana na dassito. Kathamayaṃ jānitabboti? Keci tāvettha “gāmasīmādayopi baddhasīmā viya pathavīsandhārakaṃ udakaṃ āhacca tiṭṭhatī”ti vadanti.

Keci pana taṃ paṭikkhipitvā “nadīsamuddajātassarasīmā, tāva tannissitaudakukkhepasīmā ca pathaviyā uparitale heṭṭhā ca udakena ajjhottharaṇappadesa eva tiṭṭhanti, na tato heṭṭhā udakassa ajjhottharaṇābhāvā. Sace pana udakoghādīnā yojanappamāṇampi ninnaṭṭhānaṃ hoti, nadīsīmādayova honti, na tato heṭṭhā. Tasmā nadiādīnaṃ heṭṭhā bahitīramukhena umaṅgena, iddhiyā vā pavitṭho bhikkhu nadiyaṃ ṭhitānaṃ kammaṃ na kopeti, so pana āsannagāme bhikkhūnaṃ kammaṃ kopeti. Sace pana so ubhinnaṃ tīragāmānaṃ majjhe nisinno hoti, ubhayagāmaṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti. Sace pana tīraṃ gāmakkhetaṃ na hoti, agāmākāraññameva. Tattha pana tīradvayepi sattabbhantarasīmāṃ vinā kevalāya khuddakāraññasīmāyameva kammaṃ kopeti. Sace sattabbhantarasīmāya karonti, tadā yadi tesāṃ sattabbhantarasīmāya paricchedo etassa nisinno kāssa parato ekaṃ sattabbhantaṃ atikkamitvā ṭhito na kammakopo. No ce, kammakopo. Gāmasīmāyaṃ pana antoumaṅge vā bile vā khaṇitvā vā yattha pavisitum sakkā, yattha vā suvaṇṇamaṇiādīnaṃ khaṇitvā gaṇhanti, gahetum sakkāti vā sambhāvanā hoti, tattakaṃ heṭṭhāpi gāmasīmā, tattha iddhiyā anto nisinno kammaṃ kopeti. Yattha pana pakatimanussānaṃ pavesasambhāvanāpi natthi, taṃ sabbaṃ yāva pathavīsandhārakaudakā araṇṇasīmāva, na gāmasīmā. Araṇṇasīmāyampi eseva nayo. Tatthapi hi yattake padese pavesasambhāvanā, tattakameva uparitale araṇṇasīmā pavattati. Tato pana heṭṭhā na araṇṇasīmā tattha uparitalena saha ekāraññavohārābhāvato. Na hi tattha pavitṭhaṃ araṇṇaṃ pavitṭhoti voharanti, tasmā tatraṭṭho upari araṇṇaṭṭhānaṃ kammaṃ na kopeti umaṅganadiyaṃ ṭhito viya uparinadiyaṃ ṭhitānaṃ. Ekasmiṃhi cakkavāle gāmanadīsamuddajātassare muñcitvā tadavasesaṃ amanussāvāsaṃ devabrahmalokaṃ upādāya sabbaṃ araṇṇameva. ‘Gāmā vā araṇṇā vā’ti vuttattā hi nadīsamuddajātassarādīpi araṇṇameva. Idha pana nadiādīnaṃ visuṃ sīmābhāvena gahitattā tadavasesameva araṇṇaṃ gahetabbaṃ. Tattha ca yattake padese ekaṃ araṇṇanti voharanti, ayamekā araṇṇasīmā. Indapurañhi sabbaṃ ekāraññasīmā, tathā asurayakkhapurādi. Ākāsaṭṭhadevabrahmavimānāni pana samantā ākāsaparicchināni paccekaṃ araṇṇasīmā samuddamajjhe pabbatadīpakā viya. Tattha sabbattha sattabbhantarasīmāyaṃ, araṇṇasīmāyameva vā kammaṃ katabbaṃ, tasmā idhāpi upariaraṇṇatalena saddhiṃ heṭṭhāpathaviyā ekāraññavohārābhāvā visuṃ araṇṇasīmāti gahetabbaṃ. Tenevettha gāmanadīdisīmākathāya aṭṭhakathāyaṃ ‘iddhimā bhikkhu heṭṭhāpathavitale ṭhito kammaṃ kopeti’ti baddhasīmāyaṃ dassitanayo na dassito”ti vadanti.

Idañcetāsaṃ gāmasīmādīnaṃ heṭṭhāpamāṇadassanaṃ suttādivirodhābhāvā yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Evaṃ gahaṇe ca gāmasīmāyaṃ sammatā baddhasīmā uparigāmasīmaṃ, heṭṭhā udakapariyantaṃ araṇṇasīmaṇca avattharatīti tassā araṇṇasīmāpi khetṭanti sijjhati. Bhagavatā ca “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā”tiādīnā nadīsamuddajātassarā baddhasīmāya akhettabhāvena vuttā, na pana araṇṇaṃ, tasmā araṇṇampi baddhasīmāya khetṭamevāti gahetabbaṃ. Yadi evaṃ kasmā tattha sā na bajjhatīti? Payoṇābhāvā. Sīmāpekkhānantarameva hi sattabbhantarasīmāya sambhavato, tassā ca upari sammatāya baddhasīmāya sambhedajjhottharaṇānulomato vipattisīmā eva siyā. Gāmakkhette pana ṭhatvā agāmakāraṇṇekadesampi antokarivā sammatā kiñcāpi susammatā agāmakāraṇṇe bhagavatā vihitāya sattabbhantarasīmāyapi anivattanato, tattha pana kammaṃ kātuṃ pavittānampi tato bahi kevalāraṇṇe karontānampi antarā tīṇi sattabbhantarāni ṭhapetabbāni. Aññathā vipatti eva siyāti sabbathā niratthakameva agāmake araṇṇe baddhasīmākaraṇanti veditabbaṃ.

Antonadiyaṃ pavittasākhāyāti nadiyā pathavītaṃ āhacca ṭhitāya sākhāyapi, pageva anāhacca ṭhitāya. Pārohepi eseva nayo. Etena sabhāganadīsīmaṃ phusitvā ṭhitena visabhāgasīmāsambandhasākhādīnā udakukkhepasīmāya sambandho na vaṭṭatīti dasseti. Eteneva mahāsīmaṃ gāmasīmaṇca phusitvā ṭhitena sākhādīnā mālakasīmāya sambandho na vaṭṭatīti ñāpitoti daṭṭhabbo. Antonadiyaṃyevāti setupādānaṃ tīraṭṭhitattaṃ nivatteti. Tena udakukkhepaparicchedato bahinadiyaṃ patiṭṭhitattepi sambhedābhāvaṃ dasseti. Tenāha “bahitīre patiṭṭhitā”tiādi. Yadi hi udakukkhepato bahi antonadiyampi patiṭṭhitatte sambhedo bhaveyya, tampi paṭikkhipitabbaṃ bhaveyya kammakopassa samānattā, na ca paṭikkhittaṃ, tasmā sabbattha attano nissayasīmāya sambhedadoso natthevāti gahetabbaṃ.

Āvaraṇena vāti dāruādīni khaṇitvā udakanivāraṇena. Koṭṭakabandhanena vāti mattikādīhi pūretvā katasetubandhanena vā, ubhayenāpi āvaraṇameva dasseti. “Nadiṃ vināsetvā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “heṭṭhā pāḷi baddhā”ti, heṭṭhā nadiṃ āvaritvā pāḷi baddhāti attho. Chaḍḍitodakanti atirittodakaṃ. Nadiṃ otarivā sandanaṭṭhānatoti iminā taḷākanadīnaṃ antarā pavattanaṭṭhāne na vaṭṭatīti dasseti. Uppatitvāti tīrādibhindaṇavasena vipulā hutvā. Vihārasīmanti baddhasīmaṃ.

Agamanapatheti tadaheva gantvā nivattituṃ asakkuṇeyye. Araṇṇasīmāsaṅkhyameva gacchatīti lokavohārasiddhaṃ agāmakāraṇṇasīmaṃ sandhāya vadati. Tatthāti pakatīyā macchabandhānaṃ gamanapathesu dīpakesu.

Taṃ ṭhānanti tesam āvāṭādīnaṃ kataṭṭhānameva, na akatanti attho. Loṇīti samuddodakassa uppattiveganinno mātikākārena pavattanako.

Sāratthadīpaniyaṃ pana - gacchantīyā pana nāvāya kātuṃ na vaṭṭatīti ettha udakukkhepamanatikkamitvā parivattamānāya kātuṃ vaṭṭatīti veditabbaṃ. Sīmaṃ vā sodhetvāti ettha sīmāsodhanaṃ nāma gāmasīmādīsu ṭhitānaṃ hatthapāsānayanādi. “Nadiṃ vināsetvā taḷākaṃ karontī”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “heṭṭhā pāḷi baddhā”ti, heṭṭhā nadiṃ āvaritvā pāḷi baddhāti attho. Chaḍḍitodakanti taḷākarakkhaṇatthaṃ ekamantena chaḍḍitamudakaṃ. Deve avassanteti dubbuṭṭhikāle vassānēpi deve avassante. Uppatitvāti uttaritvā. Gāmanigamasīmaṃ ottharivā pavattatīti vuttappakāre vassakāle cattāro māse abbochinā pavattati. Vihārasīmanti baddhasīmaṃ sandhāya vadati.

Agamanapatheti yattha tadaheva gantvā paccāgantūṃ na sakkoti, tādise padese.

Araññasīmāsāṅkhyameva gacchatīti sattabbhantarasīmaṃ sandhāya vadati. Tesanti macchabandhānaṃ. Gamanapariyantassa oratoti gamanapariyantassa orimabhāge dīpakaṃ pabbatañca sandhāya vuttaṃ, na samuddappadesanti vuttaṃ.

Sambhindantīti yattha catūhi bhikkhūhi nisīdituṃ na sakkā, tattha tato paṭṭhāya yāva kesaggamattampi attano sīmāya karontā sambhindanti, catunnampi bhikkhūnaṃ pahonakato paṭṭhāya yāva sakalampi antokarontā ajjhottharantīti veditabbaṃ. Saṃsaṭṭhaviṭapāti aññamaññaṃ sibbitvā ṭhitamahāsākhāmūlā, etena aññamaññaassa atīāsannataṃ dīpeti. Sākhāya sākhaṃ phusantāpi hi dūraṭṭhāpi siyumu, tato ekaṃsato sambhedalakkhaṇaṃ na dassitaṃ siyāti taṃ dassetuṃ viṭapaggahaṇaṃ kataṃ. Evañhi bhikkhūnaṃ nisīdituṃ appahonakaṭṭhānaṃ attano sīmāya antosīmaṭṭhaṃ karitvā purāṇavihāraṃ karontā sīmāya sīmaṃ sambhindanti nāma, na tato paranti dassitameva hoti. Baddhā hotīti porāṇakavihārasīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Taṃ ambanti aparena samayena purāṇavihāraparikkhepādīnaṃ vinaṭṭhattā ajānantānaṃ taṃ purāṇavihārasīmāya nimittabhūtaṃ ambaṃ. Attano sīmāya antosīmaṭṭhaṃ karitvā purāṇavihārasīmaṭṭhaṃ jambuṃ kittetvā ambajambūnaṃ antare yaṃ ṭhānaṃ, taṃ attano sīmāya pavesetvā baddhāti attho. Ettha ca purāṇasīmāya nimittabhūtassa gāmaṭṭhassa ambarukkhassa antosīmaṭṭhāya jambuyā saha saṃsaṭṭhaviṭapattepi sīmāya bandhanakāle vipatti vā pacchā gāmasīmāya saha sambhedo vā kammavipatti vā nāhosīti mukhatova vuttanti veditabbaṃ.

Padesanti saṅghassa nisīdanappahonakaṃ padesaṃ. Sīmantarikaṃ ṭhapetvātiadinā sambhedajjhottharaṇaṃ katvā baddhasīmāpi aññamaññaṃ phusāpetvā abyavadhānena baddhasīmāpi asīmā evāti dasseti, tasmā ekadvaṅgulamattāpi sīmantarikā vaṭṭati eva. Sā pana dubbodhāti aṭṭhakathāsu caturaṅgulādikā vuttāti daṭṭhabbaṃ. Dvinnaṃ sīmānanti dvinnaṃ baddhasīmānaṃ. Nimittaṃ hotīti nimittassa sīmato bāhirattā bandhanakāle tāva sambhedadoso natthīti adhippāyo. Na kevalaṅca nimittakato eva saṅkaraṃ karoti, atha kho sīmantarikāya ṭhito aññopi rukkho karoti eva, tasmā appamattikāya sīmantarikāya vaḍḍhanakarukkhādayo na vaṭṭanti eva. Ettha ca upari dissamānakhandhasākhādisambhedadoso eva saṅkaradosassa sabbattha dassitattā adissamānānaṃ mūlānaṃ pavesepi bhūmigatikattā doso natthīti sijjhati. Sace pana mūlānapi dissamānāni neva pavisanti, saṅkarova, pabbatapāsāṇā pana dissamānāpi bhūmigatikāyeva. Yadi pana bandhanakāle eva eko thūlarukkho ubhayampi sīmaṃ āhacca tiṭṭhati, pacchā baddhā asīmā hotīti daṭṭhabbaṃ.

Sīmasaṅkaranti sīmasambhedaṃ. Yaṃ panettha sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ “sīmasaṅkaraṃ karotīti vaḍḍhitvā sīmappadesaṃ pavitṭhe dvinnaṃ sīmānaṃ gataṭṭhānassa dubbiññeyyattā vutta”nti, taṃ na yuttaṃ gāmasīmāyapi saha saṅkaraṃ karotīti vattabbato. Tatthāpi hi nimitte vaḍḍhite gāmasīmabaddhasīmānaṃ gataṭṭhānaṃ dubbiññeyyameva hoti. Tattha pana avatvā dvinnaṃ baddhasīmānameva saṅkarassa vuttattā yathāvuttasambandhadosova saṅkarasaddena vuttoti gahetabbaṃ. Pāliyaṃ pana nidānavasena “yesaṃ, bhikkhave, sīmā pacchā sammatā, tesāṃ taṃ kammaṃ adhammika”ntiadinā pacchā sammatāya asīmatte vuttepi dvīsu gāmasīmāsu ṭhatvā dvīhi saṅghehi sambhedaṃ vā ajjhottharaṇaṃ vā katvā sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā vā rukkhapārohādisambandhaṃ aviyojetvā vā ekasmiṃ khaṇe kammavācāniṭṭhāpanavasena ekato sammatānaṃ dvinnaṃ sīmānaṃ asīmatā pakāsītāti veditabbaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ “saṃsaṭṭhaviṭapāti iminā aññaṃaññaṃ āsannataṃ dīpeti. Baddhā hotīti pacchimadisābhāge sīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Tassā padesanti yattha ṭhatvā bhikkhūhi kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, tādisaṃ padesaṃ. Yattha pana ṭhitehi kammaṃ kātuṃ na sakkā hoti, tādisaṃ padesaṃ anto karitvā bandhantā sīmāya sīmaṃ sambhindanti nāma. Dvinnaṃ sīmānaṃ nimittaṃ hotīti nimittassa sīmato bāhirattā sīmasambhedo na hotīti vuttaṃ. Sīmasaṅkamaṃ karotīti vaḍḍhitvā sīmappadesaṃ pavitṭhe dvinnaṃ sīmānaṃ gataṭṭhānassa duviññeyyattā vuttaṃ, na ca pana tattha kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti dassanattamaṃ. Na hi sīmā tattakena asīmā hoti, dve pana sīmā pacchā vaḍḍhiteṇa rukkhena ajjhotthaṭṭā ekābaddhā honti, tasmā ekattha ṭhatvā kammaṃ karonteṇa itaraṃ sodhetvā katabba”nti vuttaṃ.

Iti vinayaṃsaṅgahasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Sīmāvinicchayaṃkathālaṅkāro nāma

Catuvīsatiṃ paricchedo.

Sīmābandhanavinicchayaṃkathā

Evaṃ sīmāvinicchayaṃ kathetvā pāḷiyaṃ sīmākathāya uposathakkhandhakapariyāpannattā uposathakkhandhakānantaraṇca pavāraṇakkhandhakassa āgatattā tadanukkamena sīmāvinicchayaṃ uposathapavāraṇavinicchayaṃ kathetumāraddhepi sāsanaṃvuddhikaraṇattamaṃ upasampadādivinayakammakaraṇaṭṭhānabhūtaṃ sīmaṃ bandhitukāmānaṃ lajjipesalabahussutasikkhākāmabhikkhūnaṃ paññāsativīriyajananattamaṃ sīmābandhanakathā amhehi ārabhīyate. Tattha apalokaṇādicatubbidhakammakaraṇaṭṭhānabhūtā sīmā nāma baddhaabaddhavasena duvidhā hoti. Tatthāpi baddhasīmā khaṇḍasīmā, samānaṃvāsakasīmā, avippavāsasīmāti tibbidhā hoti, tathā abaddhasīmāpi gāmasīmā, udakukkhepasīmā, sattabbhantarāsīmāti. Vuttañhetuṃ ācariyabuddhadattattherena vinayaṃvinicchaye -

“Khaṇḍasaṃvāsasīmā-vippavāsasīmāti bhedaṭṭo;
Iti baddhā tidhā vuttā, abaddhāpi tidhā matā.

“Gāmato udakukkhepā, sattabbhantarato ca;
Tattha gāmaparicchedo, gāmasīmāti vuccatī”ti.

Tattha baddhasīmānaṃ bandhitukāmena atikhuddikā, atimahaṭṭi, khaṇḍanimittā, chāyānimittā, animittā, bahisīme ṭhitasammatā, nadiyā sammatā, samudde sammatā, jātassare sammatā, sīmāya sīmaṃ sambhindanteṇa sammatā, sīmāya sīmaṃ ajjhottharanteṇa sammatatīti vuttā imā ekādasā vipattisīmāyo atikkamitvā nimittasampatti, parisasampatti, kammavācāsampattīti vuttāya tividhasampattiyā yuttaṃ katvā paṭṭhamaṃ kittitanimittena sabbapacchimakkittitanimittamaṃ sambandhaṃ katvā bandhitabbā. Vuttañhetuṃ aṭṭhakathācariyena kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “tattha ekādasā vipattisīmāyo atikkamitvā tividhasampattiyuttā nimittena nimittaṃ sambandhitvā sammatā sīmā baddhasīmā nāmā”ti. Etena etesu ekādasasu vipattīsu ekāyapi yuttāya, tividhasampattīsu ekāyapi ayuttāya, nimittena nimittamaṃ asambandhaṃ katvā sammatāya ca satī sīmā na hotīti dasseti.

Evam sīmaṃ bandhitukāmena bhikkhunā sabbalakkhaṇaparipūratthaṃ mahanto
ussāho karaṇīyo hoti, tasmā sīmābandhanakāle tīsu sampattīsu
parisasampattisiddhiyā paṭhamam tava gāmasīmā upaparikkhitabbā. Etthāha “nanu
baddhasīmā vā bandhitabbā, atha kasmā gāmasīmā upaparikkhitabbā”ti?
Gāmasīmāyaṃ tathavā baddhasīmāya bandhitabbato. Vuttañhetam bhagavatā
“asammatāya, bhikkhave, sīmāya aṭṭhapitāya yaṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā
upanissāya viharati, yā tassa vā gāmassa gāmasīmā, nigamassa vā nigamasīmā,
ayaṃ tattha samānasamvāsā ekūposathā”ti. Idha pāliyaṃ sarūpena anāgatampi
aṭṭhakathāyaṃ “gāmaggaṇaṇena cettha nagarampi gahitameva hotī”ti vuttattā
nagarasīmāpi gahitā hoti, tasmā yasmiṃ abaddhasīmavihāre bhikkhū yaṃ gāmaṃ
upanissāya viharanti, tassa gāmassa paricchedo gāmasīmā nāma. Yaṃ nigamaṃ
upanissāya viharanti, tassa nigamassa paricchedo nigamasīmā nāma. Yaṃ nagaraṃ
upanissāya viharanti, tassa nagarassa paricchedo nagarasīmā nāma. Tā sabbāpi
gāmasīmāti vuccanti. Tesaṃ bhikkhūnaṃ samānasamvāsā ekūposathabaddhasīmā
viya ekato uposathādisaṅghakammakaraṇārahā honti, idiseyeva ca padese sīmaṃ
bandhitumarahati, na uposathādisaṅghakammānarahe padeseti vuttaṃ hoti.

Tattha “yattake padese tassa tassa gāmassa gāmabhojakā baliṃ labhanti, so padeso
appo vā hotu mahanto vā, gāmasīmātveva saṅkhyam gacchatī”ti aṭṭhakathāyaṃ
vacanato gāmādhikāyakaṇaṃ balilabhanatṭhānaṃ gāmasīmā hoti, idaṇca
yebhuyyavasena vuttaṃ. Baliṃ alabhantopi rājapaṇṇe āropitapadeso tassa gāmassa
gāmasīmāyeva. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “baliṃ labhantīti idaṃ yebhuyyavasena
vuttaṃ. ‘Ayaṃ gāmo ettako karīsabhāgo’tiadinā pana rājapaṇṇesu āropitesu
bhūmibhāgesu yasmiṃ yasmiṃ taḷākamātikāsusānapabbatādike padese baliṃ na
gaṇhanti, sopi gāmasīmā eva. Rājādīhi paricchinnaḥbhūmibhāgo hi sabbova tṭhapetvā
nadīloṇijātassare gāmasīmāti veditabbo”ti. Ayaṃ pakatigāmasīmā nāma. “Yampi
ekasmiṃyeva gāmakkhetṭe ekaṃ padesaṃ, ‘ayaṃ visumgāmo hotū’ti paricchinditvā
rājā kassaci deti, sopi visumgāmasīmā hotiyevā”ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato rājā
“pakatigāmakkhetṭeyeva pakatigāmato visum pakatigāmena asammisso gāmo
hotū”ti yaṃ padesaṃ deti, so padeso visumgāmasīmā nāma. Iti pakatigāmasīmā ca
rājūnaṃ icchāvasena pavattā visumgāmasīmā ca baddhasīmā viya
sabbakammārahā, tasmā abhinavabaddhasīmāṃ bandhitukāmehi pakatigāmasīmāṃ
vā visumgāmasīmāṃ vā sodhetvā kattabbaṃ hoti. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ
“tasmā sā ca itarā ca pakatigāmanaganigamasīmā baddhasīmāsadisāyeva hontī”ti.
Vimativinodaniyaṇca “tattha hi sā ca rājicchāvasena parivattitvā samuppannā
abhinavā ca itarā ca aparivattā pakatigāmasīmā, yathā baddhasīmāyaṃ sabbam
saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evametāpi sabbakammārahatāsadisena
baddhasīmāsadisā, sā samānasamvāsā ekūposathāti adhippāyo”ti vuttaṃ.

Keci pana ācariyā “mayaṃ sīmaṃ bandhitukāmā, tasmā ettako bhūmiparicchedo
visum khetṭam hotū”ti rājānaṃ āpucchitvā tena okāse kate “idaṃ tṭhānaṃ
visumgāmakkhetṭam hotī”ti manasi katvā tatratṭheyeva bhikkhū ca
hatthapāsānayanādinā sodhetvā sīmāsamūhanasīmābandhanādīni karonti, taṃ
karaṇam “ayaṃ visumgāmo hotūti paricchinditvā rājā kassaci detī”ti
aṭṭhakathāvacanena, “sā ca rājicchāvasena parivattitvā samuppannā abhinavā cā”ti
āgatena vimativinodanīṭikāvacanena ca samentam viya na dissati. Katham?
Aṭṭhakathāvacane tava “ayaṃ visumgāmo hotū”ti iminā na kevalam
purimagāmoyeva gāmo hotu, atha kho idāni paricchinnaṃ padesopi visumyeva gāmo
hotūti ekaṃyeva gāmakkhetṭam dve gāme karotīti dasseti. “Rājā kassaci detī”ti

iminā gāmabhojakassa dinnabhāvaṃ pakāseti, idha pana neva dve gāme karoti, na ca gāmabhojakassa deti, kevalaṃ bhikkhūnaṃ anumatiyā yāvakālikavaseneva okāsaṃ karoti, evaṃ aṭṭhakathāvacanenapi samentaṃ viya na dissati. Vimativinodanīṭikāvacanenapi “rājicchāvasena parivattitvā”ti iminā agāmabhūtaṃ khettaṃ rājicchāvasena parivattitvā gāmo hotīti dasseti. “Abhinavā cā”ti iminā purāṇagāmasīmā ca abhinavagāmasīmā cāti purimagāmena amissaṃ visuṃgāmalakkhaṇaṃ dasseti. Idha pana rājicchāvasena parivattitvā khettaṃ visuṃgāmabhūtabhāvo ca abhinavabhāvena visuṃgāmalakkhaṇaṃ na dissati, evaṃ ṭīkāvacanenapi samentaṃ viya na dissati.

Vinayavinicchayaṭīkāyaṃca “gāmaparicchediti sabbadisāsu sammā paricchinditvā ‘imassa padesassa ettako karo’ti evaṃ karena niyamito gāmapadeso”ti evaṃ āyavaseneva paricchindanaṃ vuttaṃ, na anumatikaraṇamattena, tasmā visuṃgāmalakkhaṇaṃ appattatāya pakatigāmena saṅkaro hoti, na tattha uposathādisaṅghakammaṃ kātumarahati, uposathādisaṅghakammakaraṇārahapadeseyeva sīmāsamūhananasīmābandhanakammampi karaṇārahaṃ hoti ñattidutiyakammattā tesāṃ kammānaṃ, tasmā tesāṃ ācariyānaṃ taṃ karaṇaṃ aññe ācariyā na icchanti. Aññe pana ācariyā “taṃ paricchinnappadesaṃ ‘visuṃgāmo hotū’ti rājā kassaci deti, gāmabhojako ca tato baliṃ paṭiggahaṇhāti, tadā visuṃgāmo hoti, na tato pubbe”ti vadanti. Tesāṃ taṃ vacanaṃ “evaṃ karena niyamito padeso”ti vinicchayaṭīkāvacanaṃca “gāmādīnaṃ karaggāhaparicchinnā samantato padeso gāmasīmā”ti sīmālaṅkāraṇaṭṭhivacanaṃca sandhāya vuttaṃ siyā, tesu pana “imassa padesassa ettako karo”ti evaṃ karaparicchindanaṃ vuttaṃ, na gāmabhojakassa baliggahaṇaṃ. Aṭṭhakathāyaṃca “rājā kassaci deti”ti dānameva vadati, na “gāmabhojako ca baliṃ gahaṇhāti”ti paṭiggahaṇaṃ, tasmā tampi vacanaṃ aññe paṇḍitā na sampaṭicchanti, tasmā pathavissaro rājā “imasmiṃ gāmakkhette ettakakarīsamatto padeso purimagāmato visuṃgāmo hotū”ti paricchinditvā deti, ettāvata so padeso baliṃ paṭiggahito vā hotu appaṭiggahito vā, visuṃgāmo nāma hotīti daṭṭhabbo.

Evaṃ pakatigāmalakkhaṇaṃca visuṃgāmalakkhaṇaṃca tathato ñatvā baddhasīmaṃ bandhitukāmo yadi pakatigāmasīmā nātivitthārā hoti sukharakkhitā, tameva pakatigāmasīmaṃ suṭṭhu rakkhāpetvā suṭṭhu sodhetvā sīmāsamūhananasīmāsammutikammāni kātabbāni. Yadi pana pakatigāmasīmā ativitthārā hoti, nigamasīmā, nagarasīmā vā honti, bahūnaṃ bhikkhūnaṃ nisinnaṭṭhānasaṅcaraṇaṭṭhānattā sodhetuṃ vā rakkhituṃ vā na sakkonti, evaṃca sati pathavissaraṇājūhi paricchinnāya visuṃgāmasīmāya suṭṭhu sodhetvā surakkhitaṃ katvā sīmāsamūhananasīmāsammutikammaṃ kātabbāṃ. Kathaṃ pana suṭṭhu sodhanaṃca suṭṭhu rakkhaṇaṃca kātabbāṃ? Sīmaṃ bandhitukāmena hi sāmāntavīhāresu bhikkhū tassa tassa vīhārassa sīmāparicchedaṃ pucchitvā baddhasīmavīhārānaṃ sīmāya sīmantarikaṃ, abaddhasīmavīhārānaṃ sīmāya upacāraṃ ṭhapetvā disācārikabhikkhūnaṃ nissācārasamaye sace ekasmiṃ gāmakkhette sīmaṃ bandhitukāmā, ye tattha baddhasīmavīhārā, tesu bhikkhūnaṃ “mayaṃ ajja sīmaṃ bandhissāma, tumhe sakasakasīmāya paricchedito mā nikkhamathā”ti pesetabbāṃ. Ye abaddhasīmavīhārā, tesu bhikkhū ekajjhaṃ sannipātetabbā, chandārahānaṃ chando āharāpetabbo. Evaṃ sannipatitesu pana bhikkhūsu chandārahānaṃ chande āhaṭe tesu tesu maggesu ca nadītitthagāmadvārādīsū ca āgantukabhikkhūnaṃ sīghaṃ sīghaṃ

hatthapāsānayanatthañca bahisīmakaraṇatthañca ārāmike ceva samaṇuddese ca
ṭhapetvā bherisaññaṃ vā saṅkhasaññaṃ vā katvā sīmā samūhanitabbāti.

Nanu ca idaṃ sodhanaṃ rakkhaṇaṃ sīmāsammutikāleyeva aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ,
atha kasmā idha sīmāsamūhanane vuttanti? Imassapi sīmāsamūhananakamma
ñattidutiyakammattā parisasampattijananatthaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ santēpi
idaṃ sīmāsamūhananakammaṃ nāma yadi porāṇā baddhasīmā atthi,
tadaṭṭhakasaṅghe hatthapāsagate aññesu bhikkhūsu gāmasīmaṃ pavitṭhesupi
kammabhedo natthi. Yadi porāṇā baddhasīmā natthi, evampi sati kevalaṃ
gāmasīmābhūtattā sīmāsamūhananakamme asampajjantēpi doso natthi, atha kasmā
sodhanā vuttāti? Saccaṃ, tathāpi samūhanitabbā porāṇasīmāparicchedassa
duviññeyyattā. Sace hi mahatiyā porāṇabaddhasīmāya ekasmiṃ padese sīmaṃ
samūhanissāmāti saṅghe sannipatite tassāyeva sīmāya aññasmiṃ padese
bhikkhumhi pavitṭhe ajānantassapi kammaṃ vipajjati, tasmā mahussāhena
sodhetabbāvāti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ gāmasīmasodhanaṃ “parisasampattiyā yuttā
nāma sabbantimena paricchedena catūhi bhikkhūhi sannipatitvā yāvatikā tasmīṃ
gāmakkhette baddhasīmaṃ vā nadīsamuddajātassare vā anokkamitvā ṭhitā bhikkhū,
te sabbe hatthapāse vā katvā chandaṃ vā āharitvā sammatā”ti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ
āgatattā parisasampattikāraṇaṃ hotīti viññāyati. Tato “sīmāya sīmaṃ
sambhindantena sammatā, sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā”ti vuttehi dvīhi
vipattidosehi muccanatthaṃ sīmasamūhananakammaṃ kātabbaṃ.

Sīmāya asamūhatāya sati kathaṃ vipattidvayaṃ āpajjeyyāti, tathā sodhitāyapi
gāmasīmāya. Yadi porāṇabaddhasīmā vijjamānā bhaveyya, tassā vijjamānabhāvaṃ
ajānantā navaṃ baddhasīmaṃ bandheyyuṃ. Porāṇasīmāya hi nimittaṃ anto katvā
tassa samīpe porāṇasīmāya anto ṭhitaṃ aññaṃ nimittaṃ katvā navaṃ baddhasīmaṃ
bandheyyuṃ, sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā nāma hoti. Tena vuttaṃ
kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā nāma attano sīmāya
paresaṃ sīmaṃ sambhindantena sammatā. Sace hi porāṇakassa viharassa
puratthimāya disāya ambo ceva jambū cāti dve rukkhā aññamaññaṃ
saṃsaṭṭhaviṭapā honti, tesu ambassa pacchimadisābhāge jambū. Vihārasīmā ca
jambuṃ anto katvā ambaṃ kittetvā baddhā hoti, atha pacchā tassa viharassa
puratthimadisāya vihare kate sīmaṃ bandhantā bhikkhū ambaṃ anto katvā
jambuṃ kittetvā bandhanti, sīmāya sīmā sambhinnā nāma hotī”ti. Porāṇasīmāya ca
ekadesaṃ vā sakalaporaṇasīmaṃ vā anto karitvā navaṃ sīmaṃ bandheyyuṃ,
sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā nāma. Vuttañhetā kaṅkhāvitaraṇiyaṃ
“sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā nāma attano sīmāya paresaṃ sīmaṃ
ajjhottharantena sammatā. Sace hi paresaṃ baddhasīmaṃ sakalaṃ vā tassā
padesaṃ vā anto katvā attano sīmaṃ sammannanti, sīmāya sīmaṃ ajjhottharitā
nāma hotī”ti.

Yasmiṃ padese cattāro bhikkhū nisīditvā kammaṃ kātuṃ na sakkonti, tattha tato
paṭṭhāya yāva kesaggamattampi aññesaṃ porāṇabaddhasīmāpadesaṃ attano
sīmāya anto karonto sīmāya sīmaṃ sambhindati nāma. Catunnaṃ bhikkhūnaṃ
nisīdituṃ pahonakaṭṭhānato paṭṭhāya yāva sakalampi aññesaṃ
porāṇabaddhasīmāpadesaṃ attano sīmāya anto karonto sīmāya sīmaṃ ajjhottharati
nāma. Vuttañhetā kaṅkhāvitaraṇiyā līnatthapakāsaniyaṃ “tassā padesanti tassā
ekadesaṃ, yattha ṭhatvā catūhi bhikkhūhi kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, tādisaṃ
ekadesanti vuttaṃ hoti. Yattha pana ṭhitehi kammaṃ kātuṃ na sakkā, tādisaṃ

padesaṃ anto karitvā sīmāya sīmaṃ sambhindanti nāma, na tu ajjhottharanti nāmāti gahetabba’’nti. Vimativinodaniyampi ‘‘yattha catūhi bhikkhūhi nisīdituṃ na sakkā, tattakato paṭṭhāya yāva kesaggamattampi attano sīmāya karontā sambhindanti, catunnampi bhikkhūnaṃ pahonakato paṭṭhāya yāva sakalampi anto karontā ajjhottharantīti veditabba’’nti vuttaṃ.

Evaṃ hotu, tasmīṃ gāmasīmaparicchede porāṇakasīmāya vijjamānāya vipattidvayamocanattamaṃ sīmāsamūhananakammaṃ sātthakaṃ, avijjamānāya kathaṃ sātthakaṃ bhaveyyāti saṅkānivattanattamaṃ sīmāsamūhananakammaṃ akatvā abhinavasīmāya bajjhamānāya saṅkā uppajjeyya, bhagavato dharmānakālato paṭṭhāya yāvajjatanā gaṇanapathaṃ vītikkantā bhikkhū upasampadādikammakaraṇattamaṃ tasmīṃ tasmīṃ padese sīmaṃ bandhanti. Sā sīmā ettha atthi, ettha natthīti na sakkā jānituṃ, tasmā ‘‘amhākaṃ sīmābandhanaṭṭhāne porāṇakasīmā bhaveyya nu kho’’ti saṅkā bhaveyya, evaṃ sati sā abhinavasīmā ca āsaṅkanīyā hotīti sīmāyaṃ kataṃ upasampadādikammampi āsaṅkanīyaṃ hoti, tasmā saṅkānivattanattamaṃ abhinavasīmaṃ bandhitukāmehi yatipuṅgavehi avassaṃ sīmāsamūhananakammaṃ kātappaṃ hoti. Samūhanantehi pana ‘‘sīmaṃ, bhikkhave, samūhananteṇa paṭṭhamāṃ ticīvarena avippavāso samūhanatabbo, pacchā sīmā samūhanatabbā’’ti vacanato paṭṭhamāṃ avippavāsasīmā samūhanitabbā, tato samānasamvāsakasīmā samūhanitabbā. Tasmīṃ samūhananakāle ca ‘‘khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā avippavāsasīmā na samūhanatabbā, tathā avippavāsasīmāya ṭhatvā khaṇḍasīmāpi. Khaṇḍasīmāya pana ṭhiteṇa khaṇḍasīmāva samūhanitabbā, tathā itarāya ṭhiteṇa itarā’’ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā khaṇḍasīmā samūhanitabbā, mahāsīmāyameva ṭhatvā mahāsīmā samūhanitabbā, aññissā sīmāya ṭhatvā aññā sīmā na samūhanitabbā. Aṭṭhakathāyaṃ avippavāsasīmāti mahāsīmāṃ vadati tattheva yebhuyyena cīvarena vippavasanato.

‘‘Tattha sace khaṇḍasīmāñca avippavāsasīmāñca jānanti, samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmāṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti. Khaṇḍasīmāṃ pana ajānantā avippavāsaṃyeva jānantā cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇauposaṭṭhāgārādīsu nirāsaṅkaṭṭhānesu ṭhatvā appeva nāma samūhanituṃ sakkhissanti, paṭibandhituṃ pana na sakkhissanteva. Sace bandheyyuṃ, sīmāsamvāsaṃ katvā viharāṃ aviharāṃ kareyyuṃ, tasmā na samūhanitabbā. Ye pana ubhopi na jānanti, teneva samūhanituṃ na bandhituṃ sakkhissanti. Ayañhi sīmā nāma kammavācāya vā asīmā hoti sāsānantaradhānena vā, na ca sakkā sīmaṃ ajānantehi kammavācā kātuṃ, tasmā na samūhanitabbā, sādhuṃ pana ṇatvāyeva samūhanitabbā ca bandhitabbā cā’’ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato ‘‘idāni sīmaṃ samūhanissāmā’’ti paricchināya gāmasīmāya anto khaṇḍasīmāmahāsīmānaṃ atthibhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā tāsaṃ sīmānaṃ paricchedaṇca na jānanti, evaṃ ajānantā bhikkhū tā porāṇasīmāyo samūhanituṃ na sakkuṇeyyuṃ, porāṇasīmāṃ samūhanituṃ asakkontā ca kathaṃ abhinavasīmaṃ bandhituṃ sakkuṇissantīti paramparehi ācariyehi sammā vinicchitaṃ anulomanayaṃ nissāya mahantaṃ ussāhaṃ karitvā aṅgaṃ aparihāpetvā sammā vihitāyena porāṇasīmāṃ samūhanituṃ sakkhissanti.

Kathaṃ? Tasmīṃ sīmāsamūhananakāle yadi pakatigāmasīmāyaṃ āraddhaṃ, taṃ pakatigāmaparicchedaṃ, yadi visuṃgāmasīmāyaṃ āraddhaṃ, taṃ visuṃgāmaparicchedaṃ aññesaṃ bhikkhūnaṃ appavisanatthāya samantato susaṃvihitārakkhaṃ kārāpetvā kammavācaṃ sāvetuṃ samatthena

byattibalasampannena vinayadharena saha samānasamvāsake lajjipesale imassa kammassa catuvaggakaraṇīyattā cattāro bhikkhū kammappatte bhikkhūnaṃ pakatattabbhāvassa dubbhiññeyyattā vā tato adhikappamāṇe bhikkhū gahetvā idāni bandhitabbāya sīmāya nimittānaṃ vihāraparikkhepassa ca anto ca sabbattha bahi ca samantā leḍḍupātamatte padese sabbattha mañcappamāṇe mañcappamāṇe tḥāne hatthapāsamaṃ avijahitvā tiṭṭhantā, nisīdantā vā hutvā paṭhamamaṃ avippavāsasīmāsamūhananakammavācam, tato samānasamvāsakasīmāsamūhananakammavācam sāvetvā sīmāya samugghāte kate porāṇasīmāsu vijjamānāsupi pacchimantena ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ nisīdanārahattā sīmāya mañcappamāṇe mañcappamāṇe tḥāne tiṭṭhantā bhikkhū avassaṃ tāsū sīmāsu tiṭṭhantā bhavēyyuṃ, tasmā sīmaṭṭhā hutvā sīmāsamūhananakammavācam vatvā tā sīmā samūhanēyyuṃ. Tato porāṇabaddhasīmānaṃ samūhatattā gāmasīmāyeva avasiṭṭhā bhavēyyāti. Vuttañhetamaṃ vimativinodaniyaṃ “keci pana īdisesu vihāresu chapañcamatte bhikkhū gahetvā vihārakoṭṭito paṭṭhāya vihāraparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte sabbattha mañcappamāṇe mañcappamāṇe okāse nīrantamaṃ tṭhāvā paṭhamamaṃ avippavāsasīmaṃ, tato samānasamvāsakasīmāñca samūhananavasena sīmāya samugghāte kate tasmīṃ vihāre khaṇḍasīmāya mahāsīmāya ca vijjamānatte satipi avassaṃ ekasmiṃ mañcatṭṭhāne tāsamaṃ majjhagatā te bhikkhū tā samūhanēyyuṃ, tato gāmasīmā eva avasisseyyā”ti.

“Sādhukamaṃ pana ñatvāyeva samūhanitabbā ceva bandhitabbā cā”ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato sīmaṃ jānantāyeva samūhanituṃ sakkhissanti, kathamā ajānantāti. Imasmiṃ sīmāsamūhananādhikāre sīmaṃ vā sīmāparicchedamaṃ vā jānanabhāvo aṅgaṃ na hoti, antosīmāyaṃ tṭhitabhāvo, “sīmaṃ samūhanissāmā”ti kammavācākaraṇanti idameva dvayaṃ aṅgaṃ hoti, tasmā iminā aṅgadvayena sampanne sati imaṃ ajānantāpi samūhanituṃ sakkontīti. Iminā aṅgadvayena sampanne sati sīmaṃ ajānantānaṃ samūhanituṃ samatṭhabhāvo kathamā viññātabboti? Aṭṭhakathāyaṃ “khaṇḍasīmaṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhitsuñca sakkhissanti”ti evamaṃ mahāsīmāya paricchedamaṃ ajānanaṭṭhānēpi samūhananassa vuttattā vimativinodaniyampi “na hettha sīmāya, tapparicchedassa vā jānanaṃ aṅgaṃ, sīmāya pana antoṭṭhānaṃ, ‘samūhanissāmā’ti kammavācākaraṇaṃ aṅgaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ ‘khaṇḍasīmaṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhitsuñca sakkhissanti’ti evamaṃ mahāsīmāya paricchedassa ajānanēpi samūhananassa vuttattā”ti vuttaṃ. Tato porāṇabaddhasīmānaṃ samūhatattā gāmasīmāyeva avasiṭṭhā bhavēyyāti tasmīṃ avasiṭṭhāya tato paramā kiṃ kātābanti. Gāmasīmāya avasiṭṭhāya sati taṃ gāmasīmaṃ pubbe vuttanayena sodhanaṃ rakkhaṇaṃ katvā tissaṃ gāmasīmāyaṃ khaṇḍasīmaṃ mahāsīmañca yathāruci bandhitsuṃ labhati, sīmaṃ abandhitvāva kevalāya gāmasīmāya upasampadādisaṅghakammañca kātumpi labhati.

Vuttañhi vimativinodaniyaṃ - “gāmasīmāya eva ca avasiṭṭhāya tattha yathāruci duvidhampi sīmaṃ bandhitsuñceva upasampadādikammaṃ kātuñca vaṭṭatīti vadanti, taṃ yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabba”nti. Tasmā yadi saṭṭhihatthāyāmaṃ cattālīsahatthavitthāraṃ khaṇḍasīmameva kattukāmā honti, ettake padese mañcatṭṭhānaṃ gaṇhanto pamāṇayuttako mañcoti sabbapacchimappamāṇayutto mañco. So hi pakatividatthiyā navavidatthiko, aṭṭhavidatthiko vā hoti. Tato khuddako mañco sīsūpadhānaṃ tṭhapetvā pādaṃ pasāretvā nipajjituṃ nappahotīti sabbapacchimamañcassa āyāmappamāṇassa samantapāsādikāyaṃ vuttattā tato

adhikāyāmapopi hotiyeva. Mañcassa vitthāro pana āyāmassa upaḍḍho hoti, tasmā mañcappamāṇaṭṭhānaṃ āyāmato pañcahatthaṃ, vitthārato pañcavidatthikanti gahetvā tena pamāṇena gaṇhanto saṭṭhihatthāyāmaṃ sīmaṭṭhānaṃ catuvīsatimañcakaṃ hoti, cattālīsahatthavitthāraṃ aṭṭhamañcakaṃ hoti. Evaṃ gaṇhanto dakkhiṇuttarāyāmo mañco hoti, saṭṭhihatthāyāmaṃ sīmaṭṭhānaṃ dvādasamañcakaṃ hoti, cattālīsahatthavitthāraṃ soḷasamañcakaṃ hoti. Evaṃ gaṇhanto pācīnapacchimāyāmo mañco hoti. Duvidhepi āyāmaṃ vitthārena guṇitaṃ karonto sakalaṃ antosīmaṭṭhānaṃ dvānahuttarasatamañcakaṃ hoti, bahisīmaṭṭhānampi samantato ekamañcakaṃ vā dvitimañcakaṃ vā gahetabbaṃ. Tena saha gaṇanaṃ vaḍḍhetabbaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “samantā leḍḍupāto”ti vuttaṃ, taṃ pana mahāsīmābandhanakāle vihāraparikkhepassa bahiupacāraṃ sandhāya vuttaṃ siyā. Khaṇḍasīmāyapi dūrato samūhanane doso natthi, dukkarattā pana kārakānaṃ pamāṇaṃ jānitabbaṃ. Kalyāṇiyaṃ nāma sīmāyaṃ pana āyāmato ca vitthārato ca pañcahatthappamāṇaṃ ṭhānaṃ ekakoṭṭhāsaṃ katvā samūhanati. Tampi pacchimamañcappamāṇato adhikamevāti katvā kataṃ. Idāni amheti vuttaṭṭhānaṃ pana pakaraṇanayena saṃsandanattā yuttataranti daṭṭhabbaṃ.

Samūhananākāro pana evaṃ veditabbo - idāni bandhitabbāya sīmāya nimittānaṃ anto ca bahi ca yathāvuttanayena samūhanitabbasīmaṭṭhānaṃ ādāsatalaṃ viya samaṃ suddhaṃ vimalaṃ katvā yathāvuttamañcappamāṇaṃ mañcappamāṇaṃ ṭhānaṃ aṭṭhapadakalekhaṃ viya rajjunā vā daṇḍena vā lekhaṃ kārāpetvā lekhānusārena tambamattikacuṇṇena vā setamattikacuṇṇena vā vaṇṇavisesaṃ kārāpetvā panti panti koṭṭhāsaṃ koṭṭhāsaṃ kārāpetvā pubbe vuttanayena ārakkhaṃ sodhanañca kārāpetvā “idāni sīmaṃ samūhanissāmā”ti cattāro vā taduttari vā samānaṣaṃvāsakabhikkhū gahetvā paṭhamapantiyaṃ paṭhamakoṭṭhāse mañcaṭṭhāne ṭhatvā paṭhamam avippavāsasīmāsamūhananakammavācaṃ, tato samānaṣaṃvāsakasīmāsamūhananakammavācaṃ sāvetvā tasmim koṭṭhāseyyeva aññaṃaññaṃssa ṭhitaṭṭhānaṃ parivattetvā parivattetvā tikkhattuṃ vā sattakkhattuṃ vā samūhanitvā tato nikkhamitvā paṭhamapantiyaṃmyeva dutiyakoṭṭhāse ṭhatvā tatheva katvā tato paṭhamapantiyaṃmyeva anulomanayena yāva antimakoṭṭhāsā ekekasim koṭṭhāse tatheva katvā paṭhamapantiyā parikkhīṇāya dutiyapantiyā antimakoṭṭhāse ṭhatvā tatheva katvā tato paṭṭhāya dutiyapantiyaṃmyeva paṭilomanayena yāva ādikoṭṭhāsā tatheva katvā evaṃ tatiyapantiādisupi ekadā anulomato ekadā paṭilomato gantvā sabbāsu paṇṭisu sabbasim koṭṭhāse parikkhīṇe idaṃ sīmāsamūhananakammaṃ niṭṭhitaṃ nāma hoti. “Cattāro taduttari vā”ti idaṃ pana imassa kammaṃsa catuvaggakaraṇiyattā vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana bhikkhūnaṃ pakatattabhāvassa duviññeyyattā lajjīpesalabhikkhūnañca dullabhattā “chapañcamatte”ti vuttaṃ.

Kalyāṇisīmāyaṃ pana sīhaḷadīpato abhinavasikkhaṃ gahetvā nivattantehi garahavivādamattampi alabhantehi dhammacetiyaṃañña vicinitvā gahitehi cuddasahi bhikkhūhi katanti pāsāṇalekhāyaṃ āgataṃ. Ratanapūranagare pana sirīsudhammarājādhipatināmakassa cūḷaaggarājino kāle mahāsīhaḷappattoti vissuto sirīsaddhammakittināmako mahātheravaro attano vasaṇaṭṭhānassa avidūre pabbatamatthake sīmaṃ bandhanto attano nissitake aggahetvā attanā abhirucite lajjīpesalabahussutasikkhākāmabhūte aññe mahāthere gahetvā attacatutthova hutvā kammaṃ karotīti vadanti. Taṃ imassa kammaṃsa catuvaggakaraṇiyattā tesañca therānaṃ pakatattabhāve nirāsaṅkattā kataṃ bhaveyya, evaṃ santepi bhikkhūnaṃ pakatattabhāvassa dubbīññeyyattā catuvaggakaraṇiyakammaṃsa

atirekacatuvaggena karaṇe dosābhāvato atirekabhikkhūhi katabhāvo pasatthataro hoti. Teneva ca kārāṇena vimativinodanīnāmikāyaṃ vinayaṭṭikāyaṃ “chapañcamatte bhikkhū gahetvā”ti vuttaṃ, kalyāṇisīmāyañca cuddasahi bhikkhūhi katanti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ niṭṭhitepi pana sīmāsamūhananakamme nānāvādānaṃ nānācariyānaṃ nānānikāyānaṃ nānādesavāsikānaṃ bhikkhūnaṃ cittārādhanaṭṭhaṃ garahavivādamocanattāñca punappunaṃ tehipi bhikkhūhi tatheva kārāpetabbaṃ. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “punappunaṃ pana kātabbaṃ. Tañhi kuppassa kammaṃ kammaṃ hutvā tiṭṭhati, akuppassa thirakammabhāvāya hoti”ti. Teneva ca kārāṇena haṃsāvatinagare anekapaṇḍarahatthisāmimahādhammarājā sahapuññakammabhūtaṃ mahācetiyaṃ catūsu disāsu sīmāsamūhananakāle rāmaññadesavāsīhi mahātherehi ca marammadesavāsīhi mahātherehi ca visuṃ visuṃ kārāpesīti daṭṭhabbaṃ.

Yadi pana mahāsīmaṃ bandhitukāmo hoti, tadā usabhamattaṃ vā dviusabhamattaṃ vā taduttari vā padesaṃ sallakkhetvā “ettake ṭhāne vihāraṃ karissāmā”ti parikkhepaṃ kārāpetvā tassa vihāraparikkhepassa anto ca sabbattha bahi ca samantā leḍḍupātaṭṭhāne mañcappamāṇe mañcappamāṇe okāse heṭṭhā vuttanayena pantikoṭṭhāse katvā kammappattehi bhikkhūhi saddhiṃ nirantaraṃ ṭhatvā paṭṭhamāṃ avippavāsasīmā tato samānasamvāsakasīmā ca samūhanitabbā. Evaṃ sīmāya samugghāte kate tasmīṃ vihāre khaṇḍasīmāya mahāsīmāya ca vijjamānatte sati avassaṃ ekasmiṃ mañcatṭhāne tassaṃ majjhagatā te bhikkhū tā samūhaneyyūṃ, tato gāmasīmā eva avasisseyya, tassaṃ gāmasīmāyaṃ khaṇḍasīmāmahāsīmāvasena duvidhā sīmā yathāruci bandhitabbā. Bandhanākāraṃ pana upari vakkhāma.

Kasmā pana nimittānaṃ bahipi sīmāsamūhananaṃ kataṃ, nanu nimittānaṃ antoyeva abhinavasīmā icchitabbāti tattheva sambhedajjhottharaṇavimocanattaṃ porāṇakasīmāya samūhananaṃ kātabbanti? Saccaṃ, duviññeyyattā pana evaṃ katanti daṭṭhabbaṃ. Duviññeyyo hi porāṇakasīmāya vijjamānāvijjamānabhāvo, tasmā yadi nimittānaṃ antoyeva sīmāsamūhananaṃ kareyya, tato bahi porāṇakasīmā tiṭṭheyya, tato appamattakaṃ ṭhānaṃ anto paviseyya, taṃ ṭhānaṃ kammavācāpāṭhakena saha sīmāsamūhananakāraṇasaṅghassa patitṭhahanaṭṭhaṃ na bhavēyya, evaṃ sante sā porāṇakasīmā asamūhatāva bhavēyya. Taṃ samūhatasaññāya sīmāsamannanākaṃ antonimittatṭhānaṃ sammanneyyūṃ, taṃ asamūhataporāṇasīmākoṭipaviṭṭhattā sīmāya sīmaṃ sambhedadoso, yadi pana taṃ ṭhānaṃ catunnaṃ nisinnappaṇaṃ bhavēyya, sīmāya sīmaṃ ajjhottharaṇadoso, yadipi anto na pavisati, nirantaraṃ phutṭhamattaṃ hoti, evampi sīmāsaṅkaradosoti imasmā dosattayā vimocanattaṃ nimittānaṃ bahipi sīmāsamūhananaṃ kataṃ. Teneva vimativinodaniyaṃ “bahi ca samantā leḍḍupāte”tiādi vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana ācariyā samantā nimittānaṃ anto rajjupasāraṇaṃ katvā anto ṭhatvā rajjuyā heṭṭhā pāde pavesetvā rajjuto bahi kiñcimattaṃ ṭhānaṃ atikkamitvā sīmāsamūhananaṃ karonti, tadeṭaṃ vicāretabbaṃ. Pādaggaṭṭhapaṇamattena porāṇasīmāsamugghāto na hoti, atha kho kammavācāpāṭhakena saha kammavācāsaṅghassa patitṭhānena kammavācāya pāṭhanena ca samugghāto hoti. Vuttañhi vimativinodanippakaraṇe “sīmāya pana antoṭṭhānaṃ, ‘samūhanissāmā’ti kammavācāya karaṇaṇicettha aṅga”nti, tasmā ekadesena antopaviṭṭhāya ca ekasambandhena ṭhitāya porāṇakabaddhasīmāya samugghāte akate vuttanayena dosattayato na mucceyya, tasmā nimittato bahipi ṭhatvā samūhananakaraṇabhāvova

pāsaṃsataro hoti. Aññe pana ācariyā kammakāraḥbhikkhūnaṃ padavalañjasambandhaṃ katvā samūhananti, taṃ garukaraṇavasena katanti gayhamāne doso natthi. Ekacce pana therā “kāraḥkasaṅghassa akkantaṭṭhāneyeva sīmā samūhatā, na anakkantaṭṭhāneti saññāya paṭhamataraṃ sālāṃ karitvā pacchā sīmāya samūhatāya thambhaṭṭhāne akkamituṃ na labhati, tasmā asamūhatā sīmā”ti vadanti.

Pubbepi sirīkhettanagare mahāsattadhammarājassa kāle tena rañña katassa nandanavihārassa purato tassa rañño aggamaheṣiyā sīmāya patiṭṭhāpitāya paṭhamaṃ jetavanasālāṃ katvā pacchā sīmaṃ samūhaniṃsu, tadā tasmīṃ nagare mahārukkhamūliko nāma eko gaṇapāmoḥkhatthero “sace thambhaṃ vijjhivā pāde ṭhapetuṃ sakkhissāmi, evaṃ sante ahaṃ āgacchissāmi”ti vatvā nāgacchati. Sabbe therā “na thambhamattena porāṇasīmā tiṭṭhati, thambhassa samantato ṭhatvā kammavācāya katāya sīmā samūhatā hoti”ti vatvā tassa vacanaṃ aggahetvā samūhaniṃsu ceva bandhiṃsu ca. Haṃsāvatinagare dhammacetiyaṃrañño kalyāṇiyasīmābandhanakālepi paṭhamaṃ sālāṃ karitvāva pacchā samūhaniṃsu, na ca pāḷiaṭṭhakathāṭikādīsu “padavalañjasambandhaṃ katvā sīmā samūhanitabbā”ti pāṭho atthi, “mañcappamāṇe mañcappamāṇe ṭhāne”ti pana atthi. Porāṇasīmāya anto ṭhatvā ekasmiṃ ṭhāne sīmāsamūhananakammavācāya katāya sakalāpi sīmā samūhatāva hoti, tasmā “padavalañjasambandhaṃ katvā samūhanitabba”nti vacanaṃ paṇḍitā na sampatiṇchanti. Idisaṃ pana vacanaṃ garukaraṇavasena vuttanti gayhamāne kiñcāpi doso natthi, tathāpi sissānusissānaṃ diṭṭhānugatiāpajjanakāraṇaṃ hoti. Te hi “amhākaṃ ācariyā evaṃ kathenti, evaṃ karonti”ti daḥhikammavasena gahetvā tathā akate sīmā samūhatā na hotīti maññanti, tasmā pakaraṇāgatanayavaseneva karaṇaṃ varaṃ pasatthaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ.

Aparampi imasmiṃ sīmāsamūhananādhikāre dhammagāraṃvehi vinayadharehi cintetabbaṃ gambhīraṃ duddasaṃ ṭhānaṃ atthi, taṃ katamanti ce? “Anujānāmi, bhikkhave, tiyojanaparamaṃ sīmaṃ sammannitu”nti vacanato nānāgāmaḥkhetāni avattharivā sammatā tiyojanikādikāyo mahāsīmāyo bhagavatā anuññātā atthi, atha ekaṃ gāmaḥkhettaṃ sodhetvā āraḥkkaṃ datvā sīmāya samūhatāya yadi tato aññesu gāmaḥkhettesu bhikkhū santi, na gāmasīmā baddhasīmāṃ paricchindituṃ sakkoti, tasmā te bhikkhū tasmīṃ kamme vaggāṃ kareyyuṃ, evaṃ sati sīmā samūhatā na bhaveyya, tāya asamūhatāya sati abhinavasīmā sammannitabbā na bhaveyya, iti idaṃ ṭhānaṃ dujjānaṃ duddasaṃ, tasmā pāsāṇacchattaṃ viya bhagavato āṇaṃ gaṃuṃ karonteḥi lajjipesalabahussutasikkhākāmabhūteḥi vinayavidūhi suṭṭhu cintetabbanti.

Imasmiṃ adhikāre cinto gavesanto vicinanto idaṃ kāraṇaṃ dissati - tiyojanikādimahāsīmāyo iddhiṃantānaṃ bhikkhūnaṃ dhamaṇānakāle sannipatituṃ vā visodhetuṃ vā sakuṇeyyabhāvato tamāraḥbha bhagavatā anujānitā bhaveyyuṃ. Sabbasmiṃ kāle sabbasmiṃ padese sabbe bhikkhū tādisaṃ mahāsīmāṃ sodhetuṃ vā sannipatituṃ vā na sakkā, na ca bhagavā asakuṇeyyaṃ alabbhaneyyaṃ kāraṇaṃ vadeyya. Bhagavato dhamaṇānakāle rājagahanagare aṭṭhārasa mahāvihārā ekasīmāva dhammasenāpatisāriputtattherena sammatāti. Sīhaḷadīpe mahāvihārasīmā anurādhapuraṃ antokatvā pavattā mahāmahindattherena sammatāti ca pakaraṇesu dissati, na tathā imasmiṃ nāma dese dviyojanikā vā tiyojanikā vā sīmā asukena bhikkhunā sammatāti dissati. Imasmiṃca marammadese tādisānaṃ sīmānaṃ natthibhāvo upaparikkhitvā jānitabbo. Tathā hi

anekasataanekasahassavassakālato uppannā baddhasīmā pāsāṇathambhanimittena saha tasmim tasmim padese dissanti. Arimaddanapure ca anuruddhamahārājena sammannāpitā dvāsaṭṭhayādhikasatahatthāyāmā sattacattālīsādhikasatahatthavitthārā mahāsīmā nimittena saha dissati. Ratanapūranagare ca narapatijeyyasūramahārājakāle aṭṭhasattatādhikacatusatakaliyuge sammannitā sīmā pāsāṇalekhāya saddhim dissati. Yadi tiyojanaparamādimahāsīmāyo atthi, porāṇācariyā navaṃ navaṃ baddhasīmaṃ na bandheyyuṃ, atha ca pana bandhanti, tāsū ca navasīmāsu upasampadādisaṅghakammaṃ karonti, tato eva ca gaṇanapathamattikkantā bhikkhū paramparato vaḍḍhentā yāvajjatanā sāsanam patitṭhapenti. Iminā ca kāraṇena imasmim padese tiyojanā sīmāyo natthīti viññāyati.

Atha vā “vihāraparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte”ti vihāraparikkhepassa anto ca vihārūpacārabhūte bahi leḍḍupāte ca ṭhāneyeva sīmāsamūhananassa vimativinodaniyam vuttattāpi tādisā mahāsīmāyo natthīti viññāyati. Yadi atthi, sīmāsamūhananam pakaraṇācariyā na katheyyuṃ. Kathentāpi samantā tiyojanam ṭhānam sodhetvā sīmāsamūhananam kareyyuṃ, tathā pana akathetvā vihāravihārūpacāresuyeva sīmāsamūhananassa kathitattā tiyojanikādayo mahāsīmāyo natthīti viññāyati.

Atha vā “khaṇḍasīmaṃ pana jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi samūhanituñceva bandhитуñca sakkhissanti”ti aṭṭhakathāyam vacanatopi tesu tesu janapadesu tiyojanikādikāyo mahāsīmāyo natthīti viññāyati. Kathaṃ? Yadi tādisā sīmāyo atthi, sakalampi tam sīmaṃ asodhetvā sīmāsamūhananam aṭṭhakathācariyā na katheyyuṃ, atha ca pana khaṇḍasīmaṃ jānantā avippavāsaṃ ajānantāpi sīmaṃ samūhanituṃ bandhитуñca samatthabhāvaṃ kathenti, sā kathā khandhasīmāya sīmantarikantaritamattā hutvā tasmim gāmakkhette avippavāsasīmā bhaveyya, tasmā tasmim ṭhāne ṭhatvā samūhanituṃ samatthabhāvena aṭṭhakathācariyehi kathiyati, na nānāgāmakkhettāni avattharivā sammatāya tiyojanikādibhedāya sīmāya aññesu gāmakkhettesu aññesu bhikkhūsu santesupi samūhanituṃ samatthabhāvena, tena ñāyati “na sabbesu ṭhānesu tiyojanikādibhedāyo mahāsīmāyo na santi”ti. Īdisāni kāraṇāni bhagavato āṇam garuṃ karonte hi vinayatthavidūhi vinayadharehi punappunam cintetabbāni upaparikkhitabbāni, ito aññānīpi kāraṇāni gavesitabbānīti.

Ito parampi “sace aññānīpi gāmakkhettāni antokātukāmā, tesu gāmesu ye bhikkhū vasanti, tehipi āgantabba”ntiādivacanato ekasmimyeva gāmakkhette sīmaṃ na bandhanti, atha kho aññānīpi gāmakkhettāni antokarivāpi bandhanti, tasmā idāni sammannitabbāya sīmāya nissayabhūtam pakatigāmakkhettam vā visuṃgāmakkhettam vā sodhanti manasi na kātabbam. Kaṅkhacchedanattham sīmāsamūhananakammavācābhaṇanasamaye tena gāmakkhettena sambandhesu aññesu gāmakkhettesu vasante bhikkhūpi yācitvā tato gāmakkhettato bahi dūre vāsāpetabbā. Evañhi karonte aññāni gāmakkhettāni antokarivā porāṇasīmāya vijjānāyapi te vaggam kātuṃ na sakkonti. Tato sīmāsamūhananakammavācā sampajjati, tasmā evarūpo sukhumo nipuṇo attho vinayadharehi cintetabbo. Evaṃ sīmāsamūhanavidhānena sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā, sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatāti vutthehi dvīhi vipattidosehi muttā hoti.

Tato “atikhuddikā atimahanti”ti vutthehi vipattidosehi vimuccanattham sīmāya pamāṇam jānitabbam. Kathaṃ? Sīmā nāma ekavīsatiyā bhikkhūnam nisīdituṃ

appahonte sati atikhuddikā nāma hoti, sammatāpi sīmā na hoti. Tiyojanato paraṃ kesaggamattampi t̥hānaṃ anto karonte sati atimahatī nāma hoti, sammatāpi sīmā na hoti, tasmā ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ nisīdanappahonakato paṭṭhāya tiyojanaṃ anatikkamitvā yattha yaṃ pamāṇaṃ saṅgho icchati, tattha taṃ pamāṇaṃ katvā sīmā sammannitabbā. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Tattha atikhuddikā nāma yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkonti. Atimahantī nāma antamaso kesaggamattenapi tiyojanaṃ atikkamitvā sammatā”ti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ vacanato viññāyati. Evaṃ sīmāya pamāṇaggahaṇena “atikhuddikā atimahantī”ti vutthehi dvīhi dosehi muttā hoti.

Tato “khaṇḍanimittā chāyānimittā animittā”ti vutthehi tīhi vipattidosehi vimuccanattaṃ nimittakittanaṃ kātabbaṃ, tattha asambandhakittanena nimittā sīmā khaṇḍanimittā nāma. Kathaṃ? Sīmāya catūsu disāsu t̥hapitanimittesu puratthimadisāya nimittaṃ kittetvā anukkamena dakkhiṇapacchimauttaradisāsu nimittāni kittetvā puna puratthimadisāya nimittaṃ kittetabbā, evaṃ kate akhaṇḍanimittā nāma hoti. Yadi pana puratthimadisāya nimittaṃ kittetvā anukkamena dakkhiṇapacchimauttaradisāsu nimittāni kittetvā t̥hapeti, puna puratthimadisāya nimittaṃ na kitteti, evaṃ khaṇḍanimittā nāma hoti. Aparāpi khaṇḍanimittā nāma yā animittupagapāsāṇaṃ vā bahisārarukkhaṃ vā khāṇukaṃ vā paṃsupuñjaṃ vā antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā. Pabbatacchāyādīsu yaṃ kiñci chāyaṃ nimittaṃ katvā sammatā chāyānimittā nāma. Sabbaso nimittaṃ akittetvā sammatā animittā nāma. Imehi tīhi dosehi vimuccanattāya nimittakittanaṃ kātabbaṃ.

Kathaṃ? Kammavācāya porāṇasīmāsamūhananaṃ katvā parisuddhāya kevalāya gāmasīmāya saṅghena yathājjhāsayaṃ gahitappamāṇassa sīmamaṇḍalassa catūsu vā disāsu aṭṭhasu vā disāsu nimittupage heṭṭhimaparicchena dvattiṃsapalagulaṇḍappamāṇe, ukkaṭṭhaparicchena hatthippamāṇato ūnappamāṇe pāsāṇe t̥hapetvā nimittānaṃ anto t̥hitenā kammavācāpāṭhakena vinayadharena “puratthimāya disāya kiṃ nimitta”nti pucchitabbā. Aññena “pāsāṇo, bhante”ti vattabbā. Puna vinayadharena “eso pāsāṇo nimitta”nti vatvā kittetabbā. Iminā nayena sīmamaṇḍalaṃ padakkhiṇaṃ karontena “puratthimāya anudisāya, dakkhiṇāya disāya, dakkhiṇāya anudisāya, pacchimāya disāya, pacchimāya anudisāya, uttarāya disāya, uttarāya anudisāya kiṃ nimittaṃ? Pāsāṇo, bhante. Eso pāsāṇo nimitta”nti kittetvā puna “puratthimāya disāya kiṃ nimittaṃ? Pāsāṇo, bhante. Eso pāsāṇo nimitta”nti kittetvā niṭṭhapetabbā. Vuttañhi kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “khaṇḍanimittā nāma aghaṭṭitanimittā vuccatī”tiādi. Evaṃ nimittakittanena “khaṇḍanimittā chāyānimittā animittā”ti vutthehi tīhi vipattidosehi vimuttā hoti.

Tato paraṃ “bahisīme t̥hitasammata”ti vuttavipattidosato vimuccanattaṃ sīmāsammunikammavācāpāṭhakāle saṅghassa t̥hitaṭṭhānaṃ jānitabbā. Kathaṃ? Yadi nimittāni kittetvā saṅgho nimittānaṃ bahi t̥hatvā kammavācāya sīmāṃ sammannati, bahisīme t̥hitasammata nāma hoti, sīmā na hoti, tasmā nimittāni kittetvā saṅghena nimittānaṃ anto t̥hatvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Vuttañhetāṃ kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “bahisīme t̥hitasammata nāma nimittāni kittetvā nimittānaṃ bahi t̥hitenā sammatā”ti. Evaṃ sīmāsammannanaṭṭhānaniyamena “bahisīme t̥hitasammata”ti vuttavipattidosato muttā hoti.

Tato paraṃ “nadiyaṃ sammatā, samudde sammatā, jātassare sammatā”ti vutthehi

tīhi vipattidosehi ca vimuccanattthaṃ evaṃ manasi kātabbaṃ - “sabbā, bhikkhave, nadī asīmā, sabbo samuddo asīmo, sabbo jātassaro asīmo”ti bhagavatā vacanato nadīsamuddajātassaresu sammatā sīmā na hoti, porāṇasīmavigatāya suddhāya gāmasīmāya sammatā eva sīmā hoti, tasmā gāmasīmāyameva baddhasīmā sammannitabbā, na nadiādīsūti. Vuttañhi kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “nadiyā samudde jātassare sammatā nāma etesu nadiādīsu sammatā”tiādi. Ettāvatā “ayaṃ sīmā atikhuddikā, atimahantī, khaṇḍanimittā, chāyānimittā, animittā, bahisīme ṭhitasammata, nadiyaṃ sammatā, samudde sammatā, jātassare sammatā, sīmāya sīmaṃ sambhindantena sammatā, sīmāya sīmaṃ ajjhottharantena sammatā”ti vuttehi ekādasahi dosehi vimuttā hutvā “abbhā mahikā dhūmo rajo rāhū”ti vuttehi pañcahi upakkilesehi muttaṃ candamaṇḍalaṃ viya, sūriyamaṇḍalaṃ viya ca suparisuddhā hoti.

Tividhasampatti nāma nimittasampattiparisasampattikammavācāsampattiyo. Tāsu “pabbatanimittaṃ pāsāṇanimittaṃ vananimittaṃ rukkhanimittaṃ magganimittaṃ vammikanimittaṃ nadīnimittaṃ udakanimitta”nti vuttesu aṭṭhasu nimittesu tassaṃ tassaṃ disāyaṃ yathāladhāni nimittāni kittetvā sammannitabbā. Vuttañhi kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “puratthimāya disāya kiṃnimittaṃ? Pāsāṇo, bhante. Eso pāsāṇo nimittantiādinā nayena kittetvā sammatā”ti. Tesu ca aṭṭhasu nimittesu rukkhanimittādīnaṃ yathājjhāsayaṭṭhānesu dullabhabhāvato vaḍḍhitvā dvinnaṃ baddhasīmānaṃ saṅkarakaraṇato ca pāsāṇanimittassa pana tathā saṅkarakaraṇābhāvato yathicchitaṭṭhānaṃ āharitvā ṭhapetuṃ sukarabhāvato ca sīmaṃ bandhantehi bhikkhūhi sīmamaṇḍalassa samantā nimittūpagā pāsāṇā ṭhapetabbā. Tena vuttaṃ mahāvaggaṭṭhakathāyaṃ “taṃ bandhantehi samantā nimittūpagā pāsāṇā ṭhapetabbā”ti. Vimativinodaniyañca “nimittūpagā pāsāṇā ṭhapetabbāti idaṃ yathārucitaṭṭhāne rukkhanimittādīnaṃ dullabhatāyā”tiādi. Ettāvatā nimittasampattisaṅkhātaṃ paṭhamaṅgaṃ sūpapannaṃ hoti.

Tato sīmāsammutikaraṇatthaṃ sabbantimena paricchedena cattāro bhikkhū sannipatitvā yāvatā tasmīṃ gāme baddhasīmaṃ vā nadīsamuddajātassare vā anokkamitvā ṭhitā bhikkhū santi, sabbe te hatthapāse vā katvā chandaṃ vā āharitvā yā sīmā sammatā, sā parisasampattiyuttā nāma hoti. Tena vuttaṃ kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “parisasampattiyuttā nāma sabbantimena paricchedena catūhi bhikkhūhi sannipatitvā”tiādi. Atha taṃ sīmaṃ bandhantā bhikkhū sāmantavihāresu vasante bhikkhū tassa tassa vihārassa sīmāparicchedaṃ pucchitvā ye baddhasīmavihārā, tesāṃ sīmāya sīmantarikaṃ ṭhapetvā, ye abaddhasīmavihārā, tesāṃ sīmāya upacāraṃ ṭhapetvā disācārikabhikkhūnaṃ nissañcārasamaye yadi ekasmiṃyeva gāmakkhette sīmaṃ bandhitukāmā, tasmīṃ ye bhikkhū baddhasīmavihārā, tesāṃ pesetabbā “ajja mayaṃ sīmaṃ bandhissāma, tumhe sakasakāsīmāparicchedato mā nikkhamathā”ti. Ye abaddhasīmavihārā, te sabbe ekajjhaṃ sannipātāpetabbā, chandārahānaṃ chando āharitabbo.

Yadi aññaṃ gāmakkhettampi antokattukāmā, tattha nivāsino bhikkhū samānasaṃvāsakāsīmāsammananakāle āgantumpi anāgantumpi vaṭṭanti. Avippavāsasīmāsammananakāle pana antonimittagatehi bhikkhūhi āgantabbāṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo. Vuttañhetāṃ samantapāsādikāyaṃ “taṃ bandhitukāmehi sāmantavihāresu bhikkhū”tiādi. Evaṃ bhikkhūsu sannipatitesu chandārahānaṃ chande āhaṭe tesu tesu maggesu nadītitthagāmadvārādīsu ca āgantukabhikkhūnaṃ sīghaṃ sīghaṃ hatthapāsānayanatthañca

bahisīmakaraṇatthañca ārāmikasāmaṇere ṭhapetvā bherisaññaṃ vā saṅkhasaññaṃ vā kārapetvā nimittakittanānantaraṃ vuttāya “suṇātu me, bhante saṅgho”tiādikāya kammavācāya sīmā bandhitabbā. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “evaṃ sannipatitesu pana bhikkhūsū”tiādi. Ettāvatā parisasampattisaṅkhātaṃ dutiyaṅgaṃ sūpapannaṃ hoti.

Tato paraṃ kammavācāpāṭhasamaye “sīmaṃ, bhikkhave, sammannantena paṭhamaṃ samānasaṃvāsakasīmā sammannitabbā, pacchā ticīvarena avippavāso sammannitabbo”ti vacanato paṭhamaṃ samānasaṃvāsakasīmā sammannitabbā, pacchā avippavāsasīmā sammannitabbā, samānasaṃvāsakakammavācāpariyosāneyeva nimittāni bahi katvā nimittānaṃ antopamāṇeneva samānasaṃvāsakasīmā catunahutādhikadvilakkhayojanaputhulaṃ mahāpathaviṃ vinivijjhivā pathavīsandhārakaudakaṃ pariyaṇṭaṃ katvā gatā. Tena vuttaṃ samantapāsādikāyaṃ “kammavācāpariyosāneyeva...pe... gatā hoti”ti. Avippavāsakammavācāpariyosāne avippavāsasīmā yadi antosīmāya gāmo atthi, gāmañca gāmūpacārañca muñcitvā samānasaṃvāsakasīmāya gataparicchadeneva gatā. Iti ticīvarena avippavāsasīmā gāmañca gāmūpacārañca na avattharati, samānasaṃvāsakasīmāva avattharati, samānasaṃvāsakasīmā attano dhammatāya gacchati. Avippavāsasīmā pana yattha samānasaṃvāsakasīmā, tattheva gacchati. Tena vuttaṃ samantapāsādikāyaṃ “iti bhikkhūnaṃ avippavāsasīmā...pe... gacchatī”ti. Tasmā -

“Suṇātu me, bhante saṅgho, yāvatā samantā nimittā kittitā. Yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho etehi nimittehi sīmaṃ sammanneyya samānasaṃvāsaṃ ekūposathaṃ, esā ñatti.

“Suṇātu me, bhante saṅgho, yāvatā samantā nimittā kittitā, saṅgho etehi nimittehi sīmaṃ sammannati samānasaṃvāsaṃ ekūposathaṃ. Yassāyasmato khamati etehi nimittehi sīmāya sammuti samānasaṃvāsāya ekūposathāya, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Sammatā sā sīmā saṅghena etehi nimittehi samānasaṃvāsā ekūposathā, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī. Evametaṃ dhārayāmi”ti.

Esā samānasaṃvāsakakammavācā,

“Suṇātu me, bhante saṅgho, yā sā saṅghena sīmā sammatā samānasaṃvāsā ekūposathā. Yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho taṃ sīmaṃ ticīvarena avippavāsaṃ sammanneyya ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca, esā ñatti.

“Suṇātu me, bhante saṅgho, yā sā saṅghena sīmā sammatā samānasaṃvāsā ekūposathā. Saṅgho taṃ sīmaṃ ticīvarena avippavāsaṃ sammannati ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca. Yassāyasmato khamati etissā sīmāya ticīvarena avippavāsasammuti ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Sammatā sā sīmā saṅghena ticīvarena avippavāsā ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī. Evametaṃ dhārayāmi”ti.

Esā avippavāsakammavācā ñattidosaanussāvanādose anuṭṭhapetvā suṭṭhu bhaṇitabbā. Ettāvatā kammavācāsampattisaṅkhātaṃ tatiyaṅgaṃ sūpapannaṃ hoti.

Evamayaṃ sīmā anto maṇivimānaṃ bahi rajataparikkhitaṃ
vimānasāmikadevaputtoti imehi tīhi aṅgehi sampannaṃ candamaṇḍalaṃ viya, anto
kanakavimānaṃ bahi phalikaparikkhitaṃ vimānasāmikadevaputtoti imehi tīhi aṅgehi
sampannaṃ sūriyamaṇḍalaṃ viya ca
nimittasampattiparisasampattikammavācāsampattisaṅkhātehi tīhi aṅgehi sampannā
hutvā ativiya sobhati virocati, jinasāsanassa ciraṭṭhitikāraṇabhūtā hutvā tiṭṭhatīti
daṭṭhabbaṃ. Vuttañhettaṃ uposathakkhandhakapāliyaṃ “sīmaṃ, bhikkhave,
sammannantena paṭhamaṃ samānasaṃvāsakasīmā sammannitabbā”tiādi.

“Nimittena nimittaṃ sambandhitvā”ti ettha pana pubbe vuttanayeneva
puratthimadisato paṭṭhāya padakkhiṇaṃ katvā sabbanimittāni kittetvā uttarānudisaṃ
patvā tattheva aṭṭhapetvā pubbe kittitaṃ puratthimadisāya nimittaṃ puna kittetvā
sammataṭi attho. Evaṃ sammataṭi ayaṃ sīmā ekādasahi vipattīhi muttā, tīhi
sampattīhi samannāgatā hutvā sabbākārasampannā
pañcavassasahassaparimāṇakālaṃ aparimāṇaṃ bhikkhūnaṃ
apalokaṇādicatubbidhakammakaraṇaṭṭhānabhūtā baddhasīmā hotīti daṭṭhabbā.

Yadi pana sakhaṇḍasīmaṃ mahāsīmaṃ bandhitukāmā, pubbe vuttanayena suṭṭhu
sodhetvā samūhanitaporāṇasīmāya kevalāya pakatigāmasīmāya vā
visuṃgāmasīmāya vā bandhitabbā, tāsu ca dvīsu sīmāsupabbajjupasampadādīnaṃ
saṅghakammānaṃ sukhakaraṇatthaṃ sīmā paṭhamaṃ bandhitabbā, taṃ pana
bandhantehi vattaṃ jānitabbā. Sace hi bodhicetiyabhattachasālādīni sabbavatthūni
patiṭṭhāpetvā katavihāre bandhanti, vihāramajjhe bahūnaṃ samosaraṇaṭṭhāne
abandhitvā vihārapaccante vivittokāse bandhitabbā. Akatavihāre bandhantehi
bodhicetiyādīnaṃ sabbavatthūnaṃ patiṭṭhānaṃ sallakkhetvā yathā patiṭṭhitesu
vatthūsu vihārapaccante vivittokāse hoti, evaṃ bandhitabbā. Tathā hi vuttaṃ
samantapāsādikāyaṃ “imaṃ pana samānasaṃvāsakasīmaṃ sammannantehi”tiādi.

Kittakappamāṇā pana khaṇḍasīmā bandhitabbāti? Heṭṭhimaparicchedena sace
ekavīsati bhikkhū gaṇhāti, vaṭṭati, tato oraṃ na vaṭṭati. Paraṃ bhikkhusahassaṃ
gaṇhantīpi vaṭṭati. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sā heṭṭhimaparicchedenā”tiādi. Ekavīsati
bhikkhūti ca nisinne sandhāya vuttaṃ, idaṃca abbhānakaraṇakāle
kammārahabhikkhūnā saddhiṃ vīsati gaṇassa saṅghassa nisīdanappahonakatthaṃ
vuttaṃ. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “ekavīsati bhikkhū”tiādi. Taṃ khaṇḍasīmaṃ
bandhantehi bhikkhūhi sīmamālakassa samantā nimittūpagā pāsāṇā ṭhapetabbā.
Antokhaṇḍasīmāyameva ṭhatvā khaṇḍasīmā bandhitabbā. “Eso pāsāṇo nimitta”nti
evaṃ nimittāni kittetvā kammavācāya sīmā bandhitabbā, tassāyeva sīmāya
dalhīkammattaṃ avippavāsakammavācā kātābbā. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “taṃ
bandhantehi”tiādi. Evaṃ khaṇḍasīmaṃ sammannitvā bahi sīmantarikapāsāṇā
ṭhapetabbā. Sīmantarikā pacchimakoṭiyā ekaratanappamāṇā vaṭṭati,
vidatthippamāṇāpi caturaṅgulappamāṇāpi vaṭṭati. Sace pana vihāro mahā hoti, dvepi
tissopi tatuttaripi khaṇḍasīmāyo bandhitabbā. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sīmaṃ
sammannitvā”tiādi.

Evaṃ khaṇḍasīmaṃ sammannitvā mahāsīmāsammutikāle khaṇḍasīmato nikkhamitvā
mahāsīmāya ṭhatvā samantā anupariyāyantehi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā, tato
avasesanimittāni kittetvā hatthapāsāṃ avijahantehi kammavācāya
samānasaṃvāsakasīmaṃ sammannitvā tassa dalhīkammattaṃ
avippavāsakammavācāpi kātābbā. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “evaṃ
khaṇḍasīmaṃ sammannitvā”tiādi.

“Samantā anupariyāyante hi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā”ti vuttaṃ. Kathaṃ kittetabbāti? Dakkhiṇato anupariyāyanteneva kittetabbā. Tathā hi khaṇḍasīmato pacchimāya disāya puratthābhimukhena tathā “puratthimāya disāya kiṃ nimitta”nti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā tathā uttarāya disāya dakkhiṇābhimukhena tathā “dakkhiṇāya disāya kiṃ nimitta”nti anukkamena kittetvā tathā puratthimāya disāya pacchimābhimukhena tathā “pacchimāya disāya kiṃ nimitta”nti anukkamena kittetvā tathā dakkhiṇāya disāya uttarābhimukhena tathā “uttarāya disāya kiṃ nimitta”nti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā puna pacchimāya disāya puratthābhimukhena tathā purimaṃ kittitaṃ vuttanayeneva puna kittetabbā. Evaṃ bahūnampi khaṇḍasīmānaṃ sīmantarikapāsāṇā paccekaṃ kittetabbā, tato pacchā avasesanimittāni mahāsīmāya bāhirabandhanesu nimittāni. Evaṃ sīmantarikapāsāṇā mahāsīmāya anto nimittāni honti dvinnāṃ sīmānaṃ saṅkaradosāpagamanatthaṃ sīmantarikapāsāṇānaṃ tṭhapetabbattā. Evaṃ samantā anupariyāyante sīmantarikapāsāṇā kittetabbā. Tathāhi vuttaṃ vimativinodaniyaṃ “sīmantarikapāsāṇāti sīmantarikāya tṭhapitanimittapāsāṇā, te pana kittentena padakkhiṇato anupariyāyanteneva kittetabbā”tiādi.

Kiṃ iminā anukkameneva sīmā sammannitabbā, udāhu aññenapi anukkamena sammannitabbāti? Sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni kittetvā tato sīmantarikāya nimittāni kittetvā mahāsīmāya nimittāni kittenti, evaṃ tīsu tṭhānesu nimittāni kittetvā yaṃ sīmā icchanti, taṃ paṭhamāṃ bandhituṃ vaṭṭati. Evaṃ sante pi yathāvuttanayena khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni”tiādi. Evaṃ khaṇḍasīmamahāsīmabandhanena bhikkhūnaṃ ko guṇoti ce? Evaṃ baddhāsu pana sīmāsu khaṇḍasīmāya tṭhitā bhikkhū mahāsīmāyaṃ kammaṃ karontānaṃ bhikkhūnaṃ kammaṃ na kopenti, mahāsīmāya vā tṭhitā khaṇḍasīmāya kammaṃ karontānaṃ, sīmantarikāya pana tṭhitā ubhinnaṃ na kopenti. Gāmakkhette tathā kammaṃ karontānaṃ pana sīmantarikāya tṭhitā kopenti. Sīmantarikā hi gāmakkhettaṃ bhajati. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “evaṃ baddhāsu pana sīmāsū”tiādi, evaṃ baddhasīmavihāresu vasantā bhikkhū ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitehi ticīvarehi vinā yathāruci vasituṃ labhanti. Sace pana gāmo atthi, gāmagāmūpacāresu na labhatīti daṭṭhabbaṃ.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Sīmābandhanavinicchayakathālaṅkāro.

25. Uposathapavāraṇāvinicchayakathā

168. Evaṃ sīmāvinicchayaṃ kathetvā idāni uposathapavāraṇāvinicchayaṃ kathetuṃ “uposathapavāraṇāti ettha”tyādimāha. Tattha uposathasaddo tāva -

“Uddese pātimokkhassa, paṇṇattiyamuposatho;
Upavāse ca aṭṭhaṅge, uposathadine siyā”ti. -

Vacanato pātimokkhuddese paṇṇattiyaṃ upavāse aṭṭhaṅgasīle uposathadine ca vattati. Tathā hesa “āyāmāvuso kappina uposathaṃ gamissāmā”tiādīsu pātimokkhuddese āgato, “uposatho nāma nāgarājā”tiādīsu paṇṇattiyaṃ, “suddhassa

ve sadā pheggu, suddhassa uposatho sadā”tiādīsu upavāse, “evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgato kho, visākhe, uposatho upavuttho”tiādīsu aṭṭhaṅgasīle. “Na, bhikkhave, uposathe sabhikkhukāāvāsā abhikkhuko āvāso”tiādīsu uposathadine vattati. “Pārisuddhiuposatho adhiṭṭhānuposatho”tiādīsu pārisuddhiadhiṭṭhānesupi vattati. Te pana pātimokkhuddese antogadhāti katvā visuṃ na vuttā. Idha pana pātimokkhuddese uposathadine ca vattati. Tattha pātimokkhuddese upavasanaṃ uposatho, sīlena upetā hutvā vasanantiyattho. Uposathadine upavasanti etthāti uposatho, etasmiṃ divase sīlena upetā hutvā vasantīyattho.

Pavāraṇā-saddo pana “pavāraṇā paṭikkhepe, kathitājjhesanāya cā”ti abhidhānappadīpikāyaṃ vacanato paṭikkhepe ajjhesane ca vattati. Tattha “yo pana bhikkhu bhuttāvī pavārito anatirittāṃ khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā khādeyya vā bhuñjeyya vā, pācittiya”ntiādīsu paṭikkhepe, “saṅgho pavāreyyā”tiādīsu ajjhesane, “ajjapavāraṇā cātuddasī”tiādīsu pavāraṇādivase. So pana ajjhesanadivasoyevāti visuṃ na vutto. Idha pana ajjhesane vattati, tasmā pavārīyate pavāraṇā, pakārena icchīyatetyattho. Pa-pubba varadhātu curādigaṇikāyaṃ.

Ettha ca kiñcāpi pāḷiyaṃ uposathakkhandhakānantaraṃ vassūpanāyikakkhandhako, tadanantaraṃ pavāraṇakkhandhako saṅgīto, tathāpi uposathapavāraṇakammānaṃ yebhuyyena samānattā yamakamiva bhūtattā missetvā kathento suviññeyyo hoti sallahukagantho cāti mantvā khandhakadvayasaṅgahitaṃ atthaṃ ekeneva paricchedena dasseti ācariyo. Tattha cātuddasiko pannarasiko sāmaggīuposatho divasavasena tayo uposathā hontīti sambandho. Catuddasiyaṃ niyutto cātuddasiko, evaṃ pannarasiko. Sāmaggīuposatho nāma saṅghasāmaggikadivase kātabbauposatho. Hemantagimhavassānaṃ tiṇṇaṃ utūnanti ettha hemantautu nāma aparakattikakāḷapakkhassa pāṭipadato paṭṭhāya phaggunapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā. Gimhautu nāma phaggunassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya āsāḷhipuṇṇamapariyosānā cattāro māsā. Vassānautu nāma āsāḷhassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya aparakattikapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā. Tatiyasattamapakkhesu dve dve katvā cha cātuddasikāti hemantassa utuno tatiye ca sattame ca pakkhe dve cātuddasikā, migasiramāsassa kāḷapakkhe, māghamāsassa kāḷapakkhe cāti attho. Evaṃ gimhassa utuno tatiye cittamāsassa kāḷapakkhe sattame jeṭṭhamāsassa kāḷapakkhe ca, vassānassa utuno tatiye sāvaṇassa kāḷapakkhe ca sattame assayujamāsassa kāḷapakkhe cāti attho. Sesā pannarasikāti sesā aṭṭhārassa pannarasikā.

Hoti cettha -

“Kattikassa ca kāḷamhā;
Yāva phaggunapuṇṇamā;
Hemantakāloti viññeyyo;
Aṭṭha honti uposathā.

“Phaggunassa ca kāḷamhā;
Yāva āsāḷhipuṇṇamā;
Gimhakāloti viññeyyo;
Aṭṭha honti uposathā.

“Āsāḷhassa ca kāḷamhā;
Yāva kattikapuṇṇamā;

Vassakālōti viññeyyo;
Aṭṭha honti uposathā.

“Utūnaṃ pana tiṇṇannaṃ, pakkhe tatiyasattame;
Catuddasoti pātimokkhaṃ, uddisanti nayañño”ti.

Evam ekasaṃvacchare catuvīsati uposathāti evaṃ iminā vuttanayena hemantādīnaṃ tiṇṇaṃ utūnaṃ ekekaṃ utumhi paccekaṃ aṭṭhaaṭṭhauposathattā ututtayasamodhānabhūte ekasmiṃ saṃvacchare catuvīsati uposathā hontīti attho. Idaṃ tāva pakaticārittanti idaṃ ekasmiṃ saṃvacchare chacātuddasikaṭṭhārasapannarasikauposathakaraṇaṃ tāva paṭhamam pakatiyā sabhāvena cārittaṃ kātappaṃ kammaṃ hoti, na bahutarāvāsikādīnā karaṇena kātappanti attho.

Tathārūpapaccaye sati aññasmiṃpi cātuddase uposathaṃ kātuṃ vaṭṭatīti “sakiṃ pakkhassa cātuddase vā pannarase vā pātimokkhaṃ uddisitu”nti vacanato “yo pana āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitappa”ntiādivacanato ca tathārūpapaccaye sati aññasmiṃpi cātuddase uposathaṃ kātuṃ vaṭṭatīti attho. Tattha sakinti ekavāraṃ. Āvāsikānaṃ anuvattitappanti āvāsikehi “ajjuposatho cātuddaso”ti pubbakicce kariyamāne anuvattitappaṃ, na paṭikkositappaṃ. Ādi-saddena “āvāsikehi āgantukānaṃ anuvattitappa”nti vacanaṃ, “anujānāmi, bhikkhave, tehi bhikkhūhi dve tayo uposathe cātuddasike kātuṃ, kathaṃ mayaṃ tehi bhikkhūhi paṭhamataraṃ pavāreyyāma”ti vacanañca saṅgaṇhāti. Ettha ca paṭhamasuttassa ekekassa utuno tatiyasattamapakkhassa cātuddase vā avasesassa pannarase vā sakiṃ pātimokkhaṃ uddisitappanti. Pakaticārittavasenapi atthasambhavato “āgantukehi”tiādīni suttāni dassitānīti veditappaṃ. Tathārūpapaccaye satīti aññasmiṃpi cātuddase uposathaṃ kātuṃ anurūpe āvāsikā bahutarā hontīti evamādi paccaye sati. Aññasmiṃpi cātuddaseti tiṇṇaṃ utūnaṃ tatiyasattamapakkhacātuddasato aññasmiṃ cātuddase.

Tatrāyaṃ pāli -

“Idha pana, bhikkhave, āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ cātuddaso hoti, āgantukānaṃ pannaraso. Sace āvāsikā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitappaṃ. Sace samasamā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitappaṃ. Sace āgantukā bahutarā honti, āvāsikehi āgantukānaṃ anuvattitappaṃ.

“Idha pana, bhikkhave, āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ pannaraso hoti, āgantukānaṃ cātuddaso. Sace āvāsikā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitappaṃ. Sace samasamā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ anuvattitappaṃ. Sace āgantukā bahutarā honti, āvāsikehi āgantukānaṃ anuvattitappaṃ.

“Idha pana, bhikkhave, āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ pāṭipado hoti, āgantukānaṃ pannaraso. Sace āvāsikā bahutarā honti, āvāsikehi āgantukānaṃ nākāmā dātabbā sāmaggī, āgantukehi nissīmaṃ gantvā uposatho kātabbo. Sace samasamā honti, āvāsikehi āgantukānaṃ nākāmā dātabbā sāmaggī, āgantukehi nissīmaṃ gantvā uposatho kātabbo. Sace āgantukā bahutarā honti, āvāsikehi āgantukānaṃ sāmaggī vā dātabbā, nissīmaṃ vā gantappaṃ.

“Idha pana, bhikkhave, āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ pannaraso hoti, āgantukānaṃ pāṭipado. Sace āvāsikā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ sāmaggī vā dātabbā, nissīmaṃ vā gantabbaṃ. Sace samasamā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ sāmaggī vā dātabbā, nissīmaṃ vā gantabbaṃ. Sace āgantukā bahutarā honti, āgantukehi āvāsikānaṃ nākāmā dātabbā sāmaggī, āvāsikehi nissīmaṃ gantvā uposatho kātabbo”ti.

Tatrāyaṃ aṭṭhakathā -

Āvāsikānaṃ bhikkhūnaṃ cātuddaso hoti, āgantukānaṃ pannarasoti ettha yesaṃ pannaraso, te tiroraṭṭhato vā āgatā, atītaṃ vā uposathaṃ cātuddasikaṃ akaṃsūti veditabbā. Āvāsikānaṃ anuvattitabbanti āvāsikehi “ajjuposatho cātuddaso”ti pubbakicce kariyamāne anuvattitabbam, na paṭikkositabbam. Nākāmā dātabbāti na anicchāya dātabbāti.

“Anujānāmi bhikkhave”tiādimhi ayaṃ pavāraṇakkhandhakāgatā pāḷi - idha pana, bhikkhave, sambahulā sandiṭṭhā sambhattā bhikkhū aññatarasmiṃ āvāse vassaṃ upagacchanti, tesam sāmantaṃ aññe bhikkhū bhaṇḍanakāraḥ kalahakāraḥ vivādakāraḥ bhassakāraḥ saṅghe adhikaraṇakāraḥ vassaṃ upagacchanti “mayam tesam bhikkhūnaṃ vassaṃvutthānaṃ pavāraṇāya pavāraṇaṃ ṭhapessāmā”ti. Anujānāmi, bhikkhave, tehi bhikkhūhi dve tayo uposathe cātuddasike kātuṃ, kathaṃ mayam tehi bhikkhūhi paṭhamataram pavāreyyāmāti.

Tatrāyaṃ aṭṭhakathā - dve tayo uposathe cātuddasike kātunti ettha catutthapañcamā dve, tatiyo pana pakatiyāpi cātuddasikoyevāti, tasmā tatiyacatutthā vā tatiyacatutthapañcamā vā dve tayo cātuddasikā kātabbā. Atha catutthe kate suṇanti, pañcamo cātuddasiko kātabbo, evampi dve cātuddasikā honti. Evaṃ karontā bhaṇḍanakāraḥ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṃ pavāressantīti.

Tattha ayaṃ sārattadīpanīpāṭho - catutthe kate suṇantīti catutthe pannarasikuposathe kate amhākaṃ pavāraṇaṃ ṭhapessantīti suṇanti. Evampi dve cātuddasikā hontīti tatiyena saddhiṃ dve cātuddasikā hontīti.

Tatrāyaṃ vimativinodanīpāṭho - dve cātuddasikā hontīti tatiyapakkhe cātuddasiyā saddhiṃ dve cātuddasikā honti. Bhaṇḍanakāraḥ terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇaṃ pavāressantīti iminā yathāsakaṃ uposathakaraṇadivasato paṭṭhāya bhikkhūnaṃ cātuddasīpannarasīvohāro, na candagatisiddhiyā tithiyā vasenāti dasseti. Kiñcāpi evaṃ “anujānāmi, bhikkhave, rājūnaṃ anuvattitu”nti vacanato panettha lokiyānaṃ tithiṃ anuvattantehipi attano uposathakkamena cātuddasiṃ pannarasīṃ vā pannarasīṃ cātuddasiṃ vā karonteheva anuvattitabbam, na pana soḷasamadivasam vā terasamadivasam vā uposathadivasam karontehi. Teneva pāḷiyampi “dve tayo uposathe cātuddasike kātu”nti vuttaṃ. Aññathā “dvādasiyam, terasiyam vā uposatho kātabbo”ti vattabbato. “Sakiṃ pakkhassa cātuddase vā pannarase vā”tiādivacanampi upavuttakkameneva vuttaṃ, na tithikkamenāti gahetabbanti.

Na kevalam uposathadivasāyeva tayo honti, atha kho pavāraṇādivasāpīti āha “purimavassaṃvutthānaṃ panā”tiādi. Māiti cando vuccati tassa gatiyā divasassa minitabbato, so ettha sabbakalāpapāripūriyā puṇṇoti puṇṇamā. Pubbakattikāya puṇṇamā pubbakattikapuṇṇamā, assayujapuṇṇamā. Sā hi pacchimakkattikaṃ

nivattetum evam vuttā. Tesamyevāti purimavassamvutthānamyeva. Bhaṇḍanakārakehīti kalahakārahehi. Paccukkaḍḍhantīti ukkaḍḍhanti, bhaṇḍanakārake anuvādasena assayujapuṇṇamādiṃ pariccajantā pavāraṇaṃ kālapakkhaṃ juṇhapakkhanti uddhaṃ kaḍḍhantīti attho, “suṇantu me, āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānaṃ pattakallaṃ, idāni uposathaṃ kareyyāma, pātimokkhaṃ uddiseyyāma, āgame kāle pavāreyyāmā”ti, “suṇantu me, āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānaṃ pattakallaṃ, idāni uposathaṃ kareyyāma, pātimokkhaṃ uddiseyyāma, āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti ca evaṃ ñattiyā pavāraṇaṃ uddhaṃ kaḍḍhantīti vuttaṃ hoti.

Athāti anantaratthe nipāto. Catuddasannaṃ pūraṇo cātuddaso, divaso. Yaṃ sandhāya “āgame kāle pavāreyyāmā”ti ñattiṃ ṭhapayimsu. Pacchimakattikapuṇṇamā vāti komudicātumāsiniṃ puṇṇamādivaso vā. Yaṃ sandhāya “āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti ñattiṃ ṭhapayimsu. Tasmīṃ pana āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā avassaṃ pavāretabbaṃ. Na hi taṃ atikkamitvā pavāretum labbhati. Vuttañhetam “te ce, bhikkhave, bhikkhū bhaṇḍanakārakā kalahakārakā vivādakārakā bhassakārakā saṅghe adhikaraṇakārakā tampi juṇhaṃ anuvaseyyuṃ. Tehi, bhikkhave, bhikkhūhi sabbeheva āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā akāmā pavāretabba”nti. Tenevāha “pacchimavassamvutthānañca pacchimakattikapuṇṇamā eva vā”ti. Yadi hi taṃ atikkamitvā pavāreyya, dukkaṭṭapattiṃ āpajjeyyūṃ. Vuttañhetam “na ca, bhikkhave, apavāraṇāya pavāretabbaṃ aññatra saṅghasāmaggiyā”ti. Visuddhipavāraṇāyogato pavāraṇādivasā. Pi-saddena na kevalaṃ pavāraṇādivasāva, atha kho tadaññe uposathadivasāpi hontīti dasseti. Idampīti pavāraṇattayampi. Tathārūpapaccayeti bahutarāvāsikādipaccaye. Dvinnaṃ kattikapuṇṇamānanti pubbakattikapacchimakattikasaṅkhātānaṃ dvinnaṃ assayujakomudipuṇṇamānaṃ.

Idāni yo so sāmaggīuposathadivaso vutto, tañca tappasaṅgena sāmaggīpavāraṇādivasañca dassento “yadā panā”tiādimāha. Tattha osārite tasmīṃ bhikkhusminti ukkhittake bhikkhusmīṃ osārite, taṃ gahetvā sīmaṃ gantvā āpattiṃ desāpetvā kammavācāya kammaṭṭippassaddhivasena pavesiteti vuttaṃ hoti. Tassa vatthussāti tassa adhikaraṇassa. Tadā ṭhapetvā cūddasapannarase añño yo koci divaso uposathadivaso nāma hotīti sambandho. Kasmāti āha “tāvadeva uposatho kātabbo. ‘Pātimokkhaṃ uddisitabba’nti vacanato”ti. Tattha tāvadevāti taṃ divasameva. Vacanatoti kosambakakkhandhake vuttattā. Yatra pana pattacīvarādīnaṃ atthāya appamattakena kāraṇena vivadantā uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā ṭhapenti, tattha tasmīṃ adhikaraṇe vinicchite “samaggā jātamhā”ti antarā sāmaggīuposathaṃ kātum na labhanti, karontehi anuposathe uposatho kato nāma hoti.

Kattikamāsabbhantareti ettha kattikamāso nāma pubbakattikamāsassa kālapakkhapāṭipadato paṭṭhāya yāva aparakattikapuṇṇamā, tāva ekūnatimsarattidivā, tassa abbhantare. Tato pure vā pana pacchā vā vaṭṭati. Ayamevāti yo koci divasoyeva. Idhāpi kosambakakkhandhake sāmaggīyā sadisāva sāmaggī veditabbā. Ye pana kismiñcideva appamattake pavāraṇaṃ ṭhapetvā samaggā honti, tehi pavāraṇāyameva pavāraṇā kātabbā, tāvadeva na kātabbā, karontehi apavāraṇāya pavāraṇā katā nāma hoti, “na kātabbāyevā”ti niyameṇa yadi karoti, dukkaṭṭanti dasseti. Tattha hi uposathakaraṇe dukkaṭṭaṃ. Vuttañhetam “na, bhikkhave, anuposathe uposatho kātabbo aññatra saṅghasāmaggiyā”ti.

169. Saṅghe uposatho nāma ekasīmāyaṃ sannipatitena catuvaggādisaṅghena kattabbo uposatho, so ca pātimokkhuddesoyeva. Gaṇe uposatho nāma ekasīmāyaṃ sannipatitehi dvīhi, tīhi vā bhikkhūhi kattabbo uposatho, so ca pārisuddhiuposathoyeva. Puggale uposatho nāma ekasīmāyaṃ nisinnena ekena bhikkhunā kattabbo uposatho, so ca adhiṭṭhānuposathoyeva. Tenāha “kāravasena aparepi tayo uposathā”ti. Kattabbākāravasena vuttesu tīsu uposathesu suddheso nāma pātimokkhuddeso. So duvidho ovādapātimokkhuddeso ca āṇāpātimokkhuddeso ca. Tatra ovādova pātimokkhaṃ, tassa uddeso sarūpena kathanāṃ ovādapātimokkhuddeso. “Imasmiṃ vītikkame ayaṃ nāma āpattī”ti evaṃ āpattivāsena āṇāpanaṃ paññāpanaṃ āṇā. Sesāṃ anantarasadisameva.

Tattha ovādapātimokkhuddeso nāma -

“Khanti paramaṃ tapo titikkhā;
Nibbānaṃ paramaṃ vadanti buddhā;
Na hi pabbajito parūpaghātī;
Na samaṇo hoti paraṃ viheṭṭhayanto.

“Sabbapāpassa akaraṇaṃ, kusalassa upasampadā;
Sacittapariyodapanaṃ, etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

“Anupavādo anupaghāto, pātimokkhe ca saṃvaro;
Mattaññutā ca bhattasmiṃ, pantañca sayanāsanaṃ;
Adhicitte ca āyogo, etaṃ buddhāna sāsana”nti. -

Imā tisso gāthā.

Tattha khanti paramaṃ tapoti adhivāsanakhanti nāma paramaṃ tapo. Titikkhāti khantiyā eva vevacanaṃ, titikkhāsaṅkhātā adhivāsanakhanti uttamaṃ tapoti attho. Nibbānaṃ paramaṃ vadantīti sabbākārena pana nibbānaṃ paramanti vadanti buddhā. Na hi pabbajito parūpaghātīti yo adhivāsanakhantivirahitattā paraṃ upaghāteti bādhati vihiṃsati, so pabbajito nāma na hoti. Catutthapādo pana tasseva vevacanaṃ. “Na hi pabbajito”ti etassa hi na samaṇo hotīti vevacanaṃ. “Parūpaghātī”ti etassa paraṃ viheṭṭhayantoti vevacanaṃ. Atha vā parūpaghātīti sīlūpaghātī. Sīlañhi uttamattṭhena paranti vuccati. Yo ca samaṇo paraṃ yaṃ kañci sattaṃ viheṭṭhayanto parūpaghātī hoti attano sīlavināsako, so pabbajito nāma na hotīti attho. Atha vā yo adhivāsanakhantiyā abhāvā parūpaghātī hoti, paraṃ antamaso ḍaṃsamakasampi sañcicca jīvitaṃ voropeti, so na hi pabbajito. Kiṃ kāraṇā? Malassa apabbajitattā. “Pabbājayamattano malaṃ, tasmā ‘pabbajito’ti vuccatī”ti idaṃhi pabbajitalakkhaṇaṃ. Yopi na heva kho upaghāteti na māreti, apica daṇḍādīhi viheṭṭheti, sopi paraṃ viheṭṭhayanto na samaṇo hoti. Kiṃkāraṇā? Viheṣāya asamitattā. “Samitattā hi pāpānaṃ, samaṇoti pavuccatī”ti idaṃhi samaṇalakkhaṇaṃ.

Dutiyagāthāya sabbapāpassāti sabbākusalassa. Akaraṇanti anuppādanaṃ. Kusalassāti catubhūmakakusalassa. Upasampadāti upasampādanaṃ paṭilābho. Sacittapariyodapanaṃ attano cittassa vodāpanaṃ pabhassarabhāvākaraṇaṃ sabbaso parisodhanaṃ, taṃ pana arahattena hoti, iti sīlasaṃvarena sabbapāpaṃ pahāya lokiyalokuttarāhi samathavipassanāhi kusalaṃ sampādetvā arahattaphalena cittaṃ pariyodapetabbanti etaṃ buddhāna sāsanaṃ ovādo anusitṭhi.

Tatiyagāthāya anupavādoti vācāya kassaci anupavadanaṃ. Anupaghātoti kāyena

kassaci upaghātākaraṇaṃ. Pātimokkheti yaṃ taṃ pātimokkhaṃ paatimokkhaṃ atipamokkhaṃ uttamasīlaṃ. Pāti vā agativisesehi mokkheti duggatibhayehi, yo vā naṃ pāti, taṃ mokkhetīti pātimokkhanti vuccati, tasmīṃ pātimokkhe ca. Saṃvaroti sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ avītikkamalakkhaṇo saṃvaro. Mattaññutāti paṭiggahaṇaparibhogavasena pamāṇaññutā. Pantañca sayanāsananti janasaṅghaṭṭanavirahitaṃ nijjanasambādhaṃ vivittaṃ senāsanañca. Ettha ca dvīhiyeva paccayehi catupaccayasantoso dīpitoti veditabbo paccayasantosasāmañña itaradvayassapi lakkhaṇahāranayena jotitattā. Adhicitte ca āyogoti vipassanāpādakaṃ aṭṭhasamāpatticittaṃ adhicittaṃ, tatopi maggaphalacittameva adhicittaṃ, tasmīṃ yathāvutte adhicitte āyogo ca anuyogo cāti attho. Etaṃ buddhāna sāsanti etaṃ parassa anupavadaṇaṃ, anupaghātaṇaṃ, pātimokkhasaṃvaro, paṭiggahaṇaparibhogesu mattaññutā, aṭṭhasamāpattivāsibhāvāya vivittasenāsanasevanañca buddhānaṃ sāsanaṃ ovādo anusitṭhīti. Imā pana tisso gāthāyo sabbabuddhānaṃ pātimokkhuddesagāthā hontīti veditabbā, taṃ buddhā eva uddisanti, na sāvaka. “Suṇātu me bhante saṅgho”tiādinaṃ nayena vuttaṃ āṇāpātimokkhaṃ nāma, taṃ sāvaka eva uddisanti, na buddhā. Idameva ca imasmīṃ atthe pātimokkhanti adhippetāṃ.

Anupagato nāma tattheva upasampanno, asatiyā purimikāya anupagato vā. Cātumāsiniyanti catumāsiyaṃ. Sā hi catunnaṃ māsānaṃ pāripūribhūtāti cātumāsī, sā eva “cātumāsini”ti vuccati, tassaṃ cātumāsiniyaṃ, pacchimakattikapuṇṇamāsiyanti attho. Kāyasāmaggiṇi kāyena samaggabhāvaṃ, hatthapāsūpagamananti vuttaṃ hoti.

Ayaṃ panettha vinicchayo - sace purimikāya pañca bhikkhū vassaṃ upagatā pacchimikāyapi pañca, purimehi ñattiṃ ṭhapetvā pavārite pacchimehi tesāṃ santike pārisuddhiuposatho kātabbo, na ekasmīṃ uposathagge dve ñattiyo ṭhapetabbā. Sace pacchimikāya upagatā cattāro tayo dve eko vā hoti, ese va nayo. Atha purimikāya cattāro, pacchimikāyapi cattāro tayo dve eko vā, ese va nayo. Atha purimikāya tayo, pacchimikāya tayo dve eko vā, ese va nayo. Idañhettha lakkhaṇaṃ - sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā thokatarā ceva honti samasamā ca, saṅghapavāraṇāya ca gaṇaṃ pūrenti, saṅghapavāraṇāvasena ñatti ṭhapetabbā. Sace pana pacchimikāya eko hoti, tena saddhiṃ te cattāro honti, catunnaṃ saṅghañattiṃ ṭhapetvā pavāretuṃ na vaṭṭati. Gaṇañattiyā pana so gaṇapūrako hoti, tasmā gaṇavasena ñattiṃ ṭhapetvā purimehi pavāretabbā. Itarena tesāṃ santike pārisuddhiuposatho kātabbo. Sace purimikāya dve, pacchimikāya dve vā eko vā, etthāpi ese va nayo. Sace purimikāyapi eko, pacchimikāyapi eko, ekena ekassa santike pavāretabbā, ekena pārisuddhiuposatho kātabbo. Sace purimehi vassūpagatehi pacchā vassūpagatā ekenapi adhikatarā honti, paṭhamāṃ pātimokkhaṃ uddisitvā pacchā thokatarehi tesāṃ santike pavāretabbā. Kattikacātumāsini pavāraṇāya pana sace paṭhamavassūpagatehi mahāpavāraṇāya pavāritehi pacchā upagatā adhikatarā vā samasamā vā honti, pavāraṇañattiṃ ṭhapetvā pavāretabbā, tehi pavārite pacchā itarehi pārisuddhiuposatho kātabbo. Atha mahāpavāraṇāya pavāritā bahū honti, pacchā vassūpagatā thokā vā eko vā, pātimokkhe uddiṭṭhe pacchā tesāṃ santike tena pavāretabbanti.

Ṭhapetvā pana pavāraṇādivasaṃ aññasmīṃ kāleti aññasmīṃ uposathadivase. Uddiṭṭhamatte pātimokkheti “pariyositamatte uddissamāne”ti apariyosite āgate sati avasesassa pātimokkhassa sotabbattā pārisuddhiuposathaṃ kātuṃ na vaṭṭati.

Avuṭṭhitāyātiādīnīpi pātimokkhassa niṭṭhitakārameva parisāya visesetvā vadati. Samasamā vāti purimehi samaparimāṇā. Thokatarā vāti purimehi thokataraparimāṇā. Etena bahutaresu āgatesu puna pātimokkhaṃ uddisitaḥḥam, na pārisuddhiuposatho kātābboṭi dasseti.

Ekamsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvāti ekasmiṃ aṃse sādhuḥkaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvāti attho. Suttanipātaṭṭhakathāyaṃ pana “ekamsaṃ cīvaraṃ katvāti ettha pana puna saṅghāpanena evaṃ vuttaṃ. Ekamsanti ca vāmaṃsaṃ pārupitvā ṭhitassetam adhivacanaṃ. Yato yathā vāmaṃsaṃ pārupitvā ṭhitaṃ hoti, tathā cīvaraṃ katvāti evamassa attho veditabbo”ti vuttaṃ. Añjaliṃ paggaḥetvāti dasanakhasamodhānasamujjalaṃ añjaliṃ ukkhipitvā. Sace pana tattha pārivāsikopi atthi, saṅghanavakaṭṭhāne nisīditvā tattheva nisinnena attano pāliya pārisuddhiuposatho kātābbo. Pātimokkhe pana uddisiyamāne pāliya anisīditvā pāliṃ vihāya hatthapāsaṃ amuñcantena nisīditabbaṃ. Pavāraṇāyapi eseḥa nayo.

Sabbaṃ pubbakaraṇīyanti sammajjanādinavavidhaṃ pubbakiccaṃ. Iminā bahūnaṃ vasanaṭṭhāneyeva uposathadivase pubbakiccaṃ kātābbaṃ na hoti, atha kho ekassa vasanaṭṭhānepi kātābbaṃyevāti dasseti. Yathā ca sabbo saṅgho sabhāgāpattiṃ āpajjitvā “suṇātu me, bhante saṅgho...pe... paṭikarissatī”ti ṇattiṃ ṭhapetvā uposathaṃ kātuṃ labhati, evametthāpi tīhi “suṇantu me, āyasmantā, ime bhikkhū sabhāgaṃ āpattiṃ āpannā, yadā aññaṃ bhikkhuṃ suddhaṃ anāpattikaṃ passissanti, tadā tassa santike taṃ āpattiṃ paṭikarissantī”ti gaṇaṇattiṃ ṭhapetvā, dvīhi “aññaṃ suddhaṃ passitvā paṭikarissāmā”ti vatvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ekenapi “parisuddhaṃ labhitvā paṭikarissāmī”ti ābhogaṃ katvā kātuṃ vaṭṭati.

Tadahūti tasmiṃ ahu, tasmiṃ divaseti attho. Nānāsaṃvāsakehīti laddhinānāsaṃvāsakehi. Anāvāso nāma navakammasālādiko yo koci padeso. Aññaṭra saṅghenāti saṅghappahonakehi bhikkhūhi vinā. Aññaṭra antarāyāti pubbe vuttaṃ dasavidhamantarāyaṃ vinā. Sabbantimena pana paricchedena attacattthe vā antarāye vā sati gantuṃ vaṭṭati. Yathā ca āvāsādayo na gantabbā, evaṃ sace vihāre uposathaṃ karonti, uposathādhiṭṭhānatthaṃ sīmāpi nadīpi na gantabbā. Sace panettha koci bhikkhu hoti, tassa santikaṃ gantuṃ vaṭṭati, vissaṭṭhauposathāpi āvāsā gantuṃ vaṭṭati. Evaṃ gato adhiṭṭhātumpi labhati. Āraññaṇenapi bhikkhunā uposathadivase gāme piṇḍāya caritvā attano vihārameva āgantabbaṃ. Sace aññaṃ vihāraṃ okkamati, tattha uposathaṃ katvāva āgantabbaṃ, akatvā āgantum na vaṭṭati, yaṃ jañña “ajjeva tattha gantuṃ sakkomī”ti evarūpo pana āvāso gantabbo. Tattha bhikkhūhi saddhiṃ uposathaṃ karontenapi hi iminā neva uposathanantarāyo kato bhavissatīti.

170. Bahi uposathaṃ katvā āgatenāti nadiyā vā sīmāya vā yattha katthaci uposathaṃ katvā āgatenā chando dātābbo, “kato mayā uposatho”ti acchitum na labhatīti adhippāyo. Kiccapasuto vāti gilānupaṭṭhānādikiccapasuto vā. Saṅgho nappahotīti dvinnam dvinnam antarā hatthapāsaṃ avijahitvā paṭipāṭiyā ṭhātum nappahoti.

“Adhammena vagga”nti ettha ekasīmāya catūsu bhikkhūsu vijjamānesu pātimokkhuddesova anuññāto, tīsu dvīsu ca pārisuddhiuposathova, idha pana tathā akatattā “adhammenā”ti vuttaṃ. Yasmā pana chandapārisuddhi saṅghe eva āgacchati, na gaṇe na puggale, tasmā “vagga”nti vuttaṃ. Sace pana dve saṅghā ekasīmāyaṃ aññaṃaññaṃ chandaṃ āharitvā ekasmiṃ khaṇe visum saṅghakammaṃ

karonti, ettha kathanti? Keci pana “taṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na gahetabbam vaggakammattā. Vaggakammaṃ karontānañhi chandapārisuddhi aññattha na gacchati tathā vacanābhāvā, viṣuṃ viṣuṃ kammakaraṇatthameva sīmāya anuññātattā cāti gahetabbam. Vihārasīmāya pana saṅghe vijjamānēpi kenaci paccayena khaṇḍasīmāya tīsu, dvīsu vā pārisuddhiuposatham karontesu kammaṃ dhammena samaggameva bhinnasīmatṭhattāti daṭṭhabbam.

“Anujānāmi, bhikkhave, tadahuposathe pārisuddhiṃ dentena chandampi dātum, santi saṅghassa karaṇīya”nti vuttattā bhagavato āṇam karontena “chandaṃ dammī”ti vuttaṃ. “Chandahārako ce, bhikkhave, dinne chande tattheva pakkamati, aññassa dātabbo chando”tiādivacanato puna attano chandadānaparissamavinodanattam “chandaṃ me harā”ti vuttaṃ. “Chandahārako ce, bhikkhave, dinne chande saṅghapatto sañcicca nāroceti, āhaṭo hoti chando, chandahārakassa āpatti dukkaṭassā”ti vuttattā dukkaṭato taṃ mocetum “chandaṃ me ārocehī”ti vuttaṃ. Kāyena vā vācāya vā ubhayena vā viññāpetabboti manasāva acintetvā kāyappayogaṃ karontena yena kenaci aṅgapaccaṅgena vā, vācam pana nicchāretum sakkontena tattheva vācāya vā, ubhayathāpi sakkontena kāyavācāhi vā viññāpetabbo, jānāpetabboti attho. “Ayamattho”tivacanato pana yāya kāyaci pi bhāsāya viññāpetum vaṭṭati.

Pārisuddhidānēpi chandadāne vuttasadisova vinicchayo, taṃ pana dentena paṭhamam santī āpatti desetabbā. Na hi sāpattiko samāno “pārisuddhiṃ dammi, pārisuddhiṃ me hara, pārisuddhiṃ me ārocehī”ti vattumarahati. “Santi saṅghassa karaṇīyānī”ti vattabbe vacanavipallāsena “santi saṅghassa karaṇīya”nti vuttaṃ. Tesaṅca attano ca chandapārisuddhiṃ detīti ettha chando ca pārisuddhi ca chandapārisuddhi ca chandapārisuddhi, taṃ detīti sarūpekasesena attho daṭṭhabbo. Itarāti aññesam chandapārisuddhi. Biḷālasaṅkhalikā chandapārisuddhīti ettha biḷālasaṅkhalikā nāma biḷālabandhanam. Tattha hi saṅkhalikāya paṭhamavalayaṃ dutiyavalayaṃyeva pāpuṇāti, na tatiyaṃ, evamayampi chandapārisuddhi dāyakena yassa dinnā, tato aññattha na gacchati, tasmā sā biḷālasaṅkhalikasadisattā “biḷālasaṅkhalikā”ti vuttā. Biḷālasaṅkhalikāggahaṇaṇcettā yāsam kāsāñci saṅkhalikānam upalakkhaṇamattanti daṭṭhabbam.

173. Pavāraṇādānēpi eseṇa nayo. Ayaṃ pana viseso - tattha “chandaṃ me ārocehī”ti, idha pana “mamattāya pavārehi”ti. Tattha chandahārake saṅghassa hattham upagatamatteyeva āgatā hoti. Idha pana evaṃ dinnāya pavāraṇāya pavāraṇāhārakena saṅgham upasaṅkamitvā evaṃ pavāretabbam “tisso, bhante, bhikkhu...pe... paṭikarissāmī”ti. Vimativinodaniyaṃ “evametaṃ dhārayāmi, sutā kho panāyasmantehīti ettha ‘evametaṃ dhārayāmi’ti vatvā uddiṭṭham kho āyasmanto nidānam, sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā”tiādinā vattabbam. Mātikāṭṭhakathāyañhi evameva vuttaṃ. Sutenāti sutapadena.

174. Nidānuddese anitṭhite pātimokkham niddiṭṭham nāma na hotīti āha “dutiyaḍīsu uddesesū”tiādi.

175. Tīhipi vidhīhīti osāraṇakathanasaraḥḥaṇṇehi. Ettha ca attham bhaṇitukāmatāya vā bhaṇāpetukāmatāya vā suttassa otāraṇam osāraṇam nāma. Tasseva atthappakāsanā kathanam nāma. Kevalam pāṭhasseva sareṇa bhaṇanam sarabhaṇṇam nāma. Sajjhāyaṃ adhiṭṭhahitvāti “sajjhāyaṃ karomī”ti cittam uppādetvā. Osāretvā pana kathentenāti sayameva pāṭham vatvā pacchā attham

kathentena. Navavidhanti saṅghagaṇapuggalesu tayo, suttuddesapārisuddhiadhiṭṭhānavasena tayo, cātuddasīpannasāsāmaggivasena tayoti navavidhaṃ. Catubbidhanti adhammenavaggādi catubbidhaṃ. Duvidhanti bhikkhubhikkhunīnaṃ pātimokkhavasena duvidhaṃ pātimokkhaṃ. Navavidhanti bhikkhūnaṃ pañca, bhikkhunīnaṃ cattāroti navavidhaṃ pātimokkhuddesaṃ. Katimīti katisaddāpekkhaṃ itthiliṅgaṃ daṭṭhabbaṃ.

Utuvasseyevāti hemantagimhesuyeva. Viññāpetīti ettha manasā cintetvā kāyavikāra karaṇameva viññāpananti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ aññassa dātabbā pārisuddhīti pārisuddhidāyakena puna aññassa bhikkhuno santike dātabbā. “Bhūtaṃ eva sāmaṇerabhāvaṃ ārocetī”ti vuttattā ūnavīsativassakāle upasampannassa, antimavatthua jhāpannasikkhāpaccakkhātakādīnaṃ vā yāva bhikkhupaṭiññā vaṭṭati, tāva tehi āhaṭāpi chandapārisuddhi āgacchati. Yadā pana te attano sāmaṇerādibhāvaṃ paṭijānanti, tato paṭṭhāya nāgacchatīti dassitanti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ hi “dinnāya pārisuddhiyā saṅghapatto vibbhamati...pe... paṇḍako paṭijānāti, tiracchānagato paṭijānāti, ubhatobyañjanako paṭijānāti, āhaṭā hoti pārisuddhī”ti vuttattā paṇḍakādīnaṃ bhikkhupaṭiññāya vattamānakālesu pana chandapārisuddhiyāva āgamaṇaṃ siddhameva. Tenāha “esa nayo sabbatthā”ti. Ummattakakhittacittavedanāṭṭānaṃ pana pakatattā antarāmagge ummattakādibhāve paṭiññātepi tesāṃ saṅghapattamatteneva chandādi āgacchatīti dasseti.

Bhikkhūnaṃ hatthapāsanti iminā gaṇapuggalesu chandapārisuddhiyā anāgamaṇaṃ dasseti. “Saṅghapatto”ti hi pāliyaṃ vuttaṃ. Saṅghasannipātato paṭhamāṃ kātābbaṃ pubbakaraṇaṃ saṅghasannipāte kātābbaṃ pubbakiccanti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ “no ce adhiṭṭhaheyya, āpatti dukkaṭassā”ti ettha asaṅcicca assatiyā anāpatti. Yathā cettha, evaṃ uparipi, yattha pana acittakāpatti atthi, tattha vakkhāma. Paññattaṃ hotīti iminā na sāpattikena uposatho kātābboṭi visuṃ paṭikkhepābhāvepi yathāvuttasuttasāmatthiyato paññattamevāti dasseti. Iminā eva nayena “aṭṭhānametaṃ, bhikkhave, anavakāso, yaṃ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”tiādisuttanayatova alajjīhi saddhiṃ uposathakaraṇampi paṭikkhittameva alajjīniggahatthattā sabbasikkhāpadānanti daṭṭhabbaṃ. Pārisuddhidānapaññāpanenāti iminā sāpattikena pārisuddhipi na dātabbāti dīpitaṃ hoti.

176. Ubhopi dukkaṭanti ettha sabhāgāpattibhāvaṃ ajānitvā kevalaṃ āpattināmeneva desentassa paṭiggaṇhantassa ca acittakameva dukkaṭaṃ hotīti vadanti. Yathā saṅgho sabhāgāpattiṃ āpannoti ñattiṃ ṭhapetvā uposathaṃ kātuṃ labhati, evaṃ tayopi “suṇantu me, āyasmantā, ime bhikkhū sabhāgaṃ āpattiṃ āpannā”tiādinā vuttanayānusāreneva gaṇañattiṃ ṭhapetvā dvīhi aññamaññaṃ ārocetvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ekena pana sāpattikena dūraṃ gantvāpi paṭikātumeva vaṭṭati, asampāpuṇantena “bhikkhū labhitvā paṭikarissāmī”ti uposatho kātābbo, paṭikarivā ca puna uposatho kātābbo. Kenaci karaṇīyena gantvāti sīmāparicchedato bahibhūtaṃ gāmaṃ vā araṇñaṃ vā gantvāti attho. Eteneva uposathañattiyā ṭhapanakāle samaggā eva te ñattiṃ ṭhapesunti siddhaṃ. Teneva pāliyaṃ “uddiṭṭhaṃ suuddiṭṭha”nti sabbapannarasakesupi vuttaṃ.

Sace pana vuḍḍhataro hotīti pavāraṇadāyako bhikkhu vuḍḍhataro hoti. Evañhi tena tassatthāya pavāritaṃ hotīti ettha evaṃ tena appavāritepi tassa saṅghapattamattena saṅghassa pavāraṇākammaṃ samaggakammameva hotīti

daṭṭhabbaṃ. Tena ca bhikkhunāti pavāraṇadāyakena bhikkhunā. Bahūpi samānavassikā ekato pavāretuṃ labhantīti ekasmiṃ saṃvacchare laddhupasampadatāya samānupasampadavassā sabbe ekato pavāretuṃ labhantīti attho.

Ettha pana paṇḍitehi cintetabbaṃ vicāretabbaṃ kāraṇaṃ atthi, kiṃ pana tanti? Idāni pātimokkhuddesakāle -

“Sammajjanī padīpo ca, udakaṃ āsanena ca;
Uposathassa etāni, pubbakaraṇanti vuccati.

“Chandapārisuddhiutukkhānaṃ, bhikkhugaṇanā ca ovādo;
Uposathassa etāni, pubbakiccanti vuccati.

“Uposatho yāvatikā ca bhikkhū kammappattā;
Sabhāgāpattiyo ca na vijjanti;
Vajjanīyā ca puggalā tasmīṃ na honti;
Pattakallanti vuccatī”ti. -

Imā gāthāyo dhammajjesakena pāṭhaṃyeva bhaṇāpetvā pātimokkhuddesako atthaṃ katheti. Tato pubbakaraṇapubbakiccāni sammā niṭṭhāpetvā “desitāpattikassa samaggassa bhikkhusaṅghassa anumatiyā pātimokkhaṃ uddisituṃ ārādhanāṃ karomā”ti imaṃ vākyaṃ pāṭhameva ajjesakena bhaṇāpetvā atthaṃ avatvāva “sādhū”ti vatvā pātimokkhaṃ uddisati. Pavāraṇāyapi eseṇa nayo. “Pavāraṇāya etānī”ti ca “pavāraṇaṃ kātu”nti ca imāni padāniyeva visiṭṭhāni.

Kiṃ imāni dhammajjesakassa vacanāni, udāhu pātimokkhuddesakassāti? Kiñcetta - yadi dhammajjesakassa vacanāni, evaṃ sati gāthāttayaṃ vatvā tāsāṃ atthampi so eva kathetvā etāni pubbakaraṇāni ca etāni pubbakiccāni ca saṅghena katāni, idaṃca saṅghassa pattakallaṃ samānītaṃ, tasmā “uddisatu, bhante, pātimokkha”nti teneva vattabbaṃ siyā. Atha pātimokkhuddesakassa vacanāni, evaṃ sati “saṅgho, bhante, therāṃ pātimokkhuddesaṃ ajjesati, uddisatu, bhante, thero pātimokkha”nti dhammajjesakena yāvatatiyaṃ ajjhosāpetvā “sammajjanī...pe... vuccatī”ti gāthaṃ vatvā iti “aṭṭhakathācariyehi vuttāni etāni pubbakaraṇāni katānī”ti pucchitvā dhammajjesakena “āma, bhante”ti vutte “chandapārisuddhi ...pe... vuccatī”ti gāthaṃ vatvā iti “aṭṭhakathācariyehi vuttāni etāni pubbakiccāni katānī”ti pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “uposatho...pe... vuccatī”ti gāthaṃ vatvā iti “aṭṭhakathācariyehi vuttaṃ idaṃ pattakallaṃ samānīta”nti pucchitvā “āma bhante”ti vutte “pubbakaraṇapubbakiccāni sammā niṭṭhāpetvā pattakalle samānīte samaggassa bhikkhusaṅghassa anumatiyā pātimokkhaṃ uddisituṃ ārādhanāṃ mayaṃ karomā”ti pātimokkhuddesakena vattabbaṃ siyā, evaṃ sati ajjesakaajjesitabbānaṃ vacanaṃ asaṅkarato jānitabbaṃ bhaveyyāti.

Ettha ca gāthāttayassa aṭṭhakathācariyehi vuttabhāvo aṭṭhakathāyameva āgato. Pacchimavākyaṃ pana neva pāḷiyaṃ, na aṭṭhakathāyaṃ, na ṭikādīsu dissati. Khuddasikkhāpakaraṇepi -

“Pubbakicce ca karaṇe;
Pattakalle samānite;
Suttaṃ uddisati saṅgho;
Pañcadhā so vibhāvito”ti ca.

“Pubbakicce ca karaṇe;
Pattakalle samānite;
Ñattiṃ vatvāna saṅghena;
Kattabbevaṃ pavāraṇā”ti ca. -

Vuttaṃ, na vuttaṃ tathā. Mūlasikkhāpakaraṇeyeva tathā vuttaṃ, tasmā ācariyānaṃ attanomati bhavēyya.

Tattha “pubbakaraṇapubbakiccāni sammā niṭṭhāpetvā”ti iminā purimagāthādvayassa atthameva kathetvā tatiyagāthāya attho na kathito. “Desitāpattikassā”ti iminā ca āpattiyaṃ desitabhāvoyeva kathito, na sabbaṃ pattakallaṃ. Āpattiyaṃ desitabhāve ca sabhāgāpattiyaṃ desitabhāvoyeva pattakallasmiṃ antogadho, na itaro. Vuttañhi kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “etāsu hi sabhāgāpattisu avijjamānāsu, visabhāgāpattisu vijjamānāsupi pattakallaṃ hotiyevā”ti. “Pubbakaraṇapubbakiccāni sammā niṭṭhāpetvā desitāpattikassa samaggassa bhikkhusaṅghassa anumatiyā pātimokkhaṃ uddisituṃ ārādhanāṃ karomā”ti ettakeyeva vutte avasesāni tīṇi pattakallaṅgāni. Seyyathidaṃ - uposatho, yāvatikā ca bhikkhū kammappattā, vajjanīyā ca puggalā tasmīṃ na hontīti. Tesu asantesupi uposatho kātābboti āpajjati, na pana kātābbo. Tena vuttaṃ “na, bhikkhave, anuposathe uposatho kātābbo, yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti ca, “anujānāmi, bhikkhave, catunnaṃ pātimokkhaṃ uddisitu”nti ca, “na, bhikkhave, sagahaṭṭhāya parisāya pātimokkhaṃ uddisitabba”ntiādi ca, tasmā uposathadivasesu saṅghe sannipatite sace pubbeva sammato dhammajjhesako atthi, iccetaṃ kusalaṃ. No ce, ekaṃ byattaṃ paṭibalaṃ bhikkhuṃ saṅghena sammannāpetvā tena dhammajjhesakena pātimokkhuddesakaṃ upasaṅkamitvā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggaheṭvā evamassa vacanīyo - saṅgho, bhante, therāṃ pātimokkhuddesaṃ ajjhesati, uddisatu thero pātimokkhaṃ. Dutiyampi, bhante, saṅgho...pe... tatiyampi, bhante, saṅgho...pe... uddisatu thero pātimokkhanti tikkhattuṃ yācāpetvā tato pātimokkhuddesakena -

“Sammajjanī padīpo ca, udakaṃ āsanena ca;
Uposathassa etāni, pubbakaraṇanti vuccatīti. -

Aṭṭhakathācariyehi vuttāni cattāri pubbakaraṇāni, kiṃ tāni katānī”ti pucchite dhammajjhesakena “āma, bhante”ti vutte puna pātimokkhuddesakena -

“Chandapārisuddhiutukkhānaṃ, bhikkhugaṇanā ca ovādo;
Uposathassa etāni, pubbakiccanti vuccatīti. -

Aṭṭhakathācariyehi vuttāni pañca pubbakiccāni, kiṃ tāni katānī”ti pucchite dhammajjhesakena “āma bhante”ti vutte puna pātimokkhuddesakena -

“Uposatho yāvatikā ca bhikkhū kammappattā;
Sabhāgāpattiyo ca na vijjanti;
Vajjanīyā ca puggalā tasmīṃ na honti;
Pattakallanti vuccatīti. -

Aṭṭhakathācariyehi vuttāni cattāri pattakallaṅgāni, kiṃ tāni samānītānī”ti pucchite dhammajjhesakena “āma, bhante”ti vutte puna pātimokkhuddesako “pubbakaraṇapubbakiccāni sammā niṭṭhāpetvā pattakallaṅge samānīte saṅghassa

anumatiyā pātimokkhaṃ uddisissāmā”ti vatvā “sādhū sādhu”ti bhikkhusaṅghena sampatīcchite “suṇātu me, bhante, saṅgho”tiādinā pātimokkhuddesako pātimokkhaṃ uddisatīti ayamamhākaṃ khanti.

Ettha ca “dhammajjesakena...pe... evamassa vacanīyo”ti vuttaṃ, so dhammajjesakena vacanīyabhāvo kathaṃ veditabboti? “Na, bhikkhave, saṅghamajjhe anajjhittṭhena pātimokkhaṃ uddisitabbaṃ, yo uddiseyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanatoti. “Saṅghena sammannāpetvā”ti vuttaṃ, taṃ kathanti? “Ajjesanā cettha saṅghena sammatadhammajjesakāyattā vā saṅghattherāyattā vā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā. “Saṅgho, bhante, therāṃ pātimokkhuddesaṃ ajjesati, uddisatu, bhante, therō pātimokkha”nti ayaṃ ajjesanākāro kuto labbhatīti? Pāḷito. Pāḷiyañhi “te therāṃ ajjesanti, uddisatu, bhante, therō pātimokkha”nti āgato.

Sace pana dhammajjesako vuḍḍhataro, pātimokkhuddesako navako, “saṅgho, āvuso, āyasmantaṃ pātimokkhuddesaṃ ajjesati, uddisatu āyasmā pātimokkha”nti vattabbaṃ. Taṃ kuto labbhati? Pāḷitoyeva. Pāḷiyañhi “eteneva upāyena yāva saṅghanavakaṃ ajjesanti uddisatu āyasmā pātimokkha”nti āgato. Tato “pātimokkhuddesakena sammajjanī...pe... pucchite dhammajjesakena ‘āma, bhante’ti vutte”ti idaṃ kuto labbhatīti? Pāḷito aṭṭhakathāto ca. Nidānapāḷiyampi hi “kiṃ saṅghassa pubbakicca”nti āgataṃ, aṭṭhakathāyampi “kiṃ saṅghassa pubbakiccanti saṅgho uposathaṃ kareyyāti...pe... evaṃ dvīhi nāmehi navavidhaṃ pubbakiccaṃ dassitaṃ, kiṃ taṃ katanti pucchati”ti āgatanti.

Nanu cetāṃ antonidāneyeva āgataṃ, atha kasmā pātimokkhuddesakena pubbabhāge vattabbanti? Saccāṃ, tathāpi tadanulomato jānitabbato vattabbaṃ. Aṭṭhakathāyañhi imā gāthāyo sammajjanādīnaṃ pubbakaraṇādibhāvañāpakabhāveneva vuttā, na pātimokkhārambhakāle bhaṇitabbabhāvena. Atha ca pana idāni bhaṇanti, evaṃ sante kimatthaṃ bhaṇantīti cintāyaṃ antonidāne “kiṃ saṅghassa pubbakicca”nti vuttapucchānulomena pubbakaraṇādīnaṃ niṭṭhabhāvapucchanaṭṭhaṃ bhaṇantīti jānitabbaṃ. Vuttañhi “evaṃ vuttaṃ catubbidhaṃ pubbakaraṇaṃ katvāva uposatho kātabbo”ti, tasmā pāḷiaṭṭhakathānulomato iminā anukkamena kate sati dhammajjesako paññāyati, tassa ajjesanākāro paññāyati, pātimokkhuddesako paññāyati, tassa pubbakaraṇādīnaṃ niṭṭhabhāvapucchanaṃ paññāyati, dhammajjesakassa vissajjanaṃ paññāyati, tāni niṭṭhāpetvā pātimokkhuddesakassa pātimokkhaṃ uddisituṃ paṭiññā paññāyati, evaṃ imesaṃ gāthāvākyānaṃ vacane payojanaṃ paññāyatīti katvā paṇḍitehi vinayaññūhi cirapaṭicchanno ayaṃ kathāmaggo paṭipajjitabboti. Pavāraṇāyapi eseṃ nayo.

Pāḷiyaṭṭhakathādīnañhi, anurūpaṃ imaṃ nayaṃ;
Punappunaṃ cintayantu, paṇḍitā vinayaññuno.

Punappunaṃ cintayitvā, yuttaṃ ce dhārayantu taṃ;
No ce yuttaṃ chaḍḍayantu, sammāsambuddhasāvakāti.

Iti vinayaśaṅgahaśaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Uposathapavāraṇāvinicchayaṃ kathālaṅkāro nāma

Pañcaviṣatimo paricchedo.

26. Vassūpanāyikavinicchayakathā

179. Evaṃ uposathapavāraṇāvinicchayaṃ kathetvā idāni vassūpanāyikavinicchayaṃ kathetum “vassūpanāyikāti ettha”tyādimāha. Tattha vasaṇaṃ vassaṃ. Kiṃ taṃ? Vasaṇakiriyaṃ bhāvatthe ṇya-paccayavasena. Upanayanaṃ upanayo. Ko so? Upagamanakiriyaṃ, vassassa upanayo vassūpanayo, so etissā paññattiyā atthi, tasmim vā vijjatīti vassūpanāyikā. Kā sā? Vassūpanāyikapaññatti. Atha vā upanayati etāyāti upanāyikā majjhe dīghavasena. Vassassa upanāyikā vassūpanāyikā, sā eva pure bhavā purimā bhavatthe ima-paccayavasena, sā eva purimikā sakatthe ka-paccayavasena, tasmim pare itthilīṅge a-kārassa i-kārādeso. Pacchā bhavā pacchimā, sāva pacchimikā.

Assatiyā pana vassaṃ na upetīti “imasmiṃ vihāre imaṃ temāsaṃ vassaṃ upemī”ti vacībhedaṃ katvā na upeti. “Na, bhikkhave, asenāsanikena vassaṃ upagantabbaṃ, yo upagaccheyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacībhedaṃ katvā vassūpagamaṇaṃ sandhāya paṭikkhepo, na ālayakaraṇavasena upagamaṇaṃ sandhāyāti vadanti. Pāliyaṃ pana avisesena vuttattā aṭṭhakathāyañca dutiyapārājikaṃvaṇṇanāyaṃ “vassaṃ upagacchantena hi nālakapaṭipadaṃ paṭipannenapi pañcannaṃ chadanānaṃ aññatarena channeyeva sadvārabandhe senāsane upagantabbaṃ, tasmā vassakāle sace senāsaṇaṃ labhati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce labhati, hatthakammaṃ pariyesitvāpi kātābbaṃ. Hatthakammaṃ alabhantena sāmampi kātābbaṃ, na tveva asenāsanikena vassaṃ upagantabba”nti daḷhaṃ katvā vuttattā asenāsanikassa nāvādiṃ vinā aññattha ālayamattena upagantum na vaṭṭatīti amhākaṃ khanti. Nāvāsattavajjesuyeva hi “anujānāmi, bhikkhave, nāvāya vassaṃ upagantu”ntiadinā sati, asati vā senāsane vassūpagamanassa visuṃ anuññātattā “na, bhikkhave, asenāsanikena vassaṃ upagantabba”nti ayaṃ paṭikkhepo. Tattha na labhatīti asati senāsane ālayavasenapi nāvādisu upagamaṇaṃ vuttaṃ. Catūsu hi senāsanesu vihārasenāsaṇaṃ idhādhippetamaṃ, na itarattayaṃ.

Ṭaṅkitamañcādibhedā kuṭīti ettha ṭaṅkitamañco nāma dīge mañcapāde majjhe vijjhivā aṭaniyo pavesetvā kato mañco, tassa idaṃ upari, idaṃ heṭṭhāti natthi. Parivattetvā atthatopi tādisova hoti, taṃ susāne devaṭṭhāne ca ṭhapenti, catunnaṃ pāsāṇaṃ upari pāsāṇaṃ attharivā kataṃ gehampi “ṭaṅkitamañco”ti vuccati.

“Idha vassaṃ upemī”ti tikkhattuṃ vattabbanti satthassa avihārattā “imasmiṃ vihāre”ti avatvā “idha vassaṃ upemī”ti ettakameva vattabbaṃ. Satthe pana vassaṃ upagantum na vaṭṭatīti kuṭikādīnaṃ abhāvena “idha vassaṃ upemī”ti vacībhedaṃ katvā upagantum na vaṭṭati, ālayakaraṇamatteneva vaṭṭatīti adhippāyo. Vipparitāti visuṃ visuṃ gacchati. Tīsu ṭhānesu natthi vassacchede āpattīti tehi saddhiṃ gacchantasseva natthi āpatti, tehi viyujjitvā gamane pana āpattiyeva, pavāretuñca na labhati.

Pavisanadvāraṃ yojetvāti sakavāṭabaddhameva yojetvā. Purimikāya...pe... na pakkamitabbāti iminā āsāḷhīpuṇṇamāya anantare pāṭipadadivase purimavassaṃ upagantvā vassānautuno catūsu māsasu sabbapacchimamāsaṃ ṭhapetvā purimaṃ temāsaṃ vasitabbaṃ. Sāvaṇapuṇṇamīyā anantare pāṭipadadivase pacchimavassaṃ upagantvā sabbapaṭhamamāsaṃ ṭhapetvā pacchimaṃ temāsaṃ vasitabbaṃ. Evaṃ avasitvā purimikāya vassaṃ upagatena bhikkhunā mahāpavāraṇāya anto aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā pacchimikāya upagatena cātumāsini pavāraṇāya anto aruṇaṃ

anuṭṭhāpetvā antarā cārikaṃ pakkameyya, upacārasīmātikameyeva tassa bhikkhuno dukkaṭāpatti hotīti dasseti. Imamatthaṃ pāliyā samatthetum “na bhikkhave...pe... vacanato”ti vuttaṃ. Yadi evaṃ vassaṃ upagantvā sati karaṇīye pakkamantassa sabbathāpi āpattiyeva siyāti codanaṃ sandhāyāha “vassaṃ upagantvā panā”tiādi. Evaṃ sante tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkamantasseva anāpatti siyā, na dvīhatīhaṃ vasitvā pakkamantassāti āha “ko pana vādo”tiādi.

180. Idāni sattāhakaraṇīyalakkhaṇaṃ vitthārato dassetum “anujānāmi bhikkhave”tiādimāha. Tattha “anujānāmi, bhikkhave, sattannaṃ sattāhakaraṇīyena pahite gantum, na tveva appahite, bhikkhussa bhikkhuniyā sikkhamānāya sāmaṇerassa sāmaṇeriyā upāsakassa upāsikāyā”ti ekaṃ, “anujānāmi, bhikkhave, sattannaṃ sattāhakaraṇīyena appahitepi gantum, pageva pahite, bhikkhussa bhikkhuniyā sikkhamānāya sāmaṇerassa sāmaṇeriyā mātuyā ca pitussa cā”ti ekaṃ, “sace pana bhikkhuno bhātā vā añño vā ñātako gilāno hotī”ti ekaṃ, “ekasmiṃ vihāre bhikkhūhi saddhiṃ vasanto bhikkhubhattiko”ti ekaṃ, “sace bhikkhussa...pe... anabhirati vā kukkucçaṃ vā diṭṭhigataṃ vā uppannaṃ hotī”ti ekaṃ, “koci bhikkhu garudhammaṃ ajjhāpanno hoti parivāsāraho”ti ekaṃ, “bhikkhuniyāpi mānattārahāyā”ti ekaṃ, “sāmaṇero upasampajjitukāmo...pe... sikkhamānā vā...pe... sāmaṇerī vā”ti ekaṃ, “bhikkhussa bhikkhuniyā vā saṅgho kammaṃ kattukāmo tajjanīyaṃ vā”ti ekaṃ, “sacepi kaṭaṃyeva hoti kamma”nti ekaṃ, “anujānāmi, bhikkhave, saṅghakaraṇīyena gantu”nti ekanti ekādasa ṭhānāni honti. Tattha paṭhamatatiyacatutthavasena tīsu ṭhānesu pahite eva gantabbaṃ, no appahite. Sesesu aṭṭhasu appahitepi gantabbaṃ, pageva pahite. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “gantabbanti saṅghakaraṇīyena appahitepi gantabba”nti. Ettha ca anupāsakehipi sāsana bhāvaṃ ñātukāmehi pahite tesam pasādavaḍḍhisampattehipi sattāhakaraṇīyena gantum vaṭṭatīti gahetabbaṃ. Bhikkhubhattikoti bhikkhunissitako. So pana yasmā bhikkhūhi saddhiṃ vasati, tasmā vuttaṃ “bhikkhūhi saddhiṃ vasanto”ti.

181. Apicetthāti apica etthāti chedo, ettha etasmiṃ sattāhakaraṇīyavinicchaye apica aparo ayaṃ īdiso pāḷimuttakanayo vassūpanāyikakkhandhakapāḷito mutto nayo veditabboti yojanā. Samantapāsādikāyaṃ pana “pāḷimuttakaratticchedavinicchayo”ti dissati. Tathā hi vimativinodaniyaṃ “ratticchedavinicchayoti sattāhakaraṇīyena gantvā bahiddhā aruṇuṭṭhāpanasaṅkhātassa ratticchedassa vinicchayo”ti. Sāratthadīpaniyampi “sattāhakaraṇīyena gantvā bahiddhā aruṇuṭṭhāpanaṃ ratticchedo”ti. Animantitena gantum na vaṭṭatīti ettha animantitattā sattāhakkicçaṃ adhiṭṭhahitvā gacchantassapi vassacchedo ceva dukkaṭaṇca hotīti veditabbaṃ. Yathāvuttañhi ratticchedakāraṇaṃ vinā tirovihāre vasitvā āgamissāmīti gacchato vassacchedaṃ vadanti. Gantum vaṭṭatīti antoupacārasīmāyaṃ ṭhiteneva sattāhakaraṇīyanimittaṃ sallakkhetvā iminā nimittena gantvā “sattāhabbhantare āgacchissāmī”ti ābhogaṃ katvā gantum vaṭṭati. Purimakkhaṇe ābhogaṃ katvā gamanakkhaṇe visaritvā gatepi doso natthi, “sakaraṇīyo pakkamati”ti vuttattā sabbathā ābhogaṃ akatvā gatassa vassacchedoti vadanti. Yo pana sattāhakaraṇīyanimittābhāvepi “sattāhabbhantare āgamissāmī”ti ābhogaṃ katvā gantvā sattāhabbhantare āgacchati, tassa āpattiyeva, vassacchedo natthi sattāhassa sannivattattāti vadanti, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Bhaṇḍakanti cīvarabhaṇḍaṃ. Paḥiṇantīti cīvaradhovanādikammena paḥiṇanti. Sampāpūṇitum na sakkoti, vaṭṭatīti ettha “ajjeva āgamiṣṣāmi”ti sāmantaṭṭhāraṃ gantvā puna āgacchantassa antarāmagge sace aruṇuggamaṇaṃ hoti, vassacchedopi na hoti, ratticchedadukkaṭṭaṇca natthīti vadanti, tadaheva āgamane saussāhattā vassacchedo vā āpatti vā na hotīti adhippāyo. Ācariyaṃ passissāmiṃti pana gantum labhatīti “agilānampi ācariyaṃ, upajjhāyaṃ vā passissāmiṃ”ti sattāhakaraṇīyena gantum labhati, nissayācariyaṃ dhammācariyaṇca, pageva upasampadācariyaupajjhāye. Sace naṃ ācariyo “ajja mā gacchā”ti vadati, vaṭṭatīti evaṃ sattāhakaraṇīyena āgatānaṃ antosattāheyyeva puna āgacchantam sace ācariyo, upajjhāyo vā “ajja mā gacchā”ti vadati, vaṭṭati, sattāhātikkamepi anāpattīti adhippāyo. Vassacchedo pana hotiyevāti daṭṭhabbam sattāhassa bahiddhā vītināmitattā.

Sace dūraṃ gato sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabboti iminā vassacchedakāraṇe sati sattāhakaraṇīyena gantumpi vaṭṭatīti dīpeti. Ettha cha divasāni bahiddhā vītināmetvā sattame divase purāruṇā eva antoupacārasīmāyaṃ pavisitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetvā punadivase sattāhaṃ adhiṭṭhāya gantabbanti adhippāyo. Keci pana “sattame divase āgantvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva divasabhāgepi gantum vaṭṭatī”ti vadanti, tam na gahetabbam “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vuttattā. Sattame divase tattha aruṇuṭṭhāpanameva hi sandhāya pāliyaṃ “sattāhaṃ sannivatto kātabbo”ti vuttaṃ. Aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gacchanto ca anto appavisitvā bahiddhāva sattāhaṃ vītināmento ca samucchinnavasso eva bhavissati aruṇassa bahi eva uṭṭhāpitattā. Itarathā “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vacanaṃ niratthakaṃ siyā. “Sattāhavārena antovihāre pavisitvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gantabba”nti vattabbato aññesu ca ṭhānesu aruṇuṭṭhāpanameva vuccati. Vakkhati hi cīvarakkhandhake “ekasmiṃ vihāre vasanto itarasmīṃ sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpetī”ti.

Athāpi yaṃ te vadeyyum “sattame divase yadā kadāci pavitṭhena tamdivasanissito atītāruṇo uṭṭhāpito nāma hotīti imamatthaṃ sandhāya aṭṭhakathāyaṃ vutta”nti, tam saddagatiyāpi na sameti. Na hi uṭṭhite aruṇe pacchā pavitṭho tassa payojako uṭṭhāpako bhavitumarahati. Yadi bhavēyya, “vassaṃ upagantvā pana aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkamantassā”pīti ettha “aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā”ti vacanaṃ virujjheyya. Tenapi tamdivasanissitassa aruṇassa uṭṭhāpitattā āraññakassapi bhikkhuno sāyanhasamaye aṅgayuttaṃ araññaṃ gantvā tadā eva nivattantassa aruṇo uṭṭhāpito dhutaṅgaṇca visodhitaṃ siyā, na cetam yuttaṃ aruṇuggamanakāle eva aruṇuṭṭhāpanassa vuttattā. Vuttañhi “kālasseva pana nikkhamitvā aṅgayutte ṭhāne aruṇaṃ uṭṭhāpetabbam. Sace aruṇuṭṭhānavelāyaṃ tesam ābādho vaḍḍhati, tesam eva kiccaṃ kātabbam, na dhutaṅgavisuddhikena bhavitabba”nti. Tathā pārivāsikādīnampi aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā vattaṃ nikkhipantānaṃ ratticchedo vutto. “Uggate aruṇe nikkhipitabba”nti hi vuttaṃ. Sahaseyyasikkhāpadepi anupasampannehi saha nivutthabhāvaparimocanattam “purāruṇā nikkhamitvā”tiādi vuttaṃ. Evaṃ cīvaravippavāsādīsu ca sabbattha rattipariyosāne āgāmaruṇavaseneva aruṇuṭṭhānaṃ dassitaṃ, na atītāruṇavasena, tasmā vuttanayenevettha aruṇuṭṭhāpanaṃ veditabbam aññathā vassacchedattā.

Yaṃ pana vassaṃ upagatassa tadaheva aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā sakaraṇīyassa pakkamanavacanaṃ, tam vassaṃ upagatakālato paṭṭhāya yadā kadāci nimitte sati gamanassa anuññātattā yuttaṃ, na pana sattāhavārena gatassa aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadahevagamaṇaṃ “aruṇo uṭṭhāpetabbo”ti vuttattā. Yathā vā

“sattāhānāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati, āgaccheyya vā so, bhikkhave, bhikkhu taṃ āvāsaṃ na vā āgaccheyya”tiādīnā pacchimasattāhe anāgamane anuññātepi aññasattāhesu taṃ na vaṭṭati. Evaṃ paṭhamasattāhe aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gamane anuññātepi tato paresu sattāhesu āgatassa aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gamanaṃ na vaṭṭati evāti niṭṭhamettha gantabbaṃ.

Sace pavāritakāle vassāvāsikaṃ dentītiādīnā vassāvāsikacīvarampi kathinacīvaraṃ viya vassaṃvutthavīhārapaṭibaddhanti viññāyati. “Yadi sattāhavārena aruṇaṃ uṭṭhāpayiṃsu, gahetabba”nti pana vuttattā sattāhakaraṇīyena gantvā sattāhabbhantare āgatā labhanti. Kathinānisamsacīvaraṃ pana saṅghaṃ anāpucchā te na labhanti. Vakkhati hi “sattāhakaraṇīyena gatāpi bhājanīyabhaṇḍaṃ labhantūti vā evarūpaṃ adhammikavattaṃ na kātabba”nti. Idha āhaṇanti vihārato bahi āgatatṭhāne ānītaṃ.

Vāḷehi ubbāḷhā honti, gaṇhantipi paripātentipīti ettha gaṇhantīti gahetvā khādanti. Paripātentīti palāpentī, anubandhantīti attho. Imesu “gāḷehi ubbāḷhā hontī”tiādīsu saṅghabhedapariyantesu vatthūsu kevalaṃ anāpatti hoti, pavāretuṃ pana na labhatīti daṭṭhabbaṃ. Sace panātiādīsu yasmā nānāsīmāyaṃ dvīsu āvāsesu vassaṃ upagacchantassa “dutiye vasissāmī”ti upacārato nikkhantamatte paṭhamo senāsanaggāho paṭippassambhati, tasmā pāliyaṃ “tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca na paññāyati”ti paṭhamam senāsanaggāhaṃ sandhāya vuttaṃ. Dutiyasenāsanaggāhe pana purimikā paññāyateva, tattheva temāsaṃ vasanto purimavassaṃvuttho eva hoti. Tato vā pana dutiyadivasādīsu “paṭhamasenāsane vasissāmī”ti upacārātikame purimikāpi na paññāyatīti daṭṭhabbaṃ.

Paṭissavassa viṣaṃvādanapaccayā hontampi dukkaṭaṃ satiyeva paṭissave hotīti āha “tassa tassa paṭissavassa viṣaṃvāde dukkaṭa”nti. Tenevāha “tañca kho...pe... viṣaṃvādanapaccayā”ti. Pāliyaṃ “so sattāhānāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati”ti vuttattā pavāraṇādivasepi sattāhakaraṇīyaṃ vinā gantuṃ na vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Imasmiṃ tṭhāne “navamito paṭṭhāya gantuṃ vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāvacanaṃ kacci uposathadivasato upanidhāya navamī icchitabbā, udāhu lokiyatithivasenāti āsaṅkanti. Tatrevaṃ vinicchitabbaṃ - purimabhaddapadamāsakāḷapakkhaposathadivasam upanidhāya icchitabbā, na lokiyatithivasena. Bhaddapadamāsassa hi kāḷapakkhaposathadivasam mariyādaṃ katvā tadanantarapāṭipadadivasato paṭṭhāya gaṇiyamāne sati yo divaso navamo hoti, tato paṭṭhāyāti vuttaṃ hoti. Tithipekkhāya pana itthilīṅgavohāro, tato navamito paṭṭhāya anāgatasattāhe pavāraṇā hoti.

Sattāhaṃ anāgatāya assāti sattāhānāgatā. Kā sā? Pavāraṇā. Assayujamāsassa sukkapakkhanavamiyaṃ sattāhakaraṇīyaṃ adhiṭṭhāya gacchanto bhikkhu antovassassa sattāhamattāvasiṭṭhattā sattamaaruṇe uggatamatte vutthavasso hoti, dasamiyaṃ chāhamattaṃ, ekādasamiyaṃ pañcāhamattaṃ, dvādasīyaṃ caturāhamattaṃ, terasiyaṃ tīhamattaṃ, cuddasiyaṃ dvīhamattaṃ, pannarasiyaṃ ekāhamattaṃ avasiṭṭhaṃ hoti, tasmā pavāraṇādivasassa pariyosānabhūtaaruṇasmiṃ uggate vutthavasso hoti, tasmā tesam bhikkhūnaṃ kukkucavinodanattaṃ bhagavā dhammassāmī “so sattāhānāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati, āgaccheyya vā so, bhikkhave, bhikkhu taṃ āvāsaṃ na vā āgaccheyya, tassa, bhikkhave, bhikkhuno purimikā ca paññāyati, paṭissave ca anāpatti”ti āha. Sattāhānāgatāya komudiyā cātumāsiniyāti etthāpi eseva nayo. Tattha komudiyā cātumāsiniyāti pacchimakattikapuṇṇamāyaṃ. Sā hi kumudānaṃ atthitāya komudī, catunnaṃ

vassikamāsānaṃ pariyosānattā cātumāsiniṭi vuccati. Tadā hi kumudāni supupphitāni honti, tasmā kumudā ettha pupphanti komudīti vuccati, kumudavatīti vuttaṃ hoti.

182. Antovassavattakathāyaṃ nibaddhavattaṃ ṭhapetvāti sajjhāyamanasikārādīsu nīrantarakaraṇīyesu kattabbaṃ katikavattaṃ katvā. Kasāvaparibhaṇḍanti kasāvehi bhūmiparikammaṃ. Vattanti katikavattaṃ.

Evarūpaṃ adhammikavattaṃ na kātabbanti nānāverajjakā hi bhikkhū sannipatanti, tattha keci dubbalā appathāmā evarūpaṃ vattaṃ anupāletuṃ na sakkonti, tasmā idha āgatañca catutthapārājikavaṇṇanāyaṃ āgataṃ āvāsaṃ vā maṇḍapaṃ vā sīmaṃ vā yaṃ kiñci ṭhānaṃ paricchinditvā “yo imamahā āvāsā paṭhamamaṃ pakkamissati, taṃ ‘arahā’ti jānissāmā”ti katāya katikāya yo “maṃ ‘arahā’ti jānantū”ti tamhā ṭhānā paṭhamamaṃ pakkamati, pārājiko hoti. Yo pana ācariyupajjhāyānaṃ vā kiccena mātāpitūnaṃ vā kenacideva karaṇīyena bhikkhācāravattaṃ vā uddesaparipucchādīnaṃ atthāya aññena vā tādisena karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ atikkamitvā gacchati, anāpatti. Sacepissa evaṃ gatassa pacchā icchācāro uppajjati “na dānaṃ tattha gamissāmi, evaṃ maṃ arahāti sambhāvessanti”ti, anāpattiyeva.

Yopi kenacideva karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ patvā sajjhāyamanasikārādivasena aññavihito vā hutvā corādīhi vā anubaddho meghaṃ vā utṭhitaṃ disvā anovassakaṃ pavisitukāmo taṃ ṭhānaṃ atikkamati, anāpatti, yānena vā iddhiyā vā gacchantopi pārājikaṃ nāpajjati, padagamaneneva āpajjati. Tampi yehi saha katikā katā, tehi saddhiṃ apubbaṃ acarimaṃ gacchanto nāpajjati. Evaṃ gacchantā hi sabbe pi aññamaññaṃ rakkhanti. Sacepi maṇḍaparukkhamulādīsu kiñci ṭhānaṃ paricchindanti “yo ettha nisīdati vā caṅkamati vā, taṃ ‘arahā’ti jānissāmā”, pupphāni vā ṭhapetvā, “yo imāni gahetvā pūjaṃ karissati, taṃ ‘arahā’ti jānissāmā”tiādīnaṃ nayena katikā katā hoti, tatrāpi icchācāravasena tathā karontassa pārājikameva. Sacepi upāsakena antarāmagge vihāro vā kato hoti, cīvarādīni vā ṭhapitāni honti “ye arahanto, te imasmiṃ vihāre vasantu, cīvarādīni vā gaṇhantū”ti, tatrāpi icchācāravasena vasantassa vā tāni vā gaṇhantassa pārājikameva, etaṃ pana adhammikakatikavattaṃ, tasmā na kātabbaṃ, aññaṃ vā evarūpaṃ “imasmiṃ temāsabbhantare sabbeva āraññaṃ hontu piṇḍapātikadhutaṅgādivasesadhutaṅgadharaṃ vā, atha vā sabbeva khīṇāsavā hontū”ti evamādi. Nānāverajjakā hi bhikkhū sannipatanti. Tattha keci dubbalā appathāmā evarūpaṃ vattaṃ anupāletuṃ na sakkonti, tasmā evarūpampi vattaṃ na kātabbaṃ. “Imaṃ temāsaṃ sabbeheva na uddisitabbaṃ, na paripucchitabbaṃ, na pabbājetabbaṃ, mūgabbataṃ gaṇhitabbaṃ, bahisīmatṭhassapi saṅghalābho dātabbo”ti evamādikampi na kattabbameva.

Tividhampīti pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena tividhampi. Sodhetvā pabbājethāti bhabbe ācākulaputte upaparikkhitvā pabbājetha. Bhasse mattaṃ jānitvāti vacane pamāṇaṃ ñatvā. Dasakathāvatthu nāma appicchākathā santuṭṭhikathā pavivekakathā asaṃsaggakathā vīriyārambhakathā sīlakathā samādhikathā paññākathā vimuttikathā vimuttiñāṇadassanakathāti.

Viggahasaṃvattanikaṃ vacanaṃ viggāhikaṃ. Caturārakkhaṃ ahāpentāti buddhānussati mettā asubhaṃ maraṇānussatīti imaṃ caturārakkhaṃ ahāpentā. Dantakaṭṭhakādanavattaṃ ācikkhitabbanti ettha idaṃ dantakaṭṭhakādanavattaṃ - yo devasikaṃ saṅghamajjhe osarati, tena sāmaṇerādīhi āharitvā bhikkhūnaṃ

yathāsukhaṃ bhuñjanatthāya dantakaṭṭhamālake nikkhittesu dantakaṭṭhesu divase divase ekameva dantakaṭṭhaṃ gahettabbaṃ. Yo pana devasikaṃ na osarati, padhānaghare vasitvā dhammassavane vā uposathagge vā dissati, tena pamāṇaṃ sallakkhetvā cattāri pañca dantakaṭṭhāni attano vasanaṭṭhāne ṭhapetvā khāditabbāni. Tesu khīṇesu sace punapi dantakaṭṭhamālake bahūni hontiyeva, punapi āharitvā khāditabbāni. Yadi pana pamāṇaṃ asallakkhetvā āharati, tesu akhīṇesuyeva mālake khīyati, tato keci therā “yehi gahitāni, te paṭiharantū”ti vadeyyum, keci “khādantu, puna sāmaṇerā āharissantī”ti, tasmā vivādaparihāratthaṃ pamāṇaṃ sallakkhetabbaṃ, gahaṇe pana doso natthi. Maggaṃ gacchantenapi ekaṃ vā dve vā thavikāya pakkhipitvā gantabbanti. Bhikkhācāravattaṃ piṇḍapātikavatte āvibhavissati.

Antogāme...pe... na kathetabbāti ettha catūsu paccayesu cīvare ca piṇḍapāte ca viññattipi na vaṭṭati nimittobhāsaparikathāpi. Senāsane viññattimeva na vaṭṭati, sesāni tīṇi vaṭṭanti. Gilānapaccaye sabbampi vaṭṭati. Evaṃ santapi ājīvaṃ sodhentehe bhikkhūhi suṭṭhu rakkhitabbāti. Iminā ājīvapārisuddhisīlaṃ dassitaṃ. Rakkhitindriyehi bhavitabbanti indriyasamvarasīlaṃ. Khandhakavattañca sekhiyavattañca pūretabbanti pātimokkhasamvarasīlaṃ. Paccayasannissitasīlaṃ pana tīhipi sāmattiyaṃ dassitaṃ. Iti catupārisuddhisīlapaṭisamyuttā evarūpā niyyānikakathā bahukāpi vattabbāti adhippāyo.

Imasmiṃ vassūpanāyikavisaye tesu tesu naguesu tasmīṃ tasmīṃ rājakāle apariyantā vivādakathā hoti. Kathaṃ? Vassūpanāyikakkhandhake “tena kho pana samayena rājā māgadho seniyo bimbisāro vassaṃ ukkaḍḍhitukāmo bhikkhūnaṃ santike dūtaṃ pāhesi ‘yadi panāyyā āgame juṇhe vassaṃ upagaccheyyu’nti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ, ‘anujānāmi, bhikkhave, rājūnaṃ anuvattitu’”nti vacanaṃ nissāya bhagavatā adhimāsaṃ paññattanti maññamānā vedasamayena saṃsanditvā gayhamānā anekavihiṭaṃ vivādaṃ karonti. Vedasamaye kira dve adhimāsāni yācādhimāsañca pattādhimāsañca. Tattha kaliyugagaṇane ekūnavīsatiṅgaṇanena bhājite dvepañcaṭṭhadasaterasasoḷasaṭṭhārasavasena sattadhā seso hoti, tesam vasena cammādhimāsa pañcādhimāsa pasvādhimāsa dasādhimāsa terasādhimāsa soḷasādhimāsa aṭṭhārasādhimāsāti voharanti. Aṭṭhārasādhimāsaṃ pana avasānādhimāsantipi voharanti. Tesu pasusoḷasāni apatteyeva adhimāsapatanakaliyuge saṃvaccharamāsādivisamabhayena yācitvā māsassa ākaḍḍhitabbato yācādhimāsanti voharanti, sesāni pana pañcamatteyeva adhimāsapatanakaliyuge māsassa ākaḍḍhitabbato pattādhimāsanti. Tatretam yācādhimāsalakkaṇaṃ - tathato ajānantā pāḷiyā saṃsanditvā bimbisāraraññā bhagavato yācitādhimāsattā yācādhimāsaṃ nāma bhavati, tasmā dvīsu eva yācādhimāsesu divasena saha māso ākaḍḍhitabbo, na itaresūti vadanti, aññe pana pañcasu pattādhimāsesu eva saha divasena māso ākaḍḍhitabbo, na yācādhimāsesūti.

Apare pana - “dvemā, bhikkhave, vassūpanāyikā purimikā pacchimikāti, aparajjugatāya āsāḷhiyā purimikā upagantabbā, māsagatāya āsāḷhiyā pacchimikā upagantabbā”ti tasmīṃyeva vassūpanāyikakkhandhake āgatāya pāḷiyā atthaṃ ayoniso gahetvā tithinakkhattayoge eva vassūpagamanaṃ bhagavatā anuññātaṃ, tasmā āsāḷhipuṇṇamāya anantarabhūto pāṭipadadivaso puṇṇātithiyā ca yutto hotu, pubbāsāḷhauttarāsāḷhasaṅkhātesu dvīsu nakkhattesu ekekena yutto ca, evaṃbhūto

kālo yadi vinā divasena māsakaḍḍhane sampajjati, tathā ca sati māsamattākaḍḍhaneva kātabbaṃ, yadi na sampajjati, saha divasena māsākaḍḍhanam, ayaṃ piṭakena ca vedena ca anulomo vinicchayoti vadanti.

Tatrāpyeke vadanti - “mā iti cando vuccati tassa gatiyā divasassa minitabbato, so ettha sabbakālāpāripūriyā puṇṇoti puṇṇamā”tiādinā vinayatthamañjūsādīsu āgamanato puṇṇātithiyogopi puṇṇamiyā eva icchitabbo, na pāṭipade, tathā nakkhattayogopi āsāḷhisukkapakkhassa pannarase uposathe “uttarāsāḷhanakkhatte, evaṃ dhātu patiṭṭhitā”ti mahāvaṃse vacanatoti. Tattha purimā vadanti - evaṃ sante uposathadivaseyeva candaggāho ca sūriyaggāho ca bhavēyya, idāni pana kāḷapakkhapāṭipadādīsuyeva candaggāho, sukkapakkhapāṭipadādīsuyeva sūriyaggāho paññāyati, tasmā pāṭipadeyeva tithinakkhattayogo icchitabboti. Pacchimāpi vadanti - tumhādisānaṃ vādīnaṃ vacanena pubbe ākaḍḍhitabbadivasānaṃ anākaḍḍhitattā divasapuñjabhāvena evaṃ hoti, saccato pana uposathadivaseyeva candaggāho sūriyaggāho ca icchitabboti. Hotu, yathā icchatha, tathā vadatha, evaṃ bhūtapubbo sātṭhakathe tepiṭake buddhavadane atthīti? Atthi. Gandhārajātake hi uposathadivase candaggāho dvikkhattuṃ āgato. Tañhi jātakam tīsu piṭakesu suttapariyāpannam, pañcasu nikāyesu khuddakanikāyapariyāpannam, navasu sāsanaṅgesu jātakapariyāpannanti. Evaṃ vutte purimakā paṭivacanam dātuṃ na sakkuṇeyyunti.

Athekacce “piṭakattaye adhiḥkamāsāyeva santi, na adhiḥkadivasā sārattadīpaniyam ‘yam pana vuttam tīsupi gaṇṭhipadesu atṭhārasannamyeva vassānam adhiḥkamāse gahetvā gaṇitattā sesavassadvayassapi adhiḥkāni divasāni honteva, tāni adhiḥkadivasāni sandhāya nikkāṅkhā hutvāti vuttanti, tam na gahetabbaṃ. Na hi dvīsu vassesu adhiḥkadivasā nāma viṣuṃ upalabbhanti tatiye vasse vassukkaḍḍhanavasena adhiḥkamāse pariccatteyeva adhiḥkamāsasambhavato, tasmā dvīsu vassesu atirekadivasā nāma viṣuṃ na sambhavanti”ti vacanato”ti vadanti. Athaññe vadanti - piṭakattaye adhiḥkadivasāti āgatā atthi vajirabuddhiṭikāyam “avasesānam dvinnam vassānam adhiḥkadivasāni honteva, tasmā nikkāṅkhā hutvā upasampādentī”ti vacanatoti. Ito parampi vividhena ākārena kathenti. Suddhavedikāpi evaṃ vadanti, vinayadharā bhikkhū vinayasamayavasena vadanti. Amhākam pana vedasamaye hatthagatagaṇanavaseneva jānitabbanti alamatiapañcena. Atthikehi tivassādhiḥkasahassakaliyuge dhammarājena pucchitattā katam adhiḥmāsapakaraṇam oloketvā jānitabbaṃ.

Idha pana adhippetavinicchayameva kathayāma. Paṭhamadutiyavādesu na bimbisārarājā bhagavantam adhiḥmāsapaññāpanam yācati, na ca bhagavā paññāpeti, na “tasmim vasse idaṃ nāma adhiḥmāsam hotī”ti vā “māsamattam vā sahadivasam vā ākaḍḍhitabba”nti vā pāḷiyam atṭhakathāṭikāsu ca atthi, rājā pana upakaṭṭhāya vassūpanāyikāya vedasamaye vassukkaḍḍhanasambhavato bhikkhūnam paṭhamaāsāḷhamāse vassam anupagantvā dutiyaāsāḷhamāse upagamanattham “yadi panāyyā āgame juṇhe vassam upagaccheyyu”nti dūtam pāhesi. Yadi pana upagaccheyyum, sādhu vatāti sambandhitabbaṃ. Bhikkhū pana rañño pahitasāsanam bhagavato ārocesum. Bhagavā pana vassukkaḍḍhane bhikkhūnam guṇaparihāniyā abhāvato “anujānāmi, bhikkhave, rājūnam anuvattitu”nti avoca. Tena vuttam atṭhakathāyam “anujānāmi bhikkhave rājūnam anuvattitunti ettha vassukkaḍḍhanabhikkhūnam kāci parihāni nāma natthīti anuvattitum anuññāta”nti.

Vimativinodaniyañca vuttaṃ “parihāṇīti guṇaparihāṇī”ti, tasmā yācādhimāso vā hotu pattādhimāso vā, yasmiṃ yasmiṃ kāle anuvattanena bhikkhūnaṃ sīlādiguṇampi parihāṇi natthi, tasmīṃ tasmīṃ kāle anuvattitabbaṃ.

Kathaṃ pana anuvattitabbaṃ, kathaṃ na anuvattitabbaṃ? Yadi anuvattante pubbe upavutthadivasato idāni upavasitabbauposathadivaso cātuddaso vā pannaraso vā hoti, tathā sati anuvattitabbaṃ. Yadi pana terasamo vā soḷasamo vā hoti, na anuvattitabbaṃ. Anuvattanto hi anuposathe uposathakato hoti, tato “na, bhikkhave, anuposathe uposatho kātabbo, yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti vuttadukkaṭaṃ āpajjati, tasmā sīlaguṇaparihāṇisambhavato na anuvattitabbaṃ. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, rājūnaṃ anuvattitunti vacanato panettha lokiyānaṃ tithiṃ anuvattantehipi attano uposathakkamena cātuddasiṃ pannarasiṃ vā, pannarasiṃ cātuddasiṃ vā karonteheva anuvattitabbaṃ, na pana soḷasamadivasam vā terasamadivasam vā uposathadivasam karonteḥī”ti.

Tatīyacatutthavādepi “kati vassūpanāyikā”ti saṃsayantānaṃ saṃsayavinodanattam “dvemā, bhikkhave, vassūpanāyikā purimikā pacchimikā”ti bhagavā avoca. Tato tāsam dvinnam vassūpanāyikānaṃ upagamanakālaṃ dassetuṃ “aparajjugatāya āsāḷhiyā purimikā upagantabbā, māsagatāya āsāḷhiyā pacchimikā upagantabbā”ti vuttaṃ. Tatrāyaṃ piṇḍatto - āsāḷhipuṇṇamiyā anantare pāṭipadadivase purimikā upagantabbā, sāvaṇapūṇṇamiyā anantare pāṭipadadivase pacchimikā upagantabbāti. Tena vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “tasmā āsāḷhipuṇṇamāya anantare pāṭipadadivase, āsāḷhipuṇṇamito vā aparāya puṇṇamāya anantare pāṭipadadivaseyeva vihāraṃ paṭijaggitvā pāṇīyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhāpetvā sabbaṃ cetiyavandanādisāmīcikammaṃ niṭṭhāpetvā ‘imasmiṃ vihāre imaṃ temāsaṃ vassaṃ upemī’ti sakīṃ vā dvattikkhattuṃ vā vācaṃ nicchāretvā vassaṃ upagantabba”nti, sārattadīpaniyampi “aparajjūti āsāḷhito aparaṃ dinaṃ, pāṭipadanti attho”ti, vimativinodaniyampi “aparasmīṃ divaseti dutiye pāṭipadadivase”ti evaṃ pāḷiatṭhakathāṭīkāsu pāṭipadadivaseyeva vassūpagamaṇaṃ vuttaṃ, na vuttaṃ “amukatithiyoge”ti vā “amukanakkhattayoge”ti vā, tasmā pāṭipadadivase pāto aruṇuggamanato paṭṭhāya sakaladivasam sakalaratti yāva dutiyaaruṇuggamanā yathārucite kāle vassaṃ upagantabbanti daṭṭhabbaṃ. Tato eva vassūpanāyikakāle puṇṇātithiyā yogo, uttarāsāḷhanakkhattena yogo hotūti vadantānaṃ vacanaṃ vinayaviruddhaṃ hoti, taṃ vacanaṃ gahetvā puṇṇātithiyogaṃ uttarāsāḷhanakkhattayogañca āgametvā vassaṃ upagantvāpi tathāgatena apaññattaṃ paññāpeti nāmāti daṭṭhabbaṃ.

Evaṃ pāḷiatṭhakathāṭīkāsu ca puṇṇātithiyoge eva vassaṃ upagantabbaṃ, na ekāya tithiyā yutteti vā uttarāsāḷhanakkhattayogeyeva, na sāvaṇanakkhattayogeti vā anāgatameva chāyaṃ gahetvā tathāgatena paññattaṃ viya potthakesu likhitvā kehici ṭhapitattā sakalaṃ vinayapiṭakaṃ apassantā vedasāmayikā taṃ vacanaṃ saddahitvā vassūpagamanakāle puṇṇātithiuttarāsāḷhayogameva gavesantā māsadivasena saha ākaḍḍhitabbakālepi māsamattameva ākaḍḍhanti, māsamattameva ākaḍḍhitabbakālepi saha divasena ākaḍḍhanti, tasmā evaṃvādino bhikkhū “apaññattaṃ tathāgatena paññattaṃ tathāgatenāti dīpeti”ti vattabbaṃ āpajjanti, tasmā bhagavati gāravasahitā lajjino paṇḍitā evaṃ na gaṇhantīti. Tithinakkhattayogo pana uposathadivaseyeva bahudhā piṭakattaye āgato, porāṇavedaganthesu ca pasamsito, kadāci pana vohārakālo tithiyā nakkhattena ca

visamo hoti, tasmā taṃ sametuṃ adhimāsapatanakāle māsampi divasampi ākaḍḍhanti, tasmā aññasmiṃ kāle visamepi ākaḍḍhanakāle samāpetabbaṃ. Evaṃ sati māsautusaṃvaccharānaṃ samabhāvo hotīti daṭṭhabbaṃ.

Pañcamachatṭhavādesu adhimāsoti aṭṭhārasavassato adhikamāsaṃ gahetvā vutto, tasmā “adhiko māso adhimāso”ti kammadhārayasamāsattā pulliṅgaṃ katvā vutto. Pubbe pana māsapuñjato adhikaghaṭṭhiyo gahetvā vutto, tasmā “māsato adhikaṃ adhimāsa”nti abyayībhāvasamāsattā napuṃsakaliṅgaṃ katvā vuttaṃ. Idha pana “porāṇakattherā ekūnavāsativassaṃ sāmaṇeraṃ nikkhamanīyapuṇṇamāsiṃ atikkamma pāṭipadadivase upasampādentī, taṃ kasmāti? Vuccate - ekasmiṃ vasse cha cātuddasikauposathadivasā honti, iti vīsatiyā vassesu cattāro māsā parihāyanti, rājāno tatiye tatiye vasse vassaṃ upakaḍḍhanti, iti aṭṭhārasasu vassesu cha māsā vaḍḍhanti, tato uposathavasena parihīne cattāro māse apanetvā dve māsā avasesā honti, te dve māse gahetvā vīsati vassāni paripuṇṇāni hontīti nikkāṅkhā hutvā nikkhamanīyapuṇṇamāsiṃ atikkamma pāṭipade upasampādentī”ti aṭṭhakathāvacane “nikkāṅkhā hutvāti adhikamāsehi saddhiṃ paripuṇṇavāsativassattā nibbematikā hutvā”ti attho sārattadīpaniyaṃ vutto.

Tatra nanu ca “tīsupi gaṇṭhipadesu aṭṭhārasannaṃ...pe... vutta”nti vuttaṃ, taṃ kathanti codanaṃ sandhāya “yaṃ pana vuttaṃ...pe... taṃ na gahetabba”nti kiñcāpi vuttaṃ, tathāpi taṃ gaṇṭhipadesu vuttavacanaṃ na gahetabbanti attho, kasmā na gahetabbanti āha “na hī”tiādi. Hi yasmā na upalabbhanti, tasmā na gahetabbanti yojanā. Kathaṃ viññāyatīti āha “tatiye”tiādi. Pariccattēveva sambhavato, apariccatte asambhavato na upalabbhantīti byatirekavasena hetuphalayojanā. Tasmātiādi laddhaguṇaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana gaṇṭhipadesu vuttameva gahetvā vadati. Etāni vacanāni sāmaṇerānaṃ vāsativassapariapuṇṇabhāvasādhakāniyeva honti, na adhimāsapatanavāresu sadivasamāsākaḍḍhanabhāvasādhakāni, tasmā imāni āharitvā taṃ adhikaraṇaṃ vinicchituṃ na sakkonti. Bhikkhū pana bahūnaṃ sannipāte kiñci pāṭhaṃ āharitvā kathetuṃ samattho sobhatīti katvā īdisaṃ pāṭhaṃ āharanti. Sutasannicayapaṇḍitā pana icchitatthassa asādhakattā evarūpaṃ na āharanti. Suddhavedikānampi vacane vinayadharā vinayameva jānanti, na bāhirasamayaṃ. Ayaṃ pana kathā bāhirasamaye pavattā, tasmā vinayadharānaṃ avisayoti maññantā vadanti.

Vinayadharā pana ekacce vinayameva jānanti, ekacce sakalaṃ piṭakattayaṃ jānanti, ekacce sabāhirasamayaṃ piṭakattayaṃ jānanti, tasmā kathetuṃ samatthabhāvoyeva pamāṇaṃ. Vedicānampi vacanaṃ vedappakaraṇāgatameva pamāṇaṃ. Na yaṃ kiñci hatthagatagaṇanamattaṃ, tasmā yadā pathavissaro rājā sadivasam māsam ākaḍḍhitukāmo “jeṭṭhamāsakālapakkhauposathaṃ pannarasīyaṃ karontū”ti yācissati, tadā “sakiṃ pakkhassa cātuddase vā pannarase vā”ti vacanato pannarasīyaṃ uposathakaraṇe doso natthi, yadā suddhamāsameva ākaḍḍhitukāmo “cātuddasiyaṃ karontū”ti yācissati, evaṃ sati pakatīyāpi jeṭṭhamāsakālapakkhuposatho cātuddasoyevāti katvā doso natthi, ubhayathāpi uposatho sukato yeva hoti, tasmā anuvattitabbo. Tato paraṃ paṭhamāsāḷhamāsassa juṇhapakkhepi kālapakkhepi dutiyāsāḷhamāsassa juṇhapakkhepi pannarasīuposathaṃ katvā pāṭipadadivase tithiyogaṃ vā nakkhattayogaṃ vā anoloketvā pāto aruṇuggamanānantarato paṭṭhāya yāva puna aruṇuggamanā sakaladivasarattīyaṃ yathājñhāsayaṃ vassaṃ upagacchanto sūpagatova hoti, natthi

koci dosoti daṭṭhabbo. Bhavatvevaṃ, pātoṇa vassaṃ upagacchanto atthi? Atthi. Vuttañhetvaṃ senāsanakkhandhakavaṇṇanāyaṃ “sace pātoṇa gāhite senāsane añño vitakkacāriko bhikkhu āgantvā senāsaṇaṃ yācati, ‘gahitaṃ, bhante, senāsaṇaṃ, vassūpagato saṅgho, ramaṇiyo vihāro, rukkhamūlādīsu yattha icchatha, tattha vasathā’ti vattabbo”ti.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Vassūpanāyikavinicchaya-kathālaṅkāro nāma

Chabbīsatiṃ paricchedo.

Paṭhamo bhāgo niṭṭhito.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Vinayālaṅkāra-ṭīkā (dutiyo bhāgo)

27. Upajjhāyādivattavinicchaya-kathā

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā

183. Evaṃ vassūpanāyikavinicchayaṃ kathetvā idāni upajjhāyavattādivattakathaṃ kathetum “vattanti etthā”tiādimāha. Tattha vattetabbaṃ pavattetabbanti vattaṃ, saddhivihārikādīhi upajjhāyādīsu pavattetabbaṃ ābhisamācārikasīlaṃ. Taṃ katividhanti āha “vattaṃ nāmetaṃ...pe... bahuvidha”nti. Vaccakuṭivattanti ettha itisaddo ādyattho. Tena saddhivihārikavattaantevāsikavattaanumodanavattāni saṅgayhanti. Vuttañhi tattha tattha atṭhakathāsu “cuddasa khandhakavattānī”ti. Vattakkhandhake ca pāliyaṃ āgatameva, tattha pana āgantukavattato paṭṭhāya āgataṃ, idha upajjhāyavattato. Ito aññānīpi pañcasattati sekhiyavattāni dveasīti mahāvattāni ca vattameva. Tesu pana sekhiyavattāni mahāvibhaṅge āgatāni, mahāvattāni kammakkhandhakapārivaśikakkhandhakesu, tasmā idha cuddasa khandhakavattāniyeva dassitāni. Tesu upajjhāyavattaṃ paṭhamam dassento “tattha upajjhāyavattaṃ tāva evaṃ veditabba”ntiādimāha.

Tattha ko upajjhāyo, kenaṭṭhena upajjhāyo, kathaṃ gahito upajjhāyo, kena vattitabbaṃ upajjhāyavattaṃ, katamaṃ taṃ vattanti? Tattha ko upajjhāyoti “anujānāmi, bhikkhave, byattena bhikkhunā paṭibālana dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetu”ntiādivacanato byattibalasampanno upasampadato paṭṭhāya dasavasso vā atirekadasavasso vā bhikkhu upajjhāyo. Kenaṭṭhena upajjhāyoti vajjāvajjaṃ upanijjhāyatīti upajjhāyo, saddhivihārikānaṃ khuddakaṃ vajjaṃ vā mahantaṃ vajjaṃ vā bhuso cintetīti attho. Kathaṃ gahito hoti upajjhāyoti saddhivihārikena ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggaheṭvā “upajjhāyo me, bhante, hohī”ti tikkhattum vutte sace upajjhāyo “sāhū”ti vā “lahū”ti vā “opāyika”nti vā “patirūpa”nti vā “pāsādikena sampādehi”ti vā imesu pañcasu padesu yassa kassaci padassa vasena kāyena vā vācāya vā kāyavācāhi vā “gahito tayā upajjhāyo”ti upajjhāyaggahaṇaṃ viññāpeti, gahito hoti upajjhāyo. Tattha sāhūti sādhu. Lahūti agaru, subharatāti attho. Opāyikanti

upāyapaṭisaṃyuttam, evaṃ paṭipajjanam nittharaṇupāyoti attho. Patirūpanti sāmīcikkammamanti attho. Pāsādikenāti pasādāvahena kāyavacīpayogena sampādehīti attho.

Kena vattitabbam upajjhāyavattanti gahitaupajjhāyena saddhivihārikaena vattitabbam. Katamam tam vattanti idam āgatameva, tattha kālasseva uṭṭhāya upāhanā omuñcitvāti sacassa paccūsakāle caṅkamanatthāya vā dhotapādapariharaṇatthāya vā paṭimukkā upāhanā pādagatā honti, tā kālasseva uṭṭhāya apanetvā. Tādisameva mukhadhovanodakam dātabbanti utumpi sarīrasabhāve ca ekākāre tādisameva dātabbām.

Saguṇam katvāti uttarāsaṅgam saṅghāṭiñcāti dve cīvarāni ekato katvā tā dvepi saṅghāṭiyo dātabbā. Sabbāñhi cīvaram saṅghaṭitattā saṅghāṭīti vuccati. Tena vuttam “saṅghāṭiyo dātabbā”ti. Padavītiḥārehīti ettha padam vītiharati etthāti padavītiḥāro, padavītiḥāraṭṭhānam. Dutavilambitam akatvā samagamanena dvinnam padānam antare muṭṭhiratanamattam. Padānam vā vītiharaṇam abhimukham haritvā nikkhepo padavītiḥāroti evamettha attho daṭṭhabbo. Na upajjhāyassa bhaṇamānassa antarantarā kathā opātetabbāti antaraghare vā aññatra vā bhaṇamānassa anitṭhite tassa vacane aññā kathā na samuṭṭhāpetabbā. Ito paṭṭhāyāti “na upajjhāyassa bhaṇamānassā”ti ettha na-kārato paṭṭhāya. Tena nātidūretiādīsu na-kārapaṭisiddhesu āpatti natthīti dasseti. Sabbattha dukkaṭāpattīti āpadāummattakhittacittavedanāṭṭatādīhi vinā paṇṇattiṃ ajānitvāpi vadantassa gilānassa ca dukkaṭameva. Āpadāsu hi antarantarā kathā vuttum vaṭṭati, evamaññesu na-kārapaṭisiddhesu idisesu, itaresu pana gilānopi na muccati. Sabbattha dukkaṭāpatti veditabbāti “idisesu gilānopi na muccati”ti dassanattham vuttam. Aññampi hi yathāvuttam upajjhāyavattam anādariyena akarontassa agilānassa vattabhede sabbattha dukkaṭameva, teneva vakkhati “agilānena hi saddhivihārikaena saṭṭhivassenapi sabbam upajjhāyavattam kātabbām, anādariyena akarontassa vattabhede dukkaṭam. Na-kārapaṭisaṃyuttesu pana padesu gilānassapi paṭikkhattakiriyaṃ karontassa dukkaṭamevā”ti. Āpattisāmantā bhaṇamānoti padasodhamma-duṭṭhullādivasena āpattiyā āsannavācam bhaṇamāno. Āpattiyā āsannavācanti ca āpattijanakameva vacanam sandhāya vadati. Yāya hi vācāya āpattiṃ āpajjati, sā vācā āpattiyā āsannāti vuccati.

Cīvarena pattam veṭhetvāti ettha “uttarāsaṅgassa ekena kaṇṇena veṭhetvā”ti gaṇṭhipadesu vuttam. Heṭṭhāpīṭham vā parāmasitvāti idam pubbe tattha ṭhapitapattādinā asaṅghaṭṭanatthāya vuttam. Cakkhunā oloketvāpi aññesaṃ abhāvam ṇatvāpi ṭhapetum vaṭṭati eva. Caturaṅgulaṃ kaṇṇam ussāretvāti kaṇṇam caturaṅgulappamāṇam atirekam katvā evaṃ cīvaram saṅgharittabbam. Obhoge kāyabandhanam kātabbanti kāyabandhanam saṅgharittvā cīvarabhoge pakkhipitvā ṭhapetabbam. Sace piṇḍapāto hotīti ettha yo gāmeyeva vā antaraghare vā paṭikkamane vā bhuñjitvā āgacchati, piṇḍam vā na labhati, tassa piṇḍapāto na hoti, gāme abhuttassa pana laddhabhikkhassa vā hoti, tasmā “sace piṇḍapāto hoti”tiādi vuttam. Tattha gāmeti gāmapariyāpanne tādisa kismiñci padese. Antaraghareti antogehe. Paṭikkamaneti āsanāsālāyam. Sacepi tassa na hoti, bhuñjitukāmo ca hoti, udakam datvā attanā laddhatopi piṇḍapāto upanetabbo. Tikkhattum pānīyena pucchitabboti sambandho, ādimhi majjhe anteti evaṃ tikkhattum pucchitabboti attho. Upakaṭṭhoti āsanno. Dhotavālikāyāti udakena gataṭṭhāne nirajāya parisuddhavālikāya.

Niddhūmeti jantāghare jalamānaaggidhūmarahite. Jantāgharañhi nāma himapātabahukesu desesu tappaccayarogapīlādinivāraṇattham sarīrasedatāpanatthānam. Tattha kira andhakārapaṭicchannatāya bahūpi ekato pavisitvā cīvaram nikkhipitvā aggitāpaparihārāya mattikāya mukham limpitvā sarīram yāvadattham sedetvā cuṇṇādīhi ubbaṭṭetvā nahāyanti. Teneva pāliyam “cuṇṇam sannetabba”ntiādi vuttam. Sace ussahatīti sace pahoti. Vuttamevattham vibhāveti “kenaci gelaññaena anabhibhūto hoti”ti. Apaṭighamsantenāti bhūmiyam apaṭighamsantena. Kavāṭapīṭhanti kavāṭapīṭhañca piṭṭhasaṅghātañca acchupantena. Santānakanti yaṃ kiñci kīṭakulāvakamakkaṭakasuttādi. Ullokā paṭhamam ohāretabbanti ullokato paṭhamam ullokaṃ ādiṃ katvā avaharitabbanti attho. Ullokanti ca uddham olokanatthānam, uparibhāganti attho. Ālokasandhikaṇṇabhāgāti ālokasandhibhāgā ca kaṇṇabhāgā ca, abbhantarabāhiravātapānakavāṭakāni ca gabbhassa ca cattāro koṇā sammajjitabbāti attho.

Aññattha netabboti yattha viharato sāsane anabhirati uppannā, tato aññattha kalyāṇamittādisampattiyuttatthāne netabbo. Na ca acchinne theve pakkamitabbanti rajitacīvarato yāva appamattakampi rajanam gaḷati, na tāva pakkamitabbam. Na upajjhāyam anāpucchā ekaccassa patto dātabbotiādi sabbam upajjhāyassa visabhāgapuggalānam vasena kathitam. Ettha ca visabhāgapuggalānanti lajjino vā alajjino vā upajjhāyassa avaḍḍhikāme sandhāya vuttam. Sace pana upajjhāyo alajjī ovādampi na gaṇhāti, lajjino ca etassa visabhāgā honti, tattha upajjhāyam vihāya lajjīheva saddhiṃ āmisādi paribhogo kātabbo. Upajjhāyādibhāvo hettha nappamāṇanti datṭhabbam. Pariveṇam gantvāti upajjhāyassa pariveṇam gantvā. Susānanti idaṃ upalakkhaṇam. Upacārasīmato bahi gantukāmena anāpucchā gantum na vaṭṭati. Vuṭṭhānamassa āgametabbanti gelaññato vuṭṭhānam assa āgametabbam.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā

184. Ācariyavattakathāyam ko ācariyo, kenatthena ācariyo, katividho ācariyo, katham gahito ācariyo, kena vattitabbam ācariyavattam, katamam tam vattanti? Tattha ko ācariyoti “anujānāmi, bhikkhave, dasavassam nissāya vatthum dasavassena nissayam dātu”ntiādivacanato byattibalasampanno dasavasso vā atirekadasavasso vā bhikkhu ācariyo. Kenatthena ācariyoti antevāsikena ābhuso caritabboti ācariyo, upaṭṭhātabboti attho. Katividho ācariyoti nissayācariyapabbajjācariyaupasampadācariyadhammācariyavasena catubbidho. Tattha nissayam gahetvā tam nissāya vatthabbo nissayācariyo. Pabbajitakāle sikkhitabbasikkhāpako pabbajjācariyo. Upasampadakāle kammavācānussāvako upasampadācariyo. Buddhavacanasikkhāpako dhammācariyo nāma. Katham gahito hoti ācariyoti antevāsikena ekaṃsam uttarāsaṅgam karitvā ukkuṭikam nisīditvā añjaliṃ paggahetvā “ācariyo me, bhante, hohi, āyasmato nissāya vacchāmī”ti tikkhattum vutte ācariyo “sāhū”ti vā “lahū”ti vā “opāyika”nti vā “patirūpa”nti vā “pāsādikena sampādehi”ti vā kāyena viññāpeti, vācāya viññāpeti, kāyavācāhi viññāpeti, gahito hoti ācariyo.

Kena vattitabbam ācariyavattanti antevāsikena vattitabbam ācariyavattam. Byattena bhikkhunā pañca vassāni nissāya vatthabbam, abyattena yāvajīvam. Ettha sacāyam bhikkhu vuḍḍhataram ācariyam na labhati, upasampadāya saṭṭhivasso vā sattativasso vā hoti, navakatarassapi byattassa santike ukkuṭikam nisīditvā añjaliṃ

paggahetvā “ācariyo me, āvuso, hohi, āyasmato nissāya vacchāmī”ti evaṃ tikkhattuṃ vatvā nissayo gahetabbo. Gāmappavesanaṃ āpucchantenapi ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā “gāmappavesanaṃ āpucchāmi ācariyā”ti vattabbaṃ. Esa nayo sabbaāpucchanesu. Katamaṃ taṃ vattanti ettha upajjhāyavattato aññaṃ natthīti āha “idameva ca...pe... ācariyavattanti vuccatī”ti. Nanu upajjhācariyā bhinnapadatthā, atha kasmā idameva “ācariyavatta”nti vuccatīti āha “ācariyassa kattabbattā”ti. Yathā ekopi bhikkhu mātubhātābhūtattā “mātulo”ti ca dhamme sikkhāpakattā “ācariyo”ti ca vuccati, evaṃ ekameva vattaṃ upajjhāyassa kattabbattā “upajjhāyavatta”nti ca ācariyassa kattabbattā “ācariyavatta”nti ca vuccatīti adhippāyo. Evaṃ santēpi nāme bhinne attho bhinno siyāti āha “nāmamattameva hettha nāna”nti. Yathā “indo sakko”tiādīsu nāmamattameva bhinnaṃ, na attho, evametthāpīti daṭṭhabboti.

Idāni tasmim̐ vatte saddhivihārikaantevāsikānaṃ vasena labbhamānaṃ kañci visesaṃ dassento “tattha yāva cīvararajana”ntyādimāha. Tato upajjhāyācariyānaṃ vasena visesaṃ dassetuṃ “upajjhāye”tyādimāha. Tesu vattaṃ sādīyantesu āpatti, asādīyantesu anāpatti, tesu ajānantesu, ekassa bhārakaraṇepi anāpattīti ayamettha piṇḍattho. Idāni antevāsikavisesavasena labbhamānavisesaṃ dassetuṃ māha “ettha cā”tiādi.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā

Saddhivihārikavatte ko saddhivihāriko, kenaṭṭhena saddhivihāriko, kena vattitabbaṃ saddhivihārikavattaṃ, katamaṃ taṃ vattanti? Tattha ko saddhivihārikoti upasampanno vā hotu sāmaṇero vā, yo upajjhaṃ gaṇhāti, so saddhivihāriko nāma. Kenaṭṭhena saddhivihārikoti upajjhāyena saddhim̐ vihāro etassa atthīti saddhivihārikoti atthēna. Kena vattitabbaṃ saddhivihārikavattanti upajjhāyena vattitabbaṃ. Tena vuttaṃ vattakkhandhake “tena hi, bhikkhave, upajjhāyānaṃ saddhivihārikesu vattaṃ paññāpessāmi, yathā upajjhāyehi saddhivihārikesu vattitabba”nti. Katamaṃ taṃ vattanti idāni pakaraṇāgataṃ. Imasmim̐ pana pakaraṇe saṅkheparucittā, ācariyasaddhivihārikaantevāsikavattānañca samānattā dvepi ekato vuttā, tathāpi vattakkhandhake visuṃ visuṃ āgatattā visuṃ visuṃyeva kathayāma.

Saṅgahetabbo anuggahetabboti uddesādīhissa saṅgaho ca anuggaho ca kātabbo. Tattha uddesoti pālīvacanaṃ. Paripucchāti pālīyā atthavaṇṇanā. Ovādoti anotiṇṇe vatthusmim̐ “idaṃ karohi, idaṃ mā karitthā”ti vacanaṃ. Anusāsanīti otiṇṇe vatthusmim̐. Apica otiṇṇe vā anotiṇṇe vā paṭhamaṃ vacanaṃ ovādo, punappunaṃ vacanaṃ anusāsanīti daṭṭhabbaṃ. Sace upajjhāyassa patto hotīti sace atirekapatto hoti. Esa nayo sabbattha. Parikkhāroti aññopi samaṇaparikkhāro. Idha ussukkaṃ nāma dhammiyena nayena uppajjamānaupāyapariyesanaṃ. Ito paraṃ dantakaṭṭhadānaṃ ādim̐ katvā ācamanakumbhiyā udakasiñcanapariyosānaṃ vattaṃ gilānasseva saddhivihārikassa kātabbaṃ. Anabhirativūpakāsanādi pana agilānassapi kattabbameva. Cīvaraṃ rajantenāti “evaṃ rajeyyāsī”ti upajjhāyato upāyaṃ sutvā rajantena. Sesam̐ vuttanayeneva veditabbaṃ. Saṅgahetabbo anuggahetabbotiādīsu anādariyaṃ paṭicca dhammāmīsehi asaṅgaṇhantānaṃ ācariyupajjhāyānaṃ dukkaṭaṃ vattabhedattā. Teneva parivārepi “na dento āpajjati”ti vuttaṃ. Sesam̐ suviññeyyameva.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Antevāsikavattakathāvaṇṇanā

Antevāsikavatte ko antevāsiko, kenaṭṭhena antevāsiko, katividhā antevāsikā, kena vattitabbaṃ antevāsikavattaṃ, katamaṃ taṃ vattanti? Tattha ko antevāsikoti upasampanno vā hotu sāmaṇero vā, yo ācariyassa santike nissayaṃ gaṇhāti, yo vā ācariyassa ovādaṃ gahetvā pabbajati, yo vā tenānussāvito hutvā upasampajjati, yo vā tassa santike dhammaṃ pariyāpuṇāti, so sabbo antevāsikoti veditabbo. Tattha paṭhamo nissayantevāsiko nāma, dutiyo pabbajjantevāsiko nāma, tatiyo upasampadantevāsiko nāma, catuttho dhammantevāsiko nāma. Aññattha pana sippantevāsikopi āgato, so idha nādhappeto. Kenaṭṭhena antevāsikoti ante vasatīti antevāsiko aluttasamāsavasena. Katividhā antevāsikāti yathāvuttanayena catubbidhā antevāsikā.

Kena vattitabbaṃ antevāsikavattanti catubbidhehi ācariyehi antevāsikesu vattitabbaṃ. Yathāha vattakkhandhake “tena hi, bhikkhave, ācariyānaṃ antevāsikesu vattaṃ paññapessāmi, yathā ācariyehi antevāsikesu vattitabba”nti. Katamaṃ taṃ vattanti yaṃ bhagavatā vattakkhandhake vuttaṃ, idha ca saṅkhepena dassitaṃ, taṃ vattanti. Idha pana attho saddhivihārikavatte vuttanayeneva veditabbo. Ayaṃ pana viśeso - etesu pabbajjantevāsiko ca upasampadantevāsiko ca ācariyassa yāvajīvaṃ bhāro, nissayantevāsiko ca dhammantevāsiko ca yāva samīpe vasanti, tāvadeva, tasmā ācariyehi tesu sammā vattitabbaṃ. Ācariyantevāsikesu hi yo yo na sammā vattati, tassa tassa āpatti veditabbā.

Antevāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āgantukavattakathāvaṇṇanā

185. Āgantukavatte āgacchatīti āgantuko, tena vattitabbanti āgantukavattaṃ. “Idāni ārāmaṃ pavississāmi”ti iminā upacārasīmāsamīpaṃ dasseti, tasmā upacārasīmāsamīpaṃ patvā upāhanāomuñcanādi sabbaṃ kātappaṃ. Gahetvāti upāhanadaṇḍakena gahetvā. Upāhanapuñchanacoḷakaṃ pucchitvā upāhanā puñchitabbāti “katarasmiṃ ṭhāne upāhanapuñchanacoḷaka”nti āvāsike bhikkhū pucchitvā. Pattharitabbanti sukkhāpanatthāya ātape pattharitappaṃ. Sace navako hoti, abhivādāpetabboti tassa vasse pucchite yadi daharo hoti, sayameva vandissati, tadā iminā vandāpito hoti. Nilloketabboti oloketabbo. Bahi ṭhitenāti bahi nikkhamantassa ahino vā amanussassa vā maggaṃ ṭhatvā ṭhitenā nilloketabbo. Sesam pubbe vuttanayeneva veditappaṃ.

Āgantukavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā

186. Āvāsikavatte āvasatīti āvāsiko, tena vattitabbanti āvāsikavattaṃ. Tattha āvāsikena bhikkhunā āgantukaṃ bhikkhuṃ vuḍḍhataraṃ disvā āsanaṃ paññapetabbantiādi pāliyaṃ āgatañca aṭṭhakathāyaṃ āgatañca gahetappaṃ, gahetvā vuttattā pākaṭameva, upāhanapuñchanaṃ pana attano rucivasena kātappaṃ. Teneva hettha “sace ussahatī”ti vuttaṃ, tasmā upāhanā apuñchantassapi anāpatti. Senāsanaṃ paññapetabbanti ettha “kattha mayhaṃ senāsanaṃ pāpuṇātī”ti pucchitena senāsanaṃ paññapetappaṃ, “etaṃ senāsanaṃ tumhākaṃ pāpuṇātī”ti evaṃ ācikkhitabbanti attho. Papphoṭetvā pattharituṃ pana vaṭṭatiyeva.

Etena mañcapīṭhādīṃ papphoṭetvā pattharivā upari paccattharaṇaṃ datvā dānampi senāsanapaññāpanamevāti dasseti. Mahāāvāsepi attano santikaṃ sampattassa āgantukassa vattaṃ akātuṃ na labbhati. Sesaṃ purimasadisameva.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gamikavattakathāvaṇṇanā

187. Gamikavatte gantuṃ bhabboti gamiko, tena vattitabbanti gamikavattaṃ. Tatrāyaṃ anuttānapadavaṇṇanā - dārubhaṇḍanti senāsanakkhandhake vuttaṃ mañcapīṭhādi. Mattikābhaṇḍampi rajanabhājanādi sabbaṃ tattha vuttappabhedameva. Taṃ sabbaṃ aggisālāyaṃ vā aññatarasmiṃ vā guttatṭhāne paṭisāmetvā gantabbaṃ, anovassake pabbhārepi ṭhapetuṃ vaṭṭati. Senāsaṇaṃ āpucchitvā pakkamitabbanti ettha yaṃ pāsānapitṭhiyaṃ vā pāsānatthambhesu vā katasenāsaṇaṃ, yattha upacikā nārohanti, taṃ anāpucchantassapi anāpatti. Catūsu pāsāṇesūtiādi upacikānaṃ uppattiṭṭhāne paṇṇasālādisenāsane kattabbākāradassanattaṃ vuttaṃ. Appeva nāma aṅgāni seseyyunti ayaṃ ajjhokāse ṭhapitamhi ānisaṃso. Ovassakagehe pana tiṇesu ca mattikāpiṇḍesu ca upari patantesu mañcapīṭhānaṃ aṅgāni vinassanti.

Gamikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā

188. Vattakkhandhake imasmiṃ ṭhāne anumodanavattaṃ āgataṃ, tato bhattaggavattaṃ. Sāratthadīpaniyaṃca “imasmiṃ vattakkhandhake āgatāni āgantukāvāsikagamiyānumodanabhattachagapiṇḍacārikāraññikasenāsanajantāgharava ccakuṭiupajjhāyācariyasaddhivihārikaantevāsikavattāni cuddasa mahāvattāni nāmā”ti anukkamo vutto, idha pana vinayaśaṅghapakkaraṇe gamikavattato bhattaggavattaṃ āgataṃ, anumodanavattaṃ pana viṣuṃ avatvā bhattaggavatteyeva antogadhaṃ katvā pacchā vuttaṃ bhattaggaṃ gantvā bhatte bhutteyeva anumodanākaraṇato, pāṭiyaṃca aññesu vattesu viya “tena hi, bhikkhave, bhikkhunā anumodanavattaṃ paññāpessāmi”ti viṣuṃ vattabhāvena anāgatattā bhattaggavatteyeva antogadhanti ācariyassa adhippāyo siyā. Imassa ca vinayaśaṅghapakkaraṇassa tassā vaṇṇanābhūtattā saṃvaṇṇetabbakkameneva saṃvaṇṇanaṃ kathayissāma.

Bhuñjitabbanti bhattaṃ. Ajati gacchati pavattati etthāti aggaṃ. “Ādikoṭṭhāsakoṭṭisu, puratoggaṃ vare tīsū”ti abhidhānappadīpikāyaṃ āgatepi “rājagganti rājārahaṃ, salākagganti salākaggahaṇaṭṭhāna”ntiādīsu aññatthesupi pavattanato bhattassa aggaṃ bhattaggaṃ, bhattacharivisaṇaṭṭhānaṃ, bhattagge vattitabbaṃ vattaṃ bhattaggavattanti viggaho. Tattha ārame kālo ārocito hotīti “kālo bhante, niṭṭhitaṃ bhatta”nti ārocito hoti. Timaṇḍalaṃ paṭicchādentena dve jāṇumaṇḍalāni nābhimaṇḍalaṃca paṭicchādentena. Parimaṇḍalaṃ nivāsetvāti samantato maṇḍalaṃ nivāsetvā. Uddhaṃ nābhimaṇḍalaṃ, adho jāṇumaṇḍalaṃ paṭicchādentena jāṇumaṇḍalassa heṭṭhā jaṅghaṭṭhito paṭṭhāya aṭṭhaṅgulamattaṃ nivāsaṇaṃ otāretvā nivāsetabbaṃ, tato paraṃ otārentassa dukkaṭanti vuttaṃ, yathānisinnassa jāṇumaṇḍalato heṭṭhā caturaṅgulamattaṃ paṭicchannaṃ hotīti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Kāyabandhanaṃ bandhitvāti tassa nivāsaṇassa upari kāyabandhanaṃ bandhitvā “na, bhikkhave, akāyabandhanena gāmo pavisitabbo, yo paviseyya, āpatti dukkaṭassā”ti vuttattā. Saguṇaṃ katvāti idaṃ upajjhāyavatte vuttameva.

“Gaṇṭhikaṃ paṭimuñcitvāti pāsake gaṇṭhikaṃ pavesetvā antogāmo vā hotu vihāro vā, manussānaṃ parivisaṇaṭṭhānaṃ gacchantena cīvaraṃ pārupitvā kāyabandhanaṃ bandhitvā gamanameva vaṭṭatī”ti mahāaṭṭhakathāsu vuttaṃ. Ettha ca manussānaṃ parivisaṇaṭṭhānanti yattha antovihārepi manussā saputtadārā āvasitvā bhikkhū netvā bhojenti.

Suppaṭicchannenāti na sasīsaṃ pārutena, atha kho gaṇṭhikaṃ paṭimuñcitvā anuvātanta gīvaṃ paṭicchādetvā ubho kaṇṇe samaṃ katvā paṭisaṃharitvā yāva maṇibandhā paṭicchādentena. Susaṃvutenāti hatthaṃ vā pādaṃ vā akīlāpentena, suvinītenāti attho. Okkhittacakkhunāti heṭṭhākhittacakkhunā. Yo anādariyaṃ paṭicca taṃ taṃ olokeno bhiyyo taṃ taṃ disābhāgaṃ pāsādaṃ kūtāgāraṃ vīthiṃ olokeno gacchati, āpatti dukkaṭassa. Ekasmiṃ pana ṭhāne ṭhatvā hatthiassādi parissayābhāvaṃ oloketuṃ vaṭṭati. Appasaddenāti ettha kittāvatā appasaddo hoti? Dvādasahatthe gehe ādimhi saṅghatthero majjhe dutiyatthero ante tatiyatthero evaṃ nisinnesu saṅghatthero dutiyena saddhiṃ manteti, dutiyatthero tassa saddaṇceva suṇāti, kathaṇca vavatthapeti, tatiyatthero pana saddameva suṇāti, kathaṃ na vavatthapeti, ettāvatā appasaddo hoti. Sace pana tatiyatthero kathaṃ vavatthapeti, mahāsaddo nāma hoti.

Na ukkhittakāyāti na ukkhepena, itthambhūtalakkaṇe karaṇavacanaṃ, ekato vā ubhato vā ukkhittacīvaro hutvāti attho. Antoindakhīlato paṭṭhāya na evaṃ gantabbaṃ. Nisinnakāle pana dhamakaraṇaṃ nīharantenapi cīvaraṃ anukkipitvāva nīharitabbaṃ. Na ujjagghikāyāti na mahāhasitaṃ hasanto, vuttanayenevettha karaṇavacanaṃ. Na kāyappacālakanti kāyaṃ acāletvā kāyaṃ paggaḥetvā niccalaṃ katvā ujukena kāyena samena iriyāpathena. Na bāhuppacālakanti bāhuṃ acāletvā bāhuṃ paggaḥetvā niccalaṃ katvā. Na sīsappacālakanti sīsaṃ acāletvā sīsaṃ paggaḥetvā niccalaṃ ujum ṭhapetvā. Na khambhakatoti khambhakato nāma kaṭiyaṃ hatthaṃ ṭhapetvā katakhambho. Na ukkuṭikāyāti ettha ukkuṭikā vuccati paṇhiyo ukkipitvā aggapādehi vā aggapāde ukkipitvā paṇhehiyeva vā bhūmiṃ phusantassa gamanaṃ. Karaṇavacanaṃ panettha vuttalakkaṇameva. Na ogaṇṭhitenāti sasīsaṃ pārutena. Na pallatthikāyāti na dussapallatthikāya. Ettha āyogapallatthikāpi dussapallatthikā eva. Na there bhikkhū anupakhajjāti there bhikkhū atiallīyitvā na nisīditabbaṃ. Na saṅghāṭiṃ ottharivāti na saṅghāṭiṃ attharivā nisīditabbaṃ.

Sakkaccanti satim upaṭṭhāpetvā. Pattasaññīti patte saññaṃ katvā. Samasūpako nāma yattha bhattassa catutthabhāgappamāṇo sūpo hoti. Samatitthikanti samapuṇṇaṃ samabharitaṃ. Thūpīkataṃ piṇḍapātaṃ paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassāti ettha thūpīkato nāma pattassa antomukhavaṭṭilekhaṃ atikkamitvā kato, patte pakkhitto bharito pūritoti attho. Evaṃ kataṃ aggahetvā antomukhavaṭṭilekhāsamappamāṇo gahetabbo. “Yaṃ kañci yāguṃ vā bhattaṃ vā phalāphalaṃ vā āmisajātikaṃ samatitthikameva gahetabbaṃ, tañca kho adhiṭṭhānupagena pattena, itarena pana thūpīkatampi vaṭṭati. Yāmakālikasattāhakālikayāvajīvikāni pana adhiṭṭhānupagapatte thūpīkatānipi vaṭṭanti. Yaṃ pana dvīsu pattesu bhattaṃ gahetvā ekasmiṃ pūretvā vihāraṃ pesetuṃ vaṭṭatī”ti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Yaṃ patte pakkhipiyamānaṃ pūvaucchukhaṇḍaphalāphalādi heṭṭhā orohati, taṃ thūpīkataṃ nāma na hoti. Pūvavaṭṭasakaṃ ṭhapetvā piṇḍapātaṃ denti, thūpīkatameva hoti. Pupphavaṭṭasakatakkolakaṭukaphalādivaṭṭasake pana ṭhapetvā dinnaṃ thūpīkataṃ na hoti. Bhattassa upari thālakaṃ vā pattāṃ vā ṭhapetvā pūretvā gaṇhāti,

thūpīkatam nāma na hoti. Kurundiyampi vuttam “thālake vā patte vā pakkhipitvā tam pattamatthake t̥hapetvā denti, pāṭekkabhājanam vaṭṭati. Idha anāpattiyam gilāno na āgato, tasmā gilānassapi thūpīkatam na vaṭṭati, sabbattha pana paṭiggahetumeva na vaṭṭati, paṭiggahitam pana bhuñjitum vaṭṭatī”ti.

“Sakkacca”nti ca “pattasaññī”ti ca ubhayam vuttanayameva. Sapadānanti tattha tattha odhiṃ akatvā anupaṭipāṭiyā. Samasūpake vattabbaṃ vuttameva. Thūpakatoti matthakato, vemajjhatoti attho. Na sūpaṃ vā byañjanam vātiādi pākaṭameva. Viññattiyam vattabbaṃ natthi. Ujjhānasaññīsikkhāpadehi gilāno na muñcati. Nātimahanto kabaḷoti mayūraṇḍam atimahantaṃ, kukkuṭaṇḍam atikhuddakaṃ, tesam vemajjhappamāṇo. Parimaṇḍalam ālopoti nātidīgho ālopo. Anāhaṭeti anāharite, mukhadvāraṃ asampāpiteti attho. Sabbo hatthoti ettha hatthasaddo tadekadesesu aṅgulisu daṭṭhabbo “hatthamuddo”tiādīsu viya samudāye pavattavohārassa avayave pavattanato. Ekaṅgulimpi mukhe pakkhipitum na vaṭṭati. Na sakabalenāti ettha dhammaṃ kathento harītakam vā laṭṭhimadhukaṃ vā mukhe pakkhipitvā katheti, yattakena vacanaṃ paripuṇṇam hoti, tattake mukhamhi sante kathetum vaṭṭati.

Piṇḍukkhepakanti piṇḍam ukkhipitvā ukkhipitvā. Kabaḷāvacchedakanti kabaḷam avachinditvā avachinditvā. Avagaṇḍakārakanti makkaṭo viya gaṇḍe katvā katvā. Hatthaniddhunakanti hattham niddhunitvā niddhunitvā. Sitthāvakārakanti sitthāni avakiritvā avakiritvā. Jivhānicchārakanti jivham nicchāretvā nicchāretvā. Capucapukārakanti “capucapū”ti evaṃ saddam katvā katvā. Surusurukārakanti “surusurū”ti evaṃ saddam katvā katvā. Hatthanillehakanti hattham nillehitvā nillehitvā. Bhuñjantena hi aṅgulimattampi nillehitum na vaṭṭati, ghanayāguphāṇitapāyāsādike pana aṅgulīhi gahetvā aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjitum vaṭṭati. Pattanillehakaotṭhanillehakesupi eseṇa nayo, tasmā aṅguliyaṃ patto na nillehitabbo, ekaotṭhopi jivhāya na nillehitabbo, otṭhamamsehi eva pana gahetvā anto pavesetum vaṭṭati.

Na sāmisenā hatthena pāṇiyathālakoti etaṃ paṭikūlavasena paṭikkhittam, tasmā saṅghikampi puggalikampi gihisantaṃ attano santakampi saṅkhampi sarāvampi āmisamakkhitaṃ na gahetabbameva, gaṇhantassa dukkaṭam. Sace pana hatthassa ekadeso āmisamakkhito na hoti, tena padesena gahetum vaṭṭati. Na sasitthakaṃ pattadhovanaṃ antaraghaṇe chaḍḍetabbanti ettha uddharitvā vāti sitthāni ekato uddharitvā ekasmiṃ t̥hāne rāsiṃ katvā udakaṃ chaḍḍeti. Bhinditvā vā udakagatikāni katvā chaḍḍeti, paṭiggahena sampāṭicchantaṃ na paṭiggahe chaḍḍeti, bahi nīharitvā vā chaḍḍeti, evaṃ chaḍḍentassa anāpatti. Na tāva therena udakanti idaṃ hatthadhovanaudakaṃ sandhāya vuttam. Antarā pipāsitena, pana gale vilaggāmisena vā pāṇiyam pivitvā na dhovitabbāti.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā

Anumodanavatte anu punappunaṃ modiyate pamodiyateti anumodanā. Kā sā? Dhammakathā. Anumodanāya kattabbaṃ vattaṃ anumodanavattaṃ. Pañcame nisinneti anumodanathāya nisinne. Upanisinnakathā nāma bahūsu sannipatitesu parikathākathanam. Sesam suviññeyyameva.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Piṇḍacārikavattakathāvaṇṇanā

189. Piṇḍacārikavatte piṇḍitabbo saṅgharitabboti piṇḍo, piṇḍapāto. Piṇḍāya caraṇaṃ sīlamassāti piṇḍacārī, so eva piṇḍacāriko sakatthe kapaccayavasena. Piṇḍacārikena vattitabbaṃ vattaṃ piṇḍacārikavattaṃ. Tatrāyamanuttānapadavaṇṇanā - nivesanaṃ nāma itthikumārikādīnaṃ vasanaṭṭhānaṃ. Yasmā pavisananikkhamanadvāraṃ asallakkhetvā sahasā pavisanto visabhāgārammaṇaṃ vā passeyya, parissayo vā bhaveyya, tasmā “nivesanaṃ...pe... pavisitabba”nti vuttaṃ. Atidūre tiṭṭhanto apassanto vā bhaveyya, “aññassa gehe tiṭṭhatī”ti vā maññeyya. Accāsanne tiṭṭhanto apassitabbaṃ vā passeyya, asuṇitabbaṃ vā suṇeyya, tena manussānaṃ agāravo vā appasādo vā bhaveyya, tasmā “nātidūre nāccāsanne ṭhātabba”nti vuttaṃ. Aticiraṃ tiṭṭhanto adātukāmānaṃ manopadoso bhaveyya, aññattha bhikkhā ca parikkhayeyya, atilahukaṃ nivattanto dātukāmānaṃ puññahāni ca bhaveyya, bhikkhuno ca bhikkhāya asampajjanaṃ, tasmā “nāticiraṃ ṭhātabbaṃ, nātilahukaṃ nivattitabbaṃ, ṭhiteṇa sallakkhetabba”nti vuttaṃ. Sallakkhaṇākāraṃ dasseti “sace kammaṃ vā nikkhipatī”tiādīnā. Tattha kammaṃ vā nikkhipatīti kappāsaṃ vā suppaṃ vā musalaṃ vā yañca gahetvā kammaṃ karonti, ṭhitā vā nisinnā vā honti, taṃ nikkhipati. Parāmasatīti gaṇhāti. Ṭhapeti vāti “tiṭṭhatha bhante”ti vadantī ṭhapeti nāma. Avakkārapātīti atirekapiṇḍapātaṃ apanetvā ṭhapanatthāya ekā samuggapāti. Ettha ca samuggapāti nāma samuggapuṭasadisā pāti. Sesaṃ vuttanayameva.

Piṇḍacārikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āraññikavattakathāvaṇṇanā

190. Āraññikavatte na ramanti janā etthāti araññaṃ. Vuttañhi -

“Ramaṇīyāni araññāni, yattha na ramatī jano;
Vītarāgā ramissanti, na te kāmagavesino”ti.

Araññe vasatīti āraññiko, tena vattitabbaṃ vattaṃ āraññikavattaṃ. Tatrāyaṃ visesapadānamattho - kālasseva uṭṭhāyāti araññasenāsanassa gāmato dūrattā vuttaṃ, teneva kāraṇena “pattaṃ gahetvā cīvaraṃ pārūpitvā gacchanto parissamo hotī”ti vuttaṃ. Pattaṃ thavikāya pakkhipitvā aṃse laggetvā cīvaraṃ khandhe karitvā araññaṃ maggo na dussodhano hoti, tasmā kaṇṭakasārīsapādi parissayavimocanattaṃ upāhanā ārohitvā. Araññaṃ nāma yasmā corādīnaṃ vicaraṭṭhānaṃ hoti, tasmā “dārubhaṇḍaṃ mattikābhaṇḍaṃ paṭisāmetvā dvāravātapānaṃ thaketvā vasanaṭṭhānato nikkhamitabba”nti vuttaṃ. Ito parāni bhattaggavattapiṇḍacārikavattesu vuttasadisāneva. Gāmato nikkhamitvā sace bahigāme udakaṃ natthi, antogāmeyeva bhattakiccaṃ katvā, atha bahigāme atthi, bhattakiccaṃ katvā pattaṃ dhovitvā vodaḥ katvā thavikāya pakkhipitvā cīvaraṃ saṅgharitvā aṃse karitvā upāhanā ārohitvā gantabbaṃ.

Bhājanaṃ alabhantenātiādī araññasenāsanassa dullabhadabbasambhārattā vuttaṃ, aggi upaṭṭhāpetabbotiādī vālamigasārīsapādi bāhiraparissayakāle ca vātapittādi ajjhattapaassayakāle ca icchitabbattā. Bahūnaṃ pana vasanaṭṭhāne tādisāni sulabhāni hontīti āha “gaṇavāsino pana tena vināpi vaṭṭatī”ti. Kattaradaṇḍo nāma parissayavinodano hoti, tasmā araññe viharantena avassaṃ icchitabboti vuttaṃ “kattaradaṇḍo upaṭṭhāpetabbo”ti. Nakkhattāneva nakkhattapadāni. Corādīsu āgantvā “ajja, bhante, kena nakkhattena cando yutto”ti pucchitesu “na jānāmā”ti vutte kujjhanti, tasmā vuttaṃ “nakkhattapadāni uggahetabbāni sakalāni vā

ekadesāni vā''ti, tathā disāmūlhesu ''katamāyaṃ, bhante, disā''ti pucchitesu, tasmā ''disākusalena bhavitabba''nti.

Āraññikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanavattakathāvaṇṇanā

191. Senāsanavatte sayanti etthāti senaṃ, sayananti attho. Āvasanti etthāti āsanaṃ. Senaṇca āsanaṇca senāsaṇaṃ. Senāsanesu kattabbaṃ vattaṃ senāsanavattaṃ. Idha pana yaṃ vattabbaṃ, taṃ upajjhāyavattakathāyaṃ vuttameva. Tattha pana upajjhāyena vutthavihāro vutto, idha pana attanā vutthavihāroti ayameva viseso. Na vuḍḍhaṃ anāpucchāti ettha tassa ovarake tadupacāre ca āpucchitabbanti vadanti. Bhojanasālādīsupi evameva paṭipajjitabbanti bhojanasālādīsupi uddesadānādi āpucchitvāva kātabbanti attho.

Senāsanavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Jantāgharavattakathāvaṇṇanā

192. Jantāgharavatte jāyatīti jaṃ, kiṃ taṃ? Sarīraṃ. Jaṃ tāyati rakkhatīti jantā, kā sā? Tikicchā. Gayhateti gharaṃ, kiṃ taṃ? Nivesanaṃ, jantāya sarīratikicchāya kataṃ gharaṃ jantāgharaṃ, jantāghare kattabbaṃ vattaṃ jantāgharavattaṃ. Tattha paribhaṇḍanti bahijagati. Sesam upajjhāyavatte vuttanayattā suviññeyyameva.

Jantāgharavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vaccakuṭivattakathāvaṇṇanā

193. Vaccakuṭivatte vaccayate ūhadayateti vaccaṃ, karīsaṃ. Kuṭiyati chindīyati ātapo etāyāti kuṭi, vaccatthāya katā kuṭi vaccakuṭi, vaccakuṭiyā vattitabbaṃ vattaṃ vaccakuṭivattaṃ, idha ca vattakkhandhake ācamaṇavattaṃ paṭhamaṃ āgataṃ, pacchā vaccakuṭivattaṃ. Imasmiṃ pana pakaraṇe paṭhamaṃ vaccaṃ katvā pacchā ācamatīti adhippāyena vaccakuṭivattaṃ paṭhamaṃ āgataṃ, tasmā tadanukkamena kathayissāma. Dantakaṭṭhaṃ khādantenāti ayaṃ vaccakuṭiyāpi sabbattheva paṭikkhepo. Nibaddhagamanatthāyāti attanā nibaddhagamanatthāya. Puggalikaṭṭhānaṃ vāti attano vihāraṃ sandhāya vuttaṃ. Sesam suviññeyyamevāti.

Vaccakuṭivattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti vinayasaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Upajjhāyavattādivattavinicchayakathālaṅkāro nāma

Sattavīsatiṃ paricchedo.

28. Catupaccayabhājanīyavinicchayakathā

Cīvarabhājanakathāvaṇṇanā

194. Evaṃ upajjhāyādivattasaṅkhātāni cuddasa khandhakavattāni kathetvā idāni catunnaṃ paccayānaṃ bhājanaṃ kathento ''catupaccayabhājana''ntiādimāha. Tattha catūti saṅkhyāsabbanāmapadaṃ. Paṭicca eti sītaṇḍīghātādikaṃ phalaṃ etasmāti paccayo, cīvarādi, paccayo ca paccayo ca paccayā, cattāro paccayā catupaccayaṃ,

bhājīyate vibhājīyate bhājanam. Catupaccayassa bhājanam catupaccayabhājanam. Tenāha “cīvarādīnam catunnam paccayānam bhājana”nti. Tattha tasmiṃ catupaccayabhājane samabhinivīṭṭhe cīvarabhājane tāva paṭhamam cīvarapaṭiggāhako...pe... veditabbo. Kasmā? Saṅghikacīvarassa dukkarabhājanattāti sambandho. Tattha āgatāgataṃ cīvaram paṭiggaṇhāti, paṭiggahaṇamattamevassa bhāroti cīvarapaṭiggāhako. Cīvarapaṭiggāhakena paṭiggahitaṃ cīvaram nidahati, nidahanamattamevassa bhāroti cīvaranidahako. Bhaṇḍāgāre niyutto bhaṇḍāgāriko. Cīvarādikassa bhaṇḍassa ṭhapanatṭhānabhūtaṃ agāram bhaṇḍāgāram. Cīvaram bhājeti bhāgam karotīti cīvarabhājako. Cīvarassa bhājanam vibhāgakaraṇam cīvarabhājanam, vibhajanakiriya.

Tattha “cīvarapaṭiggāhako veditabbo”ti vutto, so kuto labbhateti āha “pañcahaṅgehi...pe... sammannitabbo”ti. Kathaṃ viññāyatīti āha “anujānāmi...pe... vacanato”ti. Chandanam chando, icchanam pihananti attho. Gamanam karaṇam gati, kiriya. Gāreyhā gati agati, chandena agati chandāgati. Sesesupi eseva nayo. Kathaṃ chandāgatiṃ gacchatīti āha “tattha pacchā āgatānampī”tiādi. Evamitaresupi. Pañcamaṅgam pana satisampajāññayuttābhāvam dasseti. Sukkapakkhepi ito paṭipakkhavasena veditabbo. Tenāha “tasmā”tiādi.

Imāya kammavācāya vā apalokanena vāti idaṃ imassa sammutikammassa lahukakammattā vuttaṃ. Tathā hi vuttaṃ parivāratṭhakathāyaṃ “avasesā terasa sammutiyo senāsanaggāhamatakacīvaradānādisammutiyo cāti etāni lahukakammāni apaloketvāpi kātuṃ vaṭṭanti”ti. Antovihāre sabbasaṅghamajjhapi khaṇḍasīmāyampi sammannituṃ vaṭṭatīti ettha antovihāreti baddhasīmavihāram sandhāya vuttaṃ. Na hi abaddhasīmavihāre apalokanādicatubbidhakammaṃ kātuṃ vaṭṭati dubbisodhanattā. Dhuravihāratṭhāneti vihāradvārassa sammukhaṭṭhāne.

197. Bhaṇḍāgārasammutiyaṃ vihāramajjheyevāti avippavāsaśīmāsaṅkhātamaśīmā vihārassa majjheyeva sammannitabbā. Imasmiṃ pana ṭhāne imaṃ pana bhaṇḍāgāram khaṇḍasīmaṃ gantvā khaṇḍasīmāyaṃ nisinnehi sammannituṃ na vaṭṭati, vihāramajjheyeva “suṇātu me, bhante, saṅgho, yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho itthannāmaṃ vihāram bhaṇḍāgāram sammanneyyā”tiādinā nayena “kammavācāya vā apalokanena vā sammannitabba”nti vacanam nissāya ñattidutiyakammaṃ upacārasīmāyaṃ kātuṃ vaṭṭatīti gahetvā kathinadānakammampi abaddhasīmābhūte vihāre upacārasīmāyaṃ karonti, ekacce ñattikammampi tatheva gahetvā abaddhasīmavihāre upacārasīmāmatteyeva uposathapavāraṇam karonti, tadayuttaṃ, kāraṇam panettha kathinavinicchayakathāyaṃ āvi bhavissati.

198. Tulābhūtoti tulāsadiso. Idanti sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsadānaṃ. Imaṃ kira paṭhamam amanasikarontā idāni kālācīvarampi sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsaṃ denti. Phātikammanti pahonakakammaṃ, yattakena vinayāgatena sammuñjanībandhanādihatthakammena vihārassa ūnatā na hoti, tattakaṃ katvāti attho. Sabbhesanti tatrappādavassāvāsikaṃ gaṇhantānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ sāmaṇerānaṃca. Bhaṇḍāgārācīvarepīti akālācīvaram sandhāya vuttaṃ. Ukkuṭṭhiṃ karontīti mahāsaddaṃ karonti. Etanti ukkuṭṭhiyā katāya samabhāgadānaṃ. Virajjhitaṃ karontīti kattabbakālesu akatvā yathārucitakkhaṇe karonti. Samapaṭivīso dātabboti karissāmāti yācantānaṃ paṭiññāmatthenapi samako koṭṭhāso dātabbo.

Atirekabhāgenāti dasa bhikkhū honti, sātākāpi daseva, tesu eko dvādasasagghati, sesā dasagghanakā. Sabbesu dasagghanakavasena kuse pātite yassa bhikkhuno dvādasasagghanako kuso pātito, so “ettakena mama cīvaram pahotī”ti tena atirekabhāgena gantukāmo hoti. Ettha ca ettakena mama cīvaram pahotīti dvādasasagghanakena mama cīvaram paripuṇṇam hoti, na tato ūnenāti sabbam gahetukāmoti attho. Bhikkhū “atirekam āvuso saṅghassa santaka”nti vadanti, tam sutvā bhagavā “saṅghike ca gaṇasantake ca appakam nāma natthi, sabbattha saṃyamo kātabbo, gaṇhantenapi kukkuccāyitabba”nti dassetum “anujānāmi, bhikkhave, anukkhepe dinne”ti āha. Tattha anukkhepo nāma yaṃ kiñci anukkipitabbam anuppadātabbam kappiyabhaṇḍam, yattakam tassa paṭivīse adhikam, tattake agghanake yasmiṃ kismiñci kappiyabhaṇḍe dinneti atthoti imamattam saṅkhepena dassetum “sace dasa bhikkhū honti”tyādi vuttam.

Vikalake tosetvāti ettha cīvaravikalakam puggalavikalakanti dve vikalakā. Tattha cīvaravikalakam nāma sabbesam pañca pañca vatthāni pattāni, sesānipi atthi, ekekaṃ pana na pāpuṇāti, chinditvā dātabbāni. Chindantehi ca aḍḍhamāṇḍalādīnam vā upāhanathavikādīnam vā pahonakāni khaṇḍāni katvā dātabbāni, heṭṭhimaparichedena caturaṅgulavittahārampi anuvātappahonakāyāmaṃ khaṇḍam katvā dātum vaṭṭati. Aparibhogam pana na kātabbanti evamettha cīvarassa appahonakabhāvo cīvaravikalakam. Chinditvā dinne panetaṃ tositaṃ hoti. Atha kusapāto kātabbo, sacepi ekassa bhikkhuno koṭṭhāse ekaṃ vā dve vā vatthāni nappahonti, tattha aññaṃ sāmānakam parikkhāram ṭhapetvā yo tena tussati, tassa tam bhāgam datvā pacchā kusapāto kātabbo. Idampi cīvaravikalakanti andhaṭṭhakathāyaṃ vuttam.

Puggalavikalakam nāma dasa dasa bhikkhū gaṇetvā vaggaṃ karontānaṃ eko vaggo na pūراتi, atṭha vā nava vā honti, tesam atṭha vā nava vā koṭṭhāsā “tumhe ime gahetvā visum bhājethā”ti dātabbā. Evamayam puggalānaṃ appahonakabhāvo puggalavikalakam nāma. Visum dinne pana tam tositaṃ hoti, evam tosetvā kusapāto kātabboti. Atha vā vikalake tosetvāti yo cīvaravibhāgo ūnako, tam aññaṃ parikkhārena samaṃ katvā kusapāto kātabboti imamattam dasseti “sace sabbesam pañca pañca vatthāni”tiādīnā.

199. Ito param tesu tesu vatthūsu āgatavasena atṭhakathāyaṃ vuttesu vinicchayesu santesupi tesam vinicchayānaṃ atṭhamātikāvinicchayato avimuttattā atṭhamātikāvinicchayesveva pakkhipitvā dassetum “idāni atṭhimā, bhikkhave”tiādīmāha. Yā tā atṭha mātikā bhagavatā vuttā, tāsam atṭhannaṃ mātikānaṃ vasena vinicchayo idāni veditabboti yojanā. Parikkhepārahataṭṭhānena paricchinnāti iminā aparikkhittassa viharassa dhuvasannipātaṭṭhānādito paṭhamaleḍḍupātassa anto upacārasīmāti dasseti. Idāni dutiyaleḍḍupātassa antopi upacārasīmāyevāti dassetum “apicā”tiādi āraddham. Dhuvasannipātaṭṭhānampi pariyaṇtagatameva gahetabbam. “Evam sante tiyojane ṭhitā lābham gaṇhissanti”tiādīnā ime lābhaggahaṇādayo upacārasīmāvaseneva hoti, na avippavāsasīmāvasenāti dasseti, tena ca imāni lābhaggahaṇādīniyeva upacārasīmāyaṃ kattabbāni, na apalokanakammādīni cattāri kammāni, tāni pana avippavāsasīmādīsuyeva kattabbānīti pakāseti. Tathā hi vuttam sārattadīpaniyaṃ “bhikkhunīnaṃ āramappavesanasenāsanapucchanādi parivāsamānattārocanavassacchedanissayasenasanaggāhādi vidhānanti idaṃ sabbam imissāyeva upacārasīmāya vasena veditabba”nti.

Lābhatthāya ṭhapitā sīmā lābhasīmā. Loke gāmasīmādayo viya lābhasīmā nāma visuṃ pasiddhā natthi, kenāyaṃ anuññātāti āha “neva sammāsambuddhenā”tiādi. Etena nāyaṃ sāsanaṃvohārasiddhā, lokavohārasiddhā evāti dasseti. Janapadaparichedoti idaṃ lokapasiddhasīmāsaddatthavasena vuttaṃ, paricchedabbhantarampi sabbam janapadasīmāti gahetabbam. Janapado eva janapadasīmā, evaṃ raṭṭhasīmādīsupi. Tenāha “āṇāpavattiṭṭhāna”ntiādi. Pathavīvemajjhagatassāti yāva udakapariyantā khaṇḍasīmattā vuttaṃ. Upacārasīmādīsū pana abaddhasīmāsu heṭṭhāpathaviyaṃ sabbattha ṭhitānaṃ na pāpuṇāti, kūpādipavesārahaṭṭhāne ṭhitānaññeva pāpuṇātīti heṭṭhā sīmakathāyaṃ vuttanayeneva taṃtaṃsīmattābhāvo veditabbo. Cakkavālasīmāya dinnam pathavīsandhārakaudakaṭṭhānepi ṭhitānaṃ pāpuṇāti sabbattha cakkavālavohārattāti. Samānasaṃvāsaṃvippavāsasīmāsu dinnassa idaṃ nānattaṃ - “avippavāsasīmāya dammī”ti dinnam gāmaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti vuttattā. “Samānasaṃvāsakasīmāyadammi”ti dinnam pana gāme ṭhitānampi pāpuṇātīti.

200-201. Buddhādhivutthoti buddhena bhagavatā adhivuttho. Ekasminti ekasmiṃ vihāre. Pākavattanti nibaddhadānaṃ. Vattatīti pavattati. Tehi vattabbanti yesaṃ sammukhe esa deti, tehi bhikkhūhi vattabbam.

202. Dutiyabhāge pana therāsaṃaṃ āruḥheti yāva saṅghanaṃvakaṃ ekavāraṃ sabbesaṃ bhāgaṃ datvā cīvare aparikkhīṇe puna sabbesaṃ dātuṃ dutiyabhāge therassa dinneti attho. Pubbe vuttanayenāti “tuyheva bhikkhu tāni cīvarānī”ti bhagavatā vuttanayena. Paṃsukūlikānampi vaṭṭatīti “tuyham demā”ti avatvā, ‘bhikkhūnaṃ dema, therānaṃ demā’ti vuttattā “paṃsukūlikānampi vaṭṭatī”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana paṃsukūlikānampi vaṭṭatīti ettha “tuyham demā”ti avuttattāti kāraṇaṃ vadanti. Yadi evaṃ “saṅghassa demā”ti vuttepi vaṭṭeyya, “bhikkhūnaṃ dema, therānaṃ dema, saṅghassa demā”ti vacanato bhedo na dissati, vīmaṃsitabbamettha kāraṇanti. Pārūpituṃ vaṭṭatīti paṃsukūlikānaṃ vaṭṭati. Sāmikeyhi vicāritamevāti upāhanatthavikādīnamatthāya vicāritameva.

203. Upaḍḍham dātabbanti yaṃ ubhatosaṅghassa dinnam, tato upaḍḍham bhikkhūnaṃ upaḍḍham bhikkhunīnaṃ dātabbam. Sacepi eko bhikkhu hoti, ekā vā bhikkhunī, antamaso anupasaṃpānassapi upaḍḍhameva dātabbam. “Bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunīnañca dammī”ti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabbanti ettha yasmā bhikkhunipakkhe saṅghassa paccekaṃ aparāmaṭṭhattā bhikkhunīnaṃ gaṇanāya bhāgo dātabboti dāyakassa adhippāyoti sijjhati, tathā dānañca bhikkhūpi gaṇetvā dinne eva yujjati. Itarathā hi “kittakaṃ bhikkhūnaṃ dātabbam, kittakaṃ bhikkhunīna”nti na viññāyati, tasmā “bhikkhusaṅghassā”ti vuttavacanampi “bhikkhūna”nti vuttavacanasadisamevāti āha “bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabba”nti. Tenāha “puggalo...pe... bhikkhusaṅghaggahaṇena gahitattā”ti. “Bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunīnañca tuyhañcā”ti vutte pana puggalo visuṃ na labhatīti idaṃ aṭṭhakathāpamāṇeneva gahetabbam, na hettha visesakāraṇaṃ upalabbhati. Tathā hi “ubhatosaṅghassa ca tuyhañca dammī”ti vutte sāmāññavisesavacanehi saṅgahitattā yathā puggalo visuṃ labhati, evamidhāpi “bhikkhusaṅghassa ca tuyhañcā”ti sāmāññavisesavacanasabbhāvato bhavitabbameva visuṃ puggalapaṭivīsenāti viññāyati, tasmā aṭṭhakathāvacanamevettha pamāṇaṃ. Pāpuṇanaṭṭhānato ekameva

labhatīti attano vassaggena pattatthānato ekameva koṭṭhāsaṃ labhati. Tattha kāraṇamāha “kasmā? Bhikkhusaṅghaggahaṇena gahitattā”ti, bhikkhusaṅghaggahaṇeneva puggalassapi gahitattāti adhippāyoti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana bhikkhusaṅghasaddena bhikkhūnaññeva gahitattā, puggalassa pana “tuyhañcā”ti visuṃ gahitattā ca tatthassa aggahitattā daṭṭhabbā, “bhikkhūnañca bhikkhunīnañca tuyhañcā”ti vuttaṭṭhānasadisattāti adhippāyo. Puggalappadhāno hettha saṅgha-saddo daṭṭhabbo. Keci pana “bhikkhusaṅghaggahaṇena gahitattā”ti pāṭhaṃ likhanti, taṃ na sundaraṃ tassa visuṃ lābhaggahaṇe kāraṇavacanattā. Tathā hi “visuṃ saṅghaggahaṇena gahitattā”ti visuṃ puggalassapi bhāgaggahaṇe kāraṇaṃ vuttaṃ. Yathā cettha puggalassa aggahaṇaṃ, evaṃ upari “bhikkhusaṅghassa ca tuyhañcā”tiādīsupi visuṃ saṅghādisaddehi puggalassa aggahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Yadi hi gahaṇaṃ siyā, saṅghatopi visumpīti bhāgadvayaṃ labheyya ubhayattha gahitattāti vuttaṃ. Pūjetabbantiādi gihikammaṃ na hotīti dassanattamaṃ vuttaṃ. Bhikkhusaṅghassa harāti idaṃ piṇḍapātaharaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “bhuñjitum vaṭṭatī”ti. “Bhikkhusaṅghassa harā”ti vuttepi haritabbanti īdisaṃ gihiveyyāvaccamaṃ na hotīti katvā vuttaṃ.

204. Antohemanteti iminā anattate kathine vassānaṃ pacchime māse dinnam purimavassaṃvutthānaññeva pāpuṇāti, tato paraṃ hemante dinnam pacchimavassaṃvutthānampi vutthavassattā pāpuṇāti, hemantato pana paraṃ piṭṭhisamaye “vassaṃvutthasaṅghassa”ti evaṃ paricchinditvā dinnam anantare vasse vā tato paresu vā yattha katthaci tasmim bhikkhubhāve vutthavassānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. Ye pana sabbathā avutthavassā, tesam na pāpuṇātīti dasseti. Lakkhaṇaṇñū vadantīti vinayalakkhaṇaṇñūno ācariyā vadanti. Lakkhaṇaṇñū vadantīti idaṃ sannitthānavacanam, atthakathāsu anāgatattā pana evaṃ vuttaṃ. Bahiupacārasīmāyaṃ...pe... sabbesaṃ pāpuṇātīti yattha katthaci vutthavassānaṃ sabbesaṃ pāpuṇātīti adhippāyo. Teneva mātikāṭṭhakathāyampi “sace pana bahiupacārasīmāyaṃ ṭhito ‘vassaṃvutthasaṅghassa dammī’ti vadati, yattha katthaci vutthavassānaṃ sabbesaṃ sampattānaṃ pāpuṇātī”ti vuttaṃ. Gaṇṭhipadesu pana “vassāvāsassa ananurūpe padese ṭhatvā vuttattā vassaṃvutthānañca avutthānañca sabbesaṃ pāpuṇātī”ti vuttaṃ, taṃ na gahetabbam. Na hi “vassaṃvutthasaṅghassa dammī”ti vutte avutthavassānaṃ pāpuṇāti. Sabbesampīti tasmim bhikkhubhāve vutthavassānaṃ sabbesampīti attho daṭṭhabbo “vassaṃvutthasaṅghassa”ti vuttattā. Sammukhībhūtānaṃ sabbesampīti etthāpi ese va nayo. Evaṃ vadatīti vassaṃvutthasaṅghassa dammīti vadati. Atītavassanti anantarātītavassaṃ.

205. Idāni “ādissa detī”ti padaṃ vibhajanto “ādissa detīti etthā”tiādīmāha. Tattha yāguyā vā...pe... bhesajje vā ādisitvā paricchinditvā dento dāyako ādissa deti nāmāti yojanā. Sesam pākaṭameva.

206. Idāni “puggalassa detī”ti padaṃ vibhajanto āha “puggalassa deti etthā”tiādi. Saṅghato ca gaṇato ca vinimuttassa attano kulūpakādipuggalassa dento dāyako puggalassa deti nāma. Taṃ pana puggalikadānaṃ parammukhā vā hoti sammukhā vā. Tattha parammukhā dento “idaṃ cīvaram itthannāmassa dammī”ti nāmaṃ uddharitvā deti, sammukhā dento ca bhikkhuno pādamūle cīvaram ṭhapetvā “idaṃ, bhante, tumhākaṃ dammī”ti vatvā deti, tadubhayathāpi dento puggalassa deti nāmāti attho. Na kevalam ekasseva dento puggalassa deti nāma, atha kho

antevāsikādīhi saddhiṃ dentopi puggalassa deti nāmāti dassetuṃ “sace panā”tiādimāha. Tattha uddesaṃ gahetuṃ āgatoti tassa santike uddesaṃ aggahitapubbassapi uddesaṃ gaṇhissāmīti āgatakālato paṭṭhāya antevāsikabhāvūpagamanato vuttaṃ. Gahetvā gacchantoti pariniṭṭhitauddeso hutvā gacchanto. Vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānanti idaṃ “uddesantevāsikāna”nti imasseva visesanaṃ. Tena uddesakāle āgantvā uddesaṃ gahetvā gantvā aññattha nivasante anibaddhacārike nivatteti.

Evaṃ cīvarakkhandhake āgataaṭṭhamātikāvasena cīvaravibhajanaṃ dassetvā idāni tasmimyeva cīvarakkhandhake majjhe āgatesu vatthūsu āgatanayaṃ nivattetvā dassento “sace koci bhikkhū”tiādimāha. Tattha kiṃ kātabbanti pucchāya tasseva tāni cīvarānīti vissajjanā, sesāni ñāpakādivasena vuttāni. Pañca māseti accantasamyoge upayogavacanaṃ. Vaḍḍhiṃ payojetvā ṭhapitaupanikkhepatoti vassāvāsikatthāya veyyāvaccakarehi vaḍḍhiṃ payojetvā ṭhapitaupanikkhepato. Tatrappādatoti nāḷikerārāmāditatrappādato. Aṭṭhakathāyaṃ pana “idaṃ idha vassaṃvutthasaṅghassa demāti vā vassāvāsikaṃ demāti vā vatvā dinnaṃ taṃ anattakathinassapi pañca māse pāpuṇāti”ti vuttaṃ, taṃ vassāvāsikalābhavasena uppanne labbhamānavisesaṃ dassetuṃ vuttaṃ. Tattha idhāti abhilāpamattamevetam, idha-saddaṃ vinā “vassaṃvutthasaṅghassa demā”ti vuttepi so eva nayo. Anattakathinassapi pañca māse pāpuṇāti vassāvāsikalābhavasena uppannattā anattakathinassapi vutthavassassa pañca māse pāpuṇāti, tato paraṃ pana uppannavassāvāsikaṃ pucchitabbaṃ “kiṃ atītavasse idaṃ vassāvāsikaṃ, udāhu anāgatavasse”ti. Tattha tato paranti pañcamāsato paraṃ, gimhānassa paṭṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho.

Ṭhitikā pana na tiṭṭhatīti ettha aṭṭhitāya ṭhitikāya puna aññasmim cīvare uppanne sace eko bhikkhu āgacchati, majjhe chinditvā dvīhipi gahetabbaṃ. Ṭhitāya pana ṭhitikāya puna aññasmim cīvare uppanne sace navakataro āgacchati, ṭhitikā heṭṭhā gacchati. Sace vuḍḍhataro āgacchati, ṭhitikā uddham ārohati. Atha añño natthi, puna attano pāpetvā gahetabbaṃ. Duggahitānīti aggahitāni, saṅghikāneva hontīti attho. “Pātite kuse”ti ekakoṭṭhāse kusadaṇḍake pātitamatte sacepi bhikkhusahassaṃ hoti, gahitameva nāma cīvaraṃ. “Nākāmā bhāgo dātabbo”ti aṭṭhakathāvacanaṃ, tattha gahitameva nāmāti “imassa idaṃ patta”nti kiñcāpi na viditaṃ, te pana bhāgā atthato tesam pattāyevāti adhippāyo.

Sattāhavārena aruṇameva utṭhāpetīti idaṃ nānāsīmavihāresu kattabbanayena ekasmimpi vihāre dvīsu senāsanesu nivutthabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, aruṇutṭhāpaneneva tattha vuttho hoti, na pana vassacchedaparihārāya. Antoupacārasīmāya hi yattha katthaci aruṇaṃ utṭhāpento attanā gahitasenāsaṃ appaviṭṭhopi vutthavasso eva hoti. Gahitasenāsane pana nivuttho nāma na hoti, tattha aruṇutṭhāpane sati hoti. Tenāha “purimasmim bahutaraṃ nivasati nāmā”ti. Etena ca itarasmim sattāhavārenapi aruṇutṭhāpane sati eva appataraṃ nivasati nāma hoti, nāsati dīpitaṃ hoti. Idanti ekādhippāyadānaṃ. Nānālābhehītiādisu nānā visuṃ visuṃ lābho etesūti nānālābhā, dve vihārā, tehi nānālābhehi. Nānā visuṃ visuṃ pākārādīhi paricchinno upacāro etesanti nānūpacārā, tehi nānūpacārehi. Ekasīmavihārehīti ekasīmāyaṃ dvīhi vihārehīti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Nānālābhehīti visuṃ visuṃ nibaddhavassāvāsikalābhehi. Nānūpacārehīti nānāparikkhepanānādvārehi. Ekasīmavihārehīti dvinnaṃ vihārānaṃ ekena pākārena

parikkhittattā ekāya upacārasīmāya antogatehi dvīhi vihārehīti vimativinodaniyaṃ. Senāsanaggāho paṭippassambhatīti paṭhamam gahito paṭippassambhati. Tatthāti yattha senāsanaggāho paṭippassambhati, tattha.

207. Bhikkhussa kālakateti ettha kālakata-saddo bhāvasāadhanoti āha “kālakiriya”ti. Pāliyaṃ gilānupaṭṭhākānaṃ cīvaradāne sāmaṇerānaṃ ticīvarādhiṭṭhānābhāvā “cīvaraṇca pattaṇcā”tiādi sabbattha vuttaṃ.

208. Sacepi sahasaṃ agghati, gilānupaṭṭhākānaññeva dātabbanti sambandho. Aññanti ticīvarapattato aññaṃ. Appagghanti atijijñādibhāvena nihīnaṃ. Tatoti avasesaparikkhārato. Sabbanti pattaṃ cīvaraṇca. Tattha tattha saṅghassevāti tasmim tasmim vihāre saṅghasseva. Bhikkhuno kālakataṭṭhānaṃ sandhāya “idhā”ti vattabbe “tatthā”ti vuttattā vicchāvacaṇattā ca parikkhārassa ṭhapitaṭṭhānaṃ vuttanti viññāyati. Pāliyaṃ avissajjikaṃ avebhaṅgikanti āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghasseva santakaṃ hutvā kassaci avissajjikaṃ avebhaṅgikaṇca bhavituṃ anujānāmīti attho. “Sante patirūpe gāhake”ti vuttattā gāhake asati adatvā bhājitepi subhājitevaṇti daṭṭhabbaṃ. Dakkhiṇodakaṃ pamāṇanti ettha sārattadīpaniyaṃ tāva “yattha pana dakkhiṇodakaṃ pamāṇanti bhikkhū yasmim raṭṭhe dakkhiṇodakapaṭiggahaṇamattenapi deyyadhammassa sāmīno hontīti adhippāyo”ti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “dakkhiṇodakaṃ pamāṇanti ettakāni cīvarāni dassāmīti paṭhamam udakaṃ pātetvā pacchā denti, taṃ yehi gahitaṃ, te bhāginova hontīti adhippāyo”ti vuttaṃ. Parasamuddeti jambudīpe. Tambapaṇṇidīpañhi upādāyesa evaṃ vutto.

“Matakacīvaraṃ adhiṭṭhātī”ti ettha maggaṃ gacchanto tassa kālakiriyaṃ sutvā avihāraṭṭhāne ce dvādasahatthabbhantare aññesaṃ bhikkhūnaṃ abhāvaṃ ñatvā “idaṃ cīvaraṃ mayhaṃ pāpuṇātī”ti adhiṭṭhātī, svādhiṭṭhitaṃ. Tena kho pana samayena aññataro bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro kālakato hoti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ, “bhikkhussa, bhikkhave, kālakate saṅgho sāmī pattaṇcīvare. Apica gilānupaṭṭhākā bahupakārā, anujānāmi, bhikkhave, ticīvaraṇca pattaṇca gilānupaṭṭhākānaṃ dātuṃ. Yaṃ tattha lahubhaṇḍaṃ lahuparikkhāraṃ, taṃ sammukhībhūtena saṅghena bhājetuṃ. Yaṃ tattha garubhaṇḍaṃ garuparikkhāraṃ, taṃ āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa avissajjikaṃ avebhaṅgika”nti iminā pāṭhena bhagavā sabbaññū bhikkhūnaṃ āmisadāyajjaṃ vicāresi.

Tattha ticīvarapattaavasesalahubhaṇḍagarubhaṇḍavasena āmisadāyajjaṃ tividhaṃ hoti. Tesu ticīvarapattaṃ gilānupaṭṭhākassa bhāgo hoti, avasesalahubhaṇḍaṃ sammukhībhūtasāṅghassa, pañcavīsatividha garubhaṇḍaṃ cātuddisasaṅghassa. Iminā ito tividhabhaṇḍato aññaṃ bhikkhubhaṇḍaṃ nāma natthi, imehi tividhehi puggalehi añño dāyādo nāma natthīti dasseti. Idāni pana vinayadharā “bhikkhūnaṃ akappiyabhaṇḍaṃ gihibhūtā ñātakā labhantī”ti vadanti, taṃ kasmāti ce? “Ye tassa dhane issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesam dātabba”nti aṭṭhakathāyaṃ āgatattāti. Saccam āgato, so pana pāṭho vissāsaggāhavisaye āgato, na dāyajjagahaṇaṭṭhāne. “Gahaṭṭhā vā pabbajitā vā”icceva āgato, na “ñātakā aññātakā vā”ti, tasmā ñātakā vā hontu aññātakā vā, ye taṃ gilānaṃ upaṭṭhahanti, te gilānupaṭṭhākabhāgabhūtassa dhanassa issarā gahaṭṭhapabbajitā, antamaso mātugāmāpi. Te sandhāya “tesam dātabba”nti vuttaṃ, na pana ye gilānaṃ nupaṭṭhahanti, te sandhāya. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “gilānupaṭṭhāko nāma gihī vā hotu pabbajito vā, antamaso mātugāmopi, sabbe bhāgaṃ labhantī”ti.

Atha vā yo bhikkhu attano jīvamānakāleyeva sabbam attano parikkhāram nissajjitvā kassaci ñātakassa vā aññātakassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā adāsi, koci ca ñātako vā aññātako vā gahaṭṭho vā pabbajito vā vissāsam aggahesi, tādise sandhāya “ye tassa dhanassa issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesam dātabba”nti vuttam, na pana atādise ñātake. Vuttañhi aṭṭhakathāyam “sace pana so jīvamānoyeva sabbam attano parikkhāram nissajjitvā kassaci adāsi, koci vā vissāsam aggahesi, yassa dinnam, yena ca gahitam, tasseva hoti, tassa ruciyā eva gilānupaṭṭhākā labhanti”ti. Evaṃ hotu, kappiyabhaṇḍe pana kathanti? Tampi “gihiñātakānam dātabba”nti pāliyam vā aṭṭhakathāyam vā ṭikāsu vā natthi, tasmā vicāretabbametam.

Cīvarabhājanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Piṇḍapātabhājanakathāvaṇṇanā

209. Idāni piṇḍapātabhājanavinicchayam kathetum “piṇḍapātabhājane panā”tiādimāha. Tattha senāsanakkhandhake senāsanabhājaneyeva paṭhamam āgatepi catupaccayabhājanavinicchayattā paccayānukkamena piṇḍapātabhājanam paṭhamam dasseti. Piṇḍapātabhājane pana saṅghabhaddādisu ayam vinicchayoti sambandho. Katham etāni saṅghabhaddādinī bhagavatā anuññātānīti āha “anujānāmi...pe... anuññātesū”ti. Saṅghassa atthāya ābhatam bhattam saṅghabhattam yathā “āgantukassa ābhatam bhattam āgantukabhadda”nti. Saṅghato uddissa uddisitvā dātabbam bhattam uddesabhattam. Nimantetvā dātabbam bhattam nimantanabhattam. Salākam pātetvā gāhetabbam bhattam salākabhattam. Pakkhe pakkhadivase dātabbam bhattam pakkhabhattam. Uposathe uposathadivase dātabbam bhattam uposathabhattam. Pāṭipade uposathadivasato dutiyadivase dātabbam bhattam pāṭipadabhaddanti viggaho. Ṭhitikā nāma natthīti saṅghattherato paṭṭhāya vassaggena gāhaṇam ṭhitikā nāma.

Attano viharadvāreti viharassa dvārakotṭhakasamīpam sandhāya vuttam. Bhojanasālāyāti bhadduddesaṭṭhānabhūtāya bhojanasālāyam. Vassaggenāti vassakotṭhāsena. Dinnam panāti vatvā yathā so dāyako vadati, tam vidhiṃ dassetum “saṅghato bhante”tiādimāha. Antaraghareti antogehe. Antoupacāragatānanti ettha gāmadvāravithicatukkesu dvādasahatthabbhantaram upacāro nāma.

Antaragharassa upacāre pana labbhamānavisesam dassetum “gharūpacāro cetthā”tiādimāha. Ekavaḷaṇṇanti ekena dvārena vaḷaṇṇitabbam. Nānānivesanesūti nānākulassa nānūpacāresu nivesanesu. Lajjī pesalo agatigamanam vajjetvā medhāvī ca upaparikkhitvā uddisatīti āha “pesalo lajjī medhāvī icchitabbo”ti. Nisinnassapi niddāyantassapīti anādare sāmivacanam, vuḍḍhatare niddāyante navakassa gāhitam suggāhitanti attho. Ticīvaraparivāram vāti ettha “udakamattalābhī viya aññopi uddesabhattam alabhivā vatthādiānekappakārakam labhati ce, tasseva ta”nti gaṇṭhipadesu vuttam. Attano rucivasena yam kiñci vatvā āharitum vissajjitattā vissatṭhadūto nāma. Yam icchatīti “uddesabhattam dethā”tiādīni vadanto yam icchati. Pucchāsabhāgenāti pucchāsadisena.

“Ekā kūṭaṭṭhitikā nāma hotī”ti vatvā tameva ṭhitikam vibhāvento “rañño vā hī”tiādimāha. Aññehi uddesabhaddādihi amissetvā viṣumyeva ṭhitikāya gahetabbattā “ekacārikabhaddānī”ti vuttam. Theyyāya harantīti pattahārakā haranti. Gīvā hotīti āṇāpakassa gīvā hoti. Sabbam pattassāmikassa hotīti cīvarādikampi sabbam pattassāmikasasseva hoti, “mayā bhaddameva sandhāya vuttam, na cīvarādi”nti vatvā

gahetum vaṭṭatīti attho. Manussānaṃ vacanaṃ kātum vaṭṭatīti vuttā gacchantīti manussānaṃ vacanaṃ kātum vaṭṭatīti tena bhikkhunā vuttā gacchanti. Akatabhāgo nāmāti āgantukabhāgo nāma, adinnapubbabhāgoti attho. Sabbo saṅgho paribhuñjatūti vutteti ettha “paṭhamameva ‘sabbasaṅghikabhattaṃ dethā’ti vatvā pacchā ‘sabbo saṅgho paribhuñjatū’ti avuttepi bhājetvā paribhuñjitabba”nti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Kiṃ āharīyatīti avatvāti “katarabhattaṃ tayā āharīyatī”ti dāyakaṃ apucchitvā. Pakatiṭṭhitikāyāti uddesabhattaṭṭhitikāya.

Piṇḍapātābhājanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nimantanabhattakathāvaṇṇanā

210. “Ettake bhikkhū saṅghato uddisitvā dethā”tiādīni avatvā “ettakānaṃ bhikkhūnaṃ bhattaṃ dethā”ti vatvā dinnaṃ saṅghikaṃ nimantaṇaṃ nāma. Piṇḍapātikānampi vaṭṭatīti bhikkhāpariyāyena vuttattā vaṭṭati. Paṭipāṭiyāti laddhapaṭipāṭiyā. Vicchinditvāti “bhattaṃ gaṇṭhathā”ti padaṃ avatvā. Tenevāha “bhattanti avadantenā”ti. Ālopasaṅkhepenāti ekekapiṇḍavasena. Ayañca nayo nimantaneyeva, na uddesabhatte. Tassa hi ekassa pahonakappamāṇaṃyeva bhājetabbaṃ, tasmā uddesabhatte ālopaṭṭhitikā nāma natthi.

Āruḷhāyeva mātikaṃ. Saṅghato aṭṭha bhikkhūti ettha ye mātikaṃ āruḷhā, te aṭṭha bhikkhūti yojetabbaṃ. Uddesabhattanimantanabhattādisaṅghikabhattamātikāsu nimantanabhattamātikāya ṭṭhitikāvasena āruḷhe bhattuddesakena vā sayam vā saṅghato uddisāpetvā gahetvā gantabbaṃ, na attanā rucite gahetvāti adhippāyo. Mātikaṃ āropetvāti “saṅghato gaṇṭhāmi”tiādīnā vuttamātikābhedaṃ dāyakassa viññāpetvāti attho. “Ekavāranti yāva tasmim āvāse vasanti bhikkhū, sabbe labhantī”ti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Ayaṃ panettha adhippāyo - ekavāranti na ekadivasam sandhāya vuttaṃ, yattakā pana bhikkhū tasmim āvāse vasanti, te sabbe. Ekasmim divase gahitabhikkhū aññadā aggahetvā yāva ekavāraṃ sabbe bhikkhū bhojitā hontīti jānāti ce, ye jānanti, te gahetvā gantabbanti. Paṭibaddhakālato paṭṭhāyāti tattheva vāsassa nibaddhakālato paṭṭhāya.

Nimantanabhattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Salākabhattakathāvaṇṇanā

211. Upanibandhitvāti likhitvā. Gāmavasenaṇṇapīti yebhuyyena samalābhagāmavasenaṇṇapī. Bahūni salākabhattānīti tiṃsaṃ vā cattārīsaṃ vā bhattāni. Sace hontīti ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Sallakkhetvāti tāni bhattāni pamāṇavasena sallakkhetvā. Niggahena datvāti dūraṃ gantum anicchantassa niggahena sampaṭicchāpetvā. Puna vihāraṃ āgantvāti ettha vihāraṃ anāgantvā bhattaṃ gahetvā pacchā vihāre attano pāpetvā bhuñjitumpi vaṭṭati. Ekagehavasenaṇṇapīti vīthiyampi ekapasse gharapāṭiyā vasena. Uddisitvāpīti “asukakule salākabhattāni tuyhaṃ pāpuṇantī”ti vatvā.

212. Vāragāmeti atidūrattā vārena gantabbagāme. Saṭṭhito vā paṇṇāsato vāti daṇḍakammattāya udakaghaṭaṃ sandhāya vuttaṃ. Vihāravāroti sabbabhikkhūsu bhikkhāya gatesu vihārarakkhaṇavāro. Nesanti vihāravārikānaṃ. Phātikammamevāti vihārarakkhaṇakiccassa pahonakapaṭipādanameva. Dūrattā niggahetvāpī vārena gahetabbo gāmo vāragāmo. Vihāravāre niyuttā vihāravārikā, vārena vihārarakkhaṇakā. Aññathattanti pasādaññathattaṃ. Phātikammameva bhavantīti

vihārarakkhaṇatthāya saṅghena dātabbā atirekalābhā honti. Ekasseva pāpuṇantīti divase divase ekekasappa pāpitānīti attho. Saṅghanavakena laddhakāleti divase divase ekekassa pāpitāni dve tīṇi ekacārikabhaddhāni teneva niyāmena attano pāpuṇanaṭṭhāne saṅghanavakena laddhakāle.

Yassa kassaci sammukhībhūtaṃ pāpetvāti ettha “yebhuyyena ce bhikkhū bahisīmagaṭṭhā honti, sammukhībhūtaṃ yassa kassaci pāpetabbam sabhāgattā ekena laddham sabbesaṃ hoti, tasmimpī asati attano pāpetvā dātabba”nti gaṇṭhipadesu vuttam. Rasasālākanti ucchurasasālākam. Sālākavasena pana gāhitattā na sādītabbāti idaṃ asāruppavasena vuttam, na dhutaṅgabhedavasena. “Saṅghato nirāmisasālākā...pe... vaṭṭatiyevā”ti hi visuddhimagge vuttam. Sāratthadīpaniyampi - saṅghato nirāmisasālākāpi vihāre pakkabhaddham vaṭṭatiyevāti sādīhāraṇam katvā visuddhimagge vuttattā, “evam gāhite sādītabbam, evam na sādītabbā”nti visesetvā avuttattā ca “bhesajjādisālākāyo cettha kiñcāpi piṇḍapātikānampi vaṭṭanti, sālākavasena pana gāhitattā na sādītabbā”ti ettha adhippāyo vīmaṃsitabbo. Yadi hi bhesajjādisālākā sālākavasena gāhitā na sādītabbā siyā, “saṅghato nirāmisasālākā vaṭṭatiyevā”ti na vadeyya, “atirekalābhā saṅghabhaddham uddesabhaddha”ntiādivacanato ca “atirekalābhā paṭikkhipāmī”ti sālākavasena gāhetabbam bhaddameva paṭikkhittam, na bhesajjam. Saṅghabhaddhādīni hi cuddasa bhaddhāniyeva tena na sādītabbānīti vuttāni. Khandhakabhāṇakānam vā matena idha evam vuttanti gaṇṭhibhaddhāni vuttam. Aggato dātabbā bhikkhā aggabhikkhā. Aggabhikkhāmattanti ekakaṭṭacchubhikkhāmattam. Laddhā vā aladdhā vā svepi gaṇṭheyyāsīti laddhepi appamattatāya vuttam. Tenāha “yāvadattham labhati...pe... alabhitvā sve gaṇṭheyyāsīti vattabbo”ti. Aggabhikkhamattanti hi ettha madda-saddo bahubhāvam nivatteti.

Sālākabhaddham nāma vihāreyeva uddisīyati vihārameva sandhāya dīyamānattāti āha “vihāre apāpitaṃ panā”tiādi. Tatra āsanasālāyāti tasmim gāme āsanasālāya. Vihāram ānetvā gāhetabbanti tathā vatvā tasmim divase dinnabhaddham vihārameva ānetvā ṭhitikāya gāhetabbam. Tatthāti tasmim disābhāge. Tam gaṇṭhivāti tam vāragāmasālākam attanā gaṇṭhivā. Tenāti yo attano pattaṃvāragāme sālākam disāgamikassa adāsi, tena. Anatikkamanteyeva tasmim tassa sālākā gāhetabbāti yasmā upacārasīmattāhasseva sālākā pāpuṇāti, tasmā tasmim disāgamike upacārasīmam anatikkanteyeva tassa disāgamikassa pattaṃsālākā attano pāpetvā gāhetabbā.

Devasikam pāpetabbāti upacārasīmāyam ṭhitassa yassa kassaci vassaggena pāpetabbā. Evam etesu anāgatesu āsanavihāre bhikkhūnam bhuñjitum vaṭṭati, itarathā saṅghikam hoti. Anāgatadivaseti ettha katham tesaṃ bhikkhūnam āgatānāgatabhāvo viññāyatīti ce? Yasmā tato tato āgatā bhikkhū tasmim gāme āsanasālāya sannipatanti, tasmā tesaṃ āgatānāgatabhāvo sakkā viññātum. Amhākam gocaragāmeti sālākabhaddhādāyakānam gāme. Bhuñjitum āgacchantīti “mahāthero ekakova vihāre ohīno avassam sabbasālākā attano pāpetvā ṭhito”ti maññamānā āgacchanti.

Sālākabhaddhakathāvaṇṇanā nīṭṭhitā.

Pakkhikabhaddhādīkathāvaṇṇanā

213. Abhilakkhitesu catūsu pakkhadivasesu dātabbamaṃ bhaddamaṃ pakkhikaṃ. Abhilakkhitesūti ettha abhīti upasāramattaṃ, lakkhaṇiyesuiccevattho, uposathasamādhānadhammassavanapūjāsakkārādikaraṇatthamaṃ lakkhitabbesu sallakkhetabbesu upalakkhetabbesūti vuttaṃ hoti. Sve pakkhoti ajjapakkhikaṃ na gāhetabbanti aṭṭhamiyā bhuñjitabbaṃ, sattamiyā bhuñjanatthāya na gāhetabbamaṃ, dāyakehi niyamitadivaseneva gāhetabbanti attho. Tenāha “sace panā”tiādi. Sve lūkhanti ajja āvāhamaṅgalādikaraṇato atipaṇītaṃ bhojanaṃ karīyati, sve tathā na bhavissati, ajjeva bhikkhū bhojessāmāti adhippāyo. Sāratthadīpaniyaṃ pana aññathā vuttaṃ. Pakkhikabhaddato uposathikabhaddassa bhedaṃ dassento āha “uposathāṅgāni samādiyitvā”tiādi. Uposathe dātabbamaṃ bhaddamaṃ uposathikaṃ.

Pakkhikabhaddādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āgantukabhaddādikathāvaṇṇanā

214. Nibandhāpitanti “asukavihāre āgantukā bhuñjantū”ti niyamitaṃ. Gamiko āgantukabhaddampīti gāmantarato āgantvā avūpasantena gamikacittena vasitvā puna aññattha gacchantaṃ sandhāya vuttaṃ, āvāsikassa pana gantukāmassa gamikabhaddameva labbhati. “Lesamaṃ oḍḍetvā”ti vuttattā lesābhāvena yāva gamanaparibandho vigacchati, tāva bhuñjitumaṃ vaṭṭatīti nāpitanti daṭṭhabbaṃ.

Dhurabhaddādikathāvaṇṇanā

215. Taṇḍulādīni pesenti...pe... vaṭṭatīti abhihaṭabhikkhattā vaṭṭati.

216. Tathā paṭiggahitattāti bhikkhānāmena paṭiggahitattā. Pattaṃ pūretvā thaketvā dinnanti “guḷakabhaddamaṃ demā”ti dinnamaṃ. Sesamaṃ suviññeyyameva.

Piṇḍapātabhājanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gilānapaccayabhājanakathāvaṇṇanā

217. Ito paraṃ paccayānukkamena senāsanabhājanakathāya vattabbāyapi tassā mahāvisayattā, gilānapaccayabhājanīyakathāya pana appavisayattā, piṇḍapātabhājanīyakathāya anulomattā ca tadanantaramaṃ taṃ dassetumāha “gilānapaccayabhājanīyamaṃ panā”tiādi. Tattha rājarājamahāmattāti upalakkhaṇamattamevetamaṃ. Brāhmaṇamahāsālagahapatimahāsālādayopi evamaṃ karontiyeva. Ghaṇṭimaṃ paharivātiādi heṭṭhā vuttanayattā ca pākaṭattā ca suviññeyyameva. Upacārasīmaṃ...pe... bhājetabbanti idamaṃ saṅghamaṃ uddissa dinnattā vuttaṃ. Kumbhamaṃ pana āvajjetvāti kumbhamaṃ disāmukhamaṃ katvā. Sace thinaṃ sappi hotīti kakkhaḷamaṃ sappi hoti. Thokamaṃ thokampi pāpetumaṃ vaṭṭatīti evamaṃ kate ṭhitikāpi tiṭṭhati. Siṅgiveramaricādibhesajjampi avasesapattathālākādisamaṇaparikkhāropīti iminā na kevalamaṃ bhesajjameva gilānapaccayo hoti, atha kho avasesaparikkhāropi gilānapaccaye antogadhoyevāti dasseti.

Gilānapaccayabhājanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā

218. Senāsanabhājanakathāyamaṃ senāsanaggāhe vinicchayoti senāsanabhājanamevāha. Tattha utukāle senāsanaggāho ca vassāvāse senāsanaggāho cāti kālavasena senāsanaggāho nāma duvidho hotīti yojanā. Tattha

utukāleti hemantagimhānautukāle. Vassāvāseti vassānakāle. Bhikkhuṃ utthāpetvā senāsanam dātabbam, akālo nāma natthi dāyakehi “āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa dammī”ti dinnasaṅghikasenaśanattā. Ekekaṃ pariveṇanti ekekassa bhikkhussa ekekaṃ pariveṇam. Tatthāti tasmim laddhapariveṇe. Dīghasālāti caṅkamanasālā. Maṇḍalamālōti upaṭṭhānasālā. Anudahatīti pīleti. Adātuṃ na labhatīti iminā sañcicca adentassa paṭibāhane pavisanato dukkaṇanti dīpeti. Jambudīpe panāti ariyadese bhikkhū sandhāya vuttaṃ. Te kira tathā paññāpentī.

219. Na gocaragāmo ghaṭṭetabboti vuttamevattham vibhāveti “na tattha manussā vattabbā”tiādinā. Vitakkaṃ chinditvāti “iminā nīhārena gacchantam disvā nivāretvā paccaye dassantī”ti evarūpaṃ vitakkaṃ anuppādetvā. Tesu ce ekoti tesu manussesu eko paṇḍitapuriso. Bhaṇḍapaṭicchādananti paṭicchādanabhaṇḍam, sarīrapaṭicchādanam cīvaranti attho. Suddhacittattāva anavajjanti idam pucchitakkhaṇe kāraṇācikkhaṇam sandhāya vuttaṃ na hoti asuddhacittassapi pucchitapañhavissajjane dosābhāvā. Evaṃ pana gate maṃ pucchissantīti saññāya agamanam sandhāya vuttanti daṭṭhabbam.

Paṭijaggitabbānīti khaṇḍaphullābhisaṅkharāṇasammajjanādīhi paṭijaggitabbāni. Muṇḍavedikāyāti cetiyassa hammiyavedikāya ghaṭākārassa upari caturassavedikāya. Kattha pucchitabbanti pucchāya yato pakatiyā labbhati, tattha pucchitabbanti vissajjanā. Kasmā pucchitabbantiādi yato pakatiyā labbhati, tatthāpi pucchanassa kāraṇasandassanattam vuttaṃ. Paṭikkammāti vihārato apasakkivā. Tamattham dassento “yojanadviyojanantare hotī”ti āha. Upanikkhepanti khettaṃ vā nālīkerādīrāmaṃ vā kahāpaṇādīni vā ārāmikānam niyyātetvā “ito uppannā vaḍḍhi vassāvāsikatthāya hotū”ti dinnam. Vattaṃ katvāti tasmim senāsane kattabbavattaṃ katvā. Iti saddhādeyyeti evaṃ heṭṭhā vuttanayena saddhāya dātabbe vassāvāsikalābhavisayeti attho.

Vatthu panāti tatruppāde uppannarūpiyam, tañca “tato catupaccayam paribhuñjathā”ti dinnakhetṭādito uppannattā kappiyakāraṇam hatthe “kappiyabhaṇḍam paribhuñjathā”ti dāyakehi dinnavatthusadisam hotīti āha “kappiyakāraṇāñhī”tiādi. Saṅghasuṭṭhutāyāti saṅghassa hitāya. Puggalavaseneva kātābbanti parato vakkhamānanayena bhikkhū cīvarena kilamanti, ettakaṃ nāma taṇḍulabhāgaṃ bhikkhūnam cīvaram kātuṃ ruccatītiādinā puggalaparāmāsavaseneva kātābbam, “saṅgho cīvarena kilamatī”tiādinā pana saṅghaparāmāsavasena na kātābbam. Kappiyabhaṇḍavasenaṇti sāmāññato vuttamevattham vibhāvetuṃ “cīvarataṇḍulādivaseneva cā”ti vuttaṃ. Ca-kāro cettha panasaddatthe vattati, na samuccayattheti daṭṭhabbam. Puggalavaseneva kappiyabhaṇḍavasena ca apalokanappakāram dassetuṃ “taṃ pana evaṃ kattabba”ntiādi vuttaṃ.

Cīvarapaccayam sallakkhetvāti saddhādeyyatatruppādavasena tasmim vassāvāse labbhamānacīvarasaṅkhātam paccayam “ettaka”nti paricchinditvā. Senāsanassāti senāsanaggāhāpaṇassa. Vuttanti mahāaṭṭhakathāyam vuttaṃ. Kasmā evaṃ vuttanti āha “evañhī”tiādi, senāsanaggāhāpakassa attanāva attano gahaṇam asāruppaṃ, tasmā ubho aññamaññaṃ gāhessantīti adhippāyo. Sammatasenāsanaggāhāpakassa āṇattiyā aññena gahitopi gāho ruhatiyevāti veditabbam. Aṭṭhapi soḷasapi jane sammannituṃ vaṭṭatīti visuṃ visuṃ sammannituṃ vaṭṭatī, udāhu ekatoti? Ekatopi vaṭṭatī. Ekakammavācāya sabbepi ekato sammannituṃ vaṭṭatī. Niggahakammameva hi saṅgho saṅghassa na karoti. Sammutidānam pana bahūnampi ekato kātuṃ vaṭṭatī.

Teneva sattasatikakkhandhake ubbāhikasammutiyaṃ aṭṭhapi janā ekato sammatāti. Āsanagharanti paṭimāgharaṃ. Maggoti upacārasīmabbhantaragate gāmābhimukhamagge katasālā vuccati, evaṃ pokkharaṇirukkhamulādīsupi. Rukkhamulādayo channā kavāṭabaddhāva senāsanaṃ. Ito parāni suviññeyyāni.

220. Mahālābhapariveṇakathāyaṃ labhantīti tatra vāsino bhikkhū labhanti. Vijaṭetvāti ekekassa pahonakappamāṇena viyojetvā. Āvāsesūti senāsanesu. Pakkhipitvāti ettha pakkhipanaṃ nāma tesu vasantānaṃ ito uppannavassāvāsikadānaṃ. Pavisitabbanti aññehi bhikkhūhi tasmīṃ mahālābhe pariveṇe vasitvā cetiye vattaṃ katvāva lābho gahetabboti adhippāyo.

221. Paccayaṃ vissajjetīti cīvarapaccayaṃ nādhivāseti. Ayampīti tena vissajjitapaccayopi. Pādamūle ṭhapetvā sātakaṃ dentīti paccayadāyakā denti. Etena gahaṭṭhehi pādamūle ṭhapetvā dinnampi paṃsukūlikānampi vaṭṭatīti dasseti. Atha vassāvāsikaṃ demāti vadantīti ettha “paṃsukūlikānaṃ na vaṭṭatī”ti ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Vassaṃ vutthabhikkhūnanti paṃsukūlikato aññesaṃ bhikkhūnaṃ. Upanibandhitvā gāhetabbanti “imasmiṃ rukkhe vā maṇḍape vā vasitvā cetiye vattaṃ katvā gaṇhathā”ti evaṃ upanibandhitvā gāhetabbaṃ.

Pāṭipadaaruṇatotiādi vassūpanāyikadivasaṃ sandhāya vuttaṃ. Antarāmuttakam pana pāṭipadaṃ atikkamitvāpi gāhetuṃ vaṭṭati. “Kattha nu kho vasissāmi, kattha vasantassa phāsu bhavissati, kattha vā paccaye labhissāmi”ti evaṃ uppannena vitakkena caratīti vitakkacāriko. Idāni yaṃ dāyakā pacchimavassaṃvutthānaṃ vassāvāsikaṃ deti, tattha paṭipajjanavidhiṃ dassetuṃ “pacchimavassūpanāyikadivase panā”tiādi āraddhaṃ. Āgantuko ce bhikkhūti cīvare gāhite pacchā āgato āgantuko bhikkhu. Pattaṭṭhāneti vassaggena āgantukabhikkhuno pattaṭṭhāne. Paṭhamavassūpagatāti āgantukassa āgamanato puretameva pacchimikāya vassūpanāyikāya vassūpagatā. Laddhaṃ laddhanti punappunaṃ dāyakānaṃ santikā āgatāgatasātakaṃ.

Sādiyantāpi hi teneva vassāvāsikassa sāminoti chinnavassattā vuttaṃ. Paṭhamameva katikāya katattā “neva adātuṃ labhantī”ti vuttaṃ, dātabbaṃ vārentānaṃ gīvā hotīti adhippāyo. Tesameva dātabbanti vassūpagatesu aladdhavassāvāsikānaṃ ekaccānameva dātabbaṃ. Bhatiniviṭṭhanti bhatim katvā viya nivīṭṭhaṃ pariyiṭṭhaṃ. Bhatiniviṭṭhanti vā pāṇiyupaṭṭhānādibhatim katvā laddhaṃ. Saṅghikaṃ panātiādi kesañci vādadaṇḍanaṃ. Tattha saṅghikaṃ pana apalokanakammaṃ katvā gāhitanti tatrappādaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha apalokanakammaṃ katvā gāhitanti “chinnavassāvāsikañca idāni uppajjanakavassāvāsikañca imesaṃ dātuṃ ruccatī”ti anantare vuttanayena apalokanaṃ katvā gāhitaṃ saṅghena dinnattā vibbhantopi labhateva, pageva chinnavasso. Paccayavasena gāhitaṃ pana temāsaṃ vasitvā gahetuṃ attanā dāyakehi ca anumattattā bhatiniviṭṭhampi chinnavassopi vibbhantopi na labhatīti keci ācariyā vadanti. Idañca pacchā vuttattā pamāṇaṃ, teneva vassūpanāyikadivase evaṃ dāyakehi dinnam vassāvāsikaṃ gahitabhikkhuno vassacchedaṃ akatvā vāsova heṭṭhā vihito, na pāṇiyupaṭṭhānādibhatikaraṇamattaṃ. Yadi hi taṃ bhatiniviṭṭhameva siyā, bhatikaraṇameva vidhātābbaṃ, tasmā vassaggena gāhitaṃ chinnavassādayo na labhantīti veditabbaṃ.

“Idha, bhikkhave, vassaṃvuttho bhikkhu vibbhamati, saṅghasseva ta”nti vacanato “vatattāhāne...pe... saṅghikaṃ hotī”ti vuttaṃ. Saṅghikaṃ hotīti etena vutthavassānampi vassāvāsikabhāgo saṅghikato amocito tesam vibbhamena

saṅghiko hotīti dasseti. Manusseti dāyakamanusse. Labhatīti “mama pattabhāvaṃ etassa dethā”ti dāyake sampatīcchāpenteneva saṅghikato viyojitaṃ hotīti vuttaṃ. Varabhāgaṃ sāmaṇerassāti tassa paṭhamagāhattā, therena pubbe paṭhamabhāgassa gahitattā, idāni gayhamānassa dutiyabhāgattā ca vuttaṃ.

222. Idāni antarāmuttasenāsanaggāhaṃ dassetuṃ “ayamaparopī”tyādimāha. Tattha aparopīti pubbe vuttasenāsanaggāhadvayato aññopīti attho. Nanu ca “ayaṃ senāsanaggāho nāma duvidho hoti utukāle ca vassāvāse cā”ti vutto, atha kasmā “ayamaparopī”tyādi vuttoti codanaṃ sandhāyāha “divasavasena hī”tiādi. Aparajjugatāya āsāhiyāti paṭhamavassūpanāyikadivasabhūtaṃ āsāhipuṇṇamiyā pāṭipadaṃ sandhāya vuttaṃ, māsagatāya āsāhiyāti dutiyavassūpanāyikadivasabhūtasāvaṇapuṇṇamiyā pāṭipadaṃ. Aparajjugatāya pavāraṇāti assayujapuṇṇamiyā pāṭipadaṃ.

223. Utukāle paṭibāhituṃ na labhatīti hemantagimhesu aññe sampattabhikkhū paṭibāhituṃ na labhati. Navakammanti navakammasammuti. Akatanti aparisaṅkhataṃ. Vippakatanti anīttitaṃ. Ekaṃ mañcatṭhānaṃ datvāti ekaṃ mañcatṭhānaṃ puggalikaṃ datvā. Tibhāganti tatiyabhāgaṃ. Evaṃ vissajjanampi thāvarena thāvaram parivattanaṭṭhāneyeva pavisati, na itarathā sabbasenāsanavissajjanato. Sace saddhivihārikādīnaṃ dātukāmo hotīti sace so saṅghassa bhaṇḍaṭṭhānaṃ vā aññesaṃ bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ vā dātuṃ na icchati, attano saddhivihārikādīnaññeva dātukāmo hoti, tādisassa “tuyhaṃ puggalikameva katvā jaggāhī”ti na sabbaṃ dātābanti adhippāyo. Tatthassa kattabbavidhiṃ dassento āha “kamma”ntiādi. Evañhītiādimhi cayānurūpaṃ tatiyabhāge vā upaḍḍhabhāge vā gahite taṃ bhāgaṃ dātuṃ labhatīti attho. Yenāti tesu dvīsu tīsu bhikkhūsu yena. So sāmīti tassā bhūmiyā viharakaraṇe sova sāmī, taṃ paṭibāhitvā itarena na kātābanti adhippāyo.

224. Akataṭṭhāneti senāsanato bahi cayādīnaṃ akataṭṭhāne. Cayaṃ vā pamukhaṃ vāti saṅghikasenāsaṃ nissāya tato bahi bandhitvā ekaṃ senāsaṃ vā. Bahikuṭṭeti kuṭṭato bahi, attano kataṭṭhāneti attho. Sesāṃ suviññeyyameva.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Catupaccayasādhāraṇakathāvaṇṇanā

225. Catupaccayasādhāraṇakathāyaṃ sammatena appamattakavissajjakenāti ñattidutiyakammavācāya vā apalokanakammena vā sammatena appamattakavissajjakasammutiladdhena. Avibhattaṃ saṅghikabhaṇḍanti pucchitabbakiccaṃ natthīti ettha avibhattaṃ saṅghikabhaṇḍanti kukkucuppattiākāradassanaṃ, evaṃ kukkucāṃ katvā pucchitabbakiccaṃ natthi, apucchitvā vā dātābanti adhippāyo. Kasmāti ce? Ettakassa saṅghikabhaṇḍassa vissajjanatthāyeva samaggassa saṅghassa anumatiyā katasammutikammattā. Guḷapiṇḍe...pe... dātābhoti ettha guḷapiṇḍaṃ tālapakkappamāṇanti veditabbaṃ. Piṇḍāya pavitṭhassapīti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ. Aññena kāraṇena bahisīmagatassapi eseva nayo. Odanapaṭivīsoti saṅghabhāttādisaṅghikaodanapaṭivīso. Antoupacārasīmāyaṃ ṭhitassāti anādare sāmivacanaṃ, antoupacārasīmāyaṃ ṭhitasseva gāhetuṃ vaṭṭati, na bahiupacārasīmaṃ pattassāti attho. Vuttañhetāṃ aṭṭhakathāyaṃ “bahiupacārasīmāya ṭhitānaṃ gāhethāti vadanti, na gāhetabba”nti.

Antogāmaṭṭhānampīti ettha pi-saddo avuttasampiṇḍanattho, antogāmaṭṭhānampi bahigāmaṭṭhānampi gāhetuṃ vaṭṭatīti attho. Sambhāvanattho vā, tena antogāmaṭṭhānampi gāhetuṃ vaṭṭati, pageva bahigāmaṭṭhānanti.

Catupaccayasādhāraṇakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Catupaccayabhājanīyavinicchayakathālaṅkāro nāma

Aṭṭhavīsatiṃ paricchedo.

Vihāraviniicchayakathāvaṇṇanā

Idāni catupaccayantogadhattā vihārassa catupaccayabhājanakathānantaraṃ vihāraviniicchayakathā ārabhīyate. Tatridaṃ vuccati -

“Ko vihāro kenatṭhena;
Vihāro so katividho;
Kena so kassa dātabbo;
Kathaṃ ko tassa issaro.

“Kena so gāhito kassa;
Anuṭṭhāpaniyā kati;
Katihaṅgehi yuttassa;
Dhuvavāsāya dīyate”ti.

Tattha ko vihāroti catūsu paccayesu senāsanasaṅkhāto catūsu senāsanesu vihārasenāsanasaṅkhāto bhikkhūnaṃ nivāsabhūto patissayaviseso. Kenatṭhena vihāroti viharanti etthāti vihāro, iriyāpathadibbrahmaariyasaṅkhātehi catūhi vihārehi ariyā ettha viharantītiyattho. So katividhoti saṅghikavihāragaṇasantakavihārapuggalikavihāravasena tibbidho. Vuttañhetam samantapāsādikāyaṃ “cātuddisaṃ saṅghaṃ uddissa bhikkhūnaṃ dinnaṃ vihāraṃ vā pariveṇaṃ vā āvāsaṃ vā mahantampi khuddakampi abhiyuñjato abhiyogo na ruhati, acchinditvā gaṇhitumpi na sakkoti. Kasmā? Sabbesaṃ dhuranikkhepābhāvato. Na hettha sabbe cātuddisā bhikkhū dhuranikkhepaṃ karontīti.

Dīghabhāṇakādibhedassa pana gaṇassa, ekapuggalassa vā santakaṃ abhiyuñjitvā gaṇhanto sakkoti te dhuraṃ nikkhipāpetuṃ, tasmā tattha ārāme vuttanayeneva viniicchayo veditabbo”ti. Iminā dāyakasantako vihāro nāma natthīti dīpeti.

Kena so dātabboti khattiyena vā brāhmaṇena vā yena kenaci so vihāro dātabbo. Kassa dātabboti saṅghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā dātabbo. Kathaṃ dātabboti yadi saṅghassa deti, “imaṃ vihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa dammī”ti, yadi gaṇassa, “imaṃ vihāraṃ āyasmantānaṃ dammī”ti, yadi puggalassa, “imaṃ vihāraṃ āyasmato dammī”ti dātabbo. Ko tassa issaroti yadi saṅghassa deti, saṅgho tassa vihārassa issaro. Yadi gaṇassa deti, gaṇo tassa issaro. Yadi puggalassa deti, puggalo tassa issaroti. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “dīghabhāṇakādikassa pana gaṇassa ekapuggalassa vā santaka”nti.

Kena so gāhitoti senāsanaggāhāpakena so vihāro gāhito. Vuttañhetam bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṅgehi samannāgataṃ senāsanaggāhāpakaṃ sammannituṃ, yo na chandāgatiṃ gaccheyya, na dosāgatiṃ gaccheyya, na

mohāgatiṃ gaccheyya, evaṇca, bhikkhave, sammannitabbo, paṭhamam bhikkhu yācitabbo, yācitvā byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo -

“Suṇātu me, bhante, saṅgho, yadi saṅghassa pattakallam, saṅgho itthannāmam bhikkhum senāsanaggāhāpakam sammanneyya, esā ñatti.

“Suṇātu me, bhante, saṅgho, saṅgho itthannāmam bhikkhum senāsanaggāhāpakam sammannati. Yassāyasmato khamati itthannāmassa bhikkhuno senāsanaggāhāpakassa sammuti, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya.

“Sammato saṅghena itthannāmo bhikkhu senāsanaggāhāpako, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”ti.

Kassa so gāhitoti bhikkhūnam so vihāro gāhito. Vuttañhetam bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, paṭhamam bhikkhū gaṇetum, bhikkhū gaṇetvā seyyā gaṇetum, seyyā gaṇetvā seyyaggena gāhetu”nti. Anuṭṭhāpaniyā katīti cattāro anuṭṭhāpaniyā vuḍḍhataro gilāno bhaṇḍāgāriko saṅghato laddhasenāsanoti. Vuttañhetam kaṅkhāvitaraṇiyam “vuḍḍho hi attano vuḍḍhatāya anuṭṭhāpaniyo, gilāno gilānatāya, saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharagaṇavācākācariyānam vā bahūpakāratam guṇavisitṭhataṇca sallakkhetvā dhuvavāsathāya vihāram sallakkhetvā sammannitvā deti, tasmā yassa saṅghena dinno, sopi anuṭṭhāpaniyo”ti.

Katihanṅgehi yuttassa dhuvavāsāya dīyateti ukkaṭṭhaparicchena dvīhi aṅgehi yuttassa dhuvavāsathāya vihāro dīyate. Katamehi dvīhi? Bahūpakāratāya guṇavisitṭhatāya ceti. Katham viññāyatīti ce? “Bahūpakāratanti bhaṇḍāgārikatādibahuupakārabhāvam, na kevalam idamevāti āha ‘guṇavisitṭhataṇcā’ti. Tena bahūpakārattepi guṇavisitṭhattābhāve guṇavisitṭhattepi bahūpakāratābhāve dātum vaṭṭatīti dasseti”ti vinayatthamañjūsāyam vacanato. Omakaparicchena ekena aṅgena yuttassapi. Katamena ekena aṅgena? Bahūpakāratāya vā guṇavisitṭhatāya vā. Katham viññāyatīti ce? “Bahūpakāratam guṇavisitṭhataṇca sallakkhentoti bhaṇḍāgārikassa bahūpakāratam, dhammakathikādīnam guṇavisitṭhataṇca sallakkhento”ti sārattadīpaniyam vacanato.

Senāsanaggāho pana duvidho utukāle ca vassāvāse cāti kālavasena. Atha vā tayo senāsanaggāhā purimako pacchimako antarāmuttakoti. Tesam viseso heṭṭhā vuttova. “Utukāle senāsanaggāho antarāmuttako ca taṅkhaṇapaṭisallāno cāti dubbidho. Vassāvāse senāsanaggāho purimako ca pacchimako cāti dubbidhoti cattāro senāsanaggāhā”ti ācariyā vadanti, tam vacanam pāliyampi aṭṭhakathāyampi na āgataṃ. Pāliyam pana “tayome, bhikkhave, senāsanaggāhā purimako pacchimako antarāmuttako”icceva āgato, aṭṭhakathāyampi “tisu senāsanaggāhesu purimako ca pacchimako cāti ime dve gāhā thāvarā, antarāmuttake ayaṃ vinicchayo”ti āgato.

Idāni pana ekacce ācariyā “imasmim kāle sabbe vihārā saṅghikāva, puggalikavihāro nāma natthi. Kasmā? Vihāradāyakānam vihāradānakāle kulūpakā ‘imaṃ vihāram āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa demā’ti vacībhedaṃ kārāpentī, tasmā navavihārāpi saṅghikā eva. Ekaccesu vihāresu evaṃ avatvā dentesupī ‘tasmim jīvante puggaliko hoti, mate saṅghikoyevā’ti vuttattā porāṇakavihārāpi saṅghikāva hontī”ti vadanti. Tatrevam vicāretabbo - vacībhedaṃ kārāpetvā dinnavihāresupī

dāyakā saṅghaṃ uddissa karontā nāma appakā, “imaṃ nāma bhikkhuṃ imaṃ nāma therāṃ vasāpessāmī”ti cintetvā puttadāramittāmaccādīhi sammantetvā patitṭhāpentī, patitṭhānakāle avadantāpi dānakāle yebhuyyena vadanti. Atha pana kulūpakā dānakāle sikkhāpetvā vadāpentī, evaṃ vadantāpi dāyakā appakā saṅghaṃ uddissa denti, bahutarā attano kulūpakameva uddissa denti. Evaṃ sante kulūpakānaṃ vacanaṃ navasu adhammikadānesu “puggalassa pariṇataṃ saṅghassa pariṇāmetī”ti vuttaṃ ekaṃ adhammikadānaṃ āpajjati. “Tasmiṃ jīvante puggaliko, mate saṅghiko”ti ayaṃ pāṭho mūlapuggalikavisaye na āgato, mūlasaṅghikavihāraṃ jaggāpetuṃ puggalikakārāpanaṭṭhāne āgato, tasmā navavihārāpi puggalaṃ uddissa dinnā santiyeva. Porāṇakavihārāpi mūle puggalikavasena dinnā saddhivihārikādīnaṃ puggalikavaseneva dīyamānāpi tasmiṃ jīvanteyeva vissāsavasena gayhamānāpi puggalikā hontiyeva, tasmā sabbaso puggalikavihārassa abhāvavādo vicāretabbova.

Aññe pana ācariyā “imasmiṃ kāle saṅghikavihārā nāma na santi, sabbe puggalikāva. Kasmā? Navavihārāpi patitṭhāpanakāle dānakāle ca kulūpakabhikkhuṃyeva uddissa katattā puggalikāva, porāṇakavihārāpi sissānussishehi vā aññehi vā puggalehi eva pariggahitattā, na kadāci saṅghena pariggahitattā puggalikāva hontī, na saṅghikā”ti vadanti. Tatrāpyevaṃ vicāretabbaṃ - navavihārepi patitṭhānakālepi dānakālepi ekacce saṅghaṃ uddissa karontī, ekacce puggalaṃ. Pubbeva puggalaṃ uddissa katepi atthakāmānaṃ paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā puggalikadānato saṅghikadānameva mahapphalataranti saddahitvā saṅghike karontāpi dāyakā santi, puggalikavasena paṭiggahite porāṇakavihārepi keci bhikkhū maraṇakāle saṅghassa niyyātenti. Keci kassaci adatvā maranti, tadā so vihāro saṅghiko hoti.

Savatthukamahāvihāre pana karontā rājarājamahāmattādayo

“pañcavassasahassaparimāṇaṃ sāsanaṃ yāva tiṭṭhati, tāva mama vihāre vasitvā saṅgho cattāro paccaye paribhuñjatū”ti paṇidhāya cirakālaṃ saṅghassa paccayuppādakaraṃ gāmakhattādikāṃ “amhākaṃ vihārassa demā”ti denti, vihārassāti ca vihāre vasanakasaṅghassa uddissa denti, na kulūpakabhūtassa ekapuggalassa eva, tasmā yebhuyyena saṅghikā dissanti, pāsāṇesu akkharaṃ likhitvāpi ṭhapenti, tasmā sabbaso saṅghikavihārābhāvavādopi vicāretabbova.

Apare pana ācariyā “imasmiṃ kāle vihāradāyakasantakāva, tasmā dāyakāyeva vicāretuṃ issarā, na saṅgho, na puggalo. Vihāradāyake asante pi tassa puttadhītunattapanattādayo yāva kulaparamparā tassa vihārassa issarāva hontī. Kasmāti ce? ‘Yena vihāro kārīto, so vihārasāmiko’ti āgatattā ca ‘tassa vā kule yo koci āpucchitabbo’ti ca vacanato vihārassāmibhūto dāyako vā tassa vaṃse uppanno vā vicāretuṃ issaro. ‘Pacchinne kulavaṃse yo tassa janapadassa sāmiko, so acchinditvā puna deti cittalapabbate bhikkhunā nīhaṭaṃ udakavāhakaṃ aḷanāgarājamahesī viya, evampi vaṭṭatī’ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato vihāradāyakassa kulavaṃse pacchinne pi tassa janapadassa issaro rājā vā rājamahāmatto vā yo koci issaro vā vihāraṃ vicāretuṃ yathājñāsayaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti vadanti, tampi aññe paṇḍitā nānujānanti.

Kathaṃ? “Yena vihāro kārīto, so vihārasāmiko”ti vacanaṃ pubbavohāravasena vuttaṃ, na idāni issaravasena yathā jetavanaṃ, pattassāmikotyādi. Yathā hi jetassa rājakumārassa vanaṃ uyyānaṃ jetavananti viggāhe kate yadipi anāthapiṇḍikena kiṇitvā vihārapatitṭhāpanakālato paṭṭhāya rājakumāro tassa uyyānassa issaro na hoti, tathāpi anāthapiṇḍikena kiṇitakālato pubbe issarabhūtapubbattā pubbavohāravasena sabbadāpi jetavanantveva voharīyati. Yathā ca pattassa sāmiko pattassāmikoti viggāhe kate yadipi dāyakehi kiṇitvā bhikkhussa dinnakālato paṭṭhāya kammāro

pattassa issaro na hoti, tathāpi dāyakena kiṇṭakālato pubbe issarabhūtapubbattā pubbavohāravasena pattassāmikotveva voharīyati, evaṃ yadipi bhikkhussa dinnakālato paṭṭhāya dāyako vihārassa issaro na hoti vatthupariccāgalakkhaṇattā dānassa, tathāpi dānakālato pubbe issarabhūtapubbattā pubbavohāravasena vihārassāmikotveva voharīyati, na mukhyato issarabhāvatoti viññāyati, tasmā saṅghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā dinnakālato paṭṭhāya saṅghādayo paṭiggāhakā eva vicāretuṃ issarā, na dāyako.

Kathaṃ viññāyatīti ce? Santesupi anāthapiṇḍikādīsū vihāradāyakesu “anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṅgehi samannāgataṃ bhikkhuṃ senāsanaggāhāpakaṃ sammannitu”ntiādinaṃ saṅghena sammataṃ senāsanaggāhāpakaṃ anujānitvā, “anujānāmi, bhikkhave...pe... seyyaggena gāhetu”ntiādinaṃ senāsanaggāhāpakasseva vicāretuṃ issarabhāvassa vacanato ca “dve bhikkhū saṅghikaṃ bhūmiṃ gahetvā sodhetvā saṅghikaṃ senāsanāṃ karonti, yena sā bhūmi paṭhamāṃ gahitā, so sāmī”ti ca “ubhopi puggalikaṃ karonti, soyeva sāmī”ti ca “yo pana saṅghikaṃ vallimattampi aggahetvā āharimena upakaraṇena saṅghikāya bhūmiyā puggalikavihāraṃ kāreti, upaḍḍhaṃ saṅghikaṃ upaḍḍhaṃ puggalika”nti ca saṅghapuggalānaṃyeva sāmibhāvassa aṭṭhakathāyaṃ vuttattā ca viññāyati.

“Tassa vā kule yo koci āpucchitabbo”ti aṭṭhakathāvacanampi tesāṃ vihārassa issarabhāvadīpakaṃ na hoti, atha kho gamiko bhikkhu disaṃ gantukāmo vihāre āpucchitabbabhikkhusāmaṇeraārāmikesu asantesu te āpucchitvā gantabbabhāvameva dīpeti. Vuttañhetāṃ aṭṭhakathāyaṃ “imaṃ pana dasavidhampi seyyaṃ saṅghike vihāre santharitvā vā santharāpetvā vā pakkamantena āpucchitvā pakkamitabbaṃ, āpucchantena ca bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo...pe... tasmīṃ asati ārāmiko, tasmīṃ asati yena vihāro kārito, so vihārassāmiko, tassa vā kule yo koci āpucchitabbo”ti. Evaṃ ārāmikassapi āpucchitabbato olokanatthāya vattasīseneva āpucchitabbo, na tesāṃ saṅghikasenaṃsanassa issarabhāvatoti daṭṭhabbaṃ.

“Pacchinne kulavaṃse”tyādivacanañca akappiyavasena katānaṃ akappiyavohārena paṭiggahitānaṃ khattavattuthaḷākādīnaṃ akappiyattā bhikkhūhi pariccattānaṃ kappiyakaraṇatthāya rājādīhi gahetvā puna tesāṃyeva bhikkhūnaṃ dānameva dīpeti, na tesāṃ rājādīnaṃ tehi bhikkhūhi aññesaṃ saṅghagaṇapuggalacetiyānaṃ dānaṃ. Yadi dadeyyuṃ, adhammikadānaadhammikaapaaggahaadhammikaparibhogā siyuṃ. Vuttañhetāṃ parivāre “nava adhammikāni dānāni saṅghassa pariṇataṃ aññasaṅghassa vā cetiyassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, cetiyassa pariṇataṃ aññacetiyassa vā saṅghassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, puggalassa pariṇataṃ aññapuggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā pariṇāmeti”ti. Aṭṭhakathāyañca “nava adhammikāni dānānīti...pe... evaṃ vuttāni. Nava paṭiggahaparibhogāti etesaṃyeva dānānaṃ paṭiggahā ca paribhogā cā”ti vuttaṃ. Tasmā yadi rājādayo issarāti gahetvā aññassa deyyuṃ, tampi dānaṃ adhammikadānaṃ hoti, taṃ dānaṃ paṭiggahā ca adhammikaapaṭiggahā honti, taṃ dānaṃ paribhuñjantā ca adhammikaparibhogā hontīti daṭṭhabbaṃ.

Athāpi evaṃ vadeyyuṃ “vihāradānaṃ saṅghassa, aggāṃ buddhena vaṇṇitantiādīsū ‘saṅghassā’ti ayaṃ saddo ‘dāna’nti ettha sāmisaṃbandho na hoti, atha kho sampadānameva, ‘dāyakassā’ti pana sāmisaṃbandho ajjhāharitabbo, tasmā sāmibhūto dāyakova issaro, na sampadānabhūto saṅgho”ti. Te evaṃ vattabbā - “vihāradānaṃ saṅghassā”ti idaṃ dānasamaye pavattavasena vuttaṃ, na

dinnasamaye pavattavasena. Dānakāle hi dāyako attano vatthubhūtaṃ vihāraṃ saṅghassa pariccajitvā deti, tasmā tasmīṃ samaye dāyako sāmī hoti, saṅgho sampadānaṃ, dinnakāle pana saṅghova sāmī hoti vihārassa paṭiggahitattā, na dāyako pariccattattā, tasmā saṅgho vicāretuṃ issaro. Tenāha bhagavā “pariccattaṃ taṃ, bhikkhave, dāyakehī”ti. Idaṃ pana saddalakkhaṇagarukā saddahissantīti vuttaṃ, atthato pana cīvarādīnaṃ catunnaṃ paccayānaṃ dānakāleyeva dāyakasantakabhāvo dinnakālato paṭṭhāya paṭiggāhakasantakabhāvo sabbesaṃ pākaṭo, tasmā idampi vacanaṃ dāyakasantakabhāvasādhakaṃ na hotīti daṭṭhabbaṃ.

Evam hotu, tathāpi “sace bhikkhūhi pariccattabhāvaṃ ñatvā sāmiko vā tassa puttadhītaro vā añño vā koci vaṃse uppanno puna kappiyavohārena deti, vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā vihārassāmikabhūtaḍḍāyakaṃ vā tassa puttadhītādīnaṃ vaṃse uppannānaṃ vā dātuṃ issarabhāvo siddhoyevāti. Na siddho. Kasmāti ce? Nanu vuttaṃ “bhikkhūhi pariccattabhāvaṃ ñatvā”ti, tasmā akappiyattā bhikkhūhi pariccattameva kappiyakaraṇatthāya dāyakādīhi puna kappiyavohārena deti, vaṭṭatī. Yathā appaṭiggahitattā bhikkhūhi aparibhuttameva khādanīyabhojanīyaṃ bhikkhusantakameva āpattimocanattaṃ dāyakādayo paṭiggahāpeti, na paribhuttaṃ, yathā ca bījagāmapariyāpannaṃyeva bhikkhusantakaṃ bījagāmabhūtagāmabhāvato parimocanattaṃ kappiyakārakādayo kappiyaṃ karonti, na apariyāpannaṃ, evaṃ akappiyaṃ bhikkhūhi pariccattaṃyeva taḷākādikaṃ kappiyakaraṇatthāya dāyakādayo puna denti, na apariccattaṃ, tasmā idampi vacanaṃ kappiyakaraṇattaṃyeva sādheti, na issarattanti viññāyati.

Tathāpi evaṃ vadeyyuṃ “jātibhūmiyaṃ jātibhūmikā upāsakā āyasmantaṃ dhammikattheraṃ sattahi jātibhūmikavihārehi pabbājayaṃsūti vacanato dāyako vihārassa issaroti viññāyati. Issarattāyeva hi te therāṃ pabbājetuṃ sakkā, no anissarā”ti, na kho panevaṃ daṭṭhabbaṃ. Kasmā? “Jātibhūmikā upāsakā”icceva hi vuttaṃ, na “vihāradāyakā”ti, tasmā tasmīṃ dese vasantā bahavo upāsakā āyasmantaṃ dhammikattheraṃ ayuttacārittā sakalasattavihārato pabbājayaṃsu, na attano vihāradāyakabhāvena issarattā, tasmā idampi udāharaṇaṃ na issarabhāvadīpakāṃ, atha kho aparādhānurūpakaraṇabhāvadīpakanti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ yadā dāyako vihāraṃ patiṭṭhāpetvā deti, tassa muñcacetaṇaṃ patvā dinnakālato paṭṭhāya so vā tassa vaṃse uppanno vā janapadassāmikarājādayo vā issarā bhavituṃ vā vicāretuṃ vā na labhanti, paṭiggāhakabhūto saṅgho vā gaṇo vā puggalo vā soyeva issaro bhavituṃ vā vicāretuṃ vā labhatīti daṭṭhabbaṃ.

Tattha dāyakādīnaṃ issaro bhavituṃ alabhanabhāvo kathaṃ viññāyatīti ce? “Vatthupariccāgalakkhaṇattā dānassa, pathavādivatthupariccāgena ca puna gahaṇassa ayuttattā”ti vimativinodaniyaṃ vacanato “anujānāmi, bhikkhave, yaṃ dīyamānaṃ patati, taṃ sāmaṃ gahetvā paribhuñjituṃ, pariccattaṃ taṃ, bhikkhave, dāyakehī”ti bhagavatā vuttattā ca “pariccattaṃ taṃ, bhikkhave, dāyakehīti vacanena panettha parasantakābhāvo dīpito”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā ca viññāyati. Saṅghādīnaṃ issaro bhavituṃ labhanabhāvo kathaṃ ñātabboti ce? Saṅghiko nāma vihāro saṅghassa dinno hoti pariccatto, “puggalike puggalikasaññī aññassa puggalike āpatti dukkaṭassa, attano puggalike anāpatti”ti pācittiyapāliyaṃ āgamanato ca “antamaso caturaṅgulapādakaṃ gāmadārakehi paṃsvāgārakesu kīlantehi katampi saṅghassa dinnato paṭṭhāya garubhaṇḍaṃ hotī”ti samantapāsādikāyaṃ vacanato ca “abhiyogepi cettha cātuddisaṃ saṅghaṃ uddissa bhikkhūnaṃ dinnāṃ vihāraṃ vā pariveṇaṃ vā āvāsaṃ vā mahantampi khuddakampi abhiyuñjato abhiyogo na ruhati,

acchinditvā gaṇhitumpi na sakkoti. Kasmā? Sabbesaṃ dhuranikkhepaṃ bhāvato. Na hettha sabbe cātuddisā bhikkhū dhuranikkhepaṃ karontīti. Dīghabhāṇakādibhedassa pana gaṇassa ekapuggalassa vā santakaṃ abhiyujjhitvā gaṇhanto sakkoti te dhuraṃ nikkhipāpetu”nti dutiyapārājikavaṇṇanāyaṃ vacanato ca viññāyati.

Kathaṃ dāyakaḍḍhānaṃ vicāretuṃ labhanabhāvo viññāyatīti ce? Santesupi veḷuvanavihārādīdāyakesu tesāṃ vicāraṇaṃ ananujānitvā “anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṇgehi samannāgataṃ bhikkhuṃ senāsanaggāhāpakaṃ sammannitu”nti bhikkhusseva senāsanaggāhāpakasammuttanujānato ca bhaṇḍanakārakesu kosambakabhikkhūsu sāvatthiṃ āgatesu anāthapiṇḍikena ca visākhāya mahāupāsikāya ca “kathāhaṃ, bhante, tesu bhikkhūsu paṭipajjāmi”ti evaṃ jetavanavihārādāyakaṃ pubbārāmaṃ vihārādāyakaḥ tesu ārocitesu tesāṃ senāsanavicāraṇaṃ avatvā āyasmataḥ sārīputtatttherena “kathaṃ nu kho, bhante, tesu bhikkhūsu senāsane paṭipajjitabba”nti ārocite “tena hi, sārīputta, vivittaṃ senāsaṃ dātabba”nti vatvā “sace pana, bhante, vivittaṃ na hoti, kathaṃ paṭipajjitabba”nti vutte “tena hi vivittaṃ katvāpi dātabbaṃ, na tvevāhaṃ, sārīputta, kenaci pariyāyena vuḍḍhatarassa bhikkhuno senāsaṃ paṭibāhitabbanti vadāmi, yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā”ti therasseva senāsanassa vicāraṇassa anuññātattā ca viññāyati.

Kathaṃ pana saṅghāḍḍhānaṃ senāsaṃ vicāretuṃ labhanabhāvo viññāyatīti? “Evañca, bhikkhave, sammannitabbo - paṭhamāṃ bhikkhu yācitabbo, yācitvā byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo -

Suṇātu me, bhante, saṅgho...pe... sammato saṅghena itthannāmo bhikkhu senāsanaggāhāpako, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evameva dhārayāmi.

Evaṃ saṅghena senāsanaggāhāpakaṃ sammannāpetvā puna tena saṅghasammattena senāsanaggāhāpakeṇa senāsanaggāhakavihāraṃ anujānitvā anujānāmi, bhikkhave, paṭhamāṃ bhikkhū gaṇetuṃ, bhikkhū gaṇetvā seyyā gaṇetuṃ, seyyā gaṇetvā seyyaggena gāhetu”nti vacanato saṅghikasenaṇāsanassa saṅghena vicāretuṃ labhanabhāvo viññāyati.

“Dīghabhāṇakādibhedassa pana gaṇassa ekapuggalassa vā dinnavihārādīṃ acchinditvā gaṇhante dhuranikkhepasambhavā pārājika”nti aṭṭhakathāyaṃ āgamanato ca “attano puggalike anāpatti”ti pāliyaṃ āgamanato ca “yasmīṃ pana viśāso ruhati, tassa santakaṃ attano puggalikamiva hotīti mahāpaccariādīsu vutta”nti aṭṭhakathāyaṃ vacanato ca gaṇassa dinno gaṇasantakavihāro gaṇeneva vicāriyate, no dāyakaḍḍhi. Puggalassa dinno puggalikavihāropi paṭiggāhakaṃ puggaleneva vicāriyate, no dāyakaḍḍhīti viññāyati. Evaṃ vinayapāliyaṃ aṭṭhakathāṭikāsu ca vihārassa saṅghikagaṇasantakapuggalikavasena tividdhasseva vacanato ca tesāmyeva saṅghagaṇapuggalānaṃ vihāravicāraṇassa anuññātattā ca dāyakasantakassa vihārassa viṣuṃ avuttattā ca dāyakaṇaṃ vihāravicāraṇassa ananuññātattā ca saṅghādayo eva vihārassa issarā honti, teyeva ca vicāretuṃ labhantīti daṭṭhabbaṃ.

Evaṃ hotu, tesu paṭiggāhakaḥ tesu saṅghagaṇapuggalesu so vihāro kassa santako hoti, kena ca vicāretabboti? Vuccate - saṅghikavihāre tāva “āgatānāgataṃ cātuddisassa saṅghassa dammī”ti dinnattā paṭiggāhakesu kālakesu tadañño cātuddisasaṅgho ca anāgatasāṅgho ca issaro, tassa santako, tena vicāretabbo. Gaṇasantake pana tasmīṃ gaṇe yāva ekopi atthi, tāva gaṇasantakova, tena

avasit̐thēna bhikkhunā vicāretabbo. Sabbesu kālakatesu yadi sakalagaṇo vā taṃgaṇapariyāpannaavasit̐thapuggalo vā jīvamānakāleyeva yassa kassaci dinno, yena ca vissāsaggāhavasena gahito, so issaro. Sacepi sakalagaṇo jīvamānakāleyeva aññaṇassa vā saṅghassa vā puggalassa vā deti, te aññaṇassaṅghapuggalā issarā honti. Puggalikavihāre pana so vihārassāmiko attano jīvamānakāleyeva saṅghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā deti, te issarā honti. Yo vā pana tassa jīvamānasseva vissāsaggāhavasena gaṇhāti, sova issaro hotīti daṭṭhabbo.

Kathaṃ viññāyatīti ce? Saṅghike vihārassa garubhaṇḍattā avissajjiyaṃ avebhaṅgikaṃ hoti, na kassaci dātabbaṃ. Gaṇasantakapuggalikesu pana tesam sāmikattā dānavissāsaggāhā ruhanti, “tasmā so jīvamānoyeva sabbaṃ attano parikkhāraṃ nissajjitvā kassaci adāsi, koci vā vissāsaṃ aggahesi. Yassa dinnaṃ, yena ca gahitaṃ, tasseva hotī”ti ca “dvinnaṃ santakaṃ hoti avibhattaṃ, ekasmiṃ kālakate itaro sāmī, bahūnampi santake eseva nayo”ti ca aṭṭhakathāyaṃ vuttattā viññāyati.

Evaṃ pana vissajjetvā adinnaṃ “mamaccayena asukassa hotū”ti dānaṃ accayadānattā na ruhati. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “sace hi pañcasu sahadhammikesu yo koci kālaṃ karonto ‘mamaccayena mayham parikkhāro upajjhāyassa hotu, ācariyassa hotu, saddhivihārikassa hotu, antevāsikassa hotu, mātu hotu, pitu hotu, aññaṇassa vā kassaci hotū”ti vadati, tesam na hoti, saṅghasseva hoti. Na hi pañcannaṃ sahadhammikānaṃ accayadānaṃ ruhati, gihīnaṃ pana ruhatī”ti. Ettha ca ekacce pana vinayadharā “gihīnanti padaṃ sampadānanti gahetvā bhikkhūnaṃ santakaṃ accayadānavasena gihīnaṃ dadante ruhati, pañcannaṃ pana sahadhammikānaṃ dento na ruhatī”ti vadanti. Evaṃ sante mātāpitūnaṃ dadantopi ruheyya tesam gihibhūtattā. “Atha ca pana ‘mātu hotu, pitu hotu, aññaṇassa vā kassaci hotū”ti vadati, tesam na hotī”ti vacanato na ruhatīti viññāyati, tasmā “gihīnaṃ panā”ti idaṃ na sampadānavacanaṃ, atha kho sāmivacanamevāti daṭṭhabbaṃ. Tena gihīnaṃ pana santakaṃ accayadānaṃ ruhatīti sambandho kātabbo.

Kiñca bhiyyo - “sace hi pañcasu sahadhammikesu yo koci kālaṃ karonto mamaccayena mayham parikkhāro”ti ārabhitvā “na hi pañcannaṃ sahadhammikānaṃ accayadānaṃ ruhati, gihīnaṃ pana ruhatī”ti vuttattā sāmyatthe chaṭṭhībahuvacanaṃ samatthitaṃ bhavati. Yadi evaṃ “gihīna”nti padassa asampadānatte sati katamaṃ sampadānaṃ hotīti? “Yassa kassaci”ti padaṃ. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “mātu hotu, pitu hotu, aññaṇassa vā kassaci hotū”ti. Ayamatto ajjukavatthunā dīpetabbo. Evaṃ jīvamānakāleyeva datvā matesu vinicchayo amhehi ñāto, kassaci adatvā matesu vinicchayo kathaṃ ñātabboti? Tatthāpi saṅghike tāva heṭṭhā vuttanayena saṅghova issaro, gaṇasantake pana ekaccesu avasesā issarā, sabbesu matesu saṅghova issaro. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sabbesu matesu saṅghikaṃ hotī”ti. Puggalike pana vihārassa garubhaṇḍattā avissajjiyaṃ avebhaṅgikaṃ saṅghikameva hoti.

Kathaṃ viññāyatīti ce? “Bhikkhusa, bhikkhave, kālakate saṅgho sāmī pattacīvare, apica gilānupaṭṭhākā bahūpakārā, anujānāmi, bhikkhave, saṅghena ticīvarañca pattañca gilānupaṭṭhākānaṃ dātuṃ. Yaṃ tattha lahubhaṇḍaṃ lahuparikkhāraṃ, taṃ sammukhībhūtena saṅghena bhājetuṃ. Yaṃ tattha garubhaṇḍaṃ garuparikkhāraṃ, taṃ āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa avissajjiyaṃ avebhaṅgika”nti tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena vuttattā viññāyati. Evampi “garubhaṇḍaṃ garuparikkhāraṃ”icceva bhagavatā vuttaṃ, na “vihāra”nti, tasmā

kathaṃ vihārassa garubhaṇḍabhāvoti viññāyatīti? “Vihāro vihāravatthu, idaṃ dutiyaṃ avebhaṅgika”nti pāliyaṃ,

“Dvisaṅgahāni dve honti, tatiyaṃ catusaṅgahaṃ;
Catutthaṃ navakoṭṭhāsaṃ, pañcamahaṃ aṭṭhabhedanaṃ.

“Iti pañcahi rāsīhi, pañcanimmalaḥ locano;
Pañcavīsavidhaṃ nātho, garubhaṇḍaṃ pakāsayī”ti. -

Aṭṭhakathāyañca vuttattā viññāyati.

Iti dāyako vihāraṃ katvā kulūpakabhikkhussa deti, tassa muñcacetanupattito pubbakāle dāyako vihārassāmiko hoti, dātuṃ vā vicāretuṃ vā issaro, muñcacetanupattito paṭṭhāya paṭiggāhakabhikkhu sāmiko hoti, paribhuñjituṃ vā aññesaṃ dātuṃ vā issaro. So puggalo attano jīvamānakkhaṇe ya eva saddhivihārikādīnaṃ nissajjitvā deti, tadā te saddhivihārikādayo sāmikā honti, paribhuñjituṃ vā aññassa vā dātuṃ issarā. Yadi pana kassaci adavāva kālaṃ karoti, tadā saṅghova tassa vihārassa sāmiko hoti, na dāyako vā puggalo vā, saṅghānumatiyā eva puggalo paribhuñjituṃ labhati, na attano issaravatāyāti daṭṭhabbo.

Evamaṃ mūlatoyeva saṅghassa dinnattā saṅghikabhūtavihāro vā mūle gaṇapuggalānaṃ dinnattā gaṇasantakapuggalikabhūtopi tesamaṃ gaṇapuggalānaṃ aññassa nissajjanavasena adavā kālakatattā pacchā saṅghikabhāvaṃ pattavihāro vā saṅghena vicāretabbo hoti. Saṅghenapi bhagavato anumatiyā senāsanaggāhāpakaṃ sammannitvā gāhāpetabbo. Vuttañhetamaṃ senāsanakkhandhake “atha kho bhikkhūnaṃ etadahosi ‘kena nu kho senāsaṃ gāhetabba’nti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - ‘anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṅgehi samannāgataṃ bhikkhuṃ senāsanaggāhāpakaṃ sammannitu’nti”ādi.

Imasmiṃ tṭhāne “senāsanaggāho nāma vassakālavasena senāsanaggāho, utukālavasena senāsanaggāho, dhuvavāsavasena senāsanaggāhoti tividho hoti. Tesu vassakālavasena senāsanaggāho purimavassavasena senāsanaggāho, pacchimavassavasena senāsanaggāhoti duvidho. Utukālavasena senāsanaggāhopi antarāmuttakavasena senāsanaggāho, taṅkhaṇapaṭisaḷlānavasena senāsanaggāhoti duvidho”ti ācariyā vadanti, etaṃ pāliyaṃ ca aṭṭhakathāya ca asamentaṃ viya dissati. Pāliyañhi “atha kho bhikkhūnaṃ etadahosi ‘kati nu kho senāsanaggāho’ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - tayome, bhikkhave, senāsanaggāhā purimako pacchimako antarāmuttako. Aparajjugatāya āsāḷhiyā purimako gāhetabbo, māsagatāya āsāḷhiyā pacchimako gāhetabbo, aparajjugatāya pavāraṇāya āyatiṃ vassāvāsattṭhāya antarāmuttako gāhetabbo. Ime kho, bhikkhave, tayo senāsanaggāhā”ti evamaṃ āgato, aṭṭhakathāyampi “tisu senāsanaggāhesu purimako ca pacchimako cāti ime dve gāhā tṭhavarā. Antarāmuttake ayaṃ vinicchayo...pe... ayaṃ tāva antovasse vassūpanāyikādivasena pāliyaṃ āgatasenāsanaggāhakathā, ayaṃ pana senāsanaggāho nāma duvidho hoti utukāle ca vassāvāse cā”ti evamaṃ āgato, tasmā saṅghena sammata senāsanaggāhāpakena vicāretabbā.

Senāsanaggāho nāma utukāle senāsanaggāho, vassāvāse senāsanaggāhoti duvidho. Tattha utukālo nāma hemanta utugimhautuvasena aṭṭha māsā, tasmīṃ kāle bhikkhū aniyatāvāsā honti, tasmā ye yadā āgacchanti, tesamaṃ tadā bhikkhū utṭhāpetvā

senāsanam dātabbam, akālo nāma natthi. Ayam utukāle senāsanaggāho nāma. Vassāvāse senāsanaggāho pana “purimako pacchimako antarāmuttako”ti pāliyam āgatanayena tividho hoti. Antarāmuttakopi hi āyatim vassāvāsathāya gāhitattā vassāvāse senāsanaggāhameva pavisati, na utukāle senāsanaggāho. Vuttañhi bhagavatā “aparajjugatāya pavāraṇāya āyatim vassāvāsathāya antarāmuttako gāhetabbo”ti. Taṅkhaṇapaṭisallānavasena senāsanaggāhoti ca neva pāliyam na aṭṭhakathāyam visum āgato, utukāle senāsanaggāhoyeva tadaṅgasenāsanaggāhotipi taṅkhaṇapaṭisallānavasena senāsanaggāhotipi vadanti, tasmā utukālavasena senāsanaggāhopi “antarāmuttakavasena senāsanaggāho taṅkhaṇapaṭisallānavasena senāsanaggāhoti dubbidho”ti na vattabbo.

Athāpi vadanti “yathāvuttesu pañcasu senāsanaggāhesu cattāro senāsanaggāhā pañcaṅgasamannāgatena senāsanaggāhāpakasammutiladdhena bhikkhunā antoupacārasīmaṭṭhena hutvā antosīmaṭṭhānam bhikkhūnam yathāvinayam vicāretabbā honti, te pana vicāraṇā yāvajjakālā thāvarā hutvā na tiṭṭhanti, dhuvavāsavasena vicāraṇameva yāvajjakālā thāvaram hutvā tiṭṭhatī”ti, tampi tathā na sakkā vattum. Kasmā? Senāsanaggāhāpakabhede “dhuvavāsavasena senāsanaggāho”ti pāliyam aṭṭhakathāyañca natthi. Dhuvavāsavasena vicāraṇaṇca sammutiladdhena senāsanaggāhāpakena vicāretabbam na hoti, atha kho samaggena saṅghena apalokanakammavasena duvaṅgasamannāgatassa bhikkhussa anuṭṭhāpanīyam katvā dānameva, tasmā samaggo saṅgho bahūpakāratāguṇavisitṭhatāsaṅkhātehi dvīhi aṅgehi samannāgataṃ bhikkhum apalokanakammavasena sammannitvā tassa phāsukaṃ āvāsaṃ dhuvavāsavasena anuṭṭhāpanīyam katvā deti, taṃ yāvajjakālā thāvaram hutvā tiṭṭhatīti vattabbam.

Samaggo saṅghova dhuvavāsavasena deti, na senāsanaggāhāpakoti ayamatto katham ñātabboti ce? “Saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnam vā gaṇavācakaācariyassa vā bahūpakāratam guṇavisitṭhatañca sallakkhento dhuvavāsathāya vihāram sammannitvā detī”ti “saṅgho pana bahussutassa uddesaparipucchādīhi bahūpakārassa bhāranitthārakassa phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyam katvā detī”ti ca “saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharagaṇavācakaācariyānam vā bahūpakāratam guṇavisitṭhatañca sallakkhetvā dhuvavāsathāya vihāram sallakkhetvā sammannitvā detī”ti ca “bahussutassa saṅghabhāranitthārakassa bhikkhuno anuṭṭhāpanīyasenāsanampī”ti ca “apalokanakammaṃ nāma sīmaṭṭhakaṃ saṅgham sodhetvā chandārahānam chandam āharitvā samaggassa saṅghassa anumatiyā tikkhattum sāvetvā kattabbam kamma”nti ca aṭṭhakathāsu vacanato sādhuṃ nissamsayena ñātabboti.

Katham pana apalokanakammena dātabbabhāvo viññāyatīti? “Bahussutassa saṅghabhāranitthārakassa bhikkhuno anuṭṭhāpanīyasenāsanampi saṅghakiccaṃ karontānam kappiyakārakādīnam bhattavetanampi apalokanakammena dātum vaṭṭatī”ti parivāraṭṭhakathāyam kammavagge āgatattā viññāyati. Katham pana duvaṅgasamannāgatassa bhikkhunoyeva dātabbabhāvo viññāyatīti? “Bahūpakāratanti bhaṇḍāgārikatādibahuupakārabhāvaṃ. Na kevalam idamevāti āha ‘guṇavisitṭhatañcā’tiādi. Tena bahūpakārattepi guṇavisitṭhattābhāve, guṇavisitṭhattepi bahūpakārattābhāve dātum na vaṭṭatīti dassetī”ti vinayatthamañjūsāyam vuttattā viññāyati.

Kasmā pana senāsanaggāhāpakena vicāretabbo senāsanaggāho yāvajjakālā na

tiṭṭhatīti? Pañcaṅgasamannāgatassa senāsanaggāhāpakassa bhikkhuno dullabhata, nānādesavāsīnaṃ nānācariyakulasambhavānaṃ bhikkhūnaṃ ekasambhogaparibhogassa dukkaratā ca imehi dvīhi kāraṇehi na tiṭṭhati. Vuttañhietaṃ bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, pañcahaṅgehi samannāgataṃ bhikkhuṃ senāsanaggāhāpakaṃ sammannituṃ, yo na chandāgatiṃ gaccheyya, na dosāgatiṃ gaccheyya, na mohāgatiṃ gaccheyya, na bhayāgatiṃ gaccheyya, gahitāgahitaṅca jāneyyā”ti. Aṭṭhakathāyampi “evarūpena hi sabhāgapuggalena ekavihāre vā ekapariveṇe vā vasantena attho natthī”ti vuttaṃ. Kasmā pana dhuvavāsathāya dānavicāro yāvajjakālā tiṭṭhatīti? Pañcaṅgasamannāgatābhāvepi sīmaṭṭhakassa samaggassa saṅghassa anumatiyā kattabbatā. Vuttañhi “apalokanakammaṃ nāma sīmaṭṭhakaṃ saṅghaṃ sodhetvā chandārahānaṃ chandaṃ āharitvā samaggassa saṅghassa anumatiyā tikkhattuṃ sāvetvā kattabbaṃ kamma”nti.

Utukāle saṅghikasenāsane vasantena āgato bhikkhu na paṭibāhetabbo aññatra anuṭṭhāpaniyā. Vuttañhi bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, vassānaṃ temāsaṃ paṭibāhituṃ, utukālaṃ pana na paṭibāhita”nti. “Aññatra anuṭṭhāpaniyā”ti vuttaṃ, katame anuṭṭhāpaniyāti? Cattāro anuṭṭhāpaniyā vuḍḍhataro, bhaṇḍāgāriko, gilāno, saṅghato laddhasenāsano ca. Tattha vuḍḍhataro bhikkhu tasmiṃ vihāre antosīmaṭṭhakabhikkhūsu attanā vuḍḍhatarassa aññassa abhāvā yathāvuḍḍhaṃ kenaci anuṭṭhāpanīyo. Bhaṇḍāgāriko saṅghena sammannitvā bhaṇḍāgārassa dinnatāya saṅghassa bhaṇḍaṃ rakkhanto gopento vasati, tasmā so bhaṇḍāgāriko kenaci anuṭṭhāpanīyo. Gilāno gelaññābhībhūto attano laddhasenāsane vasanto kenaci anuṭṭhāpanīyo. Saṅghato laddhasenāsano samaggena saṅghena dinnasenāsanaṭṭā kenaci anuṭṭhāpanīyo. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “cattāro hi na vuṭṭhāpetabbā vuḍḍhataro, bhaṇḍāgāriko, gilāno, saṅghato laddhasenāsanoti. Tattha vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya navakatarena na vuṭṭhāpetabbo, bhaṇḍāgāriko saṅghena sammannitvā bhaṇḍāgārassa dinnatāya, gilāno attano gilānatāya, saṅgho pana bahussutassa uddesaparipucchādīhi bahūpakārassa bhāranitthārakassa phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā deti, tasmā so upakāratāya ca saṅghato laddhatāya ca na vuṭṭhāpetabbo”ti. Thapetvā ime cattāro avasesā vuṭṭhāpaniyāva honti.

Aparasmiṃ bhikkhumhi āgate vuṭṭhāpetvā senāsaṇaṃ dāpetabbaṃ. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “utukāle tāva keci āgantukā bhikkhū purebhattaṃ āgacchanti, keci pacchābhattaṃ paṭhamayāmaṃ vā majjhimayāmaṃ vā pacchimayāmaṃ vā, ye yadā āgacchanti, tesāṃ tadāva bhikkhū vuṭṭhāpetvā senāsaṇaṃ dāpetabbaṃ, akālo nāma natthī”ti. Etarahi pana saddhā pasannā manussā vihāraṃ katvā appekacce paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā “saṅghe dinnāṃ mahapphala”nti ñatvā cātuddisaṃ saṅghaṃ ārabha “imaṃ vihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa demā”ti vatvā denti, appekacce attanā pasannaṃ bhikkhuṃ ārabha vihāraṃ katvāpi dānakāle tena uyyojitā hutvā cātuddisaṃ saṅghaṃ ārabha vuttanayena denti, appekacce karaṇakālepi dānakālepi attano kulūpakabhikkhumeva ārabha pariccajanti, tathāpi dakkhiṇodakapātānakāle tena sikkhāpitā yathāvuttapāṭhaṃ vacībhedāṃ karonti, cittaṃ pana kulūpakasseva denti, na sabbasaṅghasādhāraṇatthaṃ icchanti.

Imesu tīsu dānesu paṭhamam pubbakālepi dānakālepi saṅgham uddissa pavattattā sabbasaṅghikam hoti. Dutiyam pubbakāle puggalam uddissa pavattamānampi dānakāle saṅgham uddissa pavattattā saṅghikameva. Tatiyam pana pubbakālepi dānakālepi kulūpakapuggalameva uddissa pavattati, na saṅgham, kevalam bhikkhunā vuttānusāreneva vacībhedaṃ karonti. Evaṃ sante “kiṃ ayam vihāro cittavasena puggaliko hoti, vacībhedavasena saṅghiko”ti cintāyam ekacce evaṃ vadeyyum -

“Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā;
Manasā ce pasannena, bhāsati vā karoti vā;
Tato naṃ sukhamanveti, chāyāva anapāyinīti. -

Vacanato cittavasena puggaliko hoti”ti. Aññe “yathā dāyakā vadanti, tathā paṭipajjitabbanti vacanato vacībhedavasena saṅghiko hoti”ti.

Tatrāyam vicāraṇā - idaṃ dānam pubbe puggalassa pariṇatam pacchā saṅghassa pariṇāmitam, tasmā “saṅghiko”ti vutte navasu adhammikadānesu “puggalassa pariṇatam saṅghassa pariṇāmeti”ti vuttam aṭṭhamam adhammikadānam hoti, tassa dānassa paṭiggahāpi paribhogāpi adhammikapaṭiggahā adhammikaparibhogā honti. “Puggaliko”ti vutte tīsu dhammikadānesu “puggalassa dinnam puggalasseva deti”ti vuttam tatiyadhammikadānam hoti, tassa paṭiggahāpi paribhogāpi dhammikapaṭiggahā dhammikaparibhogā honti, tasmā puggalikapakkham bhajati. Appekacce suttantikādigaṇe pasīditvā vihāram kāretvā gaṇassa denti “imaṃ vihāram āyasmantānam dammi”ti. Appekacce puggale pasīditvā vihāram katvā puggalassa denti “imaṃ vihāram āyasmato dammi”ti. Ete pana gaṇasantakapuggalikā vihārā dānakālato paṭṭhāya paṭiggāhakasantakāva honti, na dāyakasantakā. Tesu gaṇasantako tāva ekaccesu matesu avasesānam santako, tesu dharmānesuyeva kassaci denti, tassa santako. Kassaci adatvā sabbesu matesu saṅghiko hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyam “dvinnam santakam hoti avibhattam, ekasmiṃ kālakate itaro sāmī, bahūnam santakepi eseṇa nayo. Sabbesu matesu saṅghikamva hoti”ti.

Puggalikavihāropi yadi so paṭiggāhakatapuggalo attano jīvamānakāleyeva saddhivihārikādīnam deti, koci vā tassa vissāseṇa tam vihāram aggahesi, tassa santako hoti. Kassaci adatvā kālakate saṅghiko hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyam “so jīvamānoyeva sabbam attano parikkhāram nissajjitvā kassaci adāsi, koci vā vissāsam aggahesi. Yassa dinno, yena ca gahito, tasseva hoti”ti. Pāḷiyañca “bhikkhusa, bhikkhave, kālakate saṅgho sāmī pattacīvare, apica gilānupaṭṭhākā bahūpakārā. Anujānāmi, bhikkhave, saṅghena ticīvarañca pattañca gilānupaṭṭhākānam dātum, yaṃ tattha lahubhaṇḍam lahuparikkhāram, tam sammukhībhūtena saṅghena bhājetum, yaṃ tattha garubhaṇḍam garuparikkhāram, tam āgatānāgatassa cātuddisassa saṅghassa avissajjiyam avebhaṅgika”nti vuttam, tasmā iminā nayena vinicchayo kātabbo.

Saṅghike pana pāḷiyam āgatānam “purimako pacchimako antarāmuttako cā”ti vuttānam tiṇṇam senāsanaggāhānañca aṭṭhakathāyam āgatānam “utukāle ca vassāvāse cā”ti vuttānam dvinnam senāsanaggāhānañca etarahi asampajjanato anuṭṭhāpanīyapāḷiyam āgatassa attano sabhāvena anuṭṭhāpanīyassa dhuvavāsathāya saṅghena dinnatāya anuṭṭhāpanīyassa vaseneva vinicchayo hoti. Vuḍḍhataragilānā hi attano sabhāvena anuṭṭhāpanīyā honti. Vuttañhetam aṭṭhakathāyam “vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya navakatarena na vuṭṭhāpetabbo,

gilāno attano gilānatāyā”ti. Bhaṇḍāgārikadhammakathikādayo dhuvavāsathāya saṅghena dinnatāya anuṭṭhāpanīyā honti. Vuttañhi “saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnaṃ vā...pe... dhuvavāsathāya vihāraṃ sammannitvā deti, tasmā yassa saṅghena dinno, sopi anuṭṭhāpanīyo”ti. So evaṃ veditabbo - etarahi saṅghikavihāresu saṅghattheresu yathākammaṅgatesu tasmim vihāre yo bhikkhu vuḍḍhataro, sopi “ayaṃ vihāro mayā vasitabbo”ti vadati. Yo tattha byatto paṭibalo, sopi tattheva vadati. Yena so vihāro kārīto, sopi “mayā pasīditapuggalo āropetabbo”ti vadati. Saṅghopi “mayameva issarā, tasmā amhehi icchitapuggalo āropetabbo”ti vadati. Evaṃdvidhā vā tidhā vā catudhā vā bhinnesu mahantaṃ adhikaraṇaṃ hoti.

Tesu vuḍḍhataro “na ttevāhaṃ, bhikkhave, kenaci pariyāyena vuḍḍhatarassa āsanaṃ paṭibāhitabbanti vadāmi, yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā”ti pālīpāṭhañca, “vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya navakatarena na vuṭṭhāpetabbo”ti atṭhakathāvacanañca gahetvā “ahameva ettha vuḍḍhataro, mayā vuḍḍhataro añño natthi, tasmā ahameva imasmim vihāre vasitumanucchaviko”ti saññī hoti. Byattopi “bahussutassa saṅghabhāranitthārakassa bhikkhuno anuṭṭhāpanīyasenāsanampī”ti parivāraṭṭhakathāvacanañca, “anujānāmi, bhikkhave, byattena bhikkhunā paṭibalena dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetum, nissayaṃ dātu”ntiādīpālīvacanañca gahetvā “ahameva ettha byatto paṭibalo, na mayā añño byattataro atthi, tasmā ahameva imassa vihārasa anucchaviko”ti saññī. Vihārakārakopi “yena vihāro kārīto, so vihārasāmikoti vinayapāṭho atthi, mayā ca bahuṃ dhanaṃ cajitvā ayaṃ vihāro kārīto, tasmā mayā pasannapuggalo āropetabbo, na añño”ti saññī. Saṅghopi “saṅghiko nāma vihāro saṅghassa dinno hoti pariccatto”tiādīpālīvacanañca, antamaso caturaṅgulapādakaṃ gāmadārahehi paṃsvāgārakesu kīlantehi katampi saṅghassa dinnakālato paṭṭhāya garubhaṇḍaṃ hoti”tiādīatṭhakathāvacanañca gahetvā “ayaṃ vihāro saṅghiko saṅghasantako, tasmā amhehi abhirucitapuggalova āropetabbo, na añño”ti saññī.

Tattha vuḍḍhatarassa vacanepi “na ttevāhaṃ, bhikkhave”tyādivacanaṃ tesu tesu āsanasālādīsu aggāsanassa vuḍḍhatarārahattā bhattaṃ bhuñjitvā nisinnopi bhikkhu vuḍḍhatare āgate vuṭṭhāya āsanaṃ dātabbaṃ sandhāya bhagavatā vuttaṃ, na dhuvavāsaṃ sandhāya. “Vuḍḍhataro attano vuḍḍhatāya”tyādivacanañca yathāvuḍḍhaṃ senāsane dīyamāne vuḍḍhatare āgate navakatāro vuṭṭhāpetabbo, vuṭṭhāpetvā vuḍḍhatarassa senāsanāṃ dātabbaṃ, vuḍḍhataro pana navakatarena na vuṭṭhāpetabbo. Kasmā? “Attano vuḍḍhataratāyā”ti utukāle yathāvuḍḍhaṃ senāsanadānaṃ sandhāya vuttaṃ, na dhuvavāsathāya dānaṃ sandhāya, tasmā idampi vacanaṃ upaparikkhitabbaṃ, na sīghaṃ anujānitabbaṃ.

Byattavacanepi “bahussutassa saṅghabhāranitthārakassa”tyādivacanañca na bahussutamattena saṅghikavihārassa issarabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, atha kho tassa bhikkhussa bahūpakārataṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvā saṅghena phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā dinne so bhikkhu kenaci tamhā vihārā anuṭṭhāpanīyo hoti, imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave”tyādivacanañca nissayācariyānaṃ lakkhaṇaṃ pakāsetum bhagavatā vuttaṃ, na saṅghikavihārassa issarattaṃ, tasmā idampi vacanaṃ upaparikkhitabbaṃ, na sīghaṃ anujānitabbaṃ.

Dāyakavacanaṃ pana nānujānitabbaṃ paṭibāhitabbaṃ. Kasmā? “Yena vihāro kārīto”tyādi pāṭhassa amukhyavohārattā. Yathā hi puthujjanakāle rūpādīsu

sañjanassa bhūtapubbattā bhūtapubbagatiyā arahāpi “satto”ti, evaṃ dānakālato pubbe tassa vihārassa sāmibhūtapubbattā dāyako “vihārasāmiko”ti vuccati, na issarattā. Na hi sakale vinayapiṭake aṭṭhakathāṭīkāsu ca “vissajjetvā dinnassa vihārassa dāyako issaro”ti vā “dāyakena vicāretabbo”ti vā “dāyakasantakavihāro”ti vā pāṭho atthi, “saṅghiko, gaṇasantako, puggaliko”icceva atthi, tasmā tassa vacanaṃ nānujānitabbaṃ.

Saṅghassa vacanepi “saṅghiko nāma vihāro”tyādivacanaṃ saṅghasantakabhāvaṃ saṅghena vicāretabbabhāvaṃ dīpeti, saṅgho pana vicārento pañcaṅgasamannāgataṃ bhikkhuṃ senāsanaggāhāpakam sammannitvā tena yathāvuḍḍhaṃ vicāretabbo vā hoti, samaggena saṅghena duvaṅgasamannāgatassa bhikkhuno apalokanakammena dhuvavāsathāya dātabbo vā. Tesu pañcaṅgasamannāgatassa bhikkhuno dullabhata senāsanaggāhāpakasammutiya abhāve sati duvaṅgasamannāgato bhikkhu pariyesitabbo. Evaṃ pana apariyesitvā bhaṇḍāgārikatādibahaūpakāratāyuttassa bahussutatādiguṇavisitṭhatāviraḥassa bhikkhuno āmisagarukatādivasena saṅghena vihāro dātabbo na hoti, tasmā saṅghavacanampi upaparikkhitabbaṃ, na tāva anujānitabbaṃ.

Atha tīnipi vacanāni saṃsandetabbāni. Tattha saṅghassa issarattā saṅgho pucchitabbo “ko puggalo tumhehi abhirucito”ti, pucchitvā “eso”ti vutte “kasmā abhirucito”ti pucchitvā “eso puggalo amhe cīvarādipaccayehi anuggahetā, amhākaṃ ñātisālohito, upajjhāyo, ācariyo, saddhivihāriko, antevāsiko, samānupajjhāyako, samānācariyako, piyasahāyo, lābhī, yasassī, tasmā amhehi abhirucito”ti vutte “na ettāvata dhuvavāsathāya vihāro dātabbo”ti paṭikkhipitabbo. Atha “eso puggalo sabbehi amhehi vuḍḍhataro aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapiṇḍaṃ arahati, dhuvavāsathāya vihāro pana tassa dātabboti aṭṭhakathācariyehi na vutto”ti vatvā paṭikkhipitabbo. Atha “dhammakathiko, vinayadharo, gaṇavācakaācariyo”ti vutte “eso dhuvavāsathāya dinnavihārassa anucchaviko, etassa dātabbo”ti anumoditabbo. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnaṃ vā gaṇavācakaācariyassa vā bahūpakārataṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhento dhuvavāsathāya vihāraṃ sammannitvā detī”ti vacanato viññāyati.

Idha pana sādhakapāṭhe “bhaṇḍāgārikassa vā”ti vijjamāne kasmā sādhyavacane bhaṇḍāgāriko na vuttoti? Etarahi bhaṇḍāgārassa abhāvā. Yadi kesuci vihāresu bhaṇḍāgāraṃ sammanneyya, so bhaṇḍāgāravihāre nisinno saṅghassa pattacīvararakkhaṇādikaṃ upakāraṃ kareyya, tassa bahūpakārataṃ sallakkhento saṅgho bhaṇḍāgārikassa phāsukaṃ āvāsaṃ etarahipi dhuvavāsathāya dadeyya, so tassa visuṃ dhuvavāsavivāhāro. Ettha sādhakapāṭhe “dhammakathikavinayadharādīnaṃ vā”tiādisaddena bahussuto āgatāgamo dhammadharo vinayadharo mātikādhāro paṇḍito byatto medhāvī lajjī kukkuccako sikkhākāmoti vuttaguṇavante saṅgaṇhāti. Athāpi “eso puggalo bahussuto uddesaparipucchādīhi bhikkhūnaṃ bahūpakāro saṅghabhāranitthārako”ti vadati, “sādhu esopi phāsukāvāsassa araho, anuṭṭhāpanīyaṃ katvā dhuvavāsathāya vihāro etassapi dātabbo”ti vatvā anumoditabbo. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Saṅgho pana bahussutassa uddesaparipucchādīhi bahūpakārassa bhāranitthārakassa phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā detī”ti vacanato viññāyati.

Athāpi “ayaṃ puggalo dhammakathiko vinayadharo gaṇavācakaācariyo saṅghassa bahūpakāro visitṭhaguṇayutto”ti vadati, “sādhu etassapi puggalassa

dhuvavāsathāya vihāraṃ sallakkhetvā sammannitvāva dātabbo’’ti vatvā anumoditabbo. Kathaṃ viññāyatīti ce? ‘‘Saṅgho pana bhaṇḍāgārikassa vā dhammakathikavinayadharādīnaṃ vā gaṇavācakācariyassa vā bahūpakārataṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvā dhuvavāsathāya vihāraṃ sammannitvā detī’’ti vacanato viññāyati.

Athāpi ‘‘eso puggalo bahussuto saṅghabhāranitthārako’’ti vadati, ‘‘sādhu etassapi anuṭṭhāpanīyaṃ katvā dātabbo’’ti vatvā anumoditabbo. Kathaṃ viññāyatīti ce? ‘‘Bahussutassa saṅghabhāranitthārakassa bhikkhuno anuṭṭhāpanīyasenāsanampī’’ti parivāraṭṭhakathāyaṃ vuttattā viññāyati. Tato ‘‘evaṃ duvaṅgasampanno puggalo antosīmaṭṭho vā bahisīmaṭṭho vā’’ti pucchitvā ‘‘antosīmaṭṭho’’ti vutte ‘‘sādhu suṭṭhu tassa dātabbo’’ti sampatiṇṇhitabbaṃ. ‘‘Bahisīmaṭṭho’’ti vutte ‘‘na dātabbo’’ti paṭikkhipitabbaṃ. Kasmāti ce? ‘‘Na, bhikkhave, nissīme ṭhitassa senāsaṇaṃ gāhetabbaṃ, yo gāheyya, āpatti dukkaṭassā’’ti vacanatoti.

Atha ‘‘duvaṅgasamannāgate antosīmaṭṭhe asati ekaṅgasamannāgato antosīmaṭṭho atthī’’ti pucchitvā ‘‘atthī’’ti vutte ‘‘sādhu suṭṭhu etassa dātabbo’’ti sampatiṇṇhitabbaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? ‘‘Bahūpakārataṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvoti bhaṇḍāgārikassa bahūpakārataṃ dhammakathikādīnaṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvoti sārattadīpaniyaṃ ekekaṅgavasena āgatattā viññāyati. ‘‘Antosīmaṭṭho ekaṅgasamannāgatopi natthi, bahisīmaṭṭhova atthī’’ti vutte ‘‘āgantvā antosīme ṭhitassa dātabbo’’ti vattabbo. Kasmāti ce? ‘‘Asampattānampi upacārasīmaṃ pavitṭhānaṃ antevāsikādīsu gaṇhantesu dātabbamevā’’ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato viññāyati.

Sace pana ekaṅgayuttabhāvena vā duvaṅgayuttabhāvena vā samānā dve tayo bhikkhū antosīmāyaṃ vijjamānā bhaveyyuṃ, kassa dātabboti? Vaḍḍhatarassāti. Kathaṃ viññāyatīti ce? ‘‘Na ca, bhikkhave, saṅghikaṃ yathāvuḍḍhaṃ paṭibāhitabbaṃ, yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā’’ti vacanatoti. Sace pana antosīmāyaṃ ekaṅgayutto vā duvaṅgayutto vā bhikkhu natthi, sabbeva āvāsikā bālā abyattā, evaṃ sati kassa dātabboti? Yo taṃ vihāraṃ āgacchati āgantuko bhikkhu, so ce lajjī hoti pesalo bahussuto sikkhākāmo, so tehi āvāsikehi bhikkhūhi aññattha agamanatthaṃ saṅghaṃ katvā so āvāso dātabbo.

Ayamatto kathaṃ jānitabboti ce? ‘‘Idha pana, bhikkhave, aññatarasmiṃ āvāse sambahulā bhikkhū viharanti bālā abyattā, te na jānanti uposathaṃ vā uposathakammaṃ vā pātimokkhaṃ vā pātimokkhuddesaṃ vā. Tattha añño bhikkhu āgacchati bahussuto āgatāgamo dhammadharo vinayadharo mātikāddharo paṇḍito byatto medhāvī lajjī kukkucako sikkhākāmo, tehi, bhikkhave, bhikkhūhi so bhikkhu saṅghetabbo anuggahetabbo upalāpetabbo upaṭṭhāpetabbo cuṇṇena mattikāya dantakaṭṭhena mukhodakena. No ce saṅgaṇheyyuṃ anuggaṇheyyuṃ upalāpeyyuṃ upaṭṭhāpeyyuṃ cuṇṇena mattikāya dantakaṭṭhena mukhodakena, āpatti dukkaṭassā’’ti sammāsambuddhena paññattattā, aṭṭhakathāyañca ‘‘saṅghetabboti ‘sādhu, bhante, āgatattha, idha bhikkhā sulabhā sūpabyañjanaṃ atthi, vasatha anukkaṇṭhamānā’’ti evaṃ piyavacanena saṅghetabbo, punappunaṃ tathākaraṇavasena anuggahetabbo, ‘āma vasissāmī’’ti paṭivacanadāpanena upalāpetabbo. Atha vā catūhi paccayehi saṅghetabbo ceva anuggahetabbo ca, piyavacanena upalāpetabbo, kaṇṇasukhaṃ ālapitabboti attho, cuṇṇādīhi upaṭṭhāpetabbo. Āpatti dukkaṭassāti sace sakalopi saṅgho na karoti, sabbesaṃ dukkaṭaṃ. Idha neva therā, na daharā muccanti, sabbehi vārena upaṭṭhātabbo,

attano vāre anupaṭṭhahantassa āpatti. Tena pana mahātherānaṃ pariveṇasammajjanadantakaṭṭhadānādīni na sādītābāni. Evampi sati mahātherehi sāyaṃpātaṃ upaṭṭhānaṃ āgantabbaṃ. Tena pana tesaṃ āgamaṇaṃ ñatvā paṭhamataraṃ mahātherānaṃ upaṭṭhānaṃ gantabbaṃ. Sacassa saddhiṃcarā bhikkhū upaṭṭhākā atthi, ‘mayhaṃ upaṭṭhākā atthi, tumhe appossukkā viharathā’ti vattabbaṃ. Athāpissa saddhiṃ carā natthi, tasmīṃyeva pana vihāre eko vā dve vā vattasampannā vadanti ‘mayhaṃ therassa kattabbaṃ karissāma, avasesā phāsu viharantū’ti, sabbesaṃ anāpatti’ti vuttattā. Evaṃ tādisaṃ bahisīmato antosīmamāgataṃ lajjīpesalabahussutasikkhākāmabhūtaṃ bhikkhuṃ antosīmāya dhuvanivāsathāya phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā dātabboti viññāyati.

Nanu ca “na, bhikkhave, nissīme ṭhitassa senāsanaṃ gāhetabbaṃ, yo gāheyya, āpatti dukkaṭassā”ti bhagavatā vuttaṃ, atha kasmā nissīmato āgatassa dhuvavāsathāya vihāro dātabboti? Vuccate - “nissīme ṭhitassā”ti idaṃ anādare sāmivacanaṃ, tasmā nissīme ṭhitaṃyeva senāsanaṃ na gāhetabbanti attho daṭṭhabbo, na nissīme ṭhitassa tassa bhikkhussa antosīmaṃ pavīṭṭhassapi senāsanaṃ na gāhetabbanti attho, tasmā pubbe bahisīmāyaṃ ṭhitepi idāni antosīmaṃ pavīṭṭhakālato paṭṭhāya catupaccayabhāgo labbhati. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “asukavihāre kira bahuṃ cīvaraṃ uppannanti sutvā yojanantarikavihāratopi bhikkhū āgacchanti, sampattasampattānaṃ ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya dātabba”nti. Antosīmaṭṭhesu pātimokkhaṃ uddisitūṃ asakkontesu yattha pātimokkhuddesako atthi, so āvāso gantabbo hoti. Antovassepī pātimokkhuddesakena vinā vassaṃ vasitūṃ na labhati. Yattha pātimokkhuddesako atthi, tattha gantvā vassaṃ vasitabbaṃ, tasmā bahisīmato āgatopi lajjīpesalabahussutasikkhākāmabhikkhu saṅgahetabbo hoti. Vuttañhetam bhagavatā -

“Idha pana, bhikkhave, aññatarasmiṃ āvāse tadahuposathe sambahulā bhikkhū viharanti bālā abyattā, te na jānanti uposathaṃ vā uposathakammaṃ vā pātimokkhaṃ vā pātimokkhuddesaṃ vā. Tehi, bhikkhave, bhikkhūhi eko bhikkhu sāmanta āvāsā sajjukaṃ pāhetabbo ‘gacchāvuso saṃkhittena vā vitthārena vā pātimokkhaṃ pariyāpuṇitvā āgacchā’ti. Evañcetaṃ labhetha, iccetaṃ kusalaṃ. No ce labhetha, tehi, bhikkhave, bhikkhūhi sabbeheva yattha jānanti uposathaṃ vā uposathakammaṃ vā pātimokkhaṃ vā pātimokkhuddesaṃ vā, so āvāso gantabbo. No ce gaccheyyūṃ, āpatti dukkaṭassa. Idha pana, bhikkhave, aññatarasmiṃ āvāse sambahulā bhikkhū vassaṃ vassanti bālā abyattā, te na jānanti uposathaṃ vā uposathakammaṃ vā pātimokkhaṃ vā pātimokkhuddesaṃ vā. Tehi, bhikkhave, bhikkhūhi eko bhikkhu sāmanta āvāsā sajjukaṃ pāhetabbo ‘gacchāvuso saṃkhittena vā vitthārena vā pātimokkhaṃ pariyāpuṇitvā āgacchā’ti. Evañcetaṃ labhetha, iccetaṃ kusalaṃ. No ce labhetha, eko bhikkhu sattāhakālikaṃ pāhetabbo ‘gacchāvuso saṃkhittena vā vitthārena vā pātimokkhaṃ pariyāpuṇitvā āgacchā’ti. Evañcetaṃ labhetha, iccetaṃ kusalaṃ. No ce labhetha, na, bhikkhave, tehi bhikkhūhi tasmīṃ āvāse vassaṃ vasitabbaṃ, vaseyyūṃ ce, āpatti dukkaṭassāti”.

Evaṃ bahisīmato āgatassapi saṅghassa upakāraṃ kātuṃ sakkontassa visiṭṭhaguṇayuttassa dātabbabhāvo viññāyati, tasmā “amhākaṃ gaṇo na hoti, amhākaṃ vaṃso pavenī na hoti, amhākaṃ sandiṭṭhasambhatto na hoti”tiādīni vatvā na paṭikkhipitabbo. Gaṇādibhāvo hi appamāṇaṃ, yathāvuttabahūpakāratādibhāvoyeva pamāṇaṃ. Sāmaggikaraṇato paṭṭhāya hi

samānagaṇo hoti. Tathā hi ukkhittānuvattakānaṃ laddhinānāsaṃvāsakānampi laddhivissajjanena tividhaukkhepanīyakammakatānaṃ kammanānāsaṃvāsakānampi osāraṇaṃ katvā sāmaggikaraṇena saṃvāso bhagavatā anuññāto. Alajjīṃ pana bahussutampi saṅghaṃ kātuṃ na vaṭṭati. So hi alajjīparisaṃ vaḍḍhāpeti, lajjīparisaṃ hāpeti. Bhaṇḍanakāraṇaṃ pana vihāratopi nikkaḍḍhitabbaṃ. Tathā hi “bhaṇḍanakāraṇakalahakāraṇameva sakalasaṅghārāmato nikkaḍḍhituṃ labhati. So hi pakkhaṃ labhitvā saṅghampi bhindeyya. Alajjīdayo pana attano vasanaṭṭhānatoyeva nikkaḍḍhitabbā, sakalasaṅghārāmato nikkaḍḍhituṃ na vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ.

Vuḍḍhāpacāyanādisāmaggirasarahitaṃ visabhāgapuggalampi saṅghaṃ kātuṃ na labhati. Vuttañhi “evarūpena hi visabhāgapuggalena ekavihāre vā ekapariveṇe vā vasantena attho natthi, tasmā sabbatthevassa nivāso vārito”ti, tasmā āvāsiko vā hotu āgantuko vā, sagaṇo vā hotu aññaṇaṇo vā, bahussutasīlavantabhūto bhikkhu saṅghetabbo. Vuttañhi bhagavatā -

“Bahussutaṃ dhammadharaṃ, sappaññaṃ buddhasāvakaṃ;
Nekkaṃ jambonadasseva, ko taṃ nanditumarahati;
Devāpi naṃ pasaṃsanti, brahmunāpi pasaṃsito”ti. -

Ayaṃ antosīmaṭṭhena saṅghena bahūpakāratāguṇavisiṭṭhatāsāṅkhātehi guṇehi yuttassa saṅghabhāranitthāraṇassa bhikkhuno phāsukaṃ āvāsaṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā dāne vinicchayo.

Yadā pana saṅghatthero jarādubbalatāya vā rogaṇiṭṭatāya vā vivekajjhāsayatāya vā gaṇaṃ apariharitukāmo aññaṇassa dātukāmo, attano accayena vā kalahavivādābhāvamicchanta saddhivihārikādīnaṃ niyyātetukāmo hoti, tadā na attano issaravatāya dātabbāṃ, ayaṃ vihāro saṅghiko, tasmā saṅghaṃ sannipātāpetvā taṃ kāraṇaṃ ācikkhitvā bahūpakāratāguṇavisiṭṭhatāyuttapuggalo vicināpetabbo. Tato saṅgho cattāri agatigamanāni anupagantvā bhagavato ajjhāsayaṇurūpaṃ lajjīpesalabahussutasikkhākāmabhūtaṃ puggalaṃ vicinitvā “ayaṃ bhikkhu imassa vihārassa anucchaviko”ti āroceti. Mahātherassapi tameva ruccati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce ruccati, attano bhārabhūtaṃ vuttappakāraaṅgaviyuttaṃ puggalaṃ dātukāmo hoti. Evaṃ sante saṅgho chandādiagatiṃ na gacchati, puggalova gacchati, tasmā saṅghasseva anumatiyā vihāro dātabbo.

Sace pana saṅgho yaṃ kañci āmisaṃ labhitvā yathāvuttaguṇaviyuttassa bhikkhuno dātukāmo hoti, puggalo pana bhagavato ajjhāsayaṇurūpaṃ vuttappakāraaṅgayuttabhūtasseva bhikkhussa dātukāmo, tadā puggalopi saṅghapariyāpannoyevāti katvā dhammakammakāraṇassa puggalasseva anumatiyā vihāro dātabbo, na saṅghānumatiyā. Vuttañhetāṃ aṭṭhakathāyaṃ “sace saṅgho kiñci labhitvā āmisagarukatāya na nivāreti, eko bhikkhu nivāreti, sova bhikkhu issaro. Saṅghikesu hi kammesu yo dhammakammaṃ karoti, sova issaro”ti. Vuttañhi -

“Chandā dosā bhayā mohā;
Yo dhammaṃ ativattati;
Nihīyati tassa yaso;
Kāḷapakkheva candimā.

“Chandā dosā bhayā mohā;
Yo dhammaṃ nātivattati;

Āpūراتي tassa yaso;
Sukkapakkheva candimā”ti.

Yadā pana theropi kiñci avatvā yathākammaṅgato, saṅghopi na kassaci vicāreti, evaṃ saṅghikavihāre abhikkhuke suññe vattamāne tasmim̐ dese yena kenaci sāsanaṃ vuddhimicchantena ācariyena antosīmaṭṭhakā bhikkhū evaṃ samussāhetabbā “mā tumhe āyasmanto evaṃ akattha, antosīmaṭṭhakesu bhikkhūsu bahūpakāratādiyuttaṃ puggalaṃ vicinatha, vicinitvā labhantā tassa puggalassa samaggena saṅghena dhuvavāsathāya vihāraṃ anuṭṭhāpanīyaṃ katvā detha, no ce antosīmaṭṭhakesu bhikkhūsu alattha, atha bahisīmaṭṭhakesu bhikkhūsu vicinatha. Bahisīmaṭṭhakesu bhikkhūsu vicinitvā yathāvuttaṅgayuttapuggale labbhamāne taṃ puggalaṃ antosīmaṃ pavesetvā antosīmaṭṭhakassa saṅghassa anumatiyā dhuvavāsathāya vihāraṃ sammannitvā anuṭṭhāpanīyaṃ katvā detha. Evaṃ karontā hi tumhe āyasmanto appicchakathā-santosakathā-sallekhakathā-pavivittakathāvīriyārambhakathā-sīlakathā-samādhikathā-paññākathā-vimuttikathā-vimuttiñāṇadassanakathāsaṅkhātadasakathāvatthusampannaṃ puggalaṃ upanissāya assutapubbaṃ dhammaṃ suṇissatha, sutapubbaṃ dhammaṃ pariyodāpissatha, kaṅkhaṃ vinodissatha, diṭṭhiṃ ujum̐ karissatha, cittaṃ pasādessatha. Yassa lajjino pesalassa bahussutassa sikkhākāmassa bhikkhuno bhikkhaṃ anusikkhamānā saddhāya vaḍḍhissanti, sīlena vaḍḍhissanti, sutena vaḍḍhissanti, cāgena vaḍḍhissanti, paññāya vaḍḍhissanti”ti. Vuttañhetam̐ visuddhimagge “katamo upanissayagocaro dasakathāvatthugūṇasamannāgato kalyāṇamitto, yaṃ nissāya assutaṃ suṇāti, sutam̐ pariyodapeti, kaṅkhaṃ vitarati, diṭṭhiṃ ujum̐ karoti, cittaṃ pasādeti. Yassa vā anusikkhamāno saddhāya vaḍḍhati, sīlena vaḍḍhati, sutena vaḍḍhati, cāgena vaḍḍhati, paññāya vaḍḍhati, ayaṃ vuccati upanissayagocaro”ti. Evaṃ samussāhetvā dhammakathaṃ katvā antosīmaṭṭhakasaṅgheneva dhuvavāsavihāro dāpetabboti.

Evaṃ jinasāsanassa, vaḍḍhikāmo supesalo;
Akāsi paññavā bhikkhu, suṭṭhu āvāsanicchayanti.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Vihāraviniṇṇayakathālaṅkāro.

29. Kathinatthāraviniṇṇayakathā

226. Evaṃ catupaccayabhājanaviniṇṇayaṃ kathetvā idāni kathinaviniṇṇayaṃ kathetumāha “kathinanti ettha panā”tiādi. Tattha kathinanti katamaṃ kathinaṃ? Samūhapaññatti. Na hi paramatthato kathinaṃ nāma eko dhammo atthi, purimavassaṃvutthā bhikkhū, anūnapañcavaggasaṅgho, cīvaramāso, dhammena samena uppannacīvarantiādīsu yesu nāmarūpesu samuppajjamānesu tesam̐ nāmarūpadhammānaṃ samūhasamavāyasaṅkhātamaṃ samūhapaññattimattameva kathinaṃ. Ayamatto kathaṃ jānitabboti? “Tesaññeva dhammānaṃ saṅgaho samavāyo nāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ nirutti byañjanaṃ abhilāpo, yadidaṃ kathina”nti parivārapāḷiyaṃ āgatattā ca, “tesaññeva dhammānanti yesu rūpādidhammesu sati kathinaṃ nāma hoti, tesam̐ samodhānaṃ missibhāvo. Nāmaṃ nāmakammantiādinaṃ pana ‘kathina’nti idaṃ bahūsu dhammesu nāmamattaṃ, na paramatthato eko dhammo atthīti dasseti”ti aṭṭhakathāyaṃ āgatattā ca, “yesu

rūpādidhammesūti purimavassaṃvutthā bhikkhū, pañcahi anūno saṅgho, cīvaramāso, dhammena samena samuppannaṃ cīvaranti evamādisu yesu rūpārūpadhammesu. Satīti santesu. Missibhāvoti saṃsaggatā samūhapaññattimattaṃ. Tenāha na paramatthato eko dhammo atthīti dasseti”ti vimativinodaniyaṃ āgatattā ca jānitabboti.

Kenaṭṭhena kathinanti? Thiraṭṭhena. Kasmā thiranti?

Anāmantacāraasamādānacāragaṇabhojanayāvadatthacīvarayocatatthacīvaruppādasa ṅkhāte pañcānisaṃse antokaraṇasamatthātāya. Vuttañhi sārattadīpaniyaṃ “pañcānisaṃse antokaraṇasamatthātāya thiranti attho”ti, tathā vimativinodaniyaṃ vajirabuddhiṭikāyañca. Atha vā kenaṭṭhena kathinanti? Saṅgaṇhanaṭṭhena. Kathaṃ saṅgaṇhātīti? Pañcānisaṃse aññattha gantum adavā saṅgaṇhātī saṅkhipitvā gaṇhātī. Vuttañhi vinayatthamañjūsāyaṃ “pañcānisaṃse aññattha gantum adavā saṅgaṇhanaṭṭhena kathina”nti.

Kathina-saddo kāya dhātuyā kena paccayena sijjhatīti? Tīkācariyā dhātupaccaye acintetvā anipphannaṇāpāṭipadikavaseneva vaṇṇenti, tasmā ayaṃ saddo ruḥhīsuddhanāmaḥbhūto anipphannaṇāpāṭipadikasaddoti vuccati. Kathaṃ viññāyatīti ce? Tisupi vinayaṭīkāsu “thiranti attho” icceva vaṇṇitattā. Pañcānisaṃse antokaraṇasamatthātāyāti pana thiratā cassa hetupadameva. Atha vā kathina-saddo kathadhātuyā inapaccayena sijjhati. Kathaṃ? Katha saṅgahaṇetimassa laddhadhātusaññādissa pañcānisaṃse aññattha gantum adavā saṅgaṇhātīti atthe “ina sabbatthā”ti yogavibhāgena vā “supato cā”ti ettha ca-saddena vā inapaccayaṃ katvā parakkhamaṃ netvā kathinasaddato syuppattādimhi kate rūpaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Saṅgaṇhanaṭṭhenā”ti vuttaṃ kaṅkhāvitaraṇīṭīkāpāṭhaṃ nissāya viññāyati. Atha vā kaṭṭha kicchajīvaneti dhātuto inapaccayaṃ katvā sijjhati. Ayamatto “kaṭṭha kicchajīvane, muddhajadutiyaṃto dhātu, ino”ti abhidhānappadīpikāṭīkāyaṃ vuttattā viññāyati.

Bahū pana paṇḍitā imaṃ pāṭhaṃyeva gahetvā “kathina-saddo muddhajadutiyaṃtoyeva hoti, na dantaṇṇo”ti vadanti ceva likhanti ca, na panevaṃ ekantato vattabbaṃ. Kasmā? Abhidhānappadīpikāṭīkāyaṃ kakkhaḷapariyāyaṃ guṇasaddabhūtaṃ kaṭṭhasaddaṃ sandhāya vuttaṃ, na sāsanaṇvohārato nāmasaddabhūtaṃ. Tenevāha “pañcakaṃ kakkhaḷe”ti. Anekesu pana pālīaṭṭhakathādīpotthakesu jīnasāsanaṇvohārato nāmasaddabhūto kathina-saddo dantaṇṇoyeva yebhuyyena paññāyati, teneva ca kāraṇena abhidhānappadīpikāṭīkāyaṃpi vaṇṇavipariyāye kathinantipi vuttaṃ. Atha vā kattha silāghāyanti dhātuto inapaccayaṃ katvā sasamāyogattakāraṃ nīsamāyogaṃ katvā sijjhati. Ayamatto silāghādisuttassa vuttiyaṃ “silāgha katthane”ti vacanato, saddanītiyañca “katthanaṃ pasamsana”nti vaṇṇitattā ca viññāyati. Idañca vacanaṃ “idañhi kathinaṇvattaṃ nāma buddhappasattha”nti aṭṭhakathāvacanena sameti. Ācariyā pana “kaṭṭhadhātu inapaccayo”ti vikappetvā “kaṭṭha samatthane”ti atthaṃ vadanti, taṃ tīkāsu “thiranti attho”ti vacanaṃ anapekkhitvā “pañcānisaṃse antokaraṇasamatthātāyā”ti hetumeva atthabhāvena gahetvā vuttaṃ siyā, taṃ pana thirabhāvaṃsa hetuyeva.

Kathaṃ viggaho kātabboti? Ayaṃ kathina-saddo catūsu padesu nāmapadaṃ, pañcasu nāmesu suddhanāmaṃ, catūsu suddhanāmesu ruḥhīsuddhanāmaṃ, dvīsu pāṭipadikasaddesu anipphannaṇāpāṭipadikasaddo, tasmā viggaho na kātabbo. Vuttañhi

-

“Ruḷhīkhyātaṃ nipātañcu-pasaggālapanaṃ tathā;
Sabbanāmikametesu, na kato viggaho chasū”ti.

Ayamatto “kathinanti...pe... thiranti attho”ti ṭikāsu vacanato viññāyati. Atha vā pañcānisamse aññattha gantum adativā kathati saṅgaṇhātīti kathinaṃ, ayaṃ vacanatto yathāvuttavinayatthamañjūsāpāṭhavasena viññāyati. Atha vā kaṭhati kicchena jīvātīti kathino, rukkho, tassa esoti kathino, thirabhāvo, so etassa atthīti kathinaṃ, paññattijātaṃ ṭha-kārassa ṭha-kāraṃ katvā kathinanti vuttaṃ. Ayaṃ nayo “kaṭha kicchajīvane”ti dhātvatthasamvaṇṇanāya ca “pañcānisamse antokaraṇasamatthātāya thiranti attho”ti ṭikāvacanena ca sametīti daṭṭhabbo. Atha vā kathīyate silāghate pasamsīyate buddhādīhīti kathinaṃ, ayaṃ nayo “kattha silāghāya”nti dhātvatthasamvaṇṇanāya ca “idañhi kathinavattaṃ nāma buddhappasattha”nti aṭṭhakathāvacanena ca sametīti daṭṭhabbo.

Ettha pana saṅkheparucittā ācariyassa saddalakkhaṇaṃ avicāretvā atthameva puccham katvā vissajjetum “kathinaṃ attharitam ke labhanti, ke na labhanti”tiādimāha. Tattha ke labhanti ke sādheṇīti attho. Pañca janā labhanti pañca janā sādheṇīti. Kathinadussassa hi dāyakā pacchimakoṭiyā cattāro honti, eko paṭiggāhakoti. “Tatra, bhikkhave, yvāyaṃ catuvaggo bhikkhusaṅgho ṭhapetvā tīṇi kammāni upasampadam pavāraṇaṃ abbhāna”nti campeyyakkhandhake vuttattā na pañcavaggakaraṇīyanti gahetabbaṃ. Paṭhamappavāraṇāya pavāritāti idaṃ vassacchedaṃ akatvā vassaṃvutthabhāvasandassanattaṃ vuttaṃ antarāyena apavāritānampi vutthavassānaṃ kathinatthārasambhavato. Teneva “appavāritā vā”ti avatvā “chinnavassā vā pacchimikāya upagatā vā na labhanti”ti ettakameva vuttaṃ. Aññasmiṃ vihāre vutthavassāpi na labhanti nānāsīmāya aññasmiṃ vihāre vutthavassā imasmiṃ vihāre kathinatthāraṃ na labhanti attho. Sabbeti chinnavassādayo, anupagatāpi tattheva saṅgahitā. Ānisaṃsanti kathinānisaṃsacīvaraṃ. Ekaṃ atthatacīvaraṃyeva hi kathinacīvaraṃ nāma hoti, avasesāni cīvarāni vā sāṭakā vā kathinānisaṃsāyeva nāma. Vakkhati hi “avasesakathinānisaṃse balavavatthāni vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbānī”ti. itaresanti purimikāya upagatānaṃ.

So ce pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūraṃ ceva hoti, ānisaṃsañca labhatīti iminā sāmaṇerānaṃ vassūpagamaṇaṃ anuññātaṃ hoti. So hi purimikāya vassūpagatattā ānisaṃsaṃ labhati, pacchimikāya pana upasampajjitattā gaṇapūraṃ hotīti. Sace purimikāya upagatā kathinatthāraṃkusalā na hontītiādinā “aṭṭhadhammakovidō bhikkhu, kathinatthāramarahatī”ti vinayavinicchaye āgatattā sayam ce aṭṭhadhammakusalo, sayameva attharitaṃ. No ce, aññe aṭṭhadhammakusale pariyesitvā netabbā, evaṃ akatvā kathinaṃ attharitam na vaṭṭatīti dasseti. Kathinaṃ attharāpetvāti sakāritavacanena tehi bāhirato āgatattherehi sayam kathinaṃ na attharitaṃ, sabbapubbakiccādikaṃ saṃvidahitvā te purimikāya vassūpagatā antosīmaṭṭhabhikkhūyeva attharāpetabbāti dasseti, aññathā añño kathinaṃ attharati, añño ānisaṃsaṃ labhatīti āpajjati, na panevaṃ yujjati. Vakkhati hi “ānisaṃso pana itaresaṃyeva hotī”ti. Dānañca bhuñjitvāti khādanīyabhōjanīyabhūtaṃ annapānādiddānaṃ bhuñjitvā. Na hi te vatthudānaṃ labhanti.

Kathinacīvaraṃ demāti dātuṃ vaṭṭatīti ettha “saṅghassa kathinacīvaraṃ demā”ti vattabbaṃ. Evañhi sati “idaṃ saṅghassa kathinadussaṃ uppanna”nti kammavācāya sameti. Atha ca pana pubbe kataparicayattā “saṅghassā”ti avuttepi sampadānaṃ pākaṇṭhi katvā avuttaṃ siyāti. Ettheke ācariyā vadanti “saṅghassāti avuttepi kāle dinnaṃ saṅghikaṃ hotī”ti, tatvevaṃ vattabbaṃ “na kāle dinnaṃ sabbaṃ saṅghikaṃ hotī”ti. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Yañca kālepi saṅghassa vā idaṃ akālacīvaranti, puggalassa vā idaṃ tuyhaṃ dammītiadinā nayena dinnaṃ, etaṃ akālacīvaraṃ nāmā”ti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ āgatattā puggalikampi hotīti viññāyati, tasmā parammukhāpi nāmaṃ vatvā sammukhāpi pādamūle ṭhapetvā dinnaṃ puggalikameva hoti, na saṅghikaṃ. Vuttañhetvaṃ aṭṭhakathāyaṃ “puggalassa detīti ‘imaṃ cīvaraṃ itthannāmassa dammī’ti evaṃ parammukhā vā, pādamūle ṭhapetvā ‘imaṃ, bhante, tumhākaṃ dammī’ti evaṃ sammukhā vā detī”ti. Evaṃ puggalike sati taṃ cīvaraṃ saṅghassa bhājetabbaṃ hoti vā na hoti vāti? So puggalo attano saddhivihārikaantevāsikabhūtaṃ saṅghassa vā aññassa sahadhammikasaṅghassa vā bhājetukāmo bhājeyya, abhājetukāmo “bhājetū”ti na kenaci vacanīyo. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Na hi puggalassa ādissa dinnaṃ kenaci bhājanīyaṃ hotī”ti ṭikāsu āgamanato viññāyati. Atheke ācariyā evaṃ vadanti “kathinassa ekaṃ mūlaṃ saṅghoti vuttattā puggalaṃ uddissa dinnepi saṅghāyattaṃ saṅghikaṃ hoti. Yathā kiṃ ‘sīmāya dammi, senāsanassa dammī’ti vuttepi taṃ dānaṃ saṅghikaṃ hoti, yathā ca ‘kathinacīvaraṃ dammī’ti vutte saṅghikaṃ hotī”ti.

Tatvevaṃ vicāretabbaṃ - “kathinassa ekaṃ mūlaṃ saṅgho”ti vacanaṃ kathinassa mūlaṃ kathinassa kāraṇaṃ dasseti. Yathā hi mūle vijjamāne rukkhō tiṭṭhati, avijjamāne na tiṭṭhati, tasmā mūlaṃ rukkhassa kāraṇaṃ hoti, patiṭṭhaṃ hoti, evaṃ saṅghe vijjamāne kathinaṃ hoti, no avijjamāne, tasmā saṅgho kathinassa mūlaṃ kathinassa kāraṇaṃ nāma hoti. Kathaṃ saṅghe vijjamāne kathinaṃ hoti? Sabbantimena paricchena catuvaggaḥbhūtena saṅghena atthārāhassa bhikkhuno ñattidutiyakammavācāya kathinacīvare dinneyeva tena cīvarena atthataṃ kathinaṃ nāma hoti, no adinne, tasmā catuvaggasaṅghe alabbhamāne saṃsakkhattuṃ “kathinaṃ dammī”ti vuttepi kathinaṃ nāma na hoti, tasmā upacārasīmāya paricchinne vihare eko vā dve vā tayo vā cattāro vā bhikkhū viharanti, tattha kathinacīvare uppanne aññato pariyesitvā catuvaggasaṅgho eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ bhikkhūnaṃ pūraṇe sati kathinaṃ attharituṃ labhati, nāsati, evaṃ saṅghe vijjamāneyeva kathinaṃ nāma hoti, no avijjamāne, tasmā saṅghassa kathinassa mūlabhūtataṃ kāraṇabhūtataṃ sandhāya “kathinassa ekaṃ mūlaṃ saṅgho”ti vuttaṃ. “Kathina”nti vutte saṅghikaṃyeva hoti, no puggalikanti adhippāyo etasmiṃ pāṭhe na labbhati. Yathā kiṃ “kiccādhikaraṇassa ekaṃ mūlaṃ saṅgho”ti ettha apalokanakammañattikammañattidutiyakammañatticatutthakammasaṅkhātaṃ kiccādhikaraṇaṃ catuvaggādiḥ saṅghe vijjamāneyeva hoti, no avijjamāne, tasmā saṅghassa kiccādhikaraṇassa mūlabhūtataṃ kāraṇabhūtataṃ sandhāya “kiccādhikaraṇassa ekaṃ mūlaṃ saṅgho”ti vuccati, evaṃ sampadamidaṃ daṭṭhabbaṃ.

Yadipi vuttaṃ “yathā ‘sīmāya dammi, senāsanassa dammī’tiādīsu taṃ dānaṃ saṅghāyattameva hoti, tathā ‘kathina dammī’ti vutte puggalaṃ uddissa dinnepi saṅghāyattameva saṅghikameva hotī”ti, tathāpi evaṃ vicāraṇā kātabbā - “sīmāya dammi, senāsanassa dammī”tiādīsu sīmā ca senāsañca dānapaṭiggāhakā na honti, tasmā sīmaṭṭhassa ca senāsañcaṭṭhassa ca saṅghassa āyattaṃ hoti, puggalo pana dānapaṭiggāhakova, tasmā “imaṃ kathinacīvaraṃ itthannāmassa bhikkhuno

dammi’’ti parammukhā vā tassa bhikkhuno pādamūle ṭhapetvā sammukhā vā dinnam katham saṅghāyattam saṅghasantakam bhaveyya, evam saṅghassa aparīnatam puggalikacīvaram saṅghassa pariṇāmeyya, navasu adhammikadānesu ekam bhaveyya, tassa cīvarassa paṭiggahopi navasu adhammikapaṭiggahesu eko bhaveyya, tassa cīvarassa paribhogopi navasu adhammikaparibhogesu eko bhaveyya. Katham viññāyatīti ce? Nava adhammikāni dānānīti saṅghassa pariṇatam aññasaṅghassa vā cetiyassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, cetiyassa pariṇatam aññacetiyassa vā saṅghassa vā puggalassa vā pariṇāmeti, puggalassa pariṇatam aññapuggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā pariṇāmeti, ‘‘nava adhammikā paribhogā’’ti āgataṃ parivārapāḷiṇca ‘‘nava paṭiggahaparibhogāti etesaṃyeva dānānam paṭiggahā ca paribhogā cā’’ti āgataṃ aṭṭhakathaṇca oloketvā viññāyatīti.

Athāpi evam vadanti - dāyako saṅghattherassa vā ganthadhutaṅgavasena abhiññātassa vā bhattuddesakassa vā paṇṇāsi ‘‘amhākaṃ bhattaggahaṇatthāya aṭṭha bhikkhū gahetvā āgacchathā’’ti, sacepi ñātiupaṭṭhākehi pesitam hoti, ime tayo janā pucchitum na labhanti. Āruḷhāyeva mātikaṃ, saṅghato aṭṭha bhikkhū uddisāpetvā attanavamehi gantabbam. Kasmā? Bhikkhusaṅghassa hi ete bhikkhū nissāya lābho uppajjati. Ganthadhutaṅgādīhi pana anabhiññāto āvāsikabhikkhu pucchitum labhati, tasmā tena ‘‘kiṃ saṅghato gaṇhāmi, udāhu ye jānāmi, tehi saddhiṃ āgacchāmi’’ti mātikaṃ āropetvā yathā dāyakā vadanti, tathā paṭipajjitabbanti, īdisesu ṭhānesu ‘‘saṅghassa lābho puggalam upanissāya uppajjati’’ti vacanam upanidhāya ‘‘saṅghassa lābho puggalam nissāya uppajjati, puggalassa pattalābho saṅgham āmasitvā dento saṅghāyatto hoti’’ti viññāyatīti.

Imasmimpi vacane evam vicāraṇā kātabbā - tasmim tu nimantane na puggalamyeva nimanteti, atha kho sasaṅgham puggalam nimanteti. Tattha tu ‘‘saṅgha’’nti avatvā ‘‘aṭṭha bhikkhū’’ti vuttattā ‘‘kiṃ saṅghato gaṇhāmi, udāhu ye jānāmi, tehi saddhiṃ āgacchāmi’’ti anabhiññāto puggalo pucchitum labhati. Saṅghattherassa pana saṅgham pariharitvā vāsittattā ‘‘aṭṭha bhikkhū’’ti vutte saṅgham ṭhapetvā aññesam gahaṇakāraṇam natthi, ganthadhutaṅgavasena abhiññātapuggalopi saṅghassa puññanissittattā ‘‘aṭṭha bhikkhū’’ti vutte saṅghatoyeva gaṇhāti, bhattuddesakassapi devasikaṃ saṅghasseva bhattavicāraṇattā ‘‘aṭṭha bhikkhū’’ti vutte saṅgham ṭhapetvā aññesam gahaṇakāraṇam natthi. Evam ‘‘aṭṭha bhikkhū gahetvā āgacchathā’’ti saha saṅghena nimantittattā ‘‘ime tayo janā pucchitum na labhanti’’ti vuttam, na ‘‘tvam āgacchāhi’’ti puggalasseva nimantane satipi saṅgham gahetvā āgantabbatoti. Evam ‘‘aṭṭha bhikkhū gahetvā āgacchathā’’ti sasaṅghasseva puggalassa nimantittattā saṅgho gahetabbo hoti, na ‘‘tumhe āgacchathā’’ti puggalasseva nimantittattā, tasmā ‘‘puggalassa lābho saṅghāyatto’’ti na sakkā vattum, aṭṭhakathādīsu pakaraṇesupi ‘‘puggalam nissāya saṅghassa lābho uppajjati’’ icceva vutto, na ‘‘puggalassa lābho saṅghāyatto’’ti. Cīvaralābhakhettabhūtāsu aṭṭhasu mātikāsu ca ‘‘saṅghassa deti’’ti ca visum, ‘‘puggalassa deti’’ti ca visum āgataṃ. Puggalassa detīti ‘‘imaṃ cīvaram itthannāmassa dammi’’ti evam parammukhā vā, pādamūle ṭhapetvā ‘‘imaṃ bhante tumhākaṃ dammi’’ti evam sammukhā vā detīti.

Idāni pana cīvaram dātukāmā upāsakā vā upāsikāyo vā sayam anāgantvā puttadāsādayo āṇāpentāpi ‘‘imaṃ cīvaram itthannāmassa therassa dethā’’ti vatvā puggalasseva dāpentī, sāmam gantvā dadantāpi pādamūle ṭhapetvā vā hatthe ṭhapetvā vā hatthena phusāpetvā vā dadanti ‘‘imaṃ, bhante, cīvaram tumhe uddissa

ettakaṃ dhaṇaṃ pariccajitvā kataṃ, evañca evañca hatthakammaṃ katvā sampāditam, tasmā tumhe nivāsatha pārupatha paribhuñjathā”tiādīni vadanti, tassa puggalassa paribhogakaraṇameva icchanti, na saṅghassa dānaṃ. Keci atuṭṭhakathampi kathenti. Evaṃ puggalameva uddissa dinnacīvarassa saṅghena āyattakāraṇaṃ natthi. “Sace pana ‘idaṃ tumhākañca tumhākaṃ antevāsikānañca dammī’ti evaṃ vadati, therassa ca antevāsikānañca pāpuṇāti”ti āgamanato evaṃ vatvā dente pana ācariyantevāsikānaṃ pāpuṇāti, anantevāsikassa pana na pāpuṇāti. “Uddesaṃ gahetuṃ āgato gahetvā gacchanto ca atthi, tassapi pāpuṇāti”ti āgamanato bahisīmaṭṭhassa dhammantevāsikassapi pāpuṇāti. “Tumhehi saddhiṃ nibaddhacārikabhikkhūnaṃ dammīti vutte uddesantevāsikānaṃ vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti”ti āgamanato evaṃ vatvā dente dhammantevāsikānaṃ vattapaṭipattikāraṇaṃ antevāsikānaṃ pāpuṇāti. Evaṃ dāyakaṇaṃ vacanānurūpameva dānassa pavattanato “yathā dāyakā vadanti, tathā paṭipajjitabba”nti aṭṭhakathācariyā vadanti.

Evaṃ idāni dāyakā yebhuyyena puggalasseva denti, satesu sahasseku ekoyeva paṇḍito bahussuto dāyako saṅghassa dadeyya, puggalikacīvaraṇca saṅghikabhavanatthāya akariyamānaṃ na ñattiyā kammavācāya ca arahaṃ hoti. Kathaṃ viññāyatīti ce? Ñattikammavācāvirodhato. Kathaṃ virodhoti ce? Ñattiyā kammavācāya ca “idaṃ saṅghassa kathinadussaṃ uppanna”nti kathinacīvarassa saṅghikabhāvo vutto, idāni pana taṃ cīvaraṃ “puggalassa dinnam puggalika”nti vacanattānurūpato puggalikaṃ hoti, evampi virodho. “Saṅgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno dadeyya kathinaṃ attharitu”nti ettha ca saṅgho dhātuyā kattā hoti, bhikkhunoti sampadānaṃ, idha pana saṅghassa tasmiṃ kathinacīvare anissarabhāvato saṅgho kattā na hoti, bhikkhu paṭiggāhalakkhaṇābhāvato sampadānaṃ na hoti, evampi virodho. Dāyakena pana saṅghassa pariccattattā saṅghikabhūtaṃ kathinacīvaraṃ yasmiṃ kāle saṅgho kathinaṃ attharituṃ aṭṭhaṅgasamannāgatassa bhikkhuno deti, tasmiṃ kāle ñattidutiyakammavācaṃ idāni manussā “ñatti”ti voharanti, taṇca cīvaraṃ “ñattiladdhacīvara”nti, taṃ cīvaradāyakaṇca “ñattiladdhadāyako”ti, tasmā saṅghikacīvarameva ñattiladdham hoti, no puggalikacīvaraṃ. Ñattiladdhakālato pana paṭṭhāya taṃ cīvaraṃ puggalikaṃ hoti. Kasmā? Atthārapuggalassa cīvarabhāvatoti.

Athāpi vadanti “dinnanti pāṭhaṇca ‘sādhentī’ti pāṭhaṇca ‘ānisaṃsaṃ labhantī’ti pāṭhaṇca upanidhāya ayamatto viññāyatī”ti, tatthāyamācariyānamadhippāyo - “dinnam idaṃ saṅghenā”ti ettha dā-dhātuyā saṅghenāti kattā, idanti kammaṃ, imassa kathinacīvarassa saṅghikattā saṅghena dinnam hoti, tena viññāyati “kathina”nti vutte saṅghikaṃ hotīti. “Kathinatthāraṃ ke labhantīti ettha ke labhantīti ke sādhentīti attho. Pañca janā sādhentī”ti vajirabuddhiṭṭikāyaṃ vuttaṃ. Tattha pañca janāti saṅgho vutto, imināpi viññāyati “kathinanti vutte saṅghikaṃ hotī”ti. Ānisaṃsaṃ labhantīti ettha ca saṅghikattā sabbe sīmaṭṭhakabhikkhū ānisaṃsaṃ labhanti, imināpi viññāyati “kathinanti vutte saṅghikaṃ hotī”ti.

Tatrāpyevaṃ vicāraṇā kātābbā - pubbedāyakā cattāropi paccaye yebhuyyena saṅghasseva denti, tasmā saṅghassa catupaccayabhājanakathā ativittārā hoti. Appakato pana puggalassa denti, tasmā saṅghassa dinnam kathinacīvaraṃ saṅghena atthārakassa puggalassa dinnam sandhāya vuttaṃ. Sādhentīti ca kathinadussassa dāyakā cattāro, paṭiggāhako ekoti pañca janā kathinadānakammaṃ sādhentīti vuttaṃ. Ānisaṃsaṃ labhantīti idaṇca atthārakassa ca anumodanānaṃca bhikkhūnaṃ

ānisaṃsalābhameva vuttaṃ, na etehi pāṭhehi “kathina”nti vutte saṅghikaṃ hotīti attho viññātabbo hotīti daṭṭhabbo. Saṅghassa uppannacīvaraṃ saṅghena atthārakassa dinnabhāvo katham viññāyatīti? “Idaṃ saṅghassa kathinadussaṃ uppannaṃ, saṅgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno deti kathinaṃ attharitu”nti vuttaṃ pālīpāṭhaṃca “saṅgho ajja kathinadussaṃ labhitvā punadivase deti, ayaṃ nicayasannidhī”ti vuttaṃ aṭṭhakathāpāṭhaṃca disvā viññāyatīti. Saṅghasantakabhūtaṃ cīvameva dānakiriyāya kammaṃ, saṅgho kattā, puggalo sampadānaṃ bhavitum arahabhāvo ca yathāvuttapālīpāṭhameva upanidhāya viññāyatīti.

Evam sante puggalassa dinnam puggalikacīvaraṃ saṅghikaṃ kātuṃ katham paṭipajjitabbanti? Sace so paṭiggāhakaṃ puggalo dāyakānaṃ evam vadati “upāsaka dānaṃ nāma puggalassa dinnato saṅghassa dinnam mahapphalataraṃ hoti, tasmā saṅghassa dehi, saṅghassa datvā puna saṅghena atthārāhassa bhikkhuno kammavācāya datvā tena puggalena yathāvinayaṃ atthateyeva kathinaṃ nāma hoti, na puggalassa datvā puggalena sāmāmyeva atthate, tasmā saṅghassa dehī”ti uyyojetvā saṅghassa dāpītepi taṃ cīvaraṃ saṅghikaṃ hoti kathinatthārāhaṃ. Yadi pana dāyako appassutatāya “nāhaṃ, bhante, kiñci jānāmi, imaṃ cīvaraṃ tumhākameva dammī”ti vakkhati, evam sati puggalikavaseneva sampañcchitvā tena puggalena taṃ cīvaraṃ saṅghassa dinnampi saṅghikaṃ hoti.

Yadi evam samaṇeneva samaṇassa dinnam cīvaraṃ katham kathinatthārāhaṃ bhaveyyāti? No na bhaveyya. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “kathinaṃ kena dinnam vaṭṭati? Yena kenaci devena vā manussena vā pañcanaṃ vā sahadhammikānaṃ aññatarena dinnam vaṭṭati”ti. Atha kasmā paramparabhūtehi ācariyehi ñattiladdhacīvarato avasesāni cīvarāni saṅghassa bhājetvā eva paribhuñjitānīti? Vuccate - ekacce bhikkhū ācariyaparamparāgataanausāreneva paṭipajjanti, keci bahūnaṃ kiriyam disvā diṭṭhānugativasena paṭipajjanti, bahussutāpi keci therā aruccantāpi pavenibhedabhayaena paṭipajjanti, apare rucivasena atthaṃca adhippāyaṃca pariṇāmetvā gaṇhanti, pakaraṇamevānugatabhikkhū pana yathāpakaraṇāgatameva attham gahetvā saṅghikaṃca puggalikaṃca amissaṃ katvā, kālacīvaraṃca akālacīvaraṃca amissaṃ katvā gaṇhanti. Bhikkhunivibhaṅge “thūlanandā bhikkhunī akālacīvaraṃ ‘kālacīvara’nti adhiṭṭhahitvā bhājāpessati, atha bhagavā nissaggiyapācittiyāpattim paññapesī”ti āgataṃ, tasmā lajjīpesalabahussutasikkhākāmaḥ bhūtena bhikkhunā aneka-pālīaṭṭhakathādayo pakaraṇe oloketvā saṃsanditvā pakaraṇamevānugantabbam, na aññesaṃ kiriyam saddahitabbam, na ca anugantabbam. Bhagavato hi dharmānakāle vā tato pacchā vā pubbe dāyakā yebhuyyena cattāro paccaye saṅghasseva denti, tasmā saṅghikasenāsanassa saṅghikacīvarassa ca bāhullato pubbācariyā saṅghassa bhājetvā eva paribhuñjissu.

Idāni pana dāyakā yebhuyyena cattāro paccaye puggalasseva denti, tasmā senāsanampi abhinavabhūtaṃ puggalikameva bahulaṃ hoti, cīvarampi puggalikameva bahulaṃ. Daliddāpi suttakantanakālato paṭṭhāya “imaṃ cīvaraṃ kathinakāle itthannāmassa bhikkhuno dassāmi”ti cintetvā ca tatheva vatvā ca sabbakiccāni karonti, mahaddhanā ca sātākassa kīṇitakālato paṭṭhāya tatheva cintetvā kathetvā karonti, dānakāle ca “imaṃ cīvaraṃ itthannāmassa dehī”ti puttadāsādayo vā pesenti, sāmāṃ vā gantvā cīvaraṃ tassa bhikkhussa pādamūle vā hatthe vā ṭhapetvā “imaṃ cīvaraṃ tuyham dammī”ti vatvā vā cintetvā vā denti,

satesu vā sahassesu vā eko paṇḍitapuriso “puggalassa dinnadānato saṅghassa dinnam mahapphala”nti ñatvā “imaṃ kathinacīvaram saṅghassa dammī”ti vatvā vā cintetvā vā deti, tassa sā dakkhiṇā saṅghagatā hoti. Sace pana dāyako puggalassa dātukāmo hoti, puggalo pana tassa mahapphalabhāvamicchanto dakkhiṇā-vibhaṅgasuttādidhammadesanāya puggalikadānato saṅghikadānassa mahapphalabhāvaṃ jānāpetvā “imaṃ tava cīvaram saṅghassa dehī”ti uyyojeti, dāyakopi tassa vacanam sampaṭicchitvā “imaṃ kathinacīvaram saṅghassa dammī”ti vatvā vā cintetvā vā deti, evampi sā dakkhiṇā saṅghagatā hoti.

Yadi pana bhikkhunā uyyojitopi duppaṇṇo dāyako tassa vacanam anādiyitvā puggalasseva deti, tassa sā dakkhiṇā puggalagatā hoti. Atha pana so puggalo sayam sampaṭicchitvā puna saṅghassa pariccajati, evampi taṃ cīvaram saṅghikaṃ hoti, taṃ saṅghikavasena bhājetabbam. Yadi pana dāyakopi puggalasseva deti, puggalopi sampaṭicchitvā na pariccajati, evam sante taṃ cīvaram puggalikaṃ hoti, na kathinakālamattena vā kathinavacanamattena vā saṅghikaṃ hoti. Idāni pana iminā nayena puggalikacīvaramyeva bahulam hoti. Evam santepi ācariyaparamparā pavenim abhinditukāmā saṅghikaṃ viya katvā bhājetvā paribhuñjimsu. Yadi mukhyato saṅghikaṃ siyā, saṅghena dinnato param ekasūcimattampi puggalo adhikaṃ gaṇhitum na labheyya.

Ekacce therā saṅghikanti pana vadanti, bhājanakāle pana issaravatāya yathārucci vicārenti, ekacce bhikkhū mukhyasaṅghikanti maññamānā abhājetukāmampi puggalam abhibhavitvā bhājāpenti, tassa puggalassa mātā pitā ñātakā upāsakādayo “amhākaṃ puttassa dema, amhākaṃ ñātakabhikkhusa dema, amhākaṃ kulūpakassa demā”ti, aññepi saddhā pasannā dāyakā “itthannāmassa puggalassa demā”ti vicāretvā parammukhāpi “imaṃ cīvaram itthannāmassa dammī”ti vatvā sammukhāpi pādamūle vā hatthe vā ṭhapetvā denti, evarūpaṃ cīvaram puggalikaṃ hoti, saṅgham āmasitvā avuttattā saṅghāyattam na hoti, “kathinam dassāmī”ti vā “kathinam dātum gato”ti vā “kathinacīvara”nti vā pubbāparakālesu vacanam pana mukhyakathinabhūtaṃ saṅghikacīvarassa kāle dinnattā tadupacārato vohāramattam hoti. Yathā kiṃ? “Uposathika”nti vuttam bhattam cuddasasu saṅghikabhattesu antogadham mukhyasaṅghikaṃ hoti, samādinnauposathā dāyakā sāyaṃ bhuñjitabbabhattabhāgaṃ saṅghassa denti, taṃ saṅgho salākabhattam viya ṭhitikaṃ katvā bhuñjati, iti saṅghassa dinnattā saṅghikaṃ hoti. Idāni pana dāyakā attano attano kulūpakassa vā ñātibhikkhusa vā uposathadivasesu bhattam denti, taṃ saṅghassa adinnattā saṅghikaṃ na hoti. Evam santepi uposathadivase dinnattā mukhyavasena pavattauposathabhattam viya tadupacārena “uposathabhatta”nti voharīyati, evamsampadamidaṃ daṭṭhabbam.

Evam imasmiṃ kāle yebhuyyena puggalasseva dinnattā puggalikabhūtam cīvaram ñattikammavācāraṃ na hoti, saṅghikameva ñattikammavācāraṃ hoti, tadeva ca pañcānisaṃsakāraṃ hoti, tasmā paṇḍitena puggalena “upāsakā saṅghe detha, saṅghe dinnam mahapphalaṃ hoti”tiādinā niyojetvā dāpetabbam, sayam vā sampaṭicchitvā saṅghassa pariccajitabbam. Evam pariccajitattā saṅghikabhūtam cīvaram ñattikammavācāraṃ na hoti pañcānisaṃsanipphādakaṃ. Evam niyojanaṃ “saṅghe gotami dehi, saṅghe te dinne ahañceva pūjito bhavissāmi saṅgho cā”ti bhagavatā vuttavacanam anugataṃ hotīti daṭṭhabbam.

Parikammaṃ karontānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattaṃ dātum vaṭṭatīti idaṃ pucchitattā doso natthīti katvā vuttam, apucchite pana evam kathetum na vaṭṭati.

Khalimakkhitasāṭakoti ahatavatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Suṭṭhu dhovitvātiadinā sapubbakaraṇaṃ atthāraṃ dasseti. Dhovanasibbanarajanakappakaraṇena hi vicāraṇachedanabandhanānipi dassitāniyeva honti, atthāradassanena paccuddhāraadhiṭṭhānānipi dasseti. Sūciādīni cīvarakammupakaraṇāni sajjetvā bahūhi bhikkhūhi saddhinti idaṃ pana sibbanassa upakaraṇanidassanaṃ. Tadahevāti idaṃ pana karaṇasannidhimocanattaṃ vuttaṃ. Dāyakassa hatthato sāṭakaṃ laddhadivaseyeva saṅghena atthārakassa bhikkhuno dātabbaṃ, evaṃ adente nicayasannidhi hoti. Atthārakenapi saṅghato laddhadivaseyeva kathinaṃ attharitabbaṃ, evaṃ akaronte karaṇasannidhi hoti.

Aññāni ca bahūni ānisaṃsavatthāni detīti iminā attharitabbasāṭakoyeva kathinasāṭako nāma, tato aññe sāṭakā bahavopi kathinānisaṃsāyeva nāmāti dasseti. Etena ca “kathinānisaṃso”ti vatthāniyeva vuttāni na agghoti dīpeti. Yadi aggho vutto siyā, evaṃ sati “bahvānisaṃsāni kathinavatthāni detī”ti vattabbaṃ, evaṃ pana avatvā “bahūni kathinānisaṃsavatthāni detī”ti vuttaṃ, tena ñāyati “na aggho vutto”ti, tasmā bahvānisaṃsabhāvo agghavasena na gahetabbo, atha kho vatthavaseneva gahetabboti. Itaroti añño dāyako. Tathā tathā ovaditvā saññāpetabboti “upāsaka dānaṃ nāma saṅghassa dinnakālato paṭṭhāya mahapphalaṃ hoti mahānisaṃsaṃ, atthāro pana bhikkhūnaṃ upakāratthāya bhagavatā anuññāto, tasmā ñattiladdhampi aladdhampi mahapphalamevā”ti vā “upāsaka ayampi dāyako saṅghasseva deti, tvampi saṅghasseva desi, bhagavatā ca -

‘Yo sīlavā sīlavantesu dadāti dānaṃ;
Dhammena laddhaṃ supasannacitto;
Abhisaddahaṃ kammaphalaṃ uḷāraṃ;
Taṃ ve dānaṃ vipulaphalanti brūmī”ti. -

Vuttaṃ, tasmā saṅghassa dinnakālato paṭṭhāya mahapphalamevā”ti vā itiādīni vatvā saññāpetabbo.

Yassa saṅgho kathinacīvaraṃ deti, tena bhikkhunā kathinaṃ attharitabbanti yojanā. Yo jīṇṇacīvaro hoti bhikkhu, tassa dātabbanti sambandho. Imasmiṃ ṭhāne idāni bhikkhū -

“Paṭiggahaṇaṇca sappāyaṃ, ñatti ca anusāvanaṃ;
Kappabindu paccuddhāro, adhiṭṭhānattharāni ca;
Niyojanānumodā ca, iccayaṃ kathine vidhī”ti. -

Imaṃ gāthaṃ āharitvā kathinadānakammavācāya paṭhamam kathinacīvarassa paṭiggahaṇaṇca sappāyapucchanaṇca karonti, tadayuttaṃ viya dissati. Kasmāti ce? “Atṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharituṃ...pe... pubbakaraṇaṃ jānāti, paccuddhāraṃ jānāti, adhiṭṭhānaṃ jānāti, atthāraṃ jānāti, mātikaṃ jānāti, palibodhaṃ jānāti, uddhāraṃ jānāti, ānisaṃsaṃ jānāti”ti parivārapāḷiyaṇca,

“Atṭhadhammavido bhikkhu, kathinatthāramarahati;
Pubbapaccuddhārādhiṭṭhā-natthāro mātikāti ca;
Palibodho ca uddhāro, ānisaṃsā panaṭṭhime”ti. -

Vinayavinicchayappakaraṇe ca āgatesu atṭhasu aṅgesu anāgatattā ca “pubbakaraṇaṃ sattahi dhammehi saṅgahitaṃ dhovanena vicāraṇena chedanena

bandhanena sibbanena rajanena kappakaraṇeṇā”ti parivārapāḷiyaṇca,

“Dhovanaṇca vicāro ca, chedanaṃ bandhanampi ca;
Sibbanam rajanam kappam, pubbakiccanti vuccatī”ti. -

Vinayavinicchayappakaraṇe ca vuttesu sattu pubbakaraṇesu anāgatattā ca.

Na kevalaṇca pakaraṇesu anāgatameva, atha kho yutti na dissati. Kathaṃ?
Paṭiggahaṇam nāma “yo pana bhikkhu adinnaṃ mukhadvāraṃ āhāraṃ āhāreyya
aññatra udakadantaponā, pācittiya”nti yāvakālikādīsu ajjhoharitaḅbesu catūsu
kālikavatthūsu bhagavatā vuttaṃ, na cīvare, taṃ pana pādamūle ṭhapetvā dinnampi
parammukhā dinnampi labbhateva. Vuttaṇhi aṭṭhakathāyaṃ “imaṃ cīvaraṃ
itthannāmassa dammīti evaṃ parammukhā vā pādamūle ṭhapetvā ‘imaṃ
tumhāka’nti evaṃ sammukhā vā detī”ti, tasmā paṭiggahaṇakiccaṃ natthi, dāyakena
cīvare dinne saṅghassa cittaena sampaṭicchanaṃ attameva pamāṇaṃ hoti.

Sappāyapucchanaṇca evaṃ karonti - ekena bhikkhunā “bhonto saṅghā saṅghassa
kathine sampatte kassa puggalassa sappāyārahaṃ hotī”ti pucchite eko bhikkhu
nāmaṃ vatvā “itthannāmassa therassa sappāyārahaṃ hotī”ti vadati, sappāyāiti ca
nivāsanapārūpanatthaṃ gahetvā vadanti. Etasmiṃ vacane saddato ca atthato ca
adhippāyato ca yutti gavesitabbā hoti. Kathaṃ? Saddato vaggabhede satiyeva
bahuvacanaṃ kattabbaṃ, na abhede, evaṃ saddato. Sappāyāitavacanaṇca
anurūpattheyeva vattabbaṃ, na nivāsanapārūpanatthe, evaṃ atthato. Idaṇca
cīvaraṃ saṅgho kathinaṃ attharituṃ puggalassa deti, na nivāsanapārūpanatthaṃ.
Vuttaṇhi pāḷiyaṃ “saṅgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno deti
kathinaṃ attharitu”nti, tasmā yutti gavesitabbā hoti. “Paṭiggahaṇaṇca
sappāya”nti ādigāthāpi katthaci pāḷiyaṃ aṭṭhakathāṭikādīsu ca na dissati, tasmā idha
vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ.

Sace bahū jiṇṇacīvarā, vuḍḍhassa dātabbanti idaṃ kathinacīvarassa saṅghikattā “na
ca, bhikkhave, saṅghikaṃ yathāvuḍḍhaṃ paṭibāhitabbaṃ, yo paṭibāheyya, āpatti
dukkaṭassā”ti iminā pāḷinayena vuttaṃ. Eteneva nayena sabbesu balavacīvaressu
santesupi vuḍḍhasseva dātabbanti siddhaṃ. Vuḍḍhesu...pe... dātabbanti
karaṇasannidhimocanatthaṃ vuttaṃ. Tenevāha “sace vuḍḍho”tyādi. Navakatārenapi
hi karaṇasannidhiṃ mocetvā kathine atthate anumodanaṃ karontassa saṅghassa
pañcānisaṃsalābho hotīti. Apicātiādinā saṅghena kattabbavattaṃ dasseti.
Vacanakkamo pana evaṃ katabbo - kathinadussaṃ labhitvā saṅghe sīmāya
sannipatite ekena bhikkhunā “bhante, saṅghassa idaṃ kathinadussaṃ uppannaṃ,
saṅgho imaṃ kathinadussaṃ kathannāmassa bhikkhuno dadeyya kathinaṃ
attharitu”nti vutte aññena “yo jiṇṇacīvaro, tassā”ti vattabbaṃ, tato purimena “bahū
jiṇṇacīvarā”ti vā “natthi idha jiṇṇacīvarā”ti vā vutte aparena “tena hi vuḍḍhassā”ti
vattabbaṃ, puna purimena “ko ettha vuḍḍho”ti vutte itarena “itthannāmo bhikkhū”ti
vattabbaṃ, puna purimena “so bhikkhu tadaheva cīvaraṃ katvā attharituṃ
sakkotī”ti vutte itarena “so sakkotī”ti vā “saṅgho mahātherassa saṅghaṃ
karissatī”ti vā vattabbaṃ, puna purimena “so mahāthero aṭṭhahi aṅgehi
samannāgato”ti vutte itarena “āma samannāgato”ti vattabbaṃ, tato “sādhū suṭṭhu
tassa dātabba”nti vutte byattena bhikkhunā paṭibalena saṅgho ñātabbo.

Ettha ca “bhante, saṅghassā”tiādivacanāṃ “suṇātu me, bhante, saṅgho, idaṃ saṅghassa kathinadussaṃ uppannaṃ, yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno dadeyya kathinaṃ attharitu”nti imāya ñattipāliyaṃ sameti. “Yo jiṇṇacīvaro, tassā”tiādi “saṅghena kassā”tiādi “saṅghena kassa dātabbaṃ, yo jiṇṇacīvaro hoti”tiādinā aṭṭhakathāvacanena sameti. “So mahāthero aṭṭhahaṅgehi samannāgato”tiādi “aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharitu”ntiādikāya parivārapāliyaṃ sametīti daṭṭhabbaṃ. Yassa pana dīyati, tassa ñattidutiyakammavācāya dātabbanti sambandho. Iminā imassa kathinadānakammassa garukattā na apalokanamattena dātabbanti imamatthaṃ pakāseti. Garukalahukānaṃ bhedo kammākammavinicchaya kathāyaṃ āvi bhavissati.

Evam dinne pana kathine paccuddharitabbā adhiṭṭhātabbā vācā bhinditabbāti sambandho. Sace taṃ kathinadussaṃ niṭṭhitaparikkammameva hotīti iminā kathinadussaṃ nāma na kevalaṃ pakatisātakameva hoti, atha kho pariniṭṭhitasattavidhapubbakiccacīvarampi hotīti dasseti, tasmā niṭṭhitacīvarasmiṃ dinne sattavidhapubbakiccakaraṇena attho natthi, kevalaṃ paccuddharaṇādīniyeva kātabbāni. Sace pana kiñci apariniṭṭhitaṃ hoti, antamaso kappabindumattampi, taṃ niṭṭhāpetvāyeva paccuddharaṇādīni kātabbāni. Gaṇṭhikapattāpāsakapaṭṭāni pana sibbanantogadhāni, tānipi niṭṭhāpetvāyeva kātabbāni. Aniṭṭhāpento aniṭṭhitasibbanakiccameva hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “tattha katanti sūcikkammapariyosānena kataṃ, sūcikkammapariyosānaṃ nāma yaṃ kiñci sūciyā kattabbaṃ. Pāsakapaṭṭagaṇṭhikapattāpariyosānaṃ katvā sūciyā paṭisāmana”nti. Idañhi kathinavattaṃ nāma buddhappasatthanti “atthatakathinānaṃ vo bhikkhave pañca kappissantī”tiādinā pasatthaṃ.

Katapariyositaṃ pana kathinaṃ gahetvāti -

“Dhovanañca vicāro ca, chedanaṃ bandhanampi ca;
Sibbanaṃ rajanaṃ kappam, pubbakiccanti vuccatī”ti. -

Vuttāni sattavidhapubbakaraṇāni katvā pariyosāpitaṃ kathinacīvaraṃ gahetvā. Atthārakena bhikkhunā paccuddharitabbā adhiṭṭhātabbā vācā bhinditabbāti sambandho. Saṅghāṭiyā kathinaṃ attharitukāmo bhikkhu pubbe ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitaṃ porānikaṃ saṅghāṭiṃ “imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmī”ti vatvā paccuddharitabbā, tato anadhiṭṭhitaṃ navaṃ saṅghāṭiṃ “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti vatvā adhiṭṭhātabbā, tato attharaṇakāle tameva adhiṭṭhitasāṅghāṭiṃ “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”ti vācā bhinditabbāti attho. Esa nayo itaresu. Etena kathinatthāraṇaṃ nāma vacībheda karaṇameva hoti, na kiñci kāyavikāra karaṇanti imamatthaṃ dīpeti. Tathā hi vuttaṃ vinayatthamañjūsāyaṃ “attharitabbanti attharaṇaṃ kātabbaṃ, tañca kho tathāvacībheda karaṇamevāti daṭṭhabba”nti.

Tattha paccuddhāro tividho “imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmī”ti saṅghāṭiyā paccuddhāro, “imaṃ uttarāsaṅgaṃ paccuddharāmī”ti uttarāsaṅgassa paccuddhāro, “imaṃ antaravāsakaṃ paccuddharāmī”ti antaravāsakassa paccuddhāro. Vuttañhetam parivāre “paccuddhāro tīhi dhammehi saṅgahito saṅghāṭiyā uttarāsaṅgena antaravāsakenā”ti. Adhiṭṭhānaṃ tividham “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti saṅghāṭiyā adhiṭṭhānaṃ, “imaṃ uttarāsaṅgaṃ adhiṭṭhāmī”ti

uttarāsaṅgassa adhiṭṭhānaṃ, “imaṃ antaravāsakaṃ adhiṭṭhāmī”ti antaravāsakassa adhiṭṭhānanti. Vuttañhetam parivāre “adhiṭṭhānaṃ tīhi dhammehi saṅgahitaṃ saṅghāṭiyā uttarāsaṅgena antaravāsakenā”ti.

Atha vā adhiṭṭhānaṃ duvidham kāyena adhiṭṭhānaṃ, vācāya adhiṭṭhānanti. Tattha porāṇikaṃ saṅghāṭiṃ “imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmī”ti paccuddharitvā navam saṅghāṭiṃ hatthena gahetvā “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti cittaena ābhogaṃ katvā kāyavikāra karaṇena kāyena vā adhiṭṭhātabbam, vacībhedaṃ katvā vācāya vā adhiṭṭhātabbam. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “tattha yasmā dve cīvarassa adhiṭṭhānāni kāyena vā adhiṭṭheti, vācāya vā adhiṭṭhetīti vuttaṃ, tasmā...pe... adhiṭṭhātabbā”ti. Atha vā adhiṭṭhānaṃ duvidham sammukhādhiṭṭhānaparammukhādhiṭṭhānavasena. Tattha yadi cīvaraṃ hatthapāse ṭhitaṃ hoti, “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti vacībhedaṃ katvā adhiṭṭhātabbam, atha antogabbhe vā sāmāntavīhāre vā hoti, ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvā “etaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti vacībhedaṃ katvā adhiṭṭhātabbam. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “tatra duvidham adhiṭṭhānaṃ sace hatthapāse hotī”tiādi, vinayatthamañjūsāyañca “duvidhanti sammukhāparammukhābhedenā duvidha”nti.

Atthāro katividho? Atthāro ekavidho. Vacībhedakaraṇeneva hi atthāro sampajjati, na kāyavikāra karaṇena. Ayamatto yathāvutta-parivārapāḷiyā ca “attharitabbanti attharaṇaṃ kātabbam, tañca kho tathāvacībhedakaraṇamevāti daṭṭhabba”nti vinayatthamañjūsāvacanena ca viññāyati. Atha vā atthāro tividho vatthuppabhedena. Tattha yadi saṅghāṭiyā kathinaṃ attharitukāmo hoti, porāṇikā saṅghāṭi paccuddharitabbā, navā saṅghāṭi adhiṭṭhātabbā, “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”ti vācā bhinditabbā. Atha uttarāsaṅgena kathinaṃ attharitukāmo hoti, porāṇako uttarāsaṅgo paccuddharitabbo, navo uttarāsaṅgo adhiṭṭhātabbo, “iminā uttarāsaṅgena kathinaṃ attharāmī”ti vācā bhinditabbā. Atha antaravāsakena kathinaṃ attharitukāmo hoti, porāṇako antaravāsako paccuddharitabbo, navo antaravāsako adhiṭṭhātabbo, “iminā antaravāsakena kathinaṃ attharāmī”ti vācā bhinditabbā. Vuttañhetam parivāre “sace saṅghāṭiyā”tiādi.

Ettha siyā - kiṃ pana “imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmī”ti visesaṃ katvāva paccuddharitabbā, udāhu “imaṃ paccuddharāmī”ti sāmāññatopi paccuddharitabbāti? Parikkhāra colādhiṭṭhānena adhiṭṭhitaṃ cīvaraṃ “imaṃ paccuddharāmī”ti sāmāññato paccuddharitabbam, na “imaṃ saṅghāṭiṃ paccuddharāmī”ti visesato paccuddharitabbam. Kasmā? Pubbe aladdhanāmattā. Ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitaṃ pana cīvaraṃ visesato yeva paccuddharitabbam, na sāmāññato. Kasmā? Paṭiladdhavisesanāmattā. Idha pana kathinādhikāre pubbeva ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitattā visesato yeva paccuddharitabbanti daṭṭhabbam. Vuttañhetam parivāre kathinādhikāre “paccuddhāro tīhi dhammehi saṅgahito saṅghāṭiyā uttarāsaṅgena antaravāsakenā”ti. Kiṃ pana niccatecīvarikoyeva kathinaṃ attharituṃ labhati, udāhu avatthāte cīvarikopīti? Tecīvariko duvidho dhutaṅgatecīvarikavinayatecīvarikavasena. Tattha dhutaṅgatecīvariko “atirekacīvaraṃ paṭikkhipāmi, tecīvarikaṅgaṃ samādiyāmī”ti adhiṭṭhahitvā dhāraṇato sabbakārameva dhāreti. Vinayatecīvariko pana yadā ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhahitvā dhāretukāmo hoti, tadā tathā adhiṭṭhahitvā dhāreti. Yadā pana parikkhāra colādhiṭṭhānena adhiṭṭhahitvā dhāretukāmo hoti, tadā tathā adhiṭṭhahitvā

dhāreti, tasmā ticīvarādhiṭṭhānassa dupparihārattā sabbadā dhāretum asakkonto hutvā parikkhāracoḷavasena dhārentopi taṃ paccuddharitvā āsanne kāle ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhahantopi kathinaṃ attharitum labhatiye vāti daṭṭhabbam.

Kacci nu bho kathinadānakammavācābhaṇanasīmāyameva kathinaṃ attharitabbam, udāhu aññasīmāyāti? Yadi kathinadānakammavācābhaṇanabaddhasīmā vassūpanāyikakhettabhūtaupacārasīmāya anto ṭhitā, evaṃ sati tasmiṃyeva sīmamaṇḍale attharaṇaṃ kātabbam. Kathaṃ viññāyatīti ce?

“Pariniṭṭhitapubbakaraṇameva ce dāyako saṅghassa deti, sampatiṇṇhitvā kammavācāya dātabbam. Tena ca tasmiṃyeva sīmamaṇḍale adhiṭṭhahitvā attharitvā saṅgho anumodāpetabbo”ti vajirabuddhiṭikāyaṃ āgatattā viññāyatīti. Yadi evaṃ “tasmiṃyeva sīmamaṇḍale”icceva ṭikāyaṃ vuttattā “yasmiṃ kismiñci sīmamaṇḍale kammavācaṃ bhaṇitvā tasmiṃyeva sīmamaṇḍale attharitabba”nti vattabbam, na “kathinadānakammavācābhaṇanabaddhasīmā vassūpanāyikakhettabhūtaupacārasīmāya anto ṭhitā”ti visesaṃ katvā vattabbanti? Na na vattabbam. Kammavācābhaṇanasīmā hi baddhasīmābhūtā, kathinatthārasīmā pana upacārasīmābhūtā, upacārasīmā ca nāma baddhasīmāṃ avattharitvāpi gacchati, tasmā sā sīmā baddhasīmā ca hoti upacārasīmā cāti tasmiṃyeva sīmamaṇḍale kathinadānakammavācaṃ bhaṇitvā tattheva attharaṇaṃ kātabbam, na yasmiṃ kismiñci sīmamaṇḍale kammavācaṃ bhaṇitvā tattheva attharaṇaṃ kattabbanti daṭṭhabbam. Evampi “upacārasīmāya”icceva vattabbam, na “vassūpanāyikakhettabhūtaupacārasīmāya”ti, tampi vattabbameva. Tesam bhikkhūnaṃ vassūpanāyikakhettabhūtāya eva upacārasīmāya kathinatthāraṃ kātum labhati, na aññaupacārasīmāya. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “aññasmiṃ vihāre vutthavassāpi na labhantīti mahāpaccariyaṃ vutta”nti.

Yathicchasi, tathā bhavatu, api tu khalu “kammavācābhaṇanasīmā baddhasīmābhūtā, kathinatthārasīmā upacārasīmābhūtā”ti tumhehi vuttaṃ, tathābhūtabhāvo kathaṃ jānitabboti? Vuccate - kathinatthārasīmāyaṃ tāva upacārasīmābhūtabhāvo “sace pana ekasīmāya bahū vihārā honti, sabbe bhikkhū sannipādetvā ekattha kathinaṃ attharitabba”nti imissā aṭṭhakathāya atthaṃ saṃvaṇṇetum “ekasīmāyāti ekaupacārasīmāyāti attho yujjati”ti vajirabuddhiṭikāyaṃ āgatattā viññāyati. Kammavācābhaṇanasīmāya baddhasīmābhūtabhāvo pana “te ca kho hatthapāsaṃ avijahitvā ekasīmāyaṃ ṭhitā. Sīmā ca nāmesā baddhasīmā abaddhasīmāti duvidhā hotī”ti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ āgatattā ca “sīmā ca nāmesā katamā, yattha hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitā kammappattā nāma hontīti anuyogaṃ sandhāya sīmaṃ dassento vibhāgavantānaṃ sabhāvavibhāvanaṃ vibhāgadassanamukheneva hotīti ‘sīmā ca nāmesā’tiādimāhā”ti vinayatthamañjūsāyaṃ āgatattā ca viññāyati.

Tattha katividhā baddhasīmā, katividhā abaddhasīmāti? Tividhā baddhasīmā khaṇḍasīmāsamānasamvāsasīmāavippavāsasīmāvasena. Tividhā abaddhasīmā gāmasīmāudakukkhepasīmāsattabbhantarasīmāvasenāti daṭṭhabbā. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Evaṃ ekādasa vipattisīmāyo atikkamitvā tividhasampattiyuttā nimittena nimittaṃ sambandhitvā sammatā sīmā baddhasīmāti veditabbā. Khaṇḍasīmā samānasamvāsasīmā avippavāsasīmāti tassāyeva bhedo. Abaddhasīmā pana gāmasīmā sattabbhantarasīmā udakukkhepasīmāti tividhā”ti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ āgatattā viññāyati. Evaṃ tīsu baddhasīmāsu, tīsu abaddhasīmāsu chasuyeva sīmāsu kammappattasaṅghassa

catuvaggakaraṇīyādikammassa kattabbabhāvavacanato suddhāya upacārasīmāya kammavācāya abhaṇitabbabhāvo viññāyati. Antoupacārasīmāya baddhasīmāya sati taṃ baddhasīmaṃ avattharivāpi upacārasīmāya gamanato sā baddhasīmā kammavācābhaṇanārahā ca hoti kathinatthārārahā cāti veditabbaṃ.

Nanu ca pannarasavidhā sīmā aṭṭhakathāsu āgatā, atha kasmā chaḷeva vuttāti? Saccam, tāsū pana pannarasasū sīmāsu upacārasīmā saṅghalābhavibhajanādiṭṭhānameva hoti, lābhasīmā tatrūppādagahaṇaṭṭhānameva hotīti imā dve sīmāyo saṅghakammakaraṇaṭṭhānaṃ na honti, nigamasīmā nagarasīmā janapadasīmā raṭṭhasīmā rajasīmā dīpasīmā cakkavālasīmāti imā pana sīmāyo gāmasīmāya samānagatikā gāmasīmāyameva antogadhāti na visuṃ vuttāti daṭṭhabbaṃ. Ettha ca upacārasīmāya baddhasīmaṃ avattharivā gatabhāvo kathaṃ jānitabboti? “Upacārasīmā parikkhittassa viharassa parikkhepena, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānena paricchinnā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā parikkhepaparikkhepārahaṭṭhānānaṃ anto baddhasīmāya vijjamānāya taṃ avattharivā upacārasīmā gatā. Tathā hi “imissā upacārasīmāya ‘saṅghassa dammī’ti dinnaṃ pana khaṇḍasīmasīmantarikāsu ṭhitānampi pāpuṇātī”ti vuttaṃ. Tena ñāyati “upacārasīmāya anto ṭhitā baddhasīmā upacārasīmāpi nāma hotī”ti. Hotu, evaṃ sati antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmāya sati tattheva kathinadānakammavācaṃ vācāpetvā tattheva kathinaṃ attharitabbaṃ bhavēyya, antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmāya avijjamānāya kathaṃ karissanti? Antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmāya avijjamānāya bahiupacārasīmāyaṃ vijjamānabaddhasīmaṃ vā udakukkhepalabhanaṭṭhānaṃ vā gantvā kammavācaṃ vācāpetvā puna viharāṃ āgantvā vassūpanāyikakhettabhūtāya upacārasīmāyaṃ ṭhatvā kathinaṃ attharitabbanti daṭṭhabbaṃ.

Nanu ca bho evaṃ sante aññissā sīmāya ñatti, aññissā atthāro hoti, evaṃ sante “pariniṭṭhitapubbakaraṇameva ce dāyako saṅghassa deti, sampatiṇṇhitvā kammavācāya dātabbaṃ. Tena ca tasmīṃyeva sīmamaṇḍale adhiṭṭhahitvā attharivā saṅgho anumodāpetabbo”ti vuttena vajirabuddhiṭikāvacanena virujjhatīti? Nanu avocumha “kammavācābhaṇanasīmā baddhasīmābhūtā, kathinatthārasīmā upacārasīmābhūtā”ti. Tasmā vajirabuddhiṭikāvacanena na virujjhati. Tattha pubbe yebhuyyena baddhasīmaviharattā samaggaṃ saṅghaṃ sannipātetvā kammavācaṃ vācāpetvā upacārasīmabaddhasīmabhūte tasmīṃyeva vihare attharaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Baddhasīmavihāre ahontepi antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmāya vijjamānāya tattheva sīmamaṇḍale kammavācaṃ vācāpetvā tattheva attharitabbabhāvo amhehipi vuttoyeva. Yadi pana na ceva baddhasīmavihāro hoti, na ca antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmā atthi, evarūpe vihare kammavācaṃ vācāpetuṃ na labhati, aññaṃ baddhasīmaṃ vā udakukkhepaṃ vā gantvā kammavācaṃ vācāpetvā attano viharāṃ āgantvā vassūpanāyikakhettabhūtāya upacārasīmāya ṭhatvā kathinaṃ attharitabbaṃ. Evameva paramparabhūtā bahavo ācariyavarā karonti daṭṭhabbaṃ.

Apāre pana ācariyā “baddhasīmavirahāya suddhaupacārasīmāya sati tassaṃyeva upacārasīmāyaṃ ñattikammavācāpi vācetaṃ, kathinaṃ attharitabbaṃ, na aññissā sīmāya ñatti, aññissā attharaṇaṃ kātabba”nti vadanti. Ayaṃ pana nesamadhippāyo - “kathinatthasīmāyanti upacārasīmaṃ sandhāya vutta”nti vajirabuddhiṭikāyaṃ kathinatthāraṭṭhānabhūtāya sīmāya upacārasīmābhāvo vutto, tassaṃyeva ṭikāyaṃ pubbe niddiṭṭhapāṭhe “tasmīṃyeva sīmamaṇḍale adhiṭṭhahitvā attharivā saṅgho

anumodāpetabbo”ti kammavācābhaṇanasīmāyameva attharitabbabhāvo ca vutto, tasmā aññissā sīmāya ñatti, aññissā attharaṇaṃ na kātabbaṃ, tassamyeva upacārasīmāyaṃ kammavācaṃ sāvetvā tasmimyeva atthāro kātabbo, upacārasīmato bhiṭṭaṃ baddhasīmaṃ gantvā attharaṇakiccaṃ natthīti.

Tatvevaṃ vicāraṇā kātabbā - idaṃ bhāsantaesu “ñatti”ti kathitaṃ kathinadānakammaṃ catūsu saṅghakammesu ñattidutiyakammaṃ hoti, ñattidutiyakammasa navasu thānesu kathinadānaṃ, garukalahukesu garukaṃ, yadi “upacārasīmāyaṃ cattāri saṅghakammāni kātabbāni”ti pakaraṇesu āgataṃ abhavissā, evaṃ sante tesāṃ ācariyānaṃ vacanānurūpato upacārasīmāyaṃ kathinadānañattikammavācaṃ vācetaṃ abhavissā, na pana pakaraṇesu “upacārasīmāyaṃ cattāri saṅghakammāni kātabbāni”ti āgataṃ, atha kho “saṅghalābhavibhajanaṃ, āgantukavattaṃ katvā āramappavisanaṃ, gamikassa bhikkhuno senāsanaāpucchanaṃ, nissayapaappassambhanaṃ, pārivāsikamānattacārikabhikkhūnaṃ aruṇuttāpanaṃ, bhikkhunīnaṃ āramappavisanaāpucchanaṃ iccevaṃādīni eva upacārasīmāya kattabbāni”ti āgataṃ, tasmā kathinadānañattidutiyakammavācā kevalāyaṃ upacārasīmāyaṃ na vācetaṃ siddhā. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Avippavāsasīmā nāma tiyojanāpi hoti, evaṃ sante tiyojane thitā lābhaṃ gaṇhissanti, tiyojane thavā āgantukavattaṃ pūretvā āramaṃ pavisitabbaṃ bhavissati, gamiko tiyojanaṃ gantvā senāsanaṃ āpucchissati, nissayapaṭipannassa bhikkhuno tiyojanātikame nissayo paṭippassambhissati, pārivāsikena tiyojanaṃ atikkamitvā aruṇaṃ utthapetabbaṃ bhavissati, bhikkhuniyā tiyojane thavā āramappavisanaṃ āpucchitabbaṃ bhavissati, sabbampetaṃ upacārasīmāya paricchedavaseneva kātuṃ vaṭṭati, tasmā upacārasīmāyameva bhājetabba”nti evamādiatthakathāpāthato viññāyatīti.

Athevaṃ vadeyyuṃ - “upacārasīmā ñattidutiyakammavācāya thānaṃ na hotī”ti tumhehi vuttaṃ, atha ca pana katapubbaṃ atthi. Tathā hi cīvaraṇaṃiggāhakasammucīvaranidāhakasammucīvarabhājakasammucīvaṃ “suṇātu me...pe... dhārayāmi”ti imāya kammavācāya vā apalokanena vā antovihāre sabbasaṅghamajjhepi khaṇḍasīmāyapi sammannitūṃ vaṭṭatiyevā”ti upacārasīmāyaṃ ñattidutiyakammavācāya nipphādetabbabhāvo atthakathāyaṃ āgato. Bhaṇḍāgārassa pana “imaṃ pana bhaṇḍāgāraṃ khaṇḍasīmaṃ gantvā khaṇḍasīmāya nisinnehi sammannitūṃ na vaṭṭati, vihāramajjheya ‘suṇātu me, bhante, saṅgho, yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho itthannāmaṃ vihāraṃ bhaṇḍāgāraṃ sammanneyyā”tiādīni nāyena kammavācāya vā apalokanena vā sammannitabba”nti atthakathāyaṃ upacārasīmāyameva ñattidutiyakammavācāya sammannitabbabhāvo āgatoti.

Te evaṃ vattabbā - sacepi atthakathāyaṃ āgataṃ “antovihāre”ti pāṭho “vihāramajjhe”ti pāṭho ca upacārasīmaṃ sandhāya vuttoti maññamānā tumhe āyasmanto evaṃ avacuttha, te pana pāṭhā upacārasīmaṃ sandhāya atthakathācariyehi na vuttā, atha kho avippavāsasīmāsaṅkhātaṃ mahāsīmaṃ sandhāya vuttā. Kathaṃ viññāyatīti ce? Khaṇḍasīmāya vakkhamānattā. Khaṇḍasīmāya hi mahāsīmā eva paṭiyogī hoti. Upacārasīmāti ayamatto kathaṃ jānitabboti ce? “Imaṃ pana samānasamvāsakasīmaṃ sammannantehi pabbajjūpasampadādīnaṃ saṅghakammānaṃ sukhakaraṇatthaṃ paṭhamāṃ khaṇḍasīmā sammannitabbā...pe... evaṃ baddhāsu pana sīmāsu khaṇḍasīmāya thitā bhikkhū mahāsīmāya kammaṃ karontānaṃ na kopenti, mahāsīmāya vā thitā

khaṇḍasīmāya kammaṃ karontānaṃ. Sīmantarikāya pana t̥hitā ubhinnaṃpi na kopentī”ti vuttaat̥thakathāpāṭhavasena jānitabboti. Atha vā tehi āyasmantehi ābhatabhaṇḍāgārasammutipāṭhavasenaṃpi ayamatto viññāyati. Kathaṃ? Cīvarapaṭiggāhakādipuggalasammutiyo pana antovihāre sabbasaṅghamajjhepi khaṇḍasīmāyampi sammannitum vaṭṭati, bhaṇḍāgārasaṅkhātavihārasammuti pana vihāramajjheyaṃ vāti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, tattha visesakāraṇaṃ pariyesitabbaṃ.

Tatrevaṃ visesakāraṇaṃ paññāyati - “aññissā sīmāya vatthu aññissā kammavācā”ti vattabbadosaparihāratthaṃ vuttaṃ. Puggalasammutiyo hi puggalassa vatthuttā yadi mahāsīmabhūte antovihāre kattukāmā honti, sabbasaṅghamajjhe taṃ vatthubhūtaṃ puggalaṃ hatthapāse katvā kareyyum. Yadi khaṇḍasīmāya kattukāmā, taṃ vatthubhūtaṃ puggalaṃ khaṇḍasīmāya ānetvā tattha sannipatitakammappattasaṅghassa hatthapāse katvā kareyyum. Ubhayathāpi yathāvuttadoso natthi, bhaṇḍāgārasammuti pana bhaṇḍāgārassa viharattā khaṇḍasīmāya ānetum na sakkā, tasmā yadi taṃ sammutim khaṇḍasīmāyaṃ t̥hatvā kareyyum, vatthu mahāsīmāyaṃ hoti, kammavācā khaṇḍasīmāyanti yathāvuttadoso hoti, tasmīṃca dose sati vatthuvipannattā kammaṃ vipajjati, tasmā mahāsīmabhūtavihāramajjheva sā sammuti kātābbāti aṭṭhakathācariyānaṃ mati, na upacārasīmāya ñattidutiyakammaṃ kātābbanti.

Athāpi evaṃ vadeyyum “vihārasaddena avippavāsaśīmabhūtā mahāsīmāya vuttā, na upacārasīmā”ti idaṃ vacanaṃ kathaṃ pacceṭabbanti? Imināyeva aṭṭhakathāvacanena. Yadi hi upacārasīmā vuttā bhavēyya, upacārasīmā nāma baddhasīmāya avattharitvāpi pavattā āvāsesu vā bhikkhūsu vā vaḍḍhantesu aniyamavasena vaḍḍhati, tasmā khaṇḍasīmāya avattharitvā pavattanato viharēna saha khaṇḍasīmā ekasīmāyeva hoti, evaṃ sati viharē t̥hitam bhaṇḍāgāraṃ khaṇḍasīmāya t̥hatvā sammannitum sakkā bhavēyya, na pana sakkā “khaṇḍasīmāya nisinnehi sammannitum na vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāyaṃ paṭisiddhattā. Tena ñāyati “imasmiṃ t̥hāne viharasaddena avippavāsaśīmabhūtā mahāsīmā vuttā, na upacārasīmā”ti. Upacārasīmāya aniyamavasena vaḍḍhanabhāvo kathaṃ jānitabboti? “Upacārasīmā parikkhittassa viharassa parikkhepena, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānena paricchinā hoti. Apica bhikkhūnaṃ dhuvasannipātaṭṭhānato vā pariyante t̥hitabhōjanasālato vā nibaddhavasanaāvāsato vā thāmamajjhimassa purisassa dvinnam leḍḍupātānaṃ anto upacārasīmā veditabbā, sā pana āvāsesu vaḍḍhantesu vaḍḍhati, parihāyantesu parihāyati. Mahāpaccariyaṃ pana ‘bhikkhūsupi vaḍḍhantesu vaḍḍhatī’ti vuttaṃ, tasmā sace viharē sannipatitabhikkhūhi saddhim ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmāya hoti, sabbesaṃ lābho pāpuṇātī”ti aṭṭhakathāyaṃ vacanatoti.

Yadi evaṃ upacārasīmāya kathinatthatabhāvo kasmā vuttoti? Kathinattharaṇaṃ nāma na saṅghakammaṃ, puggalakammameva hoti, tasmā vassūpanāyikahettabhūtāya upacārasīmāya kātābbā hoti. Ñattikammavācā pana saṅghakammabhūtā, tasmā upacārasīmāya kātum na vaṭṭati, suvisodhitaparisāya baddhābaddhasīmāyameva vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Nanu ca bho “kathinaṃ attharitum ke labhanti, ke na labhanti? Gaṇanavasena tāva pacchimakoṭiyā pañca janā labhanti, uddham satahassampi, pañcannaṃ heṭṭhā na labhanti”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, atha kasmā “kathinattharaṇaṃ nāma na saṅghakammaṃ, puggalakammameva hotī”ti vuttanti? “Na saṅgho kathinaṃ attharati, na gaṇo kathinaṃ attharati, puggalo kathinaṃ attharati”ti parivāre vuttattā ca apalokanakammādīnaṃ catunnaṃ

saṅghakammānaṃ ṭhānesu apaviṭṭhattā ca. Atṭhakathāyaṃ pana kathinatthārassa upacārabhūtaṃ kathinadānakammavācābhaṇanakālaṃ sandhāya vuttaṃ. Tasmiṃhi kāle kathinadāyakā cattāro, paṭiggāhako ekoti pacchimakoṭṭiyā pañca honti, tato heṭṭhā na labhatīti. Ñattikammavācāya saṅghakammabhāvo kathaṃ jānitabboti? “Catunnaṃ saṅghakammānaṃ ñattidutiyakammasa navasu ṭhānesu kathinadāna”nti āgatattā, “suṇātu me, bhante, saṅgho, idaṃ saṅghassa kathinadussaṃ uppanna”ntiadinā vuttattā cāti.

Apāre pana ācariyā “bhāsantaresu ñattīti vuttā kathinadānakammavācā atthāraṅkiriyāya pavisati, atthāraṅkiriyā ca upacārasīmāyaṃ kātābbā, tasmā kathinadānakammavācāpi upacārasīmāyaṃ kātābbāyevā”ti vadanti, tesāṃ ayamadhippāyo - mahāvaggapāḷiyaṃ “evañca pana, bhikkhave, kathaṃ attharitaṃ”nti ārabhitvā “byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo...pe... evaṃ kho, bhikkhave, atthataṃ hoti kathina”nti kathinadānañattikammavācāto paṭṭhāya yāva anumodanā pāṭho āgato, parivārapāḷiyañca “kathinatthāro jānitabbo”ti uddesassa niddese “sace saṅghassa kathinadussaṃ uppannaṃ hoti, saṅghena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ, atthāraṅkena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ, anumodakena kathaṃ paṭipajjitabba”nti pucchāṃ nīharitvā “saṅghena ñattidutiyena kammena kathinatthāraṅkassa bhikkhuno dātābbaṃ...pe... anumodāma”ti ñattito paṭṭhāya yāva anumodanā pāṭho āgato, tasmā ñattito paṭṭhāya yāva anumodanā sabbo vidhi kathinatthāraṅkiriyāya pavisati, tato kathinatthāraṅkiriyāya upacārasīmāyaṃ kātābbāya sati ñattisaṅkhātakathinadānakammavācāpi upacārasīmāyaṃ kātābbāyevāti.

Tatrevāṃ vicāraṇā kātābbā - atthāraṅkiriyāya viṣuṃ anāgatāya sati “sabbo vidhi atthāraṅkiriyāya pavisati”ti vattābbaṃ bhavēyya, aṭṭha ca pana mahāvaggapāḷiyañca parivārapāḷiyañca atthāraṅkiriyā viṣuṃ āgatāyeva, tasmā ñattisaṅkhātā kathinadānakammavācā atthāraṅkiriyāya na pavisati, kevalaṃ atthāraṅkiriyāya upacārabhūtattā pana tato paṭṭhāya anukkamena vuttaṃ. Yathā “anujānāmi, bhikkhave, sīmaṃ sammannitu”nti sīmāsammutiṃ anujānitvā “evañca pana, bhikkhave, sammannitābbā”ti sīmāsammutividhiṃ dassento “paṭṭhamaṃ nimittā kittetābbā...pe... evameṭaṃ dhārayāmi”ti nimittakittānena saha sīmāsammutikammavācā desitā, tattha nimittakittānaṃ sīmāsammutikammaṃ na hoti, kammavācāyeva sīmāsammutikammaṃ hoti, tathāpi sīmāsammutikammavācāya upacārabhāvato saha nimittakittānena sīmāsammutikammavācā desitā. Yathā ca upasampadākammaṃ vidhiṃ desento “paṭṭhamaṃ upajjhaṃ gāhāpetabbo...pe... evameṭaṃ dhārayāmi”ti upajjhāyagāhāpanādi saha upasampadākammaṃ desitaṃ, tattha upajjhāyagāhāpanādi upasampadākammaṃ na hoti, ñatticatutthakammavācāyeva upasampadākammaṃ hoti, tathāpi upasampadākammassa samīpe bhūtattā upajjhāyagāhāpanādi saha ñatticatutthakammavācā desitā, evameṭtha kathinadānakammavācā atthāraṅkiriyā na hoti, tathāpi atthāraṅkiriyāya upacārabhūtattā kathinadānañattidutiyakammavācāya saha kathinatthāraṅkiriyā desitā, tasmā kathinadānakammavācā atthāraṅkiriyāya na pavisatīti daṭṭhabbaṃ.

Aṭṭha vā ñattidutiyakammavācā ca atthāro cāti ime dve dhammā atulyakiriyā atulyakattāro atulyakammā atulyakālā ca honti, tena viññāyati “bhāsantaresu ñattīti vuttā ñattidutiyakammavācā atthāraṅkiriyāya na pavisati”ti. Tattha kathaṃ atulyakiriyā honti? Kammavācā dānakiriyā hoti, atthāro pannarasadhammānaṃ

kāraṇabhūtā atthāraṇakiriyā, evaṃ atulyakiriyā. Kathaṃ atulyakattāroti? Kammavācāya kattā saṅgho hoti, atthārassa kattā puggalo, evaṃ atulyakattāro honti. Kathaṃ atulyakammā honti? Kammavācāya kammaṃ kathinadussaṃ hoti, atthārassa kammaṃ kathinasaṅkhātā samūhapaññatti, evaṃ atulyakammā honti. Kathaṃ atulyakālā honti? Kathinadānakammavācā pubbakaraṇapaccuddhāraadhiṭṭhānānaṃ pubbe hoti, atthāro tesaṃ pacchā, evaṃ atulyakālā hontīti. Atha vā atthāro “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādinā vacībhedaṣaṅkhātena ekena dhammena saṅgahito, na ñattianussāvanādinā anekehi dhammehi saṅgahito. Vuttañhetuṃ parivāre “atthāro ekena dhammena saṅgahito vacībhedenā”ti. Imināpi kāraṇena jānitabbaṃ “na ñatti atthāre pavīṭṭhā”ti.

Aññe pana ācariyā evaṃ vadanti - “kathinatthāraṃ ke labhanti, ke na labhantīti? Gaṇanavasena tāva pacchimakoṭiyā pañca janā labhanti, uddhaṃ satasahassampi, pañcannaṃ heṭṭhā na labhantī”ti atṭhakathāyaṃ āgatattā “heṭṭhimantato pañca bhikkhū kathinatthāraṃ labhanti, tato appakatarā na labhantī”ti viññāyati. “Pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭatīti pacchimakoṭiyā cattāro kathinadussassa dāyakā, eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭatī”ti kaṅkhāvitaraṇīṭikāyaṃ āgatattā tasmaṃ vākye “vaṭṭatī”ti kiriyāya kattā “so kathinatthāro”ti vuccati, tasmā atthāroti iminā “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”ti vuttaattharaṇakiriyā na adhippetā, catūhi bhikkhūhi atthāraṇakassa bhikkhuno ñattiyā dānaṃ adhippetanti viññāyati. “Kathinatthāraṃ ke labhanti...pe... uddhaṃ satasahassanti idaṃ atthāraṇakassa bhikkhuno saṅghassa kathinadussadānakammaṃ sandhāya vutta”nti vinayavinicchayaṭikāyaṃ vuttaṃ. Tasmimpi pāṭhe ñattiyā dinnamyeva sandhāya “pañca janā atthāraṃ labhantī”ti idaṃ vacanaṃ atṭhakathācariyehi vuttaṃ, “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādi puggalassa attharaṇaṃ sandhāya na vuttanti ṭikācariyassa adhippāyo. Evaṃ kaṅkhāvitaraṇīṭikā-vinayavinicchayaṭikākārahehi ācariyehi “ñattidutiyakammaṃ atthāro nāmā”ti vinicchitattā upacārasīmāyaṃ kathinadānañattikammavācākaraṇaṃ yuttanti viññāyatīti vadanti.

Tatrevaṃ vicāraṇā kātabbā - “ñattidutiyakammaṃ eva atthāro nāmā”ti ṭikācariyā na vadeyyuṃ. Vadeyyuṃ ce, atṭhakathāya viruddho siyā. Kathaṃ viruddhoti ce? “Chinnavassā vā pacchimikāya upagatā vā na labhanti, aññasmiṃ vihāre vutthavassāpi na labhantīti mahāpaccariyaṃ vutta”nti atṭhakathāyaṃ āgatattā “te chinnavassādayo kathinatthāraṃ na labhantī”ti viññāyati. Yadi ñattidutiyakammaṃ atthāro nāma siyā, evaṃ sati te bhikkhū ñattidutiyakammepi gaṇapūrakabhāvena appaviṭṭhā siyuṃ. Atha ca pana “purimikāya upagatānaṃ pana sabbe gaṇapūrakā hontī”ti atṭhakathāya vuttattā te ñattidutiyakamme pavīṭṭhāva honti, tasmā atṭhakathācariyo pañcānisaṃsahetubhūtaṃ “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādikaṃ vacībhedaṃ ye vā “atthāro”ti vadati, na ñattidutiyakammaṃ, tasmā te chinnavassādayo pañcānisaṃsahetubhūtaṃ kathinatthāraṃ na labhanti, ñattidutiyakamme pana catuvaggasaṅghapūrakabhāvaṃ labhantīti viññāyati. Punapi vuttaṃ atṭhakathāyaṃ “sace purimikāya upagatā cattāro vā honti tayo vā dve vā eko vā, itare gaṇapūrake katvā kathinaṃ attharitaṭṭha”nti. Evaṃ alabbhamānakathinatthāreyeva chinnavassādayo gaṇapūrake katvā ñattidutiyakammavācāya kathinadussaṃ dāpetvā purimikāya upagatehi kathinassa attharitaṭṭhabhāvato “ñattidutiyakammaṃ eva atthāro nāmāti ṭikācariyā na vadeyyu”nti avacimhāti.

Nanu ca bho imasmimpi aṭṭhakathāvacane “itare gaṇapūrake katvā kathinaṃ attharitaḥ”nti vacanena catuvaggasaṅghena kattaḥkaṃ ṇattidutiyakammaṃyeva “atthāro”ti vuttanti? Na, pubbāparavirodhato. Pubbe hi chinnavassādīnaṃ kathinaṃ attharitaṃ alabbhamānabhāvo vutto, idha “ṇattidutiyakammaṃ atthāro”ti vutte tesampi labbhamānabhāvo vutto bhavēyya, na aṭṭhakathācariyā pubbāparaviruddhaṃ katheyyuṃ, tasmā “katvā”ti padaṃ “attharitaḥ”nti padena sambajjhantena samānakālavisesanaṃ akatvā pubbakālavisesanameva katvā sambandhitabbaṃ, evaṃ sati pubbavacanenāparavacanāṃ gaṇgodakena yamunodakaṃ viya saṃsandati, pacchāpi ca “kammavācaṃ sāvetaḥ kathinaṃ attharāpetvā dānaṃca bhuñjitvā gamissanti”ti visuṃ kammavācāsāvanaṃ visuṃ kathinattharaṇaṃ pubbāparānukkamato vuttaṃ, tasmā ṇattidutiyakammaṃ atthāro nāma na hoti, kevaḥkaṃ atthārassa kāraṇameva upacārameva hotīti daṭṭhabbaṃ. Kiṃca bhiyyo - “na saṅgho kathinaṃ attharati, na gaṇo kathinaṃ attharati, puggalo kathinaṃ attharati”ti parivāravacanena ayamatto jānitaḥkoti.

Yadi evaṃ kaṅkhāvitaraṇīṭikā-vinayavinicchayaṭīkāsu āgatapāṭhānaṃ adhippāyo kathaṃ bhāsitaḥkoti bhavēyya. Nanu kaṅkhāvitaraṇīṭikāyaṃ “vaṭṭati”ti imissā kiriyāya kattaḥ “so kathinatthāro”ti vutto, vinayavinicchayaṭīkāyaṃca “kathinadussadānakamma”nti padaṃ “sandhāya”ti kiriyāya kammaṃ, kathinatthāro...pe... idaṃ “vutta”nti kiriyāya kammaṃ hoti. Evaṃ ṭīkāsu nītatthato āgatapāṭhesu santesu “ṇattidutiyakammaṃyeva atthāro nāmāti ṭīkācariyā na vadeyyu”nti na vattabbanti? Yenākārena aṭṭhakathāvacanena ṭīkāvacanaṃca pubbāparaaṭṭhakathāvacanaṃca aviruddhaṃ bhavēyya, tenākārena ṭīkāpāṭhānaṃ adhippāyo gahetaḥkoti. Kathaṃ? Kaṅkhāvitaraṇīaṭṭhakathāyaṃ “so sabbantimena paricchedena pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati”ti āgato, tasmīṃ aṭṭhakathāvacane codakena codetabbassa atthitāya taṃ pariharitaṃ “pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭatīti pacchimakoṭiyā cattāro kathinadussassa dāyakaḥ, eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati”ti pāṭho ṭīkācariyena vutto, kathaṃ codetabbaṃ atthīti? Bho aṭṭhakathācariya “so sabbantimena paricchedena pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati”ti vutto, evaṃ sati pañcannaṃ kathinatthārakānaṃ eva so kathinatthāro vaṭṭati, na ekadviticatupuggalānanti attho āpajjati, evaṃ sati “na saṅgho kathinaṃ attharati, na gaṇo kathinaṃ attharati, puggalo kathinaṃ attharati”ti āgatapāṭhiyā virujjhanato āgamavirodho āpajjati, taṃ codanaṃ pariharanto “pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭatīti pacchimakoṭiyā cattāro kathinadussassa dāyakaḥ, eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati”ti pāṭho ṭīkācariyena vutto. Tatthāyamadhippāyo - bho codakācariya aṭṭhakathācariyena kathinatthārakāle pañcannaṃ atthārakānaṃ bhikkhūnaṃ vasena “so sabbantimena paricchedena pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati”ti pāṭho na vutto, atha kho saṅghena atthārakassa kathinadussadānakāle pacchimakoṭiyā cattāro kathinadussassa dāyakaḥ, eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ dāyakapaṭiggāhakaḥpuggalānaṃ atthitāya so pacchā kattaḥkoti atthāro vaṭṭati, kāraṇasampattiyaḥ phalasampatti hoti, tasmā tasmīṃ aṭṭhakathāvacane āgamavirodho nāpajjati.

Vinayavinicchayaṭīkāyaṃpi “kathinatthāraṃ ke labhanti, ke na labhanti”ti Gaṇanavasena tāva pacchimakoṭiyā pañca janā labhanti, uddhaṃ sataḥkoti, pañcannaṃ heṭṭhā na labhanti”ti aṭṭhakathāvacane parehi pucchitabbassa atthitāya taṃ pucchaṃ vissajjetaṃ “idaṃ atthārakassa bhikkhuno saṅghassa kathinadussadānakammaṃ sandhāya vutta”nti pāṭho ṭīkācariyena vutto. Kathaṃ pucchitabbanti ce? Bho aṭṭhakathācariya “heṭṭhimakoṭiyā pañcannaṃ janānaṃ

vaṭṭatī”ti idaṃ vacanaṃ kiṃ pañcānisamsassa kāraṇabhūtaṃ “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādiatthārakiriyaṃ sandhāya vuttaṃ, udāhu atthārassa kāraṇabhūtaṃ kathinadussadānakammanti. Kathaṃ vissajjanāti? Bho bhādrakūḍha “heṭṭhimakoṭiyā pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭatī”ti idaṃ pañcānisamsassa kāraṇabhūtaṃ “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādikaṃ atthārakiriyaṃ sandhāya aṭṭhakathācariyena na vuttaṃ, atha kho atthārassa kāraṇabhūtaṃ kathinadānakammaṃ sandhāya vuttanti. Tatrāyamadhippāyo - saṅghena atthārakassa dinnadussena eva kathinatthāro sambhavati, na ṭhitikāya laddhacīvarena vā puggalikacīvarena vā sambhavati, tañca kathinadussadānakammaṃ cattāro kathinadussadāyakā, eko paṭiggāhakoti pañcasu bhikkhūsu vijjamānesuyeva sampajjati, na tato ūnesūti pacchimakoti pañcannaṃ vaṭṭati, kāraṇasiddhiyā phalasiddhi hoti, teneva ca kāraṇena “kathinadussadānakammaṃ vutta”nti mukhyavasena avatvā “sandhāya vutta”nti upacāravasenāha. Evaṃ vuttheyeva aṭṭhakathāvacanassa pubbāparavirodho natthi, aṭṭhakathāvacanena ca ṭikāvacanaṃ viruddhaṃ na hotīti daṭṭhabbaṃ, “apalokaṇādisaṅghakammakaraṇatthaṃ baddhasīmā bhagavatā anuññātā”ti iminā vinayalakkhaṇena ca sameti.

“Imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādikā pana atthārakiriyaṃ apalokaṇādīsu catūsu saṅghakammesu appaviṭṭhā, adhiṭṭhānādayo viya pañcānisamsalābhakāraṇabhūtaṃ puggalakiriyaṃ hotīti vassūpanāyikakhettabhūtāya antoupacārasīmāya kātabbā, tasmā antoupacārasīmāyaṃ baddhasīmāya avijjamānāya bahiupacārasīmāyaṃ baddhasīmāyaṃ vā udakukkhepasattabbhantaralabhamānaṭṭhānaṃ vā gantvā ñattidutiyakammena kathinadussaṃ dāpetvā puna vihāraṃ āgantvā antoupacārasīmāyameva kathinattharaṇaṃ pubbācariyehi kataṃ, taṃ sukatameva hotīti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ aggahetvā suddhaupacārasīmāyameva ñattidutiyakammaṃ kātabbanti gayhamāne sati tesāṃ āyasmantānaṃ diṭṭhānugatiṃ āpajjamānā sissānusissā dhuvavāsathāya vihāradānādiapalokanakammaṃ vā uposathapavāraṇādiñattikammaṃ vā sīmāsammananādiñattidutiyakammaṃ vā upasampadādiñatticatutthakammaṃ vā upacārasīmāyameva kareyyuṃ, evaṃ karontā bhagavato sāsane mahantaṃ jaṭaṃ mahantaṃ gumbaṃ mahantaṃ visamaṃ kareyyuṃ, tasmā tamakaraṇatthaṃ yuttito ca āgamato ca anekāni kāraṇāni āharitvā kathayimhāti.

Sāsane gāraṇaṃ katvā, saddhammassānulomato;
Mayā kataṃ vinicchayaṃ, sammā cintentu sādhaṇo.

Punappunaṃ vicintetvā, yuttaṃ ce hoti gaṇhantu;
No ce yuttaṃ mā gaṇhantu, sammāsambuddhasāvakāti.

Ito parānīpi kāraṇasādhakāni āharanti ācariyā, tesāṃ paṭivacanena ativitthāro bhaviṣṣati, upacārasīmāya catunnaṃ saṅghakammānaṃ kataṭṭhānabhāvo pubbe vuttova, tasmā taṃ vacanaṃ manasi katvā saṃsayāṃ akatvā dhāretabboti.

“Imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”ti vācā bhinditabbāti kiṃ ettakena vacībhedena kathinaṃ atthataṃ hoti, udāhu añño koci kāyavikāro kātabbo? Na kātabbo. Ettakeneva hi vacībhedena atthataṃ hoti, kathinaṃ. Vuttañhettaṃ parivāre “atthāro ekena dhammena saṅgahito vacībhedenā”ti.

Evam kathinatthāraṃ dassetvā anumodāpanaanumodane dassento “tena kathinatthārakenā”tiādimāha. Tattha yena bhikkhunā “imāya saṅghāṭiyā kathinaṃ attharāmī”tiādinā vacībhedenā kathinaṃ atthataṃ, tena “kathinassa atthārā pannarasa dhammā jāyanti”ti parivāre āgatattā kathinatthārena saheva pañca ānisaṃsā āgatā, atha kasmā saṅghaṃ anumodāpetīti? Kiñcāpi atthārakassa bhikkhuno pañca ānisaṃsā āgatā, saṅghassa pana anāgatā, tasmā saṅghassa ca āgamanatthaṃ saṅghaṃ anumodāpeti, saṅgho ca anumodanaṃ karoti, evaṃ kate ubhinnaṃpi ānisaṃsā āgatā honti. Vuttañhettaṃ parivāre “dvinnaṃ puggalānaṃ atthataṃ hoti kathinaṃ atthārakassa ca anumodakassa cā”ti. Ettha ca kathinatthārakabhikkhuto vuḍḍhataro bhikkhu tasmaṃ saṅghe atthi, idha vuttanayena atthārakena “bhante”ti vattabbaṃ, anumodakena “āvuso”ti. Yadi pana kathinatthārako bhikkhu sabbesaṃ vuḍḍhataro hoti, tena “āvuso”ti vattabbaṃ, itarehi “bhante”ti, evaṃ sesanayadvayepi. Evaṃ sabbesaṃ atthataṃ hoti kathinanti. Imesu pana saṅghapuggalesu ye tasmaṃ vihāre purimikāya vassaṃ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā, teyeva anumoditaṃ labhanti, chinnavassā vā pacchimikāya upagatā vā aññasmaṃ vihāre vutthavassā vā na labhanti, ananumodantāpi ānisaṃsaṃ na labhanti.

Evaṃ kathinatthāraṃ dassetvā idāni cīvaravibhāgaṃ dassetuṃ “evaṃ atthate pana kathine”tiādimāha. Tattha sace kathinacīvarena saddhiṃ ābhataṃ ānisaṃsanti iminā ekaṃ atthatacīvameva kathinacīvaraṃ nāma, tato aññaṃ tena saddhiṃ ābhataṃ sabbhaṃ cīvaraṃ kathinānisaṃsacīvaraṃ nāmāti dasseti. Vakkhati hi “avasesakathinānisaṃse balavavatthānī”tiādi. Tena ñāyati “vatthameva idha ānisaṃso nāma, na aggho, kathinasāṭakena saddhiṃ ābhatānaṃ aññasāṭakānaṃ bahulavasena attharitabbaṃ, na kathinasāṭakassa mahagghavasena”ti. Bhikkhusaṅgho anissaro, atthatakathino bhikkhuyeva issaro. Kasmā? Dāyakehi vicāritattā. Bhikkhusaṅgho issaro, kasmā? Dāyakehi avicāritattā, mūlakathinassa ca saṅghe dinnattā. Avasesakathinānisaṃseti tassa dinnavatthehi avasesakathinānisaṃsavatthe. Balavavatthānīti attharitabbakathinasāṭakamyeva ahataṃ vā ahatakappaṃ vā dātuṃ vaṭṭati, ānisaṃsacīvaraṃ pana yathāsatti yathābalaṃ purāṇaṃ vā abhinavaṃ vā dubbalaṃ vā balavaṃ vā dātuṃ vaṭṭati, tasmā tesu dubbalavatthe ṭhitikāya dinne laddhabhikkhusa upakāraṃ na hoti, tasmā upakāraṇayoggāni balavavatthāni dātabbānīti adhippāyo. Vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbānīti yattakā bhikkhū vassāvāsikacīvaraṃ labhiṃsu, te ṭhapetvā tesam heṭṭhato paṭṭhāya yathākkamaṃ dātabbāni. Therāsanato paṭṭhāyāti yattakā bhikkhū tissaṃ kathinatthasīmāyaṃ santi, tesu jeṭṭhakabhikkhuto paṭṭhāya dātabbāni. Āsanaggahaṇaṃ pana yathāvuḍḍhaṃ nisinne sandhāya kataṃ. Etena vassāvāsikakathinānisaṃsānaṃ samānagatikataṃ dīpeti. Garubhaṇḍaṃ na bhājetabbanti kathinasāṭakena saddhiṃ ābhatesu mañcapīṭhādikaṃ garubhaṇḍaṃ na bhājetabbanti, saṅghikavaseneva paribhuñjitabbanti attho. Tattha garubhaṇḍavinicchayo anantarakathāyaṃ āvi bhavissati.

Imasmaṃ pana ṭhāne vattabbaṃ atthi. Kathaṃ? Idāni bhikkhū kathinānisaṃsacīvaraṃ kusapātaṃ katvā vibhajanti, taṃ yuttaṃ viya na dissatīti. Kasmāti ce? “Avasesakathinānisaṃse balavavatthāni vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbāni, ṭhitikāya abhāve therāsanato paṭṭhāya dātabbānī”ti vacanatoti. Evaṃ sante kattha kusapāto kātabboti? Bhaṇḍāgāre ṭhapitacīvareti. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Ussannaṃ hotīti bahu rāsikataṃ hoti, bhaṇḍāgāraṃ na gaṇhāti. Sammukhībhūtenāti antoupacārasīmāyaṃ ṭhiteṇa. Bhājetunti kālaṃ ghosāpetvā paṭipāṭiyā

bhājetum...pe... evaṃ ṭhapitesu cīvarapaṭivīsesu kuso pātetabbo’’ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā, tasmā imissaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva bhājetabbanti amhākaṃ khanti.

Ekacce pana bhikkhū ekekassa ekekasmim cīvare appahonte cīvaraṃ parivattetvā akappiyavattthum gahetvā bhājenti, taṃ atioḷārikameva. Aññepi ekaccānaṃ cīvarānaṃ mahagghatāya ekaccānaṃ appagghatāya samagghaṃ kātuṃ na sakkāti tatheva karonti, tampi oḷārikameva. Tattha hi akappiyavattthunā parivattanepi tassa vicāraṇepi bhāgaggahaṇepi āpattiyeva hoti. Eke “kathinaṃ nāma dubbicāraṇīya’’nti vatvā attharaṇaṃ na karonti, puggalikavaseneva yathājjhāsayaṃ vicārenti, taṃ pana yadi dāyakehi puggalasseva dinnaṃ, puggalena ca saṅghassa apariccajitaṃ, evaṃ sati attano santakattā yuttaṃ viya dissati. Yadi pana saṅghassa vā gaṇassa vā dinnaṃ, puggalassa dinnepi saṅghassa vā gaṇassa vā pariccajitaṃ, evaṃ sante saṅghagaṇānaṃ santakattā ayuttaṃ bhaveyya. Apare pana kathinavasena paṭiggahite vicāretum dukkaranti maññaṃānā “na mayaṃ kathinavasena paṭiggaṇhāma, vassāvāsikabhāveneva paṭiggaṇhāmā’’ti vatvā yathāruci vicārenti, tampi ayuttaṃ. Vassāvāsikampi hi saṅghassa dinnaṃ saṅghikaṃ hotiyeva, puggalassa dinnaṃ puggalikaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Sace pana tesāṃ senāsane paṃsukūliko vasati, āgatañca taṃ disvā ‘tumahākaṃ vassāvāsikaṃ demā’’ti vadanti, tena saṅghassa ācikkhitabbaṃ. Sace tāni kulāni saṅghassa dātuṃ na icchanti, ‘tumahākaṃyeva demā’’ti vadanti, sabhāgo bhikkhu ‘vattaṃ katvā gaṇhāhi’’ti vattabbo, paṃsukūlikassa panetaṃ na vaṭṭatī’’ti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā.

Vassāvāsikaṃ duvidhaṃ saddhādeyyatatrappādavasena. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “iti saddhādeyye dāyakamanussā pucchitabbā, tatrappāde pana kappiyakārakā pucchitabbā’’ti. Saddhādeyyavassāvāsikampi savihārāvihāravasena duvidhaṃ. Vuttañhetāṃ aṭṭhakathāyaṃ “mahāpadumatthero panāha na evaṃ kātappaṃ. Manussā hi attano āvāsapaṭijaggaṇatthāya paccayaṃ denti, tasmā aññehi bhikkhūhi tattha pavisitabba’’nti, “yesaṃ pana senāsanaṃ natthi, kevalaṃ paccayameva denti, tesāṃ paccayaṃ avassāvāsike senāsane gāhetum vaṭṭatī’’ti ca. Tatrappādavassāvāsikaṃ nāma kappiyakārakānaṃ hatthe kappiyavattthupaabhuñjanatthāya dinnavatthuto nibbattaṃ. Vuttampi cetāṃ aṭṭhakathāyaṃ “kappiyakārakānañhi hatthe ‘kappiyabhaṇḍaṃ paribhuñjathā’’ti dinnavatthuto yaṃ yaṃ kappiyaṃ, taṃ sabbaṃ paribhuñjitum anuññāta’’nti. Evaṃ vassāvāsikacīvarampi pubbe yebhuyyena saṅghasseva denti, tasmā “kathinacīvaraṃ demā’’ti vutte kathinacīvarabhāvena paṭiggahetabbaṃ, “vassāvāsikaṃ demā’’ti vutte vassāvāsikacīvarabhāveneva paṭiggahetabbaṃ. Kasmā? “Yathā dāyakā vadanti, tathā paṭipajjitabba’’nti vacanato.

Kiñci avatvā hatthe vā pādamūle vā ṭhapetvā gate kiṃ kātabbanti?Tattha sace “idaṃ vatthu cetiyassa vā saṅghassa vā parapuggalassa vā atthāya pariṇata’’nti jāneyya, tesāṃ atthāya paṭiggahetabbaṃ. Atha “mamattthāya pariṇata’’nti jāneyya, attano atthāya paṭiggahetabbaṃ. Vuttañhetāṃ parivāre “nava adhammikadānāni’’tiādi. Atha na kiñci jāneyya, attano hatthe vā pādamūle vā kiñci avatvā ṭhapitaṃ tasseva puggalikaṃ hoti. Na hi cetiyādīnaṃ atthāya pariṇataṃ kiñci avatvā bhikkhussa hatthe vā pādamūle vā ṭhapetīti. Vuttañhetāṃ samantapāsādikāyaṃ “puggalassa detīti ‘imaṃ cīvaraṃ itthannāmassa dammī’’ti evaṃ parammukhā vā pādamūle ṭhapetvā ‘imaṃ, bhante, tumhākaṃ dammī’’ti evaṃ sammukhā vā detī’’tiādi.

“Imissam aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva bhājetabba”nti vuttaṃ, kathaṃ bhājetabbanti? “Avasesakathinānisamse balavavatthāni vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbānī”ti vuttattā ye bhikkhū imasmim vasse vassāvāsikaṃ na labhiṃsu, tesam heṭṭhato paṭṭhāya ekekaṃ cīvaraṃ vā sāṭakaṃ vā dātabbaṃ. Atha cīvarānaṃ vā sāṭakānaṃ vā avasiṭṭhesu santesu puna therāsanato paṭṭhāya dutiyabhāgo dātabbo. Tato cīvaresu vā sāṭakesu vā khīnesu ye labhanti, tesu pacchimassa vassādīni sallakkhetabbāni. Na kevalaṃ tasmim kathinatthatadivase dinnadussāni eva kathinānisamāsāni nāma honti, atha kho yāva kathinassa ubbhārā saṅghaṃ uddissa dinnacīvarānīpi saṅghikena tatrappādena ārāmikehi ābhatacīvarānīpi kathinānisamāsāniyeva honti. Tasmā tādisesu cīvaresu uppajjamānesu yathāvuttasallakkhitavassassa bhikkhuno heṭṭhato paṭṭhāya punappunaṃ gāhetabbaṃ. “Ṭhitikāya abhāve therāsanato paṭṭhāya dātabbānī”ti vacanato tasmim vasse vassāvāsikacīvarānaṃ anuppajjanato vā uppajjamānesupi ṭhitikāya agāhāpanato vā vassāvāsikaṭṭhitikāya abhāve sati laddhabbakathinānisamse tassam upacārasīmāyaṃ sabbe bhikkhū paṭipāṭiyā nisīdāpetvā therāsanato paṭṭhāya ṭhitikaṃ katvā ekekassa bhikkhuno ekekaṃ cīvaraṃ vā sāṭakaṃ vā dātabbaṃ. Saṅghanavakassa dānakālepi mahātherā āgacchanti, “bhante, vīsativassānaṃ dīyati, tumhākaṃ ṭhitikā atikkantā”ti na vattabbā, ṭhitikaṃ ṭhapetvā tesam datvā pacchā ṭhitikāya dātabbaṃ. Dutiyabhāge pana therāsaṇaṃ āruḷhe pacchā āgatānaṃ paṭhamabhāgo na pāpuṇāti, dutiyabhāgato vassaggena dātabbo. Ayaṃ ṭhitikāvicāro catupaccayabhājanakathāto gahetabboti.

Nanu ca bho ekaccāni kathinānisamāsacīvarāni mahagghāni, ekaccāni appagghāni honti, kathaṃ ekekassa ekekasmim dinne agghasamattaṃ bhavyeyyāti? Vuccate - bhaṇḍāgārācīvarabhājane agghasamattaṃ icchitabbaṃ. Tathā hi vuttaṃ cīvarakkhandhake “tena kho pana samayena saṅghassa bhaṇḍāgāre cīvaraṃ ussannaṃ hoti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, sammukhībhūtena saṅghena bhājetuṃ...pe... atha kho cīvarabhājakānaṃ bhikkhūnaṃ etadahosi ‘kathaṃ nu kho cīvaraṃ bhājetabba’nti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, paṭhamam uccinitvā tulayitvā vaṇṇāvaṇṇaṃ katvā bhikkhū gaṇetvā vaggaṃ bandhitvā cīvarapaṭivīsaṃ ṭhapetu”nti. Aṭṭhakathāyañca “uccinitvāti ‘idaṃ thūlaṃ, idaṃ saṅhaṃ, idaṃ ghaṇaṃ, idaṃ tanukaṃ, idaṃ paribhuttaṃ, idaṃ aparibhuttaṃ, idaṃ dīghato ettakaṃ, puthulato ettaka’nti evaṃ vatthāni vicinitvā. Tulayitvāti ‘idaṃ ettakaṃ agghati, idaṃ ettaka’nti evaṃ agghaparicchedaṃ katvā. Vaṇṇāvaṇṇaṃ katvāti sace sabbesaṃ ekekameva dasadasaagghanaṃ pāpuṇāti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce pāpuṇāti, yaṃ nava vā aṭṭha vā agghati, taṃ aññena ekaagghanakena ca dviagghanakena ca saddhiṃ bandhitvā etena upāyena same paṭivīse ṭhapetvāti attho. Bhikkhū gaṇetvā vaggaṃ bandhitvāti sace ekekassa dīyamāne divaso na pahoti, dasa dasa bhikkhū gaṇetvā dasa dasa cīvarapaṭivīse ekavaggaṃ bandhitvā ekaṃ bhaṇḍikaṃ katvā evaṃ cīvarapaṭivīsaṃ ṭhapetuṃ anujānāmīti attho. Evaṃ ṭhapitesu cīvarapaṭivīsesu kuso pātetabbo”ti vuttaṃ. Tena ñāyati “bhaṇḍāgārācīvarabhājane agghasamattaṃ icchitabbaṃ, kusapāto ca kātabbo”ti.

Imasmim pana kathinānisamāsacīvarabhājane agghasamattaṃ na icchitabbaṃ, kusapāto ca na kātabbo. Tathā hi vuttaṃ kathinakkhandhakaṭṭhakathāyaṃ “evaṃ atthate pana kathine sace kathinacīvarena saddhiṃ ābhataṃ ānisamsaṃ dāyakā ‘yena amhākaṃ kathinaṃ gahitaṃ, tasseva demā’ti denti, bhikkhusaṅgho anissaro. Atha avicāretvāva datvā gacchanti, bhikkhusaṅgho issaro, tasmā sace

kathinatthārakassa sesacīvarānīpi dubbalāni honti, saṅghena apaloketvā tesampi atthāya vatthāni dātabbāni, kammavācā pana ekāyeva vaṭṭati.

Avasesakathinānisamse balavavatthāni vassāvāsikaṭṭhitikāya dātabbāni. Tṭhitikāya abhāve therāsanato paṭṭhāya dātabbāni”icceva vuttaṃ, na vuttaṃ “agghaparichedaṃ katvā”ti vā “kusapāto kātabbo”ti vā. Tena ñāyati “kathinānisamsacīvarāni vassāvāsikaṭṭhitikāya vā vuḍḍhatarato vā paṭṭhāyeva dātabbāni, neva agghasamattaṃ kātabbaṃ, na kuso pātetabbo”ti.

Idāni pana vassāvāsikabhāvena adinnattā vassāvāsikaṭṭhitikāya akatattā ca kathinatthatacīvarato ca kathinatthārakassa avasesacīvaratthāya dinnavatthato ca avasesakathinānisamse balavavatthāni vuḍḍhatarato paṭṭhāya ekassa bhikkhussa ekaṃ vatthaṃ dātabbaṃ, tesu pana varaṃ varaṃ vuḍḍhassa dātabbaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Pacchimavassūpanāyikadivase pana sace kālaṃ ghosetvā sannipatite saṅghe koci dasahatthaṃ vatthaṃ āharitvā vassāvāsikaṃ deti, āgantuko sace bhikkhusaṅghatthero hoti, tassa dātabbaṃ. Navako ce hoti, sammatenā bhikkhunā saṅghatthero vattabbo ‘sace, bhante, icchatha, paṭhamabhāgaṃ muñcitvā idaṃ vatthaṃ gaṇhathā’ti. Amuñcantassa na dātabbaṃ. Sace pana pubbe gāhitaṃ muñcitvā gaṇhāti, dātabbaṃ. Eteneva upāyena dutiyattherato paṭṭhāya parivattetvā pattaṭṭhāne āgantukassa dātabbaṃ. Sace paṭhamavassūpagatā dve tīṇi cattāri pañca vā vatthāni alatthūṃ, laddhaṃ laddhaṃ eteneva upāyena vissajjāpetvā yāva āgantukassa samakaṃ hoti, tāva dātabbaṃ. Tena pana samake laddhe avasiṭṭho anubhāgo therāsane dātabbo”ti senāsanakkhandhakatṭhakathāyaṃ vacanato taṃsaṃvaṇṇanābhūtāyaṃ vimativinodaniyañca “āgantuko sace bhikkhūti cīvare gāhite pacchā āgato āgantuko bhikkhu. Pattaṭṭhāneti vassaggena pattaṭṭhāne. Paṭhamavassūpagatāti āgantukassa āgamanato puretameva pacchimikāya vassūpanāyikāya vassūpagatā. Laddhaṃ laddhanti dāyakanāṃ santikā āgatāgatasāṭaka”nti vacanato, vajirabuddhiṭṭikāyañca “paṭhamabhāgaṃ muñcitvāti idaṃ ce paṭhamagāhitavatthuto mahagghaṃ hotīti likhita”nti vacanato ca viññāyati. Evaṃ aṭṭhakathāyaṃ ṭikāsu ca vassāvāsikadāne pacchā ābhataṃ mahagghavatthaṃ mahātherato paṭṭhāya parivattetvā tehi anicchitaṃyeva vassaggena pattassa pacchā āgatassa bhikkhuno dātabbabbhāvassa vuttattā varaṃ varaṃ vuḍḍhassa dātabbanti viññāyati.

“Sace paṭhamavassūpagatā dve tīṇi cattāri pañca vā vatthāni alatthu”nti vatthagāṇanāya eva vuttattā, agghagāṇanāya avuttattā ca kathinānisamsavatthassa ca vassāvāsikagatikabhāvassa vacanato kathinānisamsavatthāni vatthagāṇanāvaseneva bhājetabbāni, na agghasamabhāvenāti ca daṭṭhabbāni, teneva ca kāraṇena “yo bahūni kathinānisamsavatthāni deti, tassa santakeneva attharitabba”nti vuttaṃ. Bahūni hi kathinānisamsavatthāni vibhajanakāle saṅghassa upakārakāni hontīti.

Pāliatṭhakathādīhi, netvā vuttaṃ vinicchayaṃ;
Kathine cīvare mayhaṃ, cintayantu vicakkhaṇā.

Cintayitvā punappunaṃ, yuttaṃ ce dhārayantu taṃ;
Ayuttañce ito aññaṃ, pariyesantu kāraṇanti.

“Yo ca tattha cīvaruppādo, so nesaṃ bhavissatī”ti cīvarasseva atthatakathinānaṃ bhikkhūnaṃ santakabhāvassa bhagavatā vuttattā cīvarato aññāni saṅghaṃ uddissa dinnāni piṇḍapātādīni vatthūni upacārasīmaṃ pavittṭhassa āgatāgatassa saṅghassa santakaṃ honti. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “kathinaṃ attharāpetvā dānañca bhuñjitvā gamissanti, ānisaṃso pana itaresaṃyeva hotī”ti. “Anujānāmi, bhikkhave, sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsaṃ dātu”nti pāṭhaṃ upanissāya kathinānisaṃsacīvarampi sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsaṃyeva denti, na panevaṃ kātappaṃ. Bhaṇḍāgāre ṭhapitañhi akālacīvameva sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsaṃ katvā dātappaṃ. Vassāvāsikakathinānisaṃsādikālacīvaraṃ pana samakameva dātappaṃ. Vuttañhettaṃ cīvarakkhandhakaṭṭhakathāyaṃ “sāmaṇerānaṃ upaḍḍhapaṭivīsanti ettha ye sāmaṇerā attissarā bhikkhusaṅghassa kattabbakammaṃ na karonti, uddesapariṇipucchāsu yuttā ācariyupajjhāyānaṃyeva vattapaṭipattim karonti, aññesaṃ na karonti, etesaṃyeva upaḍḍhabhāgo dātabbo. Ye pana purebhattaṃ pacchābhattaṃ bhikkhusaṅghasseva kattabbakiccaṃ karonti, tesāṃ samako dātabbo. Idañca piṭṭhisamaye uppanna bhaṇḍāgāre ṭhapitena akālacīvareneva kathitaṃ, kālacīvaraṃ pana samakameva dātappa”nti.

Kacci nu kho sāmaṇerā vassaṃ upagatā, yena ānisaṃsaṃ labheyyunti? Āma upagatāti. Kathaṃ viññāyatīti? “Atha cattāro bhikkhū upagatā, eko paripuṇṇavasso sāmaṇero, so ce pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūraṃ ceva hoti, ānisaṃsañca labhatī”ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato vajirabuddhiṭikāyañca “pacchimikāya upasampanno paṭhamapavāraṇāya pavāretumpi labhati, vassiko ca hoti, ānisaṃsañca labhatīti sāmaṇerānaṃ vassūpagamaṃ anuññātaṃ hoti. Sāmaṇerā kathinānisaṃsaṃ labhantīti vadantī”ti vacanatoti.

Tatruppādesu kathinānisaṃsesu yadi ārāmikā taṇḍulādīhi vatthāni cetāpentī, vatthehipi taṇḍulādīni cetāpentī, tattha kathaṃ paṭipajjitabbanti? Vibhajanakāle vijjamaṇavattuvasena kātappaṃ. Tathā hi vuttaṃ vajirabuddhiṭikāyaṃ “tatruppādena taṇḍulādīnaṃ vatthūsu cetāpitesu atthatakathinānameva tāni vatthāni pāpuṇanti. Vatthehi pana taṇḍulādīsū cetāpitesu sabbesaṃ tāni pāpuṇantīti vutta”nti. “Sace pana ekasīmāyaṃ bahū vihārā hontī”ti ettha katarasīmā adhippetāti? Upacārasīmā. Upacārasīmāyaṃyeva hi saṅghalābhavibhajanādikaṃ sijjhati. Vuttañhettaṃ vajirabuddhiṭikāyaṃ “kathinatthasīmāyanti upacārasīmaṃ sandhāya vuttaṃ, upacārasīmaṭṭhassa matakacīvarādibhāgiyatāya baddhasīmāya tatruppādābhāvato viññeyyamevaṃ ‘upacārasīmāva adhippetā’ti”.

Evaṃ kathinatthāraṃ dassetvā saṅghe rucitāya mātikāpalibodhaubbhāre adassetvāva ante ānisaṃsaṃ dassetuṃ “atthatakathinānaṃ vo bhikkhave”tiādimāha. Tattha aṭṭhavidhā mātikā pakkamanantikā, niṭṭhānantikā, sannīṭṭhānantikā, nāsanantikā, savanantikā, āsāvacchedikā, sīmātikantikā, sahubbhārāti. Tattha atthatakathino bhikkhu katapariyositaṃ cīvaraṃ ādāya “imaṃ vihāraṃ na paccessāmi”ti pakkamati, tassa bhikkhuno upacārasīmātikkaṃmeva kathinubbhāro bhavati, pañcānisaṃsāni alabhaneyyo hoti. Ayaṃ kathinubbhāro pakkamanamevassa antabhūtattā pakkamanantiko nāma hoti.

Atthatakathino bhikkhu anīṭṭhitameva attano bhāgabhūtaṃ cīvaraṃ ādāya aññaṃ vihāraṃ gato, tassa bahiupacārasīmagatassa evaṃ hoti “imasmiṃyeva vihāre imaṃ cīvaraṃ kāressāmi, na purāṇavihāraṃ paccessāmi”ti, so bahisīmāyameva taṃ cīvaraṃ kāreti, tassa bhikkhuno tasmiṃ cīvare niṭṭhite kathinubbhāro hoti. Ayaṃ kathinubbhāro cīvaraniṭṭhānamevassa antoti niṭṭhānantiko nāma.

Bhikkhu atthatakathino akatacīvaramādāya pakkamati, tassa bahiupacārasīmagatassa evaṃ hoti “imaṃ cīvaraṃ neva kāressāmi, porāṇavihārañca na paccessāmi”ti, tassa bhikkhuno tena sanniṭṭhānena kathinubbhāro hoti. Ayaṃ kathinubbhāro sanniṭṭhānamevassa antoti sanniṭṭhānantiko nāma.

Atthatakathino bhikkhu akatameva cīvaraṃ ādāya pakkamati, bahisīmagatassa tassa evaṃ hoti “idhevimaṃ cīvaraṃ kāressāmi, na ca porāṇavihāraṃ paccessāmi”ti, tassa cīvaraṃ kurumānaṃ corādīhi nassati, agyādīhi vinassati, kathinubbhāro hoti. Ayaṃ kathinubbhāro nāsanamevassa antoti nāsanantiko nāma.

Atthatakathino bhikkhu akatacīvaramādāya “imaṃ vihāraṃ paccessāmi”ti cintetvā pakkamati, tassa bahisīmagatassa evaṃ hoti “idhevimaṃ cīvaraṃ kāressāmi”ti, so katacīvaro suṇāti “vihāre kira saṅghena kathinaṃ ubbhata”nti, tena savanamattenassa kathinaṃ ubbhataṃ hoti. Ayaṃ kathinabbhāro savanamevassa antoti savanantiko nāma.

Atthatakathino bhikkhu aññattha paccāsācīvarakāraṇā pakkamati, tassa bahisīmagatassa evaṃ hoti “idha bahisīmāyameva cīvarapaccāsaṃ payirupāsāmi, na vihāraṃ paccessāmi”ti, so tattheva taṃ cīvarapaccāsaṃ payirupāsati, so taṃ cīvarapaccāsaṃ alabhamāno cīvarāsā pacchijjati, teneva tassa bhikkhuno kathinubbhāro bhavati. Ayaṃ kathinubbhāro āsāvacchedasahitattā āsāvacchediko nāma.

Atthatakathino bhikkhu akatacīvaraṃ ādāya “imaṃ vihāraṃ paccessāmi”ti cintetvā pakkamati, so bahisīmagato taṃ cīvaraṃ kāreti, so katacīvaro “vihāraṃ paccessāmi”ti cinto bahuupacārasīmāyameva kathinubbhārakālaṃ vītināmeti, tassa kathinubbhāro bhavati. Ayaṃ kathinubbhāro cīvarakālassa antimadivasasaṅkhātāya sīmāya atikkantattā sīmātikantiko nāma.

Atthatakathino bhikkhu cīvaraṃ ādāya “imaṃ vihāraṃ paccessāmi”ti cintetvā pakkamati, so katacīvaro “vihāraṃ paccessāmi”ti cinto paccāgantvā vihāre kathinubbhāraṃ pappoti, tassa bhikkhuno vihāre bhikkhūhi saha kathinubbhāro bhavati. Ayaṃ kathinubbhāro vihāre bhikkhūhi saha katattā sahubbhāro nāma. Ayaṃ aṭṭhavidho kathinubbhāro aṭṭha mātikā nāma. Vuttañhetam kathinakkhandhakapāliyaṃ “aṭṭhimā, bhikkhave, mātikā kathinassa ubbhārāya pakkamanantikā niṭṭhānantikā sanniṭṭhānantikā nāsanantikā savanantikā āsāvacchedikā sīmātikantikā sahubbhārāti. Bhikkhu atthatakathino katacīvaramādāya pakkamati ‘na paccessa’nti, tassa bhikkhuno pakkamanantiko kathinubbhāro”tiādi, vinayavinicchayappakaraṇe ca -

“Pakkamanañca niṭṭhānaṃ, sanniṭṭhānañca nāsaṃ;
Savanamāsā ca sīmā ca, sahubbhāroti aṭṭhimā”ti.

Palibodho duvidho āvāsapalibodho, cīvarapalibodho. Tattha “yasmim vihāre kathinaṃ atthataṃ hoti, tasmim vasissāmi”ti aññattha gacchantopi “puna taṃ vihāraṃ āgacchissāmi”ti sāpekkho hoti. Ayaṃ āvāsapalibodho nāma. Tassa bhikkhuno cīvaraṃ akataṃ vā hoti apariyositaṃ vā, “aññato cīvaraṃ lacchāmi”ti āsā vā anupacchinnā hoti. Ayaṃ cīvarapalibodho nāma. Vuttañhetam kathinakkhandhake “katame ca, bhikkhave, dve kathinassa palibodhā? Āvāsapalibodho ca cīvarapalibodho ca. Kathaṃca, bhikkhave, āvāsapalibodho hoti? Idha, bhikkhave,

bhikkhu vasati vā tasmim āvāse, sāpekkho vā pakkamati ‘paccessa’nti, evaṃ kho, bhikkhave, āvāsapalibodho hoti. Kathañca, bhikkhave, cīvarapalibodho hoti? Idha, bhikkhave, bhikkhuno cīvaraṃ akataṃ vā hoti vippakataṃ vā, cīvarāsā vā anupacchinnā, evaṃ kho, bhikkhave, cīvarapalibodho hoti”ti.

Ubbhāro duvidho aṭṭhamātikāubbhāraantarubbhāravasena. Tattha bahiupacārasīmagatānaṃ bhikkhūnaṃ vasena vuttā satta kathinubbhārā ca bahiupacārasīmaṃ gantvā nivattetvā kathinatthatavihāre antarubbhāraṃ patvā bhikkhūhi saha antarubbhārassa katattā sahubbhārasaṅkhāto eko kathinubbhāro cāti ime aṭṭha kathinubbhārā aṭṭhamātikāya pavittḥattā aṭṭhamātikāubbhāro nāma. Bahisīmaṃ agantvā tasmimyeva vihāre nisīditvā kathinubbhāraṃ ñattidutiyakammavācāya kathinubbhāro aṭṭhamātikāya appavittḥo hutvā kālāparicchedaṃ appatvā antarāyeva katattā antarubbhāro nāma.

Antarubbhārasahubbhārā ñattidutiyakammavācāyeva katā, evaṃ sante ko tesāṃ visesoti? Antarubbhāro bahisīmaṃ agantvā antosīmāyameva tṭhehi bhikkhūhi kato. Sahubbhāro bahisīmaṃ gatena bhikkhunā paccāgantvā taṃ antarubbhāraṃ patvā tehi antosīmāttṭhehi bhikkhūhi saha katoti ayametesāṃ viseso. Pakkamanantikādayo satta kathinubbhārā na kammavācāya katā, kevalaṃ dvinnaṃ palibodhānaṃ upacchedena pañcahi ānisaṃsehi vigatattā kathinubbhārā nāma honti. Vuttañhetam ācariyabuddhadattattherena vinayavinicchaye -

“Aṭṭhannaṃ mātikānaṃ vā, antarubbhāratopi vā;
Ubbhārāpi duve vuttā, kathinassa mahesinā”ti.

Taṭṭikāyampi “aṭṭhannaṃ mātikānanti bahisīmagatānaṃ vasena vuttā. Pakkamanantikādayo satta mātikā bahisīmaṃ gantvā antarubbhāraṃ sampattassa vasena vuttā, sahubbhāro imāsaṃ aṭṭhannaṃ mātikānaṃ vasena ca. Antarubbhāratopi vāti bahisīmaṃ agantvā tattheva vasitvā kathinubbhārakammena ubbhatakathinānaṃ vasena labbhanato antarubbhāroti mahesinā kathinassa ubbhārā duve vuttāti yojanā. Bahisīmaṃ gantvā āgatassa vasena saubbhāro, bahisīmaṃ agatānaṃ vasena antarubbhāroti ekoyeva ubbhāro dvidhā vutto”ti vuttaṃ.

Kasmā pana antarubbhāravasena kammavācāya kathinaṃ ubbhatanti? Mahādānaṃ dātukāmehi upāsakehi āgatassa saṅghassa akālacīvaraṃ dātukāmehi yācitattā. Vuttañhi bhikkhunīvibhaṅgapāḷiyaṃ “tena kho pana samayena aññatarena upāsakena saṅghaṃ uddissa vihāro kārāpito hoti, so tassa vihārassa mahe ubhatosaṅghassa akālacīvaraṃ dātukāmo hoti. Tena kho pana samayena ubhatosaṅghassa kathinaṃ atthataṃ hoti. Atha kho so upāsako saṅghaṃ upasaṅkamtvā kathinuddhāraṃ yācī”tiādi. Kathaṃ pana kammavācā kātābbāti? “Suṇātu me, bhante, saṅgho, yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho kathinaṃ uddhareyya, esā ñatti. Suṇātu me, bhante, saṅgho, saṅgho kathinaṃ uddharati. Yassāyasmato khamati kathinassa uddhāro, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Ubbhataṃ saṅghena kathinaṃ, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evameva dhārayāmī”ti evaṃ kātābbāti. Vuttañhi bhikkhunīvibhaṅge “anujānāmi, bhikkhave, kathinaṃ uddharitum, evañca pana, bhikkhave, kathinaṃ uddharitabbam. Byattena bhikkhunā paṭibaleṇa saṅgho ñāpetabbo - suṇātu me...pe... dhārayāmī”ti.

Etena ca kathinubbhārena pubbe kataṃ kathinadussadānañattidutiyakammavācam ubbhatanti vadanti, na pana kathinadussadānañattidutiyakammaṃ ubbhataṃ, atha kho atthārakammamevāti daṭṭhabbaṃ. Yadi hi kathinadussadānañattidutiyakammaṃ ubbhataṃ bhaveyya, tāya kammavācāya kathinadussadānassa sijjanato imāya kathinubbhārakammavācāya taṃ pubbe dinnadussaṃ puna āharāpetabbaṃ siyā, na pañcānisaṃsavigamanaṃ. Yasmā pana imāya kathinubbhārakammavācāya pañcānisaṃsavigamanameva hoti, na pubbe dinnakathinadussassa puna āharāpanaṃ. Tena viññāyati “pañcānisaṃsalābhakāraṇaṃ attharaṇakammameva imāya kathinabbhārakammavācāya uddharīyati, na kathinadussadānañattidutiyakammavācāti, tasmā kathinubbhārakammavācākaraṇato pacchā saṅghassa uppannaṃ cīvaraṃ akālacīvaraṃ hoti, saṅgho pañcānisaṃse na labhati, cīvaraṃ sabbasaṅghikaṃ hutvā āgatāgatassa saṅghassa bhājanīyaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. Ayamatto kathinadussadānañattidutiyakammavācāya ca kathinubbhārakammavācāya ca atthañca adhippāyañca suṭṭhu vinicchinitvā pubbāparaṃ saṃsanditvā pacceṭabboti.

Ettha siyā - kathinubbhāraṃ yācantānaṃ sabbesaṃ kathinubbhāro dātabbo, udāhu ekaccānanti, kiñcettha - yadi tāva sabbesaṃ dātabbo, kathinubbhārakammena pañcānisaṃsavigamanato saṅghassa lābhantarāyo bhaveyya, atha ekaccānaṃ mukholokanaṃ viya siyāti? Yadi kathinatthāramūlakalābhato kathinubbhāramūlakalābhō mahanto bhaveyya, tesāṃ yācantānaṃ kathinubbhāro dātabbo. Yadi appako, na dātabbo. Yadi samo, kulappasādatthāya dātabboti. Tathā hi vuttaṃ atṭhakathāyaṃ “kīdiso kathinuddhāro dātabbo, kīdiso na dātabboti? Yassa atthāramūlako ānisaṃso mahā, ubbhāramūlako appo, evarūpo na dātabbo. Yassa pana atthāramūlako ānisaṃso appo, ubbhāramūlako mahā, evarūpo dātabbo. Samānisaṃsopi saddhāparipālanatthaṃ dātabbovā”ti. Imināpi viññāyati “pañcānisaṃsānaṃ kāraṇabhūtaṃ atthārakammameva uddharīyati, na kathinadussadānabhūtaṃ ñattidutiyakamma”nti.

Ānisaṃsakathāyaṃ pañcāti idāni vuccamānā anāmantacārādayo pañca kiriyā. Kappissantīti kappā bhavissantī, anāpattikāraṇā bhavissantīti attho. Anāmantacārōti anāmantetvā caraṇaṃ. Yo hi dāyakehi bhattena nimantito hutvā sabhatto samāno vihāre santaṃ bhikkhuṃ anāmantetvā kulesu cārittaṃ āpajjati, tassa bhikkhuno cārittasikkhāpadena pācittiyāpatti hoti, sā āpatti atthatakathinassa na hotīti attho. Tattha cārittasikkhāpadaṃ nāma “yo pana bhikkhu nimantito sabhatto samāno santaṃ bhikkhuṃ anāpucchā purebhattaṃ vā pacchābhattaṃ vā kulesu cārittaṃ āpajjeyya aññatra samayā, pācittiyaṃ. Tatthāyaṃ samayo cīvaradānasamayo cīvarakārasamayo, ayaṃ tattha samayo”ti acelakavagge pañcamasikkhāpadaṃ. Cīvaravippavāsoti tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññatarena vā sabbena vā vinā hatthapāse akatvā aruṇuṭṭhāpanaṃ, evaṃ karotopi dutiyakathinasikkhāpadena āpatti na hotīti adhippāyo. Tattha ca dutiyakathinasikkhāpadaṃ nāma “niṭṭhitacīvarasmim̐ pana bhikkhunā ubbhataṃ kathine ekarattampi ce bhikkhu ticīvarena vippavaseyya aññatra bhikkhusammutiyā, nissaggiyaṃ pācittiya”nti āgataṃ nissaggiyesu dutiyasikkhāpadaṃ.

Gaṇabhojananti etena gaṇabhojanasikkhāpadena anāpatti vuttāti sambandho. Tattha gaṇabhojanaṃ nāma “amhākaṃ bhattaṃ dethā”ti bhikkhūnaṃ viññattiyā vā “amhākaṃ bhattaṃ gaṇhathā”ti dāyakānaṃ nimantanena vā akappiyavohārena cattāro vā atirekā vā bhikkhū ekato paṭiggaṇhitvā ekato bhuñjanaṃ.

Gaṇabhojanasikkhāpadaṃ nāma “gaṇabhojane aññatra samayā pācittiyaṃ. Tatthāyaṃ samayo gilānasamayo cīvaradānasamayo cīvarakārasamayo addhānagamanasamayo nāvābhiruhanasamayo mahāsamayo samaṇabhattasamayo, ayaṃ tattha samayo”ti āgataṃ bhojanavagge dutiyasikkhāpadaṃ. Anadhiṭṭhitaṃ avikappitaṃ vaṭṭatīti paṭhamakathinasikkhāpadena āpatti na hotīti adhippāyo. Tattha paṭhamakathinasikkhāpadaṃ nāma “niṭṭhitacīvarasmiṃ pana bhikkhunā ubbhatasmiṃ kathine dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretabbaṃ, taṃ atikkāmayato nissaggiyaṃ pācittiya”nti āgataṃ nissaggiyesu paṭhamasikkhāpadaṃ. Kathinatthatasīmāyāti upacārasīmaṃ sandhāya vuttaṃ. Matakacīvaranti matassa cīvaraṃ. Tatrappādenāti saṅghasantakena ārāmuyyānakhattavattuādinā. Yaṃ saṅghikaṃ cīvaraṃ uppajjati, taṃ tesāṃ bhavissatīti iminā cīvarameva kathinatthārakānaṃ bhikkhūnaṃ santakaṃ hoti, tato aññaṃ piṇḍapātabhesajjādikaṃ āgatāgatassa saṅghassa santakaṃ hotīti dasseti.

Evaṃ aṭṭhaṅgasampanno, lajjī bhikkhu supesalo;
Kareyya kathinatthāraṃ, ubbhārañcāpi sādhuṃkanti.

Iti vinayaśaṅgahasamvāṇaṇābhūte vinayālaṅkāre

Kathinatthāravinicchayakathālaṅkāro nāma

Ekūnatimsatimo paricchedo.

30. Garubhaṇḍavinicchayakathā

227. Evaṃ kathinavinicchayaṃ kathetvā idāni garubhaṇḍādivinicchayaṃ dassetuṃ “garubhaṇḍānīti etthā”tiādimāha. Tattha garūti -

“Pume ācariyādimhi, garu mātāpitūsupi;
Garu tīsu mahante ca, dujjarālahukesu cā”ti. -

Vuttesu anekatthesu alahukavācako. Bhaṇḍa-saddo “bhājanā diparikkhāre, bhaṇḍaṃ mūladhanepi cā”ti ettha bhājanā diparikkhārattho hoti. Vacanattho pana garanti uggacchanti uggatā pākāṭā hontīti garūni, bhaḍḍitabbāni icchitabbānīti bhaṇḍāni, garūni ca tāni bhaṇḍāni cāti garubhaṇḍāni, ārāmādīni vatthūni. Iti ādinā nayena senāsanakkhandhake bhagavatā dassitāni imāni pañca vatthūni garubhaṇḍāni nāmāti yojetabbaṃ.

Mañcesu masārakoti mañcapāde vijjhivā tattha aṭṭhaniyo pavesetvā kato. Bundikābaddhoti aṭṭhani mañcapāde ḍaṃsāpetvā pallaṅkasaṅkhepena kato. Kuḷīrapādakoti assameṇḍakādīnaṃ pādasadisēhi pādehi kato. Yo vā pana koci vaṅkapādako, ayaṃ vuccati “kuḷīrapādako”ti. Āhaccapādakoti ayaṃ pana “āhaccapādako nāma mañco aṅge vijjhivā kato hotī”ti evaṃ parato pāḷiyaṃyeva vutto, tasmā aṭṭhaniyo vijjhivā tattha pādasikhaṃ pavesetvā upari āṇiṃ datvā katamañco āhaccapādakoti veditabbo. Pīṭhepi eseṇa nayo.

Uṇṇabhisiādīnaṃ pañcannaṃ aññatarāti uṇṇabhisi coḷabhisi vākabhisi tiṇabhisi paṇṇabhisi imesaṃ pañcannaṃ bhisīnaṃ aññatarā. Pañca bhisiyoti pañcahi uṇṇādīhi pūritabhisiyo. Tūlagaṇanāya hi etāsaṃ gaṇanā. Tattha uṇṇaggahaṇena na kevalaṃ eḷakalomameva gahitaṃ, ṭhapetvā pana manussalomaṃ yaṃ kiñci

kappiyākappiyamamsajātīnaṃ pakkhicatuppadānaṃ lomamaṃ, sabbamaṃ idha uṇṇaggahaṇeneva gahitaṃ, tasmā channaṃ cīvarānaṃ, channaṃ anulomacīvarānaṃ aṇṇatarena bhisicchaviṃ katvā taṃ sabbamaṃ pakkhipitvā bhisim kātuṃ vaṭṭati. Eḷakalomāni pana apakkhipitvā kambalameva catugguṇaṃ vā pañcaguṇaṃ vā pakkhipitvā katāpi uṇṇabhisisaṅkhameva gacchati. Coḷabhisiādisu yaṃ kiñci navacoḷaṃ vā purāṇacoḷaṃ vā saṃharitvā vā anto pakkhipitvā vā katā coḷabhisi, yaṃ kiñci vākaṃ pakkhipitvā katā vākabhisi, yaṃ kiñci tiṇaṃ pakkhipitvā katā tiṇabhisi, aṇṇatra suddhatamālapattaṃ yaṃ kiñci paṇṇaṃ pakkhipitvā katā paṇṇabhisiṃ veditabbā. Tamālapattaṃ pana aṇṇena missameva vaṭṭati, suddhaṃ na vaṭṭati. Bhisiyā pamāṇaniyamo natthi, mañcabhisi pīṭhabhisi bhūmattharaṇabhisi caṅkamanabhisi pādapuñchanabhisiṃ etāsaṃ anurūpato sallakkhetvā attano rucivasena pamāṇaṃ kātabbaṃ. Yaṃ panetaṃ uṇṇādipañcavidhatūlampaṃ bhisiyaṃ vaṭṭati, taṃ masūrakepi vaṭṭatīti kurundiyaṃ vuttaṃ. Tattha masūraketī cammamayabhisiyaṃ. Etena masūrakaṃ paribhuñjitum vaṭṭatīti siddhaṃ hoti.

Bimbohane tīṇi tūlāni rukkhātūlaṃ latātūlaṃ poṭakītūlanti. Tattha rukkhātūlanti simbalirukkhādīnaṃ yesaṃ kesaṇci rukkhānaṃ tūlaṃ. Latātūlanti khīravallīādīnaṃ yāsaṃ kāsāṇci latānaṃ tūlaṃ. Poṭakītūlanti poṭakītiṇādīnaṃ yesaṃ kesaṇci tiṇajātikānaṃ antamaso ucchunaḷādīnampi tūlaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “poṭakītūlanti erakatiṇatūla”nti vuttaṃ, etehi tīhi sabbabhūtagāmā saṅgahitā honti. Rukkhavallitiṇajātiyo hi muñcitvā aṇṇo bhūtagāmo nāma natthi, tasmā yassa kassaci bhūtagāmassa tūlaṃ bimbohane vaṭṭati, bhisim pana pāpuṇitvā sabbampetaṃ “akappiyatūla”nti vuccati na kevalaṇca bimbohane etaṃ tūlameva, haṃsamorādīnaṃ sabbasakuṇānaṃ, sīhādīnaṃ sabbacatuppadānaṃ lomampi vaṭṭati. Piyaṅgupupphabakuḷapupphādi pana yaṃ kiñci pupphaṃ na vaṭṭati. Tamālapattaṃ suddhameva na vaṭṭati, missakaṃ pana vaṭṭati, bhisīnaṃ anuṇṇātaṃ pañcavidhaṃ uṇṇādītūlampaṃ vaṭṭati. Addhakāyikāni pana bimbohanāni na vaṭṭanti. Addhakāyikānīti upaḍḍhakāyappamāṇāni, yesu kaṭito paṭṭhāya yāva sīsaṃ upadahanti ṭhapenti. Sīsappamāṇaṃ pana vaṭṭati, sīsappamāṇaṃ nāma yassa vitthārato tīsu kaṇṇesu dvinnaṃ kaṇṇānaṃ antaraṃ miniyamānaṃ vidatthi ceva caturaṅgulaṇca hoti, majjhaṭṭhānaṃ muṭṭhiratanaṃ hoti, dīghato pana diyaḍḍharatanaṃ vā dviratanāṃ vāti kurundiyaṃ vuttaṃ, ayaṃ sīsappamāṇassa ukkaṭṭhaparicchedo, ito uddhaṃ na vaṭṭati, heṭṭhā pana vaṭṭatīti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Tattha “tīsu kaṇṇesu dvinnaṃ kaṇṇāna”nti pāṭhaṃ upanidhāya bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷakaṃ tikoṇameva karonti ekacce. “Idaṇca ṭhānaṃ gaṇṭhiṭṭhāna”nti vadanti.

Vimativinodaniyaṃ pana “sīsappamāṇaṃ nāma yattha gīvāya saha sakalaṃ sīsaṃ ṭhapetum sakkā, tassa ca muṭṭhiratanaṃ vitthārappamāṇanti dassento ‘vitthārato’tiādimāha. Idaṇca bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷappamāṇadassanaṃ, tassa vasena bimbohanassa vitthārappamāṇaṃ paricchijjati, taṃ vaṭṭaṃ vā caturassaṃ vā katvā sibbitaṃ yathā koṭito koṭi vitthārato puthulaṭṭhānaṃ muṭṭhiratanappamāṇaṃ hoti, evaṃ sibbitabbaṃ, ito adhikaṃ na vaṭṭati. Taṃ pana antesu ṭhapitacoḷaṃ koṭiyā koṭim āhacca diguṇaṃ kataṃ tikaṇṇaṃ hoti, tesu tīsu kaṇṇesu dvinnaṃ kaṇṇānaṃ antaraṃ vidatthicaturaṅgulaṃ hoti, majjhaṭṭhānaṃ koṭito koṭim āhacca muṭṭhiratanaṃ hoti, idamassa ukkaṭṭhappamāṇa”nti vuttattā bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷakaṃ pakatiyāyeva tikaṇṇaṃ na hoti, atha kho koṭiyā koṭim āhacca diguṇakatakāleyeva hoti, tasmā taṃ coḷakaṃ vaṭṭaṃ vā hotu caturassaṃ vā, diguṇaṃ katvā

miniyamānaṃ tikaṇṇameva hoti, dvinnāṇca kaṇṇānaṃ antaraṃ
caturaṅgulādhikavidatthimattaṃ hoti, tassa ca coḷakassa majjhaṭṭhānaṃ
muṭṭhiratanaṃ hoti, tasseva coḷakassa pamāṇena bimbohanassa majjhaṭṭhānampi
muṭṭhiratanaṃ hotīti viññāyatīti.

“Kambalameva...pe... uṇṇabhisisaṅkhameva gacchatīti sāmāññato vuttattā
gonakādiakappiyampi uṇṇamayattharaṇaṃ bhisīyaṃ pakkhipitvā sayitum vaṭṭatīti
daṭṭhabbaṃ. Masūraketī cammamayabhisīyaṃ, cammamayaṃ pana bimbohanaṃ
tūlapuṇṇampi na vaṭṭatī”ti ca vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Sārattadāpaniyaṃ pana
“sīsappamāṇanti yattha galavāṭakato paṭṭhāya sabbasīsaṃ upadahanti, taṃ
sīsappamāṇaṃ hoti, taṇca ukkaṭṭhaparicchedato tiriyaṃ muṭṭhiratanaṃ hotīti
dassetum ‘yattha vitthārato tīsu kaṇṇesū’tiādimāha. Majjhaṭṭhānaṃ muṭṭhiratanaṃ
hotīti bimbohanassa majjhaṭṭhānaṃ tiriyaṃ muṭṭhiratanappamāṇaṃ hotī”ti vuttaṃ.
Arañjaroti bahuudakagaṇhanakā mahācāṭi. Jalaṃ gaṇhitum alanti araṇjaro, vaṭṭacāṭi
viya hutvā thokaṃ dīghamukho majjhe paricchedaṃ dassetvā katoti gaṇṭhipadesu
vuttaṃ. Vuttañhetam aṭṭhakathāyanti ajjhāhārasambandho.

Dvisaṅgahāni dve hontīti dve paṭhamadutiyaavissajjiyāni “ārāmo āramavatthū”ti ca
“vihāro vihāravatthū”ti ca vuttadvedvevatthusaṅgahāni honti. Tatiyaṃ avissajjiyaṃ
“mañco pīṭhaṃ bhisī bimbohana”nti vuttacatuvatthusaṅgahaṃ hoti. Catutthaṃ
avissajjiyaṃ “lohakumbhī lohabhāṇakaṃ lohavārako lohakaṭṭhāṇaṃ vāsī pharasu
kuṭṭhārī kudālo nikhādana”nti vuttanavakoṭṭhāsavantaṃ hoti. Pañcamaṃ avissajjiyaṃ
“valli veḷu muñjaṃ pabbajaṃ tiṇaṃ mattikā dārubaṇḍaṃ mattikābhaṇḍa”nti
vuttaatṭhabhedanaṃ aṭṭhapabhedavantaṃ hotīti yojanā. Pañcanimmalalocanoti
maṃsacakkhudibbacakkhudhammacakkhubuddhacakkhusamantacakkhūnaṃ vasena
nimmalapañcalocano.

Senāsanakkhandhake avissajjiyaṃ kīṭāgirivatthusmiṃ avebhaṅgiyanti ettha
“senāsanakkhandhake gāmakāvāsavatthusmiṃ avissajjiyaṃ kīṭāgirivatthusmiṃ
avebhaṅgiya”nti vattabbaṃ. Kasmā? Dvinnampi vatthūnaṃ senāsanakkhandhake
āgatattā. Senāsanakkhandhaketī ayaṃ sāmāññādhāro. Gāmakāvāsavatthusmiṃ
kīṭāgirivatthusminti visesādhāro. Ayamatto pālīṃ oloketvā pacceṭṭabbo. Teneva hi
samantapāsādikāyaṃ “senāsanakkhandhake”ti avatvā “idha”icceva vuttaṃ, idhāti
iminā gāmakāvāsavatthum dasseti, kīṭāgirivatthu pana sarūpato dassitameva.
Sāmāññādhāro pana taṃsaṃvaṇṇanābhāvato avuttopi sijjhatīti na vuttoti viññāyatīti.

228. Thāvarena ca thāvaram, garubhaṇḍena ca garubhaṇḍanti ettha pañcasu
koṭṭhāsesu purimadvayaṃ thāvaram, pacchimattayaṃ garubhaṇḍanti veditabbaṃ.
Samakameva detīti ettha ūnakaṃ dentampi vihāravatthusāmantaṃ gahetvā
dūratarāṃ dukkhagopaṃ vissajjetum vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Vakkhati hi
“bhikkhūnañce mahagghatarāṃ...pe... sampatīcchitum vaṭṭatī”ti. Jānāpetvāti
bhikkhusaṅghassa jānāpetvā, apaloketvāti attho. Nanu tumhākaṃ bahutaraṃ
rukkhāti vattabbanti idaṃ sāmikesu attano bhaṇḍassa mahagghataṃ ajānitvā
dentesu taṃ ñatvā theyyacittena gaṇhato avahāro hotīti vuttaṃ. Vihārena vihāro
parivattetabboti savatthukena aññesaṃ bhūmiyaṃ katapāsādādinā, avatthukena vā
savatthukaṃ parivattetabbaṃ, avatthukaṃ pana avatthukeneva parivattetabbaṃ
kevalaṃ pāsādassa bhūmito athāvarattā. Evaṃ thāvaresupi thāvaravibhāgaṃ
ñatvā parivattetabbaṃ.

“Kappiyamañcā sampaṭicchitabbāti iminā suvaṇṇādivicittam akappiyamañcam ‘saṅghassa’ti vuttepi sampaṭicchitum na vaṭṭatīti dasseti. ‘Vihārassa demā’ti vutte saṅghassa vaṭṭati, na puggalassa khettādi viyāti daṭṭhabba’nti vimativinodaniyam vuttam. Sāratthadīpaniyam pana “kappiyamañcā sampaṭicchitabbāti ‘saṅghassa demā’ti dinnam sandhāya vuttam. Sace pana ‘vihārassa demā’ti vadanti, suvaṇṇarajatamayādiakappiyamañcepi sampaṭicchitum vaṭṭatī”ti vuttam. Na kevalam...pe... parivattetum vaṭṭantīti iminā athāvarena thāvarampi athāvarampi parivattetum vaṭṭatīti dasseti. Thāvarena athāvameva hi parivattetum na vaṭṭati. “Akappiyam vā mahaggham kappiyam vāti ettha akappiyam nāma suvaṇṇamayamañcādi akappiyabhisibimbohanāni ca. Mahaggham kappiyam nāma dantamayamañcādi, pāvārādikappiyaattharaṇādīni cā”ti sārattadīpaniyam vuttam, vimativinodaniyam pana “akappiyam vāti āsandiādi, pamāṇātikantaṃ bimbohanādi ca. Mahaggham kappiyam vāti suvaṇṇādivicittam kappiyavohārena dinna”nti vuttam.

229. “Kāḷaloha ...pe... bhājetabbo”ti vuttattā vaṭṭakaṃsalohamayampi bhājanam puggalikampi sampaṭicchitumpi pariharitumpi vaṭṭati puggalānam pariharitabbasseva bhājetabbattāti vadanti, tam upari “kaṃsalohavaṭṭalohabhājanavikati saṅghikaparibhogena vā gihivikaṭā vā vaṭṭatī”tiādikena mahāpaccarivacanena virujjhati. Imassa hi “vaṭṭalohakaṃsalohānam yena kenaci kato sīhaḷadīpe pādaggaṇhanako bhājetabbo”ti vuttassa mahāaṭṭhakathāvacanassa paṭikkhepāya tam mahāpaccarivacanam pacchā dassitam, tasmā vaṭṭalohakaṃsalohamayam yaṃ kiñci pādaggaṇhanakavārakampi upādāya abhājanīyameva, gihīhi dīyamānampi puggalassa sampaṭicchitumpi na vaṭṭati. Pārihāriyam na vaṭṭatīti pattādiparikkhāram viya sayameva paṭisāmetvā paribhuñjitum na vaṭṭati. Gihisantakam viya ārāmikādayo ce sayameva gopetvā viniyogakāle ānetvā paṭidenti, paribhuñjitum vaṭṭati, “paṭisāmetvā bhikkhūnam dethā”ti vattumpi vaṭṭatīti.

Paṇṇasūci nāma lekhanīti vadanti. Attanā laddhānipītiādīnā paṭiggahaṇe doso natthi, pariharitvā paribhogova āpattikaroti dasseti. Yathā cettha, evam upari bhājanīyavāsiādīsu attano santakesupi.

Anāmāsampīti suvaṇṇādimayampi, sabbam tam āmasitvā paribhuñjitum vaṭṭati.

Upakkhareti upakaraṇe. Sikharam nāma yena paribbhamantā chindanti. Pattabandhako nāma pattassa gaṇṭhiādikārako. “Paṭimānam suvaṇṇādipattakārako”tipi vadanti.

“Aḍḍhabāhūti kapparato paṭṭhāya yāva aṃsakūṭa”nti gaṇṭhipadesu vuttam. “Aḍḍhabāhu nāma vidatthacaturaṅgulantipi vadantī”ti sārattadīpaniyam vuttam. Vajirabuddhiṭikāyampi “aḍḍhabāhūti kapparato paṭṭhāya yāva aṃsakūṭanti likhita”nti vuttam. Vimativinodaniyam pana “aḍḍhabāhuppamāṇā nāma aḍḍhabāhumattā, aḍḍhabyāmamattātipi vadantī”ti vuttam. Yottānīti cammarajjukā. Tatthajātakāti saṅghikabhūmiyam jātā.

“Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattoti dīghaso aṭṭhaṅgulamatto pariṇāhato paṇṇasūcidaṇḍamatto”ti sārattadīpaniyam vimativinodaniyam pana “aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattoti saradaṇḍādisūciākāratanudaṇḍakamattopī”ti vuttam. Aṭṭhaṅgulappamāṇoti dīghato aṭṭhaṅgulappamāṇo. Rittapotthakopīti alikhitapotthakopi, idaṇca paṇṇappasaṅgena vuttam.

Āsandikoti caturassapīṭhaṃ vuccati “uccakampi āsandika”nti vacanato.
Ekatobhāgena dīghapīṭhameva hi aṭṭhaṅgulapāḍakam vaṭṭati, caturassāsandiko pana pamāṇātikkantopi vaṭṭatīti veditabbo. Sattaṅgo nāma tīsu disāsu apassayaṃ katvā katamañco, ayampi pamāṇātikkantopi vaṭṭati. Bhaddapīṭhanti vettamayaṃ pīṭhaṃ vuccati. Pīṭhikāti pilotikabandhaṃ pīṭhameva. Eḷakapāḍapīṭhaṃ nāma dārupaṭikāya uparipāde ṭhapetvā bhojanaphalakaṃ viya katapīṭhaṃ vuccati.
Āmaṇḍakavaṇṭakapīṭhaṃ nāma āmalakākārena yojitabahaupāḍapīṭhaṃ. Imāni tāva pālīyaṃ āgatapīṭhāni. Dārumayaṃ pana sabbampi pīṭhaṃ vaṭṭati.

“Ghaṭṭanaphalakaṃ nāma yattha ṭhapetvā rajitacīvaraṃ hatthena ghaṭṭenti.
Ghaṭṭanamuggaro nāma anuvātādighaṭṭanatthaṃ katoti vadantī”ti
sāratthadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ “ghaṭṭanaphalakaṃ
ghaṭṭanamuggaroti idaṃ rajitacīvaraṃ ekasmiṃ maṭṭhe daṇḍamuggare veṭhetvā
ekassa maṭṭhaphalakassa upari ṭhapetvā upari aparena maṭṭhaphalakena nikkujjitvā
eko upari akkamitvā tiṭṭhati, dve janā upariphalakaṃ dvīsu koṭīsu gahetvā
aparāparaṃ ākaḍḍhanavikaḍḍhanaṃ karonti, etaṃ sandhāya vuttaṃ. Hatthe
ṭhapāpetvā hatthena paharaṇaṃ pana niṭṭhitarajanaṃ cīvarassa allakāle kātabbhaṃ,
idaṃ pana phalakamuggarehi ghaṭṭanaṃ sukkhakāle thaddhabhāvavimocanatthanti
daṭṭhabba”nti vuttaṃ. “Ambaṇanti phalakehi pokkharaṇīsadisakatapānīyabhājanaṃ.
Rajanadoṇīti yattha pakkarajanaṃ ākiritvā ṭhapentī”ti sāratthadīpaniyaṃ.
Vimativinodaniyaṃ pana “ambaṇanti ekadoṇikanāvāphalakehi pokkharaṇīsadisam
kataṃ. Pānīyabhājanantipi vadanti. Rajanadoṇīti ekadārunāva kataṃ
rajanabhājanaṃ. Udakadoṇīti ekadārunāva kataṃ udakabhājana”nti vuttaṃ.

“Bhūmattharaṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti akappiyacammaṃ sandhāya vuttaṃ.
Paccattharaṇagatikanti iminā mañcapīṭhepi attharituṃ vaṭṭatīti dīpeti.
Pāvārādipaccattharaṇampi garubhaṇḍanti eke. Noti apare, vīmaṃsitvā gahetabba”nti
sāratthadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “daṇḍamuggaro nāma ‘yena
rajitacīvaraṃ pothenti, tampi garubhaṇḍamevā’ti vuttattā, ‘paccattharaṇagatika’nti
vuttattā ca api-saddena pāvārādipaccattharaṇaṃ sabbaṃ garubhaṇḍamevāti
vadanti. Eteneva suttena aññathā atthaṃ vatvā pāvārādipaccattharaṇaṃ na
garubhaṇḍaṃ, bhājanīyameva, senāsanatthāya dinnapaccattharaṇameva
garubhaṇḍanti vadanti. Upaparikkhitabba”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana
“bhūmattharaṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti akappiyacammaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha
bhūmattharaṇasaṅkhepena sayitumpi vaṭṭatiyeva. Paccattharaṇagatikanti iminā
mañcādīsu attharitabbaṃ mahācammaṃ eḷakacammaṃ nāmāti dasseti”ti vuttaṃ.
Chattamuṭṭhipaṇṇanti tālapaṇṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Pattakaṭāhanti
pattapacanakaṭāhaṃ. Gaṇṭhikāti cīvaragaṇṭhikā. Vidhoti kāyabandhanavidho.

Idāni vinayatthamañjūsāyaṃ āgatanayo vuccate - ārāmo nāma pupphārāmo vā
phalārāmo vā. Ārāmavattu nāma tesameva ārāmānaṃ atthāya paricchinditvā
ṭhapitokāso. Tesu vā ārāmesu vinatṭhesu tesam porāṇakabhūmibhāgo. Vihāro nāma
yaṃ kiñci pāsādādisenāsaṇaṃ. Vihāravattu nāma tassa patiṭṭhānokāso. Mañco
nāma masārako bundikābaddho kuḷīrapāḍako āhaccapāḍakoti imesaṃ pubbe
vuttānaṃ catunnaṃ mañcānaṃ aññataro. Pīṭhaṃ nāma masārakādīnaṃyeva
catunnaṃ pīṭhānaṃ aññataraṃ. Bhisī nāma uṇṇabhisiādīnaṃ pañcannaṃ bhisīnaṃ
aññataraṃ. Bimbohanaṃ nāma rukkhātūlalatātūlapoṭakītūlānaṃ aññatarena

puṇṇaṃ. Lohakumbhī nāma kāḷalohena vā tambalohena vā yena kenaci katakumbhī. Lohabhāṇakādīsipi eseṇa nayo. Ettha pana bhāṇakanti araṇṇaro vuccati. Vāraṇṇakoti ghaṭo. Kaṭṭhāṇaṃ kaṭṭhameva. Vāsiādīsū vāsiādīsū ca duviñṇeyyaṃ nāma natthi...pe...

Tattha thāṇareṇa thāṇaranti viharaviharavattunā āramāramavattumaṃ viharaviharavattumaṃ. Itareṇāti athāṇareṇa, pacchimārāsittayenāti vuttaṃ hoti. Akappiyenāti suvaṇṇamayamañcādinā ceva akappiyabhisibimbohanehi ca. Mahagghakappiyenāti dantamayamañcādinā ceva pāvārādinā ca. Itaranti athāṇareṇa. Kappiyaparivattanena parivattetunti yathā akappiyaṃ na hoti, evaṃ parivattetumaṃ...pe... evaṃ tava thāṇareṇa thāṇaraparivattanaṃ veditabbaṃ. Itareṇa itaraparivattane pana mañcapīṭhaṃ mahantaṃ vā hotu, khuddakaṃ vā, antamaso caturaṅgulapādakaṃ gāmadāraṇṇakehi paṃsvāgārakesu kiṇṇantehi katampi saṅghassa dinnakālato paṭṭhāya garubhaṇḍaṃ hoti...pe... satagghanakena vā saṇṇasagghanakena vā mañcena aññaṃ mañcasatampi labhati, parivattetvā gahetabbaṃ. Na kevalaṃ mañcena mañcoveva, āramāramavattuviharaviharavattupīṭhabhisibimbohanānīpi parivattetumaṃ vaṭṭanti. Esa nayo pīṭhabhisibimbohanesupi.

Kāḷalohatambalohakaṃsalohavaṭṭalohānanti ettha kaṃsalohaṃ vaṭṭalohaṇca kittimalohaṃ. Tīṇi hi kittimalohāni kaṃsalohaṃ vaṭṭalohaṃ hāraṇṇakūṭanti. Tattha tiputambe missetvā kataṃ kaṃsalohaṃ. Sīsatambe missetvā kataṃ vaṭṭalohaṃ. Rasatambe missetvā kataṃ hāraṇṇakūṭaṃ. Tena vuttaṃ “kaṃsalohaṃ vaṭṭalohaṇca kittimaloha”nti. Tato atirekanti tato atirekagaṇṇhanako. Sāraṇṇakoti majjhe makuḷaṃ dassetvā mukhavaṭṭivittathaṃ katvā piṭṭhito nāmetvā kātabbaṃ ekaṃ bhājanaṃ. Sarāvantīpi vadanti. Ādi-saddena kañcanakādīnaṃ gihiupakaraṇānaṃ gahaṇaṃ. Tāni hi khuddakānīpi garubhaṇḍāneva gihiupakaraṇattā. Pi-saddena pageva mahantānīti dasseti, imāni pana bhājanīyāni bhikkhupakaraṇattāti adhippāyo. Yathā ca etāni, evaṃ kuṇḍikāpi bhājanīyā. Vakkhati hi “yathā ca mattikābhaṇḍe, evaṃ lohahāṇḍepi kuṇḍikā bhājanīyakotṭhāsāmeva bhajati”ti. Saṅghikaparibhogena āgantukānaṃ vuḍḍhatarānaṃ datvā paribhogena. Gihiṇikaṭṭi gihiṇi vikatā pañṇattā, attano vā santakakaraṇena virūpaṃ katā. Puggalikaparibhogena na vaṭṭatīti āgantukānaṃ adattvā attano santakaṃ viya gahetvā paribhuñjitumaṃ na vaṭṭati. Pīphalīkoti kattari. Āraṇṇakataṃ sūcivedhakaṃ. Tāḷaṃ yantaṃ. Kattarayaṭṭhivedhako kattarayaṭṭhivalayaṃ. Yathā tathā ghanakataṃ lohanti lohavaṭṭi lohaguḷo lohapiṇḍi lohacakkalīkanti evaṃ ghanakataṃ lohaṃ. Khīrapāsāṇamayānīti mudukakhīravaṇṇapāsāṇamayānīti.

Gihiṇikaṭṭānīpi na vaṭṭanti anāmāsattā. Pi-saddena pageva saṅghikaparibhogena vā puggalikaparibhogena vāti dasseti. Senāsanaṇṇaparibhogena pana sabbakappiyo, tasmā jātarūpādīmayā sabbāpi senāsanaṇṇaparikkhārā āmāsā. Tenāha “senāsanaṇṇaparibhoge panā”tiādi.

Sesāti tato mahattarī vāsi. Yā panāti yā kuṭṭhārī pana. Kudālo antamaso caturaṅgulamattopi garubhaṇḍameva. Nikkhādanaṃ caturassamukhaṃ vā hotu doṇimukhaṃ vā vaṇkaṃ vā ujukaṃ vā, antamaso sammunṇajānaṇḍavedhanampi, daṇḍabandhaṇṇe, garubhaṇḍameva. Tenāha “kudālo daṇḍabandhanikkhādanaṃ vā agarubhaṇḍaṃ nāma natthi”ti. Sīpāṭikā nāma khurakoso, sikharaṃ pana daṇḍabandhanikkhādanaṃ anulometīti āha “sikharaṃpi nikkhādaneneva saṅghahita”nti. Sace pana vāsi adaṇḍakaṃ phalamattaṃ, bhājanīyaṃ. Upakkhareti vāsiādibhaṇḍe.

Pattabandhako nāma pattassa gaṇṭhikādikārako. “Paṭimānaṃ suvaṇṇādipattakārako”tipi vadanti. Tipucchedanakasatthaṃ suvaṇṇacchedanakasatthaṃ kataparikkammamacchindanakahuddakasatthanti imāni cettha tīṇi pipphalikaṃ anulomantīti āha “ayaṃ pana viseso”tiādi. Itarānīti mahākattariādīni.

Aḍḍhabāhuppamāṇāti kapparato paṭṭhāya yāva aṃsakūṭappamāṇā, vidatthacaturaṅgulappamāṇāti vuttaṃ hoti. Tatthajātakāti saṅghikabhūmiyaṃ jātā, ārakkhasaṃvidhānena rakkhittā rakkhita ca sā mañjūsādīsu pakkhittaṃ viya yathā taṃ na nassati, evaṃ gopānato gopitā cāti rakkhitagopitā. Tatthajātakāpi pana arakkhitā garubhaṇḍameva na hoti. Saṅghakamme ca cetiyakamme ca kateti iminā saṅghasantakena cetiyasantakaṃ rakkhituṃ parivattituṃca vaṭṭatīti dīpeti. Suttaṃ panāti vaṭṭitañceva avaṭṭitañca suttaṃ.

Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattoti antamaso dīghaso aṭṭhaṅgulamatto pariṇāhato sīhaḷapaṇṇasūcidaṇḍamatto. Etthāti veḷubhaṇḍe. Daḍḍhaṃ gehaṃ yesaṃ teti daḍḍhagehā. Na vāretabbāti “mā gaṇhitvā gacchathā”ti na nisedhetabbā. Desantaragatena sampattavihāre saṅghikāvāse ṭhapetabbā.

Avasesaṇca chadanatīṇanti muñjapabbajehi avasesaṃ yaṃ kiñci chadanatīṇaṃ. Aṭṭhaṅgulappamāṇopīti vitthārato aṭṭhaṅgulappamāṇo. Likhitaṇḍakam pana garubhaṇḍaṃ na hoti. Kappiyacammānīti migādīnaṃ cammāni. Sabbhaṃ cakkayuttayānanti rathasakaṭṭhikāṃ sabbhaṃ cakkayuttayānaṃ. Visaṅkhatacakkam pana yānaṃ bhājanīyaṃ. Anuññātavāsi nāma yā sipāṭikāya pakkhipitvā parihaṇḍituṃ sakkāti vuttā. Muṭṭhipaṇṇaṃ tālapattaṃ. Tañhi muṭṭhinā gahetvā parihaṇḍitīti “muṭṭhipaṇṇa”nti vuccati. “Muṭṭhipaṇṇanti chattaṇḍakapaṇṇamevā”ti keci. Araṇīsahitanti araṇīyugaḷaṃ, uttarāraṇī adharāraṇīti araṇīdvayanti attho. Phātikammaṃ katvāti antamaso taṃagghanakavālikāyapi thāvaram vaḍḍhikammaṃ katvā. Kuṇḍikāti ayakūṇḍikā ceva tambalohakuṇḍikā ca. Bhājanīyakotṭhāsameva bhajātīti bhājanīyapakkhameva sevati, na tu garubhaṇḍanti attho. Kañcanako pana garubhaṇḍamevāti adhippāyo.

Iti vinayaśaṅghasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Garubhaṇḍavinicchayaḥkathālaṅkāro nāma

Tiṃsatimo paricchedo.

31. Codanādivinicchayaḥkathā

230. Evaṃ garubhaṇḍavinicchayaṃ kathetvā idāni codanādivinicchayaṃ kathetuṃ “codanādivinicchayoti ettha panā”tiādimāha. Tattha codīyate codanā, dosāropananti attho. Ādi-saddena sāraṇādayo saṅgaṇhāti. Vuttañhetam kammakkhandhake “codetvā kataṃ hoti, sāretvā kataṃ hoti, āpattiṃ ropetvā kataṃ hoti”ti. “Codetuṃ pana ko labhati, ko na labhatī”ti idaṃ anuddhamśanādhippāyaṃ vināpi codanālakhaṇaṃ dassetuṃ vuttaṃ. Sīlasampannoti idaṃ dussīlassa vacanaṃ appamāṇanti adhippāyena vuttaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana bhikkhuṃ codetuṃ anissarattā ‘bhikkhunimevā’ti vuttaṃ. Satipi bhikkhunīnaṃ bhikkhūsu anissarabhāve tāhi katacodanāpi codanārahattā codanāyevāti adhippāyena “pañcapi sahadhammikā labhantī”ti vuttaṃ. Bhikkhussa sutvā codetītiādinā codako yesaṃ

sutvā codeti, tesampi vacanaṃ pamāṇamevāti sampañicchittattā tesam codanāpi ruhatevāti dassetuṃ “thero suttaṃ nidassesī”ti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “amūlakacodanāpasanṅena samūlakacodanālakkaṇḍaṃ dassetuṃ ‘codetuṃ pana ko labhati, ko na labhati’tiādi āradḍhaṃ. ‘Bhikkhusa sutvā codetī’tiādisuttaṃ yasmā ye codakassa aññesaṃ vipattiṃ pakāsentī, tepi tasmim̐ khaṇe codakabhāve tathavā pakāsentī, tesaṅca vacanaṃ gahetvā itaropi yasmā codetuṅca asampañicchantam̐ tehi tittihyasāvaka-pariyosānehi paṭhamacodakehi sampañicchāpetuṅca labhati, tasmā idha sādha-kabhāvena uddhaṭanti veditabba”nti vuttaṃ.

Garukānaṃ dvinnanti pārājika-saṅghādisesānaṃ. Avasesānanti thullaccayādīnaṃ pañcannaṃ āpattīnaṃ. Micchādittīhi nāma “natthi dinna”ntiādinayappavattā dasavattukā dīttīhi. “Antavā loko anantavā loko”tiādikā antaṃ gaṇhāpakadittīhi antaggāhikā nāma. Ājīva-hetu paññattānaṃ channanti ājīva-hetupi āpajjitabbānaṃ uttarimanussadhamme pārājikaṃ, saṅgarit-te saṅghādiseso, “yo te vihāre vasati, so arahā”ti pariāyena thullaccayaṃ, bhikkhusa paṇṭabhojanaviññattiyā pācittiyaṃ, bhikkhuniyā paṇṭabhojanaviññattiyā pāṭidesanīyaṃ, sūpodanaviññattiyā dukkaṭanti imesaṃ parivāre vuttānaṃ channaṃ. Na hetā āpattiyo ājīva-hetu eva paññattā saṅgarittādīnaṃ aññathāpi āpajjitabbato. Ājīva-hetupi etāsaṃ āpajjanaṃ sandhāya evaṃ vuttaṃ, ājīva-hetupi paññattānanti attho. Dīttihivipatti-ājīva-vipattihi codentopi tammūlikāya āpattiya eva codeti.

“Kasmā maṃ na vandasī”ti pucchite “assamaṇosi, asakyaputtīyosī”ti avandanakāraṇassa vuttattā antimavatthūṃ ajjhāpanno na vanditabboti vadanti. Codetukāmatāya eva avanditvā attanā vattabbassa vuttamatthaṃ tṭhapetvā avandiyabhāve taṃ kāraṇaṃ na hotīti cūḷagaṇṭhipade majjhimagaṇṭhipade ca vuttaṃ. Antimavatthua-jjhāpannassa avandīyesu avuttattā tena saddhiṃ sayantassa sahaseyyāpattiya abhāvato, tassa ca paṭiggahaṇassa ruhanato tadeva yuttataranti viññāyati. Kiñcāpi yāva so bhikkhubhāvaṃ paṭijānāti, tāva vanditabbo, yadā pana “assamaṇomhī”ti paṭijānāti, tadā na vanditabboti ayamettha viseso veditabbo. Antimavatthūṃ ajjhāpannassa hi bhikkhubhāvaṃ paṭijānantasseva bhikkhubhāvo, na tato paraṃ. Bhikkhubhāvaṃ appaṭijānanto hi anupasampannapakkhaṃ bhajati. Yasmā āmisaṃ dento attano icchitaṭṭhāneyeva deti, tasmā paṭipāṭiyā nisinnānaṃ yāgubhattādīni dentena ekassa codetukāmatāya adinnepi codanā nāma na hotīti āha “na tāva tā codanā hotī”ti.

231. Codetabboti cudito, cudito eva cuditako, aparādhavanto puggalo. Codetīti codako, aparādhapakāsako. Cuditako ca codako ca cuditakacodakā. Ubbāhikāyāti ubbahanti viyojenti etāya alajjīnaṃ tajjanaṃ vā kalahaṃ vāti ubbāhikā, saṅghasammuti, tāya. Vinicchīnaṃ nāma tāya sammatabhikkhūhi vinicchīnanameva. Alajjussannāya hi parisāya samathakkhandhake āgatehi dasaṅgehi samannāgatā dve tayo bhikkhū tattheva vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammannitabbā. Vuttañhetam̐ samathakkhandhake -

“Tehi ce, bhikkhave, bhikkhūhi tasmim̐ adhikaraṇe vinicchīyamāne anantāni ceva bhassāni jāyanti, na cekassa bhāsītassa attho viññāyati. Anujānāmi, bhikkhave, evarūpaṃ adhikaraṇaṃ ubbāhikāya vūpasametum̐. Dasaṅgehi samannāgato bhikkhu ubbāhikāya sammannitabbo, sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasaṃpanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya sikkhati sikkhāpadesu, bahussuto hoti

sutadharo sutasannicayo, ye te dhammā ādikalyāṇā majjhekalyāṇā pariyośanakalyāṇā sātthaṃ sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ abhivadanti, tathārūpassa dhammā bahussutā honti dhātā vacasā paricitā manasānupekkhitā diṭṭhiyā suppaṭividdhā, ubhayāni kho panassa pātimokkhāni vitthārena svāgatāni honti suvibhattāni suppvattāni suvinicchitāni suttaso anubyañjanaso, vinaye kho pana cheko hoti asaṃhīro, paṭibalo hoti ubho atthapaccatthike assāsetuṃ saññāpetuṃ nijjhāpetuṃ pekkhetuṃ passituṃ pasādetuṃ, adhikaraṇasamuppādavūpasamakusalo hoti, adhikaraṇaṃ jānāti, adhikaraṇasamudayaṃ jānāti, adhikaraṇanirodhaṃ jānāti, adhikaraṇanirodhagāminipaṭipadaṃ jānāti. Anujānāmi, bhikkhave, imehi dasahaṅgehi samannāgataṃ bhikkhuṃ ubbāhikāya sammannituṃ.

“Evañca pana, bhikkhave, sammannitabbo. Paṭhamam bhikkhu yācitabbo, yācitvā byattena bhikkhunā paṭibalena saṅgho ñāpetabbo -

“Suṇātu me, bhante, saṅgho, amhākaṃ imasmiṃ adhikaraṇe vinicchiyamāne anantāni ceva bhassāni jāyanti, na cekassa bhāsītassa attho viññāyati. Yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho itthannāmañca itthannāmañca bhikkhuṃ sammanneyya ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum, esā ñatti.

“Suṇātu me, bhante, saṅgho, amhākaṃ imasmiṃ adhikaraṇe vinicchiyamāne anantāni ceva bhassāni jāyanti, na cekassa bhāsītassa attho viññāyati. Saṅgho itthannāmañca itthannāmañca bhikkhuṃ sammannati ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum. Yassāyasmato khamati itthannāmassa ca itthannāmassa ca bhikkhuno sammuti ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya.

“Sammato saṅghena itthannāmo ca itthannāmo ca bhikkhu ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evametaṃ dhārayāmī”ti.

Tehi ca sammatehi visuṃ vā nisīditvā tassā eva vā parisāya “aññehi na kiñci kathetabba”nti sāvetvā taṃ adhikaraṇaṃ vinicchitabbaṃ. Tumhākaṃti cuditakacodake sandhāya vuttaṃ.

“Kimhīti kismiṃ vatthusmiṃ. Kimhi nampi na jānāsīti kimhi nanti vacanampi na jānāsi. Nāssa anuyogo dātabboti nāssa pucchā paṭipucchā dātabbā”ti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ, vimativinodaniyaṃ pana - kimhīti kismiṃ vatthusmiṃ, kataravipattiyanti attho. Kimhi naṃ nāmāti idaṃ “katarāya vipattiyā etaṃ codesī”ti yāya kāyaci viññāyamānāya bhāsāya vuttepī codakassa vinaye apakataññutāya “sīlācāradiṭṭhiājīvavipattīsu katarāyāti maṃ pucchati”ti viññātuṃ asakkontassa pucchā, na pana “kimhī”tiā dipadatthamattaṃ ajānantassa. Na hi anuvijjako codakaṃ bālaṃ aparicita bhāsāya “kimhi na”nti pucchati. Kimhi nampi na jānāsīti idampi vacanamattaṃ sandhāya vuttaṃ na hoti. “Kataravipattiyā”ti vutte “asukāya vipattiyā”ti vattumpi “na jānāsī”ti vacanassa adhippāyameva sandhāya vuttanti gahetabbaṃ. Teneva vakkhati “nāssa anuyogo dātabbo”ti.

“Tassa nayo dātabbo”ti tassāti bālassa lajjissa. “Tassa nayo dātabbo”ti vatvā ca “kimhi naṃ codesīti sīlavipattiyā”tiādi adhippāyappakāsa nameva nayadānaṃ vuttaṃ, na pana kimhi-naṃ-padānaṃ pariyāyamattadassanaṃ. Na hi bālo

“kataravipattiyam nam codesi”ti imassa vacanassa atthe ñātepi vipattippabhedam, attanā codiyamānam vipattisarūpañca jānitum sakkoti, tasmā teneva ajānana alajjī apasādetabbo. Kimhi nanti idampi upalakkhaṇamattam. Aññena vā yena kenaci ākārena aviññutam pakāsetvā vissajjetabbo. “Dummañkūnam puggalānam niggahāyā”tiādivacanato “alajjīniggahatthāya...pe... paññatta”nti vuttam. Ehitīti eti, hi-kāro ettha āgamo daṭṭhabbo, āgamissatīti attho. Diṭṭhasantānenāti diṭṭhaniyāmena. Alajjissa paṭiññāya eva kātābbanti vacanapaṭivacanakkameneva dose āvibhūtepi alajjissa “asuddho aha”nti dosasampaṭicchana paṭiññāya eva āpattiyā kātābbanti attho. Keci pana “alajjissa etam natthīti suddhapaṭiññāya eva anāpattiyā kātābbanti ayamettha attho saṅghato”ti vadanti, tam na yuttam anuvijjakasseva niratthakattāpattito, codakeneva alajjipaṭiññāya ṭhātabbato. Dosopagamapaṭiññā eva hi idha paṭiññāti adhippetā, teneva vakkhati “etampi natthi, etampi natthīti paṭiññam na deti”tiādi.

Tadatthadīpanatthanti alajjissa dose āvibhūtepi tassa dosopagamapaṭiññāya eva kātābbatādīpanattham. Vivādatthusañkhāte atthe paccatthikā atthapaccatthikā. Saññam datvāti tesam kathāpacchedattham abhimukhakarāṇatthañca saddam katvā. Vinicchinitum ananucchavikoti asuddhoti saññāya codakapakkhe pavittattā anuvijjakabhāvato bahibhūtattā anuvijjitum asakkuṇeyyattam sandhāya vuttam. Sandehe eva hi sati anuvijjitum sakkā, asuddhaladdhiyā pana sati cuditakena vuttam sabbam asaccatopi paṭibhāti, katham tattha anuvijjanā siyāti.

Tathā nāsitakova bhavissatīti iminā vinicchayampi adatvā saṅghato viyojanam nāma liṅganāsana viya ayampi eko nāsanappakāroti dasseti. Ekasambhogaparibhogāti idam attano santikā tesam vimocanattam vuttam, na pana tesam aññamaññasambhoge yojanattham.

Viraddham hotīti sañcicca āpattim āpanno hoti. Ādito paṭṭhāya alajjī nāma natthīti idam “pakkhānam anurakkhaṇatthāya paṭiññam na deti”ti imassa alajjilakkhaṇasambhavassa karaṇavacanam. Paṭicchāditakālato paṭṭhāya alajjī nāma eva, purimo lajjibhāvo na rakkhatīti attho. Paṭiññam na detīti “sace mayā katadosam vakkhāmi, mayham anuvattakā bhijjissantī”ti paṭiññam na deti. Ṭhāne na tiṭṭhatīti lajjitṭhāne na tiṭṭhati, kāyavācāsu vītikkamo hoti evāti adhippāyo. Tenāha “vinicchayo na dātabbo”ti, pubbe pakkhikānam paṭiññāya vūpasamitassapi adhikaraṇassa duvūpasantatāya ayampi tathā nāsitakova bhavissatīti adhippāyo.

232. Adinnādānavatthum vinicchinantena pañcavīsati avahārā sādhuḥkam sallakkhetabbāti ettha pañcavīsati avahārā nāma pañca pañcakāni, tattha pañca pañcakāni nāma nānābhaṇḍapañcakaḥkam ekabhaṇḍapañcakaḥkam sāhatthikapañcakaḥkam pubbapayogapañcakaḥkam theyyāvahārapañcakanti. Tathā hi vuttam kañkhāvitaraṇiyam “te pana avahārā pañca pañcakāni samodhānetvā sādhuḥkam sallakkhetabbā”tiādi. Tattha nānābhaṇḍapañcakaekabhaṇḍapañcakāni padabhājane vuttānam “ādiyeyya, hareyya, avahareyya, iriyāpatham vikopeyya, ṭhānā cāveyyā”ti imesam padānam vasena labbhanti. Tathā hi vuttam porāṇehi -

“Ādiyanto harantova;
Haranto iriyāpatham;
Vikopento tathā ṭhānā;
Cāventopi parājiko”ti.

Tattha nānābhaṇḍapañcakaṃ saviññāṇakaaviññāṇakavasena datṭhabbaṃ, itaraṃ saviññāṇakavaseneva. Kathaṃ? Ādiyeyyāti ārāmaṃ abhiyuñjati, āpatti dukkaṭassa. Sāmikassa vimatiṃ uppādeti, āpatti thullaccayaṃ. Sāmiko “na mayhaṃ bhavissatī”ti dhuraṃ nikkhipati, āpatti pārājikassa. Hareyyāti aññassa bhaṇḍaṃ haranto sīse bhāraṃ theyyacitto āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti, thullaccayaṃ. Khandhaṃ oropeti, pārājikaṃ. Avahareyyāti upanikkhittaṃ bhaṇḍaṃ “dehi me bhaṇḍa”nti vuccamāno “nāhaṃ gaṇhāmī”ti bhaṇati, dukkaṭaṃ. Sāmikassa vimatiṃ uppādeti, thullaccayaṃ. Sāmiko “na mayhaṃ bhavissatī”ti dhuraṃ nikkhipati, pārājikaṃ. Iriyāpathaṃ vikopeyyāti “sahabhaṇḍahāraṃ nessāmī”ti paṭhamam pādaṃ atikkāmeti, thullaccayaṃ. Dutiyaṃ pādaṃ atikkāmeti, pārājikaṃ. Tṭhānā cāveyyāti thalaṭṭhaṃ bhaṇḍaṃ theyyacitto āmasati, dukkaṭaṃ. Phandāpeti, thullaccayaṃ. Tṭhānā cāveti, pārājikaṃ. Evaṃ tāva nānābhaṇḍapañcakaṃ veditabbaṃ. Sassāmikassa pana dāsassa vā tiracchānagatassa vā yathāvuttena abhiyogādīnā nayena ādiyanaharaṇa avaharaṇa iriyāpathavikopana tṭhānācāvanavasena ekabhaṇḍapañcakaṃ veditabbaṃ. Tenāhu porāṇa -

“Tattha nānekabhaṇḍānaṃ, pañcakānaṃ vasā pana;
Ādiyanādipañcakā, duvidhāti udīritā”ti.

Katamaṃ sāhatthikapañcakaṃ? Sāhatthiko āṇattiko nissaggiyo atthasādhako dhuranikkhepoti. Tathā hi vuttaṃ -

“Sāhatthāṇattiko ceva, nissaggiyotthasādhako;
Dhuranikkhepako cāti, idaṃ sāhatthapañcaka”nti.

Tattha sāhatthiko nāma parassa bhaṇḍaṃ sahatthā avaharati. Āṇattiko nāma “asukassa bhaṇḍaṃ avaharā”ti aññaṃ āṇāpeti. Nissaggiyo nāma suñkaghātaparikappitokāsānaṃ anto tṭhāvā bahi pātanaṃ. Atthasādhako nāma “asukassa bhaṇḍaṃ yadā sakkosi, tadā taṃ avaharā”ti āṇāpeti. Tattha sace paro anantarāyiko hutvā taṃ avaharati, āṇāpakassa āṇattikkhaṇeveya pārājikaṃ. Parassa vā pana telakumbhiyā pādagghanakaṃ telaṃ avassaṃ pivanakāni upāhanādīni pakkhipati, hatthato muttamatteyeva pārājikaṃ. Dhuranikkhepo pana ārāmābhiyogaupanikkhittabhaṇḍavasena veditabbo. Tāvakālikabhaṇḍadeyyāni adentassapi eseva nayoti idaṃ sāhatthikapañcakaṃ.

Katamaṃ pubbapayogapañcakaṃ? Pubbapayogo sahapayogo saṃvidāvahāro saṅketakammaṃ nimittakammanti. Tena vuttaṃ -

“Pubbasahapayogo ca, saṃvidāharaṇaṃ tathā;
Saṅketakammaṃ nimittaṃ, idaṃ sāhatthapañcaka”nti.

Tattha āṇattivasena pubbapayogo veditabbo. Tṭhānācāvanavasena, khilādīni saṅkāmetvā khetṭādiggahaṇavasena ca sahapayogo veditabbo. Saṃvidāvahāro nāma “asukaṃ nāma bhaṇḍaṃ avaharissāmā”ti saṃvidahitvā sammantayitvā avaharaṇaṃ. Evaṃ saṃvidahitvā gatesu hi ekenapi tasmim bhaṇḍe tṭhānā cāvite sabbesaṃ avahāro hoti. Saṅketakammaṃ nāma sañjānanakammaṃ. Sace hi purebhaddādisu yaṃ kiñci kālaṃ paricchinditvā “asukasmim kāle itthannāmaṃ bhaṇḍaṃ avaharā”ti vutto saṅketato apacchā apure taṃ avaharati, saṅketakāraṇakassa saṅketakaraṇakkhaṇeveya avahāro. Nimittakammaṃ nāma

saññuppadanattam akkhinikhaṇṇanādinimittakaraṇam. Sace hi evaṃ katanimittato apacchā apure “yaṃ avaharā”ti vutto, taṃ avaharati, nimittakāraṇassa nimittakhaṇeyeva avahāroti idaṃ pubbapayogapañcakaṃ.

Katamaṃ theyyāvahārapaṇcakaṃ? Theyyāvahāro pasayhāvahāro parikappāvahāro paṭicchannāvahāro kusāvahāroti. Tena vuttaṃ -

“Theyyā pasayhā parikappā, paṭicchannā kusā tathā;
Avahārā ime pañca, theyyāvahārapaṇcaka”nti.

Tattha yo sandhicchedādīni katvā adissamāno avaharati, kūṭatulākūṭamānakūṭakahāpaṇādīhi vā vañcetaṃ gaṇhāti, tassevaṃ gaṇhato avahāro theyyāvahāroti veditabbo. Yo pana pasayha balakkārena paresaṃ santakaṃ gaṇhāti gāmaghātakādayo viya, attano pattabalito vā vuttanayeneva adhikaṃ gaṇhāti rājabhaṭṭakādayo viya, tassevaṃ gaṇhato avahāro pasayhāvahāroti veditabbo. Parikappetvā gahaṇaṃ pana parikappāvahāro nāma.

So bhaṇḍokāsassa vasena duvidho. Tatrāyaṃ bhaṇḍaparikappo - sātakatthiko antogabbhaṃ pavisitvā “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmi. Sace suttaṃ, na gaṇhissāmi”ti parikappetvā andhakāre pasibbakaṃ gaṇhāti. Tatra ce sātako hoti, uddhāreyeva pārājikaṃ. Suttañce hoti, rakkhati. Bahi nīharitvā muñcitvā “sutta”nti ñatvā puna āharitvā ṭhapeti, rakkhatiyeva. “Sutta”nti ñatvāpi yaṃ laddhaṃ, taṃ gahetabbanti gacchati, padavārena kāretabbo. Bhūmiyaṃ ṭhapetvā gaṇhāti, uddhāre pārājikaṃ. “Coro coro”ti anubandho chaḍḍetvā palāyati, rakkhati. Sāmikā disvā gaṇhanti, rakkhatiyeva. Añño ce gaṇhāti, bhaṇḍadeyyaṃ. Sāmikesu nivattantesu sayāṃ disvā paṃsukūlasaññāya “pagevetaṃ mayā gahitaṃ, mama dāni santaka”nti gaṇhantassapi bhaṇḍadeyyameva. Tattha yvāyaṃ “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmi”tiādinā nayena pavatto parikappo, ayaṃ bhaṇḍaparikappo nāma. Okāsaparikappo pana evaṃ veditabbo - ekacco pana paraparivenādinī pavittṭho kiñci lobhaneyyabhaṇḍaṃ disvā gabbhadvārapamukhaheṭṭhā pāsādadvārakoṭṭhakarukkhāmūlādivasena paricchedaṃ katvā “sace maṃ etthantare passissanti, daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya dassāmi. No ce passissanti, harissāmi”ti parikappeti, tassa taṃ ādāya parikappitaparicchedaṃ atikkantamatte avahāro hoti. Iti yvāyaṃ vuttanayeneva pavatto parikappo, ayaṃ okāsaparikappo nāma. Evamimesaṃ dvinnaṃ parikappānaṃ vasena parikappetvā gaṇhato avahāro parikappāvahāroti veditabbo.

Paṭicchādetvā pana avaharaṇaṃ paṭicchannāvahāro. So evaṃ veditabbo - yo bhikkhu uyyānādīsu paresaṃ omuñcitvā ṭhapitaṃ aṅgulimuddikādiṃ disvā “pacchā gaṇhissāmi”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādeti, tassa ettāvatā uddhāro natthīti na tāva avahāro hoti. Yadā pana sāmikā vicinantā apassitvā “sve jānissāmā”ti sālāyāva gatā honti, athassa taṃ uddharato uddhāre avahāro. “Paṭicchannakāleyeva etaṃ mama santaka”nti sakasaññāya vā “gatādāni te, chaḍḍitabhaṇḍaṃ ida”nti paṃsukūlasaññāya vā gaṇhantassa pana bhaṇḍadeyyaṃ. Tesu dutiyatatiyadivase āgantvā vicinitvā adisvā dhuranikkhepaṃ katvā gatesupi gahitaṃ bhaṇḍadeyyameva. Pacchā ñatvā codiyamānassa adadato sāmikānaṃ dhuranikkhepe avahāro hoti. Kasmā? Yasmā tassa payogena tehi na diṭṭhaṃ. Yo pana tathārūpaṃ bhaṇḍaṃ yathāṭṭhāne ṭhitaṃyeva appaṭicchādetvā theyyacitto pādena akkamitvā kaddame vā vālikāya vā paveseti, tassa pavesitamatteyeva avahāro.

Kusaṃ saṅkāmetvā pana avaharaṇaṃ kusāvahāro nāma. Sopi evaṃ veditabbo - yo bhikkhu vilīvamayaṃ vā tālapaṇṇamayaṃ vā katasaññāṇaṃ yaṃ kiñci kusaṃ pātetvā cīvare bhājjiyamāne attano koṭṭhāsassa samīpe ʘhitam samagghataram vā mahagghataram vā samasamaṃ vā agghena parassa koṭṭhāsaṃ haritukāmo attano koṭṭhāse patitam kusaṃ parassa koṭṭhāse pātetukāmatāya uddharati, rakkhati tāva. Parassa koṭṭhāse pātite rakkhateva. Yadā pana tasmaṃ patite parassa koṭṭhāsato parassa kusaṃ uddharati, uddhaṭamatte avahāro. Sace paṭhamataram parassa koṭṭhāsato kusaṃ uddharati, attano koṭṭhāse pātetukāmatāya uddhāre rakkhati, pātanepi rakkhati. Attano koṭṭhāsato pana attano kusaṃ uddharato uddhāreyeva rakkhati, tam uddharitvā parakoṭṭhāse pātentassa hatthato muttamatte avahāro hoti, ayaṃ kusāvahāro. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana samantapāsādikato gahetabbo.

Tulayitvāti upaparikkhitvā.

Sāmīcīti vattaṃ, āpatti pana natthīti adhippāyo.

Mahājanasammaddoti mahājanasaṅkhobho. Bhaṭṭhe janakāyeti apagate janakāye. “Idaṅca kāsāvaṃ attano santakaṃ katvā etasseva bhikkhuno dehi”ti kiṃ kāraṇā evamāha? Cīvarassāmikena dhuranikkhepo kato, tasmā tassa adinnaṃ gahetuṃ na vaṭṭati. Avahārakopi vipaṭṭisārassa uppannakālato paṭṭhāya cīvarassāmikaṃ pariyesanto vicarati “dassāmī”ti, cīvarassāmikena ca “mameta”nti vutte etenapi avahārakena ālayo pariccatto, tasmā evamāha. Yadi evaṃ cīvarassāmikoyeva “attano santakaṃ gaṇhāhī”ti kasmā na vuttoti? Ubhinnaṃ kukkuccavinodanattaṃ. Kathaṃ? Avahārakassa “mayā sahatthena na dinnaṃ, bhaṇḍadeyyameta”nti kukkuccaṃ uppajjeyya, itarassa “mayā paṭhamam dhuranikkhepaṃ katvā pacchā adinnaṃ gahita”nti kukkuccaṃ uppajjeyyāti.

Samagghanti appaggaṃ.

Dāruattaṃ pharaṭīti dārūhi kattabbakiccaṃ sādheti. Mayi santetiādi sabbaṃ rañña pasādena vuttaṃ, therena pana “ananucchavikaṃ kata”nti na maññitabbaṃ.

Ekadivaṃ dantakaṭṭhacchedanādinā yā ayaṃ agghahāni vuttā, sā bhaṇḍassāminā kiṇitvā gahitameva sandhāya vuttā. Sabbaṃ panetaṃ aṭṭhakathācariyappamāṇena gahetabbaṃ. Pāsāṇaṅca sakkharaṅca pāsāṇasakkharaṃ.

“Dhāreyya atthaṃ vicakkhaṇo”ti imasseva vivaraṇaṃ “āpattiṃ vā anāpattiṃ vā”tiādi. “Sikkhāpadaṃ samaṃ tenā”ti ito pubbe ekā gāthā -

“Dutiyam adutiyena, yaṃ jinena pakāsitaṃ;
Parājītakilesena, pārājīkapadaṃ idhā”ti.

Tāya saddhiṃ ghaṭetvā adutiyena parājītakilesena jinena dutiyam yaṃ idaṃ pārājīkapadaṃ pakāsitaṃ, idha tena samaṃ anekanayavokiṇṇaṃ gambhīratthavinicchayaṃ aññaṃ kiñci sikkhāpadaṃ na vijjatīti yojanā. Tattha parājītakilesenāti santāne puna anuppattidhammatāpādane catūhi maggañāṇehi saha vāsanāya samucchinnasabbakilesena. Vimativinodaniyam pana “parājītakilesenāti vijītakilesena, nikilesenāti attho”ti vuttaṃ. Idhāti imasmiṃ sāsane.

Tenāti tena dutiyapārājikasikkhāpadena. Attho nāma pāḷiattho. Vinicchayo nāma pāḷimuttavinicchayo. Attho ca vinicchayo ca atthavinicchayā, te gambhīrā yasminti gambhīratthavinicchayaṃ. Vatthumhi otiṇṇeti codanāvasena vā attanāva attano vītikkamārocanavasena vā saṅghamajjhe adinnādānavatthusmiṃ otiṇṇe. Etthāti otiṇṇe vatthusmiṃ. Vinicchayoti āpattānāpattiniyamaṃ. Avatvāvāti “tvam pārājikaṃ āpanno”ti avatvāva. Kappiyepi ca vatthusminti attanā gahetuṃ kappiye mātupitūādisantakepi vatthusmiṃ. Lahuvattinoti theyyacittuppadena lahuparivattino. Āsīvisanti sīghameva sakalasarīre pharaṇasamatthavisaṃ.

233. Pakatimanussehi uttaritarānaṃ buddhādiuttamapurisānaṃ adhigamadhammoti uttarimanussadhammo, tassa paresaṃ ārocanāṃ uttarimanussadhammārocanāṃ. Taṃ vinicchinantena cha ṭhānāni sodhetabbānīti yojanā. Tattha kiṃ te adhigatanti adhigamapucchā. Kinti te adhigatanti upāyapucchā. Kadā te adhigatanti kālapucchā. Kattha te adhigatanti okāsapucchā. Katame te kilesā pahīnāti pahīnakilesapucchā. Katamesaṃ tvam dhammānaṃ lābhīti paṭiladdhadhammapucchā. Idāni tameva chaṭṭhānavisodhanaṃ vitthāretumāha “sace hī”tiādi. Tattha ettāvatāti ettakena byākaraṇavacanamattena na sakkāro kātabbo. Byākaraṇaṃhi ekassa ayāthāvatopi hotīti. Imesu chasu ṭhānesu sodhanatthaṃ evaṃ vattabboti yathā nāma jātārūpapatirūpakampi jātārūpaṃ viya khāyatīti jātārūpaṃ nighaṃsanatāpanachedanehi sodhetabbaṃ, evameva idāneva vuttesu chasu ṭhānesu pakkhipitvā sodhanatthaṃ vattabbo. Vimokkhādīsūti ādi-saddena samāpattiñāṇadassanamaggabhāvanāphalasacchikiriyādiṃ saṅgaṇhāti. Pākaṭo hoti adhigatavisesassa satisammosābhāvato. Sesapucchāsupi “pākaṭo hotī”ti pade ese va nayo.

Sabbesaṃhi attanā adhigatamaggena pahīnā kilesā pākaṭā hontīti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ. Kassaci hi attanā adhigatamaggavajjhakilesesu sandeho uppajjatiyeva mahānāmassa sakkassa viya. So hi sakadāgāmī samānopi “tassa mayhaṃ, bhante, evaṃ hoti - ko su nāma me dhammo ajjhattaṃ appahīno, yena me ekadā lobhadhammāpi cittaṃ pariyādāya tiṭṭhanti, dosadhammāpi cittaṃ pariyādāya tiṭṭhanti, mohadhammāpi cittaṃ pariyādāya tiṭṭhanti”ti bhagavantaṃ pucchi. Ayaṃ kira rājā sakadāgāmimaggena lobhadosamohā niravasesā pahīyantīti saññī aho sīti.

Yāya paṭipadāya yassa ariyamaggo āgacchati, sā pubbabhāgapāṭipatti āgamanapaṭipadā. Sodhetabbāti suddhā, udāhu na suddhāti vicāraṇavasena sodhetabbā. “Na sujjhātīti tattha tattha pamādapāṭipattisambhavato. Apanetabboti attano paṭiññāya apanetabbo”ti sārattadāpaniyaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “na sujjhātīti pucchiyamāno paṭipattikkamaṃ ullaṅghitvā kathesi. Apanetabboti tayā vuttakkamenāyaṃ dhammo na sakkā adhigantunti adhigatamānato apanetabbo”ti vuttaṃ. “Sujjhātī”ti vatvā sujghanākāraṃ dassetuṃ “dīgharatta”ntiādi vuttaṃ. Paññāyatīti etthāpi “yadī”ti padaṃ ānetvā yadi so bhikkhu tāya paṭipadāya paññāyatīti sambandho. Catūsu paccayesu alaggattā “ākāse pañisamena cetasa”ti vuttaṃ. Vuttasadisam byākaraṇaṃ hotīti yojanā. Tattha vuttasadisanti tassa bhikkhuno byākaraṇaṃ imasmiṃ sutte vuttena sadisaṃ, samanti attho. Khīṇāsavassa paṭipattisadisā paṭipatti hotīti dīgharattaṃ suvikkhambhitakilesattā, idaṃca arahattaṃ paṭijānantassa vasena vuttaṃ. Tenāha “khīṇāsavassa nāmā”tiādi. Khīṇāsavassa nāma...pe... na hotīti pahīnavipallāsattā, jīvitānikantiyā ca abhāvato na hoti, puthujjanassa pana appahīnavipallāsattā jīvitānikantisabbhāvato ca appamattakenapi hoti, evaṃ suvikkhambhitakilesassa

vattanasekkhadhammapaṭijānanam iminā bhayuppādanena, ambilādidassane
kheḷuppādādinā ca na sakkā vīmaṃsitum, tasmā tassa vacaneneva taṃ
saddhātabbam.

Ayaṃ bhikkhu sampannaveyyākaraṇoti idaṃ na kevalaṃ abhāyanakameva sandhāya
vuttaṃ ekaccassa sūrajātikassa puthujjanassapi abhāyanato, rajjanīyārammaṇānaṃ
badarasāḷavādiambilamaddanādīnaṃ upayojanepi kheḷuppādāditaṇhuppattirahitaṃ
sabbathā suvisodhitameva sandhāya vuttanti veditabbam.

234. “Nīharitvāti sāsanaṃ nīharitvā”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ,
vimativinodaniyaṃ pana “nīharitvāti pālito uddharitvā”ti. Tathā hi “pañcahupāli,
aṅgehi samannāgatena bhikkhunā nānuyuñjitabbam. Katamehi pañcahi? Suttaṃ na
jānāti, suttānulomaṃ na jānāti”tiādīpālito suttaṃ suttānulomañca nīharimṣu,
“anāpatti evaṃ amhākaṃ ācariyānaṃ uggaho paripucchāti bhaṇatī”ti evamādito
ācariyavādaṃ, “āyasmā upāli evamaṃha ‘anāpatti āvuso supinantenā”ti evamādito
attanomaṭiṃ nīharimṣu. Sā ca therassa attanomaṭi suttena saṅgahitattā suttaṃ
jātaṃ, evamaññāpi suttādīhi saṅgahitāva gahetabbā, netarāti veditabbam. Atha vā
nīharitvāti vibhajitvā, sātthakathaṃ sakalaṃ vinayapiṭakaṃ suttādīsu catūsu
padesesu pakkhipitvā catudhā vibhajitvā vinayaṃ pakāsesum tabbinimuttassa
abhāvāti adhippāyo. Vajirabuddhiṭikāyampi “nīharitvāti ettha sāsanaṃ nīharitvāti
attho...pe... tāya hi attanomaṭiyā thero etadaggaṭṭhapanam labhati. Apica
vuttañhetam bhagavatā ‘anupasampannena paññattena vā apaññattena vā
vuccamāno...pe... anādariyaṃ karoti, āpatti dukkaṭassā”ti. Tattha hi paññattaṃ nāma
suttaṃ, sesattayaṃ apaññattaṃ nāma. Tenāyaṃ ‘catubbidhañhi vinayaṃ,
mahātherā’ti gāthā suvuttā”ti vuttaṃ.

Vuttanti milindapañhe nāgasenattherena vuttaṃ. Pajjate anena atthoti padaṃ,
bhagavatā kaṇṭhādivaṇṇupattitṭhānaṃ āhacca visesetvā bhāsitaṃ padaṃ
āhaccapadaṃ, bhagavatoyeva vacanaṃ. Tenāha “āhaccapadanti suttaṃ
adhippeta”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana
“kaṇṭhādivaṇṇupattitṭhānakaraṇādīhi nīharitvā attano vacīviññattiyāva bhāsitaṃ
vacanaṃ āhaccapada”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “aṭṭha vaṇṇaṭṭhānāni
āhacca vuttana padanikāyenāti attho, udāhaṭena kaṇṭhokkantena padasamūhenāti
adhippāyo”ti vuttaṃ. “Idaṃ kappati, idaṃ na kappatī”ti evaṃ avisesetvā “yaṃ
bhikkhave mayā ‘idaṃ na kappatī’ti appaṭikkhittaṃ, tañce akappiyaṃ anulometi,
kappiyaṃ paṭibāhati, taṃ vo na kappatī”tiādīnā vuttasāmaññalakkhaṇaṃ idha rasoti
adhippetanti āha “rasoti suttānuloma”nti. Rasoti sāro “pattaraso”tiādīsu viya,
paṭikkhittānuññātasuttasāroti attho. Rasoti vā lakkhaṇaṃ paṭivatthukaṃ
anuddharitvā lakkhaṇānulomena vuttattā. Rasenāti tassa āhaccabhāsitaṃ rasena,
tato uddhaṭena vinicchayenāti attho. Suttachāyā viya hi suttānulomanti.
Dhammasaṅgāhakapabhutiācariyaparamparato ānītā aṭṭhakathātanti idha
“ācariyavaṃso”ti adhippetāti āha “ācariyavaṃsoti ācariyavādo”ti, ācariyavādo
“ācariyavaṃso”ti vutto pāliyaṃ vuttānaṃ ācariyānaṃ paramparāya ābhatova
pamāṇanti dassanattham. Adhippāyoti kāraṇopapattisiddho uhāpohanayapavatto
paccakkhādīpamāṇapatirūpako. Adhippāyoti ettha “attanomaṭī”ti keci attham
vadanti.

Vinayapiṭake pālīti idha adhikāravasena vuttaṃ, sesapiṭakesupi suttādicatunayā
yathānurūpaṃ labbhanteva.

“Mahāpadesāti mahāokāsā. Mahantāni vinayassa patitthāpanaṭṭhānāni, yesu patitthāpito vinayo vinicchiniyati asandehato, mahantāni vā kāraṇāni mahāpadesā, mahantāni vinayavinicchaya kāraṇānīti vuttaṃ hoti. Atthato pana ‘yaṃ bhikkhave’ tiādinā vuttāsādhippāyā pāliyeva mahāpadesāti vadanti. Tenevāha ‘ye bhagavatā evaṃ vuttā’ tiādi. Ime ca mahāpadesā khandhake āgatā, tasmā tesam vinicchaya kathā tattheva āvi bhavissatīti idha na vuccatī’ ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “mahāpadesāti mahāokāsā mahāvisayā, te atthato ‘yaṃ bhikkhave’ tiādi pāḷivasena akappiyānulomato kappiyānulomato ca puggalehi nayato tathā tathā gayhamānā atthanayā eva. Te hi bhagavatā sarūpato avuttesupi paṭikkhittānulomesu anuññātānulomesu ca sesesu kicesu nivattipavattihetutāya mahāgocarāti ‘mahāpadesā’ ti vuttā, na pana ‘yaṃ bhikkhave mayā idaṃ na kappatī’ tiādinā vuttā sādhippāyā pāliyeva tassā sutte pavitthattā. ‘Suttānulomampi sutte otāretabbam...pe... suttameva balavatara’ nti hi vuttaṃ. Na hesā sādhippāyā pāli sutte otāretabbā, na gahetabbā vā hoti. Yenāyaṃ suttānulomaṃ siyā, tasmā imaṃ pāḷiadhippāyaṃ nissāya puggalehi gahitā yathāvuttaatthāva suttānulomaṃ, taṃpakāsakattā pana ayaṃ pāḷipi suttānulomanti gahetabbam. Tenāha ‘ye bhagavatā evaṃ vuttā’ tiādi. ‘Yaṃ bhikkhave’ tiādi pāḷinayena hi puggalehi gahitabbā ye akappiyānulomādayo atthā vuttā, te mahāpadesāti attho’ ti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyampi “parivāraṭṭhakathāyaṃ idha ca kiñcāpi ‘suttānulomaṃ nāma cattāro mahāpadesā’ ti vuttaṃ, atha kho mahāpadesanayasiddham paṭikkhittāpaṭikkhittam anuññātānanuññātam kappiyākappiyanti atthato vuttaṃ hoti. Tattha yasmā ‘tthānam okāso padesoti kāraṇavevacanāni ‘aṭṭhānametaṃ, ānanda, anavakāso’ tiādi sāsānato, ‘niggahaṭṭhāna’ nti ca ‘asandiṭṭhiṭṭhāna’ nti ca ‘asandiṭṭhi ca pana padeso’ ti ca lokato, tasmā mahāpadesāti mahākāraṇānīti attho. Kāraṇam nāma ṇāpako hetu idhādhippetaṃ, mahantabhāvo pana tesam mahāvisayattā mahābhūtānaṃ viya. Te duvidhā vinayamahāpadesā suttantikamahāpadesā cāti. Tattha vinayamahāpadesā vinaye yogaṃ gacchanti, itare ubhayatthāpi, teneva parivāre anuyogavatte ‘dhammaṃ na jānāti, dhammānulomaṃ na jānātī’ ti” vuttaṃ. Tattha dhammanti tthapetvā vinayapiṭakaṃ avasesam piṭakadvayaṃ, dhammānulomanti suttantike cattāro mahāpadesetiādi.

Yadi sāpi tattha tattha bhagavatā pavattitā pakiṇṇakadesanāva aṭṭhakathā, sā pana dhammasaṅgāhakehi paṭhamam tīṇi piṭakāni saṅgāyitvā tassa atthavaṇṇanānurūpeneva vācanāmaggaṃ āropitattā “ācariyavādo” ti vuccati “ācariyā vadanti samvaṇṇenti pāḷim etenā” ti katvā. Tenāha “ācariyavādo nāma...pe... aṭṭhakathātanti” ti. Tisso hi saṅgītiyo āruḷhoyeva buddhavacanassa atthasamvaṇṇanābhūto kathāmaggo mahāmahindattherena tambapaṇṇidīpaṃ ābhato, pacchā tambapaṇṇiyehi mahātherehi sīhaḷabhāsāya tthapito nikāyantaraladdhisāṅkarapariharaṇattham. Bhagavato pakiṇṇakadesanābhūtā ca suttānulomabhūtā ca aṭṭhakathā yasmā dhammasaṅgāhakattherehi pāḷivaṇṇanākkamena saṅgahetvā vuttā, tasmā ācariyavādoti vuttā. Etena ca aṭṭhakathā suttasuttānulomesu atthato saṅgayhatīti veditabbam. Yathā ca esā, evaṃ attanomatipi pamāṇabhūtā. Na hi bhagavato vacanaṃ vacanānulomañca anissāya aggasāvakādayopi attano ṇāṇabalena suttābhidhammavinayesu kiñci sammutiparamatthabhūtaṃ attham vattum sakkonti, tasmā sabbampi vacanaṃ sutte suttānulome ca saṅgayhati. Visum pana aṭṭhakathādīnaṃ saṅgahitattā tadavasesam suttasuttānulomato gahetvā catudhā vinayo niddiṭṭho.

Kiñcāpi attanomati suddhādīhi saṃsanditvāva parikkappiyati, tathāpi sā na suddhādīsu visesato niddiṭṭhāti āha “suttasuddhānulaomaācariyavāde muñcivā”ti. Anubuddhiyāti suddhādīniyeva anugatabuddhiyā. Nayaggāhenāti suddhādito labbhamānanayaggahaṇena. Attanomatim sāmāññato paṭhamam dassetvā idāni tameva visesetvā dassento “apicā”tiādimāha. Tattha “suttantābhiddhamavinayaṭṭhakathāsū”ti vacanato piṭakattayassapi sādharmaṇā esā kathāti veditabbā. Theravādoti mahāsumattherādīnam gāho. Idāni tattha paṭipajjitabbākāram dassento āha “taṃ panā”tiādi. Tattha atthenāti attanā nayato gahitena atthena. Pāḷinti attano gāhassa nissayabhūtam sātṭhakatham pāḷim. Pāḷiyāti tappaṭikkhepattham parenābhatāya sātṭhakathāya pāḷiyā, attanā gahitam attham nissāya, pāḷiñca saṃsanditvāti attho. Ācariyavādeti attanā parena ca samuddhaṭṭhaṭṭhakathāya. Otāretabbāti ñāṇena anuppavesetabbā. Otarati ceva sameti cāti attanā uddhaṭṭhehi saṃsandanasena otarati, parena uddhaṭṭhena sameti. Sabbadubbalāti asabbaññupuggalassa dosavāsānāya yāthāvato atthasampaṭipattiabhāvato vuttam.

Pamādapāṭhavasena ācariyavādassa suddhānulaomena asaṃsandanāpi siyāti āha “itaro na gahetabbo”ti. Samentameva gahetabbanti ye suttena saṃsandanti, evarūpāva atthā mahāpadesato uddharitabbāti dasseti tathā tathā uddhaṭṭhaṭṭhānamyeva suddhānulaomattā. Tenāha “suddhānulaomato hi suddhameva balavatara”nti. Atha vā suddhānulaomassa suttekadesattepi sutte viya “idaṃ kappati, idaṃ na kappati”ti paricchinditvā āhaccabhāsitaṃ kiñci natthīti āha “suttā...pe... balavatara”nti. Appaṭivattiyanti appaṭibāhiyam. Kārakasāṅghasadisanti pamāṇattā saṅgītikārakasāṅghasadiyam. “Buddhānam ṭhitakālasadisa”nti iminā buddhānamyeva kathitadhammabhāvaṃ dasseti, dharmānabuddhasadisanti vuttam hoti. Sutte hi paṭibāhite buddhova paṭibāhito hoti. “Sakavādī suttam gahetvā kathetīti sakavādī attano suttam gahetvā voharati. Paravādī suddhānulaomanti aññanikāyavādī attano nikāye suddhānulaomam gahetvā kathetī”ti sārattadīpaniyam vuttam.

Vimativinodaniyam pana “sakavādī suttam gahetvā kathetītiādisu yo yathābhūtamattam gahetvā kathanasīlo, so sakavādī. Suttanti saṅgīttayāruḷham pāḷivacanam. Paravādīti mahāvihāravāsī vā hotu aññanikāyavāsī vā, yo viparītato attham gahetvā kathanasīlo, sova idha ‘paravādī’ti vutto. Suddhānulaomanti saṅgīttayāruḷham vā anāruḷham vā yaṃ kiñci vipallāsato vā vañcanāya vā ‘saṅgīttayāgatamida’nti dassiyamānam suddhānulaomam. Keci ‘aññanikāye suddhānulaoma’nti vadanti, taṃ na yuttam sakavādīparavādīnam ubhinnaṃpi saṅgīttayāruḷhasuddhādīnameva gahetabbato. Tathā hi vakkhati ‘tisso saṅgītiyo āruḷham pāḷiāgataṃ paññāyati, gahetabba’ntiādi. Na hi sakavādī aññanikāyasuddhādīm pamāṇato gaṇhāti. Yena tesu suddhādīsu dassitesu tattha ṭhātabbam bhavēyya, vakkhati ca ‘paro tassa akappiyabhāvasādhakam suddhato bahuṃ kāraṇaṇca vinicchayaṇca dasseti...pe... sādhiṭi sampaṭicchitvā akappiyeyeva ṭhātabba’nti, tasmā paravādīnāpi saṅgīttitaye anāruḷhampi anāruḷhamicceva dassiyati, kevalam tassa tassa suddhādino saṅgīttitaye anāgatassa kūṭatā, āgatassa ca byañjanacchāyāya aññathā adhippāyayojanā ca visesā, tattha ca yaṃ kūṭam, taṃ apaniyati. Yaṃ aññathā yojitam, taṃ tassa viparītatādasanattam tadanñena suddhādīnā saṃsandanā kariyati. Yo pana paravādīnā gahito adhippāyo suddhādīnā saṃsandati, so sakavādīnāpi attano gāham vissajjetvā gahetabboti ubhinnaṃpi saṅgīttayāgatameva suttam pamāṇanti veditabbam. Teneva kathāvatthupakaraṇe ‘sakavāde pañca suttasatāni paravāde pañcā’ti, suttasahassampi

adhippāyaggahaṇanānattena saṅgītittayāgatameva gahitaṃ, na nikāyantare’’ti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana ‘‘paravādīti amhākaṃ samayavijānanako aññanikāyikoti vuttaṃ. Paravādī suttānulomanti kathaṃ? ‘Aññatra udakadantaponā’ti suttaṃ sakavādissa, tadanulomato nāḷikeraphalassa udakampi udakameva hotīti paravādī ca.

‘Nāḷikerassa yaṃ toyāṃ, purāṇaṃ pittavaḍḍhanaṃ;
Tameva taruṇaṃ toyāṃ, pittaghaṃ balavaḍḍhana’nti. -

Evāṃ paravādinā vutte sakavādī dhaññaphalassa gatikattā, āhāratthassa ca pharaṇato ‘yāvakālikameva ta’nti vadanto paṭikkhipatī’’ti. Khepaṃ vā garaḥaṃ vā akatvāti ‘‘kiṃ iminā’’ti khepaṃ paṭikkhepaṃ chaḍḍanaṃ vā ‘‘kimesa bālo vadati, kimesa bālo jānātī’’ti garaḥaṃ nindaṃ vā akatvā. Suttānulomanti attanā avuttaṃ aññanikāye suttānulomaṃ. ‘‘Sutte otāretabbanti sakavādinā sutte otāretabba’’nti sārattadīpaniyaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana ‘‘sutte otāretabbanti yassa suttassa anulomanato idaṃ suttānulomaṃ akāsi, tasmīṃ, tadanurūpe vā aññatarasmīṃ sutte attanā gahitaṃ suttānulomaṃ atthato saṃsandanavasena otāretabbaṃ. ‘Iminā ca iminā ca kāraṇena imasmīṃ sutte saṃsandatī’ti saṃsandetvā dassetabbanti attho’’ti vuttaṃ. Suttasmīṃyeva ṭhātabbanti attano sutteyeva ṭhātabbaṃ. Ayanti sakavādī. Paroti paravādī. Ācariyavādo sutte otāretabboti yassa suttassa saṃvaṇṇanāvasena ayaṃ ācariyavādo pavatto, tasmīṃ, tādise ca aññasmīṃ sutte pubbāparaatthasaṃsandanavasena otāretabbaṃ. Gārayhācariyavādoti pamādalikhito, bhinnaladdhikehi ca ṭhapito, esa nayo sabbattha.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana - paro ācariyavādanti ‘‘suṅkaṃ pariharatīti ettha upacāraṃ okkamitvā kiñcāpi pariharati, avahāro evā’’ti aṭṭhakathāvacanato ‘‘tathā karonto pārājikamāpajjati’’ti paravādinā vutte sakavādī ‘‘suṅkaṃ pariharati, āpatti dukkaṭṭassā’’ti suttaṃ tattheva āgatamahāaṭṭhakathāvacanena saddhiṃ dassetvā paṭisedheti. Tathā karontassa dukkaṭṭamevāti. Paro attanomatinti ettha ‘‘purebhattaṃ parasantakaṃ avaharāti purebhattameva harissāmīti vāyamantassa pacchābhattaṃ hoti, purebhattapayogova so, tasmā mūlaṭṭho na muccatīti tumhākaṃ theravādattā mūlaṭṭhassa pārājikamevā’’ti paravādinā vutte sakavādī ‘‘taṃ saṅketaṃ pure vā pacchā vā taṃ bhaṇḍaṃ avaharati, mūlaṭṭhassa anāpatti’’ti suttaṃ dassetvā paṭikkhipati.

Paro suttanti ‘‘aniyatahetudhammo sammattaniyatahetudhammassa ārammaṇapaccayena paccayo’’ti suttaṃ paṭṭhāne likhitaṃ dassetvā ‘‘ariyamaggassa na nibbānamevārammaṇa’’nti paravādinā vutte sakavādī ārammaṇattikādisuttānulomena otaratīti paṭikkhipati. Suttānulome otarantaṃyeva hi suttaṃ nāma, netaraṃ. Tena vuttaṃ ‘‘pāḷiāgataṃ paññāyati’’ti ettakenapi siddhe ‘‘tisso saṅgītiyo āruḷhaṃ pāḷiāgataṃ paññāyati’’tiādi. Tādisaṅhi pamādalekhanti ācariyo. ‘‘Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno pada’’nti vacanato dinnabhojane bhuñjitvā parissayāni parivajjitvā satīṃ paccupaṭṭhapetvā viharanto nicco hotīti. Evarūpassa atthassa āruḷhampi suttaṃ na gahetabbaṃ. Tena vuttaṃ ‘‘no ce tathā paññāyati’’ti siddhepi ‘‘no ce tathā paññāyati, na otarati na sametīti. Bāhirakasuttaṃ vā’’ti vuttattā attano suttampi atthena asamentaṃ na gahetabbaṃ. Paro ācariyavādantiādīsu dvīsu navesu pamādalekhavasena tattha tattha āgataṭṭhakathāvacanaṃ theravādehi saddhiṃ yojetvā veditabbaṃ.

Athāyaṃ ācariyavādaṃ gahetvā katheti, paro suttanti paravādinā “mūlabījaṃ nāma haliddi siṅgiveraṃ vacā...pe... bīje bījasaññī chindati vā chedāpeti vā bhindati vā...pe... āpatti pācittiyassā”ti tumhākaṃ pāṭhattā “haliddigaṇṭhiṃ chindantassa pācittiya”nti vutte sakavādī “yāni vā panaññāni atthi mūle jāyanti, mūle sañjāyanti”tiādiṃ dassetvā tassa aṭṭhakathāsaṅkhātena ācariyavādena paṭikkhipati. Na hi gaṇṭhiṃhi gaṇṭhi jāyatīti. Paro suttānulomanti paravādinā “anāpatti evaṃ amhākaṃ ācariyānaṃ uggaho”ti vacanassānulomato “amhākaṃ porāṇabhikkhū ekapāsāde gabbhaṃ thaketvā anupasampannena sayituṃ vaṭṭatīti tathā katvā āgatā, tasmā amhākaṃ vaṭṭatīti tumhesu eva ekaccesu vadantesu “tumhākaṃ na kiñci vattuṃ sakkā”ti vutte sakavādī “suttaṃ suttānulomañca uggahitakānaṃyeva ācariyānaṃ uggaho pamāṇa”ntiādiaṭṭhakathāvacanaṃ dassetvā paṭisedheti. Paro attanomatinti “dvāraṃ vivaritvā anāpucchā sayitesu ke muccanti”ti ettha pana dvepi janā muccanti - yo ca yakkhagahitako, yo ca bandhitvā nipajjāpitoti tumhākaṃ theravādattā aññe sabbepi yathā tathā vā nipannādayopi muccantīti paṭisedheti.

Atha panāyaṃ attanomaṭiṃ gahetvā katheti, paro suttanti “āpattiṃ āpajjanti”ti paravādinā vutte sakavādī “divā kilantarūpo mañce nisinno pāde bhūmito amocetvāva niddāvasena nipajjati, tassa anāpatti”tiādiaṭṭhakathāvacanaṃ dassetvā ekabhaṅgena nipannādayopi muccantīti paṭisedheti.

Athāyaṃ attanomaṭiṃ gahetvā katheti, paro suttānulomanti “domanassampāhaṃ devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbampi asevitabbampītiādivacanehi saṃsandanato sadārapose doso tumhākaṃ natthi, tena vuttaṃ ‘puttadārassa saṅgaho”ti paravādinā vutte “kiñcāpi sakavādī bahussuto na hoti, atha kho rāgasahiteneva akusalena bhavitabba”nti paṭikkhipati. Sesesupi iminā nayena aññathāpi anurūpato yojetabbaṃ, idaṃ sabbaṃ upatissattherādayo āhu. Dhammasirittthero pana “ettha paroti vutto aññanikāyiko, so pana attano suttādīniyeva āharati, tāni sakavādī attano suttādiṃhi otāretvā sace sameti, gaṇhāti. No ce, paṭikkhipati”ti vadatīti āgataṃ.

Nanu ca “suttānulomato suttameva balavatara”nti heṭṭhā vuttaṃ, idha pana “suttaṃ suttānulome otāretabba”ntiādi kasmā vuttanti? Nāyaṃ virodho, “suttānulomato suttameva balavatara”nti idaṃhi sakamateyeveva suttaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha hi sakamatipariyāpannameva suttādiṃ sandhāya “attanomati sabbadubbālā, attanomatito ācariyavādo balavatara, ācariyavādato suttānulomaṃ balavataraṃ, suttānulomato suttameva balavatara”nti ca vuttaṃ. Idha pana paravādinā ānītaṃ aññanikāye suttaṃ sandhāya “suttānulome suttaṃ otāretabba”ntiādi vuttaṃ, tasmā paravādinā ānītaṃ suttādi attano suttānulomaācariyavādaattanomatīsu otāretvā samentāṃyeveva gahetabbaṃ, itaraṃ na gahetabbanti ayaṃ nayo idha vuccatīti na koci pubbāparavirodhoti ayaṃ sārattadīpaniyāgato nayo. Vimativinodaniyaṃ pana “yaṃ kiñci kūṭasuttaṃ bāhirakasuttādivacanaṃ na gahetabbanti dassetuṃ suttaṃ suttānulome otāretabbantiādi vutta”nti vuttaṃ.

Bāhirakasuttanti tisso saṅgītiyo anāruḷhaguḷhavessantarādīni ca mahāsaṅghikanikāyavāsīnaṃ suttāni. Vedallādīnanti ādi-saddena guḷhaummaggādiggaṇaṃ veditabbaṃ. Itaraṃ gārayhasuttaṃ na gahetabbaṃ. “Attanomaṭiyameva ṭhātabba”nti iminā aññanikāyato ānītasuttatopi sakanikāye attanomaṭiyeva balavatarāti dasseti. “Sakavādī suttaṃ gahetvā katheti, paravādī suttamevā”ti evamādinā samānajātikānaṃ vasena vāro na vutto. Suttassa sutteyeveva otāraṇaṃ bhinnaṃ viya hutvā na paññāyati, vuttanayeneva ca sakkā yojetunti.

Idāni sakavādīparavādīnaṃ kappiyākappiyādibhāvaṃ sandhāya vivāde uppanne tattha paṭipajjitabbavidhiṃ dassento āha “atha panāyaṃ kappiyanti gahetvā kathetī”tiādi. Atha vā evaṃ suttasuttānulomādimukhena sāmāññato vivādaṃ dassetvā idāni visesato vivādavatthūṃ tabbinicchayaṃ mukhena suttādiñca dassetuṃ “atha panāyaṃ kappiya”ntiādi vuttaṃ. Tattha sutte ca suttānulome ca otāretabbanti sakavādinā attanoyeva sutte ca suttānulome ca otāretabbāṃ. Paro kāraṇaṃ na vindatīti paravādī kāraṇaṃ na labhati. Suttato bahuṃ kāraṇaṃ vinicchayaṃ ca dassetīti paravādī attano suttato bahuṃ kāraṇaṃ vinicchayaṃ āharitvā dasseti, “sādhūti sampatichhitvā akappiyeyeva ṭhātabba”nti iminā attano nikāye suttādīni alabhantena sakavādinā paravādīvacaneyeva ṭhātabbanti vadati. Sutte ca suttānulome cāti ettha ca-kāro vikappanatto, tena ācariyavādādīnampi saṅgaho. Tenāha “kāraṇaṃ vinicchayaṃ dassetī”ti. Tattha kāraṇanti suttādinayaṃ nissāya attanomatīyā uddhaṭṭaṃ hetuṃ. Vinicchayanti aṭṭhakathāvinicchayaṃ.

Dvinnampi kāraṇacchāyā dissatīti sakavādīparavādīnaṃ ubhinnampi kappiyākappiyabhāvasādhakaṃ kāraṇapatirūpakacchāyā dissati. Tattha kāraṇacchāyāti suttādīsu “kappiya”nti gāhassa, “akappiya”nti gāhassa ca nimittabhūtena kicchena paṭipādanīyaṃ avibhūtakāraṇaṃ kāraṇacchāyā, kāraṇapatirūpakanti attho. Yadi dvinnampi kāraṇacchāyā dissati, kasmā akappiyeyeva ṭhātabbanti āha “vinayañhi patvā”tiādi. “Vinayaṃ patvā”ti vuttamevatthaṃ pākaṭataraṃ katvā dassento āha “kappiyākappiyavicāraṇaṃ āgammā”ti. Rundhitabbantiādisu dubbhiññeyyavinicchaye kappiyākappiyabhāve sati “kappiya”nti gahaṇaṃ rundhitabbāṃ, “akappiya”nti gahaṇaṃ gāḷhaṃ kātabbāṃ, aparāparappavattaṃ kappiyaggahaṇaṃ sotaṃ pacchinditabbāṃ, garukabhāvasaṅkhate akappiyeyeva ṭhātabbanti attho. Atha vā rundhitabbanti kappiyasaññāya vītikkamakāraṇaṃ rundhitabbāṃ, taṃnivāraṇacittaṃ daḷhataṃ kātabbāṃ. Sotaṃ pacchinditabbanti tattha vītikkamappavatti pacchinditabbā. Garukabhāveti akappiyabhāveti attho.

Bahūhi suttavinicchaya kāraṇehīti bahūhi suttehi ceva tato ānītavinicchaya kāraṇehi ca. Atha vā suttena aṭṭhakathāvinicchayena ca laddhakāraṇehi. Attano gahaṇaṃ na vissajjetabbanti sakavādinā attano “akappiya”nti gahaṇaṃ na vissajjetabbanti attho.

Idāni vuttamevatthaṃ nigamento “eva”ntiādimāha. Tattha yoti sakavādīparavādīsu yo koci. Keci pana “sakavādīsuyeva yo koci idhāhippeto”ti vadanti, evaṃ sante “atha panāyaṃ kappiyanti gahetvā kathetī”tiādisu sabbattha ubhopi sakavādinoyeva siyūṃ heṭṭhā vuttasseva nigamanavasena “eva”ntiādinā vuttattā, tasmā taṃ na gahetabbāṃ. Atirekakāraṇaṃ labhatīti ettha suttādīsu purimaṃ purimaṃ atirekakāraṇaṃ nāma, yo vā suttādīsu catūsu bahutaraṃ kāraṇaṃ labhati, so atirekakāraṇaṃ labhati nāma.

Suṭṭhu pavatti etassāti, suṭṭhu pavattati sīlenāti vā suppavatti. Tenāha “suppavattīti suṭṭhu pavatta”nti. Vācāya uggataṃ vācuggataṃ, vacasā suggahitanti vuttaṃ hoti. Atha vā vācuggatanti vācāya uggataṃ, tattha niraṇṭaraṃ ṭhitanti attho. Suttatoti imassa vivaraṇaṃ “pāḷito”ti. Ettha ca “suttaṃ nāma sakalaṃ vinayapiṭaka”nti vuttattā puna suttatoti tadatthapaṭipādaṃ suttābhidhammapāḷivacanaṃ adhippetāṃ. Anubyañjanasoti imassa vivaraṇaṃ “paripucchato ca aṭṭhakathāto cā”ti. Pāḷiṃ anugantvā atthassa byañjanato pakāsanato “anubyañjana”nti hi paripucchā aṭṭhakathā ca vuccati. Ettha ca aṭṭhakathāya viṣuṃ gahitattā

“paripucchā”ti theravādo vutto. Atha vā paripucchāti ācariyassa santikā pāliyā atthasavanaṃ. Aṭṭhakathāti pālimuttakavinicchayo. Tadubhayampi pāliṃ anugantvā atthassa byañjanato “anubyañjana”nti vuttaṃ.

Vinayeti vinayācāre. Teneva vakkhati “vinayaṃ ajahanto avokkamanto”tiādi. Tattha patiṭṭhānaṃ nāma sañcicca āpattiyaṃ anāpajjanādinā hotīti āha “lajjibhāvena patiṭṭhito”ti, tena lajjī hotīti vuttaṃ hoti. Vinayadharassa lakkhaṇe vattabbe kiṃ iminā lajjibhāvenāti āha “alajjī hī”tiādi. Tattha bahussutopīti iminā paṭhamalakkhaṇasamannāgamaṃ dasseti. Lābhagarukatāyāti iminā vinaye ṭhitatāya abhāve paṭhamalakkhaṇayogā kiccakaro na hoti, atha kho akiccakaro anattakaro evāti dasseti. Saṅghabhedassa pubbabhāge pavattakalahassetam adhivacanaṃ saṅgharājīti. Kukkuccakoti aṇumattesupi vajjesu bhayadassanavasena kukkuccam uppādeto. Tantiṃ avisaṃvādetvāti pāliṃ aññathā akatvā. Avokkamantoti anatikkamanto.

Vitthunatīti atthaṃ adisvā nitthunati, vitthambhati vā. Vipphandatīti kampati. Santiṭṭhitum na sakkotīti ekasmiṃyeva atthe patiṭṭhātum na sakkoti. Tenāha “yaṃ yaṃ parena vuccati, taṃ taṃ anujānāti”ti. Sakavādaṃ chaḍḍetvā paravādaṃ gaṇhātīti “ucchumhi kasaṭaṃ yāvajjivikaṃ, raso sattāhakāliko, tadubhayavinimutto ca ucchu nāma visum natthi, tasmā ucchupi vikāle vaṭṭatī”ti paravādinā vutte tampi gaṇhāti. Ekekalomanti palitaṃ sandhāya vuttaṃ. Yamhīti yasmiṃ puggale. Parikkhayaṃ pariyādānanti atthato ekaṃ.

Ācariyaparamparāti ācariyānaṃ vinicchayaparamparā. Teneva vakkhati “attanomaṭiṃ pahāya...pe... yathā ācariyo ca ācariyācariyo ca pāliṃca paripucchañca vadanti, tathā ñātum vaṭṭatī”ti. Na hi ācariyānaṃ nāmamattato paramparajānane payojanaṃ atthi. Pubbāparānusandhitoti pubbavacanassa aparavacanena saha atthasambandhajānanato. Atthatoti saddatthapiṇḍatthaadhippetatthādito. Kāraṇatoti tadatthupapattito. Ācariyaparamparanti imasseva vevacanaṃ “theravādaṅga”nti, therapaṭipāṭinti attho. Dve tayo parivaṭṭāti dve tayo paramparā.

Imehi ca pana tīhi lakkhaṇehīti ettha paṭhamena lakkhaṇena vinayassa suṭṭhu uggahitabhāvo vutto, dutiyena tattha lajjibhāvena ceva acalatāya ca suppatiṭṭhitatā, tatiyena pāliatṭhakathāsu sarūpena anāgatānampi tadanulomato ācariyehi dinnanayato vinicchinittum samatthata. Otiṇṇe vatthusminti codanāvasena vītikkamavatthusmiṃ saṅghamajjhe otiṇṇe. Codakena ca cuditakena ca vutte vattabbe evaṃ otiṇṇavatthum nissāya codakena “diṭṭhaṃ suta”ntiādinā, cuditakena “atthī”tiādinā ca yaṃ vattabbaṃ, tasmīṃ vattabbe vutteti attho. Vatthu oloketabbanti tassa tassa sikkhāpadassa vatthu oloketabbaṃ. “Tiṇena vā paṇṇena vā...pe... yo āgaccheyya, āpatti dukkaṭassā”ti hidaṃ nissaggiye aññātakaviññattisikkhāpadassa vatthusmiṃ paññattaṃ.

Thullaccayadubbhāsītāpattīnaṃ mātikāya anāgatattā “pañcannaṃ āpattīnaṃ aññātara”nti vuttaṃ. Tikadukkaṭanti “anupasampanne upasampannasaññī ujjhāyati khīyati, āpatti dukkaṭassā”tiādinā āgataṃ tikadukkaṭaṃ. Aññātaraṃ vā āpattinti “kāle vikālasaññī, āpatti dukkaṭassa, kāle vematiko, āpatti dukkaṭassā”tiādikaṃ dukadukkaṭaṃ sandhāya vuttaṃ.

Antarāpattinti ettha tasmīṃ tasmīṃ sikkhāpade āgatavatthuvītikkamaṃ vinā aññasmīṃ vatthuvītikkame nidānato pabhuti vinītavatthupariyosānā antarantarā vuttā āpatti. Idha pana “vatthum oloketī”ti visum gahitattā tadavasesā antarāpattīti

gahitā. Paṭilātaṃ ukkhipatīti idampi visibbanasikkhāpade āgataṃ, tattha ḍayhamānaṃ alātaṃ aggikapālādito bahi patitaṃ avijjhātameva paṭiukkipati, puna yathāṭṭhāne ṭhapetīti attho. Vijjhātaṃ pana paṭikkhipantassa pācittiyameva.

Anāpattinti ettha antarantarā vuttā anāpattipi atthi, “anāpatti, bhikkhave, iddhimassa iddhivisaye”tiādi viya sāpi saṅgayhati. Sikkhāpadantaresūti vinītavatthum antokatvā ekekasmiṃ sikkhāpadantare.

Pārājikāpattīti na vattabbanti idaṃ āpannapuggalena lajjidhamme ṭhatvā yathābhūtaṃ āvikaraṇepi dubbinicchayaṃ adinnādānādiṃ sandhāya vuttaṃ. Yaṃ pana methunādīsu vijānanaṃ, taṃ vattabbameva. Tenāha “methunadhammavītikkamo hī”tiādi. Yo pana alajjitāya paṭiññaṃ adatvā vikkhepaṃ karoti, tassa āpatti na sakkā oḷārikāpi vinicchinitum. Yāva so yathābhūtaṃ nāvikaroti, saṅghassa ca āpattisandeho na vigacchati, tāva nāsitakova bhavissati. Sukhumāti attanopi duviññeyyasabhāvassa lahuparivattino cittassa sīghaparivattitāya vuttaṃ. Sukhumāti vā cittaparivattiyā sukhumatāya sukhumā. Tenāha “cittalahukā”ti, cittaṃ viya lahukāti attho. Atha vā cittaṃ lahu sīghaparivatti etesanti cittalahukā. Teti te vītikkame. Taṃvatthukanti te adinnādānanaussaviggahavītikkamā vatthu adhiṭṭhānaṃ kāraṇametassāti taṃvatthukaṃ.

Yaṃ ācariyo bhaṇati, taṃ karohītiādi sabbaṃ lajjīpesalaṃ kukkuccakameva sandhāya vuttaṃ. Yo yāthāvato pakāsetvā suddhimeva gavesati, tenapi. Pārājikosīti na vattabboti anāpattikoṭiyāpi saṅkiyamānattā vuttaṃ. Teneva “pārājikacchāyā”ti vuttaṃ. “Sīlāni sodhetvāti yaṃvatthukaṃ kukkuccaṃ uppannaṃ, taṃ amanasikaritvā avasesasīlāni sodhetvā”ti sārattadāpaniyaṃ vuttaṃ, vimativinodaniyaṃ pana “sīlāni sodhetvāti yasmiṃ vītikkame pārājikāsaṅkā vattati, tattha pārājikābhāvapakkhaṃ gahetvā desanāvutṭhānagāminīnaṃ āpattinaṃ sodhanavasena sīlāni sodhetvā”ti. Pākaṭabhāvato sukhavalaṇṇatāya ca “dvattiṃsākāraṃ tāva manasi karohī”ti vuttaṃ, upalakkhaṇavasena vā. Aññaṃ kammatṭhāne kataparicayena tameva manasi kātabbaṃ. Yaṃ kiñci vā abhirucitaṃ manasi kātuṃ vaṭṭateva. Kammatṭhānaṃ ghaṭayatīti antarantarā khaṇḍaṃ adassetvā cittaṃ saddhiṃ ārammaṇabhāvena cirakālaṃ ghaṭayati. Saṅkhārā pākaṭā hutvā upaṭṭhahantīti vipassanākammatṭhāniko ce, tassa saṅkhārā pākaṭā hutvā upaṭṭhahanti.

Sace katapārājikavītikkamo bhavēyya, tassa satipi asarītukāmatāya vippaṭisāravatthuvaseṇa punappunaṃ taṃ upaṭṭhahatīti cittekkaggataṃ na vindati. Tena vuttaṃ “kammatṭhānaṃ na ghaṭayatī”tiādi. Kammatṭhānaṃ na ghaṭayatīti cittakkhobhādibahulassa suddhasīlassapi cittaṃ na samādhīyati, taṃ idha pārājikamūlanti na gahetabbaṃ. Katapāpamūlakena vippaṭisārenevettha cittassa asamādhīyanaṃ sandhāya “kammatṭhānaṃ na ghaṭayatī”tiādi vuttaṃ. Tenāha “vippaṭisāragginā”tiādi. Attanāti cittaṃ karaṇabhūtena puggalo kattā jānāti, paccatte vā karaṇavacanāṃ, attā sayāṃ jānātīti attho. Añña ca devatā jānantīti ārakkhadevatāhi añña paracittaviduniyo devatā jānanti.

Imasmiṃ ṭhāne paṇḍitehi vicāretabbaṃ kāraṇaṃ atthi. Kathaṃ? Idāni ekacce vinayadharā paṭhamapārājikavisaye vatthumhi otiṇṇe itthiyā vā purisena vā gahaṭṭhena vā pabbajitena vā codiyamāne cuditakaṃ bhikkhuṃ pucchitvā paṭiññāya adīyamānāya taṃ bhikkhuṃ susāne ekakameva sayāpentī, evaṃ sayāpiyamāno so bhikkhu sace bhayasantāsavirahito sabbarattim tasmim susāne sayitum vā nisīditum

vā sakkoti, taṃ “parisuddho eso”ti vinicchinanti. Sace pana bhayasantāsappatto sabbarattiṃ sayituṃ vā nisīdituṃ vā na sakkoti, taṃ “asuddho”ti vinicchinanti, taṃ ayuttaṃ viya dissati. Kasmāti ce? Aṭṭhakathāya viruddhoti, aṭṭhakathāyaṃ dutiyatatiyapārājikavisaye eva tathārūpo vicāro vutto, na paṭhamacatautthapārājikavisaye. Vuttañhi tattha “methunadhammavītikkamo hi uttarimanussadhammavītikkamo ca oḷāriko, adinnādānamanussaviggahavītikkamā pana sukhumā cittalahukā, te sukhumeneva āpajjati, sukhumena rakkhati, tasmā visesena taṃvatthukaṃ kukkuccaṃ pucchiyamāno”ti. Tīkāyañca vuttaṃ “taṃvatthukanti te adinnādānamanussaviggahavītikkamā vatthu adhiṭṭhānaṃ kāraṇametassāti taṃvatthuka”nti, idampi ekaṃ kāraṇaṃ.

Tatthāpi aññe paṇḍitepi vinicchināpetvā tesampi pārājikacchāyādissaneyeva tathā vinicchayo kātabbo, na suddhabhāvadissane. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “āpattīti avatvā ‘sacassa ācariyo dharati...pe... atha daharassapi pārājikacchāyāva upaṭṭhāti, tenapi ‘pārājikosī’ti na vattabbo. Dullabho hi buddhuppādo, tato dullabhatarā pabbajjā ca upasampadā ca, evaṃ pana vattabba”nti, idamekaṃ. Nisīdāpiyamānopi vivittokāseyeveva nisīdāpetabbo, na susāne. Vuttañhi tattha “vivittaṃ okāsaṃ sammajjitvā divāvihāraṃ nisīditvā”tiādi, idamekaṃ. Vivittokāse nisīdāpiyamānopi divāyeveva nisīdāpetabbo, na rattim. Tathā hi vuttaṃ “divasaṃ atikkantampi na jānāti, so divasātikkame upaṭṭhānaṃ āgato evaṃ vattabbo”ti, idamekaṃ.

Īdisaṃ vidhānaṃ sayama ārocite eva vidhāttabbaṃ, na parehi codiyamāne. Tathā hi vuttaṃ “evaṃ katavītikkamena bhikkhunā sayameva āgantvā ārocite paṭipajjitabba”nti. Atha kasmā idāni evaṃ karontīti? Gihīnaṃ asakkhikaatṭakaraṇe uduke nimujjāpanaṃ viya maññaṃānā evaṃ karonti. Tampi māyākusalā manussā vividhehi upāyehi vitathaṃ karonti, tasmā saccampi hoti, asaccampi hoti. Teneva ca kāraṇena mahosadhapaṇḍitādayo bodhisattā asakkhikampi aṭṭaṃ udakanimujjāpanādīnaṃ na vinicchinanti, ubhinnaṃ vacanaṃ paraṃ gāhāpetvā tesam vacanañca kiriyāñca pariggahetvā saccañca vitathañca ñatvāva vinicchinanti. Sāsane pana bhikkhū sūrajātikāpi santi, bhīrukajātikāpi santi. Susānañca nāma pakatimanussānampi bhayasantāsakaraṃ hoti, rattikāle pana ativiya bhayānaṃ hutvā upaṭṭhāti, evaṃbhūte susāne rattiyaṃ eko asahāyo hutvā nipajjāpiyamāno bhīrukajātiko bhikkhu parisuddhasīlopi samāno kiṃ na bhāyeyya, kathaṃ sabbarattiṃ sayituṃ vā nisīdituṃ vā sakkuṇeyya, tathārūpaṃ bhikkhuṃ “aparisuddho”ti vadanto kathaṃ kiccakaro bhavissati.

Alajjī pana sūrajātiko attano vajjaṃ paṭicchādetukāmo bhāyantopi abhāyanto viya hutvā “sace vikāraṃ dassessāmi, anattaṃ me karissanti”ti anattabhayena adhivāsetvā sayituṃ vā nisīdituṃ vā sakkuṇeyya, evarūpaṃ puggalaṃ “parisuddho”ti vadanto kathaṃ suvinicchito bhavissatīti. Idampi ekaṃ kāraṇaṃ.

Athāpi vadeyyuṃ - yathā uduke nimujjāpitamanussānaṃ asaccavādīnaṃ devatānubhāvena kumbhīlādayo āgantvā gaṇhantā viya upaṭṭhahanti, tasmā asaccavādino sīghaṃ plavanti, saccavādīnaṃ pana na upaṭṭhahanti, tasmā te sukkena nisīdituṃ sakkonti, evaṃ tesampi bhikkhūnaṃ aparisuddhasīlānaṃ devatānubhāvena sīhabyagghādayo āgatā viya paññāyanti, tasmā te sabbarattiṃ sayituṃ vā nisīdituṃ vā na sakkonti. Parisuddhasīlānaṃ pana tathā na paññāyanti, tasmā te sabbarattiṃ devatāhi rakkhitā hutvā bhayasantāsarahitā susāne sayituṃ vā nisīdituṃ vā sakkonti, evaṃ devatā sakkhiṃ katvā vinicchitattā suvinicchitameva hotīti, tampi tathā na sakkā vattuṃ. Kasmā? Aṭṭhakathāṭīkādisu tathā avuttattā.

Aṭṭhakathāyañhi “vivittaṃ okāsaṃ sammajjitvā divāvihāraṃ nisīditvā sīlāni sodhetvā ‘dvattiṃsākāraṃ tāva manasikarohī’ti vattabbo. Sace tassa arogaṃ sīlaṃ kammaṭṭhānaṃ ghaṭayati, saṅkhārā pākaṭā hutvā upaṭṭhahanti, upacārappanāppattaṃ viya cittaṃ ekaggaṃ hoti, divasaṃ atikkantampi na jānāti...pe... yassa pana sīlaṃ bhinnaṃ hoti, tassa kammaṭṭhānaṃ na ghaṭayati, patodābhitunnaṃ viya cittaṃ kampati, vippaṭisāragginā ḍayhati, tattapāsāṇe nisinno viya taṅkhaṇaṇṇeva vuṭṭhātī”ti ettakameva vuttaṃ.

Ṭikāyampi “kammaṭṭhānaṃ ghaṭayatīti antarantarā khaṇḍaṃ adassetvā cittaṃ saddhiṃ ārammaṇabhāvena cirakālaṃ ghaṭayati. Saṅkhārā pākaṭā upaṭṭhahantīti vipassanākammaṭṭhāniko ce, tassa saṅkhārā pākaṭā hutvā upaṭṭhahanti. Sace katapārājikavītikkamo bhavēyya, tassa satipi asaritukāmatāya vippaṭisāravatthuvasena punappunaṃ taṃ upaṭṭhahatīti cittekaggataṃ na vindatī”ti ettakameva vuttaṃ.

Vimativinodaniyampi “kammaṭṭhānaṃ ghaṭayatīti vippaṭisāramūlakena vikkhepena antarantarā khaṇḍaṃ adassetvā pabandhavasena cittaṃ saṅghaṭayati. Saṅkhārāti vipassanākammaṭṭhānavasena vuttaṃ. Sāpattikassa hi paguṇampi kammaṭṭhānaṃ na suṭṭhu upaṭṭhātī. Pageva pārājikassa. Tassa hi vippaṭisāraninnatāya cittaṃ ekaggaṃ na hoti. Ekassa pana vitakkavikkhepādibahulassa suddhasīlassapi cittaṃ na samādhīyati, taṃ idha pārājikamūlanti na gahetabbaṃ. Katapāpamūlakena vippaṭisārenevettha cittassa asamādhīyanaṃ sandhāya ‘kammaṭṭhānaṃ na ghaṭayatī’tiādi vutta”nti ettakameva vuttaṃ, na vuttaṃ “devatānubhāvenā”tiādi, tasmā yadi buddhasāsane sagāravo sikkhākāmo bhikkhu dutiyatatiyapārājikavisaye attano kañci vītikkamaṃ disvā “pārājikaṃ āpanno nu kho ahaṃ, na nu kho”ti saṃsayapakkhando vinayadharaṃ upasaṅkamtivā taṃ vītikkamaṃ yathābhūtaṃ ācikkhitvā pucchēyya, tato vinayadharena aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva “sabbhaṃ pubbavidhānaṃ katvā vivittaṃ okāsaṃ sammajjitvā divāvihāraṃ nisīditvā sīlāni sodhetvā dvattiṃsākāre tāva manasikarohī”ti ettakameva vattabbo, na vattabbo “susāne seyyaṃ kappehī”tiādi. Āgatakālepi aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneva pucchitvā aṭṭhakathāyaṃ āgatanayenevassa suddhāsuddhabhāvo vattabboti daṭṭhabbaṃ.

Evam hotu, evaṃ sante idāni paṭhamapārājikavisaye codentānaṃ kathaṃ vinicchayo kātabboti? Codakena vatthusmiṃ ārocite cuditako pucchitabbo “santametaṃ, no”ti evaṃ vatthuṃ upaparikkhitvā bhūtena vatthunā codetvā sāretvā ṇattisampadāya anussāvanasampadāya taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbaṃ. Evampi alajjī nāma “etampi natthi, etampi natthī”ti vadeyya, paṭiññaṃ na dadeyya, atha kiṃ kātabbanti? Evampi alajjissa paṭiññāya eva āpattiyā kāretabbaṃ yathā taṃ tipīṭakacūlābhayaṭṭherenāti. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “evaṃ lajjinā codiyamāno alajjī bahūsupi vatthūsu uppannesu paṭiññaṃ na deti, so ‘neva suddho’ti vattabbo, na ‘asuddho’ti, jīvamatako nāma āmakapūtiko nāma cesa. Sace panassa aññaṃpi tādisaṃ vatthu uppajjati, na vinicchitabbaṃ, tathā nāsitaḥkova bhavissatī”tiādi.

235. Evaṃ vinayadharalakkhaṇaṇca chaṭṭhānaolokanaṇca viditvā idāni...pe... vinicchayo veditabboti yojanā. Kimatthanti āha “yā sā...pe... jānanattha”nti. Yā sā pubbe vuttappabhedā codanā atthi, tassāyeva sampattivipattijānanatthaṃ ādimajjhapaayosānādīnaṃ vasena vinicchayo veditabbo, na avuttacodanāpabhedajānanatthanti attho. Seyyathidanti pucchanatthe nipāto, so vinicchayo katamoti attho.

Codanāya kati mūlāni, kati vatthūni, kati bhūmiyoti ettha “katihākārehī”tipi vattabbaṃ. Vuttañhetam parivāre codanākaṇḍe “codanāya kati mūlāni, kati vatthūni, kati bhūmiyo, katihākārehi codetī”ti. Mettacitto vakkhāmi, no dosantaroti etassapi parato “codanāya imā pañca bhūmiyo. Katamehi dvīhākārehi codeti, kāyena vā codeti, vācāya vā codeti, imehi dvīhākārehi codetī”ti vattabbaṃ. Kasmā? Codanākaṇḍe tathā vijjamānatoti. Pannarasasu dhammesu patitṭhātabbanti parisuddhakāyasamācāratā, parisuddhavadāsamācāratā, mettacitto paccupaṭṭhitatā, bahussutatā, ubhayapātimokkhasvāgatatā, kālena vacanatā, bhūtena vacanatā, saṇhena vacanatā, atthasañhitena vacanatā, mettacitto hutvā vacanatā, kāruṇṇatā, hitesitā, anukampatā, āpattivuṭṭhānatā, vinayapurekkhāratāti. Vuttañhetam upālīpaṇcake “codakenupālī bhikkhunā param codetukāmena evaṃ paccavekkhitabbaṃ - parisuddhakāyasamācāro nu khomhi...pe... parisuddhavadāsamācāro nu khomhi...pe... mettam nu kho me cittaṃ paccupaṭṭhitaṃ sabrahmacārīsu...pe... bahussuto nu khomhi sutadharo sutasannicayo...pe... ubhayāni kho me pātimokkhāni vitthārena svāgatāni...pe... kālena vakkhāmi, no akālena, bhūtena vakkhāmi, no abhūtena, saṇhena vakkhāmi, no pharusena, atthasañhitena vakkhāmi, no anatthasañhitena, mettacitto vakkhāmi, no dosantaro...pe... kāruṇṇatā, hitesitā, anukampatā, āpattivuṭṭhānatā, vinayapurekkhāratā”ti.

Tattha kāruṇṇatāti kāruṇikabhāvo. Iminā karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca dassito. Hitesitāti hitagavesanatā. Anukampatāti tena hitena saṃyojanatā. Āpattivuṭṭhānatāti āpattito vuṭṭhāpetvā suddhante patitṭhāpanatā. Vatthum codetvā sāretvā paṭiññaṃ āropetvā yathāpaṭiññāya kammakaraṇaṃ vinayapurekkhāratā nāma. Amūlakampi samūlakampi “mūla”nti gahetvā vadantīti āha “dve mūlāni”ti. Kālena vakkhāmītiādīsu eko ekaṃ okāsaṃ kāretvā codento kālena vadati nāma. Saṅghamajjhe gaṇamajjhe salākaggayāguaggavitakkamālakabhikkhācāramaggaāsanasālādīsu, upaṭṭhākehi parivāritakkhaṇe vā codento akālena vadati nāma. Tacchena vatthunā codento bhūtena vadati nāma. Tucchena codento abhūtena vadati nāma. “Ambho mahallaka parisāvacara paṃsukūlika dhammakathika patirūpaṃ tava ida”nti vadanto pharusena vadati nāma. “Bhante, mahallakā parisāvacarā paṃsukūlikā dhammakathikā patirūpaṃ tumhākaṃ ida”nti vadanto saṇhena vadati nāma. Kāraṇanissitaṃ katvā vadanto atthasañhitena vadati nāma. Mettacitto vakkhāmi, no dosantaroti mettacittaṃ upaṭṭhāpetvā vakkhāmi, na duṭṭhacitto hutvā. Sacce ca akuppe cāti vacīsasce ca akuppatāya ca. Cuditakena hi saccaṇca vattabbaṃ, kopo ca na kātabbo, attanā ca na kucchitabbaṃ, paro ca na ghaṭṭetabboti attho.

Imasmiṃ tṭhāne “saṅghena otiṇṇānotiṇṇaṃ jānitabbaṃ - anuvijjakena yena dhammena yena vinayena yena satthusāsanena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasammati, tathā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabba”nti vattabbaṃ. Vuttañhetam codanākaṇḍe “codakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Cuditakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Saṅghena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Anuvijjakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Codakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Codakena pañcasu dhammesu patitṭhāya paro codetabbo. Kālena vakkhāmi no akālena, bhūtena vakkhāmi no abhūtena, saṇhena vakkhāmi no pharusena, atthasañhitena vakkhāmi no anatthasañhitena, mettacitto vakkhāmi no dosantaroti. Codakena evaṃ paṭipajjitabbaṃ. Cuditakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Cuditakena dvīsu dhammesu patitṭhātabbaṃ sacce ca akuppe ca. Cuditakena evaṃ paṭipajjitabbaṃ. Saṅghena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ? Saṅghena otiṇṇānotiṇṇaṃ jānitabbaṃ. Saṅghena evaṃ paṭipajjitabbaṃ. Anuvijjakena kathaṃ paṭipajjitabbaṃ?

Anuvijjakena yena dhammena yena vinayena yena satthusāsanena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasammati, tathā taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbaṃ. Anuvijjakena evaṃ paṭipajjitabba’’nti.

Aṭṭhakathāyampi ‘’codanāya ko ādītiādipucchānaṃ vissajjane sacce akuppe cāti ettha sacce paṭiṭṭhātabbaṃ akuppe ca, yaṃ kataṃ vā akataṃ vā, tadeva vattabbaṃ, na codake vā anuvijjake vā saṅhe vā kopo uppādetabbo. Otiṇṇānotiṇṇaṃ jānitabbanti otiṇṇaṇca anotiṇṇaṇca vacanaṃ jānitabbaṃ. Tatrāyaṃ jānanaṇḍhi - ettakā codakassa pubbakathā, ettakā pacchimakathā, ettakā cuditaṇḍhi pubbakathā, ettakā pacchimakathāti jānitabbā. Codakassa pamāṇaṃ gaṇhitabbaṃ, cuditaṇḍhi pamāṇaṃ gaṇhitabbaṃ, anuvijjakassa pamāṇaṃ gaṇhitabbaṃ. Anuvijjako appamattakampi ahāpento ‘āvuso, samannāharitvā ujum katvā āharā’ti vattabbo, saṅghena evaṃ paṭipajjitabbaṃ. Yena dhammena yena vinayena yena satthusāsanena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasammatīti ettha dhammoti bhūtaṃ vatthu. Vinayoti codanā ceva sāraṇā ca. Satthusāsananti ṇattisampadā ceva anussāvanasampadā ca. Etena hi dhammena ca vinayena ca satthusāsanena ca adhikaraṇaṃ vūpasammati, tasmā anuvijjakena bhūtena vatthunā codetvā āpattiṃ sāretvā ṇattisampadāya ceva anussāvanasampadāya ca taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametabbaṃ, anuvijjakena evaṃ paṭipajjitabba’’nti āgataṃ, tasmā vattabbamettakaṃ dvayanti.

Evaṃ ekadesena codanākaṇḍanayaṃ dassetvā idāni ekadeseneva mahāsaṅgāmanayaṃ dassento ‘’anuvijjakena codako pucchitabbo’’tiādimāha. Tattha yaṃ kho tvaṃ, āvuso, imaṃ bhikkhuṃ codesi, kimhi naṃ codesīti codanāsāmaṇṇato vuttaṃ, pāḷiyaṃ pana pavāraṇaṭṭhapanavasena codanaṃ sandhāya ‘’yaṃ kho tvaṃ, āvuso, imassa bhikkhuno pavāraṇaṃ ṭhapesī’’ti vuttaṃ. Sesaṃ suviññeyyameva.

Evaṃ ekadesena mahāsaṅgāmanayaṃ dassetvā idāni ekadeseneva cūḷasaṅgāmanayaṃ dassetuṃ ‘’saṅgāmāvacarena bhikkhunā’’tiādimāha. Tattha saṅgāmāvacarena bhikkhunāti saṅgāmo vuccati adhikaraṇavinicchayatthāya saṅghasannipāto. Tatra hi attapaccatthikā ceva sāsanaṇḍhi ca uddhammaṃ ubbinayaṃ satthusāsaṇḍhi dīpentā samosaranti vesālikā vajjiputtakā viya. Yo bhikkhu tesam paccatthikānaṃ laddhiṃ madditvā sakavādadīpanatthāya tattha avacarati, ajjhogāhetvā vinicchayaṃ pavatteti, so saṅgāmāvacaro nāma yasatthero viya, tena saṅgāmāvacarena bhikkhunā saṅghaṃ upasaṅkamantena nīcacittena saṅgho upasaṅkamitabbo. Nīcacittenāti mānaddhajaṃ nipātetvā nihatamānacittena. Rajoharaṇasamenāti pādapuñchanasamena, yathā rajoharaṇassa saṃkiliṭṭhe vā asaṃkiliṭṭhe vā pāde puñchiyamāne neva rāgo na doso, evaṃ iṭṭhāniṭṭhesu arajjantena adussantenāti attho. Yathāpatirūpe āsaneti yathāpatirūpaṃ āsanaṃ ṇatvā attano pāpuṇaṇḍhi therānaṃ bhikkhūnaṃ piṭṭhiṃ adassetvā nisīditabbaṃ.

Anānākaṇḍhi nānāvidhaṃ taṃ taṃ anatthakathaṃ akathentena. Atiracchānakaṇḍhi diṭṭhasutamutampi rājakathādikam tiracchānakaṇḍhi akathentena. Sāmaṃ vā dhammo bhāsitaṇḍhi saṅghasannipātaṭṭhāne kappiyākappiyasannissitā vā rūpārūpaparicchedasamathacāravipassanācāraṭṭhānanisajjavattādinissitā vā kathā dhammo nāma. Evarūpo dhammo sayaṃ vā bhāsitaṇḍhi, paro vā ajjhetaṇḍhi. Yo bhikkhu tathārūpiṃ kathaṃ kathetuṃ pahoti, so vattabbo ‘’āvuso, saṅghamajjhamhi pañhe uppanne tvaṃ katheyyāsī’’ti. Ariyo vā tuṇhībhāvo nātimaṇṇitaṇḍhi ariyā tuṇhī nisīdantā na bālaputhujjanā viya nisīdanti, aññataraṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā

nisīdanti. Iti kammaṭṭhānamanasikāravasena tuṇhībhāvo ariyo tuṇhībhāvo nāma, so nātimaññitabbo, “kiṃ kammaṭṭhānānuyogenā”ti nāvajānitabbo, attano patirūpaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvāva nisīditabbanti attho.

Na upajjhāyo pucchitabboti “ko nāma tuyhaṃ upajjhāyo”ti na pucchitabbo. Esa nayo sabbattha. Na jātīti “khattiyajātiyo tvaṃ brāhmaṇajātiyo”ti evaṃ jāti na pucchitabbā. Na āgamoti “dīghabhāṇako tvaṃ majjhimbhāṇako”ti evaṃ āgamo na pucchitabbo. Kulapadesopi khattiyakulādivaseneva veditabbo. Atrassa pemaṃ vā doso vāti tatra puggale etesaṃ kāraṇānaṃ aññataravasena pemaṃ vā bhaveyya doso vā.

No parisakappikenāti parisakappakena parisānuvidhāyakena na bhavitabbaṃ, yaṃ parisāya ruccati, tadeva cetetvā kappetvā na kathetabbanti attho. Na hatthamuddā dassetabbāti kathetabbe ca akathetabbe ca saññājananattamaṃ hatthavikāro na kātabbo.

Atthaṃ anuvidhiyantenaṃ vinicchayapaṭivedhameva sallakkhenta, “idaṃ suttaṃ upalabbhati, imasmiṃ vinicchaye idaṃ vakkhāmi”ti evaṃ paritulayantena nisīditabbanti attho. Na ca āsanā vuṭṭhātabbanti na āsanā vuṭṭhāya sannipātamaṇḍale vicaritabbaṃ. Vinayadhare hi utṭhite sabbā parisā vuṭṭhahanti, tasmā na vuṭṭhātabbaṃ. Na vītiḥātabbanti na vinicchayo hāpetabbo. Na kummaggo sevittabboti na āpatti dīpetabbā. Asāhasikena bhavitabbanti na sahasā kārinā bhavitabbaṃ, na sahasā duruttavacanaṃ kathetabbanti attho. Vacanakkhameṇāti duruttavācaṃ khamanasīlena. Hitaparisakkināti hitesinā hitagavesinā karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca upaṭṭhāpetabboti ayaṃ padadvayepi adhippāyo. Anasuruttenāti na asuruttena, asuruttaṃ vuccati viggāhikakathāsāṅkhātamaṃ asundaravacanaṃ, taṃ na kathetabbanti attho. Attā pariggahetabboti “vinicchinituṃ vūpasametumaṃ sakkhissāmi nu kho, no”ti evaṃ attā pariggahetabbo, attano pamāṇaṃ jānitabbanti attho. Paro pariggahetabboti “lajjiyā nu kho ayaṃ parisā sakkā saññāpetumaṃ, udāhu no”ti evaṃ paro pariggahetabbo. Codako pariggahetabboti “dhammacodako nu kho, no”ti evaṃ pariggahetabbo. Cuditako pariggahetabboti “dhammacuditako nu kho, no”ti evaṃ pariggahetabbo. Adhammacodako pariggahetabboti tassa pamāṇaṃ jānitabbaṃ. Sesesupi eseva nayo.

Vuttaṃ ahāpentenaṃ codakacuditakehi vuttavacanaṃ ahāpenta. Avuttaṃ apakāsentenaṃ anosaṭṭaṃ vatthumaṃ apakāsentena. Mando hāsetabboti mando momūlho paggaṇhitabbo, “nanu tvaṃ kulaputto”ti uttejetvā anuyogavattaṃ kathāpetvā tassa anuyogo gaṇhitabbo. Bhīru assāsetabboti yassa saṅghamajjhaṃ vā gaṇhamajjhaṃ vā anosaṭṭapubbattā sārājjaṃ uppajjati, tādiso “mā bhāyi, vissattho kathayāhi, mayaṃ te upatthambhā bhavissāmā”ti vatvāpi anuyogavattaṃ kathāpetabbo. Caṇḍo nisedhetabboti apasāretabbo tajjetabbo. Asuci vibhāvetabboti alajjiṃ pakāsetvā āpattiṃ desāpetabbo. Ujumaddavenāti yo bhikkhu uju sīlavā kāyavaṅkādirahito, so maddaveneva upacaritabbo. Dhammesu ca puggalesu cāti ettha yo dhammagaruko hoti, na puggalagaruko, ayameva dhammesu ca puggalesu ca majjhattoti veditabbo. Sesaṃ suviññeyyameva.

Iti vinayaśaṅgahasamvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Codanādivinicchayakathālaṅkāro nāma

Ekaṭimsatimo paricchedo.

32. Garukāpattivuṭṭhānavinicchayakathā

Paṭicchannaparivāsakathā

236. Evaṃ codanādivinicchayaṃ kathetvā idāni garukāpattivuṭṭhānavinicchayaṃ kathetum “garukāpattivuṭṭhāna”ntiādīmāha. Tattha garu alahukaṃ paṭikaraṇaṃ etissā āpattiyāti garukā, āpajjitabbāti āpatti, garukā ca sā āpatti cāti garukāpatti, vuṭṭhahate vuṭṭhānaṃ, garukāpattiyā vuṭṭhānaṃ garukāpatti vuṭṭhānaṃ. Kiṃ taṃ? Saṅghādisesāpattito parisuddhabhāvo. Tenāha “parivāsamānattādīhi vinayakammehi garukāpattito vuṭṭhāna”nti. Kiñcāpi catubbidho parivāso, appaṭicchannaparivāso pana idha nādhippetoti āha “tividho parivāso”ti. Tathā hi vuttaṃ samantapāsādikāyaṃ “tattha catubbidho parivāso - appaṭicchannaparivāso paṭicchannaparivāso suddhantaparivāso samodhānaparivāsoti. Tesu ‘yo so, bhikkhave, aññopi aññatitthiyapubbo imasmiṃ dhammavinaye ākaṅkhati pabbajjaṃ, ākaṅkhati upasampadaṃ, tassa cattāro māse parivāso dātabbo”ti evaṃ mahākhandhake vutto titthiyaparivāso appaṭicchannaparivāso nāma. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ vuttameva. Ayaṃ pana idha anadhippeto”ti. Ito paraṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva suviññeyyoti tasmā dubbiññeyyaṭṭhāneyeva vaṇṇayissāma.

237. Evaṃ yo yo āpanno hoti, tassa tassa nāmaṃ gahetvā kammavācā kātabbāti etena pāḷiyaṃ sabbasādhāraṇavasena “suṇātu me, bhante, saṅgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhū”ti ca “yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho itthannāmassa bhikkhuno”ti ca āgatepi kammavācābhaṇanakāle tathā abhaṇitvā “ayaṃ buddharakkhito bhikkhū”ti ca “imassa buddharakkhitassa bhikkhuno”ti ca evaṃ sakasakanāmaṃ uddharitvāva kammavācā kātabbāti dasseti.

Māḷakasīmāyameva vattaṃ samādātabbaṃ, na tato bahi. Kasmā? “Aññattha kammavācā aññattha samādāna”nti vattabbadosappasaṅgato. Asamādinnavattassa ārocanāsambhavato, māḷakasīmāya sannipatitānaṃ bhikkhūnaṃ ekassapi anārocane sati ratticchedasambhavato ca. Parivāsaṃ samādiyāmi, vattaṃ samādiyāmīti imesu dvīsu padesu ekekena vā ubhohi padehi vā samādātabbaṃ. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Ekapadenapi cettha nikkhitto hoti parivāso, dvīhi pana sunikkhittoyeva, samādānapi eseva nayo”ti vakkhamānattā. Samādiyitvā tattheva saṅghassa ārocetabbaṃ, na tattha anārocetvā aññattha gantabbaṃ. Kasmā? Vuṭṭhitāya parisāya puna sannipātetum dukkarattā, ekassapi bhikkhuno anārocetvā aruṇuṭṭhāpane sati ratticchedakarattā.

Ārocentena evaṃ ārocetabbanti sambandho. “Ahaṃ bhante...pe... saṅgho dhāretū”ti ettakameva vatvā yācane viya “dutiyaṃpi tatiyaṃpi”ti avuttattā accāyikakaraṇe sati ekavāraṃ ārocitepi upapannamevāti daṭṭhabbaṃ. Vedyāmahaṃ bhante, vediyatīti maṃ saṅgho dhāretūti ettha “vediyāmīti cittena sampāṭicchitvā sukhaṃ anubhavāmi, na tappaccayā ahaṃ dukkhitoti adhippāyo”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Ettha ca “sukhaṃ vedemi vedana”ntiādīsu viya pi-saddo anubhavanattho hoti. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “vediyāmīti jānemi, cittena sampāṭicchitvā sukhaṃ anubhavāmi, na tappaccayā ahaṃ dukkhitoti adhippāyoti likhita”nti vuttaṃ. Ettha pana “dīpaṅkaro lokavidū”tiādīsu viya ñāṇattho anubhavanattho ca.

Vimativinodaniyaṃ pana “vediyāmahanti jānāpemaṃ, āroceṃti attho, anubhavāmītipissa atthaṃ vadanti. Purimaṃ pana pasaṃsanti ārocanavacanattā”ti. Ettha tu -

“Sampannaṃ sālakedāraṃ, suvā khādanti brāhmaṇa;
Paṭivedemi te brahme, na naṃ vāretumussahe”ti. -

Ādisu viya ārocanatthoti daṭṭhabbo.

Āroce tvā...pe... nikkhipitabbanti dukkaṭaparimocanattaṃ vuttaṃ. Keci pana “tadaheva puna vattaṃ samādiyitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetukāmassa ratticchedaparihāratthampī”ti vadanti. Yassa māḷake nārocitaṃ, tassa āroce tvā nikkhipitabbaṃ. Yassa ārocitaṃ, tassa puna ārocanakiccaṃ natthi, kevalaṃ nikkhipitabbameva. “Sabhāgā bhikkhū vasantī”ti vuttattā visabhāgānaṃ vasanaṭṭhāne vattaṃ asamādiyitvā bahi eva kātumpi vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Dve leḍḍupāte atikkamitvāti idaṃ vihāre bhikkhūnaṃ sajjhāyādisaddasavanūpacāravijahanattaṃ vuttaṃ, mahāmaggaṭṭhaṃ okkammāti idaṃ maggaṭṭhaṃ bhikkhūnaṃ savanūpacārātikkaṃamanattaṃ, gumbena vātiādi dassanūpacāravijahanattaṃ. Sopi kenaci kammena purearuṇe eva gacchatīti iminā ārocanāya katāya sabbesu bhikkhūsu bahivihāraṃ gatesupi ūnegaṇecaraṇadoso vā vipavāsadoso vā na hoti ārocanatthattā sahavāsassāti dasseti. Tenāha “ayañcā”tiādi. Anikkhittavattena antoupacāragatānaṃ sabbesampi āroce tabbā. “Ayaṃ nikkhittavattassa parihaṇo”ti vuttaṃ, tattha nikkhittavattassāti vattaṃ nikkhipitvā parivasantassāti attho. Ayaṃ panettha therassa adhippāyo - vattaṃ nikkhipitvā parivasantassa upacāragatānaṃ sabbesaṃ ārocanakiccaṃ natthi, diṭṭharūpānaṃ sutasaddānaṃ āroce tabbaṃ, adiṭṭhaasutānaṃ antodvādasahatthagatānaṃ āroce tabbaṃ. Idaṃ vattaṃ nikkhipitvā parivasantassa lakkhaṇanti. Therassāti mahāpadumattherassa.

238. Kukkuccavinodanattāyāti imesu paṭicchannadivasappamāṇena parivasitadivasesu “siyumaṃ nu kho tividharatticchedakāraṇayuttāni kānici divasāni, evaṃ sati aparipuṇṇaparivāsadivasattā na mānattāraho bhavēyya, asati ca mānattārahabhāve mānattaṃ dinnampi adinnaṃyeva bhavēyya, evaṃ sati āpannāpattito vuṭṭhānaṃ na bhavēyyā”ti imassa vinayakukkuccassa vinodanattāya. Ekena vā dvīhi vā tīhi vā divasehi adhikatarāni divasāni parivasitvā nanu cāyaṃ parivutthaparivāso, tasmānena mānattameva yācitabbaṃ, atha kasmā vattaṃ samādiyitvā mānattaṃ yācitabbanti āhāti codanaṃ manasi karontena vuttaṃ “ayañhi vatte samādinne”tiādi. Hi yasmā ayaṃ bhikkhu vatte samādinne eva mānattāraho hoti, na asamādinne, iti tasmā vattaṃ samādiyitvā mānattaṃ yācitabbanti sambandho. Nanu ca kammavācāyaṃ “so parivutthaparivāso saṅghaṃ mānattaṃ yācati”icceva vuttaṃ, na vuttaṃ “samādinnavatto”ti, atha kasmā “vatte samādinne eva mānattāraho hoti”ti vuttanti codanaṃ sandhāyāha “nikkhittavattena parivutthattā”ti. Yasmā ayaṃ bhikkhu nikkhittavattena hutvā parivuttho hoti, no anikkhittavattena, tasmā nikkhittavattena hutvā parivutthattā ayaṃ bhikkhu vatte samādinne eva mānattāraho hoti, no asamādinneti yojanā. Tathā hi vuttaṃ “anikkhittavattassa pana puna samādanakiccaṃ natthi. So hi paṭicchannadivasātikkaṃameva mānattāraho hoti, tasmā tassa mānattaṃ dātabbamevā”ti.

Catūhi pañcahi vā bhikkhūhi saddhinti ūnegaṇecaraṇadosā vimuccanattam. Parikkhittassa viharassa parikkhepatotiādi kiñcāpi pāliyaṃ natthi, atha kho aṭṭhakathācariyānaṃ vacanena tathā eva paṭipajjitabbanti ca vuttaṃ. “Atthibhāvaṃ sallakkhetvāti dvādasahatthe upacāre sallakkhetvā, anikkhittavattānaṃ upacārasīmāya āgatabhāvaṃ sallakkhetvā sahavāsādikam veditabbanti ca vuttaṃ. ‘Nikkhipantena ārocetvā nikkhipitabbam payojanam atthi’ti ca vuttaṃ, na pana tam payojanam dassita’nti vajirabuddhiṭikāyaṃ vuttaṃ, vattabhedadukkaṭṭhā muccanapayojanam hotīti veditabbam.

239. Abbhānaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti katampi akatameva hotīti attho. “Tenāpi vattam samādiyitvā ārocetvā abbhānaṃ yācitabba”nti vuttattā abbhānayācanattam mānattassa samādiyanakālepi ārocetabbameva. Pubbe mānattacāritakāle ārocitamevāti anārocetvā abbhānaṃ na yācitabbanti viññāyati. Evaṃ mānattayācanakālepi parivāsaṃ samādiyitvā ārocetabbamevāti daṭṭhabbam.

240. Ciṇṇamānatto bhikkhu abbhettabboti ciṇṇamānattassa ca abbhānārahassa ca ninnānākaraṇattā vuttaṃ. Aññathā “abbhānāraho abbhettabbo”ti vattabbam siyā. Ukkhepanīyakammakatopi attano laddhiggahaṇavasena sabhāgabhikkhumhi sati tassa anārocāpetuṃ na labhati.

“Anantarāyikassa pana antarāyikasaññāya chādayato acchannāvā”ti pāṭho. Averibhāvena sabhāgo averisabhāgo. “Sabhāgasaṅghādisesaṃ āpannassa pana santike āvi kātuṃ na vaṭṭatī”ti pasaṅgato idheva pakāsitaṃ. Lahukesu paṭikkhepo natthi. Tattha ñattiyā āvi katvā uposatham kātuṃ anuññātattā lahukasabhāgaṃ āvi kātuṃ vaṭṭatīti. Sabhāgasaṅghādisesaṃ pana ñattiyā ārocanaṃ na vaṭṭatīti kira. “Tassa santike tam āpattiṃ paṭikarissatīti vuttattā lahukasasevāyaṃ samanunñātā. Na hi sakkā suddhassa ekassa santike saṅghādisesassa paṭikaraṇam kātu”nti likhitaṃ. Lahukesupi sabhāgaṃ āvi kātuṃ na vaṭṭatīti. Tasmā eva hi ñattiyā āvikaraṇam anuññātam, itarathā tam niratthakaṃ siyā. Aññamaññārocanassa vaṭṭati, tato na vaṭṭatīti dīpanattameva ñattiyā āvikaraṇamanuññātam, teneva idha “sabhāgasaṅghādisesaṃ āpannassā”tiādi vuttaṃ, ayamatto “ettāvatā te dve nirāpattikā honti, tesam santike sesehi sabhāgāpattiyo desetabbā”ti vacanena kaṅkhāvitarāṇiyampi pakāsitova. Saṅghādisesaṃ pana ñattiyā ārocetvā uposatham kātuṃ vaṭṭati. Tassā ñattiyā ayamatto - yadā suddham bhikkhum passissati, tassa santike aññamaññārocanavasena paṭikarissati, evam paṭikate “na ca, bhikkhave, sāpattikena pātimokkham sotabbam, yo suṇeyya, āpatti dukkaṭṭassā”ti vuttāpattito makkho hoti, tasmā “garukaṃ vā hotu lahukaṃ vā, ñattiyā āvi kātuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Ubhosu navesu yuttataram gahetabbam. “Nāmañceva āpatti cāti tena tena vītikkamenāpannāpatti āpatti. Nāmanti tassā āpattiyā nāma”nti likhitaṃ. Ārocetvā nikkhipitabbanti ettha ārocanaṃ vattabhedadukkaṭṭhāpariharaṇappayojananti veditabbam.

“Satiyeva antarāye antarāyikasaññā chādeti, acchannā hoti. Antarāyikassa pana antarāyikasaññāya vā anantarāyikasaññāya vā chādayato acchannāvā”tipi pāṭho. Averīti hitakāmo. Uddhaste aruṇeti utṭhite aruṇe. Suddhassa santiketi sabhāgasaṅghādisesaṃ anāpannassa santike. Vatthunti asucimocanādivītikkamaṃ. Sukkavissaṭṭhīti vatthu ceva gottañcāti “sukkavissaṭṭhī”ti idaṃ asucimocanalakkaṇassa vītikkamassa pakāsanato vatthu ceva hoti, sajātiyasādhāraṇavijātiyavinivattasabhāvāya sukkavissaṭṭhiyā eva pakāsanato gottañca hotīti attho. Gaṃ tāyatīti hi gottam. Saṅghādisesoti nāmañceva āpatti cāti

saṅghādisesoti tena tena vītikkamena āpannassa āpattinikāyassa nāmapakāsanato nāmañceva hoti, āpattisabhāvato āpatti ca.

Suddhassāti sabhāgasāṅghādisesaṃ anāpannassa, tato vuṭṭhitassa vā. Aññasminti suddhantaparivāsavasena āpattivuṭṭhānato aññasmiṃ āpattivuṭṭhāne. Paṭicchādiyitthāti paṭicchannā. Kā sā? Āpatti. Divasādīhi paricchinditvā vasanaṃ parivāso. Ko so? Vinayakammakaraṇaṃ. Paṭicchannāya āpattiyā parivāso paṭicchannaparivāso.

Paṭicchannaparivāsakathā niṭṭhitā.

Suddhantaparivāsakathā

242. Sujjhanaṃ suddho, ko so? Āpattivigamo. Amati osānabhāvaṃ gacchatīti anto, suddho anto yassa parivāsassāti suddhanto, suddhanto ca so parivāso cāti suddhantaparivāso, suddhakālaṃ pariyaṇṭhaṃ katvā asuddhakālappamaṇena paricchinditvā kataparivāso.

Suddhantaparivāsakathā niṭṭhitā.

Odhānasamodhānaparivāsakathā

243. Samodhīyate samodhānaṃ, nānākālikā nānāvattukā āpattiyo agghādivasena samodhānaṃ ekīkaraṇaṃ, samodhānetvā kato parivāso samodhānaparivāsoti viggaho. Kammavācāyaṃ “paṭikassito saṅghena itthannāmo bhikkhu antarā sambahulānaṃ āpattīnaṃ appaṭicchannānaṃ mūlāyapaṭikassanā, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evameva dhārayāmi”ti ettha gatyatthadhātuyā kammani ca nayanatthadhātuyā kammani ca tadatthasampadāne ca vibhattipariṇāme cāti imesu catūsu ṭhānesu āyādesassa vuttattā, paṭipubbakasadhātuyā ca nayanatthattā “mūlāyā”ti idaṃ “paṭikassito”ti ettha kammaṃ, tasmā “paṭikassito...pe... mūlāyā”ti ettakameva bhavitabbaṃ, na “mūlāyapaṭikassanā”ti evaṃ maññaṃānā saddaviduno “paṭikassanā”ti idaṃ adhikanti vā vadeyyuṃ makkheyyuṃ vā, na panetaṃ vattabbaṃ. Navapāṭhesuyeva ayaṃ pāṭho saddalakkhaṇayutto vā ayutto vāti cintetabbo, na pana pāliyaṭṭhakathādito āgatesu porāṇapāṭhesu. Tesu pana kathaṃ yojyamāno ayaṃ pāṭho saddayuttīyā ca atthayuttīyā ca samannāgato bhavēyyāti yojanākāroyeva cintetabbo. Ayaṃ pāṭho porāṇapāliyaṭṭhova, tasmā “mūlāyapaṭikassanā”ti idaṃ karaṇavasena vipariṇāmetvā “mūlāyapaṭikassanāya paṭikassito”ti yojetabbaṃ.

Kathaṃ panetassa porāṇapāṭhabhāvo jānitabboti? Pakaraṇe āgatattā. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “pāliyaṃ paṭikassito saṅghena udāyi bhikkhu antarā ekissā āpattiyā...pe... mūlāyapaṭikassanāti idaṃ karaṇavasena vipariṇāmetvā mūlāyapaṭikassanāya paṭikassitoti yojetabba”nti. Atha vā “mūlāyā paṭikassanā mūlāyapaṭikassanā”ti aluttasamāsavasena uttarapadena samāsaṃ katvā saṅghena itthannāmo bhikkhu antarā sambahulānaṃ āpattīnaṃ appaṭicchannānaṃ hetu paṭikassito. Sā mūlāyapaṭikassanā khamati saṅghassāti yojetabbaṃ. Tathā hi vuttaṃ tattheva “atha vā mūlāyapaṭikassanā khamati saṅghassāti uttarapadena saha paccattavaseneva yojetumpi vaṭṭatī”ti.

Taṃ dentena paṭhamāṃ mūlāyā paṭikassitvā pacchāparivāso dātabboti ettha taṃ odhānasamodhānaparivāsaṃ dentena paṭhamāṃ taṃ bhikkhuṃ mūlāyā paṭikassitvā mūladivase ākaḍḍhitvā tassa antarāpattiyā samodhānaparivāso dātabboti attho.

Yathā kiṃ vimativinodaniyaṃ “udāyiṃ bhikkhuṃ antarā ekissā āpattiyā...pe...
mūlāya paṭikassitvāti ettha antarā ekissā āpattiyā hetubhūtāya udāyiṃ bhikkhuṃ
mūlāya paṭikassitvā mūladivase ākaḍḍhitvā tassā antarāpattiyā
samodhānaparivāsaṃ detūti yojanā”ti vuttaṃ. Mahāsumattheravāde āvikārāpetvā
vissajjetabboti tassa atekicchabhāvaṃ teneva saṅghassa pākaṭaṃ kāretvā lajjīgaṇato
viyojanavasena vissajjetabboti attho.

Odhānasamodhānaparivāsakathā niṭṭhitā.

Agghasamodhānaparivāsakathā

244. Agghena agghavasena arahavasena samodhānaṃ agghasamodhānaṃ,
āpannāsu sambahulāsu āpattisu yā āpattiyo ciratarappaṭicchannāyo, tāsāṃ agghena
samodhāya tāsāṃ rattiparicchadavasena avasesānaṃ ūnatarappaṭicchannānaṃ
āpattinaṃ parivāso dīyati, ayaṃ vuccati agghasamodhāno. Sataṃ āpattiyoti
kāyasaṃsaggādivasena ekadivase āpannā sataṃ āpattiyo. Dasasatanti
sahassaāpattiyo. Rattisataṃ chādayitvānāti yojetabbaṃ. “Agghasamodhāno nāma
sabhāgavatthukāyo sambahulā āpattiyo āpannassa bahurattiṃ paṭicchāditāpattiyaṃ
nikkhipitvā dātabbo, itaro nānāvattukānaṃ vasenāti ayametesāṃ viseso”ti
vajirabuddhiṭkāyaṃ vuttaṃ.

Agghasamodhānaparivāsakathā niṭṭhitā.

246. Liṅgaparivattanakakathāyaṃ yadi kassaci bhikkhuno itthiliṅgaṃ pātu bhaveyya,
kiṃ tena puna upajjhā gaheṭabbā, puna upasampadā kāṭabbā, kiṃ
bhikkhūpasampadāto paṭṭhāya vassagaṇanā kāṭabbā, udāhu ito paṭṭhāyāti pucchāya
sati taṃ pariharitumāha “sace”tiādi. Evaṃ sante sā bhikkhunī bhikkhūnaṃ
majjheyeva vasitabbaṃ bhaveyyāti codanaṃ sandhāyāha “appatirūpa”ntiādi. Evaṃ
sante bhikkhubhūtakāle āpajjitāpattiyo kathaṃ kāṭabbāti codanaṃ manasi katvā āha
“yā desanāgāminiyo vā”tiādi. Tattha bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi sādharmaṇāti
sañcarittādayo. Asādharaṇāti sukkavissatṭhiādayo. Hotu bhagavato anuññātavasena
liṅge parivatte asādharaṇāpattihi vuṭṭhitabhāvo, puna pakatiliṅge uppanne puna
āpatti siyāti āsaṅkaṃ pariharitum “puna pakatiliṅge”tiādi vuttaṃ. Idāni tamatthaṃ
pāliya sādhetum “vuttañceta”ntiādimāha. Tassattho paṭhamapārājikavaṇṇanāya
ṭikāsu vuttanayeneva daṭṭhabbo, idha pana garukāpattivuṭṭhānakathābhūtattā
sāyeva kathā vuccate.

247. Tattha bhikkhunīhi sādharmaṇāya paṭicchannāya āpattiyāti sañcarittādiāpattiyā,
hetvatthe cetāṃ karaṇavacanaṃ. Parivasantassāti anādare sāmivacanaṃ.
Pakkhamānattameva dātabbaṃ, na puna parivāso dātabbo bhikkhunibhāve
aparivāsārahattāti adhippāyo. Mānattaṃ carantassāti anādareyeva sāmivacanaṃ,
chārattamānatte āciṇṇeyeva parivattati, puna pakkhamānattameva dātabbanti. Tena
vakkhati “sace ciṇṇamānattassā”tiādi. Akusalavipāke parikkhīṇeti purisindriyassa
antaradhānaṃ sandhāya vuttaṃ. Itthindriyapatiṭṭhānaṃ pana kuslavipākameva.
Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “ubhayampi akusalena antaradhāyati, kusalena
paṭilabbhati”ti. Chārattaṃ mānattameva dātabbaṃ, na parivāso dātabbo, na vā
pakkhamānattaṃ dātabbaṃ.

“Ayaṃ pana viseso”ti vatvā taṃ visesaṃ dassetumāha “sace”tiādi. Parivāsadānaṃ
natthi, chārattaṃ mānattameva dātabbaṃ. Kasmā? Bhikkhunīkāle paṭicchannattā.
Bhikkhukāle channāyeva hi āpatti parivāsārahā hoti, no bhikkhunīkāleti ayametāsāṃ

viseso. Pakkhamānattaṃ carantiyāti anādare sāmivacanaṃ, pakkhamānatte āciṇṇeyevāti attho. Tathā hi vakkhati “ciṇṇamānattāyā”tiādi. Chārattaṃ mānattaṃ carantassātiādi vuttanayameva.

Parivāsavinicchayakathā

Idāni saṅghādisesāpatti yasmā sāvasesagarukāpatti hoti satekicchā, tasmā yathā nāma rogāturo puggalo kiñci attano hitasukhakāraṇaṃ kātuṃ na sakkoti, tamenam kārūṇiko tikicchako karuṇāsañcodito tikiccham katvā gelaññato vuṭṭhāpetvā hitasukham janeti, evaṃ saṅghādisesāpattisamaṅgī puggalo āṇāvītikkamantarāyikabhāvato saggamokkhamaggaṃ sodhetuṃ na sakkoti, tamenam mahākārūṇiko bhagavā mahākārūṇāya sañcoditamānaso anekehi nayehi āpattito vuṭṭhānaṃ katvā saggamokkhasukhe patiṭṭhapeti, bhagavato adhippāyañño atṭhakathācariyāpi anekehi kāraṇehi bhagavato vacanassa atthaṃ pakāsetvā visuddhakāmānaṃ nayaṃ denti, tathā ṭikācariyādayopi. Evaṃ dinne pana naye yoniso manasi kātuṃ sakkontā paṇḍitā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjanti, asakkontā aññathā atthaṃ gahetvā na yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjanti, tesam diṭṭhānugatiṃ anugacchantā sissādayopi tatheva karonti, tasmā bhagavato vacanañca pubbenāparaṃ saṃsanditvā atṭhakathāṭikādivacanañca sammā tulayitvā tathato bhagavato adhippāyaṃ ñatvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjantehi garukāpattito vuṭṭhahanatthaṃ yogo karaṇīyo.

Tasmā yadā bhikkhū āgacchanti vinayadharassa santikaṃ “garukāpattivuṭṭhānaṃ karissāmā”ti, tadā vinayadharena “tvaṃ katarāpattiṃ āpanno”ti pucchitabbo. “Saṅghādisesaṃ āpanno”ti vutte “katarasaṅghādisesa”nti pucchitvā “imaṃ nāmā”ti vutte sukkavissaṭṭhiyaṃ mocetukāmacetanā, upakkamo, mucchananti tīṇi aṅgāni. Kāyasamsagge manussitthī, itthisaññitā, kāyasamsaggarāgo, tena rāgena vāyāmo, hatthagghādisamāpajjananti pañca aṅgāni. Duṭṭhullavācāyaṃ manussitthī, itthisaññitā, duṭṭhullavācassādarāgo, tena rāgena obhāsanaṃ, taṅkhaṇavijānananti pañca aṅgāni. Attakāme manussitthī, itthisaññitā, attakāmapāricariyāya rāgo, tena rāgena vaṇṇabhaṇanaṃ, taṅkhaṇavijānananti pañca aṅgāni. Sañcaritte yesu sañcarittaṃ samāpajjati, tesam manussajātikatā, nālaṃvacanīyatā, paṭiggaṇhanavīmaṃsanapaccāharaṇānīti pañca aṅgāni. Kuṭikāre ullittādīnaṃ aññataratā, heṭṭhimapamāṇasambhavo, adesitavatthukatā, pamāṇātikkantatā, attuddesikatā, vāsāgāratā, lepagaṭṭanāti satta pamāṇayuttādīsu chadhā aṅgāni. Vihārakāre tāniyeva cha aṅgāni. Duṭṭhadose yaṃ codeti, tassa upasampannoti saṅkhyupagamaṃ, tasmiṃ suddhasaññitā, yena pārājikena codeti, tassa diṭṭhādivasena amūlakatā, cāvanādhippāyena sammukhācodanā, tassa taṅkhaṇavijānananti pañca aṅgāni. Aññabhāgiye aññabhāgiyassa adhikaraṇassa kañcidesaṃ lesamattaṃ upādiyanatā, purimāni pañcāti cha aṅgāni. Saṅghabhede bhedāya parakkamanaṃ, dhammakammena samanubhāsanaṃ, kammavācāpariyosānaṃ, appaṭinissajjananti cattāri aṅgāni. Bhedānuvattake aṅgesu yathā tattha parakkamanaṃ, evaṃ idha anuvattananti cattāri aṅgāni. Dubbace aṅgesu yathā tattha parakkamanaṃ, evaṃ idha avacanīyakaraṇatāti cattāri aṅgāni. Kuladūsake aṅgesu yathā tattha parakkamanaṃ, evaṃ idha chandādihi pāpananti cattāri aṅgāni. Iti imāni aṅgāni sodhetvā sace aṅgapāripūrī hoti, “saṅghādiseso”ti vattabbo. No ce, “nāyaṃ saṅghādiseso, thullaccayādīsu aññatarāpattī”ti vatvā “nāyaṃ vuṭṭhānagāminī, desanāgāminī ayaṃ āpatti, tasmā patirūpassa bhikkhussa santike desehi”ti vatvā desāpetabbo.

Atha pana anāpatticchāyā paññāyati, “anāpattī”ti vatvā uyyojetabbā. Sace pana saṅghādisesacchāyā paññāyati, “tvaṃ imaṃ āpattiṃ āpajjitvā chādesi, na chādesī”ti pucchitvā “na chādemī”ti vutte “tena hi tvaṃ na parivāsāraho, mānattārahova hotī”ti vattabbo. “Chādemī”ti pana vutte “dasasu ākāresu aññatarakāraṇena chādesi, udāhu aññakāraṇenā”ti pucchitvā “dasasu aññatarakāraṇenā”ti vutte “evampi mānattāraho hoti, na parivāsāraho”ti vattabbo. Atha “aññakāraṇenā”ti vadati, evaṃ santēpi “tvaṃ āpattiāpannabhāvaṃ jānanto paṭicchādesi, udāhu ajānanto”ti pucchitvā “ajānanto paṭicchādemī”ti vutte ca “āpattiāpannabhāvaṃ saranto paṭicchādesi, udāhu visaritvā paṭicchādesī”ti pucchitvā “visaritvā paṭicchādemī”ti vutte ca “āpattiāpannabhāve vematiko hutvā paṭicchādesi, udāhu nibbematiko hutvā”ti pucchitvā “vematiko hutvā”ti vutte ca “na tvaṃ parivāsāraho, mānattārahova hotī”ti vattabbo.

Atha “jānanto paṭicchādemī”ti vutte ca “saranto paṭicchādemī”ti vutte ca “nibbematiko hutvā paṭicchādemī”ti vutte ca “tvaṃ parivāsāraho”ti vattabbo. Vuttañhetam samuccayakkhandhake “so evaṃ vadati ‘yāyaṃ, āvuso, āpatti jānapaṭicchannā, dhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, dhammattā ruhati. Yā ca khvāyaṃ, āvuso, āpatti ajānapaṭicchannā, adhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, adhammattā na ruhati. Ekissā, āvuso, āpattiyā bhikkhu mānattāraho”ti ca, “so evaṃ vadati ‘yāyaṃ āpatti saramānapaṭicchannā, dhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, dhammattā ruhati. Yā ca khvāyaṃ āpatti asaramānapaṭicchannā, adhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, adhammattā na ruhati. Ekissā, āvuso, āpattiyā bhikkhu mānattāraho”ti ca, “so evaṃ vadati ‘yāyaṃ, āvuso, āpatti nibbematikapaṭicchannā, dhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, dhammattā ruhati. Yā ca khvāyaṃ, āvuso, āpatti vematikapaṭicchannā, adhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsadānaṃ, adhammattā na ruhati. Ekissā, āvuso, āpattiyā bhikkhumānattāraho”ti ca.

Evaṃ parivāsārahabhāvaṃ pakāsetvā “ayaṃ bhikkhu parivāsāraho, tīsu parivāsesu kataraparivāsāraho”ti cintetvā “bhikkhu tvaṃ kati āpattiyo chādesī”ti pucchitvā “ekaṃ āpatti”nti vā “dve tīṇi tatuttari vā āpattiyo chādemī”ti vā vutte “katīhaṃ tvaṃ āpattiṃ paṭicchādesī”ti pucchitvā “ekāhamevāhaṃ paṭicchādemī”ti vā “dvīhaṃ tīhaṃ tatuttari vā paṭicchādemī”ti vā vutte “yāvatīhaṃ paṭicchādesi, tāvatīhaṃ tvaṃ paṭivasissasī”ti vattabbo. Vuttañhetam bhagavatā “yāvatīhaṃ jānaṃ paṭicchādeti, tāvatīhaṃ tena bhikkhunā akāmā parivatthabba”nti. Tato “ayaṃ bhikkhu āpattipariyantaṃ jānāti, tasmā paṭicchannaparivāsāraho”ti ñatvā tadanurūpā kammavācā kātabbā.

Ettha ca āpattipariyantapucchanam kammavācākaraṇatthameva hoti, rattipariyantapucchanam pana tadatthañceva suddhantaparivāsassa ananurūpabhāvadassanatthañca hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “so duvidho cūlasuddhanto mahāsuddhantoti, duvidhopi cesa rattiparicchedaṃ sakalaṃ vā ekaccaṃ vā ajānantassa ca asarantassa ca tattha vematikassa ca dātabbo. Āpattipariyantaṃ pana ‘ahaṃ ettakā āpattiyo āpanno’ti jānātu vā, mā vā, akāraṇameta”nti. Tato tassa bhikkhuno nisīdanaṭṭhānaṃ jānitabbaṃ. Duvidhañhi nisīdanaṭṭhānaṃ anikkhittavattena nisīditabbaṭṭhānaṃ, nikkhittavattena nisīditabbaṭṭhānanti.

Tattha appabhihkhuke vihāre sabhāgabhihkhūnaṃ vasanaṭṭhāne upacārasīmāparicchinno antovihāro anikkhittavattena nisīditabbaṭṭhānaṃ hoti.

Upacārasīmaṃ atikkamma mahāmaggaṭṭhaṃ okkamma gumbavatipaṭicchannaṭṭhānaṃ nikkhattavattena nisīditabbaṭṭhānaṃ hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “sace appabhikkhuko vihāro hoti, sabhāgā bhikkhū vasanti, vattaṃ anikkhipitvā vihāreyeva rattipariggaho kātabbo. Atha na sakkā sodhetuṃ, vuttanayeneva vattaṃ nikkhipitvā paccūsasamaye ekena bhikkhunā saddhiṃ mānattavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva upacārasīmaṃ atikkamitvā mahāmaggā okkamma paṭicchannaṭṭhāne nisīditvā antoaruṇeyeva vuttanayeneva vattaṃ samādiyitvā tassa bhikkhuno parivāso āroceṭabbo”ti. “Mānattavaṇṇanāyaṃ vuttanayenevā”ti ca “sace appabhikkhuko vihāro hoti, sabhāgā bhikkhū vasanti, vattaṃ anikkhipitvā antovihāreyeva rattiyo gaṇetabbā. Atha na sakkā sodhetuṃ, vuttanayeneva vattaṃ nikkhipitvā paccūsasamaye catūhi pañcahi vā bhikkhūhi saddhiṃ parikkhattassa vihārassa parikkhepato, aparikkhattassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā mahāmaggaṭṭhaṃ okkamma gumbena vā vatiyā vā paṭicchannaṭṭhāne nisīditabba”nti idaṃ vacanaṃ sandhāya vuttaṃ.

Tattha appabhikkhuko vihāro hotīti idaṃ bahubhikkhuke vihāre aññe bhikkhū gacchanti, aññe bhikkhū āgacchanti, tasmā ratticchedavattabhedakāraṇāni sodhetuṃ dukkarattā vuttaṃ. Vakkhati hi “atha na sakkā sodhetu”nti. Sabhāgā bhikkhū vasantīti idaṃ visabhāgānaṃ verībhikkhūnaṃ santike vattaṃ ārocento pakāsetukāmo hoti, tasmā vuttaṃ. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “tasmā averisabhāgassa santike āroceṭabbā. Yo pana visabhāgo hoti sutvā pakāsetukāmo, evarūpassa upajjhāyassapi santike nāroceṭabbā”ti, tasmā visabhāgānaṃ vasanaṭṭhāne vattaṃ asamādiyitvā bahiyeva kātumpi vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Vihāreyevāti antoupacārasīmāyameva. Vakkhati hi “atha na sakkā...pe... upacārasīmaṃ atikkamitvā”ti. Rattipariggaho kātabboti rattigaṇanā kātabbā. Vuttañhi mānattavaṇṇanāyaṃ “rattiyo gaṇetabbā”ti. Atha na sakkā sodhetuṃ bahubhikkhukattā vā vihārassa visabhāgānaṃ vasanaṭṭhānattā vā ratticchedavattābhedakāraṇāni sodhetuṃ na sakkā. Vattaṃ nikkhipitvā parivāsavattaṃ nikkhipitvā. Paccūsasamayeti pacchimayāmakāle aruṇodayato puretameva. Tathā hi vakkhati “antoaruṇeyeva vuttanayena vattaṃ samādiyitvā tassa bhikkhuno parivāso āroceṭabbo”ti. Ekena bhikkhunā saddhinti vipavāsaratticchedavimuccanatthaṃ vinā pakatattena sabhikkhukaāvāsābhikkhukaanāvāsagamanaśākhātavattabhedavimuccanatthañca vuttaṃ. Tathā hi vuttaṃ “na, bhikkhave, parivāsikena bhikkhunā sabhikkhukā āvāsā abhikkhuko anāvāso gantabbo aññatra pakatattena aññatra antarāyā”ti.

Mānattavaṇṇanāyaṃ vuttanayenāti “parikkhattassa vihārassa parikkhepato, aparikkhattassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti vuttanayena. Yadi evaṃ visamamidaṃ nayadassanaṃ, parikkhepaparikkhepārahaṭṭhāne eva hi upacārasīmā hoti, kasmā tattha upacārasīmato dveleḍḍupātātikkamo vutto, idha pana upacārasīmātikkamo evāti? Saccaṃ, tathāpi vihāre bhikkhūnaṃ sajjhāyādisaddasavanasabbhāvato suvidūrātikkamo vutto, idha pana upacārasīmato atikkamamattopi atikkamoyevāti katvā vutto. Buddhamatañño hi aṭṭhakathācariyā. Tathā hi vuttaṃ vajirabuddhiṭikāyaṃ “parikkhattassa vihārassa parikkhepatotiādi kiñcāpi pāliyaṃ natthi, atha kho aṭṭhakathācariyānaṃ vacanena tathā eva paṭipajjitabbanti ca vutta”nti.

Mānattavaṇṇanāyaṃ catūhi pañcahi vā bhikkhūhi saddhinti idaṃ pana ūnegaṇe caraṇaratticchedavimuccanattamaṃ vuttaṃ. Dve leḍḍupāte atikkamitvātiādi aññesaṃ bhikkhūnaṃ savanūpacāradassanūpacāravijahanattamaṃ vuttaṃ. Tenevāha ṭīkācariyo “dve leḍḍupāte atikkamitvāti idaṃ vihare bhikkhūnaṃ sajjhāyādisaddasavanūpacāravijahanattamaṃ vuttaṃ, ‘mahāmaggaṭṭo okkammāti idaṃ maggaṭṭipannānaṃ bhikkhūnaṃ savanūpacāravijahanattamaṃ, gumbena vātiādi dassanūpacāravijahanattamaṃ’nti. Tasmā yathāvuttaṃ duvidhaṃ tṭhānaṃ parivasanta mānattacārikabhikkhūhi nisīditabbaṭṭhānaṃ hoti. Tesu ca yadi antovihāre yeva nisīditvā parivasati, upacārasīmagaṭṭānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ āroceṭabbaṃ hoti. Atha bahiupacārasīmāyaṃ, diṭṭharūpānaṃ sutasaddānaṃ āroceṭabbaṃ. Adiṭṭhaasutānaṃpi antodvādasahattagaṭṭānaṃ āroceṭabbameva. Vuttañhi vajirabuddhiṭīkāyaṃ “vattaṃ nikkhipitvā vasantassa upacārasīmagaṭṭānaṃ sabbesaṃ ārocanakiccaṃ natthi, diṭṭharūpānaṃ sutasaddānaṃ āroceṭabbaṃ. Adiṭṭhaasutānaṃpi antodvādasahattagaṭṭānaṃ āroceṭabbaṃ. Idaṃ vattaṃ nikkhipitvā vasantassa lakkhaṇanti vutta”nti. Idañca vattaṃ anikkhipitvā vasantassa antovihāre yeva rattipariggahassa ca nikkhipitvā vasantassa upacārasīmāṃ atikkamitvā vattasamādānassa ca aṭṭhakathāyaṃ vuttattā vuttaṃ. Upacāro pana antosīmāya tṭhānaṃ sakalaupacārasīmā hoti, bahiupacārasīmāya tṭhānaṃ dvādasahattamattaṃ. Teneva hi uddesabhattādisaṅghalābho yadi antosīmāya uppajjati, sīmaṭṭhakasaṅghassa hoti. Yadi bahisīmāyaṃ, dvādasahattabbhantare pattabhikkhūnaṃ, tasmā upacāravasenapi esa attho viññāyati. Tathā hi vuttaṃ vajirabuddhiṭīkāyaṃ “atthibhāvaṃ sallakkhetvāti dvādasahatthe upacāre sallakkhetvā anikkhattavattānaṃ upacārasīmāya āgatabhāvaṃ sallakkhetvā saha vāsādikāṃ veditabbanti ca vutta”nti.

Evamaṃ anikkhattavattānaṃ hutvā parivasantaṃ antovihāre yeva vasanassa, nikkhattavattānaṃ hutvā parivasantaṃ viharato bahi dve leḍḍupāte atikkamitvā vasanassa ca aṭṭhakathādīsu pakaraṇesu āgatattā tathāgatanayo pakaraṇāgatanayo hoti. Idāni pana ācariyā anikkhattavattassa ca ratticchedavattabhedadoṣe pariharitūṃ atidukkarattā, nikkhattavattassa ca devasikāṃ paccūsasamaye bahisīmagamanaṃ dukkhattā, vāḷasaṇṇasāpādi parisaṃyassa ca āsaṅkitabbabhāvato ratticchedavattabhedapariharaṇavasena lakkhaṇapāripūṛimeva manasi karontā nikkhattavattāpi samānā antovihāre yeva parivāsavasanañca mānattacaraṇaṃ karonti.

Ekacce ācariyā bahiupacārasīmāyaṃ patirūpaṭṭhāne pakatattānaṃ bhikkhūnaṃ vasanasālaṃ kārāpetvā pārivāsikabhikkhūnaṃ nipajjanamañcaṃ sabbato channaparicchinnaṃ sadvārabandhanaṃ suguttaṃ kārāpetvā taṃ padesaṃ vatiyā parikkhipāpetvā sāyanhasamaye tattha gantvā upaṭṭhākasāmaṇerādayo nivattāpetvā purimayāme vā majjhimayāme vā samantato saddachijjanakāle pakatattabhikkhū sālāyaṃ nipajjāpetvā pārivāsikabhikkhū vattaṃ samādāpetvā ārocāpetvā attano attano mañcākesu nipajjāpetvā pacchimayāmakāle uṭṭhāpetvā aruṇe uṭṭhite ārocāpetvā vattaṃ nikkhipāpentī. Esa nayo pakaraṇesu anāgatattā ācariyānaṃ matena katattā ācariyanayo nāma. Esa nayopi yathārutato pakaraṇesu anāgatopi pakaraṇānulomavasena ratticchedavattabhedadoṣe pariharitvā lajjipesalehi bahussutehi sikkhākāmehi vinaye pakataññūhi vicārīto samāno sundaro pasatthova hoti, tasmā “anulomanayo”tipi vattaṃ vaṭṭati.

Nanu ca anikkhittavattānaṃyeva antovihāre vasanaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, atha kasmā nikkhittavattāpi samānā vasantīti? Saccam, tattha pana appabhikkhukattā sabhāgabhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānattā ca ratticchedavattabhedadosa ca pariharitum sakkuṇeyyabhāvato sakalarattindivampi vattaṃ anikkhipitvā vasanaṃ vuttaṃ, idha pana tathā asakkuṇeyyabhāvato divā vattaṃ nikkhipitvā rattiyaṃ samādiyanto āgantukānaṃ anāgamanakālabhāvato, saddachijjanakālabhāvato ca ratticchedādidose pariharitum sakkuṇeyyattā tadanulomoyeva hotīti mantvā ācariyā evaṃ karontīti daṭṭhabbam.

Evaṃ hotu, bahiupacārasīmāya vasantānaṃ paṭicchannaṭṭhāne nisīdanameva aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, na pakatattasālākaraṇamañcakaraṇādīni, atha kasmā etāni karontīti? Saccam, tathāpi pakatattasālākaraṇaṃ pārivāsikānaṃ bhikkhūnaṃ pakatattehi bhikkhūhi vippavāsaratthicchedavattabhedadosapariharaṇattham, taṃ “tayo kho, upāli, pārivāsikassa bhikkhuno ratticchedā sahavāso, vippavāso, anārocanā”ti vuttaṇṇapaṭhaṃ anulometi. Mañcakaraṇaṃ sahavāsaratthicchedavattabhedadosapariharaṇattham, taṃ “na, bhikkhave, pārivāsikena bhikkhunā pakatattena bhikkhunā saddhiṃ ekacchanne āvāse vatthabbam, na ekacchanne anāvāse vatthabbam, na ekacchanne āvāse vā anāvāse vā vatthabba”nti vuttaṇṇapaṭhaṃ yathāvuttaṇṇapaṭhaṃ anulometi. Ādi-saddena sāyanhasamaye gamanādīni saṅgaṇhāti. Tesu aṭṭhakathāyaṃ paccūsasamaye gamane eva vuttepi sāyanhasamaye gamanaṃ rattigamanassa bahuparissayattā parissayavinodanattham, taṃ “antarāyato parimuccanattāya gantabbamevā”ti vuttaṃ aṭṭhakathāpaṭhaṃ anulometi. Upaṭṭhākasāmaṇerādīnaṃ nivattāpanaṃ anupasampannaṃ sahaseyyasaṅkānivattanattham, taṃ “yo pana bhikkhu anupasampannaṃ sahaseyyaṃ kappeyya, pācittiya”nti vuttaṃ mātikāpaṭhaṃ anulometi. Purimayāme vā majjhimayāme vā samantato saddachijjanakāle pakatattabhikkhū sālāyaṃ nipajjāpetvā pārivāsikabhikkhūnaṃ vattasamādāpanaṃ aññabhikkhūnaṃ saddasavanavivajjanattham, taṃ anārocanaratthicchedadosapariharaṇattham, taṃ yathāvuttaratthicchedapaṭhaṃ anulometi.

Nanu ca aṭṭhakathāyaṃ antoaruṇeyeva vattasamādāpanaṃ vuttaṃ, atha kasmā “purimayāmamajjhimayāmesū”ti vuttanti? Nāyaṃ doso, hiyyoaruṇuggamanato paṭṭhāya hi yāva ajjaaruṇuggamanā eko rattindivo ajjaaruṇassa anto nāma, ajjaaruṇato paṭṭhāya pacchākālo aruṇassa bahi nāma, tasmā purimamajjhimayāmesu katavattasamādānampi aruṇodayato pure katattā antoaruṇe kataṃyeva hoti. Vattaṃ asamādiyitvā nipajjane ca sati niddāvasena aruṇuggamanakālaṃ ajānitvā vattasamādānaṃ atikkantaṃ bhaveyya, tasmā puretameva samādānaṃ katvā nipajjanaṃ ñāyāgataṃ hoti, “antoaruṇeyeva vuttanayeneva vattaṃ samādiyitvā”ti vuttaaṭṭhakathāpaṭhaṃ anulometi.

Evaṃ hotu, evaṃ santepe kasmā “ārocāpetvā”ti vuttaṃ, nanu māḷakasīmāyaṃ samādinnaḷeyeva vattamārocitanti? Saccam ārocitaṃ, ayaṃ pana bhikkhu divā vattaṃ nikkhipitvā nisinna, idāni samādinna, tasmā māḷakasīmāya ārocitampi puna ārocetabbam hoti. Idampi “antoaruṇeyeva vuttanayeneva vattaṃ samādiyitvā tassa bhikkhuno parivāso ārocetabbo”ti paṭhaṃ anulometi. Atha “attano attano mañcakesu nipajjāpetvā”ti kasmā vuttaṃ, nanu aññamaññassa mañcesu nipajjamānāpi pakatattasālato nibbodakapātanaṭṭhānato bahi nipajjamānā sahavāsaratthicchedadosato muttāyevāti? Na panevaṃ daṭṭhabbam. Na hi pārivāsiko

pakatattabhikkhūheva ekacchanne nipanno saḥavāsaratticchedappatto hoti, atha kho aññaṃaññaṃpi hotiyeva. Vuttañcetaṃ samantapāsādikāyaṃ “sace hi dve pārivāsikā ekato vaseyyuṃ, te aññaṃaññaṃssa ajjhācāraṃ ñatvā agāravā vā vipphaṇṇasārino vā hutvā pāpiṭṭhataraṃ vā āpattiṃ āpajjeyyūṃ vibbhameyyūṃ vā, tasmā nesam saḥaseyyā sabbappakārena paṭikkhittā”ti. “Pacchimayāmakāle utṭhāpetvā aruṇe utṭhite ārocāpetvā vattaṃ nikkhipāpentī”ti ettha aruṇe anuṭṭhiteyeva vattanikkhipane kariyamāne ratticchedo hoti, sā ratti gaṇanūpagā na hoti, tasmā paṭhamaparicchede vuttaṃ aruṇakathāvinicchayaṃ oloketvā aruṇuggamanabhāvo suṭṭhu jānitabbo.

“Ārocāpetvā vattaṃ nikkhipāpetabba”nti vuttaṃ. Kasmā ārocāpeti, nanu samādinnaṃkāleyeva ārocitanti? Saccam, tathāpi pārivāsikavattasamādānakāle ārocitesu bhikkhūsu ekacce nikkhipanakāle gacchanti, aññaṃ āgacchanti, evaṃ parisasaṅkamanampi siyā, tathā ca sati abhinavāgatānaṃ sabbhāvā ārocetabbaṃ hoti, asati pana abhinavāgatabhikkhumhi ārocanakiccaṃ natthi. Evaṃ santapi ārocane dosābhāvato puna ārocanam ñāyāgataṃ hoti, mānattacaraṇakāle pana samādāne ārocitepi nikkhipane avassaṃ ārocetabbameva. Kasmā? Divasantarabhāvato. “Devasikaṃ ārocetabba”nti hi vuttaṃ. Evaṃ santapi sāyaṃ samādānakāle ārocessati, tasmā nikkhipane ārocanakiccaṃ natthi ce? Na, sāyaṃ samādānakāle ete bhikkhū āgacchissantipi, na āgacchissantipi, anāgatānaṃ kathaṃ ārocutuṃ labhissati, anārocane ca sati ratticchedo siyā, tasmā tasmim divase aruṇe utṭhite vattanikkhipanato pureyeva ārocetabbanti no mati, suṭṭhutaraṃ upadhāretvā gahetabbaṃ. Evaṃ pakaraṇāgatanaṃyena vā pakaraṇānulomaācariyanayena vā sammāsambuddhassa āṇaṃ paṭiṭṭhāpentena vinayakovidena bahussutena lajjīpesalabhūtena vinayadharena visuddhikāmaṇaṃ pesalānaṃ bhikkhūnaṃ sīlavisuddhatthāya suṭṭhu vicāretvā parivāsavattāmaṇattacaraṇavattāni ācikkhitabbānti.

Imasmiṃ ṭhāne lajjībhikkhūnaṃ parivāsādikathāya kusalatthaṃ nānāvādanayo vuccate - keci bhikkhū “pakatattasālaṃ kurumānena tassā sālāya majjhe thambhaṃ nimittaṃ katvā tato dvādasahatthamattaṃ padesaṃ sallakkhetvā yathā paññaṃte pārivāsikānaṃ mañce nipannassa bhikkhusa gīvā tassa padesassa upari hoti, tathā paññaṃpetabbo. Evaṃ kate sukataṃ hoti”ti vadanti karonti ca. Ekacce “mañce nipannassa bhikkhusa kaṭi tassa padesassa upari hoti, yathā paññaṃpetabbo, evaṃ kate sukataṃ hoti”ti vadanti karonti ca, taṃ vacanaṃ neva pāliyaṃ, na atṭhakathāṭikādīsu vijjati, kevalaṃ tesam parikappameva. Ayaṃ pana nesam adhippāyo siyā - “dvādasahatthaṃ pana upacāraṃ muñcitvā nisīdituṃ vaṭṭatī”ti atṭhakathāyaṃ vuttavacanaṃca “atha dvādasahatthaṃ upacāraṃ okkamitvā ajānantasseva gacchatī, ratticchedo hoti eva, vattabhedo pana natthī”ti atṭhakathāvacanaṃca “adiṭṭhaassutānaṃpi antodvādasahatthagatānaṃ ārocetabba”nti vuttaṭikāvacanaṃca “adiṭṭhaassutānaṃpi antodvādasahatthagatānaṃ ārocetabbaṃ, ‘idaṃ vattaṃ nikkhipitvā vasantassa lakkhaṇa’nti vutta”nti vuttavajirabuddhiṭikāvacanaṃca “atthibhāvaṃ sallakkhetvāti dvādasahatthe upacāre sallakkhetvā, anikkhittavattānaṃ upacārasīmāya āgatabhāvaṃ sallakkhetvā saḥavāsādikam veditabba”nti vuttaṃ vajirabuddhiṭikāvacanaṃca passitvā ayoniso atthaṃ gahetvā sabbattha dvādasahatthameva pamāṇaṃ, tato ūnampi adhikampi na vaṭṭatī, tasmā yathāvuttanayena majjhe thambhato dvādasahatthamatte padese

nipannassa bhikkhussa gīvā vā kaṭi vā hotu, evaṃ sante dvādasahatthappadesa pārivāsikabhikkhu hoti, tato sahavāsato vā vippavāsato vā ratticchedavattabhedadosā na hontīti.

Tatrevaṃ yuttāyuttavicāraṇā kātabbā. Yathāvuttapāṭhesu paṭhamapāṭhassa ayamadhippāyo - pakatattabhikkhumhi chamāya nisinne yadi pārivāsikabhikkhu āsane nisīditukāmo, pakatattassa bhikkhuno nisinnaṭṭhānato dvādasahattham upacāraṃ muñcivāva nisīditum vaṭṭati, na dvādasahatthabbhantareti. Etena dvīsopi chamāya nisinnesu dvādasahatthabbhantarepi vaṭṭati, dvādasahatthappadesato bahi nisīdanto āsanepi nisīditum vaṭṭatīti dasseti. Tenāha “na chamāya nisinneti pakatatte bhūmiyaṃ nisinne itarena antamaso tiṇasantharepi uccatare vālikatalepi vā na nisīditabbaṃ, dvādasahattham pana upacāraṃ muñcivāva nisīditum vaṭṭatī”ti. Iti pakatatte chamāya nisinne pārivāsikena nisīditabbaṭṭhānadīpako ayaṃ pāṭho, na mañcapaññāpanaṭṭhānasayanaṭṭhānadīpako, taṃ pubbāparaparipuṇṇaṃ sakalaṃ pāṭhaṃ anoloketvā ekadesamattameva passitvā parikappavasena ayoniso adhippāyaṃ gaṇhanti.

Dutiyapāṭhassa pana ayamadhippāyo - bahi upacārasīmāya paṭicchannaṭṭhāne vattaṃ samādiyitvā nisinne bhikkhusmiṃ tassa nisinnaṭṭhānato dvādasahattham upacāraṃ okkamitvā tassa ajānantasseva añño bhikkhu gacchati, tassa pārivāsikassa bhikkhuno ratticchedo hoti, vattabhedo pana natthi. Kasmā ratticchedo hoti? Upacāraṃ okkamitattā. Kasmā na vattabhedo? Ajānantattāti. Etena bahiupacārasīmāya upacāro dvādasahatthappamāṇo hoti ārocanakkhettabhūtoti dasseti. Tenāha “gumbena vā vatīyā vā paṭicchannaṭṭhāne nisīditabbaṃ, antoaruṇeyeva vuttanayena vattaṃ samādiyitvā ārocetabbaṃ. Sace añño koci bhikkhu kenacideva karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ āgacchati, sace esa taṃ passati, saddaṃ vāssa suṇāti, ārocetabbaṃ. Anārocentassa ratticchedo ceva vattabhedo ca. Atha dvādasahattham upacāraṃ okkamitvā ajānantasseva gacchati, ratticchedo hoti eva, vattabhedo pana natthī”ti. Iti ayampi pāṭho ārocanakkhettaḍḍipako hoti, na mañcapaññāpanāḍḍipakoti daṭṭhabbaṃ.

Tatiyapāṭhassa pana ayamadhippāyo - kiṃ bahiupacārasīmāya vattasamāḍḍaṇaṭṭhānaṃ āgatabhikkhūnaṃ diṭṭharūpānaṃ sutasaddānaṃyeva ārocetabbanti pucchāya sati adiṭṭhaassutānampi antodvādasahatthagatānaṃ ārocetabbanti vissajjetabbanti. Etena adiṭṭhaassutānaṃ pana antodvādasahatthagatānaṃyeva ārocetabbaṃ, na bahidvādasahatthagatānaṃ, diṭṭhasutānaṃ pana antodvādasahatthagatānampi bahidvādasahatthagatānampi ākāśāḍḍigatānampi ārocetabbamevāti dasseti. Tenāha “ayaṃ panettha therassa adhippāyo - vattaṃ nikkhipitvā parivasantassa upacāragatānaṃ sabbesaṃ ārocanakiccaṃ natthi, diṭṭharūpānaṃ sutasaddānaṃ ārocetabbaṃ, adiṭṭhaassutānampi antodvādasahatthagatānaṃ ārocetabbaṃ. Idaṃ vattaṃ nikkhipitvā parivasantassa lakkhaṇa”nti. Iti ayampi pāṭho ārocetabbalakkhaṇaḍḍipako hoti, na mañcapaññāpanāḍḍipakoti. Catutthapāṭhassa adhippāyopi tatiyapāṭhassa adhippāyasadisova.

Pañcamapāṭhassa pana ayamadhippāyo - atthibhāvaṃ sallakkhetvāti ettha etasmiṃ aṭṭhakathāvacane nikkhattavattānaṃ bhikkhūnaṃ attano nisinnaṭṭhānato dvādasahatthe upacāre aññesaṃ bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ sallakkhetvā anikkhattavattānaṃ upacārasīmāya aññesaṃ bhikkhūnaṃ āgatabhāvaṃ sallakkhetvā sahavāsāḍḍikaṃ veditabbaṃ. Ādi-saddena vippavāsaanārocanaūnegaṇecaraṇāni

saṅgaṇhāti. Ayañca yasmā gaṇassa ārocetvā bhikkhūnañca atthibhāvaṃ
sallakkhetvā vasi, tasmā nikkhattavattānaṃ bahiupacārasīmāya samādinnaṭṭā attano
nisinnaṭṭhānato dvādasahatthe upacāre aññesaṃ bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ
sallakkhetvā anikkhattavattānaṃ antovihāre samādinnaṭṭā upacārasīmāya aññesaṃ
bhikkhūnaṃ āgatabhāvaṃ sallakkhetvā
sahavāsavippavāsaanārocanaūnegaṇecaraṇasaṅkhātāni vattacchedakāraṇāni
veditabbānīti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “ayañca yasmā gaṇassa ārocetvā
bhikkhūnañca atthibhāvaṃ sallakkhetvā vasi, tenassa ūnegaṇecaraṇadoso vā
vippavāso vā na hotī”ti. Iti ayañca pāṭho pakatattabhikkhūsu gatesupi vattaṃ
ārocetvā bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ sallakkhetvā vasiṭṭā dosābhāvameva dīpeti, na
mañcapaññāpanādīni. Iti imesaṃ pāṭhānaṃ ayoniso adhippāyaṃ gahetvā “sabbattha
dvādasahatthameva pamāṇa”nti maññamānā vicāriṃsu, tesam diṭṭhānugatiṃ
āpajjamānā sissānusissādayopi tatheva karonti, tadetaṃ appamāṇaṃ.

Kathaṃ? Yaṃ tattha pakatattasālāya majjhe thambhaṃ nimittaṃ katvā
dvādasahatthaṃ miniṃsu, tadappamāṇaṃ. Na hi thambhena vā sālāya vā sahavāso
vā vippavāso vā vutto, atha kho pakatattabhikkhūnāva. Vuttañhi
samantapāsādikāyaṃ “tattha sahavāsoti yvāyaṃ pakatattena bhikkhūnā saddhiṃ
ekacchannetiādīnā nayena vutto ekato vāso. Vippavāsoti ekakasseva vāso”ti. Yañhi
tato dvādasahatthamattaṭṭhāne bhikkhussa gīvāṭṭhapanāṃ vā kaṭiṭṭhapanāṃ vā
vadanti, tadapi appamāṇaṃ. Bahiupacārasīmāya hi parivasantassa bhikkhussa
sakalasarīraṃ pakatattabhikkhūnaṃ antodvādasahatthe upacāre ṭhapetabbaṃ hoti,
na ekadesamattaṃ.

Tesaṃ pana ayamadhippāyo siyā - dvādasahatthappadesato sakalasarīrassa
antokaraṇe sati sahavāso bhavēyya, bahikaraṇe sati vippavāso, tena upaḍḍhaṃ anto
upaḍḍhaṃ bahi hotūti, taṃ micchāññāvasena hoti. Na hi sahavāsadoso
dvādasahatthena kathito, atha kho ekacchanne sayanena. Vuttañhetam bhagavatā
pārīvāsikakkhandhake “na, bhikkhave, pārīvāsikena bhikkhūnā pakatattena
bhikkhūnā saddhiṃ ekacchanne āvāse vatthabbaṃ, na ekacchanne anāvāse
vatthabbaṃ, na ekacchanne āvāse vā anāvāse vā vatthabba”nti. Aṭṭhakathāyampi
vuttaṃ “ekacchanne āvāse”tiādīsu āvāso nāma vasanattāya katasenāsaṃ.
Anāvāso nāma cetiyagharaṃ bodhigharaṃ sammunjanīyaṭṭako dāruaṭṭako pāṇiyamāḷo
vaccakuṭi dvārakoṭṭhakoti evamādi. Tatiyapadena tadubhayampi gahitaṃ, ‘etesu
yattha katthaci ekacchanne chadanato udakapatanatṭhānaparicchinne okāse
ukkhittako vasitum na labhati, pārīvāsiko pana antoāvāseyyeva na labhatī”ti
mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ pana ‘avisesena udakapātena
vārīta’nti vuttaṃ. Kurundiyaṃ ‘etesu ettakesu pañcavaṇṇachadanabaddhaṭṭhānesu
pārīvāsikassa ca ukkhittakassa ca pakatattena saddhiṃ udakapātena vārīta’nti
vuttaṃ, tasmā nānūpacārepi ekacchanne na vaṭṭati. Sace panettha
tadahupasampannepi pakatatte paṭhamam pavisitvā nipanne saṭṭhivassopi
pārīvāsiko pacchā pavisitvā jānanto nipajjati, ratticchedo ceva
vattabhedadukkaṭaṇca, ajānantassa ratticchedova, na vattabhedadukkaṭaṃ. Sace
pana tasmim paṭhamam nipanne pacchā pakatatto pavisitvā nipajjati, pārīvāsiko ca
jānāti, ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṇca. No ce jānāti, ratticchedova, na
vattabhedadukkaṭanti, tasmā sālāyapi vihārepi chadanato udakapatanatṭhānato
muttamatteyyeva sahavāsadoso na vijjatīti daṭṭhabbaṃ.

Ekacce pana majjhimatthambhato dvādasahatthāyāmena daṇḍakena cakkam bhamitvā samantato bāhire lekham karonti, evam kate sā bāhiralekhā āvaṭṭato dvāsattatihatthamattā hoti, tato tam padesaṃ dvādasahatthena daṇḍakena minitvā bhājiyamānaṃ chabhāgameva hoti, tato tesam chabhāgānaṃ sīmāya ekekasmim mañce paññapiyamāne chaḷeva mañcaṭṭhānāni honti, tasmā ekasmim vaṭṭamaṇḍale cha bhikkhūyeva apubbaṃ acarimaṃ vasituṃ labhanti, na tato uddhanti vadanti. Kasmā pana evam karontīti? Pubbe vuttanayena “sabbattha dvādasahatthamattameva pamāṇa”nti gahitattā. Evam kira nesamadhippāyo - pārivāsiko pakatattassa bhikkhuno dvādasahatthabbhantare sayamāno sahavāso siyā, bāhire sayamāno vippavāso, tathā aññamaññassapīti. Evam karontānaṃ pana nesaṃ sakaadhippāyopi na sijjhati, kuto bhagavato adhippāyo.

Katham? Pārivāsiko bhikkhu pakatattabhikkhūnañca aññamaññassa ca dvādasahatthamatte padese hotūti nesamadhippāyo. Atha pana majjhimatthambham nimittaṃ katvā miniyamānā samantato bāhiralekhā thambhatoyeva dvādasahatthamattā hoti, na pakatattabhikkhūhi. Te hi thambhato bahi ekaratanadvitiratanādiṭṭhāne ṭhitā, bāhiratopi lekhāyeva thambhato dvādasahatthamattā hoti, na tassūpari nipannabhikkhu. So hi dviratanamattenapi tiratanamattenapi lekhāya antopi hoti bahipi. Aññamaññassapi chabhāgasīmāyeva aññamaññassa dvādasahatthamattā hoti, na tassūpari paññattamañco vā tattha nipannabhikkhu vā. Mañco hi ekaratanamattena vā dviratanamattena vā sīmaṃ atikkamitvā ṭhito, bhikkhūpi sayamānā na sīmāya upariyeva sayanti, vidatthimattena vā ratanamattena vā sīmaṃ atikkamitvā vā appatvā vā sayanti, tasmā te pārivāsikā bhikkhū pakatattabhikkhūnampi aññamaññassapi dvādasahatthamattaṭṭhāyino na honti, tato ūnāva honti, tasmā sakaadhippāyopi na sijjhati.

Bhagavato pana adhippāyo - yadi appabhikkhukādiaṅgasampannattā vihārassa vattaṃ anikkhipitvā antovihāreyeva parivasati, evam sati pakatattena bhikkhunā na ekacchanne āvāse vasitabbaṃ. Yadi tādisaāvāse vā anāvāse vā chadanato udakapatanaṭṭhānassa anto sayeyya, sahavāso nāma, ratticchedo hotīti ayamatto yathāvutta-pāliya ca aṭṭhakathāya ca pakāsetabbo. Na ekacchanne āvāse dvīhi vatthabbaṃ. Yadi vaseyya, vuḍḍhassa ratticchedoyeva, navakassa ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṇca hoti. Samavassā ce, ajānantassa ratticchedoyeva, jānantassa ubhayampīti ayamatto “tayo kho, upāli, pārivāsikassa bhikkhuno ratticchedā sahavāso vippavāso anārocanā”ti ca “na, bhikkhave, pārivāsikena bhikkhunā pārivāsikena vuḍḍhatarena saddhim na ekacchanne āvāse vatthabba”nti ca “vuḍḍhatarenāti ettha...pe... sace hi dve pārivāsikā ekato vaseyyum, te aññamaññassa ajjhācāraṃ ñatvā agāravā vā vippaṭisārino vā hutvā pāpiṭṭhataraṃ vā āpattiṃ āpajjeyyum vibbameyyum vā, tasmā nesaṃ sahaseyyā sabbappakārena paṭikkhittā”ti ca imehi pāliatṭhakathāpāṭhehi pakāsetabbo. Vippavāsepi pārivāsikena abhikkhuke āvāse na vatthabbaṃ, pakatattena vinā abhikkhuko āvāso na gantabbo, bahisīmāyaṃ bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānato dvādasahatthappamāṇassa upacārassa anto nisīditabbanti bhagavato adhippāyo.

Ayamatto “na, bhikkhave, pārivāsikena bhikkhunā sabhikkhukā āvāsā abhikkhuko āvāso gantabbo aññatra pakatattena aññatra antarāyā”tiādi ca “tayo kho, upāli...pe... anārocanā”ti ca “cattāro kho, upāli, mānattacārikassa bhikkhuno ratticchedā sahavāso, vippavāso, anārocanā, ūnegaṇecaraṇa”nti ca “vippavāsoti ekakasēva vāso”ti ca “ayañca yasmā gaṇassa ārocetvā bhikkhūnañca atthibhāvaṃ

sallakkhetvā vasi, tenassa ūnegaṇecaraṇadoso vā vippavāso vā na hotī”ti ca
 “atthibhāvaṃ sallakkhetvāti dvādasahatthe upacāre sallakkhetvā,
 anikkhattavattānaṃ upacārasīmāya āgatabhāvaṃ sallakkhetvā sahavāsādikāṃ
 veditabba”nti ca āgatehi pāliyaṭṭhakathā-vajirabuddhiṭikāpāṭhehi pakāsetabbo,
 tasmā vihāre parivasantassa upacārasīmāya abbhantare yattha katthaci vasantassa
 natthi vippavāso, bahiupacārasīmāyaṃ parivasantassa bhikkhūnaṃ
 nisinnapariyantato dvādasahatthabbhantare vasantassa ca natthi vippavāsoti, tañca
 parivāsakāle “ekena bhikkhunā saddhi”nti vacanato ekassapi bhikkhuno,
 mānattacaraṇakāle “catūhi pañcahi vā bhikkhūhi saddhi”nti vacanato ca catunnaṃ
 pañcannampi bhikkhūnaṃ hatthapāsabhūte dvādasahatthabbhantarepi vasitumaṃ
 labhati, natthi vippavāsoti daṭṭhabbaṃ.

Vattaṃ samādiyitvā tesāṃ bhikkhūnaṃ ārocitakālato pana paṭṭhāya kenaci
 karaṇiyena tesu bhikkhūsu gatesupi yathāvuttaatṭhakathāpāṭhanayena vippavāso na
 hoti. Tathā hi vuttaṃ vimativinodaniyaṃ “sopi kenaci kammena purearuṇe eva
 gacchatīti iminā ārocanāya katāya sabbesupi bhikkhūsu bahivihāraṃ gatesu
 ūnegaṇecaraṇadoso vā vippavāsadoso vā na hoti ārocitattā sahavāsassāti dasseti.
 Tenāha ‘ayañcā’tiādī”ti. Apare pana ācariyā “bahisīmāya vattasamādānaṭṭhāne
 vatiparikkhepopi pakatattabhikkhūheva kātabbo, na kammārahabhikkhūhi. Yathā
 loke bandhanāgārādi daṇḍakārahehi eva kattabbaṃ, na daṇḍārahehi, evamidhāpī”ti
 vadanti, tampi aṭṭhakathādīsu na dissati. Na hi vatiparikkhepo daṇḍakammattāya
 kārito, atha kho dassanūpacāravijahanatthameva. Tathā hi vuttaṃ sārattadāpaniyaṃ
 “gumbena vā vatiyā vā paṭicchannaṭṭhāneti dassanūpacāravijahanattha”nti. Tathā
 vimativinodaniyampi “gumbena vātiādi dassanūpacāravijahanattha”nti. Ito paraṃ
 aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva parivāsadānañca mānattadānañca veditabbaṃ. Yattha
 pana saṃsayitabbaṃ atthi, tattha saṃsayavinodanattāya kathetabbaṃ kathayāma.

Ekacce bhikkhū evaṃ vadanti - pārivāsiko bhikkhu vuḍḍhataropi samāno vatte
 samādinne navakaṭṭhāne ṭhito. Tathā hi vuttaṃ “yattha pana nisīdāpetvā parivāsanti,
 tattha sāmaṇerānaṃ jeṭṭhakena, bhikkhūnaṃ saṅghanavakena hutvā nisīditabba”nti
 tasmā ārocitakālādīsu “ahaṃ bhante”icceva vattabbaṃ, na “ahaṃ āvuso”ti.
 Tatrevāṃ vicāraṇā kātabbā - pārivāsikādayo bhikkhū
 seyyāpariyantaāsanapariyantabhāgitāya navakaṭṭhāne ṭhitā, na ekantena
 navakabhūtattā. Tathā hi vuttaṃ bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, pārivāsikānaṃ
 bhikkhūnaṃ pañca yathāvuḍḍhaṃ uposathaṃ pavāraṇaṃ vassikasāṭikaṃ oṇojanaṃ
 bhatta”nti. Aṭṭhakathāyañca “pakatattaṃ bhikkhuṃ disvā āsanā vuṭṭhātabbaṃ,
 pakatatto bhikkhu āsanena nimantetabbo”ti etissā pāliyā saṃvaṇṇanāya
 “vuṭṭhātabbaṃ, nimantetabboti tadahupasaṃpannampi disvā vuṭṭhātabbameva,
 vuṭṭhāya ca ‘ahaṃ iminā sukhanisinno vuṭṭhāpito’ti parammukhena na gantabbaṃ,
 ‘idaṃ ācariya āsanaṃ, ettha nisīdathā’ti evaṃ nimantetabbōyevā”ti ettheva
 “ācariyā”ti ālapanaviseso vutto, na aññattha. Yadi vuḍḍhatarenapi “bhante”icceva
 vattabbo siyā, idhāpi “idaṃ, bhante, āsana”nti vattabbaṃ bhavēyya, na pana
 vuttaṃ, tasmā na tesāṃ taṃ vacanaṃ sārato paccetabbaṃ. Imasmiṃ pana
 vinayasaṅghappakaraṇe “ārocentena sace navakatāro hoti, ‘āvuso’ti vattabbaṃ.
 Sace vuḍḍhataro, ‘bhante’ti vattabba”nti vuttaṃ, idaṃca “ekena bhikkhunā
 saddhi”nti heṭṭhā vuttattā taṃ paṭiggāhakabhūtaṃ pakatattaṃ bhikkhuṃ sandhāya
 vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Bahavo pana bhikkhū pārivāsikaṃ bhikkhuṃ saṅghamajjhe nisīdāpetvā vattaṃ yācāpetvā kammavācāpariyosāne samādāpetvā ārocanamakāretvā saṅghamajjhato nikkhamāpetvā parisapariyante nisīdāpetvā tattha nisinnena ārocāpetvā vattaṃ nikkhipāpenti, evaṃ karontānañca nesam ayamadhippāyo - ayaṃ bhikkhu vatte asamādinne vuḍḍhaṭṭhāniyopi hoti, tasmā yācanakāle ca kammavācāsavanakāle ca vattasamādānakāle ca saṅghamajjhe nisīdanāraho hoti, vatte pana samādinne navakaṭṭhāniyo, tasmā na saṅghamajjhe nisīdanāraho, āsanapariyantabhāgitāya parisapariyanteyeva nisīdanārahoti, tadetaṃ evaṃ vicāretabbaṃ - ayaṃ bhikkhu saṅghamajjhe nisīdamāno āsanaṃ gahetvā yathāvuḍḍhaṃ nisinno na hoti, atha kho kammārahabhāvena āsanaṃ aggahetvā añjaliṃ paggahetvā ukkuṭikameva nisinno hoti, kammāraho ca nāma saṅghamajjheyeva ṭhapetabbo hoti, no bahi, tasmā “saṅghamajjhe nisīdanāraho na hoti”ti na sakkā vattuṃ tasmiṃ kāle, nikkhamāpita ca vattārocanavattanikkhipanānaṃ anīṭṭhitattā aññamaññaṃ āhacca suṭṭhu nisinnaṃ bhikkhusaṅghaṃ pariharitumasakkuṇeyyattā, cīvarakaṇṇapādapiṭṭhiādīhi bādhitattā agāravakiriyaṃ viya dissati, ārocanakiriyañca vattanikkhipanañca saṅghamajjheyeva kattabbaṃ pariyanthe nisīditvā karonto aṭṭhakathāvirodho hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “vattaṃ samādiyitvā tattheva saṅghassa ārocetabbaṃ...pe... ārocetvā sace nikkhipitukāmo, vuttanayeneva saṅghamajjhe nikkhipitabba”nti. Kasmā? Samādānaṭṭhāneyeva ārocāpetvā tattheva nikkhipāpetvā niṭṭhitasabbakiccameva nikkhamāpetvā attano āsane nisīdāpento ñāyāgatoti amhākaṃ khanti.

Tathā sāyaṃ vattārocanakāle bahūsu pārivāsikesu vuḍḍhataraṃ paṭhamam samādāpetvā ārocāpetvā anukkamena sabbapacchā navakataraṃ samādāpenti ārocāpenti, pāto nikkhipanakāle pana navakataraṃ paṭhamam ārocāpetvā nikkhipāpenti, tato anukkamena vuḍḍhataraṃ sabbapacchā ārocāpetvā nikkhipāpenti. Tesam ayamadhippāyo siyā - yadā dasa bhikkhū pakatattā dasa bhikkhū pārivāsikā honti, tadā vuḍḍhatarena paṭhamam samādiyitvā ārocite tassa ārocanam avasesā ekūnavīsati bhikkhū suṇanti, dutiyassa aṭṭhārasa, tatiyassa sattarasāti anukkamena hāyitvā sabbanavakassa ārocanam dasa pakatattā suṇanti sesānaṃ apakatattabhāvato. Tato nikkhipanakāle sabbanavako pubbe attanā ārocitānaṃ dasannaṃ bhikkhūnaṃ ārocetvā nikkhipati, tato paṭilomena dutiyo ekādasannaṃ, tatiyo dvādasannanti anukkamena vaḍḍhitvā sabbajetṭhako attanā pubbe ārocitānaṃ ekūnavīsati bhikkhūnaṃ ārocetvā nikkhipati, evaṃ yathānukkamena nikkhipanaṃ hoti. Sabbajetṭhake pana paṭhamam nikkhitte sati pubbe attanā ārocitānaṃ navannaṃ bhikkhūnaṃ tadā apakatattabhāvato ārocitānaṃ santike nikkhipanaṃ na hoti, tathā sesānaṃ. Tesam pana ekaccānaṃ ūnaṃ hoti, ekaccānaṃ adhikaṃ, tasmā yathāvuttanayena sabbanavakato paṭṭhāya anukkamena nikkhipitabbanti.

Evaṃvādīnaṃ pana tesamāyasmantānaṃ vāde pakatattāyeva bhikkhū ārocetabbā honti, no apakatattā. Pubbe ārocitānaṃyeva santike vattaṃ nikkhipitabbaṃ hoti, no anārocitānaṃ. Evaṃ pana pakatattāyeva bhikkhū ārocetabbā na honti, atha kho apakatattāpi “sace dve pārivāsikā gataṭṭhāne aññamaññaṃ passantī, ubho hi aññamaññaṃ ārocetabba”nti aṭṭhakathāyaṃ vuttattā. Pubbe ārocitānampi anārocitānampi santike ārocetvā nikkhipitabbameva “sace so bhikkhu kenacideva karaṇīyena pakkanto hoti, yaṃ aññaṃ sabbapaṭhamam passati, tassa ārocetvā nikkhipitabba”nti vuttattā, tasmā tathā akarontepi sabbesaṃ ārocitattā natthi doso. Appekacce bhikkhū “pakatattassevāyaṃ ārocanā”ti maññaṃānā sāyaṃ

vuḍḍhapaṭipāṭiyā vattaṃ samādiyitvā ārocetvā attano sayanaṃ pavisitvā dvārajaggaṇasayanasodhanādīni karontā aññesaṃ ārocitaṃ na suṇanti. Appekacce pāto sayāṃ ārocetvā nikkhipitvā aññesaṃ ārocanaṃ vā nikkhipanaṃ vā anāgametvā bhikkhācārādīnaṃ atthāya gacchanti, evaṃ karontānaṃ tesāṃ ārocanaṃ ekaccānaṃ asutabhāvasambhavato sāsāṅko hoti pārivāsikānaṃ aññamaññārocanaṃ pakaraṇesu āgatattā. Na kevalaṃ sārattadīpaniyaṃyeva, atha kho vajirabuddhiṭṭikāyampi “sace dve pārivāsikā gataṭṭhāne aññamaññaṃ passanti, ubhohipi aññamaññaṃ ārocetabbaṃ avisesena ‘āgantukena ārocetabbaṃ, āgantukassa ārocetabba’nti vuttattā”ti vuttaṃ.

Tathā appekacce pakatattā bhikkhū pārivāsikesu bhikkhūsu sāyaṃ vattasamādānatthaṃ pakatattasālato nikkhamitvā attano attano sayanasamīpaṃ gatesu attano sayanapaññaṇapaakkhārāṭṭhapanāaññamaññaālāpasallāpakaraṇādivasena āḷolentā pārivāsikānaṃ vattārocanaṃ na suṇanti, na manasi karonti. Appekacce pāto vattanikkhipanakāle pārivāsikabhikkhūsu vattārocanavattanikkhipanāni karontesupi niddāpasutā hutvā na suṇanti. Evaṃ karontānampi tesāṃ ekaccānaṃ assutasambhavato vattārocanaṃ sāsāṅkaṃ hotīti. Hotu sāsāṅkaṃ, suṇantānaṃ assutasambhavepi ārocakānaṃ sammāārocanaṃ vattassa paripuṇṇattā ko dosoti ce? Ārocakānaṃ sammā ārocitattā vatte paripuṇṇepi vattabhedadukkaṭatova vimutto siyā, na ratticchedato. Vuttañhi samantapāsādikāyaṃ “sace vāyamantopi sampāpuṇiṭuṃ vā sāvetuṃ vā na sakkoti, ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭa”nti.

Athaññe bhikkhū vattaṃ samādiyitvā rattiṃ nipannā niddābhāvena manussasaddampi suṇanti, bheriādisaddampi suṇanti, sakaṭanāvādiyānasaddampi suṇanti, te tena saddena āsaṅkanti “bhikkhūnaṃ nu kho aya”nti, te tena kāraṇena ratticchedaṃ maññaṃti. Kasmā? “Ayañca nesaṃ chattaṣaddaṃ vā ukkāṣiṭasaddaṃ vā khipiṭasaddaṃ vā sutvā āgantukabhāvaṃ jānāti, gantvā ārocetabbaṃ. Gatakāle jānantenapi anubandhitvā ārocetabbameva. Sampāpuṇiṭuṃ asakkontassa ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭa”nti vuttattāti. Te evaṃ saññaṇpetabbā - māyasmanto evaṃ maññaṃti, nāyaṃ pāṭho bahisīmaṭṭhavasena vutto, atha kho upacārasīmaṭṭhavasena vutto. Vuttañhi tattheva “yepi antovihāraṃ appavisitvā upacārasīmaṃ okkamitvā gacchanti”ti. Tatthapi āgantukabhāvassa jānitattā ratticchedo hoti, tasmā dūresaddasavanamattena ratticchedo natthi, “ayaṃ bhikkhūnaṃ saddo, ayaṃ bhikkhūhi vāditabherighaṇṭṭādisaddo, ayaṃ bhikkhūhi pājitasakaṭanāvādisaddo”ti nisinnaṭṭhānato jānantoyeva ratticchedakaro hoti. Tenāha “āyasmā karavīkatissatthero ‘samaṇo aya’nti vavatthānameva pamāṇa”nti.

Divā dūre gacchantāṃ janakāyaṃ disvāpi “ime bhikkhū nu kho”ti parikappentā ratticchedaṃ maññaṃti, tampi akāraṇaṃ. Kasmā? “Bhikkhū”ti vavatthānassa abhāvā. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “nadīādīsu nāvāya gacchantampi paratīre ṭhitampi ākāse gacchantampi pabbatathalaaraññaḍīsu dūre ṭhitampi bhikkhuṃ disvā sace ‘bhikkhū’ti vavatthānaṃ atthi, nāvādīhi vā gantvā mahāsaddaṃ katvā vā vegena anubandhitvā vā ārocetabba”nti. Iti bhikkhuṃ disvāpi “bhikkhū”ti vavatthānameva pamāṇaṃ. Abhikkhuṃ pana “bhikkhū”ti vavatthāne santepi vā asantepi vā kiṃ vattabbaṃ atthi, bahavo pana bhikkhū idaṃ rūpadassanaṃ saddasavanañca

āsaṅkantā “pabhāte sati taṃ dvayaṃ bhavēyya, tasmā manussānaṃ gamanakālasaddakaraṇakālato pubbeyeṃ vattaṃ nikkhipitabba”nti maññaṃ mānā anugateyeṃ aruṇe vattaṃ nikkhipanti, tadayuttaṃ ratticchedattāti.

Atha pana vinayadharena “kittakā te āpattiyo, chādesi, kīvatihaṃ paṭicchādesi”ti puṭṭho samāno “ahaṃ, bhante, āpattipariyantaṃ na jānāmi, rattipariyantaṃ na jānāmi, āpattipariyantaṃ nassarāmi, rattipariyantaṃ nassarāmi, āpattipariyante vematiko, rattipariyante vematiko”ti vutte “ayaṃ bhikkhu suddhantaparivāsāraho”ti ñatvā tassapi duvidhattā cūlasuddhantamahāsuddhantavasena “tesu ayaṃ bhikkhu imassa araho”ti ñāpanatthaṃ upasampadato paṭṭhāya anulomakkamena vā ārocitadivasato paṭṭhāya paṭilomakkamena vā “kittakaṃ kālaṃ tvaṃ ārocanaāvikaraṇādivasena suddho”ti pucchitvā “āma bhante, ettakaṃ kālaṃ ahaṃ suddhomhi”ti vutte “ayaṃ bhikkhu ekaccaṃ rattipariyantaṃ jānāti, tasmā cūlasuddhantāraho”ti ñatvā tassa suddhakālaṃ apanetvā asuddhakālavasena pariyaṇtaṃ katvā cūlasuddhantaparivāso dātabbo. Ayaṃ uddhampi ārohati, adhopi orohati. Yo pana anulomavasena vā paṭilomavasena vā pucchiyamāno “sakalampi rattipariyantaṃ ahaṃ na jānāmi nassarāmi, vematiko homi”ti vutte “ayaṃ bhikkhu sakalampi rattipariyantaṃ na jānāti, tasmā mahāsuddhantāraho”ti ñatvā tassa upasampadato paṭṭhāya yāva vattasamādānā ettakaṃ kālaṃ pariyaṇtaṃ katvā mahāsuddhantaparivāso dātabbo. Uddhamārohanaadhoorohanabhāvo panesaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttōyeṃ. Ito parampi vidhānaṃ aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneṃ daṭṭhabbaṃ.

Idāni pana bahavo bhikkhū “ayaṃ cūlasuddhantāraho, ayaṃ mahāsuddhantāraho”ti avicinantā antokammavācāyaṃ “āpattipariyantaṃ na jānāti, rattipariyantaṃ na jānāti, āpattipariyantaṃ nassarati, rattipariyantaṃ nassarati, āpattipariyante vematiko, rattipariyante vematiko”ti avisesavacanameṃ manasi karontā “imāya kammavācāya dinnāṃ suddhantaparivāsaṃ gahetvā pañcāhamattaṃ vā dasāhamattaṃ vā parivasitvā aparīyantarattipaṭicchādītāhi aparīyantāhi āpattīhi mokkho hoti”ti maññaṇtā pañcāhamattaṃ vā dasāhamattaṃ vā parivasitvā mānattaṃ yācanti, eṃaṃ karontā te bhikkhū sahaṃsakkhattaṃ parivasantāpi āpattito na mucceyyuṃ. Kasmāti ce? Pāḷiyā ca aṭṭhakathāya ca virujjhanato. Vuttañhi pāḷiyaṃ “yāvatihaṃ jānaṃ paṭicchādeti, tāvatihaṃ tena bhikkhunā akāmā parivatthabbaṃ. Parivutthaparivāseṃ bhikkhunā uttari chārattaṃ bhikkhumānattāya paṭipajjitabbaṃ. Ciṇṇamānatto bhikkhu yattha siyā vīsatiḃaṇo bhikkhusaṅgho, tattha so bhikkhu abbhetaṃ”ti, tasmā paṭicchannadivasamattaṃ aparivasitvā mānattāraho nāma na hoti, amānattārahassa mānattadānaṃ na ruhati, aciṇṇamānatto abbhānāraho na hoti, anabbhānārahassa abbhānaṃ na ruhati, anabbhito bhikkhu āpattimutto pakatatto na hoti ti ayamettha bhagavato adhippāyo.

Aṭṭhakathāyaṃ pana cūlasuddhante “taṃ gahetvā parivasantena yattakaṃ kālaṃ attano suddhiṃ jānāti, tattakaṃ apanetvā avasesaṃ māsaṃ vā dvimāsaṃ vā parivasitabba”nti, mahāsuddhante “taṃ gahetvā gahitadivasato yāva upasampadadivaso, tāva rattiyo gaṇetvā parivasitabba”nti vuttaṃ, tasmā paṭicchannarattippamāṇaṃ parivasantōyeṃ mānattāraho hoti, na pañcāhadāsāharattippamāṇamattaṃ parivasantoti ayaṃ aṭṭhakathācariyānaṃ adhippāyo. Teneṃ ca kāraṇeṃ desanāārocanaḃdīhi sabbakālaṃ āpattiṃ sodhetvā vasantānaṃ lajjīpesalānaṃ sikkhākāmānaṃ bhikkhūnaṃ suddhantaparivāsaṃ dātuṃ

ayuttarūpo, desanāārocanādīhi āpattiṃ asodhetvā pamādasasena cirakālaṃ vasantānaṃ janapadavāsikādīnaṃ dātuṃ yuttarūpoti veditabbaṃ. Etthāpi avasesavinicchayo aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbo.

Atha pana vinayadharena “tvam, āvuso, kataraāpattiṃ āpanno, kati rattiyo te chādītā”ti puṭṭho “aham, bhante, saṅghādisesaṃ āpattiṃ āpajjitvā pakkhamattaṃ paṭicchādītā, tenāhaṃ saṅghaṃ pakkhaparivāsaṃ yācitvā saṅghena dinne pakkhaparivāse parivasitvā anikkhittavattova hutvā antarā saṅghādisesāpattiṃ āpajjitvā pañcāhamattaṃ chādītā”ti vutte “ayaṃ bhikkhu samodhānaparivāsāraho, tīsu ca samodhānaparivāsesu odhānasamodhānāraho”ti ñatvā “tena hi bhikkhu tvam mūlāyapaṭikassanāraho”ti vatvā taṃ mūlāya paṭikassitvā parivutthadivase adivase katvā antarā paṭicchanne pañca divase mūlāpattiyā paṭicchannesu divasesu samodhānetvā odhānasamodhāno dātabbo. Ito parāni odhānasamodhāne vattabbavacanāni pāliyaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbāni.

Atha pana vinayadharena puṭṭho “aham, bhante, sambahulā saṅghādisesā āpattiyo āpajjiṃ, sambahulā āpattiyo ekāhappaṭicchannāyo...pe... sambahulā āpattiyo dasāhappaṭicchannāyo”ti vutte “ayaṃ bhikkhu agghasamodhānāraho”ti ñatvā tāsāṃ āpattīnaṃ yā āpattiyo ciratarappaṭicchannāyo, tāsāṃ agghena samodhānaparivāso dātabbo. Tatrevaṃ vadanti - “yā āpattiyo ciratarappaṭicchannāyo, tāsāṃ agghena samodhānaparivāso dātabbo”ti vutto, evaṃ sante pakkhappaṭicchannamāsappaṭicchannādīsu kathanti? Tesupi “yā āpattiyo pakkhappaṭicchannāyo, yā āpattiyo māsappaṭicchannāyo”ti vattabboti. Yadi evaṃ pālivirodho āpajjati. Pāliyañhi dasāhappaṭicchannapariyosānā eva āpatti dassitā, na pakkhappaṭicchannamāsappaṭicchannādayoti? Saccaṃ, pāliyaṃ tathādassanaṃ pana nayadassanamattaṃ. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “pañcadasa divasāni paṭicchannāya ‘pakkhappaṭicchanna’nti vatvā yojanā kātābbā...pe... evaṃ yāva saṭṭhisamvaccharaṃ, atirekasatṭhisamvaccharappaṭicchannanti vā tato vā bhiyyopi vatvā yojanā kātābbā”ti. Mahāpadumattherenapi vuttaṃ “ayaṃ samuccayakkhandhako nāma buddhānaṃ ṭhitakālasadiso, āpatti nāma paṭicchannā vā hotu appaṭicchannā vā samakaūnataraatirekappaṭicchannā vā, vinayadharassa kammavācaṃ yojetuṃ samatthabhāvoyevettha pamāṇa”nti, tasmā pakkhappaṭicchannādīnaṃ kammavācākaraṇe kukkucchaṃ na kātābbanti.

Hotu, evampi pakkhappaṭicchannaṃ pariyaṇṭaṃ katvā katāya kammavācāya tato uddhaṃ āpatti natthīti kathaṃ jāneyyāti? Idāni sikkhākāmā bhikkhū devasikampi desanārocanāvikaraṇāni karonti ekāhikadvīhikādivasena, kiccapasutā hutvā tathā asakkontāpi uposathadivasāṃ nātikkamanti, gilānādivasena tadatikkantāpi atikkantabhāvaṃ jānanti, tasmā tadatikkantabhāve sati atirekapakkhappaṭicchannamāsappaṭicchannādivasena vaḍḍhetvā kammavācaṃ kareyya, tadatikkantabhāve pana asati pakkhappaṭicchannapariyaṇṭā hoti, tasmā pakkhappariyaṇṭakammavācākaraṇaṃ ñāyāgataṃ hotīti daṭṭhabbaṃ.

Evaṃ hotu, tathāpi yadetaṃ “sambahulā āpattiyo ekāhappaṭicchannāyo...pe... sambahulā āpattiyo pakkhappaṭicchannāyo”ti vuttaṃ, tattha imināyeva anukkamena mayā paṭicchādītā āpattiyo hontīti kathaṃ jāneyya, ajānane ca sati “yā ca khvāyaṃ, āvuso, āpatti ajānappaṭicchannā, adhammikaṃ tassā āpattiyā parivāsādānaṃ, adhammattā na ruhatī”ti idaṃ āpajjati? Nāpajjati. Tattha hi āpattiyā āpannabhāvaṃ ajānanto hutvā paṭicchādeti, tasmā “āpatti ca hoti āpattisaññī cā”ti vuttaāpattisaññitābhāvā appaṭicchannameva hoti, tasmā appaṭicchannāya āpattiyā

parivāsadānaṃ adhammikaṃ hoti. Idha pana “ettakā rattiyo mayā chāditā”ti channakārameva na jānāti, tadajānabhāve satipi parivāsadānaṃ ruhati. Teneva ca kāraṇena suddhantaparivāse “āpattipariyantaṃ na jānāti, rattipariyantaṃ na jānāti, āpattipariyantaṃ nassarati, rattipariyantaṃ nassarati, āpattipariyante vematiko, rattipariyante vematiko”ti rattipariyantassa ajānanaasaraṇavematikabhāve satipi parivāsadānaṃ vuttaṃ, tasmā chāditakālaṃ tathato ajānantopi “sambahulā āpattiyo ekāhappaṭicchannāyo...pe... sambahulā āpattiyo pakkhappaṭicchannāyo”ti ettha appaviṭṭhassa abhāvā sampajjatiyevāti daṭṭhabbaṃ.

Athāpi evaṃ vadeyyuṃ - “sambahulā āpattiyo ekāhappaṭicchannāyo...pe... sambahulā āpattiyo pakkhappaṭicchannāyo”ti vutte tesu divasesu āpattiyo atthi paṭicchannāyopi, atthi appaṭicchannāyopi, atthi cirappaṭicchannāyopi, atthi acirappaṭicchannāyopi, atthi ekāpi, atthi sambahulāpi, sabbā tā āpattiyo eteneva padena saṅgahitā siyunti? Saṅgahitā eva. Na hettha saṃsayo kātabbo. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “aññasmiṃ pana āpattivuṭṭhāne idaṃ lakkhaṇaṃ - yo appaṭicchannaṃ āpattiṃ ‘paṭicchannā’ti vinayakammaṃ karoti, tassa āpatti vuṭṭhāti. Yo paṭicchannaṃ ‘appaṭicchannā’ti vinayakammaṃ karoti, tassa na vuṭṭhāti. Acirappaṭicchannaṃ ‘cirappaṭicchannā’ti karontassapi vuṭṭhāti, cirappaṭicchannaṃ ‘acirappaṭicchannā’ti karontassa na vuṭṭhāti. Ekaṃ āpattiṃ āpajjitvā ‘sambahulā’ti karontassapi vuṭṭhāti ekaṃ vinā sambahulānaṃ abhāvato. Sambahulā pana āpajjitvā ‘ekaṃ āpajji’nti karontassa na vuṭṭhāti”ti, tasmā etehi padehi sabbāsaṃ paṭicchannāpattīnaṃ saṅgahitattā tāhi āpattīhi vuṭṭhānaṃ sambhavatīti daṭṭhabbaṃ.

Atha pana vinayadharena puṭṭho “ahaṃ, bhante, sambahulā saṅghādisesā āpattiyo āpajjiṃ ekaṃ sukkavissaṭṭhiṃ, ekaṃ kāyasamsaggaṃ, ekaṃ duṭṭhullavācaṃ, ekaṃ attakāmaṃ, ekaṃ sañcarittaṃ, ekaṃ kuṭikāraṃ, ekaṃ vihārakāraṃ, ekaṃ duṭṭhadosaṃ, ekaṃ aññabhāgiyaṃ, ekaṃ saṅghabhedaṃ, ekaṃ bhedaṇuvattakaṃ, ekaṃ dubbacaṃ, ekaṃ kuladūsaka”nti vutte “ayaṃ bhikkhu missakasamodhānaparivāsāraho”ti ñatvā aṭṭhakathāyaṃ āgatanayena parivāso dātabbo. Etthāha - agghasamodhānamissakasamodhānaṃ ko viseso, kiṃ nānākaraṇanti? Vuccate - agghasamodhānaparivāso acirappaṭicchannā āpattiyo cirappaṭicchannāyaṃ āpattiyaṃ samodhānetvā tassā cirappaṭicchannāya āpattiyā agghavasena dīyati, missakasamodhānaparivāso nānāvattukā āpattiyo samodhānetvā tāsaṃ missakavasena dīyati, ayametesam viseso. Atha vā agghasamodhāno sabhāgavatthūnaṃ āpattīnaṃ samodhānavasena hoti, itaro visabhāgavatthūnanti ācariyā. Tenevāha ācariyavajirabuddhitthero “agghasamodhāno nāma sabhāgavatthukāyo sambahulā āpattiyo āpannassa baturattiṃ paṭicchāditāpattiyaṃ nikkhipitvā dātabbo, itaro nānāvattukānaṃ vasenāti ayametesam viseso”ti.

Atha siyā “evaṃ cirappaṭicchannāyo ca acirappaṭicchannāyo ca nānāvattukāyo āpattiyo āpajjantassa ko parivāso dātabbo agghasamodhāno vā missakasamodhāno vā, atha tadubhayā vā”ti. Kiñcettha - yadi agghasamodhānaṃ dadeyya, cirappaṭicchannāhi ca acirappaṭicchannāhi ca sabhāgavatthukāhi āpattīhi vuṭṭhito bhavēyya, cirappaṭicchannāhi ca acirappaṭicchannāhi ca no visabhāgavatthukāhi. Yadi ca missakasamodhānaṃ dadeyya, samānakālapaṭicchannāhi visabhāgavatthūhi āpattīhi vuṭṭhito bhavēyya, no asamānakaālapaṭicchannāhi sabhāgavatthukāhi ca, atha tadubhayampi dadeyya, “ekasmiṃ kamme dve parivāsā

dātabbā”ti neva pāḷiyam, na aṭṭhakathāyaṃ vuttanti? Vuccate - idaṃhi sabbampi parivāsādikam vinayakammam vatthuvaseṇa vā gottavaseṇa vā nāmasaseṇa vā āpattivaseṇa vā kātum vaṭṭatiyeva.

Tattha sukkavissatṭhīti vatthu ceva gottaṃca. Saṅghādisesoti nāmañceva āpatti ca. Tattha “sukkavissatṭhiṃ kāyasamsagga”ntiādivacanenāpi “nānāvattukāyo”ti vacanenapi vatthu ceva gottaṃca gahitaṃ hoti, “saṅghādiseso”ti vacanenapi “āpattiyō”ti vacanenapi nāmañceva āpatti ca gahitā hoti, tasmā agghasamodhānavaseṇa parivāse dinne “aham, bhante, sambahulā saṅghādisesā āpattiyō āpajji”ntiādivacaneneva vatthussa ca gottassa ca nāmassa ca āpattiyā ca gahitattā cirappaṭicchannāhi acirappaṭicchannāhi ca sabhāgavatthukāhi ca visabhāgavatthukāhi ca sabbāhi āpattīhi vuṭṭhātīti daṭṭhabbam. Vuttañhetam samantapāsādikāyaṃ “ettha ca ‘saṅghādisesā āpattiyō āpajjiṃ nānāvattukāyo’tipi ‘saṅghādisesā āpattiyō āpajji’ntipi evaṃ pubbe vuttanayena vatthuvaseṇapi gottavaseṇapi nāmasaseṇapi āpattivaseṇapi yojetvā kammavācam kātum vaṭṭatiyevāti ayaṃ missakasamodhāno”ti, imasmiṃca vinayasaṅghahappakaraṇe tattheva vatvā “tasmā na idha visum kammavācam yojetvā dassayissāma, pubbe sabbāpattisādhāraṇam katvā yojetvā dassitāya eva kammavācāya nānāvattukāhipi āpattīhi vuṭṭhānasambhavato sāyevettha kammavācā ala”nti.

Yadi evaṃ ācariyavajirabuddhittherena dvinnam viseso na vattabbo, atha kasmā vuttoti? Tisu samodhānaparivāsesu odhānasamodhāno mūlāyapaṭikassanāya odhūnitakāleyeva dātabbo, agghasamodhānamissakasamodhānaparivāsā pana visumyeva dātabbā. “Evaṃ dinne etesaṃ ko viseso”ti cintāyaṃ visesasambhavamattadassanattam vutto. Aṭṭhakathāyaṃ pana parivāsādikammassa lakkhaṇam dassetum “vatthuvaseṇa vā”tiādimāha, tasmā lakkhaṇavaseṇeva sabhāgavatthukāhipi āpattīhi vuṭṭhānam sambhavati. Teneva ca kāraṇena sārattadāpanināmikāyaṃ vinayaṭikāyaṃ vimativinodanināmikāyaṃ vinayaṭikāyaṃ na koci viseso vuttoti daṭṭhabbo.

Yadi evaṃ missakasamodhānakammavācāyapi cirappaṭicchannāhi acirappaṭicchannāhipi āpattīhi vuṭṭhānam sambhaveyya. Tatthapi hi “aham, bhante, sambahulā saṅghādisesā āpattiyō āpajjiṃ nānāvattukāyo”tipi “ekā sukkavissatṭhi...pe... ekā kuladūsakā”tipi vattabbam. Evaṃ sati “sambahulā”tipi “saṅghādisesā āpattiyō”tipi vatthugottanāmāpattīhi kittanasambhavato cirappaṭicchannāhipi acirappaṭicchannāhipi āpattīhi vuṭṭhānam sambhaveyyāti? Na panevaṃ daṭṭhabbam. Vatthādikittanañhi sabbāpattīnam gaṇhanattam hoti. Evaṃ gaṇhantepi paṭicchannakālassa akathitattā “ettakaṃ nāma kālam parivasitabba”nti na paññāyati, tasmīṃ apaññāyamāne tena pamāṇena parivāso na hoti, tasmīṃ asati āpattito vuṭṭhānam na sambhavati, tasmā missakasamodhānakammavācāya cirappaṭicchannāhipi acirappaṭicchannāhipi āpattīhi vuṭṭhānam na sambhavatīti daṭṭhabbam.

Parivāsavinicchayakathā niṭṭhitā.

Mānattavinicchayakathā

Mānattakathāyampi mānattam nāma appaṭicchannamānattam paṭicchannamānattam pakkhamānattam samodhānamānattanti catubbidham hoti. Tattha yo bhikkhu saṅghādisesaṃ āpattiṃ āpajjitvā tam divasameva āroceti, ekarattimattampi na

paṭicchādeti, tassa parivāsaṃ adatvāva dinnam mānattam appaṭicchannamānattam nāma. Yo āpajjitvā dasahi ākārehi vinā tam divasaṃ nāroceti, ekarattādivasena paṭicchādeti, tattha yathāpaṭicchannadivasaṃ parivāsaṃ datvā parivutthaparivāsassa dinnam mānattam paṭicchannamānattam nāma. Āpattim āpajjitvā paṭicchannāya vā appaṭicchannāya vā bhikkhuniyā pakkhamattameva dinnam mānattam pakkhamānattam nāma. Bhikkhu pana paṭicchannāya āpattiyā parivasitvā anikkhittavattakāleyeva puna āpajjitvā na paṭicchādeti, tassa mūlāya paṭikassitvā parivutthadivase adivase katvā appaṭicchāditattā samodhānaparivāsaṃ adatvā dinnam mānattam samodhānamānattam nāma. Mānattārahakālepi mānattacaraṇakālepi abbhānārahakālepi eseva nayo. Tesu tīṇi mānattāni aṭṭhakathāyaṃ vuttanayena suviññeyyattā na vuttāni. Pakkhamānattam pacchā āgamissati.

Yāni pana parivāsamānattāni anavaṭṭhitattā puthujjanassa gihiādivasena parivattane sati puna dātabbādātabbabbhāve saṅkitabbāni, tāni dassetuṃ pāliyaṃ anekehi pakārehi vitthārato vuttāni. Tesu bhikkhūnaṃ saṃsayavinodanattāya ekadesaṃ dassetuṃ “sace kocī”tiādimāha. Tattha vibbhamatīti virūpo hutvā bhamati, hīnāyāvattati gihī hotīti attho. Sāmaṇero hotīti upasampannabhāvaṃ jahitvā sāmaṇerabhāvaṃ upagacchati. Tattha pārājikappattabhāvena vā “gihīti maṃ dhārethā”tiādinā sikkhāpaccakkhānena vā gihī hoti. Tesu paṭhamena puna upasampadāya abhabbattā puna parivāso na ruhatiyeva, dutiyena pana puna upasampadāya bhabbattā “so ce puna upasampajjati”ti vuttaṃ. Itaro pana pārājikappattabhāvena sāmaṇero na hoti. Kasmā? Saraṇagamanādīnaṃ vinassanato. Vuttañhi vimativinodaniyaṃ “upasampannānampi pārājikasamaāpattiyā saraṇagamanādisāmaṇerabhāvassapi vinassanato senāsanaggāho ca paṭippassambhati, saṅghalābhampi tena labhantīti veditabba”nti, gihī pana hutvā puna sāmaṇerabhāvamattaṃ laddhabbaṃ hoti. “Sāmaṇeroti maṃ dhārethā”tiādinā pana sikkhāpaccakkhāne kate siyā sāmaṇerabhāvo, tatopi puna upasampajjitukāmatāya sati siyā upasampannabhāvo. “Gihīti maṃ dhārethā”tiādinā sikkhāpaccakkhānaṃ katvā gihibhāvaṃ upagatepi puna sāmaṇerapabbajjaṃ pabbajitvā sāmaṇero hoti. Tato puna upasampajjituṃ laddhabbattā “puna upasampajjati”ti vutto. Tesam bhikkhubhāve parivāse aniṭṭhitepi gihisāmaṇerabhāvaṃ pattattā parivāso na ruhati upasampannānameva parivāsassa bhagavatā paññattattāti attho.

Evaṃ sante puna upasampajjantassa kiṃ parivāso puna dātabboti āha “so ce puna upasampajjati”tiādi. Tassattho - so vibbhantako so vā sāmaṇero puna upasampannabhāvaṃ upagacchati, purimaṃ pubbe bhikkhubhūtakāle dinnam parivāsadānaṃ eva idāni parivāsadānaṃ hoti. Yo parivāso pubbe bhikkhubhūtakāle dinno, so parivāso sudinno, dudinno na hoti. Yo yattako kālo parivuttho, so tattako kālo suparivutthoyeva hoti, na duparivuttho, tasmā avaseso kālo parivasitabboti. Idaṃ vuttaṃ hoti - pubbe bhikkhukāle pakkhappaṭicchannāya āpattiyā parivāsaṃ gahetvā dasadivasamattaṃ parivasitvā aniṭṭhiteyeva parivāse vibbhamitvā sāmaṇero vā hutvā puna upasampannena avasesapañcadivase parivasitvā parivāso niṭṭhāpetabboti. Mānattārahādīsupi eseva nayo. Ummattakādīsupi tasmim kāle ajānantattā “parivāso na ruhati”ti vuttaṃ. Tiṇṇampi ukkhittakānaṃ kammanānāsaṃvāsakattā tehi sahasaṃvāsoyeva natthīti ukkhittakānaṃ parivāso na ruhatīti vuttaṃ.

Sace puna osāriyatīti ukkhepanīyakammaṃ paṭippassambhanavasena samānasamvāsakabhāvaṃ pavesīyati. “Sace kassaci bhikkhuno itthilīṅgaṃ pātubhavatī”tiādīsu aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva attho suviññeyyo hoti. Yaṃ pana vuttaṃ “pakkhamānattaṃ pacchā āgamissatī”ti, tatvevaṃ jānitabbaṃ - pakkhamānattanti bhikkhuniyā dātabbamānattaṃ. Taṃ pana paṭicchannāyapi appaṭicchannāyapi āpattiyaṃ aḍḍhamāsamattameva dātabbaṃ. Vuttañhettaṃ “garudhammaṃ ajjhāpannāya bhikkhuniyā ubhatosaṅghe pakkhamānattaṃ caritabba”nti. Taṃ pana bhikkhunīhi attano sīmaṃ sodhetvā vihārasīmāya vā vihārasīmaṃ sodhetuṃ asakkontīhi khaṇḍasīmāya vā sabbantimena paricchedena catuvaggagaṇaṃ sannipātāpetvā dātabbaṃ. Sace ekā āpatti hoti, ekissā vasena, sace dve vā tisso vā sambahulā vā ekavattukā vā nānāvattukā vā, tāsāṃ tāsāṃ vasena vattugottanāmaāpattīsu yaṃ yaṃ icchati, taṃ taṃ ādāya yojanā kātabbā.

Tatridaṃ ekāpattivāsena mukhamattanidassanaṃ - tāya āpannāya bhikkhuniyā bhikkhunisaṅghaṃ upasaṅkamitvā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vuḍḍhānaṃ bhikkhunīnaṃ pāde vanditvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā evamassa vacanīyo “ahaṃ, ayye, ekaṃ āpattiṃ āpajjiṃ gāmantaraṃ, sāhaṃ, ayya, e ekissā āpattiyaṃ gāmantarāya pakkhamānattaṃ yācāmī”ti. Evaṃ tikkhattuṃ yācāpetvā byattāya bhikkhuniyā paṭibalāya saṅgho ñāpetabbo “suṇātu me, ayye, saṅgho, ayaṃ itthannāmā bhikkhunī ekaṃ āpattiṃ āpajji gāmantaraṃ, sā saṅghaṃ ekissā āpattiyaṃ gāmantarāya pakkhamānattaṃ yācati. Yadi saṅghassa pattakallaṃ, saṅgho itthannāmāya bhikkhuniyā ekissā āpattiyaṃ gāmantarāya pakkhamānattaṃ dadeyya, esā ñatti. Suṇātu me, ayye, saṅgho...pe... dutiyampi. Tatiyampi etamatthaṃ vadāmi. Suṇātu me, ayye, saṅgho...pe... bhāseyya. Dinnaṃ saṅghena itthannāmāya bhikkhuniyā ekissā āpattiyaṃ gāmantarāya pakkhamānattaṃ, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evamevaṃ dhārayāmi”ti.

Kammavācāpariyosāne vattaṃ samādiyitvā bhikkhumānattakathāyaṃ vuttanayeneva saṅghassa ārocetvā nikkhattavattaṃ vasitukāmāya tattheva saṅghassa majjhe vā pakkantāsu bhikkhunīsu ekabhikkhuniyā vā dutiyikāya vā santike vuttanayeneva nikkhipitabbaṃ. Aññissā pana āgantukāya santike ārocetvā nikkhipitabbaṃ, nikkhattakālato paṭṭhāya pakatattaṭṭhāne tiṭṭhati.

Puna samādiyitvā aruṇaṃ utṭhapentiyā pana bhikkhunīnaṃyeva santike vasituṃ na labbhati. “Ubhatosaṅghe pakkhamānattaṃ caritabba”nti hi vuttaṃ, tasmā assā ācariyupajjhāyāhi vihāraṃ gantvā saṅgāhakapakkhe ṭhito eko mahāthero vā dhammakathiko vā bhikkhu vattabbo “ekissā bhikkhuniyā vinayakammaṃ kattabbamatthi, tatra no ayyā cattāro bhikkhū pesethā”ti. Saṅghaṃ akātuṃ na labbhati, “pesessāmā”ti vattabbaṃ. Catūhi pakatattabhikkhunīhi mānattacāriniṃ bhikkhuniṃ gahetvā antoaruṇeyeva nikkhipitvā gāmūpacārato dve leḍḍupāte atikkamitvā maggā okkamma gumbavatiādīhi paṭicchanne ṭhāne nisīditabbaṃ, vihārūpacāratopi dve leḍḍupātā atikkamitabbā. Catūhi pakatattabhikkhūhipi tattha gantabbaṃ, gantvā pana bhikkhunīhi saddhiṃ na ekaṭṭhāne nisīditabbaṃ, paṭikkamitvā avidūre ṭhāne nisīditabbaṃ. Kurundimahāpaccaṛīsu pana “bhikkhunīhi byattaṃ ekaṃ vā dve vā upāsikāyo bhikkhūhipi ekaṃ vā dve vā upāsake attarakkhaṇatthāya gahetvā gantabba”nti vuttaṃ. Kurundiyāṃyeva ca “bhikkhunupassayassa ca vihārassa ca upacāraṃ muñcitum vaṭṭatī”ti vuttaṃ, “gāmassā”ti na vuttaṃ.

Evaṃ nisinnesu pana bhikkhunīsu ca bhikkhūsu ca tāya bhikkhuniyā “mānattaṃ

samādiyāmi, vattaṃ samādiyāmi”ti vattaṃ samādiyitvā bhikkhunisaṅghassa tāva evaṃ āroceṭabbaṃ “ahaṃ, ayye, ekaṃ āpattiṃ āpajjiṃ gāmantaraṃ, sāhaṃ saṅghaṃ ekissā āpattiyā gāmantarāya pakkhamānattaṃ yāciṃ, tassā me saṅgho ekissā āpattiyā gāmantarāya pakkhamānattaṃ adāsi, sāhaṃ mānattaṃ carāmi, vediyāmaṃ ayye, vediyatīti maṃ saṅgho dhāretū”ti.

Tato bhikkhusaṅghassa santikaṃ gantvā evaṃ āroceṭabbaṃ “ahaṃ, ayyā, ekaṃ āpattiṃ āpajjiṃ...pe... vediyāmaṃ ayyā, vediyatīti maṃ saṅgho dhāretū”ti. Idhāpi yāya kāyaci bhāsāya āroceṭuṃ vaṭṭati. Āroceṭvā ca bhikkhunisaṅghasseva santike nisīditabbaṃ, ārocitakālaṃ paṭṭhāya bhikkhūnaṃ gantuṃ vaṭṭati. Sace sāsāṅkā hoti, bhikkhuniyo tattheva ṭhānaṃ paccāsīanti, ṭhātabbaṃ. Sace añño bhikkhu vā bhikkhunī vā taṃ ṭhānaṃ eti, passantiyā āroceṭabbaṃ. No ce āroceṭi, ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṇca. Sace ajānantiyā eva upacāraṃ okkamitvā gacchati, ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭaṃ. Sace bhikkhuniyo upajjhāyādīnaṃ vattakaraṇatthaṃ pageva gantukāmā honti, rattivippavāsagaṇaohīyanagāmantarāpattirakkhaṇatthaṃ ekaṃ bhikkhuniṃ ṭhapetvā gantabbaṃ, tāya aruṇe uṭṭhite tassā santike vattaṃ nikkhipitabbaṃ. Etenupāyena akhaṇḍā pañcadasa rattiyo mānattaṃ caritabbaṃ.

Anikkhittavattāya pana pārivāsikakkhandhake vuttanayeneva sammā vattitabbaṃ. Ayaṃ pana viseso - “āgantukassa āroceṭabba”nti ettha yattakā purebhattaṃ vā pacchābhattaṃ vā taṃ gāmaṃ bhikkhū vā bhikkhuniyo vā āgacchanti, sabbesaṃ āroceṭabbaṃ. Anārocentiyā ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṇca. Sacepi rattiṃ koci bhikkhu taṃ gāmupacāraṃ okkamitvā gacchati, ratticchedo hotiyeva, ajānanapaccayā pana vattabhedato muccati. Kurundīādīsu pana “anikkhittavattabhikkhūnaṃ vuttanayeneva kathetabba”nti vuttaṃ, taṃ pārivāsikavattādīnaṃ upacārasīmāya paricchinnattā yuttataraṃ dissati. Uposathe āroceṭabbaṃ, pavāraṇāya āroceṭabbaṃ, catunnaṃ bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca devasikaṃ āroceṭabbaṃ. Sace bhikkhūnaṃ tasmīṃ gāme bhikkhācāro sampajjati, tattheva gantabbaṃ. No ce sampajjati, aññatra caritvāpi tatra āgantvā attānaṃ dassetvā gantabbaṃ, bahigāme vā saṅketaṭṭhānaṃ kātabbaṃ “asukasmiṃ nāma ṭhāne amhe passissatī”ti. Tāya saṅketaṭṭhānaṃ gantvā āroceṭabbaṃ, saṅketaṭṭhāne adisvā vihāraṃ gantvā āroceṭabbaṃ. Vihāre sabbabhikkhūnaṃ āroceṭabbaṃ. Sace sabbesaṃ sakkā na hoti āroceṭuṃ, bahi upacārasīmāya ṭhatvā bhikkhuniyo pesetabbā, tāhi ānītānaṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ āroceṭabbaṃ. Sace vihāro dūro hoti sāsāṅko, upāsake ca upāsikāyo ca gahetvā gantabbaṃ. Sace pana ayaṃ ekā vasati, rattivippavāsaṃ āpajjati, tasmāssā ekā pakatattā bhikkhunī sammannitvā dātabbā ekacchanne vasanatthāya.

Evaṃ akhaṇḍaṃ mānattaṃ caritvā vīsati gaṇe bhikkhunisaṅghe vuttanayeneva abbhānaṃ kātabbaṃ. “Sace mānattaṃ caramānā antarāpattiṃ āpajjati, mūlāya paṭikassitvā tassā āpattiyā mānattaṃ dātabba”nti kurundiyaṃ vuttaṃ, idaṃ pakkhamānattaṃ nāma. Idaṃ pana pakkhamānattaṃ samantapāsādikāyaṃ pāḷimuttavinayavinicchayabhāvena āgatampi imasmiṃ vinayasaṅgahappakaraṇe ācariyena anuddhaṭaṃ. Ayaṃ panācariyassa adhippāyo siyā - idaṃ pakkhamānattaṃ bhikkhuniyoyeva sandhāya bhagavatā viṣuṃ paññattaṃ, bhikkhūhi asādhāraṇaṃ, imasmiṃkā kāle bhikkhunisaṅgho natthi, tasmā ganthassa lahubhāvatthaṃ idampi aññampi īdisaṃ ajjuhekkhitabbanti. Amhehi pana bhikkhunisaṅghe avijjamānepi “bhikkhusaṅgho bhikkhunīhi samādātabbavattaṃ jānissati. ‘Dubbalaajātikā hi

bhīrukajātikā bhikkhuniyo bhagavato āṇaṃ patitthāpentīyo evarūpaṃ dukkaraṃ durabhisambhavaṃ vattaṃ samādayiṃsu, kimaṅgaṃ pana maya’nti manasi karontā bhagavato āṇaṃ patitthāpentā parivāsādivattaṃ samādiyissantī”ti mantvā ācariyena anuddhaṭampi imasmiṃ vinayālaṅkārapakaraṇe uddhaṭaṃ, tasmā sammāsambuddhe saṅjātasaddhāpemaḡaravādiyuttehi satthusāsanakarehi bhikkhūhi sammā sikkhitabbaṃ. Ito parāni aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneva veditabbāni.

Mānattavinicchayakathā niṭṭhitā.

248. Pārivāsikavattakathāyaṃ navakataraṃ pārivāsikanti attanā navakataraṃ pārivāsikaṃ. Pārivāsikassa hi attanā navakataraṃ pārivāsikaṃ ṭhapetvā aññe mūlāyapaṭikassanāraha mānattāraha mānattacārika abbhānārahāpi pakatattaṭṭhāneyeva tiṭṭhanti. Tenāha “antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampī”ti. Antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampīti ādi-saddena mānattārahamānattacārikaabbhānārahe saṅgaṇhāti. Te hi pārivāsikānaṃ, pārivāsikā ca tesāṃ pakatattaṭṭhāne eva tiṭṭhanti. Adhotapādaṭṭhapanakanti yattha ṭhatvā pāde dhovanti, tādisaṃ dāruphalakakhaṇḍādiṃ. Pādaghaṃsananti sakkharakathalādiṃ. Pāde ghaṃsanti etenāti pādaghaṃsaṃ, sakkharakathalādi. Vuttañhi bhagavatā “anujānāmi, bhikkhave, tisso pādaghaṃsaniyo sakkharaṃ kathalaṃ samuddapheṇa”nti. Saddhivihārikānampi sādiyantassāti saddhivihārikānampi abhivādanādiṃ sādiyantassa. Vattaṃ karontīti ettakamattasseva vuttattā saddhivihārikādīhipi abhivādanādiṃ kātuṃ na vaṭṭati. “Mā maṃ gāmapavesanaṃ āpucchathā”ti vutte anāpucchāpi gāmaṃ pavisitum vaṭṭati.

Yo yo vuḍḍhoti pārivāsikesu bhikkhūsu yo yo vuḍḍho. Navakatarassa sādītunti pārivāsikanavakatarassa abhivādanādiṃ sādītum. “Pārisuddhiuposathe kariyamāne”ti idaṃ pavāraṇadivasesu saṅhe pavārente anupagatachinnavassādīhi kariyamānaṃ pārisuddhiuposathampi sandhāya vuttaṃ. Tatthevāti saṅghanavakaṭṭhāneyeva. Attano pāliyā pavāretabbanti attano vassaggena pattapāliyā pavāretabbaṃ, na pana sabbesu pavāritesūti attho.

Oṇojanaṃ nāma vissajjanaṃ, taṃ pana pārivāsikena pāpitassa attanā sampāṭicchitasseva punadivasādiatthāya vissajjanaṃ kātabbaṃ. Asampāṭicchitvā ce vissajjeti, na labhatīti vuttaṃ. Yadi pana na gaṇhāti na vissajjetīti yadi purimadivase attano na gaṇhāti, gahetvā ca na vissajjeti.

Catussālabhattanti bhojanasālāya paṭipāṭiyā dīyamānaṃ bhattaṃ. Hatthapāse ṭhitenāti dāyakassa hatthapāse ṭhitenā, paṭiggahaṇaruhanatṭhāneti adhippāyo. Mahāpeḷabhattepi mahantesu bhattapacchiādhājanesu ṭhapetvā dīyamānabhattesupi. Ito parampi pārivāsikavattaṃ pāliyaṃ āgatanayeneva veditabbaṃ. Tattha pana aṭṭhakathāyaṃ āgatanayeneva attho suviññeyyo hoti, tasmā dubbiññeyyatṭhāneyeva kathayissāma.

“Na sāmaṇero upaṭṭhāpetabbo”ti ettha dubbidhaṃ sāmaṇeraṃ dassetuṃ “añño”tiādimāha. “Na bhikkhuniyo ovaditabbā”ti ettha laddhasammutikena āṇattopi garudhammehi aññehi vā ovaditum na labhatīti āha “paṭibalassa vā bhikkhusa bhāro kātabbo”ti. Āgatā bhikkhuniyo vattabbāti sambandho. Savacanīyanti sadosaṃ. Jeṭṭhakatṭhānaṃ na kātabbanti padhānatṭhānaṃ na kātabbaṃ. Kiṃ tanti āha “pātimokkhuḍdesakenā”tiādi.

Rajehi hatā upahatā bhūmi etissāti rajohatabhūmi, rajokiṇṇabhūmīti attho. Paccayanti vassāvāsikalābhaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekapasse tathavāti pāliṃ vihāya bhikkhūnaṃ pacchato tathavā. Senāsaṇaṃ na labhatīti seyyapariyantabhāgitāya vassaggena gaṇhituṃ na labhati. Assāti bhaveyya. “Āgantukena ārocetabbaṃ, āgantukassa ārocetabba”nti avisesena vuttattā sace dve pārivāsikā gataṭṭhāne aññamaññaṃ passantī, ubhohipi aññamaññaṃ ārocetabbaṃ. Yathā bahi disvā ārocitassa bhikkhuno vihāraṃ āgatena puna ārocanakiccaṃ natthi, evaṃ aññavihāraṃ gatenapi tattha pubbe ārocitassa puna ārocanakiccaṃ natthīti vadanti. Avisesenāti pārivāsikassa ca ukkhittakassa ca avisesena.

Obaddhanti palibuddhaṃ. Sahavāsoti vuttappakāre channe bhikkhunā saddhiṃ sayanameva adhippettaṃ, na sesairiyāpathakappaṇaṃ. Sesamettha suviññeyyameva.

Pāpiṭṭhatarāti pārajikāpattīti ukkaṃsavasaṇa vuttaṃ. Sañcarittādipaṇṇattivajjato pana sukkavissatṭhādikā lokavajjāva. Tatthapi saṅghabhedādikā pāpiṭṭhatarā eva. Kammanti pārivāsikakammavācāti etena “kammabhūtā vācā kammavācā”ti kammavācāsaddassa atthopi siddhoti veditabbo. Savacanīyanti ettha sa-saddo “santi”atthaṃ vadati, attano vacanena attano pavattanakammanti evamettha attho daṭṭhabbo, “mā pakkamāhi”ti vā “ehi vinayadharānaṃ sammukhībhaṇḍa”nti vā evaṃ attano āṇāya pavattanakammaṃ na kātabbanti adhippāyo. Evañhi kenaci savacanīye kate anādarena atikkamituṃ na vaṭṭati, buddhassa saṅghassa āṇā atikkantā nāma hoti. Rajohatabhūmīti paṇṇasālāvisesaṇaṃ. Paccayanti vassāvāsikacivaraṃ. Senāsaṇaṃ na labhatīti vassaggena na labhati. Apaṇṇakapaṭipadāti aviraddhapaṭipadā. Sace vāyamantopīti ettha avisayabhāvaṃ ṇatvā avāyamantopi saṅgayhati. Avisesenāti pārivāsikukkhittakānaṃ sāmāññaṇa. Pañcavaṇṇachadanabandhanaṭṭhānesūti pañcappakārachadanehi channaṭṭhānesu. Obaddhanti utṭhānādibyāpārapaṭibaddhaṃ, pīlīyanti attho. Mañce vā pīṭhe vāti ettha vāsaddo samuccayattho. Tena taṭṭikācammakhaṇḍādīsū dīghāsanesupī nisīdituṃ na vaṭṭatīti dīpitaṃ hoti. Na vattabhedadukkaṭanti vuḍḍhatarassa jānantassapi vattabhede dukkaṭaṃ natthīti dasseti. Vattaṃ nikkhipāpetvāti idampi parivāsādimeva sandhāya vuttaṃ, na sesakammāni.

“Senāsaṇaṃ na labhati seyyapariyantabhāgitāya. Uddesādīni dātumpi na labhatīti vadanti. ‘Tadahupasampannepi pakatatte’ti vacanato anupasampannehi vasituṃ vaṭṭati. Samavassāti etena apacchā apurimaṃ nipajjane dvinnampi vattabhedāpattibhāvaṃ dīpeti. Attano attano navakataranti pārivāsikādinavakataṃ. Paṭhamaṃ saṅghamajjhe parivāsaṃ gahetvā nikkhittavattena puna ekassapi santike samādiyituṃ nikkhipituṃ vā vaṭṭati, mānatte pana nikkhipituṃ vaṭṭati. Ūnegaṇecaraṇadosattā na gahetunti eke. Paṭhamaṃ ādinnavattaṃ ekassa santike yathā nikkhipituṃ vaṭṭati, tathā samādiyitumpi vaṭṭatīti porāṇagaṇṭhipade”ti vajirabuddhiṭṭikāyaṃ vuttanti.

Idaṃ ettha yaṃ vattaṃ “catunavuttipārivāsikavatta”nti pārivāsikakkhandhakapāliyaṃ āgataṃ, samantapāsādikāyaṃpi ettakāya pāliyā vaṇṇanaṃ vatvā “pārivāsikavattakathā niṭṭhitā”ti āha. Imasmim vinayasaṅghapakaraṇe pana “na chaṃmāyaṃ caṅkamante caṅkame caṅkamitabba”nti imassānantaraṃ “pārivāsikacatuttho ce, bhikkhave”tiādīni aggahetvā “na, bhikkhave, pārivāsikena bhikkhunā sādītā”ntiādīni paṭhamaṃ paññattapadāni gahetvā tesam padānaṃ saṃvaṇṇanaṃ katvā “idaṃ pārivāsikavatta”nti aññathā anukkamo vutto, so pāliyā ca aṭṭhakathāya ca na sameti. Ācariyassa pana ayamadhippāyo siyā -

“pārivāsikacatatuttho ce, bhikkhave”tiādīni pārivāsikabhikkhūnaṃ samādiyitabbāni na honti, atha kho kammakārakānaṃ bhikkhūnaṃ kattabbākattabbakammadassanametam, tasmā pārivāsikavatte na pavesetabbam. “Na, bhikkhave, pārivāsikena bhikkhunā sādītappa”ntiādīni pana pārivāsikabhikkhūnaṃ sammāvattitabbavattāniyeva honti, tasmā imāniyeva pārivāsikavatte pavesetabbānīti. Amhehi pana pālīaṭṭhakathāṭikāsu āgatānukkamena paṭhamam paññattavattānaṃ attham paṭhamam dassetvā pacchā paññattapadānaṃ attho pacchā vuttoti daṭṭhabbo.

Iti vinayaśaṅgahasaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Garukāpattivuṭṭhānavinicchaya-kathālaṅkāro nāma

Dvattiṃsatimo pariccheto.

33. Kammākammavinicchaya-kathā

249. Evaṃ garukāpattivuṭṭhānavinicchaya-kathaṃ kathetvā idāni kammākammavinicchaya-kathaṃ kathetuṃ “kammākammanti ettha panā”tiādimāha. Tattha samaggena saṅghena karīyate tanti kammaṃ, apalokanādicatubbidhavinayakammaṃ. Itarasmimpi eseva nayo. A-kāro vuddhiattho, na vuddhippattaṃ kammaṃ akammaṃ. Kammañca akammañca kammākammaṃ vajjāvajjaṃ viya, phalāphalaṃ viya ca. Tattha ca kammanti apalokanakammañattikammadvayaṃ. Akammanti ñattidutiyakammañatticatutthakammadvayaṃ. Atha vā kammanti catūsupi etesu lahukakammaṃ. Akammanti garukakammaṃ. Kammākammanti ettha pana vinicchayo evaṃ veditabboti yojanā. Tattha panāti pakkhantaratthe nipāto, garukāpattivuṭṭhānavinicchaya-kathāpakkhato añño kammākammavinicchaya-kathāpakkho veditabboti vā mayā vuccateti vā attho.

Cattāri kammānīti ettha cattārīti paricchedanidassanaṃ. Tena vinayakammāni nāma cattāri eva honti, na ito ūnādhikānīti dasseti. Kammānīti paricchinnakammanidassanaṃ. Apalokanakammantiādīni paricchinnakammānaṃ uddesakathanāṃ. Tattha apalokīyate āyācīyate apalokanaṃ, apapubbalokadhātu āyācanatthe, yupaccayo bhāvatthavācako. Apalokanavasena kattabbaṃ kammaṃ apalokanakammaṃ, sīmaṭṭhakasaṅghaṃ apaloketvā saṅghānumatiyā kattabbaṃ kammaṃ. Nāpanā ñatti, saṅghassa jānāpanāti attho. Ñattiyā kattabbaṃ kammaṃ ñattikammaṃ, anussāvanaṃ akatvā suddhañattiyāyeva kattabbakammaṃ. Dvinnaṃ pūraṇī dutiyā, ñatti dutiyā etassa kammassāti ñattidutiyam, ñattidutiyāñca taṃ kammañcāti ñattidutiyakammaṃ, ekāya ñattiyā ekāya anussāvanāya kattabbakammaṃ. Catunnaṃ pūraṇī catutthī, ñatti catutthī etassa kammassāti ñatticatutthaṃ, ñatticatutthañca taṃ kammañcāti ñatticatutthakammaṃ, ekāya ñattiyā tīhi anussāvanāhi kattabbakammaṃ. Tena vakkhati “apalokanakammaṃ nāma sīmaṭṭhakasaṅghaṃ sodhetvā”tiādi.

Evaṃ cattāri kammāni uddisitvā parivāre kammavagge āgatanayeneva tesam catunnaṃ kammānaṃ vipattikāraṇāni pucchitvā vissajjetuṃ “imāni cattāri kammāni katihākārehi vipajjanti? Pañcahākārehi vipajjanti”tiādimāha. Tattha vatthutoti vinayakammasa kāraṇabhūtavatthuto. Ñattito anussāvanatoti dvepi

kammavācāyameva. Sīmatoti kammakaraṇaṭṭhānabhūtabaddhasīmato. Parisatoti kammappattachandārahabhūtakārakasaṅghato. Tāniyeva hi pañca sabbesaṃ vinayakammānaṃ vipattikāraṇāni honti.

Tato taṃ kammavipattikāraṇabhūtaṃ vatthumaṃ pālinayo vitthāretumaṃ “sammukhākaraṇīyaṃ kammaṃ asammukhā karoti, vatthuvipannaṃ adhammakamma”ntyādimāha. Tattha sammukhākaraṇīyaṃ paṭipucchākaraṇīyaṃ paṭiññāyakaraṇīyanti imesaṃ tiṇṇaṃ atathākaraṇena, sativinayo amūḷhavinayo tassapāpiyasikā tajjanīyakammaṃ niyasakammaṃ pabbājanīyakammaṃ paṭisāraṇīyakammaṃ ukkhepanīyakammaṃ parivāso mūlāyapaṭikassanā mānattaṃ abbhānaṃ upasampadanti imesaṃ terasakammānaṃ aññakammārahassa aññakammakaraṇena, uposatho pavāraṇāti imesaṃ dvinnaṃ adivase karaṇena, paṇḍako theyyasamvāsako titthiyapakkantako tiracchānagato mātughātako pitughātako arahantaghātako lohituppādako saṅghabhedako bhikkhunidūsako ubhatobyañjanako ūnavīsativasso antimavatthuaññhāpannapubboti imesaṃ terasannaṃ puggalānaṃ upasampadākammakaraṇena iti imāni ekatiṃsa kammāni vatthuvipannaṃ adhammakammaṃ hoti. Nattito pañca, anussāvanato pañcāti imāni dasa kāraṇāni antokammavācāyameva labhanti, sīmato ekādasa kāraṇāni sīmāsammutivasena labhanti, parisato dvādasa kāraṇāni catuvaggapañcavaggadasavaggavīsativaggasaṅkhātesu catūsu saṅghesu ekekaṃ kammappattachandārahasammukhībhūtasāṅkhātānaṃ tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ saṅghānaṃ vasena labhanti.

Evamaṃ kammavipattikāraṇāni dassetvā puna catuvaggasaṅghādīsū sannisinnānaṃ bhikkhūnaṃ visesaṇaṃ dassetumaṃ “catuvaggakaraṇe kamme”tiādimāha. Taṃ suviññeyyameva.

250. Tato paraṃ catunnaṃ kammānaṃ ṭhānaṃ saṅkhepato dassetumaṃ “apalokanakammaṃ kati ṭhānāni gacchatī”tiādimāha. Tampi suviññeyyameva.

251. Tato tāniyeva kammāni tesu ṭhānesu pavattāni vitthārato pakāsetukāmo “ayaṃ tāva pālinayo. Ayaṃ panettha ādito paṭṭhāya vinicchayaṃ kathā”tiādimāha. Tattha tassaṃ vinicchayaṃ catūsu kammesu katamaṃ apalokanakammaṃ nāmāti pucchāyaṃ taṃ dassetumaṃ “apalokanakammaṃ nāmā”tiādi. Tattha sīmaṭṭhakasaṅghaṃ sodhetvāti avippavāsasaṅkhātamaḥsīmaṭṭhakaṃ saṅghaṃ sodhetvā. Na hi khaṇḍasīmāya sannipatite saṅhe sodhetabbakiccaṃ atthi, avippavāsasīmāsaṅkhātāya mahāsīmāya pana vitthārattā bahūnaṃ bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānattā samaggabhāvatthaṃ sodhetabbaṃ hoti. Chandārahānaṃ chandaṃ āharitvāti tissaṃ sīmāyaṃ catuvaggādigaṇaṃ pūretvā hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitehi bhikkhūhi aññesaṃ hatthapāsaṃ anāgatānaṃ pakatattabhikkhūnaṃ chandaṃ āharitvā. Vuttañhi “catuvaggakaraṇe kamme cattāro bhikkhū pakatattā kammappattā, avasesā pakatattā chandārahā”ti. Samaggassa saṅghassa anumatiyāti chandassa āharitattā hatthapāsaṃ āgatāpi anāgatāpi sabbe bhikkhū samaggāyeva honti, tasmā samaggassa saṅghassa anumatiyā. Tikkhattumaṃ sāvetvāti “suṇātu me, bhante, saṅgho”tiādinā kammavācaṃ abhaṇitvā “ruccati saṅghassa. Dutiyampi...pe... tatiyampi ruccati saṅghassa”ti tikkhattumaṃ sāvetvā kattabbakammaṃ apalokanakammaṃ nāmāti yojanā. Vuttanayenevāti apalokanakamme vuttanayeneva. Iminā “sīmaṭṭhakasaṅghaṃ sodhetvā, chandārahānaṃ chandaṃ āharitvā”ti idaṃ dvayaṃ atidisati. Itaresupi eseṃ nayo.

Tattha tesu catūsu kammesu kiṃ aññakammaṃ itarakammavasena kātabbanti codanaṃ sandhāyāha “tatra”iccādi. Evaṃ hotu, evaṃ sante avisesena sabbampi kammaṃ aññavasena kattabbanti āha “ñattidutiyakammaṃ panā”tiādi. Tattha pana-saddo visesatthajotako, ñattidutiyakamme pana viseso atthīti attho. Ito parāni suviññeyyāneva. Paṭikkhittameva aṭṭhakathāyanti ajjhāhārasambandho. Yadi evaṃ akkharaparihīnādīsu santesu kammakopo siyāti codanaṃ manasi katvā āha “sace panā”tiādi. Tattha akkharaparihīnanti “suṇātu me”tiādīsu su-kāra ṇā-kāra tu-kārādīnaṃ bhassanaṃ. Padaparihīnanti suṇātūtiādīnaṃ vibhatyantapadānaṃ bhassanaṃ. Duruttapadaṃ pana upari vakkhati.

Idāni punappunavacane payojanaṃ dassento “idaṃ akuppakamme daḥhikammaṃ hoti, kuppakamme kammaṃ hutvā tiṭṭhatī”ti āha. Tattha idanti idaṃ punappunaṃ vuttakammaṃ. Akuppakammeti akuppe ṭhānārahe purekatakamme. Daḥhikammaṃ hotīti thiratarakammaṃ hoti ekāya rajjuyā bandhitabbabhāre dutiyatatiyādirajjūhi bandhanaṃ viya. Kuppakammeti akkharaparihīnādivasena kuppe aṭṭhānārahe purekatakamme. Kammaṃ hutvā tiṭṭhatīti punappunaṃ vutte sati tesam akkharaparihīnādīnaṃ sodhitattā parisuddhakammaṃ hutvā tiṭṭhati. Akuppakamme kuppakammeti vā bhāvenabhāvalakkhaṇatthe bhumavacanaṃ. Puretaraṃ katakammasmīṃ akuppakamme sati pacchā idaṃ punappunaṃ vuttakammaṃ daḥhikammaṃ hoti, purekatakammasmīṃ kuppakamme sati idaṃ punappunaṃ vuttakammaṃ akuppaṃ ṭhānārahaṃ parisuddhakammaṃ hutvā tiṭṭhatīti. Imaṃ pāṭhaṃ nissāya ācariyavarā ekapuggalampi anekakkhattuṃ upasampadakkammaṃ karonti. Kasmā pana te bhikkhū lajjīpesalabahussutasikkhākāmabhūtānaṃ attano ācariyupajjhāyānaṃ santike sikkhaṃ gaṇhantīti? Na te attano ācariyupajjhāyānaṃ santikā laddhasikkhaṃ paccakkhāya aññaṃ gaṇhanti, atha kho tāya eva saddhiṃ diguṇatiguṇaṃ karonti. Evaṃ sante pi purimasikkhāya asaddahantāyeva kareyyuṃ, no saddahantāti? No asaddahantā, saddahantāpi te bhikkhū punappunakaraṇe yuttitopi āgamatopi ādīnaṃ apassantā ānisaṃsameva passantā karontīti.

Kathaṃ yuttito ānisaṃsaṃ passanti? Yathā hi loke abhisittampi rājānaṃ punappunābhisiñcane ādīnaṃ na passanti, atha kho abhisekānubhāvena rājiddhippattatādīhi kāraṇehi ānisaṃsameva passanti, yathā ca sāsane cetiyaṃ vā paṭimaṃ vā niṭṭhitasabbakiccaṃ “anekajātisaṃsāra”ntiādīhi bhagavato vacanehi abhisekamaṅgalaṃ karontāpi punappunakaraṇe ādīnaṃ apassantā atirekataraṃ mahiddhikatāmānubhāvatādīānisaṃsameva passantā punappunaṃ karontiyeva, evameva kataupasampadakkammaṃ bhikkhuṃ punadeva kammavācābhaṇane ādīnaṃ apassantā pubbe katakammasmīṃ vatthuādīsu pañcasu aṅgesu ekasmimpi aṅge aparipuṇṇe sati kammakopasambhavato idāni katakammena paripuṇṇaṃ sati kammampattisambhavañca pubbeva kammampattisambhavepi daḥhikammathiratarasambhavañca ānisaṃsaṃ passantā karonti. Kathaṃ āgamato ānisaṃsaṃ passanti?

Yathāvuttaparivāraṭṭhakathāpāṭhavinayasaṅgahapāṭhesu duruttapadassa sodhanatthaṃ punappunaṃ vattabbabhāvassa upalakkhaṇanayena vacanato. Sesañattidosaanussāvanadosānañca vatthuvipattisīmavipattiparisavipattidosānañca sodhanaṃ dassitaṃ hoti. Teneva ca kāraṇena ayampi pacchimapāṭho ācariyena vutto. Tassattho heṭṭhā vuttova. Iti pubbe katakammasa kopasambhavepi idāni katakammena sampajjanasaṅkhātāṃ ānisaṃsaṃ āgamato passantīti daṭṭhabbaṃ.

Keci pana ācariyā imaṃ “punappunaṃ vattuṃ vaṭṭatīti pāṭhaṃ tasmimyeva paṭhamakammakaraṇakāle duruttasodhanatthaṃ vattabbataṃ sandhāya vuttaṃ, na ciraḱāle”ti vadanti, tadeṭaṃ vacanaṃ neva aṭṭhakathāyaṃ āgataṃ, na ṭikādīsu vinicchitaṃ, tesāṃ matimattameva, tasmā na gaḱetabbaṃ. Apica tasmim̐ khaṇe punappunaṃ vacanatopi aparabhāge vacanaṃ mahapphalaṃ hoti mahānisaṃsaṃ. Tasmiṃhi kāle punappunaṃ bhaṇane ñattidosaanussāvanadosāni pacchimabhaṇane suṭṭhu bhaṇanto sodhetuṃ sakkuṇeyya, na vatthuvipattisīmavipattiparisavipattidosāni. Tasmiṃhi khaṇe tameva vatthu, sā eva sīmā, sā eva parisā, tasmā tāni punappunavacanena sodhetumasakkuṇeyyāni honti. Aparabhāge karonto pana pubbe aparipuṇṇavāsativassabhāvena vatthuvipattibhūtepi idāni paripuṇṇavāsativassattā vatthusampatti hoti, pubbe sīmasaṅkarādibhāvena sīmavipattisambhavepi idāni tadabhāvatthāya suṭṭhu sodhitattā sīmasampatti hoti, pubbe vaggakammādivasena parisavipattisambhavepi idāni tadabhāvatthāya suṭṭhu sodhitattā parisasampatti hoti, evaṃ pañca vipattiyo sodhetvā pañca sampattiyo sampādetvā kātuṃ sakkuṇeyyato paṭhamakāle punappunaṃ bhaṇanatopi aparabhāge bhaṇanaṃ mahapphalaṃ hoti mahānisaṃsanti veditabbaṃ.

Yadi evaṃ upasampadasikkhāya daharo bhaveyyāti? Na bhaveyya. Kasmā? Porāṇasikkhaṃ appaccakkhitvā tāya eva patitṭhitattāti. Evaṃ santeṇe purekatakammassa sampajjanabhāvena tiṭṭhante sati tāya ṭhitattā adaharo siyā. Purimakammassa asampajjanabhāvena idāni katakammeyeva upasampadabhāvena tiṭṭhante sati kasmā daharo na bhaveyyāti? Evaṃ sante daharo bhaveyya. Evaṃ daharo samāno purimasikkhāya vassaṃ gaṇetvā yathāvuḍḍhaṃ vandanādīni sampaṭicchanto mahāsāvajjo bhaveyyāti? Evaṃ purimasikkhāya aṭṭhitabhāvaṃ pacchimasikkhāya eva laddhupasampadabhāvaṃ tathato jānanto evaṃ karonto sāvajjo hoti, evaṃ pana ajānanto “purimasikkhāyameva ṭhito”ti maññitvā evaṃ karonto anavajjoti veditabbo. Kathaṃ viññāyatīti ce? “Anāpatti ūnavāsativassam̐ paripuṇṇasaññīti ettha kiñcāpi upasampādentassa anāpatti, puggalo pana anupasampannova hoti. Sace pana so dasavassaccayena aññaṃ upasampādeti, taṃ ce muñcitvā gaṇo pūراتi, sūpasampanno. Sopi ca yāva na jānāti, tāvassa neva saggantarāyo, na mokkhanantarāyo. Ñatvā pana puna upasampajjitabba”nti samantapāsādikāyaṃ āgatattā viññāyati. Evaṃ vatthuvipannattā kammakopato anupasampannassa puggalassa upajjhāyo bhavituṃ yuttakāle puna upasampajjanena upasampannabhūtabhāvassa aṭṭhakathāyaṃ āgatattā iminā nayena sīmavipannapaasavipannañattivipannaanussāvanavipannabhūtattā kammakopato pubbe anupasampannabhūtaṃ puggalampi aparabhāge vuḍḍhippattikālepi pañca vipattidosāni sodhetvā puna upasampadakammavācākaraṇena upasampādetuṃ vaṭṭati. Sopi puggalo pubbakammakāle anupasampanno hutvāpi aparakammakāle upasampanno hotīti daṭṭhabbo.

Ekacce pana bhikkhū porāṇasikkhaṃ paccakkhāya navasikkhameva gaṇhiṃsu, te pana bhikkhū navasikkhāvasena daharāva bhavanti, evaṃ karaṇaṇca ativiya guṇavisitṭhaṃ attano navakataraṃ bhikkhuṃ disvā tasmim̐ puggale payirupāsītukāmo taṃ puggalaṃ attanā vuḍḍhataraṃ kātukāmo attānaṃ daharaṃ kātukāmo hutvā dhammagāravena karonto yutto bhaveyya. Atha pana sikkhāsampannaṃ kattukāmo evaṃ kareyya, sikkhā nāma pañcaṅgasamannāgate sati sampajjati, sīlavisuddhiyeva kāraṇaṃ hoti, tasmā yadi purimasikkhā aṭṭhitā bhaveyya, paccakkhānakiccaṃ natthi, sayameva patitā hoti. Purimasikkhāya ṭhitāya sati vibbhamitukāmoyeva paccakkhānaṃ kareyya, na bhikkhubhavitukāmo, so pana

catupārisuddhisīlameva parisuddhaṃ kareyya, tasmā porāṇasikkhāya paccakkhānaṃ ayuttaṃ viya dissati. Tato porāṇasikkhaṃ paccakkhāya navasikkhāgahaṇato punappunaṃ karaṇaṃyeva yuttataraṃ dissati. Kasmā? Porāṇasikkhaṃ paccakkhāya navasikkhāgahaṇe purimakammaṃ asampajjitvā pacchimakammasampajjane sati kiñcāpi purimasikkhā natthi, yā paccakkhātabbā, tathāpi navasikkhāya sampajjitattā doso natthi, daharabhāvaṃ pattopi yuttarūpoyeva.

Yadi purimakammampi pacchimakammampi sampajjatiyeva, evaṃ sati purimasikkhāya paccakkhānaṃ niratthakaṃ. Pacchimasikkhāya t̥hitopi daharabhāvaṃ pattattā ayuttarūpo. Yadi pana purimakammameva sampajjati, na pacchimakammaṃ, evaṃ sati pubbe t̥hitaporāṇasikkhāpi paccakkhānena patitā. Pacchimasikkhāpi pacchimakammasa pañcannaṃ vipattīnaṃ aññatarena yogato na sampajjati, tasmā purimasikkhāya ca patitattā pacchimasikkhāya ca aladdhattā ubhato bhaṭṭhattā ayuttova hoti. Porāṇasikkhaṃ appaccakkhāya navasikkhāgahaṇe pana sati purimakammaṃ sampannaṃ hutvā pacchimakammaṃ asampannaṃ hontampi purimasikkhāya patiṭṭhitoyeva, purimaṃ asampannaṃ hutvā pacchimaṃ sampannampi pacchimasikkhāya t̥hito eva. Purimapacchimakammadvayampi pañcahaṇgehi sampannampi daḥhikammathiratarabhūtāya purimasikkhāya t̥hitoyeva so bhikkhu hoti, tasmā purimasikkhaṃ paccakkhāya navasikkhāgahaṇato purimasikkhaṃ appaccakkhāya punappunaṃ navasikkhāgahaṇaṃ yuttataraṃ hotīti daṭṭhabbaṃ.

Imaṃ pana punappunaṃ karontānaṃ ācariyānaṃ vādaṃ amanasikarontā aññe ācariyā anekappakāraṃ anicchitakathaṃ kathenti. Kathaṃ? Ekacce therā evaṃ vadanti “kiṃ ime bhikkhū evaṃ karontā pārājikappattaṃ bhikkhuṃ puna sikkhāya patiṭṭhāpessāmāti maññantī”ti. Te therā punappunaṃ kammavācaṃ bhaṇante bhikkhū disvā “ime bhikkhū iminā kāraṇena evaṃ karontī”ti cintetvā evamāhaṃsu. Ekacce pana therā “kasmā ime bhikkhū punappunaṃ karonti, yathā nāma asani ekavārameva patantī satte jīvitakkhayaṃ pāpeti, evameva bhagavato āṇābhūtā kammavācā ekavāraṃ bhaṇamānā kammaṃ sijjhāpeti, na anekavāra”nti, tepi “kamasijjhanatthāya punappunaṃ bhaṇanti”ti cintetvā evamāhaṃsu. Bahavo pana bhikkhū punappunaṃ karonte disvā evaṃ vadanti “ime bhikkhū ācariyupajjhāyehi dinnasikkhaṃ asaddahantā evaṃ karonti, ācariyupajjhāyaguṇāparādhakā ete samaṇā”ti. Te “pubbasikkhaṃ asaddahitvā punappunaṃ karontī”ti maññantā evamāhaṃsu.

Apare pana therā “paṭṭhamaṃ upasampadakammavācābhaṇanakāleyeva punappunaṃ vattabbaṃ, na aparabhāge”ti, tattha kāraṇaṃ heṭṭhā vuttameva. Aññe evamāhaṃsu “ñattidutiyakammavācāyameva punappunaṃ vattabbanti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, na ñatticatutthakamme, atha ca panime bhikkhū ñatticatutthakammabhūtāya upasampadakammavācāya punappunaṃ karonti, etaṃ aṭṭhakathāya na sametī”ti, taṃ nītatthameva gahetvā vadiṃsu. Neyyatthato pana iminā nayena catūsupi kammesu punappunaṃ kātabbanti dasseti. Kammasaṅkameva hi ñattidutiyakamme visesato vadati, punappunaṃ vattabbabhāvo pana sabbesūti daṭṭhabbo. Teneva hi ñatticatutthakammavācāya upasampannaṭṭhāneyeva pubbe anupasampannassa puggalassa pacchā upasampajjitabbabhāvo aṭṭhakathāyaṃ vuttoti.

Paṭipucchākaraṇīyādīsūpīti ettha ādisaddena paṭimāññāya karaṇīyādayo saṅgaṇhāti. Tattha paṭipucchāya karaṇīyaṃ appaṭipucchā karotīti pucchitvā codetvā sāretvā

kātabbaṃ apucchitvā acodetvā asāretvā karoti. Paṭiññāya karaṇīyaṃ appaṭiññāya karotīti paṭiññāya āropetvā yathādinnaṃ paṭiññāya kātabbaṃ apaṭiññāya paṭiññāya akarontassa vilapantassa balakkārena karoti. Sativinayārahassāti dabbamallaputtattherasadisassa khīṇāsavassa. Amūḷhavinayārahassāti gaggabhikkhusadisassa ummattakassa. Tassapāpiyasikakammārahassāti upavāḷabhikkhusadisassa ussannapāpassa. Tajjanīyakammārahassāti paṇḍakalohitakabhikkhusadisassa bhaṇḍanakārakassa. Niyasakammārahassāti seyyasakabhikkhusadisassa abhiñhāpattikassa. Pabbājanīyakammārahassāti assajipunabbasukabhikkhusadisassa kuladūsakassa. Paṭisāraṇīyakammārahassāti sudhammabhikkhusaasassa upāsake jātiādīhi dūsentassa. Ukkhepanīyakammārahassāti channabhikkhusadisassa āpattiṃ apassantassa āpattiṃ adesentassa ariṭṭhabhikkhusadisassa micchādiṭṭhiṃ avissajjentassa. Parivāsārahassāti paṭicchannasaṅghādisesāpattikassa. Mūlāyapaṭikassanārahassāti antarāpattiṃ āpannassa. Mānattārahanti appaṭicchannasaṅghādisesāpattikaṃ. Abbhānārahanti ciṇṇamānattaṃ bhikkhuṃ. Upasampādetīti upasampadakammaṃ karoti.

Anuposathe uposathaṃ karotīti anuposathadivase uposathaṃ karoti. Uposathadivaso nāma ṭhapetvā kattikamāsaṃ avasesesu ekādasasu māsesu bhinnassa saṅghassa sāmaggidivaso ca yathāvuttā cātuddasapannarasā ca, etaṃ tippakārampi uposathadivasaṃ ṭhapetvā aññasmiṃ divase uposathaṃ karonto anuposathe uposathaṃ karoti nāma. Yatra hi pattacīvarādiatthāya appamattakena kāraṇena vivadantā uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā ṭhapenti, tattha tasmiṃ adhikaraṇe vinicchite “sāmaggā jātamhā”ti antarā sāmaggīuposathaṃ kātuṃ na labhanti, karontehi anuposathe uposatho kato nāma hoti.

Appavāraṇāya pavāretīti appavāraṇadivase pavāreti. Pavāraṇadivaso nāma ekasmiṃ kattikamāse bhinnassa saṅghassa sāmaggidivaso ca paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivaso ca dve ca puṇṇamāsiyo, etaṃ catubbidhaṃ pavāraṇadivasaṃ ṭhapetvā aññasmiṃ divase pavārento appavāraṇāya pavāreti nāma. Idhāpi appamattakassa vivādassa vūpasame sāmaggīpavāraṇaṃ kātuṃ na labhanti. Karontehi appavāraṇāya pavāraṇā katā hotīti ayaṃ aṭṭhakathāpāṭho.

“Ummattakassa bhikkhuno ummattakasammuti ummattakena yācitvā kate asammukhāpi dātuṃ vaṭṭati, tattha nisinnepi na kuppati niyamābhāvato. Asammukhā kate pana dosābhāvaṃ dassetuṃ ‘asammukhā kataṃ sukataṃ hotī’ti vuttaṃ. Dūtena upasampadā pana sammukhā kātuṃ na sakkā kammavācānānattasambhavato. Pattanikkujjanādayo hatthapāsato apanītamattepi kātuṃ vaṭṭanti. Saṅghasammukhatātiādīsu yāvatikā bhikkhū kammappattā, te āgatā honti, chandārahānaṃ chando āhato hoti, sammukhībhūtā na paṭikkosanti, ayaṃ saṅghasammukhatā. Yena dhammena yena vinayena yena satthusāsanena saṅgho kammaṃ karoti, ayaṃ dhammasammukhatā vinayasammukhatā. Tattha dhammoti bhūtāṃ vatthu. Vinayoti codanā ceva sāraṇā ca. Satthusāsaṇaṃ nāma ñattisampadā ceva anussāvanasampadā ca. Yassa saṅgho kammaṃ karoti, tassa sammukhābhāvo puggalasammukhatā. Kattikamāsaṃ pavāraṇamāsattā ‘ṭhapetvā kattikamāsa’nti vuttaṃ. Paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivaso cāti kāḷapakkhe cātuddasiṃ pannarasim vā sandhāya vuttaṃ. Dve puṇṇamāsiyoti paṭhamapacchimavassūpagatānaṃ vasena vutta’nti sārattadīpaniyaṃ āgataṃ.

“Ṭhapitauposathapavāraṇānaṃ kattikamāse sāmaggīyā katāya sāmaggīpavāraṇaṃ

muñcitvā uposatham kātuṃ na vaṭṭatīti āha ‘ṭhapetvā kattikamāsa’nti. Sace pana tesam nānāsīmāsu mahāpavāraṇāya viṣuṃ pavāritānaṃ kattikamāsabbhantare sāmaggī hoti, sāmaggīuposatho eva tehi kātabbo, na pavāraṇā ekasmiṃ vasse katapavāraṇānaṃ puna pavāraṇāya avihitattā. Sāmaggīdivaso hotīti anuposathadivase sāmaggīkaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Sace pana cātuddasiyaṃ pannarasiyaṃ vā saṅgho sāmaggīṃ karoti, tadā sāmaggīuposathadivaso na hoti, cātuddasīpannarasiuposathova hoti. Upari pavāraṇāyapi eseṃ nayo. Paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivaso cāti bhaṇḍanakārakehi upaddutā vā kenacideva karaṇīyena pavāraṇasaṅghaṃ vā katvā ṭhapito kāḷapakkhacātuddasīdivaso ca. Dve ca puṇṇamāsiyoti pubbakattikapuṇṇamā pacchimakkattikapuṇṇamā cāti dve puṇṇamāsiyo. Etaṃ catubbidhanti puṇṇamāsidvayaena saddhiṃ sāmaggīpavāraṇaṃ cātuddasīpavāraṇaṃ sampiṇḍetvā, idaṃ pakaticārittavasena vuttaṃ. Tathārūpapaccaye pana sati ubhinnaṃ puṇṇamāsīnaṃ purimā dve cātuddasiyo, kāḷapakkhacātuddasiyā anantarā pannarasīpīti imepi tayo divasā pavāraṇādivasā evāti imaṃ sattavidhampi pavāraṇādivasaṃ ṭhapetvā aññasmiṃ divase pavāretuṃ na vaṭṭatī”ti vimativinodaniyaṃ āgataṃ.

Evam vatthuvipattivinicchayaṃ dassetvā idāni ñattivipattivinicchayaṃ anussāvanavipattivinicchayaṃ dassento “ñattito vipattiyaṃ panā”tiādimāha. Tattha pañcamañattivipattiyaṃ “pacchā vā ñattiṃ ṭhapetī”ti etassa saṃvaṇṇanāyaṃ anussāvanakammaṃ katvāti paṭhamaṃ anussāvanaṃ sāvetaṃ “esā ñattī”ti anussāvanānantarameva sakalaṃ ñattiṃ vatvā, pariyosāne “esā ñattī”ti vatvāti adhippāyo.

252. Catutthaanussāvanavipattisaṃvaṇṇanāyaṃ “yvāyanti byañjanappabhedo adhippeto. Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedoti ettha dasadhā dasavidhena byañjanānaṃ pabhedoti yojetabbaṃ. Kenāyaṃ pabhedoti āha ‘byañjanabuddhiyā’ti. Yathādhippetatthabyañjanato byañjanasaṅkhātānaṃ akkharānaṃ janikā buddhi byañjanabuddhi, tāya byañjanabuddhiyā, akkharasamuṭṭhāpakacittabhedenevāti attho. Yaṃ vā saṃyogaparaṃ katvā vuccati, idampi garukanti yojanā”ti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “ṭhānakaraṇāni sithilāni katvā uccāretabbamakkharaṃ sithilaṃ, tāniyeva dhanitāni asithilāni katvā uccāretabbamakkharaṃ dhanitaṃ. Dvimattakālaṃ dīghaṃ, ekamattakālaṃ rassaṃ. Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedoti evaṃ sithilādivasena byañjanabuddhiyā akkharuppādakacittassa dasappakārena pabhedo. Sabbāni hi akkharāni cittasamuṭṭhānāni yathādhippetatthabyañjanato byañjanāni ca. Saṃyogo paro etasmāti saṃyogaparo. Na saṃyogaparo asaṃyogaparo ‘āyasmato buddharakkhitatherassa yassa na khamatī”ti ettha ta-kāra na-kārasahitāro asaṃyogaparo. Karaṇānīti kaṇṭhādīni” iti ettakaṃ vuttaṃ.

Puna vimativinodaniyaṃ “tattha āyasmatotīdīsū sarānantarītāni sa-kāra ma-kārādibyañjanāni ‘saṃyogo’ti vuccanti. Yo saṃyogo paro yassa a-kārādino, so saṃyogaparo nāma. Rassanti a-kārādibyañjanarahitaṃ padaṃ. Asaṃyogaparanti ‘yassa na khamatī’tiādisū sa-kāra na-kārādibyañjanasahitaṃ padaṃ sandhāya vuttaṃ. Ta-kārassa tha-kāraṃ akatvā ‘suṇātu me’tiādiṃ avatvā vaggantare sithilameva katvā ‘suṇātu me’tiādiṃ vadantopi duruttaṃ karotiyeṃ vā ṭhapetvā anurūpaṃ ādesaṃ. Yañhi ‘saccikatthaparamatthenā’ti vattabbe

‘saccikaṭṭhaparamatṭhenā’ti ca ‘atthakathā’ti ca vattabbe ‘aṭṭhakathā’ti ca tattha tattha vuccati, tādisaṃ pāḷiaṭṭhakathādīsu diṭṭhapayogaṃ tadanurūpañca vattuṃ vaṭṭati, tato aññaṃ na vaṭṭati. Tenāha ‘anukkamaḡataṃ paveṇiṃ avināsentenā’tiādi. ‘Dīge vattabbe rassa’ntiādīsu ‘bhikkhūna’nti vattabbe ‘bhikkhuna’nti vā ‘bahūsū’ti vattabbe ‘bahusū’ti vā ‘nakkhamatī’ti vattabbe ‘na khamatī’ti vā ‘upasampadāpekkho’ti vattabbe ‘upasampadāpekho’ti vā evaṃ anurūpaṭṭhānesu eva dīgharassādirassadīghādivasena parivattetuṃ vaṭṭati, na pana ‘nāgo’ti vattabbe ‘nago’ti vā ‘saṅgho’ti vattabbe ‘sagho’ti vā ‘tisso’ti vattabbe ‘tiso’ti vā ‘yācatī’ti vattabbe ‘yācantī’ti vā evaṃ ananurūpaṭṭhānesu vattuṃ. Sambandhaṃ pana vavatthānañca sabbathāpi vaṭṭatīti gahetabba’’nti āgataṃ. Sesāni aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva suṭṭhu sallakkhetabbāni.

253. Sīmavipattivinicchayo pana heṭṭhā sīmakathāyaṃ sabbenā kathito, tasmā tattha vuttanayeneva gahetabbo.

Parisavipattikathāya catuvaggakaraṇeti catuvaggena saṅghena kattabbe. Anissāritāti uposathaṭṭhapanādinā vā laddhinānāsaṃvāsakabhāvena vā na bahikatā. Aṭṭhakathāyañhi “apakatattassāti ukkhittakassa vā yassa vā uposathapavāraṇā ṭhapitā hontī’’ti vuttattā ṭhapitauposathapavāraṇo bhikkhu apakatatto evāti gahetabbaṃ. Parisuddhasīlāti pārājikaṃ anāpannā adhippetā. Parivāsādikammesu pana garukaṭṭhāpi apakatattā evāti gahetabbaṃ. Avasesā...pe... chandārahāva hontīti hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhite sandhāya vuttaṃ, avijahitvā ṭhitā pana chandārahā na honti, tepi catuvaggādito adhikā hatthapāsaṃ vijahitvāva chandārahā honti, tasmā saṅghato hatthapāsaṃ vijahitvā ṭhiteneva chando vā pārissuddhi vā dātabbā.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “anukkhittā pārājikaṃ anāpannā ca pakatattāti āha ‘pakatattā anukkhittā’tiādi. Tattha anissāritāti purimāpadasseva vevacanaṃ. Parisuddhasīlāti pārājikaṃ anāpannā. Na tesāṃ chando vā pārissuddhi vā etīti tīsu dvīsu vā nisīnesu ekassa vā dvīnaṃ vā chandapārissuddhi āhaṭāpi anāhaṭāva hotīti adhippāyo’’ti āgato. Evaṃ pāḷiyañca aṭṭhakathāya ca catunṇampi kammānaṃ sampatti ca vipatti ca āgatā, ṭikācariyehi ca vinicchitā, tasmā aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva cattāri kammāni kattabbāni, na avuttanayena. Vuttañhi samantapāsādikāyaṃ -

“Buddhena dhammo vinayo ca vutto;
Yo tassa puttehi tatheva ñāto;
So yehi tesāṃ matimaccajantā;
Yasmā pure aṭṭhakathā akaṃsu.

“Tasmā hi yaṃ aṭṭhakathāsu vuttaṃ;
Taṃ vajjayitvāna pamādalekhaṃ;
Sabbampi sikkhāsu sagāravānaṃ;
Yasmā pamāṇaṃ idha paṇḍitāna’’nti.

Imasmiñhi kammavagge apalokaṇādīnaṃ catunṇaṃ kammānaṃ karaṇaṭṭhānaṃ ekādasavipattisīmavimuttaṃ baddhasīmabhūtaṃyeva vuttaṃ, “ekādasahi ākārehi sīmato kammāni vipajjantī’’ti vacanato na abaddhaupacārasīmabhūtaṃ. Na hi tattha ekādasavipatti atthi. Aṭṭhakathāyampi “apalokanakammaṃ nāma sīmaṭṭhakasaṅghaṃ sodhetvā chandārahānaṃ chandaṃ āharitvā samaggassa

saṅghassa anumatiyā tikkhattuṃ sāvetvā kattabbaṃ kamma’’nti
 apalokanakammassāpi baddhasīmāyameva kattabbabhāvo vutto, na
 upacārasīmāyaṃ. Na hi tattha sīmaṭṭhakasaṅghasodhanañca chandārahānañca atthi,
 antosīmaṃ pavīṭṭhapavīṭṭhānaṃ saṅghalābho dātabboyeva hoti, tasmā
 ‘’ñattikammabhūtaṃ uposathapavāraṇākammaṃ abaddhasīmavihārepi kattabba’’nti
 gaṇhantānaṃ ācariyānaṃ vādopi ‘’ñattidutiyakammabhūtaṃ kathinadānakammaṃ
 upacārasīmāyameva kattabba’’nti gaṇhantānaṃ ācariyānaṃ vādopi pālivirodho
 aṭṭhakathāvirodho ca hotīti veditabbo. Yamettha vattabbaṃ, taṃ
 uposathapavāraṇakathāvaṇṇanāyañca kathinakathāvaṇṇanāyañca vuttaṃ, atthikehi
 tattha suṭṭhu oloketvā saṃsayaṃ vinodetabbo.

Idāni sabbe bhikkhū lekhaṅkarehi paricayavasena sabbaganthānaṃ ādimhi likhitaṃ
 mahānamakkārapāṭhaṃ saraṇagamanassa, kammavācāya ca ārambhakāle mahatā
 ussāhena bhaṇanti, so pana pāṭho neva saraṇagamanapariyāpanno, na
 kammavācāpariyāpanno, nāpi kammavācāya pubbakaraṇapariyāpanno, tasmīṃ
 abhaṇitepi na saraṇagamanassa vā kammavācāya vā hāni atthi, na bhaṇite vaḍḍhi,
 tasmā pakaraṇācariyā saraṇagamanārambhēpi kammavācārambhēpi tassa
 mahānamakkārapāṭhassa vaṇṇanaṃ na vadanti, vadanto pana ‘’bhagavato arahato
 sammāsambuddhassa’’ iti padānaṃ attho
 visuddhimaggasamantapāsādikāsāratthadīpanīādippakaraṇesu ‘’bhagavā arahaṃ
 sammāsambuddho’’ itipadānaṃ attho viya vitthārena vattabbo siyā, evaṃ santepe
 bhagavato yathābhūtaguṇadīpanavasena pavattattā sabbepi ācariyā sabbesu
 ganthārambhesu tikkhattuṃ maṅgalatthaṃ bhaṇanti. Bhaṇantehi ca pana na-kāra
 mo-kārādīnaṃ ṭhānakaraṇādisampadaṃ ahāpentena
 sithiladhanitadīgharassādivisesaṃ manasi karontena samaṇasārūppena
 parimaṇḍalena padabyañjanaṇa bhaṇitabbo hoti, na atīyatakāna gītasaddasadisena
 saddena. Vuttañhetuṃ bhagavatā ‘’na, bhikkhave, āyatakāna gītassarena dhammo
 gāyitabbo, yo gāyeyya, āpatti dukkaṭassā’’ti.

’’Ekamatto bhava rasso, dvimatto dīghamuccate;
 Timatto tu pluto ñeyyo, byañjanañcaḍḍhamattika’’nti. -

Saddappakaraṇācariyehi vuttaṃ saddalakkaṇaṃ nissāya na-kārādīsu rassabhūte
 asare ekamattaṃ, na-byañjane aḍḍhamattaṃ sampiṇḍetvā diyaḍḍhamattakālaṃ
 pamāṇaṃ katvā uccārīyate. Mo-kārādīsu dīghabhūte o-kārādisare dvimattaṃ, ma-
 kārādibyañjane aḍḍhamattaṃ sampiṇḍetvā aḍḍhateyyamattakālaṃ pamāṇaṃ katvā
 uccārīyate, na tato uddhanti. Nanu ‘’pluto timatto ñeyyo’’ti vuttanti? Saccaṃ, sā pana
 dūrato avhāyanādīsuyeva labbhati, nāññattha. Vuttañhi kārīkāyaṃ -

’’Dūrato avhāne gīte, tatheva rodanepi ca;
 Plutā timattikā vuttā, sabbete nettha gayhare’’ti. -

Kittakena pana kālena ekamattā viññeyyāti? Akkhinimisaummisamattakālenāti
 ācariyā. Eke pana ācariyā ‘’aṅguliphoṭanakālappamāṇenā’’ti vadanti. Vuttañhi
 ācariyadhammasenāpatittherena -

’’Pamāṇaṃ ekamattassa, nimisummisatobravuṃ;
 Aṅguliphoṭakālassa, pamāṇenāpi abravu’’nti.

Evam saddasatthācariyehi vacanato suddharassasaraṭṭhāne ekamattāpamāṇaṃ, sabyañjanarassasaraṭṭhāne diyaḍḍhamattāpamāṇaṃ, suddhadīghasaraṭṭhāne dvimattāpamāṇaṃ, sabyañjanadīghasaraṭṭhāne aḍḍhateyyamattāpamāṇaṃ kālaṃ sallakkhetvā uccārīyate.

Idāni pana bhikkhū mahānamakkārabhaṇane balavaussāhaṃ katvā bhaṇantā rassaṭṭhānesu dvitimattākālaṃ dīghaṭṭhānesu catupañcamattākālaṃ saraṃ paṭhapetvā bhaṇanti, tadayuttaṃ viya dissati. Apare paṭhamavāre bhaṇitvā “sammāsambuddhassā”ti pariyosānapadaṃ patvāpi tattha aṭṭhapetvā puna “namo tassā”ti bhaṇitvā sa-kāre ṭhapetvā thokaṃ vissamitvā dutiyavāre “bhagavato”ti idaṃ ādiṃ katvā yāva pariyosānaṃ bhaṇitvā ṭhapenti. Tatiyavāre pana ādito paṭṭhāya pariyosāne ṭhapenti. Evam bhaṇantañca bahū pasamsanti, evaṃ pana kātabbanti neva pāliyaṃ, na aṭṭhakathāyaṃ vijjati. Yathā ñatticatutthakamme kariyamāne tīṇi anussāvanāni saddato ca atthato ca abhinnāni aññamaññaṃ saṅkaravirahitāni katvā bhaṇitabbāni, evaṃ mahānamakkārapāṭhe tikkhattuṃ bhaṇnamāne tayo vārā saddato ca atthato ca abhinne katvā saṅkaravirahite katvā ādito ārabhitvā pariyosāne ṭhapetabbā hontīti.

Tatrāyamekeevaṃ vadanti - yathā nāma javena gacchantassa ṭhātabbaṭṭhānaṃ patvāpi sahasā ṭhātuṃ na sakkoti, ekapādamattaṃ gantvā tiṭṭhati, evaṃ ādito bhaṇantassa balavaussāhattā pariyosāne pattepi ṭhapetuṃ na sakkoti, “namo tassā”ti dvipadamattaṃ bhaṇitvā sakkotīti. Evam sante dutiyatatiyavāresu kasmā sakkotīti? Tadā pana dutiyavāre thokaṃ vissamittā laddhassāso hutvā sakkotīti. Evam te āyasmanto sayameva attānaṃ vighātaṃ pāpenti. Na hi “mahānamakkāraṃ bhaṇantena paṭhamavāre balavaussāhena bhaṇitabbo”ti bhagavatā paññatto, dhammasaṅgāhakattherehi vā ṭhapito atthi. Evam sante yathā pātimokkhuḍdesakena pātimokkhaṃ uddisantena yattakā bhikkhū pātimokkhaṃ suṇanti, tesam savanappamāṇena yāva pariyosānā uddisituṃ attano sarappamāṇaṃ gahetvā pātimokkho uddisitabbo, evaṃ kammavācaṃ bhaṇantenapi sīmamaṇḍale nisinnabhikkhūnaṃ savanappamāṇena yāva pariyosānā attano sarappamāṇaṃ gahetvā bhaṇitabbāti.

Apare pana ācariyā mo-kārādīsu o-kārantapadesu aññesaṃ padānaṃ atirekena sarena dvattikkhattuṃ anukaraṇasaddaṃ anubandhāpayamānā bhaṇanti, tesam ācariyānaṃ tādisaṃ bhaṇanaṃ sutvā paricayappattā aññe bhikkhū vā gahaṭṭhā vā aññesaṃ ācariyānaṃ kammavācaṃ na garuṃ karonti, tāya kammavācāya upasampadā alabhitabbā viya maññanti, tādisaṃ pana bhaṇanaṃ tesam ācariyānaṃ sissānusissā eva tathā bhaṇanti, na aññe ācariyā. Te pana porāṇācariyānaṃ sarasampannānaṃ anukaraṇasaddarahitampi sahitaṃ viya khāyamānaṃ suṇantānaṃ atimanorathaṃ saddaṃ sutvā diṭṭhānugatiṃ āpajjantā evaṃ karonti maññe. Na hi vinaye vā saddasatthesu vā tathā bhaṇitabbanti atthi, tasmā vicāretabbametanti.

Bahū pana bhikkhū “sithilaṃ dhanitañca dīgharassa”ntiādinā vinaye kathitavinicchayañca “ettha pañcasu vaggesū”tiādinā saddasatthesu katavinicchayañca ajānantā piṭakattayakovidānaṃ vinayadharabahussutattherānaṃ santikā aladdhopadesā hutvā tattha tattha upasampadaṃ karontānaṃ bhikkhūnaṃ vacanameva gahetvā heyyopādeyyaṃ ajānantā pubbe paradesato āgatānaṃ puññavantānaṃ sarasampannānaṃ mahātherānaṃ anosarena bhaṇamānānaṃ saraṃ sutvā tesam theravarānaṃ matiṃ apucchitvāva yathādiṭṭhaṃ yathāsutaṃ

likhitvā t̥hapentā anukkamena paṇḍitehi hasitabbaṃ ayuttaṃ kathaṃ dīpentā
 “imasmim̐ t̥hāne byagghiyā saddasadisam̐ saddaṃ karonti, imasmim̐ t̥hāne sakunīyā
 saddasadisam̐ saddaṃ karonti, imasmim̐ t̥hāne tambulakasaṭapātaṃ karonti,
 imasmim̐ t̥hāne dakkhiṇato namantā bhaṇanti, imasmim̐ t̥hāne vāmato namantā
 bhaṇanti, imasmim̐ t̥hāne vilāsaṃ kurumānā bhaṇantī”tiādīni vatvā tadeva
 saddahantā rukkhamaulaumaṅgaleṇādīsu nisīditvā tameva vacanaṃ anusikkhantā
 tadanurūpaṃ kammavācaṃ bhaṇantā “ahaṃ kammavācākusalo”ti vatvā bālajane
 saññāpetvā tesam̐ tesam̐ upasampadāpekkhānaṃ kammavācaṃ bhaṇanti, ime
 bhikkhū bhagavato āṇaṃ atikkāmenti, sāsanaṃ osakkāpentīti daṭṭhabbā.

Athāparepi bhikkhū gāmakāvāsādīsu vasantā paṇḍitānaṃ santike apayirupāsamaṇā
 vatthusampattimpi vatthuvipattimpi ñattianussāvanasīmaparisasampattimpi
 vipattimpi tathato ajānantā bahavo sisse t̥hapetvā pabbajjañca upasampadañca
 karontā parisam̐ vaḍḍhāpenti, tepi bhagavato sāsanaṃ osakkāpenti, tasmā
 bhagavato āṇaṃ karontehi lajjīpesalehi bahussutehi sikkhākāmehi
 sappurisabhikkhūhi evarūpānaṃ bhikkhūnaṃ sahāyakehi upatthambhakehi
 ekasambhogasaṃvāsakarehi na bhavitabbaṃ. Idāni bhikkhū -

“Ca-kāraṇaṃ sa-kāraṇaṃ, ta-kāraṇasamaṃ vade;
 Ña-kāraṇaṃ la-kāraṇaṃ, na-kāraṇasamaṃ vade”ti. -

Imaṃ silokaṃ upanissāya saraṇagamanepi “buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti pāṭhaṃ
 “buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti paṭhanti. Kammavācāyampi “pāṭhamam̐ upajjhaṃ
 gāhāpetabbo”tiādipāṭhaṃ “pāṭhamam̐ upajjhaṃ gāhāpetabbo”tiādīnā paṭhanti.
 Ettha yuttitopi āgamatopi kāraṇaṃ cintetabbaṃ.

Tatrāyaṃ yutticintā - “ca-kāraṇaṃ sa-kāraṇaṃ, ta-kāraṇasamaṃ vade”ti ettha ca-
 kāro tālujo, ta-kāro dantaḥ, evamete akkharā t̥hānatopi asamānā. Ca-kāro
 jivhāmajjhakaraṇo, ta-kāro jivhaggakaraṇo, evaṃ karaṇatopi asamānā. Ca-kāro
 dutiyavaggaṇapariyāpanno, ta-kāro catutthavaggaṇapariyāpanno, evaṃ vaggatopi
 asamānā. Saṃyogakkharavasena na pubbakkarā sutim̐ labhantā saravisesaṃ
 pāpuṇanti, teneva ca-kārena saddasatthakārācariyā “saṃyoge pare rassatta”nti ca
 “saṃyogapubbā e-kāro-kārā rassāiva vattabbā”ti ca vadanti. Evaṃ sante kathaṃ
 asamānaṭṭhānikena asamānakaraṇena asamānavaggena saṃyogakkharena
 laddhasutikā akkharā tato aññena asamānaṭṭhānikena asamānakaraṇena
 asamānavaggena saṃyogakkharena laddhasamānasutikā bhavēyyuṃ. Na kevalaṇca
 ete akkharā asamānaṭṭhānikā asamānakaraṇā asamānavaggāva honti, atha kho
 anāsannaṭṭhānikā anāsannakaraṇā anāsannavaggā ca honti. Yathā ca vīṇaṃ
 vādentānaṃ dūre tantissarena tato dūre tantissaro asamāno hoti, evaṃ
 dūraṭṭhānikena akkharena dūrakaraṇena tato dūraṭṭhāniko dūrakaraṇo samānasutiko
 kathaṃ bhavēyya, vaggakkharānaṃca aññamaññaṃ asaṅkaravasena
 samānasutivasena pavattanato “vaggantaṃ vā vagge”ti sutte niggahitassa
 vaggantakaraṇe sati aññavaggasmim̐ pare aññavaggantaṃ na pāpuṇāti, “vagge
 ghosāghosānaṃ tatiyapaṭhamā”ti suttena ca asadisadvebhāvakaraṇe aññavagge
 aññavaggadvebhāvo na hoti.

Yadi ca ca-kāraṇakkharo ta-kāraṇakkharena samānasutiko siyā, evaṃ sati kiṃ ca-
 kāraṇakkharalekhanena sabbattha ta-kāraṇameva likheyya, tathā pana alikhitvā
 payogaṇurūpaṃ pāṭhamakkharassa sadisadvebhāvaṭṭhāne “kacco kaccāyano”ti,
 asadisadvebhāvaṭṭhāne “vaccho vacchāyano”ti tatiyakkharassa

sadisadvebhāvaṭṭhāne “majjaṃ sammaṃ”nti, asadisadvebhāvaṭṭhāne “upajjhā upajjhāyo”ti samānaṭṭhānasamānakaraṇasamānavaggakkharānameva dvebhāvo likhīyati, no itaresaṃ, tasmā payogānurūpaṃ ca-kāraṇa ja-kāraṇaṭṭhānesu sakavaggasutivaseneva vattabbaṃ, na añña-vaggasutivasena. Sa-kāraṇe pana sa-kāraṇassa ta-kāraṇa samānaṭṭhānikattā samānakaraṇattā ca vaggaavaggavasena bhinnepi avaggakkharānaṃ vaggakkharehi sādharmaṇattā ca avaggakkharānaṃ vaggakkharānaṃ viya viṣuṃ sutiya abhāvato ca sa-kāraṇassa ta-kāraṇabhaṇaṇaṃ yuttaṃ siyā. Sa-kāropi hi dantaḷo, ta-kāropi, sa-kāropi jivhaggakaraṇo, ta-kāropi, tasmā samānaṭṭhānikānaṃ samānakaraṇānaṃ akkharānaṃ samānasutibhāvo yutto. Ña-kāraṇa la-kāraṇānaṃ na-kāraṇabhaṇaṇepi iminā nayena ña-kāraṇa na-kāraṇānaṃ samānasutibhāvo la-kāraṇa na-kāraṇānaṃ samānasutibhāvo daṭṭhabboti. Ayamettha yutticintā.

Āgamacintā pana evaṃ katabbā -

“Ca-kāraṇaṃ sa-kāraṇaṃ, ta-kāraṇasamaṃ vade;
Ña-kāraṇaṃ la-kāraṇaṃ, na-kāraṇasamaṃ vade”ti. -

Ayaṃ siloko kuto pabhavo, kattha āgato, kena kāritoti? Tattha kuto pabhavoti bhagavantasmā vā dhammasaṅgāhakattherehi vā aṭṭhakathācariyehi vā pabhavo. Kattha āgatoti vinaye vā suttante vā abhidhamme vā pāliyaṃ vā aṭṭhakathāya vā ṭīkādisu vā āgato. Kena kāritoti nettiniruttipeṭakopadesakaccāyanappakaraṇakāraṇena āyasmatā mahākaccāyanatthereṇa vā mukhamattadīpanikāraṇena vajirabuddhācariyena vā padarūpasiddhikāraṇena buddhapiyācariyena vā saddanītipakaraṇakāraṇena aggavaṃsācariyena vā tadañña-satthakāraṇakehi mahātherehi vā kāritoti evaṃ āgamacintāyaṃ sati ayaṃ siloko bhagavantasmā pabhavo dhammasaṅgāhakattherehi vā aṭṭhakathācariyehi vāti na paññāyati. “Vinaye vā suttante vā abhidhamme vā pāliyaṃ vā aṭṭhakathāya vā ṭīkāsu vā āgato”ti hi na sakkā vattuṃ. Kaccāyanācariyādīhi saddasatthakāraṇakehi ācariyehi katotipi na dissati. Evaṃ sante appāṭihīrakataṃ idaṃ vacanaṃ āpajjati.

Evaṃ pana mayaṃ cintayimhā - rāmaññadesa kira sakabhāsāyaṃ ca-kāraṇa ña-kāraṇā na santi, teneva rāmaññadesiya bhikkhū “sacca”iti imaṃ pāṭhaṃ vadantā “satca”iti vadanti, “pañcaṅga”iti pāṭhaṃ vadantā “pancaṅga”iti vadanti, tasmā attano visaye avijjamānaṃ ca-kāraṇa ña-kāraṇaṃ yathāpāṭhaṃ vattumasakkontehi tehi bhikkhūhi sakabhāsānurūpato ayaṃ siloko kārito bhavissatīti. Evaṃ santepi marammahāsāya ca-kāraṇa ña-kāraṇapadānaṃ sutivisesavasena viṣuṃ paññāyanato marammadesiya bhikkhū taṃ silokaṃ anuvattitvā “buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti vā “paṭhaṃ upatthaṃ gāhāpetabbo”ti vā “hetupatcayo ārammaṇapatcayo”ti vā vattuṃ na arahanti. Rāmaññadesiyāpi sakabhāsāya viṣuṃ avijjamānampi ca-kāraṇa ña-kāraṇapadaṃ sakabhāsākathanakāleyeva bhāsānurūpaṃ ta-kāraṇa na-kāraṇabhāvena kathetabbaṃ, māgadhabhāsākathanakāle pana māgadhabhāsāya ca-kāraṇa ña-kāraṇapadānaṃ viṣuṃ payogadassanato māgadhabhāsānurūpaṃ ca-kāraṇa ña-kāraṇapadānaṃ viṣuṃ sutivasena yathāpāṭhameva kathetabbānīti no matī. Ayamettha āgamacintā.

Jinasāsanamārabbha, kathāyaṃ kathitā mayā;
Yuttāyuttaṃ cintayantu, paṇḍitā jinasāvaka.

Yuttāyuttaṃ cintayitvā, yuttañce dhārayantu taṃ;
Ayuttañce pajahantu, mānadosavivajjitāti.

254. Evaṃ catunnaṃ kammānaṃ sampattivipattiṃ dassetvā idāni tesāṃ kammānaṃ tñānappabhedāṃ dassento “apalokanakammaṃ katamāni pañca tñānāni gacchatī”tiādīmāha. Tattha vinicchayo aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Anuttānapadatthameva dassayissāma. “Etarahi sacepi sāmaṇero”tiādīsu buddhādīnaṃ avaṇṇabhāsanampi akappiyādiṃ kappiyādibhāvena dīpanampi diṭṭhivipattiyaṃyeva pavisati, teneva vakkhati “taṃ laddhiṃ vissajjāpetabbo”ti. Bhikkhūnampi eseṃ nayo. Micchādiṭṭhikoti buddhavaṇṇanādhippāyaṃ viparītato gaṇhanto, so eva “antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgato”ti vutto. Keci pana “sassatucchedānaṃ aññataradiṭṭhiyā samannāgato”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ. Sassatucchedagāhassa sāmaṇerānaṃ liṅganāsanāya kāraṇattena heṭṭhā aṭṭhakathāyameva vuttattā idha ca daṇḍakammanāsanāya eva adhippetattā. Kāyasambhogasāmaggīti sahaseyyapaṭiggahaṇādi. Soratoti subhe rato, suṭṭhu oratoti vā sorato. Nivātavuttīti nīcavutti.

Tassāpi dātabboti vijjamānaṃ mukharādibhāvaṃ nissāya appaṭipucchitvāpi paṭiññaṃ aggahetvāpi āpattiṃ anāropetvāpi desitāyapi āpattiyaṃ khamānādito anoramantassa dātabbova. Oramantassa pana khamāpentassa na dātabbo. Brahmaḍaṇḍassa dānanti kharadaṇḍassa ukkaṭṭhadaṇḍassa dānaṃ. Tajjanīyādikamme hi kate ovādānusāsanippadānapaṭikkhepo natthi, dinnabrahmaḍaṇḍe pana tasmīṃ saddhiṃ tajjanīyakammādikatehi paṭikkhittampi kātuṃ na vaṭṭati “neva vattabbo”tiādinaṃ ālāpasallāpamattassapi na-kārena paṭikkhitattā. Tañhi disvā bhikkhū gīvaṃ parivattetvā olokanamattampi na karonti, evaṃ vivajjetabbaṃ nimmadanakaraṇatthameva tassa daṇḍassa anuññātattā. Teneva channattheropi ukkhepanīyādikammakatopi abhāyitvā brahmaḍaṇḍe dinne “saṅghenāhaṃ sabbathā vivajjito”ti mucchito papati. Yo pana brahmaḍaṇḍakatena saddhiṃ ñatvā saṃsaṭṭho avivajjetvā viharati, tassa dukkaṭamevāti gahetabbaṃ. Aññathā brahmaḍaṇḍavidhānassa niraṭṭhakatāpasāṅgato. Tenāti brahmaḍaṇḍakatena. Yathā tajjanīyādikammakatehi, evameva tato adhikampi saṅghaṃ ārādhentena sammā vattitabbaṃ, tañca “sorato nivātavutti”tiādinaṃ sarūpato dassitameva. Tenāha “sammā vattitvā khamāpentassa brahmaḍaṇḍo paṭippassambhetabbo”ti. Paṭisaṅkhāti paṭisaṅkhāya, ñāṇena upaparikkhitvā.

Yaṃ taṃ bhagavatā avandiyakammaṃ anuññātanti sambandho. “Tassa bhikkhuno daṇḍakammaṃ kātu”nti sāmāññato anuññātappakāraṃ dassetvā puna visesato anuññātappakāraṃ dassetuṃ “atha kho”tiādi pāḷiuddhaṭṭhi veditabbaṃ. Imassa apalokanakammassa tñānaṃ hotīti apalokanakammasāmāññassa pavattiṭṭhānaṃ hoti. Visesabyatirekena avijjamānampi tadanñāttha appavattiṃ dassetuṃ visesanissitaṃ viya voharīyati. “Kammaññeva lakkhaṇa”nti iminā osāraṇādivasena gahitāvasesānaṃ sabbesaṃ apalokanakammasāmāññalakkaṇavasena gahitattā “kammaññeva lakkhaṇamassāti kammalakkaṇa”nti nibbācanaṃ dasseti, idaṇca vuttāvasesānaṃ kammānaṃ niṭṭhānaṭṭhānaṃ saṅkhārakkhandhadhammāyatanādīni viya vuttāvasesakhandhāyatanānanti daṭṭhabbaṃ. Teneva vakkhati “ayaṃ panettha pāḷimuttakopi kammalakkaṇavinicchayo”tiādi. Yathā cettha, evaṃ upari ñattikammādisupi kammalakkaṇaṃ vuttanti veditabbaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “kammameva lakkhaṇanti kammalakkaṇaṃ. Osāraṇanissāraṇabhaṇḍukammādayo viya kammañca hutvā aññañca nāmaṃ na labhati, kammameva hutvā upalakkiyati

kammalakkhaṇanti vuccatī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭhāyaṃ pana “imassa apalokanakammassa ṭhānaṃ hotīti evampi apalokanakammaṃ pavattatīti attho. Kammaññeva lakkhaṇanti kammalakkhaṇaṃ. Osāraṇanissāraṇabhaṇḍukammādayo viya kammañca hutvā aññañca nāmaṃ na labhati, kammameva hutvā upalakkhīyatīti kammalakkhaṇaṃ upanissayo viya. Hetupaccayādilakkhaṇavimutto hi sabbo paccayaviseso tattha saṅgayhatī”ti vuttaṃ. Tassa karaṇanti avandiyakammassa karaṇavidhānaṃ. Na vanditabboti, iminā vandantiyā dukkaṭanti dassetīti daṭṭhabbaṃ. Saṅghena kataṃ katikaṃ ñatvā maddanaṃ viya hi saṅghasammutiṃ anādarena atikkamantassa āpatti eva hoti.

255. Bhikkhusaṅghassapi panetaṃ labbhatiyevāti avandiyakammassa upalakkhaṇamattena gahitattā bhikkhusaṅghassapi kammalakkhaṇaṃ labbhati eva. Salākadānaṭṭhānaṃ salākaggaṃ nāma, yāgubhattānaṃ bhājanaṭṭhānāni yāgaggabhattachagāni nāma. Etesupi hi ṭhānesu sabbo saṅgho uposathe viya sannipatito, kammañca vaggakammaṃ na hoti, “mayametaṃ na jānimhā”ti pacchā khīyantāpi na honti, khaṇḍasīmāya pana kate khīyanti. Saṅghikapaccayañhi acchinnacīvarādīnaṃ dātuṃ apalokentehi upacārasīmaṭṭhānaṃ sabbesaṃ anumatiṃ gahetvāva kātabbaṃ. Yo pana visabhāgapuggalo dhammikaṃ apalokanaṃ paṭibhāhati, taṃ upāyena bahiupacārasīmagataṃ vā katvā khaṇḍasīmaṃ vā pavisitvā kātuṃ vaṭṭati. Yaṃ sandhāya “apalokanakammaṃ karotī”ti sāmāññato dasseti, taṃ apalokanakammaṃ sarūpato dassetuṃ āha “acchinnacīvaraṃ”iccādi. Yadi apaloketvāva cīvaraṃ dātabbaṃ, kiṃ pana appamattakavissajjakasammutiyaṃ āha “appamattakavissajjakena panā”tiādi. Nāli vā upaḍḍhanāli vāti divase divase apaloketvā dātabbassa pamāṇadassanaṃ. Tena yāpanamattameva apaloketabbaṃ, na adhikanti dasseti. Ekadivasamyeva vātiādi dasavīsati divasānaṃ ekasmiṃ divaseyeva dātabbaparichedadassanaṃ. Tena “yāvajīva”nti vā “yāvarogā vuṭṭhahatī”ti vā evaṃ apaloketuṃ na vaṭṭatīti dasseti. Iṇapalibodhanti iṇavatthum dātuṃ vaṭṭatīti sambandho. Tañca iṇāyikehi palibuddhassa lajjīpesalassa sāsanaupakāraṇassa pamāṇayuttameva kappiyabhaṇḍaṃ niyametvā bhikkhūhi apaloketvā dātabbaṃ, na pana sahaṃsaṃ vā satahaṃsaṃ vā mahāiṇaṃ. Tādisaṇhi bhikkhācariyavattena sabbehi bhikkhūhi tādisassa bhikkhuno pariyesitvā dātabbaṃ.

“Chattaṃ vā vedikaṃ vāti ettha vedikāti cetiyassa upari caturassacayo vuccati. Chattanti tato uddhaṃ valayāni dassetvā kato aggacayo vuccatī”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Cetiyassa upanikkhepatoti cetiyassa paṭijagganattāya vaḍḍhiyā payojetvā kappiyakāraṇehi ṭhapitavatthuto. Saṅghikenapīti na kevalaṇca tatruppādato paccayadāyakehi catupaccayatthāya saṅghassa dinnavatthunāpīti attho. Saṅghabhattaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti mahādānaṃ dadantehipi kariyamānaṃ saṅghabhattaṃ viya kāretuṃ na vaṭṭatīti adhippāyo. “Yathāsukhaṃ paribhuñjitum ruccatī”ti vuttattā attano attano paribhogapahonakaṃ appaṃ vā bahuṃ vā gahetabbaṃ, adhikaṃ pana gahetuṃ na labhati.

Uposathadivaseti nidassanamattaṃ, yasmiṃ kismiñci divasepi kataṃ sukatameva hoti. Karontena “yaṃ imasmiṃ vihare antosīmāya saṅghasantakaṃ...pe... yathāsukhaṃ paribhuñjitum mayhaṃ ruccatī”ti evaṃ katikā kātabbā. Tathā dvīhi tīhipi “āyasmantānaṃ ruccatī”ti vacanameva hettha viseso. Tesampīti rukkhānaṃ. Sā eva katikāti visuṃ katikā na kātabbāti attho.

Tesanti rukkhānaṃ, saṅgho sāmīti sambandho. Purimavihāreti purime yathāsukhaṃ paribhogatthāya katakatike vihare. Pariveṇāni katvā jaggantīti yattha arakkhiyamāne

phalāphalāni rukkhā ca vinassanti, tādisaṃ ṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ, tattha saṅghassa katikā na pavattatīti adhippāyo. Yehi pana rukkhabījāni ropetvā ādito paṭṭhāya paṭijaggitā, tepi dasamabhāgaṃ datvā ropakeheva paribhuñjitabbāni. Tehīti jaggitehi.

Tatthāti tasmim vihare. Mūletiādikāle, pubbeti attho. Dīghā katikāti aparicchinnakālā yathāsukhaṃ paribhogatthāya katikā. Nikkukkuccenāti “abhājitamida”nti kukkuccaṃ akatvāti attho. Khīyanamattameva tanti tena khīyanena bahuṃ khādantānaṃ doso natthi attano paribhogappamāṇasseva gahitattā, khīyantepi attano pahonakaṃ gahetvā khāditabbanti adhippāyo.

Gaṇhathāti na vattabbāti tathā vutte teneva bhikkhuna dinnam viya maññeyyūṃ. Taṃ nissāya micchājīvasambhavo hotīti vuttaṃ. Tenāha “anuvicaritvā”tiādi. Upaḍḍhabhāgoti ekassa bhikkhuno paṭivīsato upaḍḍhabhāgo, dentena ca “ettakaṃ dātuṃ saṅgho anuññāsī”ti evaṃ attānaṃ parimocetvā yathā te saṅghe eva paśīdanti, evaṃ vatvā dātabbaṃ. Apaccāsīsentenāti gilānagamikissarādīnaṃ anuññātapuggalānampi attano santakaṃ dentena apaccāsīsenteneva dātabbaṃ. Ananuññātapuggalānaṃ pana apaccāsīsentenapi dātuṃ na vaṭṭatīti. Saṅghikameva yathākatikāya dāpetabbaṃ. Attano santakampi paccayadāyakādayo sayameva vissāsenā gaṇhanti, na vāretabbā, “laddhakappiya”nti tuṇhī bhavitabbaṃ. Pubbe vuttamevāti “kuddho hi so rukkhepi chindeyyā”tiādinā tuṇhībhave kāraṇaṃ pubbe vuttameva, tehi kataanatthābhāvepi kāruññaena tuṇhī bhavitum vaṭṭati, “gaṇhathā”tiādi pana vattum na vaṭṭati.

Garubhaṇḍattā...pe... na dātabbanti jīvarukkhānaṃ āramatṭhāniyattā dārūnañca gehasambhārānupagatatā “sabbam tvameva gaṇhāti dātuṃ na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Akatāvāsaṃ vā katvāti pubbe avijjamānaṃ senāsanaṃ katvā. Jaggitakāleti phalavāre sampatte. Jagganakāleti jaggitum āraddhakāle.

256. Ñattikammaṭṭhānabhede ti ñattikammassa ṭhānabhede.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Kammākammavinicchayakathālaṅkāro nāma

Tettiṃsatimo paricchedo.

34. Pakiṇṇakavinicchayakathā

Evaṃ kammākammavinicchayakathaṃ kathetvā idāni pakiṇṇakavinicchayakathaṃ kathetum “idāni pakiṇṇakakathā veditabbā”tiādimāha. Tattha pakārena kiṇṇāti pakiṇṇā, divāseyyāti kathā viya visum visum appavattitvā ekasmiṃyeva paricchede karaṇavasena pavattā gaṇabhojanakathādayo. Pakiṇṇakā sakatthe ka-paccayavasena.

Tatrāyaṃ pakiṇṇakamātikā -

Gaṇabhojanakathā ca, paramparā ca bhojanā;
Anāpucchā paṃsukūlaṃ, tato acchinnacīvaraṃ.

Paṭibhānacittaṃ vippha-katabhojanameva ca;
Uddisantuddisāpentā, tivassantarikā tathā.

Dīghāsanam gilānupa-tṭhānam maraṇavaṇṇakam;
Attapātanamappacca-vekkhitvā nisinnam tathā.

Davāya silāvijjhanam, dāyālimpanakam tathā;
Micchādiṭṭhikulābhatam, gopakadānameva ca.

Dhammikāyācanā ceva, uccārādīna chaḍḍanam;
Nhāne rukkhaghaṃsanāni, valikādīna dhāraṇam.

Dīghakesā ādāsādi, naccādyāṅgacchedādi ca;
Patto sabbapaṃsukūlam, parissavana naggiyam.

Gandhapuppham āsittakam, maḷorikekabhājanam;
Celapati pādaghaṃsī, bījanī chattameva ca.

Nakhālomā kāyabandhā, nivāsanapārupanā;
Kāja dantakaṭṭhañceva, rukkhārohanakampi ca.

Chandāropā lokāyatā, khipitam lasuṇam tathā;
Na akkamitabbādīni, avandiyā ca vandiyā.

Vandanākārakathā ca, āsandādikathāpi ca;
Uccāsanamahāsanam, pāsādaparibhogakam.

Upāhanam yānañceva, cīvaram chinnacīvaram;
Akappiyacīvarañca, cīvarassa vicāraṇā.

Daṇḍakathinakañceva, gahapaticīvaram tathā;
Chacīvaram rajanādi, atirekañca cīvaram.

Aṭṭhavaram nisīdanam, adhammakammameva ca;
Okāso saddhādeyyo ca, santaruttarakopi ca.

Cīvaranikkhepo ceva, satthavatthikammaṃ tathā;
Nahāpito dasabhāgo, pātheyyam padesopi ca.

Saṃsaṭṭham pañcabhesajjam, dutiyam vasā mūlakam;
Piṭṭham kasāva paṇṇaṇca, phalañca jatu loṇakam.

Cuṇṇam amanussābādham, añjanam natthumeva ca;
Dhūmanettaṃ telapākam, sedaṃ lohitamocanam.

Pādabbhañjam gaṇḍābādho, visañca gharadinnako;
Duṭṭhagahaṇiko paṇḍu-rogo chavidosopi ca.

Abhisannadosakāyo, loṇasuvīrako tathā;
Antovutthādikathā ca, uggahitapaṭiggaho.

Tato nihatakathā ca, purebhattapaṭiggaho;
Vanaṭṭham pokkharatṭhañca, tathā akatakappatam.

Yāgukathā guḷakathā, mahāpadesameva ca;
Ānisaṃsakathā ceti, pakiṇṇakamhi āgatā.

Gaṇabhojanakathā

1. Tattha gaṇitabbo saṅkhyātabboti gaṇo, yo koci samūho, idha pana catuvaggādigaṇo adhippeto. Bhuñjate bhojanaṃ, byavaharaṇabhāvasaṅkhātā bhojanakiriyā, gaṇassa bhojanaṃ gaṇabhojanaṃ, tasmim. Gaṇabhojane pācittiyaṃ hotīti ettha janakahetumhi bhumnavacanāṃ. Aññaṭṭa samayāti gilānādisattavidhaṃ samayaṃ ṭhapetvā. Imassa sikkhāpadassa viññattim katvā bhuñjanavattusmim paññattattā viññattito gaṇabhojanaṃ vatthuvaseva pākaṇanti taṃ avatvā “gaṇabhojanaṃ nāma yattha...pe... nimantitā bhuñjanti”ti nimantanavasenevassa padabhājane gaṇabhojanaṃ vuttaṃ. Kiñci pana sikkhāpadaṃ vatthuanurūpampi siyāti “padabhājane vuttanayeneva gaṇabhojanaṃ hotīti”ti kesañci āsaṅkā bhavēyāti tannivattanatthaṃ “gaṇabhojanaṃ dvīhi ākārehi pasavatī”ti vuttaṃ. Ekato gaṇhantīti ettha aññaṃaññaṃ dvādasahatthaṃ amuñcitvā ṭhitā ekato gaṇhanti nāmāti gahetabbaṃ. “Amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehi”ti vā viññāpeyyu”nti vacanato, heṭṭhā “tvam ekassa bhikkhuno bhattaṃ dehi, tvam dvinnanti evaṃ viññāpetvā”ti vacanato ca attano atthāya aññaṃ viññattampi sādhiyantaṃ gaṇabhojanaṃ hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ viññattito pasavatīti ettha viññattiyā sati gaṇantassa ekato hutvā gahaṇe iminā sikkhāpadena āpatti, visuṃ gahaṇe paṇītabhojanasūpodanaviññattīhi āpatti veditabbā.

Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvāti ettha “bhojanaṃ gaṇhathāti vuttepi gaṇabhojanaṃ hotiyevā”ti vadanti. “Heṭṭhā addhānagamanavattusmim, nāvābhiruhanavattusmiñca ‘idheva, bhante, bhuñjathā’ti vutte yasmā kukkucāyantaṃ na paṭiggaṇhimsu, tasmā ‘bhuñjathā’ti vuttepi gaṇabhojanaṃ hotiyevā”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. “Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvā nimanteti”ti vuttattā pana “odanaṃ bhuñjathā”ti vā “bhattaṃ bhuñjathā”ti vā bhojananāmaṃ gahetvā vutte gaṇabhojanaṃ hoti, na aññathā. “Idheva, bhante, bhuñjathā”ti etthāpi “odana”nti vā “bhatta”nti vā vatvā te evaṃ nimantesunti gahetabbaṃ. Gaṇavasena vā nimantitattā te bhikkhū apakataññutāya kukkucāyantaṃ na paṭiggaṇhimsūti ayaṃ amhākaṃ khanti, vīmaṃsitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “yena kenaci vevacanenāti vuttattā ‘bhojanaṃ gaṇhathā’tiādisāmaññaṇāmenapi gaṇabhojanaṃ hoti. Yaṃ pana pāḷiyaṃ addhānagamanādivatthūsu ‘idheva bhuñjathā’ti vuttavacanassa kukkucāyanaṃ, tampi odanādināmaṃ gahetvā vuttattā eva katanti veditabba”nti vuttaṃ.

Kurundīvacane vicāretīti pañcākhaṇḍādivasena saṃvidahati. Ghaṭṭetīti anuvātaṃ chinditvā hatthena, daṇḍakena vā ghaṭṭeti. Suttaṃ karotīti suttaṃ vaṭṭeti. Valetīti daṇḍake vā hatthe vā āvaṭṭeti. “Abhinavasassa cīvarassa karaṇaṃ idha cīvarakammaṃ nāma, purāṇacīvare sūcikkammaṃ cīvarakammaṃ nāma na hotī”ti vadanti. Vimativinodaniyaṃ pana “āgantukapaṭṭanti acchinditvā anvādhim āropetvā karaṇacīvaraṃ sandhāya vuttaṃ. Ṭhapetīti ekaṃ antaṃ cīvare bandhanavasena ṭhapeti. Paccāgataṃ sibbatīti tasseeva dutiyaantaṃ parivattitvā āhataṃ sibbati. Āgantukapaṭṭaṃ bandhatīti cīvarena laggaṃ karonto punappunaṃ tattha tattha suttena bandhati. Ghaṭṭetīti pamāṇena gahetvā daṇḍādīhi ghaṭṭeti. Suttaṃ karotīti suttaṃ tiguṇādibhāvena vaṭṭeti. Valetīti anekaguṇasuttaṃ hatthena vā cakkadaṇḍena vā vaṭṭeti ekattaṃ karoti. Parivattanaṃ karotīti

parivattanadaṇḍayantakaṃ karoti. Yasmiṃ suttaguḷaṃ pavesetvā veḷunālikādīsu ṭhapetvā paribbhamāpetvā suddhakoṭito paṭṭhāya ākaḍḍhantī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ na “āgantukapaṭṭaṃ moghasuttēna sibbitvā ṭhapenti. Tattha anuvāte yathā ekatalaṃ hoti, tathā hatthehi ghaṭṭeti. Valetīti āvaṭṭeti. Parivattananti suttaṃ gaṇhantānaṃ sukhaggahaṇatthaṃ sutta-parivattanaṃ karoti, paṭṭaṃ sabbantānaṃ sukhāsibbanatthaṃ paṭṭa-parivattanañca, navacīvarakārako idhādhippeto, na itaro”ti vuttaṃ.

Animantitacatutthanti animantito catuttho yassa bhikkhucattukassa, taṃ animantitacatutthaṃ. Evaṃ sesesupi. Tenāha “pañcannaṃ cattukkāna”nti, “catutthe āgate na yāpentīti vacanato sace añño koci āgacchanta natthi, cattāroyeva ca tattha nisinnā yāpetuṃ na sakkonti, na vaṭṭatī”ti vadanti.

Gaṇabhojanāpattijanakanimantanabhāvato “akappiyanimantana”nti vuttaṃ. Sampavesetvāti nisīdāpetvā. Gaṇo bhijjatīti gaṇo āpattiṃ na āpajjatīti adhippāyo. Vimativinodaniyaṃ pana “sampavesetvāti tehi yojetvā. Gaṇo bhijjatīti nimantitasanṅho na hotīti attho”ti vuttaṃ.

“Yattha cattāro bhikkhū...pe... bhuñjantī”ti imāya pāḷiyā saṃsandanato “itaresaṃ pana gaṇapūraṃ hotī”ti vuttaṃ. Avisesenāti “gilāno vā cīvarakārako vā”ti avisesetvā sabbasādhāraṇavacanena. Tasmāti avisesitattā.

Adhivāsetvā gatesūti ettha akappiyanimantanādhivāsanakkhaṇe pubbaṇḍayoge dukkaṭampi natthi, viññattito pasavane pana viññattikkhaṇe itarasikkhāpadehi dukkaṭaṃ hotīti gahetabbaṃ. Bhutvā gatesūti ettha āgatesupi bhojanakicce niṭṭhite gaṇhituṃ vaṭṭatī. Tāni ca tehi ekato na gahitānīti yehi bhojanehi visaṅketo natthi, tāni bhojanāni tehi bhikkhūhi ekato na gahitāni ekena pacchā gahitattā. Mahāthereti bhikkhū sandhāya vuttaṃ. Nimantanaṃ sādīyathāti nimantanabhattaṃ paṭiggaṇhatha. Yānīti kummāsādīni tehi bhikkhūhi ekena pacchā gahitattā ekato na gahitāni. Bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbaṃ...pe... mocetabbāti etena bhattuddesakena akappiyanimantane sādīte sabbesampi sādītaṃ hoti, ekato gaṇhantānaṃ gaṇabhojanāpatti ca hotīti dasseti. Dūtassa dvāre āgantvā puna “bhattaṃ gaṇhathā”ti vacanabhayena “gāmadvāre aṭṭhatvā”ti vuttaṃ. Tattha tattha gantvāti antaravīthiādīsu tattha tattha ṭhitānaṃ santikaṃ gantvā. Bhikkhūnaṃ atthāya gharadvāre ṭhapetvā dīyamānēpi eseṇa nayo. Nivattathāti vutte pana nivattituṃ vaṭṭatīti “nivattathā”ti vicchinditvā pacchā “bhattaṃ gaṇhathā”ti vuttattā vaṭṭatī.

Paramparabhojanakathā

2. Paramparabhojanakathāyaṃ pana parassa parassa bhojanaṃ paramparabhojanaṃ. Kiṃ taṃ? Paṭhamaṃ nimantitabhattaṃ ṭhapetvā aññassa bhojanakiriyā. Paramparabhojanaṃ gaṇabhojanaṃ viya viññattito ca nimantanato ca na pasavatīti āha “paramparabhojanaṃ panā”tiādi. Pana-saddo visesatthajotako. Vikappanāvaseneva taṃ bhattaṃ asantaṃ nāma hotīti anupaññattivasena vikappanaṃ aṭṭhapetvā yathāpaññattasikkhāpadameva ṭhapitaṃ. Parivāre pana vikappanāyaṃ anujānanampi anupaññattisadisanti katvā “catasso anupaññattiyo”ti vuttaṃ, mahāpaccariyādīsu vuttanayaṃ pacchā vadanto pāḷiyā saṃsandanato parammukhāvikappanameva patiṭṭhāpeti. Keci pana “tadā attano santike ṭhapetvā bhagavantaṃ aññassa abhāvato therō sammukhāvikappanaṃ nākāsi, bhagavatā ca visuṃ sammukhāvikappanā na vuttā, tathāpi sammukhāvikappanāpi vaṭṭatī”ti

vadanti. Teneva mātikāṭṭhakathāyampi “yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesu aññatarassa ‘mayhaṃ bhattapaccāsaṃ tuyhaṃ dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evaṃ sammukhā vā ‘itthannāmassa dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evaṃ parammukhā vā paṭhamanimantanāṃ avikappetvā pacchā nimantitakule laddhabhikkhato ekasitthampi ajjhoharati, pācittiya”nti vuttaṃ.

Pañcahi bhojanehi nimantitassa yena yena paṭhamāṃ nimantito, tassa tassa bhojanato uppaṭipāṭiyā avikappetvā vā parassa parassa bhojanāṃ paramparabhojananti āha “sace pana mūlanimantanāṃ heṭṭhā hoti, pacchimaṃ pacchimaṃ upari, taṃ uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpattī”ti. Hatthaṃ anto pavesetvā sabbaheṭṭhimaṃ gaṇhantassa majjhe ṭhitampi antohatthagataṃ hotīti āha “hatthaṃ pana...pe... yathā yathā vā bhuñjantassa anāpattī”ti. Khīrassa rasassa ca bhattenā amissaṃ hutvā upari ṭhitattā “khīraṃ vā rasaṃ vā pivato anāpattī”ti vuttaṃ.

“Mahāupāsakoti gehassāmiko. Mahāaṭṭhakathāyaṃ ‘āpattī’ti vacanena kurundiyaṃ ‘vaṭṭatī’ti vacanaṃ viruddhaṃ viya dissati. Dvinnampi adhippāyo mahāpaccariyaṃ vibhāvito”ti mahāgaṇṭhipade vuttaṃ.

Sabbe nimantentīti akappiyanimantanavasena nimantenti. “Paramparabhojanāṃ nāma pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena bhojanena nimantito, taṃ ṭhapetvā aññaṃ pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ bhojanāṃ bhuñjati, etaṃ paramparabhojanāṃ nāmā”ti vuttattā satipi bhikkhācariyāya paṭhamāṃ laddhabhāve “piṇḍāya caritvā laddhaṃ bhattaṃ bhuñjati, āpattī”ti vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana “khīraṃ vā rasaṃ vāti pañcabhojanāmissaṃ bhattato upari ṭhitaṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi abhojanattā uppaṭipāṭiyā pivatopi anāpatti. Tenāha ‘bhuñjantenā’tiādī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “ettha ‘mahāupāsako bhikkhū nimanteti...pe... pacchā laddhaṃ bhattaṃ bhuñjantassa āpatti. Piṇḍāya caritvā laddhabhattaṃ bhuñjati, āpattī’ti aṭṭhakathāyaṃ vacanato, ‘kālasseva piṇḍāya caritvā bhuñjimhā’ti pālito, khandhake ‘na ca, bhikkhave, aññatra nimantane aññassa bhojjayāgu paribhuñjitabbā, yo bhuñjeyya, yathādhammo kāretabbo’ti vacanato ca nimantetvā vā pavedetu animantetvā vā, paṭhamagahitanimantitassa bhikkhuno paṭhamanimantanabhojanato aññaṃ yaṃ kiñci parasantakaṃ bhojanāṃ paramparabhojanāpattiṃ karoti. Attano santakaṃ, saṅghagaṇato laddhaṃ vā agahaṭṭhasantakaṃ vaṭṭati, nimantanato paṭhamāṃ nibaddhattā pana niccabhaddātiparasantakampi vaṭṭatī”ti vuttaṃ.

Anāpucchākathā

3. Anāpucchākathāyaṃ “pakativacanenāti ettha yaṃ dvādasahatthabbhantare ṭhitena sotuṃ sakkā bhavye, taṃ pakativacanaṃ nāma. Āpucchitabboti ‘ahaṃ itthannāmassa gharaṃ gacchāmī’ti vā ‘cārittakaṃ āpajjāmī’ti vā īdisena vacanena āpucchitabbo. Sesamettha uttānameva. Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena nimantanāsādiyaṃ, santaṃ bhikkhuṃ anāpucchā, bhattiyagharato aññagharappavesanaṃ, majjhanhikānatikkamo, samayassa vā āpadānaṃ vā abhāvoti imāni panettha pañca aṅgānī”ti sārattadīpaniyaṃ ettakameva vuttaṃ, vimativinodaniyaṃ pana “pariyesitvā ārocanakiccaṃ natthīti vuttattā yo apariyesitabbo upasaṅkamituṃ yuttaṭṭhāne dissati, so sacepi pakativacanassa savanūpacāraṃ atikkamma ṭhito, upasaṅkamitvā āpucchitabbo. Tenāha ‘apica...pe... yaṃ passati, so āpucchitabbo’tiādi. Anāpattivāre cettha antarāramādīnāññeva

vuttattā vihārato gāmaṁvithiṁ anuññātakāraṇaṁ vinā atikkamantassāpi āpatti hoti, na pana gharūpacāraṁ atikkamantasseva. Yaṁ pana pālīyaṁ ‘aññassa gharūpacāraṁ okkamantassa...pe... paṭhamapādaṁ ummāraṁ atikkāmeti’tiādi vuttaṁ, taṁ gāme pavittṭhaṁ sandhāya vuttaṁ, tathāpi aññassa gharūpacāraṁ anokkamitvā vithimajjheneva gantvā icchiticchitagharadvārābhīmukhe ṭhatvā manusse oloketvā gacchantassapi pācittiyameva. Tattha keci ‘vithiyaṁ atikkamantassa gharūpacāragāṇanāya āpattiyo’ti vadanti. Aññe pana ‘yāni kulāni uddissa gato, tesāṁ gaṇanāyā’ti. Pañcannaṁ bhojanānaṁ aññatarena nimantanasādiyaṇaṁ, santaṁ bhikkhuṁ anāpucchānā, bhattiyagharato aññagharūpasaṅkamaṇaṁ, majjhanhikānatikkamo, samayāpadānaṁ abhāvoti imānettha pañca aṅgāni’ti. Vikālagāmaṁpavesanepi “aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabbo”ti iminā dutiyaleḍḍupāto idha upacāroti dasseti. Sesamettha uttānameva. Santaṁ bhikkhuṁ anāpucchānā, anuññātakāraṇābhāvo, vikāle gāmaṁpavesananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Paṁsukūlakathā

4. Paṁsukūlakathāyaṁ abhinne sarīreti abbhuṇhe allasarīre. “Abbhuṇhe”ti imināpi vuttameva pariyāyabhedamantarena vibhāvetuṁ “allasarīre”ti vuttaṁ.

Visabhāgasarīreti itthisarīre. Visabhāgasarīrattā accāsannena na bhavitabbanti āha “sīse vā”tiādi. Vaṭṭatīti visabhāgasarīrepi attanāva vuttavidhiṁ kātuṁ sātakañca gahetuṁ vaṭṭati. Keci pana “kiñcāpi iminā sikkhāpadena anāpatti, itthirūpaṁ pana āmasantassa dukkaṭa”nti vadanti. “Yathākammaṁ gatoti tato petattabhāvato matabhāvaṁ dasseti. Abbhuṇheti āsannamaraṇatāya sarīrassa uṇhasamaṅgitaṁ dasseti, tenevāha ‘allasarīre’ti. Kuṇapasabhāvaṁ upagatampi bhinnameva allabhāvato bhinnattā. Visabhāgasarīreti itthisarīre. ‘Sīse vā’tiādi adhakkhake ubbhajāṇumaṇḍale padese cittavikārappattiṁ sandhāya vuttaṁ, yattha katthaci anāmasantena kataṁ sukatameva. Matasarīrampi hi yena kenaci ākārena sañcicca phusantassa anāmāsadukkaṭamevāti vadanti, taṁ yuttameva. Na hi apārājikavatthukepi cittādiitthirūpe bhavantaṁ dukkaṭaṁ pārājikavatthubhūte matitthisarīre nivattati”ti vimativinodaniyaṁ vutta.

Imasmiṁ ṭhāne ācariyena avuttāpi paṁsukūlakathā paṁsukūlasāmaññena veditabbā. Sā hi cīvarakkhandhake evaṁ āgatā “tena kho pana samayena ye te bhikkhū gahapaticīvaraṁ sādiyanti, te kukkucāyantaṁ paṁsukūlaṁ na sādiyanti ‘ekaṁyeva bhagavatā cīvaraṁ anuññātaṁ, na dve’ti. Bhagavato etamatthaṁ ārocesuṁ - anujānāmi, bhikkhave, gahapaticīvaraṁ sādiyantena paṁsukūlampi sādiyituṁ, tadubhayenapāhaṁ, bhikkhave, santuṭṭhiṁ vaṇṇemī”ti. Tattha “ekaṁyeva bhagavatā cīvaraṁ anuññātaṁ, na dve’ti te ‘kira itarītarena cīvarenā’ti etassa ‘gahapatikena vā paṁsukūlena vā’ti evaṁ atthaṁ sallakkhiṁsu. Tattha pana itarītarenapi appagghenapi mahagghenapi yena kenacīti attho”ti atṭhakathāyaṁ vutto, tasmā dhutaṅgaṁ asamādiyitvā vinayapaṁsukūlamattasādiyakena bhikkhunā gahapaticīvarampi sādītappaṁ hoti, paṁsukūladhutaṅgadharassa pana gahapaticīvaraṁ na vaṭṭati “gahapaticīvaraṁ paṭikkhipāmi, paṁsukūlikaṅgaṁ samādiyāmi”ti samādānatoti daṭṭhabbaṁ.

Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū kosalesu janapadesu addhānamaggappaṭipannā honti. Ekacce bhikkhū susānaṁ okkamiṁsu paṁsukūlāya, ekacce bhikkhū nāgamesuṁ. Ye te bhikkhū susānaṁ okkamiṁsu paṁsukūlāya, te

paṃsukūlāni labhiṃsu. Ye te bhikkhū nāgamesuṃ, te evamāhaṃsu “amhākampi, āvuso, bhāgaṃ dethā”ti. Te evamāhaṃsu “na mayaṃ, āvuso, tumhākaṃ bhāgaṃ dassāma, kissa tumhe nāgamitthā”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, nāgamentānaṃ nākāmā bhāgaṃ dātunti. Tattha nāgamesunti yāva te susānato āgacchanti, tāva te na acchiṃsu, pakkamiṃsuyeva. Nākāmā bhāgaṃ dātunti na anicchāya dātuṃ. Yadi pana icchanti, dātabbo.

Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū kosalesu janapadesu addhānamaggappaṭipannā honti. Ekacce bhikkhū susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya, ekacce bhikkhū āgamesuṃ. Ye te bhikkhū susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya, te paṃsukūlāni labhiṃsu. Ye te bhikkhū āgamesuṃ, te evamāhaṃsu “amhākampi, āvusā, bhāgaṃ dethā”ti. Te evamāhaṃsu “na mayaṃ, āvuso, tumhākaṃ bhāgaṃ dassāma, kissa tumhe na okkamitthā”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, āgamentānaṃ akāmā bhāgaṃ dātunti.

Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū kosalesu janapadesu addhānamaggappaṭipannā honti. Ekacce bhikkhū paṭhamaṃ susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya, ekacce bhikkhū pacchā okkamiṃsu. Ye te bhikkhū paṭhamaṃ susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya, te paṃsukūlāni labhiṃsu. Ye te bhikkhū pacchā okkamiṃsu, te na labhiṃsu. Te evamāhaṃsu “amhākampi, āvuso, bhāgaṃ dethā”ti. Te evamāhaṃsu “na mayaṃ, āvuso, tumhākaṃ bhāgaṃ dassāma, kissa tumhe pacchā okkamitthā”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, pacchā okkantānaṃ nākāmā bhāgaṃ dātunti.

Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū kosalesu janapadesu addhānamaggappaṭipannā honti. Te sadisā susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya. Ekacce bhikkhū paṃsukūlāni labhiṃsu, ekacce bhikkhū na labhiṃsu. Ye te bhikkhū na labhiṃsu, te evamāhaṃsu “amhākampi, āvuso, bhāgaṃ dethā”ti. Te evamāhaṃsu “na mayaṃ, āvuso, tumhākaṃ bhāgaṃ dassāma, kissa tumhe na labhitthā”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, sadisānaṃ okkantānaṃ akāmā bhāgaṃ dātunti.

Tattha āgamesunti upacāre acchiṃsu. Tenāha bhagavā “anujānāmi, bhikkhave, āgamentānaṃ akāmā bhāgaṃ dātu”nti. Upacāreti susānassa āsannappadese. Yadi pana manussā “idhāgatā eva gaṇhantū”ti denti, saññānaṃ vā katvā gacchanti “sampattā gaṇhantū”ti. Sampattānaṃ sabbesampi pāpuṇāti. Sace chaḍḍetvā gatā, yena gahitaṃ, so eva sāmī. Sadisā susānaṃ okkamiṃsūti sabbe samaṃ okkamiṃsu, ekadisāya vā okkamiṃsūtipi attho.

Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū kosalesu janapadesu addhānamaggappaṭipannā honti. Te katikaṃ katvā susānaṃ okkamiṃsu paṃsukūlāya. Ekacce bhikkhū paṃsukūlāni labhiṃsu, ekacce bhikkhū na labhiṃsu. Ye te bhikkhū na labhiṃsu, te evamāhaṃsu “amhākampi, āvuso, bhāgaṃ dethā”ti. Te evamāhaṃsu “na mayaṃ, āvuso, tumhākaṃ bhāgaṃ dassāma, kissa tumhe na labhitthā”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, katikaṃ katvā okkantānaṃ akāmā bhāgaṃ dātunti. Tattha te katikaṃ katvāti “laddhaṃ paṃsukūlaṃ sabbe bhājetvā gaṇhissāmā”ti bahimeva katikaṃ katvā. Chaḍḍetvā gatāti kiñci avatvāyeva chaḍḍetvā gatā. Etena “bhikkhū gaṇhantū”ti chaḍḍite eva

akāmā bhāgadānaṃ vihitāṃ, kevalaṃ chaḍḍite pana katikāya asati ekato bahūsu pavitṭhesu yena gahitaṃ, tena akāmā bhāgo na dātabboti dasseti. Samānā disā puratthimādibhedā etesanti sadisāti āha “ekadisāya vā okkamiṃsū”ti.

Acchinnacīvarakathā

5. Acchinnacīvarakathāyaṃ anupubbakathāti anupubbena vinicchayakathā. Sesaparikkhārānaṃ saddhivihārikehi gahitattā nivāsanapārūpanameva avasiṭṭhanti āha “nivāsanapārūpanamattaṃyeva haritvā”ti. Saddhivihārikānaṃ tāva āgamanassa vā anāgamanassa vā ajānanatāya vuttaṃ “therehi neva tāva...pe... bhuñjitabba”nti. Paresampi atthāya labhantīti attano cīvaraṃ dadamānā sayāṃ sākhābhaṅgena paṭicchādentīti tesāṃ atthāyapi bhañjitum labhanti. “Tiṇena vā paṇṇena vā paṭicchādetvā āgantabba”nti vacanato īdisesu bhūtagāmapātabyatāpi anuññātāyeva hotīti āha “neva bhūtagāmapātabyatāya pācittiyaṃ hotī”ti. Na tesāṃ dhāraṇe dukkaṭanti tesāṃ titthiyadhajānaṃ dhāraṇepi dukkaṭaṃ natthi.

Yāni ca nesaṃ vatthāni dentīti sambandho. Therānaṃ sayameva dinnattā vuttaṃ “acchinnacīvaratṭhāne ṭhitattā”ti. Yadi laddhiṃ gaṇhāti, titthiyapakkantako nāma hoti. Tasmā vuttaṃ “laddhiṃ aggahetvā”ti. “No ce hoti, saṅghassa vihārācīvaraṃ vā...pe... āpatti dukkaṭassā”ti iminā antarāmagge pavitṭhavihārato nikkhamitvā aññattha attano abhirucitaṭṭhānaṃ gacchantassa dukkaṭaṃ vuttaṃ, iminā ca “yaṃ āvāsaṃ paṭhamāṃ upagacchatī”ti vuttaṃ antarāmagge ṭhitavihārampi sace naggo hutvā gacchati, dukkaṭamevāti veditabbaṃ. Yadi evaṃ tattha kasmā na vuttanti ce? Anokāsattā. Tattha hi “anujānāmi, bhikkhave, acchinnacīvarassa vā...pe... cīvaraṃ viññāpetu”nti iminā sambandhena saṅghikampi cīvaraṃ nivāsetum pārūpituṇca anujānanto “yaṃ āvāsaṃ paṭhamāṃ...pe... gahetvā pārūpitu”nti āha, tasmā tattha anokāsattā dukkaṭaṃ na vuttaṃ.

Vihārācīvaranti senāsanacīvaraṃ. Cimilikāhīti paṭapilotikāhi. Tassa uparīti bhūmattharaṇassa upari. Videsagatenāti aññaṃ cīvaraṃ alabhitvā videsagatena. Ekasmiṃ...pe... ṭhapetabbanti ettha sesena gahetvā āgatattā ṭhapentena ca saṅghikaparibhogavaseneva ṭhapitattā aññasmiṃ senāsane niyāmitampi aññattha ṭhapetum vaṭṭatīti vadanti. Paribhogenevāti aññaṃ cīvaraṃ alabhitvā paribhuñjanena.

Paribhogajiṇṇanti yathā tena cīvarena sarīraṃ paṭicchādetum na sakkā, evaṃ jiṇṇaṃ. Kappiyavohārenāti kayavikkayāpattito mocanattaṃ vuttaṃ. “Viññāpentassā”ti imasseva atthaṃ vibhāveti “cetāpentassa parivattāpentassā”ti. Attano dhanena hi viññāpanaṃ nāma parivattanamevāti adhippāyo. Saṅghavasena pavāritānaṃ viññāpane vattaṃ dasseti “pamāṇameva vaṭṭatī”ti. Saṅghavasena hi pavārite sabbesaṃ sādharmaṇattā adhikaṃ viññāpetum na vaṭṭati. Yaṃ yaṃ pavāretīti yaṃ yaṃ cīvarādiṃ dassāmīti pavāreti. Viññāpanakiccaṃ natthīti vinā viññattiyā dīyamānattā viññāpetvā kiṃ karissatīti adhippāyo. Aññassatthāyāti etthapi “ñātakānaṃ pavāritāna”nti idaṃ anuvattatiyevāti āha “attano ñātakapavārite”tiādi. Vikappanupagacīvaratā, samayābhāvo, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Vimativinodaniyaṃ pana pāliyaṃ dhammanimantanāti samaṇesu vattabbācārādharmamattavasena nimantanā, dātukāmatāya katanimantanā na hotīti attho. Teneva “viññāpessatī”ti vuttaṃ. Aññātakapavāritato hi viññatti nāma hoti.

“Tiṇena vā paṇṇena vā paṭicchādetvā āgantabba”nti iminā bhūtagāmaṇikopanaṃ anuññātanti āha “nevabhūtagāmapātabyatāyā”tiādi. Paṭhamam suḍḍhacittena liṅgaṃ gahetvā pacchā laddhiṃ gaṇhantopi tiṭṭhiyapakkantako evāti āha “nivāsetvāpi laddhi na gahetabbā”ti.

Yaṃ āvāsaṃ paṭhamam upagacchatīti etthapi vihāracīvarādiatthāya pavisantenapi tiṇādīhi paṭicchādetvāva gantabbaṃ, “na tveva naggena āgantabba”nti sāmāññato dukkaṭṭassa vuttattā. Cimilikāhīti paṭapilotikāhi. Paribhogenevāti aññaṃ cīvaraṃ alabhitvā paribhuñjanaṃ. Paribhogajijñanti yathā taṃ cīvaraṃ paribhuñjiyamānaṃ obhaggavibhaggatāya asāruppaṃ hoti, evaṃ jijñasaṃ.

Aññassatthāyāti etthapi “ñātakānaṃ pavāritāna”nti idaṃ anuvattatevāti āha “attano ñātakapavārite”tiādi. Idha pana aññassa acchinnanaṭṭhacīvarassa atthāya aññātakaappavārite viññāpentassa nissaggiyena anāpattīti attho gahetabbo, itarathā “ñātakānaṃ pavāritāna”nti iminā viseso na bhaveyya, teneva anantarasiṅkhāpade vakkhati “aṭṭhakathāsu pana ñātakapavāritatthāne...pe... pamāṇameva vaṭṭatīti vuttaṃ, taṃ pāliya na sametī”ti ca “yasmā panidaṃ siṅkhāpadaṃ aññassatthāya viññāpanavattusmiṃyeva paññattaṃ, tasmā idha ‘aññassatthāyā’ti na vutta”nti ca. Vikappanupagacīvaratā, samayābhāvo, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

“Tañce aññātako gahapati vā gahapatānī vā bahūhi cīvarehi abhihaṭṭhuṃ pavāreyya, santaruttaraparamaṃ tena bhikkhunā tato cīvaraṃ sādītābbaṃ, tato ce uttari sādīyeyya, nissaggiyaṃ pācittiya”nti imasmiṃ taduttarisīṅkhāpade abhihaṭṭhanti ettha abhīti upasaggo, haritunti attho, gaṇhitunti vuttaṃ hoti. Pavāreyyāti icchāpeyya, icchaṃ ruciṃ uppādeyya vadeyya nimanteyyāti attho. Abhihaṭṭhuṃ pavārentena pana yathā vattābbaṃ. Taṃ ākāraṃ dassetuṃ “yāvattakaṃ icchasi, tāvattakaṃ gaṇhāhī”ti evamassa padabhājanaṃ vuttaṃ. Atha vā yathā “nekkhammaṃ daṭṭhu khemato”ti ettha disvāti attho, evamidhapi abhihaṭṭhuṃ pavāreyyāti abhiharitvā pavāreyyāti attho. Tattha kāyābhihāro vācābhihāroti duvidho abhihāro. Kāyena vā hi vatthādīni abhiharitvā pādamaṇḍale ṭhapetvā “yattakaṃ icchasi, tattakaṃ gaṇhāhī”ti vadanto pavāreyya, vācāya vā “amhākaṃ dussakoṭṭhāgāraṃ paripuṇṇaṃ, yattakaṃ icchasi, tattakaṃ gaṇhāhī”ti vadanto pavāreyya, tadubhayampi ekajjhaṃ katvā “abhihaṭṭhuṃ pavāreyyā”ti vuttaṃ.

Santaruttaraparamanti saantaraṃ uttaraṃ paramaṃ assa cīvarassāti santaruttaraparamaṃ, nivāsanena saddhiṃ pārupanaṃ ukkaṭṭhaparicchedo assāti vuttaṃ hoti. Tato cīvaraṃ sādītābbanti tato abhihaṭṭacīvarato ettakaṃ cīvaraṃ gahetābbaṃ, na ito paranti attho. Yasmā pana acchinnasabbacīvarena tecīvarikeneva bhikkhunā evaṃ paṭipajjitābbaṃ, aññena aññathāpi, tasmā taṃ vibhāgaṃ dassetuṃ “sace tīṇi naṭṭhāni hontī”tiādinā nāyenaṃ padabhājanaṃ vuttaṃ.

Tatrāyaṃ vinicchayo - yassa tīṇi naṭṭhāni, tena dve sādītābbāni, ekaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā aññaṃ sabhāgaṭṭhānato pariyesissati. Yassa dve naṭṭhāni, tena ekaṃ sādītābbaṃ. Sace pakatīyāva santaruttarena carati, dve sādītābbāni, evaṃ ekaṃ sādīyanteneva samo bhavissati. Yassa tīsu ekaṃ naṭṭhaṃ, na sādītābbaṃ. Yassa pana dvīsu ekaṃ naṭṭhaṃ, ekaṃ sādītābbaṃ. Yassa ekaṃyeva hoti, tañca naṭṭhaṃ, dve sādītābbāni. Bhikkhuniyā pana pañcasupi naṭṭhesu dve sādītābbāni, catūsu

naṭṭhesu ekaṃ sādītabbam, tīsu naṭṭhesu kiñci na sādītabbam, ko pana vādo dvīsu vā ekasmiṃ vā. Yena kenaci hi santaruttaraparamatāya ṭhātābbam, tato uttari na labbhatīti idamettha lakkhaṇam.

Sesakam āharissāmīti dve cīvarāni katvā sesam puna āharissāmīti attho. Na acchinnakāraṇāti bāhusaccādiguṇavasena denti. Nātakānantiādīsu nātakānam dentānam sādīyantassa, pavāritānam dentānam sādīyantassa, attano dhanena sādīyantassa anāpattīti attho. Aṭṭhakathāsu pana “nātakapavāritaṭṭhāne pakatiyā bahumpi vaṭṭati, acchinnakāraṇā pamāṇameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ, taṃ pāliyaṃ na sameti. Yasmā panidaṃ sikkhāpadaṃ aññassatthāya viññāpanavattusmiṃyeva paññattaṃ, tasmā idha “aññassatthāya”ti na vuttaṃ. Sesam uttānatthameva. Samuṭṭhānādīsu idampi chasamuṭṭhānam, kiriyaṃ, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammavacīkammam, ticittam, tivedananti.

Sattame pāliyaṃ paggāhikasālanti dussavāṇijakānam āpaṇam, “paggāhitasāla”ntipi paṭhanti. Abhīti upasaggoti tassa visesatthābhāvaṃ dasseti. Tenāha “haritunti attho”ti. Varasaddassa icchāyaṃ vattamānattā āha “icchāpeyyā”ti. Daṭṭhu khematoti ettha gāthābandhavasena anunāsikalopo daṭṭhabbo. Saantaranti antaravāsakasahitaṃ. Uttaranti uttarāsaṅgam. Assa cīvarassāti sādītabbacīvarassa. Acchinnasabbacīvarenāti acchinnāni sabbāni tīṇi cīvarāni assāti acchinnasabbacīvaro, tenāti attho. Yassa hi acchindanasamaye tīṇi cīvarāni sannihitāni honti, tāni sabbāni acchinnānīti so “acchinnasabbacīvaro”ti vuccati. Teneva “acchinnasabbacīvarena tecīvarikenā”ti vuttaṃ. Tecīvarikenāti hi acchindanasamaye ticīvarassa sannihitabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana vinaye tecīvarikābhāvaṃ, dhutaṅgatecīvarikabhāvaṃ vā sandhāya. Evaṃ paṭipajjitabbanti “santaruttaraparamam tena bhikkhunā tato cīvaram sādītappa”nti vuttavidhinā paṭipajjitabbam. Aññenāti acchinnaasabbacīvarena. Yassa tīsu cīvaresu ekaṃ vā dve vā cīvarāni acchinnāni honti, tenāti attho. Aññathāpīti “santaruttaraparama”nti vuttavidhānato aññathāpī. Yassa hi tīsu dve cīvarāni acchinnāni honti, ekaṃ sādītabbam, ekasmiṃ acchinne na sādītabbanti na tassa santaruttaraparamasādiyaṃ sambhavati. Ayameva ca attho padabhājanena vibhāvito. Tenāha “taṃ vibhāgam dassetu”nti.

Keci pana “tecīvarikenāti vuttattā ticīvaram parikkhāraṇavasena adhiṭṭhahitvā paribhuñjato tasmīṃ naṭṭhe bahūnipi gahetuṃ labhatī”ti vadanti, taṃ na gahetabbam. Padabhājanassa hi adhippāyaṃ dassentena yasmā pana “acchinnasabbacīvarena...pe... taṃ vibhāgam dassetu”nti vuttaṃ, padabhājane ca na tādiso attho upalabbhati, tasmā taṃ na gahetabbameva. Yampi mātikāṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “yassa adhiṭṭhitaticīvarassa tīṇi naṭṭhānī”ti, tatthapi adhiṭṭhitaggahaṇam sarūpakathanamattanti gahetabbam, na pana ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitacīvarassevāti evamattho gahetabbo pāliyaṃ aṭṭhakathāyañca tathā atthassāsambhavato. Na hi ticīvarādhiṭṭhānena adhiṭṭhitacīvarasseva idaṃ sikkhāpadaṃ paññattanti sakkā viññātuṃ. Purimasikkhāpadena hi acchinnacīvarassa aññātakaviññattiyā anuññātattā pamāṇam ajānitvā viññāpanavattusmiṃ pamāṇato sādīyaṃ anujānantena bhagavatā idaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ, tasmā parikkhāraṇikassa bahumpi sādītuṃ vaṭṭatīti ayamattho neva pāliyaṃ sameti, na ca bhagavato adhippāyaṃ anulometi.

Yassa tīṇi naṭṭhāni, tena dve sādītabbānīti ettha yassa ticīvarato adhikampi cīvaram aññattha ṭhitam atthi, tadā tassa cīvarassa alabbhanīyabhāvato tenapi sādītuṃ

vaṭṭatīti veditabbaṃ. Pakatīyāva santaruttarena caratīti sāsāṅkasikkhāpadavasena vā avippavāsasammutivasena vā tatiyassa alābhena vā carati. “Dve naṭṭhānī”ti adhikārattā vuttaṃ “dve sādītābbānī”ti. Ekaṃ sādiyanteneva samo bhavissatīti tiṇṇaṃ cīvarānaṃ dvīsu naṭṭhesu ekaṃ sādiyantena samo bhavissati ubhinnaṃpi santaruttaraparamatāya avaṭṭhānato. Yassa ekaṃyeva hotīti aññena kenaci kāraṇena vinaṭṭhasesacīvaraṃ sandhāya vuttaṃ.

“Sesakaṃ tumheva hotūti dentī”ti vuttattā “pamāṇayuttaṃ gaṇhissāma, sesakaṃ āharissāma”ti vatvā gahetvā gamanasamayepi “sesakampi tumhākaṃyeva hotū”ti vadanti, laddhakappiyameva. Pavāritānanti acchinnakālato pubbeyeve pavāritānaṃ. Pāḷiyā na sametīti santaruttaraparamato uttari sādiyane anāpattidassanattāṃ “anāpatti ṇātakānaṃ pavāritāna”nti vuttattā na sameti. Santaruttaraparamaṃ sādiyantassa hi āpattippasaṅgoyeva natthi, sati ca sikkhāpadena āpattippasaṅge anāpatti yuttā dassetunti adhippāyo. Keci pana “pamāṇameva vaṭṭatīti idaṃ sallekhadassanattāṃ vutta”nti vadanti.

Yasmā panidaṃ...pe... na vuttanti etthāyamadhippāyo - “aññassatthāyā”ti vuccamāne aññesaṃ atthāya pamāṇaṃ atikkamitvāpi gaṇhituṃ vaṭṭatīti āpajjati, tañca aññassatthāya viññāpanavattusmiṃ paññattattā vatthunā saṃsandiyamānaṃ na sameti. Na hi yaṃ vatthuṃ nissāya sikkhāpadaṃ paññattaṃ, tasmīṃyeva anāpattivacanaṃ yuttanti. Gaṇṭhipadesu pana tīsupi “imassa sikkhāpadassa attano sādiyanapaṭibaddhatāvasena pavattattā ‘aññassatthāyā’ti vattuṃ okāsoyeva natthi, tasmā na vutta”nti kathitaṃ. Idha “aññassatthāyā”ti avuttattā aññesaṃ atthāya ṇātakapavāritesu adhikaṃ viññāpentassa āpattīti ce? Na, tattha purimasikkhāpadeneva anāpattisiddhito. Tatuttaritā, acchinnādikāraṇatā, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgāni.

Vimativinodaniyaṃ pana “pāḷiyaṃ paggāhikasālanti dussāpaṇaṃ. Tañhi vāṇijakehi dussāni paggahetvā dassanaṭṭhānatāya ‘paggāhikasālā’ti vuccati. Assa cīvarassāti sādītābbacīvarassa. Tecīvarikenāti iminā acchinnaticīvarato aññassa viharādīsu nihitassa cīvarassa abhāvaṃ dasseti. Yadi bhavēyya, viññāpetuṃ na vaṭṭēyya, tāvakālikaṃ nivāsetvā attano cīvaraṃ gahetabbaṃ. Tāvakālikampi alabhantassa bhūtagāmaṃvikkopanaṃ katvā tiṇapaṇṇehi chadanaṃ viya viññāpanampi vaṭṭati eva. Aññenāti acchinnaasabbacīvarena. ‘Dve naṭṭhānī’ti adhikārato vuttaṃ ‘dve sādītābbānī’ti. Pāḷiyā na sametīti ‘anāpatti ṇātakānaṃ pavāritāna’nti imāya pāḷiyā na sameti tatuttari viññāpanāpattippasaṅge eva vuttattā. Aññassatthāyāti na vuttanti idaṃ aññassatthāya tatuttari viññāpane nissaggiyaṃ pācittiyaṃ hotīti imamatthaṃ dīpeti. Tañca pācittiyaṃ yesaṃ atthāya viññāpeti, tesāṃ vā siyā viññāpakasseva vā, na tāva tesāṃ, tehi aviññāpitattā, nāpi viññāpakassa, attānaṃ uddissa aviññattattā. Tasmā aññassatthāya viññāpentassapi nissaggiyaṃ pācittiyaṃ na dissati. Pāḷiyaṃ pana imassa sikkhāpadassa attano sādiyanapaṭibaddhatāvasena pavattattā ‘aññassatthāyā’ti anāpattivāre na vuttanti vadanti, tañca yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Tatuttaricīvaratā, acchinnādikāraṇatā, aññātakaviññatti, tāya ca paṭilābhoti imānettha cattāri aṅgānī”ti.

Idaṃ tatuttarisikkhāpadavinicchayaṃ ācariyena avuttampi acchinnacīvarādhikāreyeva pavattattā amhehi gahitaṃ, aññātakaviññattisikkhāpadassa samayesu acchinnacīvarakāle aññātakānaṃ viññāpetabbabhāvo bhagavatā vutto, tehi dinnacīvarassa mattaso gahitabhāvo tatuttarisikkhāpadena vutto. Tasmā acchinnacīvaraadhikāroyeva hotīti.

Cīvaraacchindanavinicchayaḥkathā

Ito paraṃ acchindanasāmaññaṇa cīvaraacchindanavinicchayaṃ vakkhāma - tattha yampi tyāhanti yampi te ahaṃ. So kira “mama pattacīvaraupāhanapaccattharaṇāni vahanto mayā saddhiṃ cārikaṃ pakkamissatī”ti adāsi. Tenevamāha “mayā saddhiṃ janapadacārikaṃ pakkamissatī”ti. Acchindīti balakkārena aggahesi, sakasaññaṇāya gahitattā panassa pārājikaṃ natthi, kilametvā gahitattā āpatti paññattā.

Sayaṃ acchindati, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ ekam cīvaraṃ ekābaddhāni ca bahūni acchindato ekā āpatti, ekato abaddhāni visuṃ visuṃ tthitāni bahūni acchindato, “saṅghāṭiṃ āhara, uttarāsaṅgaṃ āharā”ti evaṃ āharāpayato ca vatthugaṇanāya āpattiyo. “Mayā dinnāni sabbāni āharā”ti vadatopi ekavacaneneva sambahulā āpattiyo.

Aññaṃ āṇāpeti, āpatti dukkaṭassatī “cīvaraṃ gaṇhā”ti āṇāpeti, ekam dukkaṭaṃ. Āṇatto bahūni gaṇhātī, ekam pācittiyaṃ. “Saṅghāṭiṃ gaṇha, uttarāsaṅgaṃ gaṇhā”ti vadato vācāya vācāya dukkaṭaṃ. “Mayā dinnāni sabbāni gaṇhā”ti vadato ekavācāya sambahulā āpattiyo.

Aññaṃ parikkhāraṇti vikappanupagapacchimaṃ cīvaraṃ tthapetvā yaṃ kiñci antamaso sūcimpī. Veṭhetvā tthapitasūcīsūpi vatthugaṇanāya dukkaṭāni. Sithilaveṭhitāsu evaṃ. Gāḷhaṃ katvā baddhāsu pana ekameva dukkaṭanti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Sūcighare pakkhittāsupi eseva nayo. Thavikāya pakkhipitvā sithilabaddhagāḷhabaddhesu tikaṭukādīsū bhesajjesūpi eseva nayo.

So vā detīti “bhante, tumhākaṃyeva idaṃ sārappa”nti evaṃ vā deti. Atha vā pana “āvuso, mayaṃ tuyhaṃ ‘vattapaṭipattiṃ karissati, amhākaṃ santike upajjhaṃ gaṇhissati, dhammaṃ pariyāpuṇissatī”ti cīvaraṃ adamhā, sodāni tvaṃ na vattaṃ karosi, na upajjhaṃ gaṇhāsī, na dhammaṃ pariyāpuṇāsī”ti evamādīhi vutto “bhante, cīvaratthāya mañña bhaṇatha, idaṃ vo cīvara”nti deti, evampi so vā deti. Disāpakkantaṃ vā pana daharaṃ “nivattetha na”nti bhaṇati, so na nivattati. “Cīvaraṃ gahetvā rundhathā”ti evaṃ ce nivattati, sādhu. Sace “pattacīvaratthāya mañña tumhe bhaṇatha, gaṇhatha na”nti deti, evampi soyeva deti. Vibbhantaṃ vā disvā “mayaṃ tuyhaṃ ‘vattaṃ karissatī”ti pattacīvaraṃ adamhā, sodāni tvaṃ vibbhamitvā carasī”ti vadati, itaro “gaṇhatha tumhākaṃ pattacīvara”nti deti, evampi so vā deti. “Mama santike upajjhaṃ gaṇhantasseva te demi, aññattha gaṇhantassa na demi. Vattaṃ karontasseva demi, akarontassa na demi. Dhammaṃ pariyāpuṇantasseva demi, apariyāpuṇantassa na demi. Avibbhamantasseva demi, vibbhamantassa na demī”ti evaṃ pana dātuṃ na vaṭṭati, dadato dukkaṭaṃ, āharāpetuṃ pana vaṭṭati. Cajitvā dinnaṃ acchinditvā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo. Sesamettha uttānameva. Ayaṃ samantapāsādikato uddhaṭavinicchayo.

Yampi tyāhanti ettha yanti kāraṇavacanaṃ, tasmā evamettha sambandho veditabbo - “mayā saddhiṃ janapadacārikaṃ pakkamissatīti yaṃ kāraṇaṃ nissāya ahaṃ te, āvuso, cīvaraṃ adāsim, taṃ na karosī”ti kupito anattamano acchindīti. Yanti vā cīvaraṃ parāmasati. Tattha “mayā saddhiṃ janapadacārikaṃ pakkamissatīti yampi te ahaṃ cīvaraṃ adāsim, taṃ cīvaraṃ gaṇhissāmī”ti kupito anattamano acchindīti sambandhitabbaṃ.

Āṇatto bahūni gaṇhāti, ekaṃ pācittiyaṃ “cīvaraṃ gaṇhā”ti āṇattiyā ekacīvaravisayattā ekameva pācittiyaṃ. Vācāya vācāya dukkaṭanti ettha acchinnesu vatthugaṇanāya pācittiyaṃ. Ekavācāya sambahulā āpattiyoti idaṃ acchinnesu vatthugaṇanāya āpajjitabbaṃ pācittiyaṃ sandhāya vuttaṃ, āṇattiyā āpajjitabbaṃ pana dukkaṭaṃ ekameva.

Evanti iminā “vatthugaṇanāya dukkaṭāni”ti idaṃ parāmasati. Eseva nayoti sithilaṃ gāḷhaṇca pakkhittāsu āpattiyā bahuttaṃ ekattaṇca atidisati.

Āvuso mayantiādīsu gaṇhitukāmatāya evaṃ vuttepi teneva dinnattā anāpatti. Amhākaṃ santike upajjhaṃ gaṇhissatīti idaṃ sāmaṇerassapi dānaṃ dīpeti, tasmā kiñcāpi pāliyaṃ “bhikkhussa sāmaṃ cīvaraṃ datvā”ti vuttaṃ, tathāpi anupasampannakāle datvāpi upasampannakāle acchindantassa pācittiyamevāti veditabbaṃ. Acchindanasamaye upasampannabhāvoyeva hettha pamāṇaṃ. Detīti tuṭṭho vā kupito vā deti. Ruddhathāti nivāretha. Evaṃ pana dātuṃ na vaṭṭatīti ettha evaṃ dinnaṃ na tāva “tassa santaka”nti anadhiṭṭhahitvāva paribhuñjitabbanti veditabbaṃ. Āharāpetuṃ pana vaṭṭatīti evaṃ dinnaṃ bhatisadisattā āharāpetuṃ vaṭṭati. Cajitvā dinnanti vuttanayena adatvā anapekkhena hutvā tasseva dinnaṃ. Bhaṇḍagghena kāretabboti sakasaññāya vinā gaṇhanto bhaṇḍaṃ agghāpetvā āpattiyā kāretabbo. Vikappanupagapacchimacīvaratā, sāmaṃ dinnatā, sakasaññitā, upasampannatā, kodhavasena acchindanaṃ vā acchindāpanaṃ vāti imānettha pañca aṅgāni. Ayaṃ sārattadīpanīpāṭho.

Vimativinodaniyaṃ pana “yampi...pe... acchindīti ettha yaṃ te ahaṃ cīvaraṃ adāsiṃ, taṃ ‘mayā saddhiṃ pakkamissatī’ti saññāya adāsiṃ, na aññathāti kupito acchindīti evaṃ ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Ekaṃ dukkaṭanti yaḍi āṇatto avassaṃ acchindati, āṇattikkhaṇe eva pācittiyaṃ. Yaḍi na acchindati, tadā eva dukkaṭanti daṭṭhabbaṃ. Ekavācāya sambahulāpattiyoti yaḍi āṇatto anantarāyena acchindati, āṇattikkhaṇeyeva vatthugaṇanāya pācittiyaṃ payogakaraṇakkhaṇeyeva āpattiyā āpajjitabbato, cīvaraṃ pana acchinneyeva nissaggiyaṃ hoti. Yaḍi so na acchindati, āṇattikkhaṇe ekameva dukkaṭanti daṭṭhabbaṃ. Evamaññatthapi īdisesu nayo ñātabbo. Upajjhaṃ gaṇhissatīti sāmaṇerassa dānaṃ dīpeti, tena ca sāmaṇerakāle datvā upasampannakāle acchindatopi pācittiyaṃ dīpeti. “Bhikkhussa sāmaṃ cīvaraṃ datvā”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ. Āharāpetuṃ pana vaṭṭatīti kamme akate bhatisadisattā vuttaṃ. Vikappanupagapacchimacīvaratā, sāmaṃ dinnatā, sakasaññitā, upasampannatā, kodhavasena acchindanaṃ vā acchindāpanaṃ vāti imānettha pañca aṅgāni”ti vuttaṃ.

Paṭibhānacittakathā

6. Paṭibhānacittakathāyaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva suviññeyyanti sārattadīpaniyaṃ na kiñci vuttaṃ, vimativinodaniyaṃ pana “karohīti vattuṃ na vaṭṭatīti āṇattiyā eva paṭikkhittattā dvārapālaṃ ‘kiṃ na karosī’tiādinaṃ pariyāyena vattuṃ vaṭṭati. Jātakapakaraṇanti jātakapaṭisaṃyuttaṃ itthipurisādi yaṃ kiñci rūpaṃ adhippetuṃ. ‘Parehi kārāpetu’nti vuttattā buddharūpampi sayāṃ kātuṃ na labhatī”ti vuttaṃ.

Vippakatabhojanakathā

7. Vip̐pakatabhojanakathāyampi sārattadīpanī vimativinodanī vajirabuddhiṭkāsu na kiñci vuttaṃ. Paṭhamam̐ kataṃ pakataṃ, vi anīṭṭhitam̐ pakataṃ vip̐pakataṃ, vip̐pakataṃ bhojanam̐ yena so vip̐pakatabhojano, paṭhamam̐ bhuñjitvā anīṭṭhitabhojanakicco bhikkhu. Vuttena bhikkhunā pavisitabbanti sambandho. Rittahattampī uṭṭhāpetum̐ na vaṭṭatīti ettha kāraṇamāha “vip̐pakatabhojanoyeva hi so hotī”ti, yāgukhajjakādīsūpi pītesu khādītesūpi bhattassa abhuttattā anīṭṭhitabhojanakicco hoti. Pavārito hoti, tena vattabboti pavāritena āsanā vuṭṭhitena bhuñjitum̐ alabhamānattā attano santike udake asante vattabboti attho. Sesam̐ suviññeyyameva.

Uddisantauddisāpanakathā

8. Uddisantauddisāpanakathāyam̐ uddisantenāti uddesam̐ dentena, pālīm̐ vācentenāti attho. Uddisāpentenenāti uddesam̐ gaṇhantena, pālīm̐ vācāpentenenāti attho. Uccatarepīti pi-saddena samānāsanam̐ sampiṇḍeti. Nīcatarepīti etthāpi eseṇa nayo.

Tivassantarikakathā

9. Tivassantarikakathāyam̐ tīṇi vassāni tivassam̐, tīṇi vā vassāni tivassāni, tivassānam̐ antaram̐ tivassantaram̐, tivassantare ṭhitoti tivassantaro, tena tivassantarena, antara-saddo majjhattavācako, ṇa-paccayo ṭhittatthe. Tenāha vajirabuddhiṭkāyāṃ “tivassantarenāti tiṇṇam̐ vassānam̐ anto ṭhitenā”ti. Aṭṭhakathāyāṃ pana sarūpameṇa dassento “tivassantaro nāmā”tiādimāha. Ime sabbeti sabbe tivadhā ime samānāsanikā. Sesam̐ suviññeyyameva.

Dīghāsanakathā

10. Dīghāsanakathāyāṃ saṃhārimam̐ vāti saṃharitum̐ yuttam̐ kaṭasārakādi. Asaṃhārimam̐ vāti saṃharitum̐ asakkuṇeyyam̐ pāsāṇādi āsanam̐. Tenāha sārattadīpaniyāṃ “dīghāsanam̐ nāma mañcapīṭṭhavinimuttam̐ yaṃ kiñci tiṇṇannam̐ ekato sukham̐ nisīditum̐ pahotī”ti. Kasmā pana “tiṇṇannam̐ pahotī”ti vuttaṃ, nanu dvinnam̐ pahonakāsanampī dīghamevāti codanam̐ sandhāyāha “anujānāmi...pe... ettakam̐ pacchimaṃ dīghāsananti hi vutta”nti. Dvinnam̐ pahonake hi adīghāsane samānāsanikeheṇa saha nisīditum̐ vaṭṭati, tiṇṇannam̐ pahonakato paṭṭhāya gahite dīghāsane pana asaṃhāsanikehipi saha nisīditum̐ vaṭṭati. Yaḍi evaṃ paṇḍakādīhipi saha nisīditum̐ vaṭṭeyyāti codanam̐ manasi katvā āha “anujānāmi, bhikkhave, ṭhapetvā paṇḍaka”ntiādi. Tattha attho suviññeyyova.

Gilānupaṭṭhānakathā

11. Gilānupaṭṭhānakathāyāṃ palipannoti nimuggo, makkhitoti attho. Uccāretvāti ukkhipitvā. Samānācariyakoti ettha “sacepi ekassa ācariyassa eko antevāsiko hoti, eko saddhivihāriko, etepi aññamaññam̐ samānācariyakā evā”ti vadanti. Bhesajjam̐ yojetum̐ asaṃmattho hotīti vejjena “idañcidañca bhesajjam̐ gahetvā iminā yojetvā dātabba”nti vutte tathā kātum̐ asaṃmatthoti attho. Nīhātunti nīharitum̐, chaḍḍetunti attho. Vimativinodaniyam̐ pana “bhūmiyam̐ paribhaṇḍam̐ akāsīti gilānena nipannabhūmiyam̐ kilīṭṭhaṭṭhānam̐ dhovitvā haritūpalittam̐ kāresīti attho. Bhesajjam̐ yojetum̐ asaṃmatthoti parehi vuttavidhimpī kātum̐ asaṃmattho”ti vuttaṃ.

Maraṇavaṇṇakathā

12. Maraṇavaṇṇakathāyaṃ maraṇatthikāva hutvāti imassa kāyassa bhedenā saggapāpanādhippāyattā atthato maraṇatthikāva hutvā. Maraṇatthikabhāvaṃ ajānantāti “evaṃ adhippāyino maraṇatthikā nāma hontī”ti attano maraṇatthikabhāvaṃ ajānantā. Na hi te attano cittappavattiṃ na jānanti. Vohāravasenāti pubbabhāgavohāravasena, maraṇādhippāyassa sanniṭṭhāpakacetanākkhaṇe karuṇāya abhāvato kāruṇṇena pāse baddhasūkaramocanaṃ viya na hotīti adhippāyo. “Yathāyunā”ti vuttamevatthaṃ yathānusandhināti pariyāyantaarena vuttaṃ, yathānusandhinā yathāyuparicchedenāti vuttaṃ hoti. Atha vā yathānusandhināti yathānuppabandhena, yāva tasmīṃ bhavē santānassa anuppabandho avicchinnaṃ pavatti hoti, tāva tathavāti vuttaṃ hoti.

Vimativinodaniyaṃ “vohāravasenāti pubbabhāgavohāravasena maraṇādhippāyassa sanniṭṭhāpakacetanākkhaṇe karuṇāya abhāvato, kāruṇṇena pāse baddhasūkaramocanaṃ viya na hotīti adhippāyo. ‘Yathāyunā’ti vuttamevatthaṃ yathānusandhināti pariyāyantaarena vutta”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “maraṇatthikāva hutvāti imassa kāyassa bhedenā saggapāpanādhippāyattā atthato maraṇatthikāva hutvā. “Evaṃ adhippāyino maraṇatthikā nāma hontī”ti attano maraṇatthikabhāvaṃ ajānantā āpannā pārājikaṃ. Na hi te attano cittappavattiṃ na jānantīti vuccanti. Vohāravasenāti pubbabhāge vohāravasena, sanniṭṭhāne panetaṃ natthi, pāse baddhasūkaramocane viya na hoti. Yathānusandhināti antarā amaritvāti attho”ti vuttaṃ.

Attapātanakathā

13. Attapātanakathāyaṃ vibhattibiyattayenāti vibhattivipariṇāmena. Visesādhigamoti samādhi vipassanā ca. Ativiya pākaṭattā “hatthappatto viya dissatī”ti vuttaṃ. Upacchindatīti visesādhigamassa vikkhepo mā hotūti āhāraṃ upacchindati. Visesādhigamanti lokuttaradhammapaṭilābhaṃ. Byākaritvāti ārocetvā. Upacchindati, na vaṭṭatīti yasmā sabhāgānaṃ lajjībhiikkhūnaṃ yeva ariyā attanā adhigatavisesaṃ tādise kāraṇe sati ārocenti, te ca bhikkhū appatirūpāya anesanāya paccayaṃ na pariyesanti, tasmā tehi pariyesitapaccaye kukkucchaṃ uppādetvā āhāraṃ upacchindituṃ na vaṭṭatīti attho. Sabhāgānañhi byākatattā upacchindituṃ na labhati. Te hi kappiyakhettaṃ ārocenti. Teneva “sabhāgānañhi lajjībhiikkhūnaṃ kathetuṃ vaṭṭatīti idaṃ ‘upacchindati, na vaṭṭatī’ti imassa kāraṇaṃ dassentena vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Atha vā visesādhigamaṃ byākaritvāti idaṃ visesassa adhigatabhāvadassanattaṃ vuttaṃ, adhigamantarāyaṃ āsaṅkanteneva ca āhārupacchedo kātābboti anuññātattā adhigatena na kātābboti dassetuṃ “visesādhigamaṃ byākaritvā āhāraṃ upacchindati, na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Kiṃ pana ariyā attanā adhigatavisesaṃ aññesaṃ ārocentīti imissā codanāya “sabhāgānañhi lajjībhiikkhūnaṃ kathetuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ, ayamettha yuttataroti amhākaṃ khanti, gaṇṭhipadepi ayamatto dassitoyevāti.

Vimativinodaniyaṃ “vibhattibiyattayenāti vibhattivipariṇāmena. Visesādhigamoti samādhi vipassanā ca. Visesādhigamanti lokuttaradhammapaṭilābhaṃ. Byākaritvāti ārocetvā, idaṃca visesassa adhigatabhāvadassanattaṃ vuttaṃ. Adhigatavisesā hi diṭṭhānugatīpajjanattaṃ lajjībhiikkhūnaṃ avassaṃ adhigamaṃ byākaronti, adhigatavisesena pana abyākaritvāpi āhāraṃ upacchindituṃ na vaṭṭatī, adhigamantarāyavinodanattameva āhārupacchedassa anuññātattā tadadhigame so na kātābbova. Kiṃ panādhigamaṃ ārocetuṃ vaṭṭatīti āha sabhāgānañhītiādī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ “hatthappatto viya dissati, ‘tassa vikkhepo mā hotū’ti

upacchindati, visesādhigamaṃ byākaritvā tappabhavaṃ sakkāraṃ lajjāyanto āhāraṃ upacchindati sabhāgānaṃ byākatattā. Te hi kappiyakhettaṃ ārocentī”ti vuttaṃ.

Appaccavekkhitvānisinnakathā

14. Appaccavekkhitvā nisinnakathāyaṃ appaṭivekkhitvāti anupaparikkhitvā. Uddhaṃ vā adho vā saṅkamaṇṭīti pacchā āgatānaṃ okāsadānatthaṃ nisinnapāḷiyā uddhaṃ vā adho vā gacchanti. Paṭivekkhaṇakiccaṃ natthīti pacchā āgatehi upaparikkhaṇakiccaṃ natthi. Heṭṭhā kismiñci vijjamāne sātakaṃ valiṃ gaṇhātīti āha “yasmaṃ vali na paññāyatī”ti. Paṭivekkhaṇaṇcetaṃ gihīnaṃ santakeyevāti daṭṭhabbaṃ. Vimativinodaniyaṃpi “heṭṭhā kismiñci vijjamāne sātakaṃ valiṃ gaṇhātīti āha ‘yasmaṃ vali na paññāyatī’ti. Paṭivekkhaṇaṇcetaṃ gihīnaṃ santake evāti daṭṭhabba”nti ettakameva vuttaṃ, vajirabuddhiṭikāyaṃpi “appaṭivekkhitvāti avicāretvā. Heṭṭhimabhāge hi kismiñci vijjamāne vali paññāyatī”ti ettakameva.

Davāyasilāvijjhanakathā

15. Davāyasilāvijjhanakathāyaṃ davāsaddo hasādhippāyavācako. Paṭipubbavidha-dhātu pavaṭṭanattoti āha “hasādhippāyena pāsāṇo na pavaṭṭetabbo”ti. Silāsaddassa pāsāṇavācakkattā so eva na paṭivijjhitabboti codanaṃ sandhāyāha “na kevalaṇcā”tiādi. Yadi evaṃ sabbesampi atthāya na vaṭṭeyyāti āha “cetiyaḍḍānaṃ atthāyā”tiādi. Dhovanadaṇḍakanti bhaṇḍadhovanadaṇḍaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “bhaṇḍakaṃ vā dhovantāti cīvaraṃ vā dhovantā. Dhovanadaṇḍakanti cīvaradhovanadaṇḍa”nti vuttaṃ.

Dāyālimpanakathā

16. Dāyālimpanakathāyaṃ alla...pe... pācittiyanti sukkhaṭṭhānapi aggim pātetvā iminā adhippāyena ālimpentassa pācittiyameva. Dukkaṭṭanti sukkhaṭṭhāne vā sukkhaṃ “asukkha”nti avavatthapetvā vā aggim pātentassa dukkaṭṭaṃ. Kīlādhippāyepi eseva nayo, kīlādhippāyo ca paṭapaṭāyamānasaddassādaseneva veditabbo. Paṭipakkhabhūto aggi paṭaggi. Parittakaraṇanti ārakkhakaraṇaṃ. Sayam vā utṭhitanti vāteritānaṃ veluāḍḍānaṃ aññamaññaṣaṇḍhaṭṭanena samuṭṭhitam. Nirupādānoti indhanarahito. Vimativinodaniyaṃ pana “khiḍḍādhippāyenapi dukkaṭṭanti sukkhatiṇḍādisu aggikaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Allesu pana kīlādhippāyenapi karontassa pācittiyameva. Paṭipakkhabhūto, paṭimukhaṃ gacchanto vā aggi paṭaggi, tassa allatiṇḍādisupi dānaṃ anuññātaṃ. Taṃ dentena dūratova āgacchantaṃ dāvaggiṃ disvā vihārassa samantato ekakkhaṇe akatvā ekadesato paṭṭhāya vihārassa samantato saṇikaṃ jhāpetvā yathā mahantopi aggi vihāraṃ pāpuṇituṃ na sakkoti, evaṃ vihārassa samantā abbhokāsaṃ katvā paṭaggi dātabbo. So dāvaggino paṭipathaṃ gantvā ekato hutvā tena saha nibbāti. Parittakaraṇanti samantā rukkhatiṇḍādicchedanaparikhākhāṇanādiārakkhakaraṇaṃ. Tenāha ‘tiṇakuṭṭikānaṃ samantā bhūmitacchana’ntiādi”ti, vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “parittanti rakkhaṇaṃ, taṃ dassetuṃ ‘samantā bhūmitacchana’ntiādi vutta”nti ettakameva vuttaṃ.

Micchādiṭṭhikulābhatakathā

17. Micchādiṭṭhikulābhatakathāyaṃ natthi saddhā etesūti assaddhā, maccharino, tesu assaddhesu. Micchādiṭṭhiyā yuttāni kulāni micchādiṭṭhikulāni, majjheloṇatatiyā tappurisasamāso, “natthi dinna”ntiādinayappavattāya

dasavatthukāya micchādiṭṭhiyā yuttakulāni, tesu. Micchādiṭṭhikulesu labhivāti sambandho. Asakkaccakārīnaṃ tesam sakkaccakaraṇena, appaṇṇitadāyīnaṃ tesam paṇṇitadānena bhavitabbamettha kāraṇenāti kāraṇaṃ upaparikkhitvāva bhuñjitum yuttanti āha “anupaparikkhitvā neva attanā bhuñjitabbaṃ, na paresaṃ dātabba”nti. Yena kāraṇena bhavitabbaṃ, taṃ dassetuṃ “visamissampi hī”tiādi vuttaṃ. Na kevalaṃ piṇḍapātamevāti āha “yampī”tiādi. Tattha kāraṇamāha “apihitavatthusmimpi hī”tiādi. Tato aññaṃpi dasseti gandhahalliddādimakkhitotiādinā. Tatthapi kāraṇaṃ dassetuṃ māha “sarīre rogaṭṭhānānī”tiādi.

Gopakadānakathā

18. Gopakadānakathāyaṃ paresaṃ santakaṃ gopeti rakkhatīti gopako, tassa dānaṃ gopakadānaṃ, uyyānapālakādīhi bhikkhūnaṃ dātabbadānaṃ. Tattha paṇṇaṃ āropetvāti “ettakeheva rukkhehi ettakameva gahetabba”nti paṇṇaṃ āropetvā, likhitvāti vuttaṃ hoti. Nimittasaññaṃ katvāti saṅketaṃ katvā. Dārakāti tesam puttanaṭṭādayo dārakā. Aññepi ye keci gopakā honti, te sabbepi vuttā. Sabbatthapi gihīnaṃ gopakadāne yattakaṃ gopakā denti, tattakaṃ gahetabbaṃ. Saṅghike pana yathāparicchedameva gahetabbanti dīpitattā “atthato eka”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyampi “paṇṇaṃ āropetvāti ‘ettake rukkhe rakkhitvā tato ettakaṃ gahetabba’nti paṇṇaṃ āropetvā. Nimittasaññaṃ katvāti saṅketaṃ katvā. Dārakāti tesam puttanaṭṭādayo ye keci gopenti, te sabbepi idha ‘dārakā’ti vuttā”ti, vajirabuddhiṭṭikāyaṃ pana “ārāmarakkhakāti vissatthavasena gahetabbaṃ. Adhippāyaṃ ṇatvāti ettha yassa dānaṃ paṭiggaṇhantaṃ bhikkhuṃ, bhāgaṃ vā sāmikā na rakkhanti na daṇḍenti, tassa dānaṃ appaṭicchādetvā gahetuṃ vaṭṭatīti idha sannitṭhānaṃ, tampi ‘na vaṭṭati saṅghike’ti vutta”nti vuttaṃ.

Yatthāti yasmiṃ āvāse. Aññesaṃ abhāvanti aññesaṃ āgantukabhikkhūnaṃ abhāvaṃ. Tatthāti tādise āvāse. Bhājetvā khādantīti āgantukānampi sampattānaṃ bhājetvā khādantīti adhippāyo. Catūsu paccayesu sammā upanentīti ambaphalādīni vikkiṇitvā cīvarādīsū catūsu paccayesu sammā upanenti. Cīvaratthāya niyametvā dinnāti “imesaṃ rukkhaṇaṃ phalāni vikkiṇitvā cīvaresuyeva upanetabbāni, na bhājetvā khādītābbaṇī”ti evaṃ niyametvā dinnā. Tesupī āgantukā anissarāti paccayaparibhogatthāya niyametvā dinnattā bhājetvā khādituṃ anissarā. Na tesu...pe... ṭhātābbaṇti ettha āgantukehi heṭṭhā vuttanayena bhājetvā khādītābbaṇti adhippāyo. Tesam katikāya ṭhātābbaṇti “bhājetvā na khādītābba”nti vā “ettakesu rukkhesu phalāni gaṇhissāmā”ti vā “ettakāni phalāni gaṇhissāmā”ti vā “ettakānaṃ divasānaṃ abbhantare gaṇhissāmā”ti vā “na kiñci gaṇhissāmā”ti vā evaṃ katāya āvāsikānaṃ katikāya āgantukehi ṭhātābbaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ “anissarā”ti vacanena dīpitoyeva attho mahāpaccariyaṃ “catunnaṃ paccayāna”ntiādinā vitthāretvā dassito. Paribhogavasenevāti ettha eva-saddo aṭṭhānappayutto, paribhogavasena tameva bhājetvāti yojetabbaṃ. Ettha etasmiṃ vihāre, raṭṭhevā.

Senāsanapaccayanti senāsanañca tadatthāya niyametvā ṭhapitañca. Lāmakakoṭiyāti lāmakam ādiṃ katvā, lāmakasenāsanato paṭṭhāyāti vuttaṃ hoti. Senāsanepi tiṇādīni lāmakakoṭiyāva vissajjetabbāni, senāsanaparikkhārāpi lāmakakoṭiyāva vissajjetabbā. Mūlavatthucchedaṃ pana katvā na upanetabbanti iminā kiṃ vuttaṃ hoti? Tisupī gaṇṭhipadesu tāva idaṃ vuttaṃ “sabbāni senāsanāni na vissajjetabbānīti vuttaṃ hoti”ti. Lāmakakoṭiyā vissajjantehipi senāsanabhūmiyo na vissajjetabbāti ayamatto vutto hotīti no khanti. Vīmaṃsitvā yaṃ ruccati, taṃ gahetabbaṃ.

Dhammasantakena buddhapūjaṃ kātuṃ, buddhasantakena vā dhammapūjaṃ kātuṃ vaṭṭati na vaṭṭatīti? “Tathāgatassa kho etaṃ, vāsetṭha, adhivacanāṃ dhammakāyo itipī”ti ca “yo kho, vakkali, dhammaṃ passati, so maṃ passati”ti ca vacanato vaṭṭatīti vadanti. Keci pana “evaṃ sante ‘yo, bhikkhave, maṃ upaṭṭhaheyya, so gilānaṃ upaṭṭhaheyyā’ti vacanato buddhasantakena gilānassapi bhesajjaṃ kātuṃ yuttanti āpajjeyya, tasmā na vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ akāraṇaṃ. Na hi “yo, bhikkhave, maṃ upaṭṭhaheyya, so gilānaṃ upaṭṭhaheyyā”ti iminā attano ca gilānassa ca ekasadisatā, tadupaṭṭhānassa vā samaphalatā vuttā. Ayañhettha attho - “yo maṃ ovādānusāsānīkaraṇena upaṭṭhaheyya, so gilānaṃ upaṭṭhaheyya, mama ovādakārakena gilāno upaṭṭhātabbo”ti. Bhagavato ca gilānassa ca upaṭṭhānaṃ ekasadisanti evaṃ panettha attho na gahetabbo, tasmā “yo vo, ānanda, mayā dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena satthā”ti vacanato “ahañca kho panidāni ekakova ovaḍāmi anusāsāmi, mayi parinibbute imāni caturāsīti buddhasahassāni tumhe ovaḍissanti anusāsissanti”ti vuttattā ca bahussutaṃ bhikkhuṃ pasaṃsantena ca “yo bahussuto, na so tumhākaṃ sāvako nāma, buddho nāma esa cundā”ti vuttattā dhammagarukattā ca tathāgatassa pubbanayo eva pasatthataroti amhākaṃ khanti. Vimativinodaniyampi “yatthāti yasmiṃ āvāse. Aññesanti aññesaṃ āgantukānaṃ. Tesupi āgantukā anissarāti senāsane nirantaraṃ vasantānaṃ cīvaratthāya dāyakehi, bhikkhūhi vā niyametvā dinnattā bhājetvā khādituṃ anissarā. Āgantukehipi icchantehi tasmiṃ vihare vassānādīsu pavisitvā cīvaratthāya gahetabbaṃ. Tesāṃ katikāya ṭhātabbanti sabbāni phalāphalāni abhājetvā ‘ettakesu rukkesu phalāni bhājetvā paribhuñjissāma, aññesu phalāphalehi senāsanāni paṭijaggissāmā’ti vā ‘piṇḍapātādipaccayaṃ sampādessāmā’ti vā ‘kiñci pi abhājetvā catupaccayatthāyeva upanemā’ti vā evaṃ sammā upanentānaṃ āvāsikānaṃ katikāya āgantukehi ṭhātabbaṃ. Mahāaṭṭhakathāyaṃ ‘anissarā’ti vacanena dīpito eva attho, mahāpaccariyaṃ ‘catunnaṃ paccayāna’ntiadinā vitthāretvā dassito. Paribhogavasenevāti ettha eva-saddo aṭṭhānappayutto, paribhogavasena tameva bhājetvāti yojetabbaṃ. Etthāti etasmiṃ vihare, raṭṭhe vā. Senāsanapaccayanti senāsanañca tadatthāya niyametvā ṭhapitañca. ‘Ekaṃ vā dve vā varasenāsanāni ṭhapetvā’ti vuttamevatthaṃ puna byatirekamukhena dassetuṃ ‘mūlavatthucchedaṃ pana katvā na upanetabba’nti vuttaṃ, senāsanasaṅkhātavatthuno mūlacchedaṃ katvā sabbāni senāsanāni na vissajjetabbānīti attho. Keci panettha ‘ekaṃ vā dve vā varasenāsanāni ṭhapetvā lāmakato paṭṭhāya vissajjantehipi senāsanabhūmiyo na vissajjetabbāti ayamattho vutto’ti vadanti, tampi yuttameva imassapi atthassa avassaṃ vattabbato, itarathā keci saha vatthunāpi vissajjetabbaṃ maññeyyu’nti.

Vajirabuddhiṭīkāyaṃ “ettha etasmiṃ vihare paracakkādibhayaṃ āgataṃ. Mūlavatthucchedanti ‘sabbasenāsanānaṃ ete issarā’ti vacanato itare anissarāti dīpitaṃ hoti. Ayameva bhikkhu issaroti yattha so icchatī, tattha attañāta hetuṃ labhatīti kira attho, api ca ‘daharo’ti vadanti. Savatthukanti saha bhūmiyāti vuttaṃ hotī”ti.

Dhammikārakkhayācanakathā

19. Dhammikārakkhayācanakathāyaṃ “gīvāyevāti āṇattiyā abhāvato. Tesāṃ anattakāmatāyāti ‘coro’ti vuttaṃ mama vacanaṃ sutvā keci daṇḍissanti, jīvītā voropessantīti evaṃ saññāya. Etena kevalaṃ bhayena vā parikkhāraggahaṇatthaṃ vā sahasā ‘coro’ti vutte daṇḍitepi na dosoti dasseti. Rājapurisānañhi ‘coro aya’nti

uddissakathane eva gīvā. Bhikkhūnaṃ, pana ārāṃikādīnaṃ vā sammukhā ‘asuko coro evamakāsi’ti kenaci vuttavacanaṃ nissāya ārāṃikādīsu rājapurisānaṃ vatvā daṇḍāpentesi bhikkhusa na gīvā rājapurisānaṃ avuttattā, yesaṃca vuttaṃ, tehi sayāṃ corassa adaṇḍitattāti gahetabbaṃ. ‘Tvāṃ etassa santakaṃ acchindā’ti āṇattopi hi sace aññaṃ acchindāpeti, āṇāpakassa anāpatti viṣaṇketattā. Attano vacanakaranti idaṃ sāmīcivasena vuttaṃ. Vacanaṃ akarontānaṃ rājapurisānampi ‘iminā gahitaparikkhāraṃ āharāpehi, mā cassa daṇḍaṃ karohi’ti uddissa vadantassapi daṇḍe gahitepi na gīvā eva daṇḍaggahaṇassa paṭikkhittattā ‘asukabhaṇḍaṃ avaharā’ti āṇāpetvā vipaṭṭisāre uppanne puna paṭikkhipane viya. Dāsādīnaṃ sampāṭicchane viya tadatthāya aḍḍakaraṇe bhikkhūnampi dukkaṭanti āha ‘kappiyaadḍo nāma, na vaṭṭatī’ti. Kenaci pana bhikkhunā khetṭādiatthāya vohārikānaṃ santikaṃ gantvā aḍḍe katepi taṃ khetṭādisampāṭicchane viya sabbesaṃ akappiyaṃ na hoti pubbe eva saṅghasantakattā. Bhikkhusseva pana payogavasena āpattiyo honti. Dāsādīnampi pana atthāya rakkaṃ yācituṃ vohārikeṇa puṭṭhena saṅghassa uppannaṃ kappiyakkamaṃ vattuṃ ārāṃikādīhi ca aḍḍaṃ kārāpetuṃ vaṭṭati eva. Vihāravatthādikappiyaadḍaṃ pana bhikkhunā sayampi kātuṃ vaṭṭatī’ti vimativinodaniyaṃ āgato.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ “gīvāti kevalaṃ gīvā eva hoti, na pārājikaṃ. Kārāpetvā dātabbāti ettha sace āvudhabhaṇḍaṃ hoti, tassa dhārā na kārāpetabbā, aññaṃ pana ākārena saññāpetabba”nti vuttaṃ.

Uccārādichaḍḍanakathā

20. Uccārādichaḍḍanakathāyaṃ aṭṭhame uccārādichaḍḍane “uccārādibhāvo, anapalokanaṃ, vaḷaṇṇanaṭṭhānaṃ, tirokuṭṭapākāratā, chaḍḍanaṃ vā chaḍḍāpanaṃ vāti imāni panettha pañca aṅgāni, navame haritūpari chaḍḍane sabbesanti bhikkhusa bhikkhuniyā ca. Idha khetṭapālakā ārāṃadigopakā ca sāmikā evā”ti ettakameva sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “aṭṭhame vaḷaṇṇijamānatirokuṭṭādītā, anapaloketvā uccārādīnaṃ chaḍḍanādīti dve aṅgāni. Navame ‘matthakacchinnanāḷikerampī’ti vuttattā haritūpari chaḍḍanameva paṭikkhittaṃ. Tenāha ‘anikkhittabījēsū’tiādi. Yattha ca chaḍḍetuṃ vaṭṭati, tattha harite vaccādiṃ kātumpi vaṭṭati eva. Sabbesanti bhikkhubhikkhunīna”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “sāmike apaloketvāva chaḍḍetīti katthaci potthake natthi, katthaci atthi, atthibhāvova seyyo kiriyākiriyaṭṭā sikkhāpadassa. Idha khetṭapālakā ārāṃadigopakā ca sāmikā eva. ‘Saṅghassa khetṭe ārāme ca tattha kacavaraṃ na chaḍḍetabbanti katikā ce natthi, bhikkhusa chaḍḍetuṃ vaṭṭati saṅghapariyāpannattā, na bhikkhunīnaṃ. Tāsampi bhikkhunisaṅghasantake vuttanayena vaṭṭati, na tattha bhikkhusa. Evaṃ santapi sārappavaseneva kātabbanti vutta”nti vuttaṃ.

Bhikkhuvibhaṅge pana sekhiyavaṇṇanāyaṃ “asañciccāti paṭicchannaṭṭhānaṃ gacchantassa sahasā uccāro vā passāvo vā nikkhamati, asañciccakato nāma, anāpatti. Na hariteti ettha yampi jīvarukkhassa mūlaṃ pathaviyaṃ dissamānaṃ gacchati, sākhā vā bhūmilaggā gacchati, sabbaṃ haritasāṅkhātameva, khandhe nisīditvā appaharitaṭṭhāne pātetuṃ vaṭṭati. Appaharitaṭṭhānaṃ oloketasseva sahasā nikkhamati, gilānaṭṭhāne ṭhito hoti, vaṭṭati. Appaharite katoti appaharitaṃ alabhantena tiṇaṇḍupakaṃ vā palālaṇḍupakaṃ vā ṭhapetvā katopi pacchā haritaṃ ottharati, vaṭṭatiyeva. ‘Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitā’ti mahāpaccariyaṃ vuttaṃ. Na udaketi etaṃ paribhogaudakameva sandhāya vuttaṃ.

Vaccakuṭṭisamuddādiudakesu pana aparibhogesu anāpatti. Deve vassante samantato udakogho hoti, anudakaṭṭhānaṃ olokentasseva nikkhamati, vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ etādise kāle anudakaṭṭhānaṃ alabhantena kātuṃ vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Tassaṃ vaṇṇanāyaṃ vimativinodaniyañca “kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitāti ettha udakagaṇḍusakam katvā ucchukacavarādiñca mukheneva harituṃ udakesu chaḍḍetuṃ vaṭṭatīti daṭṭhabba”nti vuttaṃ.

Imasmiṃ ṭhāne paṇḍitehi vicāretabbaṃ atthi - “vaccakuṭṭisamuddādiudakesu pana aparibhogesu anāpatti”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, evaṃ sante nadījātassarādīsu āpatti vā anāpatti vāti. Tattha samuddādīti ādi-saddena nadījātassarāpi saṅgahitāva, tasmā anāpattīti ce? Na cevaṃ daṭṭhabbaṃ. Yadi hi samuddādīti ettha ādi-saddena nadījātassarāpi saṅgahitā, evaṃ sati ṭikācariyā vadeyyuṃ, na pana vadanti, aṭṭhakathāyañca “vaccakuṭṭisamuddādiudakesū”ti ettakameva vadeyya, tathā pana avatvā “aparibhogesū”ti hetumantavisesanapadampi gahitaṃ. Tena ñāyati “ādisaddena aparibhogāni candanikādiudakāni eva gahitāni, na paribhogāni nadījātassarādiudakāni”ti. Tena ca vaccakuṭṭisamuddādiudakāni aparibhogattā anāpattikarāni honti, nadījātassarādiudakāni pana paribhogattā āpattikarānīti. Kathaṃ pana “aparibhogesū”ti imassa padassa hetumantapadabhāvo jānitabboti? Yuttito āgamato ca. Kathaṃ yuttito? “Vaccakuṭṭisamuddādiudakāni paribhogānīpi santi, aparibhogānīpi”ti abyabhicāriyabhāvato. Byabhicāre hi sambhave eva sati visesaṃ sātthakaṃ siyā. Kathaṃ āgamato? Vuttañhetam ācariyabuddhadattatherena vinayavinicchaye “tesaṃ aparibhogattā”ti. Tasmā ādi-saddena aparibhogāniyeva udakāni gahitāni, na paribhogāni. Vuttañhetam vinayavinicchayaṭikāyaṃ “vaccakuṭṭisamuddādiudakesūti ettha ādi-saddena sabbaṃ aparibhogajalaṃ saṅgayhati, teneva tesaṃ aparibhogattameva kāraṇamāhā”ti, tasmā manussānaṃ paribhogesu nadījātassaratalākapokkharāṇiyādiudakesu uccārapassāvādikaraṇaṃ na vaṭṭatīti jānitabbametam. “Deve vassante samantato udakogho hoti, anudakaṭṭhānaṃ olokentasseva nikkhamati, vaṭṭati. Mahāpaccariyaṃ vuttaṃ etādise kāle anudakaṭṭhānaṃ alabhantena kātuṃ vaṭṭatīti vutta”nti aṭṭhakathāyaṃ āgatattā mahantesu nadījātassarādīsu nāvādīhi gatakāle tādise kāraṇe sati “tīraṃ upanehi”ti vatvā “upanetuṃ asakkuṇeyyaṭṭhāne udayepi kātuṃ vaṭṭati, anāpatti”ti aṭṭhakathānulomato viññāyati, upaparikkhitvā gahetabbaṃ.

Nahānerukkhādighaṃsanakathā

21. Nahāne rukkhādighaṃsananti ettha aṭṭhapadākārenāti aṭṭhapadaphalakākārena, jūtapthalakasadisanti vuttaṃ hoti. Mallakamūlakasaṇṭhānenāti kheḷamallakamūlasaṇṭhānenā. Vimativinodaniyaṃ pana “aṭṭhapadākārenāti jūtapthalake aṭṭhagabbharājiākārena. Mallakamūlasaṇṭhānenāti kheḷamallakamūlasaṇṭhānenā. Idañca vaṭṭādhāraṃ sandhāya vuttaṃ. Kaṇṭake uṭṭhāpetvā katavaṭṭakapālassetaṃ adhivacanaṃ. Puthupāṇikanti muṭṭhiṃ akatvā vikasitahatthatalehi piṭṭhiparikammaṃ vuccati. Etameva sandhāya hatthaparikamma”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “puthupāṇinā kattabbaṃ kammaṃ puthupāṇikamma”nti vuttaṃ.

Evaṃ pāḷianusāreneva nahāne kattabbākattabbaṃ dassetvā idāni nahānatitthe nahāyantānaṃ bhikkhūnaṃ nahānavidhiṃ dassento “idaṃ panettha nahānavatta”ntiādimāha. Tattha passantānaṃ appasādāvahanato, gihipurisānaṃ kammaṃ viyāti garahitabbabhāvato ca vuttaṃ “yattha vā tattha vā...pe... na otaritabba”nti. Aññesu sammukhībhūtesu anudakasāṭakena nahāyituṃ dukkarattā

“sabbadisā pana oloketvā vivittabhāvaṃ ñatvā”ti vuttaṃ. Evampi khāṇugumbalatādīhi paṭicchannāpi hutvā tiṭṭheyyunti āha “khāṇu...pe... ukkāsitvā”ti. Uddhammukhena cīvarāpanayanaṃ harāyitabbaṃ siyāti vuttaṃ “avakujja...pe... apanetvā”ti. Tato kāyabandhanaṭṭhapanavattamāha “kāyabandhana”ntyādinā. Tato udakasāṭikāya sati taṃ nivāsetvā otaritabbaṃ siyā, tāya asatiyā kiṃ kātābbanti codanaṃ sandhāyāha “sace”tiādi. Tattha pubbe “ṭhitakeneva na otaritabba”nti ahirikākārassa paṭisiddhattā idha hirimantākāraṃ dasseti udakante ukkuṭikaṃ nisīditvā nivāsaṇaṃ mocetvāti. Uṇṇaṭṭhāne, samaṭṭhāne vā pasārite sati vā tena aññattha gaccheyyāti āha “sace ninnaṭṭhāna”ntiādi.

Otarantena kiṃ kātābbanti pucchaṃ sandhāya “otarantena saṇika”ntyādi. Tattha pubbe “vegena na otaritabba”nti paṭisiddhānurūpamāha “saṇika”nti. Atigambhīraṃ gacchanta udakoghataṅgavātādīhi paharanta calitakāyo siyā, atiuttāne nisīdanto appaṭicchannakāyo siyāti vuttaṃ “nābhippamāṇamattaṃ otarivā”ti. Attano hatthavikārādīhi vīciṃ uṭṭhāpento, saddaṇca karonto uddhaṭṭacalabhāvo siyāti vuttaṃ “vīciṃ anuṭṭhāpenta saddaṃ akarontena nivattitvā”ti. Nivattitvā kiṃ kātābbanti āha āgatadisābhimukhena nimujjitabba”nti, abhimukhena hutvāti pāṭhaseso. Idāni tapphalaṃ dassento “eva”ntyādimāha. Tato ummujjantena kiṃ kātābbanti pucchāyamāha “ummujjantenapi”tiādi. Sesā suviññeyyameva. Cīvaraṃ pārupitvā vā ṭhātabbaṃ, kasmāti ce? Na tāva kāyato udakaṃ otarati, tasmā thokaṃ kālāṃ uttarāsaṅgaṃ cīvaraṃ ubho hi hatthehi ante gahetvā purato katvā ṭhātabbaṃ. Tato kāyassa sukkhabhāvaṃ ñatvā cīvaraṃ pārupitvā yathāruci gantābbanti.

Valikādikathā

22. Valikādikathāyaṃ “muttolambakādīnanti ādi-saddena kuṇḍalādiṃ saṅgaṇhāti. Palambakasuttanti yaññopacitākārena olambakasutta”nti sārattadīpaniyaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “muttolambakādīnanti ādi-saddena kuṇḍalādiṃ saṅgaṇhāti. Palambakasuttanti brāhmaṇānaṃ yaññopacitasuttādiākāraṃ vuccati. Valayanti hatthapādavalaya”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭikāyaṃ pana “kaṇṇato nikkhantamuttolambakādīnaṃ kuṇḍalādinanti likhitaṃ. ‘Kāyūra’nti pālīpāṭho. ‘Keyūrādīni’ti ācariyenuddhaṭṭa”nti vuttaṃ.

Dīghakesakathā

23. Dīghakesakathāyaṃ sārattadīpaniyaṃ na kiñci vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “dvaṅguleti upayogabahuvacanaṃ, dvaṅgulappamāṇaṃ atikkāmetuṃ na vaṭṭatīti attho. Ettha ca dumāsassa vā dvaṅgulassa vā atikkantabhāvaṃ ajānantassapi kesamassugaṇanāya acittakāpattiyo hontīti vadanti. Kocchenāti usīrahīrādīni bandhitvā samakaṃ chinditvā gahitakocchena. Cikkalenāti silesayuttatelena. Uṇhābhitattarajasirānampīti uṇhābhitattānaṃ rajokiṇṇasirānaṃ. Addahatthenāti allahatthenā”ti vuttaṃ.

Upari pana pālīyaṃ “tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū massuṃ kappāpenti. Massuṃ vaḍḍhāpenti. Golomikaṃ kārāpenti. Caturassakaṃ kārāpenti. Parimukhaṃ kārāpenti. Aḍḍhadukaṃ kārāpenti. Dāṭhikaṃ ṭhapenti. Sambādhe lomaṃ saṃharāpenti. Manussā ujjhāyanti khīyanti vipācenti ‘seyyathāpi gihi kāmabhogino’ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, massu kappāpetabbaṃ. Na massu vaḍḍhāpetabbaṃ. Na golomikaṃ kārāpetabbaṃ. Na caturassakaṃ kārāpetabbaṃ. Na parimukhaṃ kārāpetabbaṃ. Na aḍḍhadukaṃ kārāpetabbaṃ. Na dāṭhikā ṭhapetabbā. Na sambādhe lomaṃ saṃharāpetabbaṃ, yo

saṃharāpeyya, āpatti dukkaṭassā”ti āgataṃ. Aṭṭhakathāyampi “massuṃ kappāpentīti kattariyā massuṃ chedāpentī. Massuṃ vaḍḍhāpentīti massuṃ dīghaṃ kārentī. Golomikanti hanukamhi dīghaṃ katvā ṭhapitaṃ eḷakamassu vuccati. Caturassakanti catukoṇaṃ. Parimukhanti udare lomasamharaṇaṃ. Aḍḍhadukanti udare lomarājiṭṭhapanāṃ. Āpatti dukkaṭassāti massukappāpanādīsu sabbattha āpatti dukkaṭassā”ti vuttaṃ.

Puna pāliyaṃ “tena kho pana samayena bhikkhū sakkarikāyapi madhusitthakenapi nāsikāloṃaṃ gāhāpentī, nāsikā dukkhā honti. Anujānāmi, bhikkhave, saṇḍāsanti. Tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū palitaṃ gāhāpentī. Manussā ujjhāyanti khīyanti vipācentī ‘seyyathāpi gihī kāmabhogino’ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, palitaṃ gāhāpetabbaṃ, yo gāhāpeyya, āpatti dukkaṭassā”ti āgataṃ. “Sakkharādīhi nāsikālomaggāhāpane āpatti natthi, anurakkhaṇatthaṃ pana saṇḍāso anuññāto”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Na, bhikkhave, palitaṃ gāhāpetabbanti ettha bhamukāya vā nalāṭe vā dāṭhikāya vā uggantvā bībhacchaṃ ṭhitaṃ, tādisaṃ loṃaṃ palitaṃ vā apalitaṃ vā gāhāpetuṃ vaṭṭatī”ti ca vuttaṃ.

Ādāsādikathā

24. Ādāsādikathāyaṃ ādāso nāma maṇḍanapakatikānaṃ manussānaṃ attano mukhacchāyādassanatthaṃ kaṃsalohādīhi kato bhaṇḍaviseso. UdaKapatto nāma udakaṭṭhapanako pātisarāvādiko bhājanaviseso. Kaṃsapattādīnīti ādāsabhāvena akatāni parisuddhabhāvena ālokarāni vatthūni. Ādi-saddena suvaṇṇarajatajātiphalikādayo saṅgaṇhāti, kaṇṇiyādīnīti ettha ādi-saddena dravajātikāni telamadhukhīrādīni. Ābādhapaccayāti attano mukhe uppannavāṇapaccayā. Tenāha “sañchavi nu kho me vaṇo”tiādi. Āyuṃ saṅkharotīti āyusaṅkhāro. Ko so? Attabhāvo, taṃ āyusaṅkhāraṃ, taṃ olokento kenākārena olokeyyāti pucchāyamāha “jiṇṇo nu khomhi notī eva”nti. Tassattho - mama attabhāvo jiṇṇo nu kho vā, no jiṇṇo nu kho vāti evaṃ iminā manasikārena kammaṭṭhānasīsenā oloketuṃ vaṭṭati. “Sobhati nu kho me attabhāvo, no vā”ti evaṃ pavattena attasīnehavasena oloketuṃ na vaṭṭatīti.

Na mukhaṃ ālimpitabbanti vipasannachavivaṇṇakarehi mukhalepanehi na limpitabbaṃ. Na ummadditabbanti nānāummaddanehi na ummadditabbaṃ. Na cuṇṇetabbanti mukhacuṇṇakena na makkhetabbaṃ. Na manosilikāya mukhaṃ lañjetabbanti manosilāya tilakādilañjanāni na kātābbāni. Na kevalaṃ manosilāyameva, haritālādīhipi tāni na vaṭṭantiyeva. Aṅgarāgādayo pākāṭāyeva.

Naccādikathā

25. Naccādikathāyaṃ “sādhugītanti aniccatādīpaṭisaṃyuttaḡitaṃ. Caturassena vattenāti paripuṇṇena uccāraṇavattena. Taraṅgavattādīnaṃ uccāraṇavidhānāni naṭṭhappayogāni”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ, vimativinodaniyampi “sādhugītanti aniccatādīpaṭisaṃñuttaṃ ḡitaṃ. Caturassena vattenāti paripuṇṇena uccāraṇavattena. Taraṅgavattādīnaṃ sabbesaṃ sāmāññalakkhaṇaṃ dassetuṃ ‘sabbesaṃ...pe... lakkhaṇa’nti vuttaṃ. Yattakāhi mattāhi akkharaṃ paripuṇṇaṃ hoti, tatopi adhikamattāyuttaṃ katvā kathaṇaṃ vikāraḡathanāṃ nāma, tathā akatvā kathanameva lakkhaṇanti attho”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “sādhugītanti nāma parinibbutaṭṭhāne ḡitanti likhitaṃ. Dantaḡitaṃ ḡāyitukāmānaṃ vākkaraṇīyaṃ.

Dantagītassa vibhāvanattham ‘yaṃ gāyissāmā’tiādimāha. Caturassavattam nāma catupādagāthāvattam. ‘Taraṅgavattādīni uccāraṇavidhānāni naṭṭhappayogānī’ti likhita”nti vuttam.

Aṅgacchedādikathā

26. Aṅgacchedādikathāyaṃ “attano aṅgajātam chindantasseva thullaccayaṃ, tato aññaṃ chindantassa dukkaṭam, ābādhapaccayā chindantassa anāpatti”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttam. Vimativinodaniyaṃ pana “aṅgajātanti bījavirahitaṃ purisanimittaṃ. Bīje hi chinne opakkamikapaṇḍako nāma abhabbo hotīti vadanti. Eke pana ‘bījassapi chedanakkhaṇe dukkaṭāpatti eva, kamena purisindriyādi ke antarahite paṇḍako nāma abhabbo hoti, tadā liṅganāsanāya nāsetabbo’ti vadanti. Tādisaṃ vā dukkhaṃ uppādentassāti muṭṭhippahārādīhi attano dukkhaṃ uppādentassā”ti vuttam.

Pattakathā

28. Pattakathāyaṃ “bhūmiādhāraketi valayādhārake. Dāruādhārakadaṇḍādhārakesūti ekadārunā kataādhārake, bahūhi daṇḍakehi kataādhārake vāti attho. Tīhi daṇḍehi kato pana na vaṭṭati. Bhūmiyaṃ pana nikkujjivā ekameva ṭhapetabbanti ettha ‘dve ṭhapentena upari ṭhapitapattam ekena passena bhūmiyaṃ phusāpetvā ṭhapetum vaṭṭatī’ti vadanti. Ālindakamiḍḍhikādīnanti pamukhamiḍḍhikādīnaṃ. Parivattetvā tattheva patiṭṭhātīti ettha ‘parivattetvā tatiyavāre tattheva miḍḍhiyā patiṭṭhātī’ti gaṇṭhipadesu vuttam. Paribhaṇḍanteti ettha paribhaṇḍam nāma gehassa bahikuṭṭapādassa thirabhāvattam katā tanukamiḍḍhikā vuccati. Tanukamiḍḍhikāyāti khuddakamiḍḍhikāya. Miḍḍhantepi ādhārake ṭhapetum vaṭṭati. ‘Anujānāmi, bhikkhave, ādhāraka’nti hi vacanato miḍḍhādīsu yattha katthaci ādhārakam ṭhapetvā tattha pattam ṭhapetum vaṭṭati ādhārake ṭhapanokāsassa aniyamitattāti vadanti. ‘Pattamālo nāma vaṭṭetvā pattānaṃ agamanattham vaṭṭam vā caturassaṃ vā iṭṭhakādīhi parikkhipivā kato’ti gaṇṭhipadesu vuttam. Ghaṭikanti upari yojitam aggaḷam. Tāvakālikam paribhuñjitum vaṭṭatīti sakideva gahetvā tena āmisam paribhuñjitvā chaḍḍetum vaṭṭatīti adhippāyo. Ghaṭikaṭāheti bhājanakapāle. Pāliyaṃ abhum meti ettha bhavatīti bhū, vaḍḍhi. Na bhūti abhū, avaḍḍhi. Bhayavasena pana sā itthī ‘abhu’nti āha, vināso mayhanti attho. Chavasīsassa pattanti chavasīsamayaṃ pattam. Pakativikārasambandhe cetam sāmivacanam. Abhedepi vā tadupacāravasenevāyaṃ vohāro ‘silāputtakassa sarīra’ntiādīsu viya. Cabbetvāti khādītvā. Ekaṃ udakagaṇḍusaṃ gahetvāti vāmahattheneva pattam ukkhipivā mukhena gaṇḍusaṃ gahetvā. Ucchiṭṭahatthenāti sāmisenā hatthena. Ettāvatāti ekagaṇḍusaṃ gahaṇamattena. Luñcitvāti tato maṃsaṃ uddharitvā. Etesu sabbesu paṇṇattim jānātu vā, mā vā, āpattiyevā”ti sārattadīpaniyaṃ vuttam.

Vimativinodaniyaṃ pana “gihivikaṭānīti gihisantakāni. Pāliyaṃ na acchupiyantīti na phussitāni honti. Rūpakākiṇṇāni itthirūpādiākiṇṇāni. Bhūmiādhāraketi dantādīhi kate valayādhārake. Etassa valayādhārakassa anucchavitāya ṭhapitā pattā na parivattantīti ‘tayo patte ṭhapetum vaṭṭatī’ti vuttam. Anuccatāñhi sandhāya ayaṃ ‘bhūmiādhārako’ti vutto. Dāruādhārakadaṇḍādhārakesūti ekadārunā kataādhārake ca bahūhi daṇḍakehi kataādhārake ca, ete ca uccatarā honti pattehi saha patanasabhāvā, tena ‘susajjitesū’ti vuttam. Bhamakoṭṭisadisenāti yattha dhamakaraṇādīṃ pavesetvā likhanti, tassa bhamakassa koṭiyā sadiso. Tādisassa dāruādhārakassa avitthiṇṇatāya ṭhapitopi patto patatīti ‘anokāso’ti vutto.

Ālindakamiḍḍhikādīnanti pamukhamiḍḍhikādīnaṃ, uccavatthukānanti attho. Bāhirapasseti pāsādādīnaṃ bahikuṭṭe. Tanukamiḍḍhikāyāti vedikāya. Sabbattha pana hatthappamāṇato abbhantare ṭhapetum vaṭṭati, ādhārake pana tato bahipi vaṭṭati. Aññaena pana bhaṇḍakenāti aññaena bhārabhaṇḍena bhaṇḍakena. ‘Bandhitvā olambitu’nti ca vuttattā pattatthavikāya aṃsabaddhako yathā laggitatṭhānato na parigaḷati, tathā sabbathāpi bandhitvā ṭhapetum vaṭṭati. Bandhitvāpi upari ṭhapetum na vaṭṭatīti ‘upari nisīdantā ottharivā bhindantī’ti vuttaṃ. Tattha ṭhapetum vaṭṭatīti nisīdanasaṅkābhāvato vuttaṃ. Bandhitvā vāti bandhitvā ṭhapitachatte vā. Yo kocīti bhattapūropi tucchapattopi. Pariharitunti divase divase piṇḍāya caraṇatthāya ṭhapetum. Pattaṃ alabhantena pana ekadivasam piṇḍāya caritvā bhuñjitvā chaḍḍetum vaṭṭati. Paṇṇapuṭādīsupi eseṇa nayo. Chavasīsassa pattoti chavasīsamayo patto, pakativikārasambandhe cetam sāmivacanam. Cabbetvāti niṭṭhubhitvā. ‘Paṭiggaham katvā’ti vuttattā ucchiṭṭahatthena udakam gahetvā pattaṃ parippositvā dhovanaghaṃsanavasena hattham dhovitum vaṭṭati. Ettakena hi pattaṃ paṭiggaham katvā hattho dhovito nāma na hoti. Ekam udakagaṇḍusam gahetvāti pattaṃ aphusitvā tattha udakameva ucchiṭṭahatthena ukkhipitvā gaṇḍusam katvā, vāmahattheneva vā pattaṃ ukkhipitvā mukhena gaṇḍusam gahetumpi vaṭṭati. Bahi udakena vikkhāletvāti dvīsu aṅgulīsu āmisamattaṃ vikkhāletvā bahi gahetumpi vaṭṭati. Paṭikhāditukāmoti ettha sayam na khāditukāmopi aññesaṃ khādanārahaṃ ṭhapetum labhati. Tattheva katvāti patteyeva yathāṭhapitatṭhānato anuddharitvā. Luñcitvāti tato maṃsameva niravasesam uppaṭṭetvā’ti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “ālindakamiḍḍhikādīnanti pamukhamiḍḍhikādīnaṃ. Parivattetvā tatthevāti ettha ‘parivattetvā tatiyavāre tattheva miḍḍhikāya patitṭhātī’ti likhitam. Paribhaṇḍam nāma gehassa bahikuṭṭapādassa thirabhāvattham katā tanukamiḍḍhikā vuccati, ettha ‘parivattetvā patto bhijjatīti adhikaraṇabhedāsaṅkāraabhāve ṭhāne ṭhapetum vaṭṭatī’ti likhitam. Pattamāḷo vattetvā pattānaṃ apatanattham vaṭṭam vā caturassam vā iṭṭhakādīhi parikkhipitvā mālākacchannena kato. ‘Pattamaṇḍalikā pattapacchikā kālapaṇṇādīhi katā’ti ca likhitam. Miḍḍhante ādhārake ṭhapetum vaṭṭati pattasandhāraṇattham vuttattā. Mañce ādhārakepi na vaṭṭati nisīdanapaccayā vāritattā. Āsannabhūmikattā olambetum vaṭṭati. ‘Aṃsakūṭe laggetvāti vacanato aggahatthe laggetvā aṅke ṭhapetum na vaṭṭatī’ti keci vadanti, na sundaram. Na kevalam yassa pattotiādi yadi hatthena gahitapatte bhedasañña, pageva aññaena sarīrāvayavenāti katvā vuttaṃ. Pāḷiyaṃ pana pacuravohāraṇasena vuttaṃ. Ghaṭikapālamayaṃ ghaṭikaṭāham. Chavasīsassa pattanti ‘silāputtakassa sarīram, khīrassa dhārā’tiādivohāraṇasena vuttaṃ, mañce nisīditum āgatoti attho. Pisācillikāti pisācadārakātipi vadanti. Dinnakameva paṭiggahitameva. Cabbetvāti khāditvā. Aṭṭhīni ca kaṇṭakāni ca aṭṭhikaṇṭakāni. Etesu sabbesu paṇṇattim jānātu vā, mā vā, āpattiyevāti likhita’nti vuttaṃ.

Sabbapaṃsukūlādikathā

29. Sabbapaṃsukūlādikathāyaṃ paṃsu viya kucchitabhāvena ulati pavattatīti paṃsukūlam, sabbam taṃ etassāti sabbapaṃsukūliko, pattacīvarādikaṃ sabbam samaṇaparikkhāraṃ paṃsukūlamyeva katvā dhāraṇasīloti attho. Samaṇaparikkhāresu katamam paṃsukūlam katvā dhāretum vaṭṭatīti puccham sandhāyāha “ettha pana cīvaraṇca mañcapīṭhaṇca paṃsukūlam vaṭṭatī’ti. Tattha ca

cīvaraṃ vinayavasena ca dhutaṅgasamādānavasena ca vaṭṭati, mañcapīṭhaṃ vinayavaseneva. Katamaṃ paṃsukūlaṃ na vaṭṭatīti āha “ajjhoharaṇīyaṃ pana dinnameva gahetabba”nti, na adinnaṃ, tasmā paṃsukūlaṃ na vaṭṭatīti adhippāyo. Ettha ca “ajjhoharaṇīya”nti vacanena piṇḍapātagilānapaccayabhesajjapaakkhārasena ubhopi paccaye dasseti.

Parissāvanakathā

30. Parissāvanakathāyaṃ addhānamaggo nāma sabbantimaparicchena aḍḍhayanappamāṇo, tattakaṃ maggaṃ parissāvanaṃ aggahetvā gacchantopi aññena aparissāvanakena bhikkhūna yāciyamāno hutvā adentopi na vaṭṭati, āpattiyeva. “Anujānāmi, bhikkhave, parissāvana”nti anujānitvā “coḷakaṃ nappahoti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, kaṭacchuparissāvana”nti vuttattā pakatiparissāvanato kaṭacchuparissāvanaṃ khuddakanti viññāyati. Pakatiparissāvanassa vidhānaṃ aṭṭhakathāyaṃ na vuttaṃ, kaṭacchuparissāvanassa pana vidhānaṃ “kaṭacchuparissāvanaṃ nāma tīsu daṇḍakesu vinandhitvā kata”nti vuttaṃ. Kaṭacchuparissāvanaṃ vatvā puna “coḷakaṃ nappahoti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, dhamakaraṇa”nti vuttattā kaṭacchuparissāvanatopi dhamakaraṇo khuddakataroti viññāyati. Dhamakaraṇassa vidhānaṃ heṭṭhā parikkhārakathāyaṃ vuttameva. “Bhikkhū navakammaṃ karonti, parissāvanaṃ na sammati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, daṇḍaparissāvana”nti vuttattā pakatiparissāvanatopi daṇḍaparissāvanaṃ mahantataranti viññāyati. “Daṇḍaparissāvanaṃ na sammati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, ottharaka”nti vacanato daṇḍaparissāvanatopi ottharakaṃ mahantataranti viññāyati. Tesam pana dvinnampi parissāvanānaṃ vidhānaṃ aṭṭhakathāyaṃ āgatameva.

Naggakathā

31. Naggakathāyaṃ na naggena naggo abhivādetabboti naggena navakatarena bhikkhūna naggo vuḍḍhataro bhikkhu na abhivādetabbo na vanditabbo. Kasmā? “Na, bhikkhave, naggena naggo abhivādetabbo, yo abhivādeyya, āpatti dukkaṭassā”ti bhagavatā vacanato na abhivādetabboti yojanā. Ettha pana vadi abhivādanathutīsūti dhātussa curādigaṇattā ñe-paccayo hoti, na hetvatthattā.

“Akammakehi dhātūhi, bhāve kiccā bhavanti te;
Sakammakehi kammатthe, arahasakkatthadīpakā”ti. -

Vacanato kammатthe tabba-paccayoti daṭṭhabbo. Na naggena abhivādetabbanti ettha tu naggena bhikkhūna na abhivādetabbanti ettakameva yojanā. Nanu ca bho -

“Kiccā dhātuhyakammehi, bhāveyeva napuṃsake;
Tadantā pāyato kamme, sakammehi tiliṅgikā”ti. -

Vacanato, imissā ca dhātuyā sakammattā kammaṃ ajjhāharitabbaṃ, kammānurūpaṇca liṅgaṃ ṭhapetabbaṃ, atha kasmā ettakameva yojanā katāti? Kammavacanicchābhāvato. Vuttañhi -

“Kamassāvacanicchāyaṃ, sakammākhyātapaccayā;
Bhāvepi taṃ yathā gehe, devadattena paccate”ti.

Yathā ākhyātapaccayasāṅkhātā vibhattiyo sakammakadhātuto bhavantāpi

kammavacanicchāya asati kammaṃ avatvā bhāvatthameva vadanti, evaṃ kiccapaccayāpi sakammakadhātuto bhavantāpi kammavacanicchāyābhāvato kammaṃ avatvā bhāvatthameva vadanti, tasmā kammañca anajjhāharitaṃ, kammānurūpañca liṅgaṃ na ṭhapitaṃ, bhāvatthānurūpameva ṭhapitanti daṭṭhabbaṃ. Ettha hi “ayaṃ nāma puggalo abhivādetabbo”ti acintetvā sāmāññato kattārameva gahetvā ṭhapitoti veditabbo.

Na naggena naggo abhivādāpetabboti ettha pana naggena vuḍḍhatarena bhikkhunā naggo navakataro bhikkhu na abhivādāpetabbo, na vandāpetabboti yojanā. Ettha hi sakāritassa kiccapaccayassa diṭṭhattā, dhātuyā ca sakammakattā navakataro bhikkhu dhātukattā hoti, vuḍḍhataro bhikkhu dhātukammaṃ, puna kāritasambandhe vuḍḍhataro bhikkhu kāritakattā hoti, navakataro bhikkhu kāritakammaṃ. Vuttañhi -

“Hetukriyāya sambandhī-bhāvā kammanti manyate;
Hetukriyāpadhānattā, aññathānupapattito”ti.

Na naggena abhivādāpetabbanti ettha tu naggena vuḍḍhatarena bhikkhunā na abhivādāpetabbaṃ, na vandāpetabbanti yojanā, etthāpi kammavacanicchāyābhāvato vuttanayena bhāveyeva kiccapaccayo hotīti daṭṭhabbo. Nanu vandāpake sati vandāpetabbo labbhatiyeva, atha “kasmā kammavacanicchāyābhāvato”ti vuttanti? “Vatticchānupubbikā saddapaṭipatti”ti vacanato vatticchābhāvato na vuttanti. Vuttañhetam pubbācariyehi -

“Vatticchā na bhava santa-mapyasantampi sā bhava;
Tam yathānudarā kaññā, samuddo kuṇḍikāti cā”ti.

Itaresupi suviññeyyameva. Paṭicchādenti aṅgamaṅgāni etāhīti paṭicchādiyo.

Gandhapupphakathā

32. Gandhapupphakathāyaṃ “gandhagandham pana gahetvā kavāṭe pañcaṅgulim dātuṃ vaṭṭatī”ti vacanato gandhe dinne paṭiggahituṃ vaṭṭati, no limpiti siddham. Idāni pana manussā bhikkhū bhojetvā hatthadhovanāvasāne hatthavāsathāya gandhavilepanaṃ denti, tam bhikkhū paṭiggahetvā ekacce hatthameva limpenti, ekacce kāyampi mukhampi ālimpenti, “sugandho vatā”tiādīni vatvā haṭṭhapahaṭṭhākāraṃ karonti, tam vaṭṭati, na vaṭṭatīti? “Kavāṭe pañcaṅgulikaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti vihāre kavāṭadhūpanamattasseva vuttattā kāyadhūpanassa avuttattā, “mālāgandhavilepanadhāraṇamaṇḍanavibhūsanatṭhānā veramaṇī”ti vacanassānulomato ca na vaṭṭatīti dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. “Pupphaṃ gahetvā vihāre ekamantaṃ nikkhipitu”nti vacanato pupphe dinne gahetuṃ vaṭṭati, na piḷandhanādīni kātunti siddham. Idāni pana bhikkhūsu gandhapupphesu laddhesu “surabhogandham vatidaṃ puppha”ntiādīni vatvā pahaṭṭhākāraṃ katvā siṅghanti, tam vaṭṭati, na vaṭṭatīti? Tampi vihāreyeva ekamantaṃ ṭhapanassa vuttattā siṅghitabbādibhāvassa avuttattā, mālāgandhādipāṭhassa anulomato ca na vaṭṭatīti dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. “Ekamantaṃ nikkhipitu”nti vacanassa pana sāmattiyaṃ cetiyapaṭimāpūjanādīni ca kātuṃ vaṭṭatīti viññāyati.

Āsittakūpadhānakathā

33. Āsittakūpadhānakathāyaṃ manussānaṃ bharaṇasīlataṃ sandhāya “tambalohena vā rajatena vā”ti vuttaṃ, vikappanatthena pana vā-saddena hiraññaṇa vā suvaṇṇena vātiādiṃ saṅgaṇhāti. Paṭikkhittattā panāti bhagavatā pana āsittakūpadhānassa sāmāññasena paṭikkhittattā. Na kevalaṃ ratanapeḷā eva na vaṭṭati, atha kho dārumayāpīti. Ettha pi-saddo sampiṇḍanattho, taṃ na vilīvamayatālapaṇṇamayavettamayādikaṃ sampiṇḍeti.

Maḷorikakathā

34. Maḷorikakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, maḷorika”nti gilāno bhikkhu bhuñjamāno na sakkoti hatthena pattaṃ sandhāretuṃ, tasmā anuññātaṃ. Pubbe pattasaṅgopanattaṃ ādhārako anuññāto, idāni bhuñjanattaṃ. Daṇḍādhārako vuccatīti daṇḍādhārako padhānato maḷorikoti vuccati. Yaṭṭhi...pe... pīṭhādīnipi ādhārakasāmāññaṇa ettheva pavitṭhānīti sambandho. Ādhārakaṃ nāma chiddaṃ viddhampi atthi, aviddhampi atthi, tesu katamaṃ vaṭṭatīti āha “ādhārasaṅkhepagamanato hi...pe... vaṭṭatiyevā”ti.

Ekabhājanādikathā

35. Ekabhājanādikathāyaṃ ekatobhuñjanaṃ nāma ekabhājanasmiṃ ekakkhaṇeveya sahabhuñjanaṃ, na nānābhājane. Ekabhājanasmiṃ na nānākkhaṇeti āha “sace panā”tiādi. Tasmīṃ apagate tassa apagatatā itarassa sesakaṃ bhuñjituṃ vaṭṭati. Iminā ekakkhaṇe abhuñjanabhāvaṃ dasseti. Itarassapītiādīsu itarassapīti itarītarakathanāṃ, sesabhuñjakaitarato itarassāti attho. Tena paṭhamāṃ gahetvā gatabhikkhumevāha. Tasmīṃ khīṇe tassa khaṇattā paṭhamāṃ gahitavatthussa khīṇattā puna gahetuṃ vaṭṭati. Iminā sahabhuñjanabhāvaṃ dasseti.

Na ekamañce nipajjitabbaṃ satipi nānāattharaṇe “na ekamañce tuvaṭṭitabbaṃ, yo tuvaṭṭeyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanato. Na ekattharaṇe nipajjitabbaṃ satipi nānāmañce “na ekattharaṇā tuvaṭṭitabba”nti vacanato, pageva ubhinnaṃ ekatteti attho. Yadi evaṃ nānāmañcanānāattharaṇesu asantesu kathaṃ anāpatti siyāti cintāyamāha “vavatthānaṃ panā”tiādi. Ekattharaṇapāvuraṇehīti ettha pana ayaṃ ekattharaṇapāvuraṇasaddo na catthasamāso hoti, atha kho bāhiratthasamāso āha “ekaṃ attharaṇaṃceva pāvuraṇaṃca etesanti ekattharaṇapāvuraṇā”ti, tipadatulyādhikaraṇabāhiratthasamāsoyaṃ. Kesametamadhivacanantyāha “ekaṃ antaṃ attharivā ekaṃ pārupitvā nipajjantānametaṃ adhivacana”nti, evaṃ nipajjantānaṃ bhikkhūnaṃ etaṃ ekattharaṇapāvuraṇapadaṃ adhivacanaṃ hotīti adhippāyo. Kesamā pana antanti āha “saṃhārimāna”ntiādi.

Celapaṭīkakathā

36. Celapaṭīkakathāyaṃ celapaṭīkanti celasantharaṃ. Kiṃ pana bhagavato sikkhāpadapaññāpane kāraṇanti? “Bodhirājakumāro kira ‘sace ahaṃ puttaṃ lacchāmi, akkamissati me bhagavā celapaṭīka’nti iminā ajjhāsayena santhari, abhabbo cesa puttālābhāya, tasmā bhagavā na akkami. Yadi akkameyya, pacchā puttaṃ alabhanto ‘nāyaṃ sabbaññū’ti diṭṭhiṃ gaṇheyya, idaṃ tāva bhagavato anakkamana kāraṇaṃ. Yasmā pana bhikkhūpi ye ajānantā akkameyyuṃ, te gihīnaṃ paribhūtā bhavēyyuṃ, tasmā bhikkhū paribhavato mocetuṃ sikkhāpadaṃ paññāpesi, idaṃ sikkhāpadapaññāpane kāraṇa”nti atṭhakathāyaṃ vuttaṃ.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “bhagavā tuṇhī ahoṣīti ‘kissa nu kho atthāya rājakumārena ayaṃ mahāsakkāro kato’ti āvajjento puttapatthanāya katabhāvaṃ aññāsi. So hi rājaputto aputtako, sutañcānena ahoṣi ‘buddhānaṃ kira adhikāraṃ katvā manasā icchitaṃ labhantī’ti, so ‘sacāhaṃ puttaṃ labhissāmi, sammāsambuddho imaṃ celapaṭikaṃ akkamissati. No ce labhissāmi, na akkamissatī’ti patthanaṃ katvā santharāpesi. Atha bhagavā ‘nibbattissati nu kho etassa putto’ti āvajjetvā ‘na nibbattissatī’ti addasa. Pubbe kira so ekasmiṃ dīpe vasamāno bhariyāya samānacchando anekasakuṇapotaḥ khādi. ‘Sacassa mātugāmo puñṇavā bhaveyya, puttaṃ labheyya, ubhohi pana samānacchandeḥi hutvā pāpakammaṃ kataṃ, tenassa putto na nibbattissatīti aññāsi. Dusse pana akkante ‘buddhānaṃ adhikāraṃ katvā patthitaṃ labhantīti loke anussavo, mayā ca mahāadhikāro kato, na ca puttaṃ labhāmi, tucchaṃ idaṃ vacana’nti micchāgāhaṃ gaṇheyya. Titthiyāpi ‘natthi samaṇānaṃ akattabbaṃ nāma, celapaṭikampi maddantā āhiṇḍantī’ti ujjhāyeyyūṃ, etarahi ca akkamantesu bahū bhikkhū paracittaviduno, te bhabbattaṃ jānitvā akkamissantī. Abhabbattaṃ jānitvā na akkamissantī. Anāgate pana upanissayo mando bhavissati, anāgataṃ na jānissantī. Tesu akkamantesu sace patthitaṃ samijjhissati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce ijjhissati, ‘pubbe bhikkhusaṅghassa adhikāraṃ katvā icchiticchitaṃ labhanti, idāni na labhanti, teyeva mañṇe bhikkhū paṭipattipūrakā ahesuṃ, ime pana paṭipattiṃ pūretuṃ na sakkontī’ti manussā vipphaṇṇasārino bhavissantīti imehi tīhi kāraṇehi bhagavā akkamituṃ anicchanto tuṇhī ahoṣi. Pacchimaṃ janataṃ tathāgato anukampaṭīti idaṃ pana thero vuttasu kāraṇesu tatiyakāraṇaṃ sandhāyāhā’ti vuttaṃ.

Pāliyaṃ “yāciyamānena celapaṭikaṃ akkamitu”nti vacanato yāciyamānena eva akkamitabbaṃ, no ayāciyamānenāti siddhaṃ, tatthapi “maṅgalatthāyā’ti vacanato maṅgalatthāya yāciyamānena akkamitabbaṃ, na sirisobhaggādiatthāya yāciyamānenāti ca, tatthapi “gihīna”nti vacanato gihīnaṃ eva celasantharaṃ akkamitabbaṃ, na pabbajitānanti ca. Aṭṭhakathāyaṃ “yā kāci itthī apagatagabbhā vā hotu, garugabbhā vā’ti aniyamavācakena vā-saddena vacanato na kevalaṃ imā dveveva gahetabbā, atha kho “paṭiṭṭhitagabbhā vā vijātiputtā vā’tiādinā yā kāci maṅgalikāyo itthiyopi purisāpi gahetabbā. “Evarūpesu ṭhānesū’ti vuttattā na kevalaṃ yathāvuttatṭhānesuyeva, atha kho taṃsadisesu yesu kesuci maṅgalatṭhānesu yesaṃ kesañci gihīnaṃ maṅgalatthāya yāciyamānānaṃ celasantharaṃ akkamituṃ vaṭṭatīti sijjhati, vīmaṃsitvā gahetabbāṃ. Pāliyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, dhotapādakaṃ akkamitu”nti sāmāññavasena vacanato, aṭṭhakathāyañca “taṃ akkamituṃ vaṭṭatī’ti avisesena vuttattā dhotapādakaṃ ayāciyamānenapi bhikkhunā akkamitabbanti siddhaṃ, “dhotehi pādehi akkamanatthāyā’ti pana vuttattā dhotehi akkamituṃ na vaṭṭatīti ca, vīmaṃsitvā gahetabbāṃ.

Pādaghaṃsanīyakathā

37. Pādaghaṃsanīyakathāyaṃ paṭhamāṃ tāva akappiyapādaghaṃsaniṃ dassetuṃ “katakaṃ na vaṭṭatī’ti āha. Katakaṃ nāma kīdisanti pucchāya sati vuttaṃ “katakaṃ nāma padumakaṇṇikākāra”ntiādi. Kasmā paṭikkhittanti vuttaṃ “bāhulikānuyogattā’ti. Tato kappiyapādaghaṃsaniyo dassetuṃāha “anujānāmi, bhikkhave, tisso pādaghaṃsaniyo’tiādi. Sesāṃ suviññeyyameva.

Bījanīkathā

38. Bījanīkathāyaṃ paṭhamam tava akappiyabījanim dassetuṃ “camarīvālehi katabījanī na vaṭṭatī”ti āha. Tato kappiyachabījanīyo dassetuṃ “makasabījanīādi vaṭṭatī”ti āha. Tattha kappiyachabījanīyo nāma makasabījanī, vākamayabījanī, usīramayabījanī, morapiñchamayabījanī, vidhūpanam, tālavaṇṭaṇṭācāti. Tāsam visesaṃ dassetuṃ “vidhūpananti bījanī vuccatī”tiādimāha. Usīramayaṃ morapiñchamayaṇca suviññeyyattā na vuttaṃ. “Bījaninti caturassabījanim. Tālavaṇṭanti tālapattādīhi kataṃ maṇḍalikabījanī”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Chattakathā

39. Chattakathāyaṃ chattaṃ nāma tīṇi chattāni setacchattaṃ, kilañjacchattaṃ, paṇṇacchattanti. Tattha setacchattanti vatthapaliguṇṭhitam paṇḍaracchattaṃ. Kilañjacchattanti vilīvacchattaṃ. Paṇṇacchattanti tālapaṇṇādīhi yehi kehici kataṃ. Maṇḍalabaddham salākabaddhanti idaṃ pana tiṇṇampi chattānam pañjaradassanattam vuttaṃ. Tāni hi maṇḍalabaddhāni ceva honti salākabaddhāni ca. Yampi tatthajātakadaṇḍena kataṃ ekapaṇṇacchattaṃ hoti, tampi chattameva. “Vilīvacchattanti veṇuvilīvehi kataṃ chattaṃ. Tatthajātakadaṇḍakena katanti tālapaṇṇam saha daṇḍakena chinditvā tameva chattadaṇḍam karonti gopālakādayo viya, tam sandhāyetam vutta”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “vilīvacchattanti veṇupesikāhi kataṃ. Maṇḍalabaddhānīti dīghasalākāsu tiriyaṃ valayākārena salākam ṭhapetvā suttehi baddhāni dīghaṇca tiriyaṇca ujukameva salākāyo ṭhapetvā daḷhabaddhāni ceva tiriyaṃ ṭhapetvā dīghadaṇḍakeheva saṅkocārahaṃ katvā sutteheva tiriyaṃ baddhāni. Tatthajātakadaṇḍakena katanti saha daṇḍakena chinnaṭālapaṇṇādīhi kata”nti vuttaṃ. Idha pana chattaḍhārapuggalavasena vuttaṃ, tasmā agilānassa bhikkhuno chattaṃ dhāretuṃ na vaṭṭati. Sesam suviññeyyameva.

Nakhakathā

40. Nakhakathāyaṃ dīghanakhadhāraṇapaccayā uppanne vatthusmiṃ “na, bhikkhave, dīghā nakhā dhāretabbā, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanato dhārentassa āpatti. “Nakhenapi nakham chindanti, mukhenapi nakham chindanti, kuṭṭepi ghaṃsanti, aṅguliyo dukkhā honti. Bhagavato etamattham ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, nakhacchedana”nti vacanato nakhacchedanasatthakam dhāretuṃ vaṭṭati. Heṭṭhā ca “nakhacchedanam valitakamyeva karonti, tasmā tam vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Valitakanti nakhacchedanakāle daḷhaggahaṇattam valīhi yuttameva karonti, tasmā tam vaṭṭatī”ti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Maṃsappamāṇenāti aṅgulaggamaṃsappamāṇena. Vīsatimaṭṭhanti vīsatipi hatthapādanakhe likhitamaṭṭhe karonti. Sesam suviññeyyameva.

Lomakathā

Lomakathāyaṃ “sambādhelomam saṃharāpentī. Manussā ujjhāyanti khīyanti vipācenti seyyathāpi gihī kāmabhogino”ti vatthusmiṃ uppanne “na, bhikkhave...pe... dukkaṭassā”ti vacanato saṃharāpentassa āpatti. Aññatarassa bhikkhuno sambādhe vaṇo hoti, bhesajjam na tiṭṭhatīti imissā aṭṭhuppattiyā “anujānāmi, bhikkhave, ābādhapaccayā sambādhe lomam saṃharāpetu”nti vacanato ābādhapaccayā bhesajjapatiṭṭhāpanattāya sambādhe lomam harāpentassa anāpatti. “Seyyathāpi pisācillikā”ti manussānam ujjhāyanapaccayā “na, bhikkhave, dīgham nāsikālomam dhāretabbam, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanato dhāraṇapaccayā āpatti.

“Anujānāmi, bhikkhave, saṇḍāsa”nti anurakkhaṇatthāya saṇḍāso anuññāto, tasmā nāsikālomam saṇḍāsena harāpetum vaṭṭati. Palitanti paṇḍarakesam. Gāhetum na vaṭṭati “mā me jarābhāvo hotū”ti manasi katattā. Bībhaccham hutvāti virūpam hutvā. Palitam vā apalitam vāti paṇḍaram vā apaṇḍaram vā. Gāhāpetum vaṭṭati appasādāvahattāti.

Kāyabandhanakathā

41. Kāyabandhanakathāyam akāyabandhanenāti abandhitakāyabandhanena. Bhikkhunāti seso. Atha vā akāyabandhanenāti abandhitakāyabandhano hutvāti itthambhūtatthe karaṇavacanam yathā “bhinnena sīsena paggharantena lohitena paṭivisake ujjhāpesī”ti. Tenāha “abandhitvā nikkhamantena yattha sarati, tattha bandhitabba”nti. Kāyabandhanam nāma cha kāyabandhanāni kalābukam, deḍḍubhakam, murajam, maddavīṇam, paṭṭikam, sūkarantakanti. Tattha kalābukam nāma bharajjukam. Deḍḍubhakam nāma udakasappasāsasadisam. Murajam nāma murajavaṭṭisaṇṭhānam veṭhetvā katam. Maddavīṇam nāma pāmaṅgasanṭhānam. Īdisaṇhi ekampi na vaṭṭati, pageva bahūni. Tasmā paṭikkhattāni akappiyakāyabandhanāni nāma cattāri honti, paṭṭikam, sūkarantakanti imāni dve kāyabandhanāni bhagavatā anuññātāni kappiyakāyabandhanāni nāma, tassa pakativītā vā macchakaṇṭakavāyimā vā paṭṭikā vaṭṭati, sesā kuñjaracchikādibhedā na vaṭṭati. Sūkarantakam nāma kuñcikakosakasanṭhānam hoti, ekarajjukam, pana muddikakāyabandhanañca sūkarantakam anulometi. Imehi pana dvīhi saddhiṃ aṭṭha kāyabandhanāni honti. “Anujānāmi, bhikkhave, murajam maddavīṇa”nti idam dasāsuyeva anuññātanti pāmaṅgadasā cettha catunnam upari na vaṭṭati. Sobhakam nāma veṭhetvā mukhavaṭṭisibbanam. Guṇakam nāma mudiṅgasanṭhānena sibbanam. Evaṃ sibbitā hi anto thirā hontīti vuccati. Pavanantoti pāsanto vuccati. Vajirabuddhiṭikāyam pana “muddikakāyabandhanam nāma caturassam akatvā sajjitam. Pāmaṅgadasā caturassā. Mudiṅgasanṭhānenāti saṅghāṭiyā mudiṅgasibbanākārena varakasīsākārena. Pavanantoti pāsanto, ‘dasāmūla’nti ca likhitam. Akāyabandhanena sañcicca vā asañcicca vā gāmapavesane āpatti. Saritaṭṭhānato bandhitvā pavisitabbam, nivattitabbam vāti likhita”nti vuttam.

Nivāsanapārūpanakathā

42. Nivāsanapārūpanakathāyam hatthisoṇḍādivasena gihinivattham na nivāsetabbanti ettha hatthisoṇḍakam nāma nābhimūlato hatthisoṇḍasanṭhānam olambakam katvā nivattham colīkaiṭṭhīnam nivāsanam viya. Macchavāḷakam nāma ekato dasantam ekato pāsantam olambitvā nivattham. Catukaṇṇakam nāma uparito dve, heṭṭhato dveti evam cattāro kaṇṇe dassetvā nivattham. Tālavanṭakam nāma tālavanṭākārena sāṭakam olambitvā nivāsanam. Satavalikam nāma dīghasāṭakam anakakkhattum obhujitvā ovaṭṭikam karontena nivattham, vāmadakkhiṇapassesu vā nirantaram valiyo dassetvā nivattham. Sace pana jāṇuto paṭṭhāya ekam vā dve vā valiyo paññāyanti, vaṭṭati. Saṃvelliyaṃ nivāsentīti mallakammakārādayo viya kaccham bandhitvā nivāsentī, evam nivāsetum gilānassapi maggappaṭipannassapi na vaṭṭati. Setapaṭapārutādivasena na ghipārutam pārūpitabbanti ettha yaṃ kiñci setapaṭapārutam paribbājakapārutam ekasāṭakapārutam soṇḍapārutam antepurikapārutam mahājeṭṭhakapārutam kuṭipavesakapārutam brāhmaṇapārutam pālīkarakapārutanti evamādi parimaṇḍalalakkhaṇato aññathā pārutam sabbametaṃ ghipārutam nāma, tasmā yathā setapaṭā aḍḍhapālakanigaṇṭhā pārūpanti, yathā ca

ekacce paribbājakā uraṃ vivaritvā dvīsu aṃsakūṭesu pāvuraṇaṃ ṭhapenti, yathā ca ekasāṭakā manussā nivatthasāṭakassa ekena antena piṭṭhiṃ pārupitvā ubho kaṇṇe ubhosu aṃsakūṭesu ṭhapenti, yathā ca surāsoṇḍādayo sāṭakena gīvaṃ parikkhipitvā ubho ante ure vā olambenti, piṭṭhiyaṃ vā khipenti, yathā ca antepurikāyo akkhitārakamattaṃ dassetvā oḡuṇṭhikaṃ pārupanti, yathā ca mahājeṭṭhā dīghasāṭakaṃ nivāsetvā tasseva ekena antena sakalasarīraṃ pārupanti, yathā ca kassakā khettaḡuṭiṃ pavisantā sāṭakaṃ paliveṭhetvā upakacchake pakkhipitvā tasseva ekena antena sarīraṃ pārupanti, yathā ca brāhmaṇā ubhinnaṃ upakacchakānaṃ antare sāṭakaṃ pavesetvā aṃsakūṭesu pārupanti, yathā ca pālīkārako bhikkhu ekaṃsapārupanena pārutaṃ vāmabāhuṃ vivaritvā cīvaraṃ aṃsakūṭe āropeti. Evaṃ apārupitvā sabbepi ete añṇe ca evarūpe pārupanadose vajjetvā nibbikāraṃ parimaṇḍalaṃ pārupitabbaṃ. Tathā apārupitvā ārāme vā antaraghare vā anādarena yaṃ kiñci vikāraṃ karontassa dukkaṭaṃ.

Kājakathā

43. Kājakathāyaṃ muṇḍaveṭṭhīti yathā rañṇo kuhiñci gacchanto parikkhārabhaṇḍaggahaṇamanussāti adhippāyo. Ubhatokājanti ekasmiṃyeva kāje purato ca pacchato ca ubhosu bhāgesu laggetvā vahitabbabhāraṃ. Ekatokājanti ekato pacchatoyeva laggetvā vahitabbabhāraṃ. Antarākājanti majjhe laggetvā dvīhi vahitabbabhāraṃ. Sīsabhārādayo sīsādīhi vahitabbabhārādayo eva. Olambakanti hatthena olambitvā vahitabbabhāraṃ. Etesu ubhatokājameva na vaṭṭati, sesā vaṭṭanti.

Dantakaṭṭhakathā

44. Dantakaṭṭhakathāyaṃ dantakaṭṭhassa akhādane pañca dose, khādane pañcānisaṃse ca dassetvā bhagavatā bhikkhūnaṃ dantakaṭṭhaṃ anuññātaṃ. Tattha pañca dosā nāma acakkhussaṃ, mukhaṃ duggandhaṃ, rasaharaṇiyo na visujjhanti, pittaṃ semhaṃ bhattaṃ pariyonandhati, bhattamassa nacchādetīti. Tattha acakkhussanti cakkhūnaṃ hitaṃ na hoti, parihāniṃ janeti. Nacchādetīti na ruccati. Pañcānisaṃsā vuttaṇḡapakkhato veditabbā. Tato dīghadantakaṭṭhakhādane ca atimadāhakadantakaṭṭhakhādane ca dukkaṭaṃ pañṇāpetvā aṭṭhaṇḡulaparamaṃ caturaṇḡulapacchimaṃ dantakaṭṭhaṃ anuññātaṃ. Tattha aṭṭhaṇḡulaṃ paramaṃ etassa dantakaṭṭhassāti aṭṭhaṇḡulaparamaṃ. Caturaṇḡulaṃ pacchimaṃ pamāṇaṃ etassa dantakaṭṭhassāti caturaṇḡulapacchimaṃ. Atimadāhakanti atikhuddakaṃ. Aṭṭhaṇḡulaṃ mahādantakaṭṭhaṃ nāma, caturaṇḡulaṃ khuddakadantakaṭṭhaṃ nāma, pañcachasattaṇḡulaṃ majjhimadantakaṭṭhaṃ nāma. Tena vuttaṃ “duvidhena udakena tividhena dantakaṭṭhenā”ti. “Aṭṭhaṇḡulaparamanti manussānaṃ pamāṇaṇḡulena aṭṭhaṇḡulaparama”nti aṭṭhakathāya māha.

Ettha ca pamāṇaṇḡulenāti idaṃ pakatiaṇḡulenāti gahetvā manussānaṃ pakatiaṇḡulena aṭṭhaṇḡulato adhikappamāṇaṃ dantakaṭṭhaṃ na vaṭṭatīti vadanti. Tattakameva ca katvā khādanti. Aṭṭhakathāyaṃ pana “manussānaṃ pamāṇaṇḡulena” icceva vuttaṃ, na “pakatiaṇḡulenā”ti. Tasmā yaṃ vaḍḍhakihatthato aṇḡulaṃ pamāṇaṃ katvā manussā gehādīni minanti, tena manussānaṃ pamāṇaṇḡulabhūtena vaḍḍhakiāṇḡulena aṭṭhaṇḡulaparamanti attho gahetabbo. Vuttañhi sārattadīpaniyaṃ “pamāṇaṇḡulenāti vaḍḍhakiāṇḡulaṃ sandhāya vutta”nti. Vimativinodaniyañca “pamāṇaṇḡulenāti vaḍḍhakiāṇḡulena, keci

pana ‘pakatiāṅgulenā’ti vadanti, taṃ caturaṅgulapacchimavacanena sameti. Na hi pakatiāṅgulena caturaṅgulappamāṇaṃ dantaḥkaṭṭhaṃ kaṇṭhe avilaggaṃ khādituṃ sakkā’ti.

Rukkhārohanakathā

45. Rukkhārohanakathāyaṃ puriso pamāṇo yassa rukkhassāti poriso, uddhaṃ ukkhipitahatthena saddhiṃ manussakāyappamāṇo pañcahatthamattauccho rukkhapadeso, taṃ porisaṃ rukkhaṃ, avayave samudāyavohāro yathā “samuddo diṭṭho”ti, ābhuso padanti gacchanti pavattantīti āpadā, parissayā. Yāva attho atthi etasmiṃ rukkheti yāvadattho, rukkho, attha-saddo payoṇavācako. Yāva tasmiṃ rukkhe bhikkhussa attho payoṇaṃ atthi, tāva abhiruhitabboti adhippāyo. Sesāṃ suviññeyyameva.

Chandāropanakathā

46. Chandāropanakathāyaṃ chandasoti sakkaṭabhāsāya. Na āropetabbanti vācanāmaggaṃ na āropetabbāṃ. Sakāya niruttīyāti māgadhabhāsāya. Tattha santehi katāti sakkaṭā, aṭṭhakavāmakādīhi samitapāpehi isīhi katāti attho. Atha vā sakkaritabbā pūjitabbāti sakkaṭā manussānaṃ hitasukhāvahanato, tadatthikehi manussehi pūjitabbāti attho. Bhāsīyateti bhāsā, sakkaṭā ca sā bhāsā cāti sakkaṭabhāsā. Vedattayagatā nirutti, sassa esāti sakā, bhagavato vacanantīyattho. Magadhe jātā māgadhiḥ, ādikappakāle magadharaṭṭhe jātāti attho. Uccateti utti, nīharitvā utti nirutti, piṭakattayato nīharitvā kathīyatetyattho. Vuttañhetāṃ porāṇehi -

“Sā māgadhi mūlabhāsā;
Narā yāyādikappikā;
Brahmāno cāssutālāpā;
Sambuddhā cāpi bhāsare”ti.

Sesāṃ suviññeyyameva.

Lokāyatakathā

47. Lokāyatakathāyaṃ lokiyaṃ patitṭhahanti puññāpuññāni tabbipāko cāti loko, sattaloko. Ābhuso yatanti vīriyaṃ karonti etthāti āyataṃ, lokassa āyataṃ lokāyataṃ, sattānaṃ bhuso vīriyakaraṇaṭṭhānantiyattho. Kiṃ taṃ? Titthiyasatthaṃ. Sabbāṃ ucchitṭhaṃ, kasmā? Sakuṇādīhi paribhuttapubbattā. Sabbāṃ anucchitṭhaṃ imassa avasesabhojanassa kenaci aparibhuttapubbattā. Seto kāko aṭṭhissa setattā, kāḷo bako pādassa kāḷattāti. Natthi attho etthāti niratthakaṃ, niratthakameva kāraṇaṃ niratthakakāraṇaṃ. Tena paṭisaṃyuttaṃ niratthakakāraṇapaṭisaṃyuttaṃ. Taranti etthāti titthaṃ, paṭṭanaṃ. Titthaṃ viyāti titthaṃ, laddhi, taṃ etesaṃ atthīti titthiyā, viparītadassanā. Sāsanti attano sāvake etthāti satthaṃ, titthiyānaṃ satthaṃ titthiyasatthaṃ. Na tiracchānavijjā pariyāpuṇitabbāti ettha tiracchānavijjā nāma yā kāci bāhiraḥ anatthasañhitā. Na pariyāpuṇitabbāti attanā na pariyāpuṇitabbā. Na vācetabbāti paresāṃ na vācetabbā. Sesāṃ suviññeyyameva.

Khipitakathā

48. Khipitakathāyaṃ khipīyitthāti khipito. Khipi abyattasaddeti dhātu. Bhāvenabhāvalakkhaṇattā tasmiṃ khipiteti vibhatyantaṃ. “Yasmiṃ kismiñci puggale”ti lakkhaṇavantakattā ajjhāharitabbo. Jīvāti jīva pāṇadhāraṇeti dhātu,

vibhattilopo. Yasmiṃ kismiñci puggale khipite bhikkhunā “jīvā”ti vacanaṃ na vattabbaṃ, bhikkhusmiṃ khipite gihinā “jīvatha bhante”ti vuccamāne sati “ciraṃ jīvā”ti bhikkhunā vattuṃ vaṭṭatīti yojanā. “Vuccamāne”ti ettha pana lakkhaṇassa kammavācakattā tena samānādhikaraṇaṃ kammabhūtaṃ “bhikkhusmi”nti lakkhaṇavantakammaṃ ajjhāharitabbaṃ yathā kiṃ “gosu duyhamānāsu puriso āgato”ti. Apare pana ācariyā īdisesu ṭhānesu “santesū”ti padaṃ ajjhāharitvā idameva lakkhaṇapadaṃ, “gosu duyhamānāsū”ti padadvayaṃ pana “santesū”ti ettha pakativikativasena kattā evāti vadanti, vīmaṃsitvā gaheṭṭabbaṃ.

Lasuṇakathā

49. Lasuṇakathāyaṃ “lasuṇaṃ nāma māgadhaka”nti pāḷiyaṃ āgataṃ. Aṭṭhakathāyaṃ pana “māgadhakanti magadhesu jātaṃ. Magadharaṭṭhe jātalaṇṇameva hi idha lasuṇanti adhippettaṃ, tampi bhaṇḍikalasuṇameva, na ekadvitimiñjakaṃ. Kurundiyaṃ pana ‘jātidesaṃ avatvā ‘māgadhakaṃ nāma bhaṇḍikalasuṇa’nti vutta’nti vuttaṃ. Sace dve tayo bhaṇḍike ekatoyeva saṅkharitvā ajjhoharati, ekaṃ pācittiyaṃ. Bhinditvā ekekaṃ miñjaṃ khādantiyā pana payogagaṇanāya pācittiyāni, idaṃ bhikkhunīnaṃ vasena pācittiyaṃ, bhikkhussa pana dukkaṭaṃ.

Palaṇḍukādīnaṃ vaṇṇena vā miñjāya vā nānattaṃ veditabbaṃ. Vaṇṇena tāva palaṇḍuko nāma paṇḍuvaṇṇo hoti. Bhañjanako lohitavaṇṇo, haritako haritavaṇṇo, miñjāya pana palaṇḍukassa ekā miñjā hoti, bhañjanakassa dve, haritakassa tisso, cāpalasuṇo amiñjako. Aṅkuramattameva hi tassa hoti. Mahāpaccariyādīsu pana “palaṇḍukassa tīṇi miñjāni, bhañjanakassa dve, haritakassa eka”nti vuttaṃ. Ete palaṇḍukādayo sabhāveneva vaṭṭanti, sūpasampākādīsu pana māgadhakampi vaṭṭati. Tañhi paccamānesu muggasūpādīsu vā macchamaṃsavikatiyā vā telādīsu vā badarasālavādīsu vā ambalapākādīsu vā uttaribhaṇḍe vā yattha katthaci antamaso yāgupattepi pakkipitūṃ vaṭṭatīti vuttaṃ. “Sabhāvenevāti sūpasampākādīṃ vināva. Badarasālavaṃ nāma badaraphalāni sukkhāpetvā cuṇṇetvā kattabbā khādanīyavikatī”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Naakkamitabbādikathā

50. Naakkamitabbādikathāyaṃ “paribhaṇḍakatabhūmi nāma saṅghamattikāhi katā kālavaṇṇādibhūmi. Senāsanaṃ mañcapīṭhādikāyeva. Tatheva vaḷaṇṇetūṃ vaṭṭatīti aññehi āvāsikehi bhikkhūhi paribhuttanīharena paribhuñjitūṃ vaṭṭati. ‘Nevāsikā pakatiyā anatthatāya bhūmiyā ṭhapenti ce, tesampi anāpattiye vā’ti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. ‘Dvārampī’tiādīnā vuttadvāravātapānādayo aparikkammakatāpi na apassayitabbā. Lomesūti lomesu phusantesū”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ “paribhaṇḍakatabhūmi vāti kālavaṇṇādikatasaṅghabhūmi vā. Senāsanaṃ vāti mañcapīṭhādi vā. Tatheva vaḷaṇṇetūṃ vaṭṭatīti iminā nevāsikehi dhotapādādīhi vaḷaṇṇanāṭṭhāne sañcicca adhotapādādīhi vaḷaṇṇantasseva āpatti paññattāti dasseti, ‘dvārampī’tiādīnā sāmāññato vuttattā dvāravātapānādayo aparikkammakatāpi na apassayitabbā. Ajānitvā apassayantassapi idha lomagaṇanāya āpatti”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ “nevāsikā pakatiyā anatthatāya bhūmiyā ṭhapenti ce, tesampi anāpattiye vāti likhitaṃ, dvāravātapānādayo aparikkammakatāpi na apassayitabbāti likhita”nti vuttaṃ.

Avandiyavandiyakathā

51. Avandiyavandiyakathāyaṃ idha pakaraṇācariyena senāsanakkhandhakapālivasena dasa avandiyā, tayo vandiyā ca vuttā, atṭhakathāṭṭikāsu ca na kiñci vuttā, tasmā idha āgatanayeneva attho daṭṭhabbo. Parivārapāliyaṃ pana upālipañcake pañcapañcakavasena pañcavīsati avandiyā, pañca vandiyā ca vuttā. Kathaṃ? “Kati nu kho, bhante, avandiyāti? Pañcime, upāli, avandiyā. Katame pañca? Antaragharaṃ pavittṭho avandiyō, racchagato avandiyō, otamasiko avandiyō, asamannāharanto avandiyō, sutto avandiyō. Ime kho, upāli, pañca avandiyā. Aparepi, upāli, pañca avandiyā. Katame pañca? Yāgupāne avandiyō, bhattagge avandiyō, ekāvatto avandiyō, aññavihito avandiyō, naggo avandiyō. Ime kho, upāli, pañca avandiyā. Aparepi, upāli, pañca avandiyā. Katame pañca? Khādanto avandiyō, bhuñjanto avandiyō, uccāraṃ karonto avandiyō, passāvaṃ karonto avandiyō, ukkhittako avandiyō. Ime kho, upāli, pañca avandiyā. Aparepi, upāli, pañca avandiyā. Katame pañca? Pureupasampannena pacchāupasampanno avandiyō, anupasampanno avandiyō, nānāsaṃvāsako vuḍḍhataro adhammavādī avandiyō, mātugāmo avandiyō, paṇḍako avandiyō. Ime kho, upāli, pañca avandiyā. Aparepi, upāli, pañca avandiyā. Katame pañca? Pārivāsiko avandiyō, mūlāyapaṭikassanāraho avandiyō, mānattāraho avandiyō, mānattacāriko avandiyō, abbhānāraho avandiyō. Ime kho, upāli, pañca avandiyā”ti.

“Kati nu kho, bhante, vandiyāti? Pañcime, upāli, vandiyā. Katame pañca? Pacchāupasampannena pureupasampanno vandiyō, nānāsaṃvāsako vuḍḍhataro dhammavādī vandiyō, ācariyo vandiyō, upajjhāyo vandiyō, sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya tathāgato arahamaṃ sammāsambuddho vandiyō. Ime kho, upāli, pañca vandiyā”ti.

Atṭhakathāyañca “otamasitoti andhakāragato. Tañhi vandantassa mañcapādādīsipi nalāṭaṃ paṭihaññeyya. Asamannāharantoti kiccappasutattā vandanaṃ asamannāharanto. Suttoti niddaṃ okkanto. Ekāvattoti ekato āvatto sapattapakke ṭhito verī visabhāgapuggalo vuccati, ayaṃ avandiyō. Ayañhi vandiyamāno pādenapi pahareyya. Aññavihitoti aññaṃ cintayamāno. Khādantoti piṭṭhakhajjakādīni khādanto. Uccārañca passāvañca karonto anokāsagatatā avandiyō. Ukkhittakoti tividhenapi ukkhepanīyakammena ukkhittako avandiyō, tajjanīyādikammakatā pana cattāro vanditabbā, uposathapavāraṇāpi tehi saddhiṃ labbhanti. Ādito paṭṭhāya ca vuttasu avandiyesu naggañca ukkhittakañca vandantasseva hoti āpatti, itaresaṃ pana asāruppaṭṭhena ca antarā vuttakāraṇena ca vandanā paṭikkhittā. Ito paraṃ pacchāupasampannādayo dasapi āpattivatthubhāveneva avandiyā. Te vandantassa hi niyameneva āpatti. Iti imesu pañcasu pañcakesu terasa jane vandantassa anāpatti, dvādasannaṃ vandanāya āpatti. Ācariyo vandiyoti pabbajjācariyo upasampadācariyo nissayācariyo uddesācariyo ovādācariyoti ayaṃ pañcavidhopi ācariyo vandiyō”ti āgato.

“Antarā vuttakāraṇenāti tañhi vandantassa mañcapādādīsipi nalāṭaṃ paṭihaññeyyātiadinā vuttakāraṇenā”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “mañcapādādīsipi nalāṭaṃ paṭihaññeyyāti andhakāre cammakhaṇḍaṃ paññapetvā vanditum onamantassa nalāṭaṃ vā akkhi vā mañcādīsipi paṭihaññati. Etena vandatopi āpattiabhāvaṃ vatvā vandanāya sabbathā paṭikkhepābhāvañca dīpeti. Evaṃ sabbattha suttantarehi appaṭikkhittesu. Naggādīsipi pana vanditum na vaṭṭatīti. Ekato āvattoti ekasmiṃ dosāgatipakkhe parivatto, pavittṭhoti attho. Tenāha ‘sapattapakke ṭhito’ti. Vandiyamānoti onamitvā vandiyamāno. Vanditabbesu

uddesācariyo nissayācariyo ca yasmā navakāpi honti, tasmā ‘te vuḍḍhā eva vandiya’ti vanditabbā’ti āgataṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ “ekāvattotipi paṭhanti, tassa kuddho kodhābhūtoti kira attho. Ekavattotipi keci, uttarāsaṅgaṃ apanetvā tṭhoti kira attho. Taṃ sabbaṃ aṭṭhakathāyaṃ uddhaṭapāliya virujjhati. Ekāvattoti hi uddhaṭaṃ, tasmā na gahetabbaṃ. Antarā vuttakāraṇenāti kiccappasutattā asamannāharanto ‘nalāṭaṃ paṭihaññeyyā’tiādivuttakāraṇenā’ti āgataṃ.

Dutiyagāthasaṅgaṇikaṭṭhakathāyaṃ “dasa puggalā nābhivādetabbāti senāsanakkhandhake vuttā dasa janā. Añjalisāmīcena cāti sāmīcikammena saddhiṃ añjali ca tesāṃ na kātabbo. Neva pāṇiyapucchanatālavaṇṭaggahaṇādi khandhakavattaṃ tesāṃ dassetabbaṃ, na añjali paggaṇhitabboti attho. Dasannaṃ dukkaṭanti tesāmyeva dasannaṃ evaṃ karontassa dukkaṭaṃ hoti’ti āgataṃ, tasmā añjalikammamattampi nesāṃ na kattabbanti.

“Navakatarena, bhante, bhikkhunā vuḍḍhatarassa bhikkhuno pāde vandantena kati dhamme ajjhataṃ upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbāti? Navakatarenupāli, bhikkhunā vuḍḍhatarassa bhikkhuno pāde vandantena pañca dhamme ajjhataṃ upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā. Katame pañca? Navakatarenupāli, bhikkhunā vuḍḍhatarassa bhikkhuno pāde vandantena ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ katvā añjaliṃ paggaṇhetvā ubho hi pāṇitalehi pādāni parisambāhantena pemañca gāravañca upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā. Navakatarenupāli, bhikkhunā vuḍḍhatarassa bhikkhuno pāde vandantena ime pañca dhamme ajjhataṃ upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā’ti imasmiṃ tṭhāne sammāsambuddhena āyasmato upālissa vandanāyova ācikkhito.

Pañcapaṭiṭṭhitena vanditvāti ettha pañcasarūpañca kathitaṃ. Kathaṃ? Vuḍḍhatarassa pāde vandantena ubho aṃse vivaritvā vanditabbā, na ca ubho aṃse pārūpitvā vanditabbā, atha kho ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vanditabbāti. Etena saṅghāti pana ekaṃsaṃ katāpi akatāpi natthi dosoti pakāsito hoti.

“Dasanakkhasamodhānasamujjalaṃ karapuṭasaṅkhātaṃ añjaliṃ paggaṇhetvā vanditabbā, na hatthatalapakāsanamattena vā na hatthamuṭṭhipakāsanādinā vā vanditabbā’ti ca “na ekena hatthena cīvarakaṇṇachupanādimattena vanditabbā, atha kho ubho hi pāṇitalehi pādāni parisambāhantena vanditabbā’ti ca “evaṃ vandante hi na duṭṭhacittañca anādarañca upaṭṭhāpetvā vanditabbā, atha kho pemañca gāravañca upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā’ti ca evaṃ vandanāyova ācikkhito hoti.

Kathaṃ pañcapaṭiṭṭhitasarūpaṃ kathitaṃ? Idha ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvāti ekaṃ, añjaliṃ paggaṇhetvāti ekaṃ, ubho hi pāṇitalehi pādāni parisambāhantēnāti ekaṃ, pemañca upaṭṭhāpetvāti ekaṃ, gāravañca upaṭṭhāpetvāti ekaṃ, evaṃ pañcapaṭiṭṭhitasarūpaṃ kathitaṃ hoti. Tenāha “pañca dhamme ajjhataṃ upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā’ti. Evaṃ sakalalokassa hitasukkhakārakena dhammassāminā kāyapaṇāmanopāṇāmasena mahato hitasukkhassa pavattanattaṃ āyasmato upālitttherassa ācikkhitena vandanāyena vanditum vaṭṭati.

Idāni pana ācariyā abhinavaāgatānaṃ daharānañca sāmaṇerānañca vandanāyayaṃ sikkhantā na imaṃ āhaccabhāsitaṃ pāliṃ gahetvā sikkhanti, atha kho pavenīāgatanayaṃyeva gahetvā sikkhanti. Kathaṃ? Yadi tṭhatvā vandatha, dve pādatalāni samaṃ bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāpetvā dve hatthatalāni samaṃ phusāpetvā nalāṭe paṭiṭṭhāpetvā vanditabbābhikṣuṃ onamitvā vandathāti, ayaṃ nayo “evaṃ

mahāsatto suvaṇṇakadali viya bārāṇasinagarābhīmukhaṃ onamitvā mātāpitaro vanditvā”ti imaṃ jātakaṭṭhakathāvacanaṃca “dasanakhasamodhānasamujjalaṃ añjaliṃ paggayha sirasmiṃ patiṭṭhāpetvā”tiādiṭṭhakathāvacanaṃca anulometi. Idha pana dve pādatalāni, dve hatthatalāni, nalāṭaṇcāti pañcasu patiṭṭhitānīti sarūpaṃ vadanti. Yadi nisīditvā vandatha, paṭṭhamam dve pādatalāni bhūmiyaṃ samaṃ patiṭṭhāpetvā dve jāṇumaṇḍalāni samaṃ ussāpetvā dve kapparāni dvinnam jāṇūnam upari samaṃ ṭhapetvā dve hatthatalāni samaṃ phusitāni katvā añjalisaṅkhātāṃ karapuṭaṃ sirasaṅkhāte nalāṭe patiṭṭhāpetvā vandatha. Tato onamitvā dve jāṇumaṇḍalāni ca dve kapparāni ca bhūmiyaṃ samaṃ patiṭṭhāpetvā dve hatthatalāni pasāretvā samaṃ bhūmiyaṃ ṭhapetvā sīsaṃ ubhinnaṃ hatthapiṭṭhīnaṃ upari katvā bhūmiyaṃ patiṭṭhāpetvā vandathāti. Ettha tu dve pādatalāni ekaṃ katvā, tathā dve jāṇumaṇḍalāni ekaṃ, dve kapparāni ekaṃ, dve hatthatalāni ekaṃ, sīsaṃ ekaṃ katvā pañcapatiṭṭhitasarūpaṃ kathenti. Esa nayo pālīaṭṭhakathāṭikāsu na diṭṭho.

Samīpaṃ gantvā pādānaṃ vandanakāle pana ekacce paṭṭhamam attano sīsaṃ hatthena parāmasitvā tena hatthadvayena therānaṃ jāṇumaṇḍalaṃ cīvarassa upariyeva sambāhanti. Ekacce paṭṭhamam therānaṃ jāṇumaṇḍalaṃ sacīvaramyeva parāmasitvā teneva hatthadvayena attano sīsaṃ parāmasanti. Ekacce chupanamattameva karonti. Esapi nayo na kismiṇci diṭṭho. Rāmaññadesiyā pana bhikkhū evaṃ samīpaṃ gantvā vandanakāle therānaṃ pādaggamaṃ apassantāpi pariyesitvā cīvarato nīharitvā pādaggameva punappunaṃ hatthena sambāhitvā sīsenā pavaṭṭetvā cumbitvā lehitvā cirappavāsāgatapiyamanāpaupajjhāyaṃ vā ācariyaṃ vā passantā viya katvā vandanti. Taṃ kiriyaṃ parivārapāliyaṃ “ubhohi pāṇitalehi pādāni parisambāhantena pemaṇca gāravaṇca upaṭṭhāpetvā pādā vanditabbā”ti āgatapāliyaṃ saṃsandati viya dissati. Tepi na sabbe pālīṃ passanti, paveṇīvaseneva karonti, tasmā sabbesaṃ hitatthaṃ pālīnayo amhehi uddhaṭo. Paveṇīāgatanayato hi pālīnayo balavataro, tasmā bhagavato āṇaṃ garuṃ karontehe sappurisehi pālīnayo samāsevitabboti amhākaṃ khanti, vīmaṃsitvā gahetabbam.

Āsandādikathā

55. Āsandādikathāyaṃ caturassapīṭhanti samacaturassaṃ. Aṭṭhaṅgulapādaṃ vaṭṭatīti aṭṭhaṅgulapādakameva vaṭṭati. Pamāṇātikkantopi vaṭṭatīti samacaturassameva sandhāya vuttaṃ. Āyatacaturassā pana sattaṅgapañcaṅgāpi uccapādā na vaṭṭanti. Vetteheva caturassādiākārena kataṃ bhaddapīṭhanti āha “vettamayapīṭha”nti. Dārupaṭṭikāya uparīti aṭṭhaṅgulapādaṃ vaṭṭati. Uddham pādaṃ katvā pavesanakālaṇhi sandhāya “uparī”ti vuttaṃ. Eḷakassa pacchimapādadvayaṃ viya vaṅkākaṇca vaṭṭatīti panetaṃ “eḷakapādapīṭha”nti vuttaṃ.

Uccāsayanamahāsayanakathā

56. Uccāsayanamahāsayanakathāyaṃ “vāḷarūpānīti āharimāni vāḷarūpāni, ‘akappiyarūpākulo akappiyamaṇco pallaṅko”ti sārassamāse vuttaṃ. Dīghalomako mahākojavoti caturaṅgulādhikalo kālakojava. ‘Caturaṅgulādhikāni kira tassa lomānī”ti vacanato caturaṅgulato heṭṭhā vaṭṭatīti vadanti. Vānacitro uṇṇāmayattharaṇoti bhitticchedādivasena vicitro uṇṇāmayattharaṇo. Ghanapupphako uṇṇāmayattharaṇoti uṇṇāmayalohitattharaṇo. Pakatitūlikāti rukkhatalūlatātūlapoṭakītūlasaṅkhātānaṃ tiṇṇaṃ tūlānaṃ aññatarapunaṇā tūlikā. ‘Uddalomīti ubhatodasaṃ uṇṇāmayattharaṇaṃ. Ekantalomīti ekatodasaṃ

uññāmayattharaṇa'nti dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Sārasamāse pana 'uddalomīti ekatouggatapupphaṃ. Ekantalomīti ubhatouggatapuppha'nti vuttaṃ. 'Koseyyakaṭṭissamayanti koseyyakasaṭamaya'nti ācariyadhammapālattherena vuttaṃ. Suddhakoseyyanti ratanaparisibbanarahitaṃ. Dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ panettha 'ṭhapetvā tūlikaṃ sabbāneva gonakādīni ratanaparisibbitāni na vaṭṭanti'ti vuttaṃ. Tattha 'ṭhapetvā tūlika'nti etena ratanaparisibbanarahitāpi tūlikā na vaṭṭatīti dīpeti. 'Ratanaparisibbitāni na vaṭṭanti'ti iminā pana yāni ratanaparisibbitāni, tāni bhūmattharaṇavasena yathānurūpaṃ mañcādīsu ca upanetuṃ vaṭṭatīti dīpitanti veditabbaṃ. Ettha ca vinayapariyāyaṃ patvā garuke ṭhātabbattā idha vuttanayenevettha vinicchayo veditabbo. Suttantikadesanāya pana gahaṭṭhānampi vasena vuttattā tesam saṅgaṇhanattham 'ṭhapetvā tūlikaṃ...pe... vaṭṭatī'ti vuttanti apare.

Ajinacammehīti ajinamigacammehi. Tāni kira cammāni sukhumatarāni, tasmā dupaṭṭatipaṭṭāni katvā sibbanti. Tena vuttaṃ 'ajinappaveṇī'ti. Uttaraṃ uparibhāgaṃ chādetīti uttaracchado, vitānaṃ, tañca lohitavitānaṃ idhādhippetanti āha 'uparibaddhena rattavitānenā'ti, 'rattavitānesu ca kāsāvaṃ vaṭṭati, kusumbhādirattameva na vaṭṭatī'ti gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Mahāupadhānanti pamāṇātikkantaṃ upadhānaṃ. Ettha ca kiñcāpi dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ 'alohitakāni dvepi vaṭṭantiyeva, tato uttari labhitvā aññesaṃ dātabbāni. Dātumasakko mañce tiriyaṃ attharivā uparipaccattharaṇaṃ datvā nipajjitumpi labhatī'ti avisesena vuttaṃ, senāsanakkhandhakavaṇṇanāyaṃ pana 'agilānassa sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti dvayameva vaṭṭati. Gilānassa bimbohanāni santharivā upari ca paccattharaṇaṃ datvā nipajjitumpi vaṭṭatī'ti vuttattā gilānoyeva mañce tiriyaṃ attharivā nipajjitum vaṭṭatīti veditabbaṃ. Abhinissāya nisīditunti apassāya nisīditu'nti ettako vinicchayo sārattadāpaniyaṃ āgato.

Vimativinodaniyaṃ - pana vālarūpānīti āharimāni vālarūpāni. Caturaṅgulādhikānīti uddalomīekantalomīhi visesadassanaṃ. Caturaṅgulato hi ūnāni kira uddalomīādīsu pavisanti. Vānacitro uññāmayattharaṇoti nānāvaṇṇehi uññāmayasutthehi bhitticchedādivasena vāyivā katacittattharaṇo. Ghanapupphakoti bahalarāgo. Pakatitūlikāti tūlapuñṇā bhisī. Vikatikāti sīharūpādivasena vānacitrāva gayhati. "Uddalomīti ubhatodasaṃ uññāmayattharaṇaṃ. Ekantalomīti ekantadasaṃ uññāmayattharaṇa'nti dīghanikāyaṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Koseyyakaṭṭissamayanti kosiyaṃsuttānaṃ antarā suvaṇṇamayasaṃsuttāni pavesetvā vītaṃ, suvaṇṇasuttaṃ kira kaṭṭissaṃ kasaṭanti ca vuccati. Teneva "koseyyakasaṭamaya'nti ācariyadhammapālattherena vuttanti vadanti. Ratanaparisibbitanti suvaṇṇalittaṃ. Suddhakoseyyanti ratanaparisibbanarahitaṃ.

Ajinamigacammānaṃ atisukhumattā dupaṭṭatipaṭṭāni katvā sibbantīti vuttaṃ "ajinappaveṇī'ti. Rattavitānenāti sabbarattena vitānena. Yaṃ pana nānāvaṇṇaṃ vānacittaṃ vā lepacittaṃ vā, taṃ vaṭṭati. Ubhatolohitakūpadhānēpi eseṃ nayo. Citraṃ vāti idaṃ pana sabbathā kappiyattā vuttaṃ, na pana ubhatoupadhānesu akappiyattā. Na hi lohitakasaddo citte vaṭṭati. Paṭaliggahaṇeṃeva cittakassapi attharaṇassa saṅgahetabbappasaṅgato. Kāsāvaṃ pana lohitaṅgavohāraṃ na gacchati, tasmā vitānēpi ubhatoupadhānēpi vaṭṭati. Sace pamāṇayuttantiādi aññassa pamāṇātikkantassa bimbohanassa paṭikkhittabhāvadassanattham vuttaṃ, na pana uccāsayanamahāsayanabhāvadassanattham tathā avuttattā, taṃ pana upadhānaṃ uposathikānaṃ gahaṭṭhānaṃ vaṭṭati. Uccāsayanamahāsayanameva hi tadā tesam na

vaṭṭati. Dīghanikāyaṭṭhakathādīsu kiñcāpi “ṭhapetvā tūlikam sabbāneva gonakādīni ratanaparisisbbitāni na vaṭṭanti”ti vuttam, vinayaṭṭhakathā eva pana kappiyākappiyabhāve pamāṇanti gahetabbam. Abhinissāyāti apassāyāti vuttam.

Pāsādaparibhogakathā

Pāsādaparibhogakathāyam sārattadīpaniyam vajirabuddhiṭikāyañca na kiñci vuttam. Vimativinodaniyam pana “suvaṇṇarajatādivicitrānīti saṅghikasenāsanam sandhāya vuttam. Puggalikam pana suvaṇṇādivicitram bhikkhussa sampañcchitumeva na vaṭṭati ‘na kenaci pariyāyena jātārūparajataṃ sādītābba’nti vuttattā. Tenevettha aṭṭhakathāyam ‘saṅghikavihāre vā puggalikavihāre vā’ti vuttam. Gonakādiakappiyabhaṇḍavisaye eva vuttam ekabhikkhussapi tesam gahaṇe dosābhāvā”ti vuttam.

Upāhanakathā

Upāhanakathāyam “addāriṭṭhakavaṇṇāti abhinavāriṭṭhaphalavaṇṇā, udakena tintakākapattavaṇṇāti vadanti. Uṇṇāhi katapādukāti uṇṇālomamayakambalehi, uṇṇālomahi eva vā katapādukā. Kālasīhoti kālamukhavānarajāti. Sesamettha pālito ca aṭṭhakathāto ca suviññeyyamevā”ti sārattadīpaniyam vuttam. Vimativinodaniyam pana “addāriṭṭhakavaṇṇāti allāriṭṭhaphalavaṇṇā, tintakākapakkhavaṇṇāti vadanti. Rajananti uparilittanīlādivaṇṇam sandhāya vuttam. Tenāha ‘coḷakena puñchitvā’ti. Tañhi tathā puñchite vigacchati. Yam pana cammassa duggandhāpanayanattham kālarattādirajanehi rañjitattā kālarattādivaṇṇam hoti, tam coḷādīhi apānetum na sakkā cammagatikameva, tasmā tam vaṭṭatīti daṭṭhabbam. Khallakanti sabbapaṇhipidhānacammam aparigalanattham paṇhiyā uparibhāge apidhāya āropanabandhanamattam vaṭṭati. Vicitrāti saṇṭhānato vicitrapaṭṭā adhippetā, na vaṇṇato sabbaso apānetabbesu khallakādīsu pavitṭhattā. Biḷālasadisamukhattā mahāulūkā pakkhibiḷālāti vuccanti, tesam cammam nāma pakkhalomameva. Uṇṇāhi katapādukāti ettha uṇṇāmayakambalehi katapādukā saṅgayhanti. Kālasīhoti kālamukhavānarajāti. Cammam na vaṭṭatīti nisīdanattharaṇam kātum na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena paribhogo vaṭṭatevā”ti vuttam.

Vajirabuddhiṭikāyam pana “migamātukoti tassa nāmam, vātamigoti ca tassa nāmam. ‘Kālasīho kālamukho kapī’ti likhitam. Cammam na vaṭṭatīti yena pariyāyena cammam vaṭṭissati, so parato āvibhavissati. ‘Attano puggalikavasena paccāhāro paṭikkhitto’ti vuttam. ‘Na, bhikkhave, kiñci cammam dhāretabba’nti ettāvatā siddhe ‘na, bhikkhave, gocamma’nti idaṃ parato ‘anujānāmi, bhikkhave, sabbapaccantimesu janapadesu cammāni attharaṇānī’ti ettha anumatiṭṭhapaṇḍitāya vuttanti vedītābba’nti vuttam.

Yānakathā

Yānakathāyam “anujānāmi, bhikkhave, purisayuttam hatthavaṭṭaka”nti ettha anujānāmi, bhikkhave, purisayuttam, anujānāmi, bhikkhave, hatthavaṭṭakanti evam paccekam vākyaparisaṃpanam adhippetanti āha “purisayuttam itthisārathi vā...pe... purisā vā, vaṭṭatiyevā”ti. “Pīṭhakasivikanti pīṭhakayānam. Pāṭaṅkinti andolikāyetaṃ adhivacana”nti sārattadīpaniyam vuttam, “pīṭhakasivikanti phalakādīnā kataṃ pīṭhakayānam. Paṭapotalikam andolikā. Sabbampi yānam upāhanenapi gantum asamatthassa gilānassa anuññāta”nti vimativinodaniyam.

Cīvarakathā

57. Cīvarakathāyaṃ “ahatakappānanti ekavāradhotānaṃ. Utuddhaṭānanti ututo dīghakālato uddhaṭānaṃ hatavatthakānaṃ, pilotikānanti vuttaṃ hoti. Pāpaṇiketi antarāpaṇato patitapilotikacīvare. Ussāho karaṇīyoti pariyesanā kātabbā. Paricchedo panettha natthi, paṭṭasatampi vaṭṭati. Sabbamidaṃ sādīyantassa bhikkhuno vasena vuttaṃ. Aggaḷaṃ tunnanti ettha uddharitvā allīyāpanakhaṇḍaṃ aggaḷaṃ, suttena saṃsibbitaṃ tunnaṃ, vaṭṭetvā karaṇaṃ ovaṭṭikaṃ. Kaṇḍupakaṃ vuccati muddikā. Daḷīkammanti anuddharitvāva upassayaṃ katvā allīyāpanakhaṇḍaṃ vatthakhaṇḍa”nti aṭṭhakathāyaṃ āgataṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “acchupeyyanti patitṭhapeyyaṃ. Hatavatthakānanti kālātītavatthānaṃ. Uddharitvā allīyāpanakhaṇḍanti dubbalatṭhānaṃ apānetvā allīyāpanavattakhaṇḍa”nti vuttaṃ. Diguṇaṃ saṅghāṭinti dupaṭṭaṃ saṅghāṭiṃ. Ekacciyaṃti ekaṇṭṭaṃ aggaṇṭṭaṃ. Aggaḷaṃ ajjhāpessanti jīṇṇaṭṭhāne pilotikakhaṇḍaṃ laggāpeyyaṃ.

Chinnacīvarakathā

Chinnacīvarakathāyaṃ tīsu pana cīvaresu dve vā ekaṃ vā chinditvā kātabbanti ettha “anujānāmi, bhikkhave, chinnakaṃ saṅghāṭiṃ chinnakaṃ uttarāsaṅgaṃ chinnakaṃ antaravāsaka”nti vacanato pañcakaṇḍasattakhaṇḍādivasena chinditvāva kātabbā, na acchinditvāti attho. Sace nappahoti, āgantukapaṭṭaṃ dātabbanti ettha yadi chinditvā kate tiṇṇampi cīvarānaṃ atthāya sātako nappahoti, dve cīvarāni chinnakāni kātabbāni, ekaṃ cīvaraṃ acchinnakaṃ kattabbaṃ. Dvīsu cīvaresu chinditvā katesu sātako nappahoti, dve cīvarāni acchinnakāni, ekaṃ cīvaraṃ chinnakaṃ kātabbaṃ. Ekasmimpi cīvare chinditvā kate sātako nappahoti, evaṃ sati acchinditvā āgantukapaṭṭaṃ dātabbanti attho. Tamatthaṃ pāliyaṃ sādhetuṃ “vuttañheta”ntiādimāha. Tattha anvādhikampi āropetunti evaṃ appahonte sati āgantukapaṭṭampi āropetum anujānāmīti attho.

Akappiyacīvarakathā

Akappiyacīvarakathāyaṃ “naggiyaṃ kusacīraṃ phalakacīraṃ kesakambalaṃ vālakambalaṃ ulūkapakkhikaṃ ajinakkhipa”nti imāni titthiyasamādānattā thullaccayavattūnīti bhagavatā paṭikkhittāni. Tattha naggiyaṃti naggabhāvo acelakabhāvo. Kusacīraṃti kusena ganthetvā katacīvaraṃ. Vākacīraṃti tāpasānaṃ vakkalaṃ. Phalakacīraṃti phalakasaṅghānāni phalakāni sibbitvā katacīvaraṃ. Kesakambalanti kesehi tante vāyitvā katakambalaṃ. Vālakambalanti cāmarīvālehi vāyitvā katakambalaṃ. Ulūkapakkhikaṃti ulūkasakuṇassa pakkhehi katanivāsanaṃ. Ajinakkhipanti salomaṃ sakhuraṃ ajinamigacammaṃ. Tāni titthiyaddhajabhūtāni acīvarabhāvena pākāṭānīti ācariyena idha na vuttāni. Potthako pana apākāṭoti taṃ vatvā sabbanīlakādīni dukkaṭavattukāni vuttāni. “Tipaṭṭacīvarassa vā majjhe dātabbānī”ti vuttattā tipaṭṭacīvaraṃ dhāretum vaṭṭatīti siddhaṃ. Tipaṭṭādīnañca bahupaṭṭacīvarānaṃ antare īdisāni asāruppavaṇṇāni paṭapilotikāni kātabbānīti dasseti. Kañcukaṃ nāma sīsato paṭimuñcitvā kāyāruḷhavatthaṃ. Tenāha “phāletvā rajitvā paribhuñjitum vaṭṭatī”ti. Veṭhananti sīsaveṭhanaṃ. Tirīṭanti makuṭaṃ. Tassa visesaṃ dassetuṃ “tirīṭakaṃ panā”tiādimāha.

Cīvaravicāraṇakathā

Cīvaravicāraṇakathāyaṃ “paṇḍito, bhikkhave, ānando, mahāpaṇṇo, bhikkhave, ānando. Yatra hi nāma mayā saṃkhittena bhāsitaṃ vitthārena atthaṃ ājānissati, kusimpi nāma karissati, aḍḍhakusimpi nāma karissati, maṇḍalampi nāma karissati,

aḍḍhamaṇḍalampi nāma karissati, vivaṭṭampi nāma karissati, anuvivaṭṭampi nāma karissati, gīveyyakampi nāma karissati, jaṅgheyyakampi nāma karissati, bāhantampi nāma karissati, chinnakaṃ bhavissati, satthalūkhaṃ samaṇasāruppaṃ paccatthikānañca anabhicchita’’nti vacanato ‘‘passasi tvaṃ, ānanda, magadhakhettaṃ acchibaddhaṃ pāḷibaddhaṃ mariyādabaddhaṃ siṅghāṭakabaddha’’nti bhagavato saṃkhittena vuttavacanaṃ sutvā āyasmā ānando bhagavato ajjhāsayanurūpaṃ sambahulānaṃ bhikkhūnaṃ cīvaraṃ saṃvidahi. Tathā idānīpi evarūpaṃ cīvaraṃ saṃvidahitabbaṃ.

Tattha ‘‘acchibaddhanti caturassakedārabaddhaṃ. Pāḷibaddhanti āyāmato ca vitthārato ca dīghamariyādabaddhaṃ. Mariyādabaddhanti antarantarā rassamariyādabaddhaṃ. Siṅghāṭakabaddhanti mariyādāya mariyādaṃ vinivijjhivā gataṭṭhāne siṅghāṭakabaddhaṃ, catukkasaṇṭhānanti attho. Yatra hi nāmāti yo nāma. Kusimpi nāmātiādīsu kusīti āyāmato ca vitthārato ca anuvātādīnaṃ dīghapaṭṭānametaṃ adhivacanaṃ. Aḍḍhakusīti antarantarārassapaṭṭānaṃ nāmaṃ. Maṇḍalanti pañcakaṇḍikassa cīvarassa ekekaṃ khaṇḍe mahāmaṇḍalaṃ. Aḍḍhamaṇḍalanti khuddakamaṇḍalaṃ. Vivaṭṭanti maṇḍalañca aḍḍhamaṇḍalañca ekato katvā sibbitaṃ majjhimakhaṇḍaṃ. Anuvivaṭṭanti tassa ubhosu passesu dve khaṇḍāni. Gīveyyakanti gīvāveṭhanaṭṭhāne dalhīkaraṇatthaṃ aññasuttasaṃsibbitaṃ āgantukapaṭṭaṃ. Jaṅgheyyakanti jaṅghapāpuṇaṇaṭṭhāne tattheva saṃsibbitaṃ paṭṭaṃ. Gīvāṭṭhāne ca jaṅghaṭṭhāne ca paṭṭānametaṃ nāmanti. Bāhantanti anuvivaṭṭānaṃ bahi ekekaṃ khaṇḍaṃ. Iti pañcakaṇḍikacīvarenetāṃ vicāritanti. Atha vā anuvivaṭṭanti vivaṭṭassa ekapassato dvinnāṃ ekapassato dvinnanti catunnampi khaṇḍānametaṃ nāmaṃ. Bāhantanti suppaṃāṇaṃ cīvaraṃ pārupantena saṃharitvā bāhāya upari ṭhapitā ubho antā bahimukhā tiṭṭhanti, tesāṃ etaṃ nāmaṃ. Ayameva hi nayo mahāaṭṭhakathāyaṃ vutto’’ti aṭṭhakathāyaṃ āgato.

Cīvarasibbanakathā

Daṇḍakathinenacīvarasibbanakathāyaṃ - tena kho pana samayena bhikkhū tattha tattha khīlaṃ nikkhanitvā sambandhitvā cīvaraṃ sibbenti, cīvaraṃ vikaṇṇaṃ hoti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, kathinaṃ kathinarajjuṃ, tattha tattha obandhitvā cīvaraṃ sibbetunti. Visame kathinaṃ pattharanti, kathinaṃ paribhijjati...pe... na, bhikkhave, visame kathinaṃ pattharitabbaṃ, yo patthareyya, āpatti dukkaṭassāti.

Chamāya kathinaṃ pattharanti, kathinaṃ paṃsukitaṃ hoti. Anujānāmi, bhikkhave, tiṇasanthāraṃ. Kathinassa anto jīrati. Anujānāmi, bhikkhave, anuvātaṃ paribhaṇḍaṃ āropetunti. Kathinaṃ nappahoti. Anujānāmi, bhikkhave, daṇḍakathinaṃ bidalakaṃ salākaṃ vinandhanarajjuṃ vinandhanasuttakaṃ vinandhitvā cīvaraṃ sibbetunti. Suttantarikāyo visamā honti. Anujānāmi, bhikkhave, kaḷimbhakanti. Suttā vaṅkā honti. Anujānāmi, bhikkhave, moghasuttakanti.

Tena kho pana samayena bhikkhū adhotēhi pādehi kathinaṃ akkamanti, kathinaṃ dussati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, adhotēhi pādehi kathinaṃ akkamitabbaṃ, yo akkameyya, āpatti dukkaṭassāti.

Tena kho pana samayena bhikkhū allehi pādehi kathinaṃ akkamanti, kathinaṃ dussati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, allehi pādehi kathinaṃ akkamitabbaṃ, yo akkameyya, āpatti dukkaṭassāti.

Tena kho pana samayena bhikkhū saupāhanā kathinaṃ akkamanti, kathinaṃ dussati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, saupāhanena kathinaṃ akkamitabbaṃ. Yo akkameyya, āpatti dukkaṭassāti.

Tena kho pana samayena bhikkhū cīvaraṃ sabbantā aṅguliyaṃ paṭiggaṇhanti, aṅguliyo dukkhā honti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, paṭiggahanti.

Tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū uccāvace paṭiggahe dhārenti suvaṇṇamayaṃ rūpiyamayaṃ. Manussā ujjhāyanti khīyanti vipācenti “seyyathāpi gihī kāmabhogino”ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, uccāvacā paṭiggahā dhāretabbā, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassāti. Anujānāmi, bhikkhave, aṭṭhimayaṃ...pe... saṅkhanābhimayanti.

Tena kho pana samayena sūciyopi satthakāpi paṭiggahāpi nassanti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, āvesanavittakanti. Āvesanavittake samākulā honti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, paṭiggahathavikanti. Aṃsabaddhako na hoti...pe... anujānāmi, bhikkhave, aṃsabaddhakaṃ bandhanasuttakanti.

Tena kho pana samayena bhikkhū abbhokāse cīvaraṃ sabbantā sītenapi uñhenapi kilamanti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, kathinasālaṃ kathinamaṇḍapanti. Kathinasālā nīcavatthukā hoti, udakena otthariyati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, uccavatthukaṃ kātunti. Cayo paripatati. Anujānāmi, bhikkhave, cinituṃ tayo caye iṭṭhakacayaṃ, silācayaṃ, dārucayaṃ. Ārohanā vihaññanti. Anujānāmi, bhikkhave, tayo sopāne iṭṭhakasopānaṃ, silāsopānaṃ, dārusopānanti. Ārohanā paripatanti. Anujānāmi, bhikkhave, ālambanabāhanti. Kathinasālāya tiṇacuṇṇaṃ paripatati. Anujānāmi, bhikkhave, ogumphetvā ullittāvalittaṃ kātuṃ setavaṇṇaṃ kālavaṇṇaṃ gerukaparikkammaṃ mālākammaṃ latākammaṃ makaradantakaṃ pañcapaṭikaṃ cīvararajjunti.

Tena kho pana samayena bhikkhū cīvaraṃ sabbetvā tattheva kathinaṃ ujjhivā pakkamanti, undūrehipi upacikāhipi khajjati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, kathinaṃ saṅgharittanti. Kathinaṃ paribhijjati. Anujānāmi, bhikkhave, gogaṃsikāya kathinaṃ saṅgharittanti. Kathinaṃ vinivethiyati. Anujānāmi, bhikkhave, bandhanarajjunti.

Tena kho pana samayena bhikkhū kuṭṭhepi thambhepi kathinaṃ ussāpetvā pakkamanti, paripatitvā kathinaṃ bhijjati. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, bhittikhīle vā nāgadante vā laggetunti. Ayaṃ khuddakavatthukhandhake āgato pālīpāṭho.

“Kathinanti nisseṇimpi, tattha attharittabbaṭasāraṇakakilañjānaṃ aññatarampi. Kathinarajjunti yāya dupaṭṭacīvaraṃ sabbantā kathine cīvaraṃ vibandhanti. Kathinaṃ nappahotīti dīghassa bhikkhuno pamāṇena kataṃ kathinaṃ ittarassa bhikkhuno cīvaraṃ patthariyamānaṃ nappahoti, antoyeva hoti, daṇḍake na pāpuṇātīti attho. Daṇḍakathinanti tassa majjhe ittarassa bhikkhuno pamāṇena aññaṃ nisseṇim bandhituṃ anujānāmīti attho. Bidalakanti daṇḍakathinappamāṇena kaṭasāraṇassa pariyaṇte paṭisaṃharitvā duguṇakaraṇaṃ. Salākanti dupaṭṭacīvarassa antare pavesanasalākaṃ. Vinandhanarajjunti mahānisseṇiyā saddhiṃ khuddakanisseṇim

vinandhitum rajjum. Vinandhanasuttakanti khuddakanissenñiyā cīvaram vinandhitum suttakam. Vinandhitvā cīvaram sibbitunti tena suttakena tattha cīvaram vinandhitvā sibbetum. Visamā hontīti kāci khuddakā honti, kāci mahantā. Kaḷimbhakanti pamāṇasaññākaraṇam yaṃ kiñci tālapaṇṇādiṃ. Moghasuttakanti vaḍḍhakīnaṃ dārūsu kālasuttena viya haliddisuttena saññākaraṇam. Aṅguliyaṃ paṭiggaṇhantīti sūcimukham aṅguliyaṃ paṭicchanti. Paṭiggahanti aṅgulikosakam. Āvesanavittakam nāma yaṃ kiñci pāticaṅkoṭakādi. Uccavatthukanti paṃsum ākiritvā uccavatthukam kātum anujānāmīti attho. Ogumphetvā ullittāvalittam kātunti chadanam odhunitvā ghanadaṇḍakam katvā anto ceva bahi ca mattikāya limpītunti attho. Goghaṃsikāyāti velum vā rukkhadaṇḍakam vā anto katvā tena saddhiṃ saṃharītunti attho. Bandhanarajjunti tathā saṃharitassa bandhanarajju”nti ayam aṭṭhakathāpāṭho.

“Anuvātam paribhaṇḍanti kilañjādīsu karotīti gaṇṭhipadesu vuttam. Bidalakanti duguṇakaraṇasañkhātassa kiriyāvisesassa adhivacanam. Kassa duguṇakaraṇam? Yena kilañjādinā mahantam kathinam atthataṃ, tassa. Tañhi daṇḍakathinappamāṇena pariyante saṃharitvā duguṇam kātabbam. Paṭiggahanti aṅgulikañcukam. Pāti nāma paṭiggahasaṇṭhānena kato bhājanaviseso. Na sammatīti nappahoti. Nīcavatthukam cinitunti bahikuṭṭassa samantato nīcavatthukam katvā cinitu”nti sārattadīpaniyam.

“Nissenñimpīti catūhi daṇḍehi cīvarappamāṇena āyatacaturassam katvā baddhapaṭalampi. Ettha hi cīvarakoṭīyo samakam bandhitvā cīvaram yathāsukham sibbanti. Tattha attharittabbanti tassā nissenñiyā upari cīvarassa upatthambhanatthāya attharittabbam. Kathinasāñkhātāya nissenñiyā cīvarassa bandhanakarajju kathinarajjūti majjhimapadalopī samāsoti āha “yāyā”tiādi. Tattha yasmā dvinnam paṭalānam ekasmiṃ adhike jāte tattha valiyo honti, tasmā dupaṭṭacīvarassa paṭaladvayampi samakam katvā bandhanakarajju kathinarajjūti veditabbam. Pāḷiyam kathinassa anto jīratīti kathine baddhassa cīvarassa pariyanto jīratī”ti vimativinodaniyam vuttam.

“Bidakam nāma diguṇakaraṇasañkhātassa kiriyāvisesassa adhivacanam. Kassa diguṇakaraṇam? Yena kilañjādinā mahantam kathinam atthataṃ, tassa. Tañhi daṇḍakathinappamāṇena pariyante saṃharitvā diguṇam kātabbam, aññathā khuddakacīvarassa anuvātaparibhaṇḍādividhānakaraṇe hatthassa okāso na hoti. Salākāya sati dvinnam cīvarānam aññataram ṇatvā sibbitāsibbitam sukham paññāyati. Daṇḍakathine kate na bahūhi sahāyehi payojanam. ‘Asamkuṭitvā cīvaram samam hoti, koṇāpi samā hontī’ti likhitam, ‘haliddisuttena saññākaraṇa’nti vuttattā ‘haliddisuttena cīvaram sibbetumpi vaṭṭatī’ti siddham. Tattha hi keci akappiyasaññino. Paṭiggaho nāma aṅgulikoso. Pātīti paṭiggahasaṇṭhānam. Paṭiggahathavikanti aṅgulikosathavika”nti vajirabuddhiṭikāyam āgataṃ.

Gahapaticīvarādikathā

Gahapaticīvarādikathāyam “anujānāmi, bhikkhave, gahapaticīvaram, yo icchatī, paṃsukūliko hotu, yo icchatī, gahapaticīvaram sādīyatu, itarītarenapāham, bhikkhave, santuṭṭhiṃ vaṇṇemī”ti vacanato asamādinnaḍḍhantaṃ yo bhikkhu paṃsukūlam dhāretum icchatī, tena paṃsukūlikena bhavitabbam. Yo pana gihīhi dinnam gahapaticīvaram sādīyitum icchatī, tena gahapaticīvarasādīyakena bhavitabbam. Samādinnaḍḍhantaṃ pana bhikkhu “gahapaticīvaram paṭikkhipāmi,

paṃsukūlikaṅgaṃ samādiyāmi”ti adhiṭṭhahanato gahapaticīvaraṃ sādīyituṃ na vaṭṭati. Gahapaticīvaranti gahapatīhi dinnāṃ cīvaraṃ. Itarītarenapīti appagghenapi mahagghenapi yena kenacīti attho.

“Itarītareṇāti itareṇa itareṇa. Itara-saddo pana aniyamavacano dvikkhattuṃ vuccamāno yaṃkiñci-saddehi samānattho hotīti vuttaṃ appagghenapi mahagghenapi yena kenacī”ti sārattadīpaniyaṃ, “anujānāmi, bhikkhave, pāvāraṃ, anujānāmi, bhikkhave, koseyyapāvāraṃ, anujānāmi, bhikkhave, kojava”nti vacanato pāvārādīnapi sampatiṇṇhituṃ vaṭṭati. Tattha pāvāroti salomako kappāsādibhedo. Anujānāmi, bhikkhave, kojavanti ettha pakatikojavameva vaṭṭati, mahāpiṭṭhiyakojavaṃ na vaṭṭati. Kojavanti uṇṇāmāyo pāvārasadiso. “Mahāpiṭṭhi kojavanti hatthipiṭṭhīsu attharittabbatāya ‘mahāpiṭṭhiya’nti laddhasamaññaṃ caturaṅgulaṃ pupphaṃ kojava”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃpi “mahāpiṭṭhiyakojavanti hatthipiṭṭhiyaṃ attharittabbatāya ‘mahāpiṭṭhiya’nti laddhasamaññaṃ uṇṇāmāyattaraṇa”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭhikāyaṃ pana “mahāpiṭṭhiyakojavaṃ nāma atirekacaturaṅgulaṃ pupphaṃ kirā”ti vuttaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, kambala”nti vacanato aḍḍhakāsiyādīni mahagghānapi kambalāni vaṭṭanti. Aḍḍhakāsiyanti ettha kāsiṭi sahaṃsaṃ vuccati, taṃagghanaṃ kāsiyo. Ayaṃ pana pañca satāni agghati, tasmā aḍḍhakāsiyoti vutto.

Chacīvarakathā

Chacīvarakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, cha cīvarāni khomaṃ kappāsikaṃ koseyyaṃ kambalaṃ sāṇaṃ bhaṅga”nti vacanato khomādīni cha cīvarāni dukūlādīni cha anulomacīvarāni ca vaṭṭanti. Tattha “khomanti khomasuttehi vāyitaṃ khomapaṭṭacīvaraṃ. Kappāsikanti kappāsato nibbattasuttehi vāyitaṃ. Koseyyanti kosakārakapāṇakehi nibbattasuttehi vāyitaṃ. Kambalanti uṇṇāmāyacīvaraṃ. Sāṇanti sāṇasuttehi katacīvaraṃ. Bhaṅganti khomasuttādīni sabbāni, ekaccāni vā missetvā katacīvaraṃ. Bhaṅgampi vākamayamevāti keci. Dukūlaṃ paṭṭuṇṇaṃ somārapaṭaṃ cīnapaṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti imāni pana cha cīvarāni etesaṃyeva anulomānīti visuṃ na vuttāni. Dukūlañhi sāṇassa anulomaṃ vākamayattā. Paṭṭuṇṇadesa sañjātavatthaṃ paṭṭuṇṇaṃ. ‘Paṭṭuṇṇakoseyyaviseso’ti hi abhidhānakose vuttaṃ. Somāradese cīnadese ca jātavattāni somāracīnapaṭāni. Paṭṭuṇṇādīni tīni koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. Iddhijaṃ ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ, taṃ khomādīnaṃ aññataraṃ hotīti tesāṃ eva anulomaṃ. Devatāhi dinnāṃ cīvaraṃ devadinnāṃ. Kapparukkhe nibbattaṃ jāliniyā devakaññāya anuruddhattherassa dinnavatthasadisāṃ, tampi khomādīnaṃyeva anulomaṃ hoti tesu aññatarabhāvato”ti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

Vimativinodaniyaṃ pana “khomanti khomasuttehi vāyitaṃ khomapaṭṭacīvaraṃ, taṃ vākamayanti vadanti. Kappāsasuttehi vāyitaṃ kappāsikaṃ. Evaṃ sesānapi. Kambalanti eḷakādīnaṃ lomamayassuttena vāyitaṃ paṭaṃ. Bhaṅganti khomasuttādīni sabbāni, ekaccāni vā missetvā vāyitaṃ cīvaraṃ, bhaṅgampi vākamayamevāti keci. Dukūlaṃ paṭṭuṇṇaṃ somārapaṭaṃ cīnapaṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti imāni cha cīvarāni etesaññeva anulomānīti visuṃ na vuttāni. Dukūlañhi sāṇassa anulomaṃ vākamayattā. ‘Paṭṭuṇṇaṃ koseyyaviseso’ti abhidhānakose vuttaṃ. Somāradese cīnadese ca jātavattāni somāracīnapaṭāni. Paṭṭuṇṇādīni tīni koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. Iddhijanti ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ, kapparukkhehi nibbattaṃ, devadinnāñca khomādīnaṃ aññataraṃ hotīti tesāṃ sabbesaṃ anulomāni”ti vuttaṃ.

Rajanādikathā

Rajanādikathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, cha rajanāni mūlarajanaṃ khandharajanaṃ tacarajanaṃ pattarajanaṃ puppharajanaṃ phalarajanaṃ”nti vacanato imesu chasu rajanesu ekakena cīvaraṃ rajitabbaṃ, na chakaṇena vā paṇḍumattikāya vā rajitabbaṃ. Tāya rajitacīvaraṃ dubbaṇṇaṃ hoti. Charajanānaṃ sarūpaṃ heṭṭhā parikkhārakathāyaṃ vuttameva. Tattha chakaṇenāti gomayena. Paṇḍumattikāyāti tambamattikāya. “Anujānāmi, bhikkhave, rajanaṃ pacitum cullaṃ rajanakumbhi”nti vacanato sītudakāya cīvaraṃ na rajitabbaṃ. Tāya hi rajitacīvaraṃ duggandhaṃ hoti. Tattha sītudakāti apakkarajanaṃ vuccati. “Anujānāmi, bhikkhave, uttarāḷumpaṃ bandhitu”nti vacanato uttarāḷumpaṃ bandhitum vaṭṭati. Tattha uttarāḷumpanti vaṭṭādhāraṃ, rajanakumbhiyā majjhe ṭhapetvā taṃ ādhāraṃ parikkhipitvā rajanaṃ pakkhipitum anujānāmīti attho. Evañhi kate rajanaṃ na uttarati. Tattha “rajanakumbhiyā majjhe ṭhapetvāti antorajanakumbhiyā majjhe ṭhapetvā. Evaṃ vaṭṭādhāraṃ antorajanakumbhiyā pakkhitte majjhe udakaṃ tiṭṭhati, vaṭṭādhārakato bahi samantā antokumbhiyaṃ rajanacchalli. Pakkhipitunti rajanacchallim pakkhipitu”nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “evañhi kateti vaṭṭādhārassa anto rajanodakaṃ, bahi challikañca katvā viyojane kate. Na uttaratīti kevalaṃ udakato pheṇuṭṭhānābhāvā na uttaratī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “gomaye āpatti natthi, virūpattā vāritaṃ. Kuṅkumapupphaṃ na vaṭṭatīti vadantī”ti vuttaṃ.

“Anujānāmi, bhikkhave, udaye vā nakhapitṭhikāya vā thevakaṃ dātu”nti vacanato tathā katvā rajanassa pakkāpakkabhāvo jānitabbo. Tattha udaye vā nakhapitṭhikāya vāti sace paripakkaṃ hoti, udakapātiyā dinno thevo sahasā na visarati, nakhapitṭhiyampi avisaranto tiṭṭhati. “Anujānāmi, bhikkhave, rajanuḷūkaṃ daṇḍakathālaka”nti vacanato rajanassa olokanakāle kumbhiyā rakkhaṇatthaṃ uḷūkadaṇḍakathālīkāni icchitabbāni. Tattha rajanuḷūkanti rajanauḷūkaṃ. Daṇḍakathālākanti daṇḍameva daṇḍakaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, rajanakolambaṃ rajanaghaṭa”nti vacanato tānipi icchitabbāni. Tattha rajanakolambanti rajanakuṇḍaṃ. Tattha rajanakuṇḍanti pakkarajanaṭṭhapanakaṃ mahāghaṭaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, rajanadoṇika”nti vacanato pātiyampi patte cīvare maddante cīvarassa paribhijjanato cīvararakkhaṇatthaṃ rajanadoṇikā icchitabbā. “Anujānāmi, bhikkhave, tiṇasantharaka”nti vacanato chamāya cīvare patthariyamāne cīvarassa paṃsukitattā tato rakkhaṇatthaṃ tiṇasantharaṃ kātabbāṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, cīvaravaṃsaṃ cīvararajju”nti vacanato tiṇasanthārake upacikādīhi khajjamāne cīvaravaṃse vā cīvararajjuyā vā cīvaraṃ pattharitabbaṃ majjhena cīvare laggite rajanassa ubhato gaḷitattā.

“Anujānāmi, bhikkhave, kaṇṇe bandhitu”nti vacanato kaṇṇe bandhitabbaṃ cīvarassa kaṇṇe bandhiyamāne kaṇṇassa jiṇṇattā. “Anujānāmi, bhikkhave, kaṇṇasuttaka”nti vacanato kaṇṇasuttakena bandhitabbaṃ evaṃ bandhante rajanassa ekato gaḷitattā. “Anujānāmi, bhikkhave, samparivattakaṃ samparivattakaṃ rajetum, na ca acchinne theve pakkamitu”nti vacanato tathā rajitabbaṃ. Yāva rajanabindu gaḷitaṃ na chijjati, tāva na aññatra gantabbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, udaye osāretu”nti vacanato patthinnaṃ cīvaraṃ udaye osāretabbaṃ. Tattha patthinanti atirajitattā thaddhaṃ. Udaye osāretunti udaye pakkhipitvā ṭhapetum. Rajane pana nikkhante taṃ udakaṃ chaḍḍetvā cīvaraṃ madditabbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, pāṇinā ākoṭetu”nti vacanato pharusaṃ cīvaraṃ pāṇinā ākoṭetabbaṃ. “Na, bhikkhave, acchinnakāni

cīvarāni dhāretabbāni, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanato acchinnakāni cīvarāni dantakāsāvāni na dhāretabbāni. Tattha dantakāsāvānīti ekaṃ vā dve vā vāre rajitvā dantavaṇṇāni dhārenti.

Atirekacīvarakathā

Atirekacīvarakathāyaṃ “na, bhikkhave, atirekacīvaraṃ dhāretabbaṃ, yo dhāreyya, yathādhammo kāretabbo”ti vacanato niṭṭhitacīvarasmīṃ ubbhatasmīṃ kathine dasāhato paraṃ atirekacīvaraṃ dhārentassa nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretu”nti vacanato ubbhatepi kathine dasāhabbhantare dhārentassa atthatakathinānaṃ anubbhatepi kathine pañcamāsabbhantare tato parampi dasāhabbhantare anattatakathinānampi dasāhabbhantare atirekacīvaraṃ anāpatti. “Anujānāmi, bhikkhave, atirekacīvaraṃ vikappetu”nti vacanato dasāhato paraṃ vikappetvā atirekacīvaraṃ dhāretuṃ vaṭṭati. Kittakaṃ pana cīvaraṃ vikappetabbanti? “Anujānāmi, bhikkhave, āyāmena aṭṭhaṅgulaṃ sugataṅgulaṃ caturaṅgulavitthataṃ pacchimaṃ cīvaraṃ vikappetu”nti vacanato sabbantimena paricchena sugataṅgulaṃ aṭṭhaṅgulāyāmaṃ caturaṅgulavitthāraṃ cīvaraṃ vikappetuṃ vaṭṭati. Tattha sugataṅgulaṃ nāma majjhimapurisaṅgulasāṅkhātena vaḍḍhakīṅgulaṃ tivaṅgulaṃ hoti, manussānaṃ pakatiṅgulaṃ aḍḍhapañcakaṅgulaṃ, tasmā dīghato vaḍḍhakīhatthena ekahatthaṃ pakatihatthena diyaḍḍhahatthaṃ vitthārato vaḍḍhakīhatthena vidatthippamāṇaṃ pakatihatthena chaḷaṅgulādhikavidatthippamāṇaṃ pacchimaṃ cīvaraṃ vikappetuṃ vaṭṭati, tato ūnappamāṇaṃ na vaṭṭati, adhikappamāṇaṃ pana vaṭṭatīti datṭhabbaṃ.

Aṭṭhavarakathā

Aṭṭhavarakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, vassikasāṭikaṃ āgantukabhattaṃ gamikabhattaṃ gilānabhattaṃ gilānupaṭṭhākabhattaṃ gilānabhesajjaṃ dhuvayāguṃ bhikkhunisaṅghassa udakasāṭika”nti vacanato imāni aṭṭha dānāni sampaṭicchituṃ vaṭṭati. Tattha nikkhittacīvarā hutvā kāyaṃ ovassantānaṃ bhikkhūnaṃ naggiyaṃ asuci jegucchaṃ paṭikūlaṃ hoti, tasmā vassikasāṭikā anuññātā. Āgantuko bhikkhu na vīthikusalo hoti, na gocarakusalo, kilanto piṇḍāya carati, tasmā āgantukabhattaṃ anuññātāṃ, gamiko bhikkhu attano bhattaṃ pariyesamāno satthā vā vihayissati, yattha vā vāsaṃ gantukāmo bhavissati, tattha vikālena upagacchissati, kilanto addhānaṃ gamissati, tasmā gamikabhattaṃ. Gilānassa bhikkhuno sappāyāni bhojanāni alabhantassa ābādho vā abhivaḍḍhissati, kālakiriyā vā bhavissati, tasmā gilānabhattaṃ. Gilānupaṭṭhāko bhikkhu attano bhattaṃ pariyesamāno gilānassa ussūre bhattaṃ nīharissati, tasmā gilānupaṭṭhākabhattaṃ. Gilānassa bhikkhuno sappāyāni bhesajjāni alabhantassa ābādho vā abhivaḍḍhissati, kālakiriyā vā bhavissati, tasmā gilānabhesajjaṃ. Yasmā bhagavatā andhakavinde dasānisamse sampassamānena yāgu anuññātā, tasmā dhuvayāgu. Yasmā mātugāmassa naggiyaṃ asuci jegucchaṃ paṭikūlaṃ hoti, tasmā bhikkhunisaṅghassa udakasāṭikā anuññātā.

Nisīdanādikathā

Nisīdanādikathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, kāyaguttiyā cīvaraguttiyā senāsanaguttiyā nisīdana”nti vacanato kāyādīnaṃ asucimuccanādito gopanattāya nisīdanaṃ dhāretuṃ vaṭṭati. Tassa vidhānaṃ heṭṭhā vuttameva. “Anujānāmi, bhikkhave, yāvamahantaṃ paccattharaṇaṃ ākaṅkhati, tāvamahantaṃ paccattharaṇaṃ kātu”nti vacanato atikhuddakena nisīdanena senāsanassa agopanattā mahantampi paccattharaṇaṃ kātuṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave,

yassa kaṇḍu vā pīlakā vā assāvo vā thullakacchu vā ābādho, kaṇḍupaṭicchādi”nti vacanato īdisesu ābādhesu santesu cīvarādiguttatthāya kaṇḍupaṭicchādi vaṭṭati. Tattha pamāṇaṃ heṭṭhā vuttameva. “Anujānāmi, bhikkhave, mukhapuñchanacoḷa”nti vacanato mukhasodhanatthāya mukhapuñchanacoḷaṃ vaṭṭati. Tampi heṭṭhā vuttameva. “Anujānāmi, bhikkhave, parikkhāracoḷaka”nti vacanato ticīvare paripuñṇe parissāvanathavikādīhi atthe sati parikkhāracoḷaṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, ticīvaraṃ adhiṭṭhātuṃ na vikappetuṃ, vassikasāṭikaṃ vassānaṃ cātumāsāṃ adhiṭṭhātuṃ tato paraṃ vikappetuṃ, nisīdanaṃ adhiṭṭhātuṃ na vikappetuṃ, paccattharaṇaṃ adhiṭṭhātuṃ na vikappetuṃ, kaṇḍupaṭicchādiṃ yāva ābādhā adhiṭṭhātuṃ tato paraṃ vikappetuṃ, mukhapuñchanacoḷaṃ adhiṭṭhātuṃ na vikappetuṃ, parikkhāracoḷaṃ adhiṭṭhātuṃ na vikappetu”nti vacanato vuttanayena adhiṭṭhānañca vikappanā ca kātābbā. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana heṭṭhā vuttova.

Adhammakammakathā

58. Adhammakammakathāyaṃ na, bhikkhave...pe... dukkaṭassāti idaṃ “tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū saṅghamajjhe adhammakammaṃ karonti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, adhammakammaṃ kātābbaṃ, yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti imaṃ uposathakkhandhake āgatapāṭhaṃ sandhāya vuttaṃ. Anujānāmi...pe... paṭikkositunti tattheva āgataṃ “bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, adhammakamme kayiramāne paṭikkositu”nti imaṃ. Tattha karontiyevāti paññattampi sikkhāpadaṃ madditvā adhammakammaṃ karontiyevāti attho. “Anujānāmi...pe... paṭikkositu”nti evaṃ adhammakamme kayiramāne sati “pesalehi bhikkhūhi taṃ adhammakammaṃ akataṃ, kammaṃ dukkaṭaṃ kammaṃ puna kātābba”nti evaṃ paṭikkositābbaṃ, na tuṇhībhāvena khamitābanti attho. Iti vacanatoti idaṃ pana pubbapāṭhaṃ gahetvā iti vacanato. Adhammakammaṃ na kātābanti aparapāṭhaṃ gahetvā iti vacanato kayiramānañca adhammakammaṃ bhikkhūhi nivāretābanti dvidhā yojanā kātābbā.

Nivārentehi cātiādi pana “tena kho pana samayena pesalā bhikkhū chabbaggiyehi bhikkhūhi adhammakamme kayiramāne paṭikkosanti, chabbaggiyā bhikkhū labhanti āghātaṃ, labhanti appaccayaṃ, vadhena tajjenti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, diṭṭhimpī āvikātu”nti pāṭhañca “tesaṃyeva santike diṭṭhiṃ āvikaronti, chabbaggiyā bhikkhū labhanti āghātaṃ, labhanti appaccayaṃ, vadhena tajjenti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - anujānāmi, bhikkhave, catūhi pañcahi paṭikkosituṃ, dvīhi tīhi diṭṭhiṃ āvikātuṃ, ekena adhiṭṭhātuṃ na metaṃ khamatī”ti ime pāṭhe sandhāya vuttaṃ. Vacanatoti idaṃ pana pāḷiyaṃ tīṇi sampadānāni gahetvā tīhi kiriyāpadehi visuṃ visuṃ yojetābbaṃ. Sabbañcetaṃ anupaddavatthāya vuttaṃ, na āpattisabbhāvatoti yojanā. Kathaṃ anupaddavasambhavoti? Niggahakammaṃ kātuṃ asakkuṇeyyabhāvato, aññassa upaddavassa ca nivāraṇato. Tena vuttaṃ vajirabuddhiṭkāyaṃ “tesaṃ anupaddavatthāyāti saṅgho saṅghassa kammaṃ na karoti, aññopi upaddavo bahūnaṃ hoti, tasmā vutta”nti.

Okāsakatakathā

59. Okāsakatakathāyaṃ na, bhikkhave, anokāsakatotiādi “tena kho pana samayena chabbaggiyā bhikkhū anokāsakataṃ bhikkhuṃ āpattiyā codenti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ - na, bhikkhave, anokāsakato bhikkhu āpattiyā codetabbo, yo codeyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave, okāsaṃ kārāpetvā āpattiyā

codetum, karotu āyasmā okāsam, aham tam vattukāmo”ti idam pāṭham sandhāya vuttam. Adhippāyesu cāvanādhippāyoti, sāsanato cāvetukāmo. Akkosādhippāyoti param akkositukāmo paribhāsitukāmo. Kammādhippāyoti tajjanīyādikammam kattukāmo. Vuṭṭhānādhippāyoti āpattito vuṭṭhāpetukāmo. Uposathappavāraṇaṭṭhapanādhippāyoti uposatham, pavāraṇam vā ṭhapetukāmo. Anuvijjanādhippāyoti upaparikkhitukāmo. Dhammakathādhippāyoti dhammam desetukāmo. Iti param codentānam bhikkhūnam adhippāyabhedo anekavidho hotīti attho. Purimesu catūsu adhippāyesūti cāvanādhippāyaakkosādhippāyakammādhippāyavuṭṭhānādhippāyesu okāsam akārāpentassa dukkaṭam. Kārāpetvāpi sammukhā codentassa yathānurūpam saṅghādisesapācittiyadukkaṭāni, asammukhā pana dukkaṭamevāti ayamettha piṇḍattho. Sesam suviññeyyameva.

“Ṭhapanakkhetam pana jānitabba”nti vatvā tam dassento “suṇātu me”tiādimāha. Anuvijjakassa anuvijjanādhippāyena vadantassa okāsakammam natthīti yojanā. Dhammakathikassa anodissa kammam kathentassa okāsakammam natthi. Sace pana odissa katheti, āpatti, tasmā tam dassetvā gantabbanti yojetabbam. Sesam suviññeyyameva.

Saddhādeyyavinipātanakathā

60. Saddhādeyyavinipātanakathāyam “mātāpitaroti kho, bhikkhave, vadamāne kim vadeyyāma. Anujānāmi, bhikkhave, mātāpitūnam dātum, na ca, bhikkhave, saddhādeyyam vinipātetabbam, yo vinipāteyya, āpatti dukkaṭassā”ti vacanato dāyakehi saddhāya bhikkhussa dinnam vinipātetvā gihīnam dātum na vaṭṭati. “Na ca, bhikkhave, saddhādeyyanti ettha sesañātīnam dento vinipātetiyeva. Mātāpitāro pana sace rajje ṭhitāpi patthayanti, dātabba”nti aṭṭhakathāyam vuttattā bhātubhaginiādīnam ñātakānampi dātum na vaṭṭati. Vuttañhi ācariyadhammasirittherena khuddasikkhāyam -

“Na labbham vinipātetum, saddhādeyyaṇca cīvaram;
Labbham pitūnam sesānam, ñātīnampi na labbhatī”ti.

Kayavikkayasamāpattisikkhāpadavaṇṇanāyampi “mātaram pana pitaram vā ‘imaṃ dehī’ti vadato viññatti na hoti, ‘imaṃ gaṇhāhī’ti vadato saddhādeyyavinipātanam na hoti. Aññātakam ‘imaṃ dehī’ti vadato viññatti hoti, ‘imaṃ gaṇhāhī’ti vadato saddhādeyyavinipātanam hoti. ‘Iminā imaṃ dehī’ti kayavikkayam āpajjato nissaggiyam hotī”ti aṭṭhakathāyam vuttam. Tattha “sesañātakesu saddhādeyyavinipātasambhavato tadabhāvaṭṭhānampi dassetum ‘mātaram pana pitaram vā’ti vutta”nti vimativinodaniyam vuttam.

Santaruttarakathā

61. Santaruttarakathāyam antara-saddo majjhavācako. Vasati sīlenāti vāsako, “antare vāsako antaravāsako”ti vattabbe “rūpabhavo rūpa”ntiādīsu viya uttarapadalopīsamāsavasena “antaro”ti vutto. Uttarasaddo uparivācako, ābhuso sajjaṭīti āsaṅgo, “uttare āsaṅgo uttarāsaṅgo”ti vattabbe vuttanayena “uttaro”ti vutto, antaro ca uttaro ca antaruttarā, saha antaruttarehi yo vattatīti santaruttaro, sahapubbapadabhinnādhikaraṇadvipadabahubbīhisamāso. Atha vā saha antarena ca uttarena ca yo vattatīti santaruttaro, tipadabahubbīhisamāso. Saṅghāṭim ṭhapetvā antaravāsakauttarāsaṅgamattadharo hutvā gāmo na pavisitabboti attho.

“Paribbājakamadakkhi tidaṇḍakenā”tiādīsu viya itthambhūtalakkhaṇe cetam karaṇavacanaṃ, tasmā antaravāsakaṃ timaṇḍalaṃ paṭicchādentena parimaṇḍalaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā saṅghāṭiṇca uttarāsaṅgaṇca diguṇaṃ katvā pārūpitvā gāmo pavisitabbo.

Cīvaranikkhepakathā

62. Cīvaranikkhepakathāyaṃ saṃharīyateti saṅghāṭi, tassā saṅghāṭiyā, bhāvayoge kammaṭthe chaṭṭhī. Nikkhepāyāti ṭhapanāya, saṅghāṭiṃ aggahetvā vihāre ṭhāpetvā gamanāya pañca kāraṇāni hontīti attho. Gilāno vā hotīti gahetvā gantaṃ asamaṭṭha gilāno vā hoti. Vassikasaṅketaṃ vā hotīti “vassikakālo aya”nti saṅketaṃ vā kataṃ hoti. Nadīpāragataṃ vā hotīti nadiyā pāraṃ gantvā bhuñjitabbaṃ hoti. Aggaḷaguttivihāro vā hotīti aggaḷaṃ datvāpi dātabbo suguttavihāro vā hoti. Atthatakathinaṃ vā hotīti tasmīṃ vihāre kathinaṃ atthataṃ vā hoti atthatakathinānaṃ asamādānacārasambhavato. Sesam suviññeyyameva. Āraññikassa pana vihāro na sugutto hotīti appabhikkhukattā corādīnaṃ gamanaṭṭhānato ca. Bhaṇḍukkalikāyāti cīvarādiṭṭhapanabhaṇḍukkalikāya. Sesam suviññeyyaṃ.

Satthakammavattikammakathā

63. Satthakammavattikammakathāyaṃ satthakammaṃ vā vatthikammaṃ vāti ettha yena kenaci satthādinā chindanādi satthakammaṃ nāma hoti. Yena kenaci cammādinā vatthipīḷanaṃ vatthikammaṃ nāma. “Sambādhe dahanakammaṃ paṭikkhepābhāvā vaṭṭatī”ti sārattadīpaniyaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “vatthipīḷananti yathā vatthigatatelādi antosarīre ārohanti, evaṃ hatthena vatthimaddana”nti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “sambādheti vaccamagge, bhikkhussa bhikkhuniyā ca passāvamaggepi anulomato dahanam paṭikkhepābhāvā vaṭṭati. Satthavattikammānulomato na vaṭṭatīti ce? Na, paṭikkhittapaṭikkhepā, paṭikkhipitabbassa tapparamatādīpanato. Kiṃ vuttaṃ hoti? Pubbe paṭikkhittampi satthakammaṃ sampiṇḍetvā pacchā ‘na, bhikkhave...pe... thullaccayassā’ti dvikkhattuṃ satthakammassa parikkhepo kato. Tena sambādhassa sāmantaṃ dvaṅgulaṃ paṭikkhipitabbaṃ nāma satthavattikammato uddham natthīti dasseti. Kiñca bhiyyo - pubbe sambādheyeva satthakammaṃ paṭikkhittaṃ, pacchā sambādhassa sāmantaṃ dvaṅgulampi paṭikkhittaṃ, tasmā tasseva paṭikkhepo, netaṛassāti siddham. Ettha ‘sattham nāma satthahārakaṃ vāssa pariyeseyyā’tiādīsu viya yena chindati, tam sabbaṃ. Tena vuttaṃ ‘kaṇṭakena vā’tiādi. Khārudānaṃ panettha bhikkhunīvibhaṅge pasāke pamukhe anuññātanti veditabbaṃ, eke pana ‘satthakammaṃ vā’ti pāṭhaṃ vikappetvā vatthikammaṃ karonti. Vatthīti kiṃ? Agghikā vuccati, tāya chindanaṃ vatthikammaṃ nāmāti ca atthaṃ vaṇṇayanti, te ‘satthahārakaṃ vāssa pariyeseyyā’ti imassa padabhājanīyaṃ dassetvā paṭikkhipitabbā. Aṇḍavuddhīti vātaṇḍakā, ādānavattīti anāhavattī’ti vuttaṃ. Sesam aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbaṃ.

Nahāpitapubbakathā

64. Nahāpitapubbakathāyaṃ nahāpito pubbeti nahāpitapubbo, pubbe nahāpito hutvā idāni bhikkhubhūtoti attho. Tena nahāpitapubbena bhikkhunā. Khurabhaṇḍanti khurādinahāpitabhaṇḍaṃ, “laddhātapatto rājakumāro”tiādīsu viya

upalakkhaṇanayoyamaṃ. “Na, bhikkhave, pabbajitena akappiyaṃ samādapetabbamaṃ, yo samādapēyya, āpatti dukkaṭassa. Na ca, bhikkhave, nahāpitapubbena khurabhaṇḍamaṃ pariharitabbamaṃ, yo parihareyya, āpatti dukkaṭassā”ti ca dvidhā paññatti, tasmā nahāpitapubbena vā anahāpitapubbena vā pabbajitena nāma akappiyasamādapanaṃ na kātabbamaṃ. Nahāpitapubbena pana bhikkhunā khurena abhilakkhitaṃ khurabhaṇḍamaṃ, khurabhaṇḍakhurakosanisitapāsāṇakhurathavikādayo na pariharitabbā eva. Sesamaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbamaṃ. Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “na, bhikkhave, pabbajitena akappiye samādapetabbanti vuttattā anupasaṃpannassapi na kevalamaṃ dasasu eva sikkhāpadesu, atha kho yaṃ bhikkhussa na kappati, tasmimpīti adhippāyo”ti vuttamaṃ.

Dasabhāgakathā

65. Dasabhāgakathāyaṃ saṅghikānīti saṅghasantakāni bījāni. Puggalikāyāti puggalassa santakāya bhūmiyā. Bhāgaṃ datvāti mūlabhāgasāṅkhātaṃ dasamabhāgaṃ bhūmisāmikānaṃ datvā. Paribhuñjitabbānīti tesamaṃ bījānaṃ phalāni ropakehi paribhuñjitabbānīti attho. Sesamaṃ suviññeyyameva. Idaṃ kira jambudīpe porāṇakacārittanti ādikappakāle paṭhamakappikā manussā bodhisattaṃ mahāsammataṃ nāma rājānaṃ katvā sabbepi attano attano taṇḍulaphalasālikhettato pavattataṇḍulaphalāni dasa koṭṭhāse katvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ bhūmisāmikabhūtaṃ mahāsammatarājino datvā paribhuñjiṃsu. Tato paṭṭhāya jambudīpikānaṃ manussānaṃ cāritattā vuttamaṃ. Teneva sārattadīpanīnāmikāyampi vinayaṭikāyaṃ “dasabhāgaṃ datvāti dasamabhāgaṃ datvā. Tenevāha ‘dasa koṭṭhāse katvā eko koṭṭhāso bhūmisāmikānaṃ dātabbo’ti” vuttamaṃ.

Pātheyyakathā

66. Pātheyyakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave”tiādi bhaddiyanagare amitaparibhogabhūtena meṇḍakaseṭṭhinā abhiyācito hutvā anuññātaṃ, idha pana paṭhamamaṃ “anujānāmi, bhikkhave, pañca gorase khīraṃ dadhiṃ takkaṃ navanītaṃ sappi”nti pañca gorasā anuññātā. Tato paraṃ seṭṭhino abhiyācanānurūpaṃ vatvā anujānituṃ “santi, bhikkhave, maggā kantārā”tiādimāha. Sesamaṃ aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbamaṃ. Tathā alabhantena aññātakaappavāritatṭhānato yācitvāpi gahetabbanti etena evarūpesu kālesu viññattipaccayā doso natthīti dasseti. “Ekadivasena gamanīye magge ekabhattatṭhāya pariyesitabba”nti vuttattā pana tato upari yācanaṃ na vaṭṭatīti dassitaṃ. “Dīghe addhāne”tiādinā sace māsagamaniye magge sattāhagamaniyo eva kantāro hoti, tattha sattāhayāpanīyamattameva pātheyyaṃ pariyesitabbamaṃ, tato paraṃ piṇḍacārikādivasena subhikkhasulabhapiṇḍamaggattā na pariyesitabbanti.

Mahāpadesakathā

67. Mahāpadesakathāyaṃ mahāpadesā nāma appaṭikkhattā dve, ananuññātā dveti cattāroti dassento “yaṃ bhikkhave”tiādimāha. Tesu appaṭikkhittepi akappiyanulomakappiyanulomavasena dve, tathā ananuññātepi.

Tattha “parimaddantāti upaparikkhantā. Paṭṭaṇṇudese sañjātavattaṃ paṭṭuṇṇamaṃ. ‘Paṭṭuṇṇamaṃ koseyyaviseso’ti hi abhidhānakose vuttamaṃ. Cīnadese somāradese ca sañjātavattāni cīnasomārapaṭāni. Paṭṭuṇṇādīni tīṇi koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. Iddhimayaṃ ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ, taṃ

khomādīnaṃ aññataraṃ hotīti tesamyeva anulomaṃ. Devatāhi dinnacīvaraṃ devadattiyaṃ, taṃ kapparukkhe nibbattaṃ jāliniyā devakaññāya anuruddhattherassa dinnavatthasadisam, tampi khomādīnaṃyeva anulomaṃ hoti tesu aññatarabhāvato. Dve paṭāni desanāmena vuttānīti tesam sarūpadassanamattametaṃ, nāññanivattanapadaṃ paṭṭuṇṇapaṭṭassapi desanāmeneva vuttattā. Tumbāti tīṇi bhājanāni. Phalakatumbo lābūādi. Udakatumbo udakukkipanakuṭako. Kilañjacchattanti veḷuvilīvehi vāyitvā katachatta’’nti sārattadīpaniyaṃ vuttaṃ.

“Yāvakālikapakkānanti pakke sandhāya vuttaṃ. Āmāni pana anupasampannehi sītudake madditvā parissāvetvā dinnapānaṃ pacchābhattampi kappati eva. Ayañca attho mahāaṭṭhakathāyaṃ sarūpato avuttoti āha ‘kurundiyaṃ panā’tiādi. Ucchuraso nikasaṭoti idaṃ pātabbatāsāmaññena yāmakālikakathāyaṃ vuttaṃ, taṃ pana sattāhakālikamevāti gahetabbam. Ime cattāro rasāti phalapattapupphaucchurasā cattāro’’ti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. “Dve paṭā desanāmenevāti cīnapaṭasomārapaṭāni. Tīṇīti paṭṭuṇṇena saha tīṇi. Iddhimayaṃ ehibhikkhūnaṃ nibbattaṃ. Devadattiyaṃ anuruddhattherena laddha’’nti vajirabuddhiṭikāyaṃ.

Saṃsaṭṭhakathā

Saṃsaṭṭhakathāyaṃ tadahupaṭiggahitaṃ kāle kappatītiādi sabbaṃ sambhinnarasam sandhāya vuttaṃ. Sace hi challimpi apanetvā sakaleneva nāḷikeraphalena saddhiṃ pānakaṃ paṭiggahitaṃ hoti, nāḷikeraṃ apanetvā taṃ vikālepi kappati. Upari sappiṇḍaṃ ṭhapetvā sītalapāyāsam denti, yaṃ pāyāsena asaṃsaṭṭhaṃ sappi, taṃ apanetvā sattāhaṃ paribhuñjituṃ vaṭṭati. Baddhamadhuphāṇitādīsupi eseva nayo. Takkolajātīphalādīhi alaṅkaritvā piṇḍapātaṃ denti, tāni uddharitvā dhovitvā yāvajīvaṃ paribhuñjitabbāni, yāguyaṃ pakkhipitvā dinnasiṅgiverādīsupi, telādīsu pakkhipitvā dinnalaṭṭhimadhukādīsupi eseva nayo. Evaṃ yaṃ yaṃ asaṃbhinnarasam hoti, taṃ taṃ ekato paṭiggahitampi yathā suddhaṃ hoti, tathā dhovitvā vā tacchetvā vā tassa tassa kālassa vasena paribhuñjituṃ vaṭṭati.

Sace pana sambhinnarasam hoti saṃsaṭṭhaṃ, na vaṭṭati. Yāvakālikañhi attanā saddhiṃ sambhinnarasāni tīṇipi yāmakālikādīni attano sabhāvaṃ upaneti. Yāmakālikaṃ dvepi sattāhakālikādīni attano sabhāvaṃ upaneti. Sattāhakālikaṃ attanā saddhiṃ saṃsaṭṭhaṃ yāvajīvikaṃ attano sabhāvaññeva upaneti, tasmā tena tadahupaṭiggahitena saddhiṃ tadahupaṭiggahitaṃ vā purepaṭiggahitaṃ vā yāvajīvikaṃ sattāhaṃ kappati, dvīhapaṭiggahitena chāhaṃ...pe... sattāhapaṭiggahitena tadaheva kappatīti veditabbam. Tasmāyeva hi “sattāhakālikena, bhikkhave, yāvajīvikaṃ tadahupaṭiggahita’’nti avatvā “paṭiggahitaṃ sattāhaṃ kappatī’’ti vuttaṃ.

Kālayāmasattāhātikkamesu cettha vikālabhojanasannidhibhesajjasikkhāpadānaṃ vasena āpattiyo veditabbā. Imesu ca pana catūsu kālikesu yāvakālikaṃ yāmakālikanti idameva dvayaṃ antovutthakañceva sannidhikārakañca hoti, sattāhakālikañca yāvajīvikañca akappiyakuṭiyaṃ nikkhipitumpi vaṭṭati, sannidhimpī na janetīti. Sesam sabbattha uttānatthameva.

Pañcabhesajjakathā

Pañcabhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, tāni pañca bhesajjāni kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjitu’’nti vacanato sārādikena ābādhena phuṭṭhānaṃ bhikkhūnaṃ yāgupi pītā uggacchati, bhattampi bhuttaṃ uggacchati, te tena kisā

honti lūkhā dubbaṇṇā uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthataḡattā. Tesam yaṃ bhesajjañceva assa bhesajjasammatañca, lokassa āhāratthañca phareyya, na ca oḷāriko āhāro paññāyeyya. Tatrimāni pañca bhesajjāni. Seyyathidaṃ - sappi navanītaṃ telaṃ madhu phāṇitaṃ, tāni bhesajjāni kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjituṃ vaṭṭati. Tattha “sāradikena ābādhena saradakāle uppannena pītābādhena. Tasmiñhi kāle vassodakenapi tementi, kaddamampi maddanti, antarantarā ābādhopi kharo hoti, tena tesam pīttaṃ koṭṭhabbhantaragataṃ hoti. Āhāratthañca phareyyāti āhāratthaṃ sādheyyā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ “pīttaṃ koṭṭhabbhantaragataṃ hotīti bahisarīre byāpetvā ṭhitaṃ abaddhapīttaṃ koṭṭhabbhantaragataṃ hoti, tena pīttaṃ kupitaṃ hotīti adhippāyo”ti vuttaṃ.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ “yaṃ bhesajjañceva assāti parato ‘tadubhayena bhiyyosomattāya kisā hontī’tiādina virodhadassanato nidānānapekkaṃ yathālābhavasena vuttanti veditabbaṃ. Yathānidānaṃ kasmā na vuttanti ce? Tadaññāpekkaḡadhippāyato. Sabbabuddhakālepi hi sappiādinaṃ sattāhakālikabhāvāpekkaḡhoti. Tathā vacanena bhagavato adhippāyo. Teneva ‘āhāratthañca phareyya, na ca oḷāriko āhāro paññāyeyyā’ti vuttaṃ. Tathā hi kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjituṃ ettha ca kālaparicchedo na kato, kutoyeva pana labbhā tadaññāpekkaḡadhippāyo bhagavatā mūlabhesajjādīni tāni paṭiggahetvā yāvajīvanti kālaparicchedo. Yaṃ pana ‘anujānāmi, bhikkhave, tāni bhesajjāni kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjitu’nti vacanaṃ, taṃ ‘sannidhiṃ katvā aparāparasmim divase kāle eva paribhuñjituṃ anujānāmi’ti adhippāyato vuttanti veditabbaṃ. Aññathā atisayattā bhagavato ‘yaṃ bhesajjañceva assā’tiādivitakkuppādo na sambhavati. Paṇītabhojanānumatiyā pasiddhattā ābādhānurūpasappāyāpekkaḡāya vuttānīti ce? Tañca na, ‘bhiyyosomattāyā’ti kisādivitakkuppādo. Yathā ucchurasam upādāya phāṇitanti vuttaṃ, tathā navanītaṃ upādāya sappīti vattabbato navanītaṃ visuṃ na vattabbanti ce? Na visesadassanādhippāyato. Yathā phāṇitaggaḡena siddhepi parato ucchuraso visuṃ anuññāto ucchusāmaññato guḷodakattāne ṭhapanādhippāyato, tathā navanīte visesavidhidassanādhippāyato navanītaṃ visuṃ anuññātanti veditabbaṃ. Visesavidhi panassa bhesajjasikkhāpadaṭṭhakathāvasena veditabbo. Vuttañhi tattha ‘pacitvā sappim katvā paribhuñjitukāmena adhotampi pacituṃ vaṭṭatī’ti. Tattha sappi pakkāva hoti, nāpakkā, tathā phāṇitampi. Navanītaṃ apakkamevā”tiādi.

Dutiyabhesajjakathā

Dutiyabhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, tāni pañca bhesajjāni paṭiggahetvā kālepi vikālepi paribhuñjitu”nti vacanato “tāni pañca bhesajjāni kāle paṭiggahetvā kāle paribhuñjantānaṃ tesam bhikkhūnaṃ yānipi tāni pākatikāni lūkhāni bhojanāni, tāni nacchādentī, pageva senesitāni. Te tena ceva sāradikena ābādhena phuṭṭhā iminā ca bhattācchādakena tadubhayena bhiyyosomattāya kisā hontī”ti imasmim vatthusmim kālepi vikālepīti anuññātattā vikālepi paribhuñjituṃ vaṭṭati. Tattha “nacchādentīti na jīranti, na vātarogaṃ paṭippassambhetuṃ sakkonti. Senesitānīti siniddhāni. Bhattācchādakenāti bhattaṃ arocikenā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ, ṭikāsu pana “nacchādentīti rucim na uppādentī”ti ettakameva vuttaṃ, mahāvibhaṅge pana “yāni kho pana tāni gilānānaṃ bhikkhūnaṃ paṭisāyanīyāni bhesajjāni. Seyyathidaṃ - sappi navanītaṃ telaṃ madhu phāṇitaṃ, tāni paṭiggahetvā sattāhaparamaṃ

sannidhikārakam paribhuñjitabbāni, tam atikkāmayato nissaggiyam pācittiya”nti vacanato imesam pañcabhesajjānam sattāhakālikabhāvo veditabbo, idha pana aṭṭhuppattivasena vuttoti.

Vasābhesajjakathā

Vasābhesajjakathāyam “anujānāmi, bhikkhave, vasāni bhesajjāni acchavasam macchavasam susukāvasam sūkaravasam gadrabhavasam kāle paṭiggahitam kāle nippakkaṃ kāle saṃsaṭṭham telaparibhogena paribhuñjitum. Vikāle ce, bhikkhave, paṭiggahitam vikāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭham, tañce paribhuñjeyya, āpatti tiṇṇam dukkaṭānam. Kāle ce, bhikkhave, paṭiggahitam vikāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭham, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnam dukkaṭānam. Kāle ce, bhikkhave, paṭiggahitam kāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭham, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Kāle ce, bhikkhave, paṭiggahitam kāle nippakkaṃ kāle saṃsaṭṭham, tañce paribhuñjeyya, anāpatti”ti. Tattha “kāle paṭiggahitantiādīsu majjhanhike avītivatte paṭiggahetvā pacitvā parissāvetvā cāti attho. Telaparibhogena paribhuñjitunti sattāhakālikatelaparibhogena paribhuñjitu”nti aṭṭhakathāyam vuttaṃ, ṭikāsu pana “susukāti samudde bhavā ekā macchajāti, kumbhilātipi vadanti. Saṃsaṭṭhanti parissāvitam. Telaparibhogenāti sattāhakālikaparibhogam sandhāya vutta”nti vuttaṃ. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana heṭṭhā catukālikakathāyam vuttoyeva.

Mūlabhesajjakathā

Mūlabhesajjakathāyam “anujānāmi, bhikkhave, mūlāni bhesajjāni, haliddim siṅgiveram vacam vacattaṃ ativisaṃ kaṭukarohiṇim usīram bhaddamuttakam, yāni vā panaññānipi atthi mūlāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyattham pharanti, na bhojanīye bhojanīyattham pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvam pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum. Asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti. Tattha vacattanti setavacam. Sesam heṭṭhā vuttameva.

Piṭṭhabhesajjakathā

Piṭṭhabhesajjakathāyam “anujānāmi, bhikkhave, nisadam nisadapotaka”nti vacanato pisitehi cuṇṇakatehi mūlabhesajjehi atthe sati nisadañca nisadapotakañca pariharitum vaṭṭati. Tattha nisadam nisadapotakanti pisanasilā ca pisanapoto ca. Nisadanti pisanti cuṇṇavicuṇṇam karonti mūlabhesajjādayo etthāti nisadam, pisanasilā. Nisadanti pisanti cuṇṇavicuṇṇam karonti mūlabhesajjādayo etenāti nisadam, posetabboti poto, dārako. Khuddakappamāṇatāya poto viyāti poto, nisadañca tam poto cāti nisadapoto, tam nisadapotakam. Nipubbasada cuṇṇakaraṇeti dhātu.

Kasāvabhesajjakathā

Kasāvabhesajjakathāyam “anujānāmi, bhikkhave, kasāvāni bhesajjāni nimbakasāvam kuṭajakasāvam paṭolakasāvam phaggavakasāvam nattamālakasāvam, yāni vā panaññānipi atthi kasāvāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyattham pharanti, na bhojanīye bhojanīyattham pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvam pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum, asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti vacanato tānipi kasāvabhesajjāni paṭiggahetvā yāvajīvam pariharitum sati paccaye paribhuñjitum vaṭṭati. Tattha phaggavanti latājāti. Nattamālanti karañjam. “Kasāvehīti tacādīni uduke tāpetvā gahitaūsarehī”ti vimativinodaniyam vuttaṃ.

Paṇṇabhesajjakathā

Paṇṇabhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, paṇṇāni bhesajjāni nimbapaṇṇaṃ kuṭajapaṇṇaṃ paṭolapaṇṇaṃ nattamālapaṇṇaṃ phaggavapaṇṇaṃ sulasipaṇṇaṃ kappāsapaṇṇaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi paṇṇāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum, asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti vacanato khādanīyabhojanīyatthaṃ apharantāni tānīpi paṇṇāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum vaṭṭati. Acchavasantiādīsu nissaggiyavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva attho veditabbo. Mūlabhesajjādivinicchayopi khuddakavaṇṇanāyaṃ vuttoyeva, tasmā idha yaṃ yaṃ pubbe avuttaṃ, taṃ tadeva vaṇṇayissāma.

Phalabhesajjakathā

Phalabhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, phalāni bhesajjāni biḷaṅgaṃ pippalīṃ maricaṃ haritakaṃ vibhītaṃ āmalakaṃ goṭṭhaphalaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi phalāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum, asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti vacanato khādanīyabhojanīyatthaṃ apharantāni tāni phalāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitumpi vaṭṭati.

Jatubhesajjakathā

Jatubhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, jatūni bhesajjāni hiṅguṃ hiṅgujatuṃ hiṅgusipāṭikaṃ takam takapattim takapaṇṇim sajjulasam, yāni vā panaññānīpi atthi jatūni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum, asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti vacanato tāni jatūni bhesajjāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum vaṭṭati. Tattha hiṅguhiṅgujatuhiṅgusipāṭikā hiṅgujātiyoyeva. Takatakapattitakapaṇṇayo lākhājātiyo.

Vajirabuddhiṭikāyaṃ pana “hiṅgujatu nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapallavapavāḷapākaṇipphannā. Hiṅgusipāṭikā nāma tassa mūlasākhapākaṇipphannā. Takam nāma tassa rukkhassa tacapākodakam. Takapattīti tassa pattapākodakam. Takapaṇṇīti tassa phalapākodakam. Atha vā ‘takam nāma lākhā. Takapattīti kittimalohasākhā. Takapaṇṇīti pakkalākhā’ti likhitam. Sati paccayeti ettha satipaccayatā gilānāgilānavasena dvidhā veditabbā.

Vikālabhojanasikkhāpadassa hi anāpattivāre yāmakālikādīnaṃ tiṇṇampi avisesena satipaccayatā vuttā. Imasmiṃ khandhake ‘anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷam agilānassa guḷodakam. Anujānāmi, bhikkhave, gilānassa loṇasovīrakam, agilānassa udakasambhinna’nti vuttaṃ, tasmā siddham ‘satipaccayatā gilānāgilānavasena dvidhā’ti, aññathā asati paccaye guḷodakādi āpajjati, tato ca pāḷivirodho. Āhāratthanti āhārapayojanam, āhāraiccayāpananti atthoti ca. Telapariabhogenāti sattāhakālikaparibhogena. Piṭṭhehīti pisitatelehi. Koṭṭhaphalanti koṭṭharukkhassa phalam, madanaphalam vāti ca likhita’nti vuttaṃ.

Loṇabhesajjakathā

Loṇabhesajjakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, loṇāni bhesajjāni sāmuddikaṃ kālaloṇaṃ sindhavaṃ ubbhidaṃ bilaṃ, yāni vā panaññānīpi atthi loṇāni bhesajjāni neva khādanīye khādanīyatthaṃ pharanti, na bhojanīye bhojanīyatthaṃ pharanti, tāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum, asati paccaye paribhuñjantassa āpatti dukkaṭassā”ti vacanato tāni loṇāni paṭiggahetvā yāvajīvaṃ pariharitum, sati paccaye paribhuñjitum vaṭṭati. Tattha sāmuddanti samuddatīre vālukaṃ viya santiṭṭhati. Kālaloṇanti pakatiloṇaṃ. Sindhavanti setavaṇṇaṃ pabbate utṭhahati. Ubbhidanti bhūmito aṅkuraṃ viya utṭhahati. Bilanti dabbasambhārehi saddhiṃ pacitaṃ, taṃ rattavaṇṇaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “ubbhidaṃ nāma ūsarapaṃsumaya”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “ubbhidanti ūsarapaṃsumayaṃ loṇaṃ. Bilanti loṇaviseso”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyampi tatheva vuttaṃ.

Cuṇṇakathā

Cuṇṇakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, yassa kaṇḍu vā pīlakā vā assāvo vā thullakacchu vā ābādho kāyo vā duggandho cuṇṇāni bhesajjāni, agilānassa chakaṇaṃ mattikaṃ rajananippakkaṃ. Anujānāmi, bhikkhave, udukkhalaṃ musala”nti. “Kāyo vā duggandhoti kassaci assādīnaṃ viya kāyagandho hoti, tassapi sirīsakosumbādicuṇṇāni vā gandhacuṇṇāni vā sabbāni vaṭṭanti. Chakaṇanti gomayaṃ. Rajananippakkanti rajanakasaṭaṃ, pākatikacuṇṇampi koṭṭetvā udakena temetvā nhāyitum vaṭṭati, etampi rajananippakkasaṅkhameva gacchatī”ti atṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ pana “chakaṇanti gomayaṃ. Pākatikacuṇṇaṃ nāma apakkakasāvacuṇṇaṃ. Tena ṭhapetvā gandhacuṇṇaṃ sabbaṃ vaṭṭatīti vadantī”ti vuttaṃ. Vimativinodaniyampi “chakaṇanti gomayaṃ. Pākatikacuṇṇanti apakkakasāvacuṇṇaṃ, gandhacuṇṇaṃ pana na vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyampi “chakaṇanti gomayaṃ. Pākatikacuṇṇaṃ nāma apakkakasāvacuṇṇaṃ. Tena ṭhapetvā gandhacuṇṇaṃ sabbaṃ vaṭṭatīti vadantī”ti vuttaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, cuṇṇacālīni”nti vacanato gilānānaṃ bhikkhūnaṃ cuṇṇehi bhesajjehi cālītehi atthe sati cuṇṇacālīnī vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, dussacālīni”nti vacanato saṇhehi cuṇṇehi atthe sati dussacālīnī vaṭṭati. “Cuṇṇacālīninti udukkhale koṭṭitacuṇṇaparissāvani”nti vimativinodaniyaṃ vuttaṃ. Vajirabuddhiṭikāyampi “cālītehīti parissāvītehi”ti vuttaṃ.

Amanussikābādhakathā

Amanussikābādhakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, amanussikābādhe āmakamaṃsaṃ āmakamaṃsalohita”nti vacanato yassa bhikkhuno āmakamaṃsaṃ khāditassa āmakalohitaṃ pivitassa so amanussābādho paṭippassambhati, tassa anāpatti. Tattha āmakamaṃsaṃca khādi, āmakalohitaṃca pivīti na taṃ bhikkhu khādi, na pivī, amanusso khāditvā ca pivītvā ca pakkanto. Tena vuttaṃ “tassa so amanussikābādho paṭippassambhī”ti.

Añjanakathā

Añjanakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, añjanaṃ kāḷañjanaṃ rasañjanaṃ sotañjanaṃ gerukaṃ kapalla”nti vacanato bhikkhūnaṃ cakkhuroge sati añjanādīni vaṭṭanti. Tattha “añjananti sabbasaṅgāhikavacanametam. Kāḷañjananti ekā añjanajāti. Rasañjananti nānāsambhārehi kataṃ. Sotañjananti nadīsotādīsū uppañjanakaañjanaṃ. Geruko nāma suvaṇṇageruko. Kapallanti dīpasikhato gahitamasī”ti atṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Sāratthadīpaniyaṃ “suvaṇṇagerukoti

suvaṇṇatutthādī”ti vuttaṃ. Vimativinodaniyampi tatheva vuttaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, candanaṃ tagaraṃ kālānūsāriyaṃ tālisaṃ bhaddamuttaka”nti vacanato añjanūpapisanehi atthe sati imāni candanādīni vaṭṭanti. Tattha “candananti lohitacandanādikaṃ yaṃ kiñci candanaṃ. Tagarādīni pākaṭāni. Aññānīpi nīluppalādīni vaṭṭantiyeva. Añjanūpapisanehīti añjanehi saddhiṃ ekato pisitabbhehi. Na hi kiñci añjanūpapisanaṃ na vaṭṭatī”ti aṭṭhakathāyaṃ ṭikāyaṃ pana “añjanūpapisananti añjanatthāya upapisitabbaṃ yaṃ kiñci cuṇṇajātī”ti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “pāliyaṃ añjanūpapisananti añjane upanetuṃ pisitabbabhesajja”nti vuttaṃ.

“Anujānāmi, bhikkhave, añjani”nti vacanato añjanaṭhapanatṭhānaṃ vaṭṭati. “Na, bhikkhave, uccāvacā añjanī dhāretabbā, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave, aṭṭhimayaṃ dantamayaṃ visāṇamayaṃ naḷamayaṃ veḷumayaṃ kaṭṭhamayaṃ jatumayaṃ lohamayaṃ saṅkhanābhīmaya”nti vacanato etāni kappiyāni. Tattha aṭṭhimayanti manussatṭhiṃ ṭhapetvā avasesaatṭhimayaṃ. Dantamayanti hatthidantādisabbadantamayaṃ. Visāṇamayepi akappiyaṃ nāma natthi. Naḷamayādayo ekantakappiyāyeva.

“Anujānāmi, bhikkhave, apidhāna”nti vacanato añjanāpidhānampi vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, suttakena bandhitvā añjaniyā bandhitu”nti vacanato apidhānaṃ suttakena bandhitvā añjaniyā bandhitabbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, suttakena sibbetu”nti vacanato apatanatthāya añjanīsuttakena sibbetuṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, añjanisalāka”nti vacanato añjanisalākampi vaṭṭati. “Na, bhikkhave, uccāvacā añjanisalākā dhāretabbā, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave, aṭṭhimayaṃ...pe... saṅkhanābhīmaya”nti vacanato etāyeva añjanisalākā vaṭṭanti. “Anujānāmi, bhikkhave, salākaṭṭhāniya”nti vacanato añjanisalākaṭṭhāniyampi vaṭṭati. Tattha salākaṭṭhāniyanti yattha salākaṃ odahanti, taṃ susiradaṇḍakaṃ vā thavikaṃ vā anujānāmīti attho. “Anujānāmi, bhikkhave, añjanitthavika”nti vacanato thavikampi vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, aṃsabaddhakaṃ bandhanasuttaka”nti vacanato añjanitthavikāya aṃse lagganatthāya aṃsabaddhakampi bandhanasuttakampi vaṭṭati.

Natthukathā

Natthukathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, muddhani telaka”nti vacanato sīsābhitāpassa bhikkhuno muddhani telaṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, natthukamma”nti vacanato nakkhamanīye sati natthukammaṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, natthukaraṇī”nti vacanato natthuyā agaḷanatthaṃ natthukaraṇī vaṭṭati. “Na, bhikkhave, uccāvacā natthukaraṇī dhāretabbā, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave, aṭṭhimayaṃ...pe... saṅkhanābhīmaya”nti vacanato etāyeva natthukaraṇīyo vaṭṭanti. “Anujānāmi, bhikkhave, yamakanatthukaraṇī”nti vacanato natthu visamaṃ āsiñcayanti ce, yamakanatthukaraṇiṃ dhāretabbaṃ. Tattha yamakanatthukaraṇinti samaso tāhi dvīhi panālikāhi ekaṃ natthukaraṇiṃ.

Dhūmanettakathā

Dhūmanettakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, dhūmaṃ pātu”nti vacanato yamakanatthukaraṇiyā nakkhamanīye sati dhūmaṃ pātuṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, dhūmanetta”nti vacanato tameva vaṭṭiṃ ālimbetvā pivanapaccayā kaṇṭhe dahantena dhūmanettadhūmo pivitabbo. “Na, bhikkhave, uccāvacāni dhūmanettāni dhāretabbāni, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave,

aṭṭhimayaṃ...pe... saṅkhanābhimaya’’nti vacanato etāni eva dhūmanettāni dhāretabbāni. “Anujānāmi, bhikkhave, apidhāna’’nti vacanato pāṇakādiappavisanatthaṃ dhūmanettatthavikampi vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, yamakatthavika’’nti vacanato ekato ghaṃsiyamāne sati yamakatthavikaṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, aṃsabaddhakaṃ bandhanasuttaka’’nti vacanato dhūmanettatthavikassa aṃsabaddhabandhanasuttaṃ vaṭṭati.

Telapākakathā

Telapākakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, telapāka’’nti vacanato vātābādhe sati telapāko vaṭṭati. Tattha anujānāmi, bhikkhave, telapākanti yaṃ kiñci bhesajjapakkhittaṃ sabbaṃ anuññātameva hoti. “Na, bhikkhave, atipakkhittamajjaṃ telaṃ pātabbaṃ, yo piveyya, yathādhhammo kāretabbo. Anujānāmi, bhikkhave, yasmiṃ telapāke majjassa na vaṇṇo na gandho na raso paññāyati, evarūpaṃ majjapakkhittaṃ telaṃ pātu’’nti vacanato yasmiṃ telapāke pakkhittassa majjassa vaṇṇo vā gandho vā raso vā na paññāyati, tādisaṃ telaṃ pivitabbaṃ. Tattha atipakkhittamajjānīti ativiya khittamajjāni, bahuṃ majjaṃ pakkhipitvā yojitānīti attho. “Anujānāmi, bhikkhave, abbhañjanaṃ adhiṭṭhātu’’nti vacanato atipakkhittamajjattā apivitaṃ tele sati abbhañjanaṃ adhiṭṭhātuṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, tīṇi tumbāni lohatumbaṃ kaṭṭhatumbaṃ phalātumba’’nti vacanato telapakkabhājanāni imāni tīṇi tumbāni vaṭṭanti.

Sedakammakathā

Sedakammakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, sedakamma’’nti vacanato aṅgavāte sati sedakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Tattha aṅgavātoti hatthapāde vāto. Nakkhamanīyo hoti, “anujānāmi, bhikkhave, sambhāraseda’’nti vacanato sedakammena nakkhamanīye sati sambhārasedaṃ kātuṃ vaṭṭati. Tattha sambhārasedanti nānāvidhapaṇṇasambhārasedaṃ. Nakkhamanīyo hoti, “anujānāmi, bhikkhave, mahāsedā’’nti vacanato sambhārasedanakkhamanīye sati mahāsedāṃ kātuṃ vaṭṭati. Tattha mahāsedanti mahantaṃ sedaṃ, porisappamāṇaṃ āvāṭaṃ aṅgārānaṃ pūretvā paṃsuvālikādīhi pidahitvā tattha nānāvidhāni vātaharaṇapaṇṇāni santharitvā telamakkhiteṇa gattena tattha nipajjitvā samparivattantena sarīraṃ sedetuṃ anujānāmīti attho. Nakkhamanīyo hoti, “anujānāmi, bhikkhave, bhaṅgodaka’’nti vacanato mahāsedena nakkhamanīye sati bhaṅgodakaṃ kātuṃ vaṭṭati. Tattha bhaṅgodakanti nānāpaṇṇabhaṅgakuthitaṃ udakaṃ, tehi paṇṇehi ca udakena ca siñcitvā siñcitvā sedetabbo. Nakkhamanīyo hoti, “anujānāmi, bhikkhave, udakakoṭṭhaka’’nti vacanato bhaṅgodakena nakkhamanīye sati udakakoṭṭhakaṃ kātuṃ vaṭṭati. Tattha udakakoṭṭhakanti udakakoṭṭhe cāṭiṃ vā doṇiṃ vā uṇhodakassa pūretvā tattha pavisitvā sedakammakaraṇaṃ anujānāmīti attho.

Lohitamocanakathā

Lohitamocanakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, lohitaṃ mocetu’’nti vacanato pabbavāte sati lohitaṃ mocetuṃ vaṭṭati. Tattha pabbavāto hotīti pabbe pabbe vāto vijjhati. Lohitaṃ mocetunti satthakena lohitaṃ mocetuṃ. Nakkhamanīyo hoti, anujānāmi, bhikkhave, lohitaṃ mocetvā visāṇena gāhetunti.

Pādabbhañjanakathā

Pādabbhañjanakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, pādabbhañjana’’nti vacanato pādesu phalitesu pādabbhañjanaṃ pacitabbaṃ. Nakkhamanīyo hoti, “anujānāmi,

bhikkhave, pajjaṃ abhisāṅkharitu”nti vacanato pādabbhañjanatelenā nakkhamanīye sati pajjaṃ abhisāṅkharitabbāṃ. Tattha pajjaṃ abhisāṅkharitunti yena phalitapādā pākātikā honti, taṃ nālīkerādīsū nānābhesaṃjāni pakkhipitvā pajjaṃ abhisāṅkharitum, pādānaṃ sappāyabhesajjaṃ pacitunti attho.

Gaṇḍābādhakathā

Gaṇḍābādhakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, satthakamma”nti vacanato gaṇḍābādhe sati satthakammaṃ kātābbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, kasāvodaka”nti vacanato kasāvodakena atthe sati kasāvodakaṃ dātābbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, tilakakka”nti vacanato tilakakkena atthe sati tilakakkaṃ dātābbaṃ. Tilakakkena atthoti piṭṭhehi tilehi attho. “Anujānāmi bhikkhave kabaḷika”nti vacanato kabaḷikāya atthe sati kabaḷikā dātābbā. Tattha kabaḷikanti vaṇamukhe sattupiṇḍaṃ pakkhipitum. “Anujānāmi, bhikkhave, vaṇabandhanacoḷa”nti vacanato vaṇabandhanacoḷena atthe sati vaṇabandhanacoḷaṃ dātābbaṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, sāsapakuṭṭena phositu”nti vacanato sace vaṇo kuṇḍavatī, sāsapakuṭṭena phositabbāṃ. Tattha sāsapakuṭṭenāti sāsapapiṭṭhena.

“Anujānāmi, bhikkhave, dhūmaṃ kātu”nti vacanato yadi vaṇo kilijjittha, dhūmaṃ kātum vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, loṇasakkharikāya chinditu”nti vacanato yadi vaḍḍhamāṃsaṃ vuṭṭhāti, chinditabbāṃ. Tattha vaḍḍhamāṃsanti adhihamāṃsaṃ āñi viya uṭṭhahati. Loṇasakkharikāya chinditunti khārena chinditum. “Anujānāmi, bhikkhave, vaṇatela”nti vacanato yadi vaṇo na ruhati, vaṇaruhanatelaṃ pacitabbāṃ. “Anujānāmi, bhikkhave, vikāsikaṃ sabbaṃ vaṇapaṭīkamma”nti vacanato yadi telaṃ gaḷati, vikāsikaṃ dātābbaṃ, sabbaṃ vaṇapaṭīkammaṃ kātābbaṃ. Tattha vikāsikanti telarundhanapilotikaṃ. Sabbaṃ vaṇapaṭīkammanti yaṃ kiñci vaṇapaṭīkammaṃ nāma atthi, sabbaṃ anujānāmīti attho. Mahāvikaṭakathā pubbe vuttāva.

Sāmaṃ gahetvāti idaṃ na kevalaṃ sappadaṭṭhasseva, aññasmimpi daṭṭhavise sati sāmaṃ gahetvā paribhuñjitabbāṃ, aññesu pana kāraṇesu paṭiggahitameva vaṭṭati.

Visapītakathā

Visapītakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, gūthaṃ pāyetu”nti vacanato pītavisāṃ bhikkhum gūthaṃ pāyetum vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, yaṃ karonto paṭiggaṇhāti, sveva paṭiggaho kato, na puna paṭiggahetabbo”ti vacanato tadeva vaṭṭati. Aṭṭhakathāyaṃ pana na puna paṭiggahetabboti sace bhūmippatto, paṭiggahāpetabbo, appattaṃ pana gahetum vaṭṭati.

Gharadinnakābādhakathā

Gharadinnakābādhakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, sītāloḷiṃ pāyetu”nti vacanato gharadinnakābādhassa bhikkhuno sītāloḷiṃ pāyetum vaṭṭati. Tattha gharadinnakābādhoti vasīkaraṇapāṇakasamuṭṭhitarogo. Tīkāyaṃ pana “gharadinnakābādho nāma vasīkaraṇatthāya gharaṇiyā dinnabhesajjasamuṭṭhito ābādho. Tenāha ‘vasīkaraṇapāṇakasamuṭṭhitarogo’ti. Ghara-saddo cettha abhedena gharaṇiyā vattamāno adhippeto”ti vuttaṃ. Vimativinodaniyampi “gharadinnakābādho nāma gharaṇiyā dinnavasīkaraṇabhesajjasamuṭṭhito ābādho”ti vuttaṃ. Sītāloḷinti naṅgalena kasantassa phāle laggamattikaṃ udakena āloḷetvā pāyetum anujānāmīti attho.

Duṭṭhagahaṇīkakathā

Duṭṭhagahaṇīkathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, āmisakhāraṃ pāyetu”nti vacanato duṭṭhagahaṇīkassa bhikkhuno āmisakhāraṃ pāyetuṃ vaṭṭati. Tattha duṭṭhagahaṇīkoti vipannagahaṇīko, kicchena uccāro nikkhamatīti attho. Āmisakhāraṇti sukkhodanaṃ jhāpetvā tāya chārikāya paggharitaṃ khārodakaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “tāya chārikāya paggharitaṃ khārodakanti parissāvane taṃ chārikaṃ pakkhipitvā uduke abhisiñcite tato chārikato heṭṭhā paggharitaṃ khārodaka”nti vuttaṃ.

Paṇḍurogābādhakathā

Paṇḍurogābādhakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, muttahaṛitakaṃ pāyetu”nti vacanato paṇḍurogābādhassa bhikkhuno muttahaṛitakaṃ pāyetuṃ vaṭṭati. Tattha muttahaṛitakanti gomuttaparibhāvitāṃ haritakaṃ.

Chavidosābādhakathā

Chavidosābādhakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, gandhālepaṃ kātu”nti vacanato chavidosābādhassa bhikkhuno gandhālepaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Abhisannakāyakathā

Abhisannakāyakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, virecanaṃ pātu”nti vacanato abhisannakāyassa bhikkhuno virecanaṃ pātuṃ vaṭṭati. Tattha abhisannakāyoti ussannadosakāyo. Acchakañjiyā attho hoti, “anujānāmi, bhikkhave, acchakañjiya”nti vacanato acchakañjiyaṃ pātuṃ vaṭṭati. Tattha acchakañjiyanti taṇḍulodakamaṇḍo. Akaṭayūsenā attho hoti, “anujānāmi, bhikkhave, akaṭayūsa”nti vacanato akaṭayūsaṃ pātuṃ vaṭṭati. Tattha akaṭayūsanti asiniddho muggapacitapāṇīyo. Sāratthadīpaniyaṃ pana vimativinodaniyañca “akaṭayūsenāti anabhisaṅkhatena muggayūsenā”ti vuttaṃ. Kaṭākaṭena attho hoti, “anujānāmi, bhikkhave, kaṭākaṭa”nti vacanato kaṭākaṭaṃ pāyetuṃ vaṭṭati. Tattha kaṭākaṭanti sova dhotasiniddho. Sāratthadīpaniyaṃ vimativinodaniyañca “kaṭākaṭenāti mugge pacitvā acāletvāva parissāvitena muggayūsenā”ti vuttaṃ. Paṭicchādanīyena attho hoti, “anujānāmi, bhikkhave, paṭicchādanīya”nti vacanato paṭicchādanīyaṃ pātuṃ vaṭṭati. Tattha paṭicchādanīyenāti maṃsarasena.

Loṇasovīrakakathā

Loṇasovīrakakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, gilānassa loṇasovīrakaṃ, agilānassa udakasambhinnaṃ pānaparibhogena paribhuñjitu”nti vacanato gilānena bhikkhūnā loṇasovīrakaṃ pātabbaṃ, agilānena udakasambhinnaṃ katvā paribhuñjitabbaṃ, tañca “pānaparibhogenā”ti vacanato vikālepi vaṭṭati.

Tattha loṇasovīrakaṃ nāma sabbarasābhisaṅkhatāṃ ekaṃ bhesajjaṃ, taṃ kira karonto haritakāmalakavibhītakakasāve sabbadhaññāni sabbaaparaṇṇāni sattannampi dhaññānaṃ odanaṃ kadaliphalādīni sabbaphalāni vettaketakakhajjūrīkaḷīrādayo sabbakaḷīre macchamaṃsakhaṇḍāni anekāni ca madhuphāṇitasindhavalomaṇḍatikaṭukādīni bhesajjāni pakkhipitvā kumbhimukhaṃ limpitvā ekaṃ dve tīṇi saṃvaccharāni ṭhapenti, taṃ paripaccitvā jamburasavaṇṇaṃ hoti, vātakāsakuṭṭhapaṇḍubhagaṇḍalādīnaṃ siniddhabhojanabhuttānañca uttarapāṇaṃ bhattajīraṇakabhesajjaṃ tādisaṃ natthi, taṃ panetaṃ bhikkhūnaṃ pacchābhattampi vaṭṭati, gilānānaṃ pākatikameva. Agilānānaṃ pana udakasambhinnaṃ pānaparibhogenāti.

Sāratthadīpaniyaṃ pana “pānaparibhogenāti vuttattā loṇasovīraḥkaṃ yāmakālika”nti vuttaṃ. Vimativinodaniyaṃ pana “pānaparibhogena vaṭṭatīti sambandho. Evaṃ pana vuttattā loṇasovīraḥkaṃ yāmakālikanti keci vadanti, keci pana ‘gilānānaṃ pākātikameva, agilānānaṃ pana udakasambhinna’nti vuttattā guḷaṃ viya sattāhakālika”nti vuttaṃ. Vajirabuddhiṭṭhāyaṃ pana “avisesena satipaccayatā vuttā. Imasmiṃ khandhake ‘anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷaṃ, agilānassa guḷodakaṃ, gilānassa loṇasovīraḥkaṃ, agilānassa udakasambhinna’nti vuttaṃ, tasmā siddhaṃ ‘satipaccayatā gilānāgilānavasena duvidhā’ti” vuttaṃ.

Antovutthādikathā

Antovutthādikathāyaṃ “tena kho pana samayena bhagavato udaravātābādho hoti, atha kho āyasmā ānando ‘pubbepi bhagavato udaravātābādho tekaṭulayāguyā phāsu hotī’ti sāmaṃ tilampi taṇḍulampi muggampi viññāpetvā anto vāsetvā anto sāmaṃ pacitvā bhagavato upanāmesi ‘pivatu bhagavā tekaṭulayāgu’nti. Jānantāpi tathāgatā pucchanti, jānantāpi na pucchanti, kālaṃ veditvā pucchanti, kālaṃ veditvā na pucchanti, atthasaññhitā tathāgatā pucchanti, no anattasaññhitā, anattasaññhite setughāto tathāgatānaṃ. Dvīhi ākārehi buddhā bhagavanto bhikkhū paṭipucchanti ‘dhammaṃ vā desessāma, sāvakaṇaṃ vā sikkhāpadaṃ paññāpessāma’ti.

Atha kho bhagavā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantesi ‘kutāyaṃ, ānanda, yāgū’ti. Atha kho āyasmā ānando bhagavato etamatthaṃ ārocesi. Vigarahi buddho bhagavā ananucchavikaṃ, ānanda, ananulomikaṃ appatirūpaṃ assamaṇakaṃ akappiyaṃ akaraṇīyaṃ, kathañhi nāma tvaṃ, ānanda, evarūpāya bāhullāya cetessasi, yadapi, ānanda, anto vuttaṃ, tadapi akappiyaṃ. Yadapi anto pakkaṃ, tadapi akappiyaṃ. Yadapi sāmaṃ pakkaṃ, tadapi akappiyaṃ. Netā, ānanda, appasannānaṃ vā pasādāya...pe... vigarahitvā dhammiṃ kathaṃ katvā bhikkhū āmantesi -na, bhikkhave, anto vuttaṃ anto pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ paribhuñjitabbaṃ, yo paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Anto ce, bhikkhave, vuttaṃ anto pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti tiṇṇaṃ dukkaṭānaṃ. Anto ce, bhikkhave, vuttaṃ anto pakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnāṃ dukkaṭānaṃ. Anto ce, bhikkhave, vuttaṃ bahi pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnāṃ dukkaṭānaṃ. Bahi ce, bhikkhave, vuttaṃ anto pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dvinnāṃ dukkaṭānaṃ. Anto ce, bhikkhave, vuttaṃ bahi pakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vuttaṃ anto pakkaṃ aññehi pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vuttaṃ bahi pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vuttaṃ bahi pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassa. Bahi ce, bhikkhave, vuttaṃ bahi pakkaṃ sāmaṃ pakkaṃ, tañce paribhuñjeyya, anāpattī’ti vacanato sahaseyyappahonake ṭhāne vutthatā, tattha pakkatā, upasampannena sāmaṃ pakkatāti imesaṃ tiṇṇaṃ aṅgānaṃ sambhave sati tisso āpattiyo, dvinnāṃ sambhave dve āpattiyo, ekassa aṅgassa sambhave ekā āpattīti veditabbaṃ.

Anto vutthanti akappiyakuṭiyaṃ vuttaṃ. Sāmaṃ pakkanti ettha yaṃ kiñci āmisaṃ bhikkhuno pacitum na vaṭṭati. Sacepissa uñhayāguyā sulasipaṇṇāni vā siṅgiveraṃ vā loṇaṃ vā pakkhipanti, tampi cāletum na vaṭṭati. “Yāguṃ nibbāpemi”ti pana cāletum vaṭṭati. Uttāṇḍubhattaṃ labhitvāpi pidahitum na vaṭṭati. Sace pana manussā pidahitvāva denti, vaṭṭati. “Bhattaṃ vā mā nibbāyatū”ti pidahitum vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, puna pākaṃ pacitu”nti vacanato pubbe anupasampannehi pakkaṃ puna pacitum vaṭṭati. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “khīratakkādīsū pana sakiṃ

kuthitesu aggiṃ dātuṃ vaṭṭati punapākassa anuññātattā”ti. “Anujānāmi, bhikkhave, anto vāsetu”nti vacanato dubbhikkhasamaye taṇḍulādīni anto vāsetuṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, anto pacitu”nti vacanato dubbhikkhasamaye anto pacituṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, sāmaṃ pacitu”nti vacanato dubbhikkhasamaye sāmampi pacituṃ vaṭṭati. “Anujānāmi, bhikkhave, anto vutthaṃ anto pakkaṃ sāmaṃ pakka”nti vacanato dubbhikkhasamaye tīṇipi vaṭṭanti.

Uggahitapaṭiggahitakathā

Uggahitapaṭiggahitakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, yattha phalakhādāniyaṃ passati, kappiyakārako ca na hoti, sāmaṃ gahetvā haritvā kappiyakārake passitvā bhūmiyaṃ nikkhipitvā paṭiggahāpetvā paribhuñjituṃ, anujānāmi, bhikkhave, uggahitaṃ paṭiggahitu”nti vacanato tathā katvā paribhuñjituṃ vaṭṭati, āpatti na hotīti.

Tatonīhaṭakathā

Tato nīhaṭakathāyaṃ “paṭiggaṇhatha, bhikkhave, paribhuñjatha. Anujānāmi, bhikkhave, tato nīhaṭaṃ bhuttāvinā pavāritena anatirittaṃ paribhuñjitu”nti vacanato yasmiṃ dāne nimantitā hutvā bhikkhū bhuñjanti, tato dānato nīhaṭaṃ bhojanaṃ pavāritena bhikkhunā bhuñjitabbaṃ, na pavāritasikkhāpadena āpatti hoti. Vuttañhi aṭṭhakathāyaṃ “tato nīhaṭanti yattha nimantitā bhuñjanti, tato nīhaṭa”nti.

Purebhattapaṭiggahitakathā

Purebhattapaṭiggahitakathāyaṃ “paṭiggaṇhatha, bhikkhave, paribhuñjatha, anujānāmi, bhikkhave, purebhattaṃ paṭiggahitaṃ bhuttāvinā pavāritena anatirittaṃ paribhuñjitu”nti vacanato purebhattaṃ paṭiggahetvā nikkhipitaṃ pavāritena bhikkhunā atirittaṃ akatvā bhuñjituṃ vaṭṭati, pavāritasikkhāpadena āpatti na hoti.

Vanaṭṭhapokkharatṭhakathā

Vanaṭṭhapokkharatṭhakathāyaṃ “tena kho pana samayena āyasmato sārīputtassa kāyaḍāhābādho hoti. Atha kho āyasmā mahāmoggallāno yenāyasmā sārīputto tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ sārīputtaṃ etadavoca ‘pubbe te, āvuso sārīputta, kāyaḍāhābādho kena phāsu hotī’ti. Bhisehi ca me, āvuso, muḷālikāhi cāti...pe... atha kho āyasmato sārīputtassa bhise ca muḷālikāyo ca paribhuttassa kāyaḍāhābādho paṭippassambhi...pe... paṭiggaṇhatha, bhikkhave, paribhuñjatha. Anujānāmi, bhikkhave, vanaṭṭhaṃ pokkharatṭhaṃ bhuttāvinā pavāritena anatirittaṃ paribhuñjitu”nti vacanato vanaṭṭhaṃ pokkharatṭhaṃ pavāritena bhikkhunā paribhuñjituṃ vaṭṭati, pavāritasikkhāpadena āpatti na hoti. Tattha vanaṭṭhaṃ pokkharatṭhanti vane ceva paduminigacche ca jātaṃ.

Akatakappakathā

Akatakappakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, abījaṃ nibbaṭṭabījaṃ akatakappaṃ phalaṃ paribhuñjitu”nti vacanato abījaṃ nibbaṭṭabījaṃ phalaṃ aggisatthanakhehi samaṇakappaṃ akatvāpi paribhuñjituṃ vaṭṭati. Tattha abījanti taruṇaphalaṃ, yassa bījaṃ aṅkuraṃ na janeti. Nibbaṭṭabījanti bījaṃ nibbaṭṭetvā apanetvā paribhuñjitabbaṃ ambapanasādi, tāni phalāni kappiyakārake asati kappaṃ akatvāpi paribhuñjituṃ vaṭṭati.

Yāgukathā

Yāgukathāyaṃ “dasayime, brāhmaṇa, ānisaṃsā yāguyā. Katame dasa, yāguṃ dento āyuṃ deti, vaṇṇaṃ deti, sukhaṃ deti, balaṃ deti, paṭibhānaṃ deti, yāgupītā khudaṃ paṭihanati, pipāsaṃ vineti, vātaṃ anulometi, vatthiṃ sodheti, āmāvasesaṃ pāceti. Ime kho, brāhmaṇa, dasānisaṃsā yāguyāti.

‘Yo saññatānaṃ paradattabhojinaṃ;
Kālena sakkacca dadāti yāguṃ;
Dasassa ṭhānāni anuppaveccati;
Āyuñca vaṇṇañca sukhaṃ balañca.

‘Paṭibhānamassa upajāyate tato;
Khuddaṃ pipāsañca byapaneti vātaṃ;
Sodheti vatthiṃ pariṇāmeti bhattaṃ;
Bhesajjametaṃ sugatena vaṇṇitaṃ.

‘Tasmā hi yāguṃ alameva dātuṃ;
Niccaṃ manussena sukhatthikena;
Dibbāni vā patthayatā sukhāni;
Mānussasobhagatamicchatā vā’ti.

Atha kho bhagavā taṃ brāhmaṇaṃ imāhi gāthāhi anumoditvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Atha kho bhagavā etasmiṃ nidāne etasmiṃ pakaraṇe dhammiṃ kathaṃ katvā bhikkhū āmantesi - anujānāmi, bhikkhave, yāguñca madhugoḷakañcā’ti vacanato yāguñca madhugoḷakañca sampatichchitūṃ vaṭṭati. Anumodanāgāthāya “patthayatāṃ icchata”nti padānaṃ “alameva dātu”nti iminā sambandho. Sace pana “patthayatā icchatā”ti pāṭho atthi, soyeva gahetabbo. “Na, bhikkhave, aññatra nimantitena aññassa bhojjayāgu paribhuñjitabbā, yo paribhuñjeyya, yathādhammo kāretabbo”ti vacanato tathā bhuñjantassa paramparabhojanasikkhāpadena āpatti hoti. Bhojjayāgūti yā pavāraṇaṃ janeti. Yathādhammo kāretabboti paramparabhojanena kāretabbo.

Guḷakathā

Guḷakathāyaṃ “anujānāmi, bhikkhave, gilānassa guḷaṃ, agilānassa guḷodaka”nti vacanato gilāno bhikkhu guḷapiṇḍaṃ vikālepi khādītūṃ vaṭṭati. Agilāno pana udakasambhinnaṃ katvā guḷodakaparibhogena paribhuñjitūṃ vaṭṭati. “Gilānassa guḷanti tathārūpena byādhinā gilānassa pacchābhattaṃ guḷaṃ anujānāmīti attho”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Tathārūpena byādhinā”ti vuttattā yathārūpena byādhinā gilānassa guḷo paribhuñjitabbo hoti, tathārūpena eva byādhinā gilānassāti vuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Ettakāsu kathāsu yā yā saṃvaṇṇetabbappakaraṇe na dissati, sā sā amhehi pesalānaṃ bhikkhūnaṃ kosallatthaṃ pālito ca aṭṭhakathāto ca gahetvā ṭīkācariyānaṃ vacanehi alaṅkaritvā ṭhapitā, tasmā nikkaṅkhā hutvā paṇḍitā upadhārentu.

Catumahāpadesakathā

67. Yaṃ bhikkhavetiādi mahāpadesakathā nāma. Tattha mahante atthe upadissati etehīti mahāpadesā, mahantā vā atthā padissanti paññāyanti etthāti mahāpadesā, mahantānaṃ vā atthānaṃ padeso pavattidesoti mahāpadesā. Ke te? Imeyeva cattāro

pāṭhā, atthā vā. Tena vuttaṃ “īme cattāro mahāpadese”tiādi. Tattha dhammasaṅgāhakattherāti mahākassapādayo. Suttaṃ gahetvāti “ṭhapetvā dhaññaphalarasa”ntiādikam suttaṃ gahetvā upadhārento. Satta dhaññānīti -

“Sāli vīhi ca kudrūso, godhumo varako yavo;
Kaṅgūti satta dhaññāni, nīvārādī tu tabbhidā”ti -.

Vuttāni satta dhaññāni. Sabbam aparaṇṇanti muggamāsādayo. Aṭṭha pānānīti ambapānaṃ jambupānaṃ cocapānaṃ mocapānaṃ sālupānaṃ muddikapānaṃ madhupānaṃ phārusakapānaṃ.

Iminā nāyenaṃti suttānulomanayena. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “suttānulomaṃ nāma cattāro mahāpadesā”ti. Pāḷiñca aṭṭhakathāñca anapekkhitvāti pāḷiyaṃ nītatthato āgatameva aggahetvā. Aññānīpīti tato aññānīpi. Etena mahāpadesā nāma na kevalam yathāvuttā eva, atha kho anekāni nānappakārāni vinayadharassa ñāṇānubhāvappakāsītānīti dasseti.

Ānisaṃsakathā

68. Ānisaṃsakathāyaṃ vinayaṃ dhāretīti vinayadharo, sikkhanavācanamanasikāraviniṇṇayanatadanulomakaraṇādinā vinayapariyattikusalo bhikkhu. Vinayapariyattimūlam etesanti vinayapariyattimūlakā. Ke te? Pañcānisaṃsā. Vinayapariyattiveva mūlam kāraṇam katvā labhitabbaānisaṃsā, na aññāpariyattim vā paṭipattiādayo vā mūlam katvāti attho. Atha vā pariyāpuṇaṃ pariyatti, vinayassa pariyatti vinayapariyatti, sā mūlam etesanti vinayapariyattimūlakā, vinayapariyāpuṇanahetubhāvā ānisaṃsāti attho. “Katame”tiādinā tesam pañcānisaṃsādīnaṃ sarūpaṃ pucchitvā “attano”tiādinā vissajjetvā tam vacanaṃ pāḷiyā samatthetum “vuttañheta”ntiādimāha.

Evam pañcānisaṃsānaṃ sarūpaṃ dassetvā idāni teyeva vitthārato dassetum “kathamassā”tiādinā pucchitvā “idhekacco”tiādinā vissajjeti. Tattha attano sīlakkhandhasuguttabhāvo nāma āpattianāpajjanabhāveneva hoti, no aññathāti āpattiāpajjanakāraṇam dassetvā tadabhāvena anāpajjanaṃ dassetum “āpattim āpajjanto chahākārehi āpajjati”tiādimāha. Tattha -

“Sañcicca āpattim āpajjati;
Āpattim parigūhati;
Agatigamanañca gacchati;
Ediso vuccati alajjipuggalo”ti. -

Vuttena alajjīlakkhaṇena na lajjati na hiriyatīti alajjī, tassa bhāvo alajjitā. Natthi ñāṇam etassāti aññāṇam, tassa bhāvo aññānatā. Kukatassa bhāvo kukkucam, tena pakato kukkucapakato, tassa bhāvo kukkucapakatatā. Kappatīti kappiyam, na kappiyam akappiyam, tasmim akappiye, kappiyam iti saññā yassa so kappiyasaññī, tassa bhāvo kappiyasaññitā. Itaram tappaṭipakkhato kātabbam, imesu pañcasu padesu yakāralopo, tasmā “alajjitāya āpattim āpajjati”tiādinā yojetabbāni. Hetvatthe cetam nissakkavacanaṃ. Saratīti sati, samussanaṃ sammoso. Satiyā sammoso satisammoso, tasmā satisammosā. Hetvatthe cetam karaṇavacanaṃ. Idāni tāni kāraṇāni vitthārato dassetum “katha”ntiādimāha. Tam nayānuyogena viññeyyameva.

Ariṭṭho iti bhikkhu ariṭṭhabhikkhu, kaṇṭako iti sāmaṇero kaṇṭakasāmaṇero, vesāliyā jātā vesālikā, vajjīnaṃ puttā vajjiputtā, vesālikā ca te vajjiputtā cāti vesālikavajjiputtā, ariṭṭhabhikkhu ca kaṇṭakasāmaṇero ca vesālikavajjiputtā ca ariṭṭhabhikkhukaṇṭakasāmaṇeravesālikavajjiputtakā. Parūpahāro ca aññāṇaṇca kaṅkhāvitaraṇaṇca parūpahāraaññāṇakaṅkhāvitaraṇā. Ke te? Vādā. Te ādi yesaṃ teti parūpahāraaññāṇakaṅkhāvitaraṇādayo. Vadanti etehi vādā, parūpahāraaññāṇakaṅkhāvitaraṇādayo vādā etesanti parū...pe... vādā. Ke te? Micchāvādino. Ariṭṭha...pe... puttā ca parūpahāra...pe... vādā ca mahāsaṅghikādayo ca sāsanaṃ paccatthikā nāmaṃti samuccayadvandavasena yojanā kātābbā. Sesaṃ suviññeyyameva.

Ānisaṃsakathā niṭṭhitā.

Iti vinayaśaṅgahaṣaṃvaṇṇanābhūte vinayālaṅkāre

Pakiṇṇakavinicchayaṅkathālaṅkāro nāma

Catuttimsatimo paricchedo.

Nigamanakathāvaṇṇanā

Nigamagāthāsu paṭhamagāthāyaṃ saddhammaṭṭhitikāmena sāsanaṃ ujjotakārinā parakkamaḃāhunā narindena ajjesito so ahaṃ vinayaśaṅgahaṃ akāsinti yojanā.

Dutiyatatiyagāthāyaṃ teneva parakkamaḃāhunarindeneva kārite ramme ramaṇīye pāsādasatamaṇḍite pāsādānaṃ satena paṭimaṇḍite nānādumagaṇākiṇṇe bhāvanābhiraṭālaye bhāvanāya abhiraṭānaṃ bhikkhūnaṃ ālayabhūte sītalūdakasaṃpanne jetavane jetavanānāmake viḥāre vasaṃ vasanto hutvā, atha vā vasaṃ vasanto sohaṃ so ahaṃ yogīnaṃ hitaṃ hitabhūtaṃ sāraṃ sāravantaṃ imaṃ īdisaṃ vinayaśaṅgahaṃ akāsinti yojanā.

Sesagāthāsu iminā ganthakaraṇena yaṃ puññaṃ mayhaṃ siddhaṃ, aññaṃ ito ganthakaraṇato aññabhūtaṃ yaṃ puññaṃ mayā pasutaṃ hoti, etena puññaḃakammena dutiye attasaṃbhavaṃ tāvatiṃse pamodento sīlācāraguṇe rato pañcākāmesu alaggo devaputto hutvā paṭhamāṃ paṭhamabhūtaṃ phalaṃ sotāpattiphalaṃ patvāna antime attabhāvaṃhi lokaggapuggalaṃ nāthaṃ nāthabhūtaṃ sabbasattahite rataṃ metteyyaṃ metteyyanāmakāṃ munipuṇḃavaṃ muniseṭṭhaṃ disvāna tassa dhīrassa saddhammaḃadesanaṃ sutvā aggaṃ phalaṃ arahattaphalaṃ adhigantvā labhitvā jinaśāsanaṃ sobheyyaṃ sobhāpeyyanti ayaṃ pākaṭayojanā.

Etissāya pana yojanāya sati ācariyavarassa vacanaṃ na sampaṭicchanti paṇḍitā. Kathaṃ? Ettha hi ito dutiyabhavaṃ tāvatiṃsabhavane devaputto hutvā sotāpattiphalaṃ patvā antimabhavaṃ metteyyassa bhagavato dhammaḃadesanaṃ sutvā arahattaphalaṃ labheyyanti ācariyassa patthanā, sā ayuttarūpā hoti. Sotāpannaṃ hi sattabhavato uddhaṃ paṭisaṇḍhi natthi, tāvatiṃsānaṇca devānaṃ bhavasatenapi bhavasahassenapi bhavasatasahassenapi metteyyassa bhagavato uppaṃjanakālo appatṭabbo hoti. Athāpi vadeyya “antarā brahmaloke nibbattitvā metteyyassa bhagavato kāle manusso bhavēyyā”ti, evampi na yujjati. Na hi brahmalokagatānaṃ ariyānaṃ puna kāmabhavūpapatti atthi. Vuttaṇhi abhidhamme yamakappaḃakaraṇe “rūpadhātuyā cutassa kāmādhātumaṃ upapajjantassa satteva anusayā anusenti”ti.

Athāpi vadeyya “brahmalokeyeva t̥hatvā aggaphalaṃ labheyyā”ti, tathā ca ācariyassa vacane na dissati, “sobheyyaṃ jinasāsana”nti vuttattā bhikkhubhūtattameva dissati. Na hi bhikkhubhūto sāsanaṃ sobhāpetuṃ sakkoti. Abhidhammatthavibhāvanīyañca -

“Jotayantaṃ tadā tassa, sāsanaṃ suddhamānasaṃ;
Passeyyaṃ sakkareyyañca, garuṃ me sārīsambhava”nti. -

Bhikkhubhūtameva vuttaṃ. Athāpi vadeyya “antarā dīghāyuko bhummadevo hutvā tadā manusso bhaveyyā”ti, evampi ekassa buddhassa sāvakaḥbūto ariyapuggalo puna aññassa buddhassa sāvako na bhaveyyāti, ācariyo pana sabbapariyattidhāro anekaganthakārako anekesaṃ ganthakārakānaṃ therānaṃ ācariyapācariyabhūto, tena na kevalaṃ idheva imā gāthāyo t̥hapitā, atha kho sārattadīpanīnāmikāya vinayaṭīkāya avasāne ca t̥hapitā, tasmā bhavitabbamettha kāraṇenāti vīmaṃsitabbametāṃ.

Atha vā iminā...pe... devaputto hutvā paṭhamaṃ tāva phalaṃ yathāvuttaṃ tāvatimse pamodanasīlācāraguṇe rataṃ pañcakāmesu alaggabhāvasaṅkhātāṃ ānisaṃsaṃ patvāna antime attabhāvamhi...pe... sobheyyanti yojanā. Atha vā iminā...pe... pañcakāmesu alaggo hutvā antime attabhāvamhi...pe... saddhammadesanaṃ sutvā paṭhamaṃ phalaṃ sotāpattiphalaṃ patvā tato paraṃ aggaphalaṃ arahattaphalaṃ adhigantvā jinasāsanaṃ sobheyyanti yojanā. Yathā amhākaṃ bhagavato dhammacakkappavattanasuttantadhammadesanaṃ sutvā aññātaḥkoṇḍaññatthero sotāpattiphalaṃ patvā pacchā arahattaphalaṃ adhigantvā jinasāsanaṃ sobhesi, evanti attho. Ito aññānīpi nayāni yathā therassa vacanānukūlāni, tāni paṇḍitehi cintetabbāni.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

1. Jambudīpatale ramme, marammavisaye sute;
Tambadīparaṭṭhe t̥hitaṃ, puraṃ ratananāmakaṃ.
2. Jinasāsanapajjotaṃ, anekaratanākaraṃ;
Sādhujjanānamāvāsaṃ, soṇṇapāsādalaṅkataṃ.
3. Tasmīṃ ratanapuramhi, rājānekarat̥ṭhissaro;
Sīrīsudhammarājāti, mahāadhipatīti ca.
4. Evaṃnāmo mahātejo, rajjaṃ kāresi dhammato;
Kārāpesi rājā maṇi-cūlaṃ mahantacetiyaṃ.
5. Tassa kāle brahāraññe, tiriyo nāma pabbato;
Pubbakāraññavāsīnaṃ, nivāso bhāvanāraho.
6. At̥ṭhārasahi dosehi, mutto pañcaṅgupāgato;
Araññalakkhaṇaṃ patto, baddhasīmāyalaṅkato.
7. Tasmīṃ pabbate vasanto, mahāthero supākaṭo;

Tipeṭakālaṅkāroti, dvikkhattuṃ laddhalaṅchano.

8. Tebhātukanarindānaṃ, garubhūto supesalo;
Kusalo pariyattimhi, paṭipattimhi kārako.
9. Sohaṃ lajjīpesalehi, bhikkhūhi abhiyācito;
Sāsanassopakārāya, akāsiṃ sīlavaḍḍhanaṃ.
10. Vinayālaṅkāraṃ nāma, lajjīnaṃ upakāraṃ;
Suṭṭhu vinayasaṅgaha-vaṇṇanaṃ sādhussevitāṃ.
11. Rūpachiddanāsakaṇṇe, sampatte jinasāsane;
Chiddasuññasuñṇarūpe, kaliyugamhi āgate.
12. Niṭṭhāpitā ayaṃ ṭīkā, mayā sāsana-kāraṇā;
Dvīsu soṇṇavihāresu, dvikkhattuṃ laddhaketunā.
13. Iminā puñṇakammena, añṇena kusaleṇa ca;
Ito cutāhaṃ dutiye, attabhāvaṃhi āgate.
14. Himavantapadesamhi, pabbate gandhamādanaṃ;
Āsanne maṇiguhāya, maṇḍūsakadumassa ca.
15. Tasmīṃ hessaṃ bhummadevo, atidīghāyuko varo;
Pañṇāvīriyasampanno, buddhasāsanamāmako.
16. Yāva tiṭṭhati sāsanaṃ, tāva cetiyavandanaṃ;
Bodhipūjaṃ saṅghapūjaṃ, kareyyaṃ tuṭṭhamānaso.
17. Bhikkhūnaṃ paṭipannānaṃ, veyyāvaccaṃ kareyyahaṃ;
Pariyattābhiyuttānaṃ, kaṅkhāvinodayeyyaṃ.
18. Sāsanaṃ paggaṇhantānaṃ, rājūnaṃ sahāyo assaṃ;
Sāsanaṃ niggaṇhantānaṃ, vāretuṃ samattho assaṃ.
19. Sāsanantaradhāne tu, maṇḍūsaṃ rukkhāmuttamaṃ;
Nandamūlaṅca pabbhāraṃ, niccaṃ pūjaṃ kareyyahaṃ.
20. Yadā tu paccekabuddhā, uppajjanti mahāyasā;
Tadā tesaṃ niccakappaṃ, upaṭṭhānaṃ kareyyahaṃ.
21. Teneva attabhāvena, yāva buddhuppādā ahaṃ;
Tiṭṭhanto buddhuppādamhi, manussesu bhavāmahaṃ.
22. Metteyyassa bhagavato, pabbajitvāna sāsane;
Tosayitvāna jinaṃ taṃ, labhe byākaraṇuttamaṃ.
23. Byākaraṇaṃ labhitvāna, pūretvā sabbapāramī;
Anāgatamhi addhāne, buddho hessaṃ sadevaketi.

Vinayālaṅkāraṭīkā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 10. Subcommentary on the Vinayālaṅkāra-1. 10. Subcommentary on the Vinayālaṅkāra-2 Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org